TITI
IVII

LATIN
5732

[illegible] [illegible]

Titulū tertia pars.

Cod. Colb. 486 Regius 4732 4'

Titi liuij tercia pars. liber .xxi.

In parte operis mei. licet michi p̄fari
q̄d in principio summe totius ꝓfessi
pleriq; sunt rerum scriptores bellū
maxime omniū memorabile que unq̄
gesta sint me scripturum. q̄d hanni
bale duce carthaginenses cū populo
romano gessere. Nam neq; ualidi
ores opib; ulle inter se ciuitates gen
tesq; contulerunt arma. neq; his
ipsis tamen unq̄ uirium aut robo
ris fuit. Et haud ignotas belli artes
inter se. s; expertas primo punico con
serebant bello. Et adeo uaria fortu
na belli ancepsq; mars fuit. ut ꝓpe
eius ꝑiculo fuerint qui uicerunt.
Odiis etiam ꝓpe maiorib; certarunt q̄
uirib; romanis indignantib; q̄d uictori
bus uicti ultro inferrent arma. penis.
q̄d superbe. auareq; crederent imꝑitatum
uictis ēē. Fama ē etiam hannibalem an
norum ferme nouem pueriliter blan
dientem patri amilchari. ut duceretur
in hispaniam. cum ꝑfecto affrico bello ex
ercitum eo tracturus sacrificaret. al
tarib; admotum. tactis sacris iureiurā
do adactum secum primum posset hostē
se fore. p. R. Angebant ingentis spc ui
rum. sicilia. sardiniaq; amisse. Nam et
siciliam nimis celeri desꝑatione rerum
concessam. et sardiniam inter motum
affrice fraude romanorum stipendio etiā
insuꝑ imposito interceptam. His anxius
curis. ita se affrico bello q̄d fuit sub re
centem romanā pacem ꝑ quinq; annos.
ita deinde nouem annis in hispania au
gendo punico imꝑio gessit. ut appare
ret maius eum quā q̄d gereret agitare
in animo bellum. Et si diutius uixisset.
amilchare duce penos arma italie illatu
ros fuisse. qui hannibalis ductu intulerūt.
Mors amilcharis ꝑ opportuna et pueritia
hannibalis distulerunt bellum. Medius
hasdrubal inter patrem ac filium octo
ferme annos imꝑium obtinuit. flore eta
tis ferunt primo uti amilchari conciliatus
gener inde ob aliam indolem ꝑfecto animi
adscitus. Et quia gener erat factionis bar
chine opib; que apud milites plebemq; plus q̄
modice erant. haud sane uoluntate princi
pium in imꝑio positus. Is plus consilio q̄
ui gerens auspiciis magis regulorum concili
andisq; ꝑ amicitiam principium nouis
gentib;. quā bello. aut armis rem car
thaginensem auxit. Ceterum. nichilo ei
pax tutior fuit. Barbarus eum quidam
palam ob iram interfecit. ab eo dnī obtrun
cati. Comꝑhensusq; ab circunstantib;
haud alio quā si euasisset uultu tormentis
quoq; cum laceraretur eo fuit habitu o
ris. ut superante leticia. dolores ridentis eti
am speciem prebuerit. Cum hoc hasdru
bale quia mire artis in sollicitandis gentib;
imꝑioq; suo iungendis fuerat. fedus re
nouauerat pop̄ls romanus. ut finis utri
usq; imꝑii ēēt amnis hiberus. saguntinisq;
mediis inter imꝑia duorum populorum libertas
seruaretur. In hasdrubalis locum haud
dubia res fuit. quin ꝑrogatiuam milita
rem qua extemplo iuuenis hannibal in p̄
torium delatus. imꝑatorq; ingenti omnium
clamore atq; assensu appellatus erat. fa
uor plebis sequebatur. Hunc uix dū puberem
hasdrubal litteris ad se accersierat. actaq;
res etiā in senatu fuerat barchinis nitten
tentib;. ut adsuesceret militie hanni

BIBLIOTHECÆ REGIÆ

5732.

nibal . atq; in paternas succederet opes .
hanno alterius factionis princeps . et e
quum postulare uidetur inquit hasdru
bal . et ego tamen n̄ censeo q̄d petit tribu
endum ; Cum admiratione tam ancipi
tis sententie in se om̄s conuertisset . flore
etatis inquit hasdrubal . quem ipse
patri hannibalis fruendum p̄buit . iusto
iure eum a filio repeti censet ; Nos tam̄
minime decet iuuentutem n̄r̄am p milj
tari rudimento ad sue facere libidini p̄
torum ; An hoc timemus . ne hamilcha
ris filius nimis sero impia immodica .
et regni paterni spem uideat . et cuius
regis genero hereditarii sint relicti exer
citus n̄r̄i . eius filio parum mature ser
uiamus : Ego istum iuuenem domi
tenendum sub legib; . sub magistratib;
docendum . uiuere equuo iure cum
ceteris censeo . ne quandoq; paruus
hic ignis incendium ingens exsuscitet ;
P aucj ac ferme optimus quisq; hanno
nj adsentiebantur ; S; ut plerumq;
fit . major pars meliorem uicit ; Mis
sus hannibal in hispaniam . primo sta
tim aduentu . omnem exercitum in se
conuertit ; Hamilcharem iuuenem
redditum sibi ueteres milites credere .
eundem uigorem in uultu . uimq; in
oculis . habitum oris . liniamentaq;
intueri ; D ein breui effecit . ut pat̄
in se minimum monumentum ad fa
uorem conciliandum eēt ; Nunquā
ingenium idem ad res diuersissimas .
parendum atq; imperandum habilius
fuit ; Itaq; haud facile discerneres .
utrum imperatori . an exercitui carior
eēt ; Neq; hasdrubal alium quenq̄ .

p̄ficere malle . ubi quid fortiter ac strenue
agendum eēt . neq; milites alio duce pl⁹
audere confidere . aut plurimum auda
cie ad pericula capessenda . plurimum cō
silij inter ipsa pericula erat ; Nullo labo
re aut corpus fatigari . aut animus uin
ci poterat . caloris ac frigoris patientia
par . cibi . potionisq; desiderio naturali .
non uoluntate . modus finitus . uigilia
rum . somniq; . nec nocte . nec die discri
minata tempora ; Id q̄d gerendis reb;
supeēēt quieti datum ; Ea neq; molli
strato . neq; silentio accersita ; Multi
sepe militari sagulo opertum . humi
jacentem inter custodias stationesq;
militum conspexerunt ; Vestitu
nichil inter equales excellens ; Ar
ma atq; equi . conspiciebantur ;
A equitum . peditumq; idem longe pri
mus erat ; Princeps in p̄lium ibat .
ultimus conserto p̄lio excedebat ; Has
tantas uiri uirtutes . ingentia uitia
equabant ; Inhumana crudelitas . p
fidia plusquā punica . nichil ueri . ni
chil sc̄i . nullus deū metus . nullum
iusiurandum . nulla religio ; Cum
hac indole uirtutum atq; uiciorum .
triennio cum hasdrubale imperatore
meruit nulla re que agenda uidenda
q; magno futuro duci eēt pretermissa ;
Ceterum ex quo die dux ē declaratus .
uelut italia ei prouincia decreta . bellū
q; romanum mandatum eēt . nichil
p̄latandum ratus . ne se quoq; ut pa
trem amilcharem . deinde hasdruba
lam cunctantem casus aliquis oppri
meret . saguntinis inferre bellum
statuit ; Quib; oppugnandis quia

haud dubie romana arma mouebantur;
Olcadum prius fines ultra hiberum
ea gens in parte magis quam in ditio
ne carthaginensium erat induxit
exercitum. ut n̄ petisse saguntinos.
s; rerum serie finitimis domitis gen
tib; jungendaq; tractus ad id bellū
uideri posset. carthaginem urbem
oppulentam caput gentis ejus ex
pugnat diripitq; ;Quo metu pcul
se minores ciuitates. stipendio impo
sito imperium accepere; Victor exercit
opulentusq; preda carthaginē no
uam in hiberna ē deductus; Ibi lar
ge parciendo predam stipendioq;
preterito cum fide exoluendo cun
ctis ciuium sociorumq; animis in
se firmatis. uere primo in uacceos p
motum bellum; Hermandica 7 ar
bochala carum urbes ui capte; Ar
bochala 7 uirtute 7 multitudine op
pidanorum diu defensa; Ab hermā
dica profugi exulib; olchadum prore
estate domite gentis cum se iunxisset
concitant charpetanos adortiq; hā
nibalem regressum ex uacceis haud
pcul tago flumine agmen graue p
da turbauere; Hannibal prelio
abstinuit. castrisq; sup ripam posi
tis. cum prima quies silentiumq;
ab hostib; fuit. amnem uado traiecit;
Galloq; ita producto ut locum ad
trangrediendis hostes haberent.
inuadere eos transeuntes statuit;
Equitib; pcepit. ut cum ingressos
aquam uiderent adorirentur;
Peditum agmen in ripa. elefantos
quadraginta autem erant disponit;

Carpetanorum cum appendicib; olchadū
uacceorumq;. centum milia fuere; In
uicta acies. si equo dimicaretur campo;
Itaq; et ingenio feroces. et multitudine
freti. et qd metu cessisse hostem. id mo
rari uictoriam rati qd interesset amnis
clamore sublato. passim sine ullius im
perio qua cuiq; proximum ē in amnem
ruunt; Et ex parte altera ripe. uis ingens
equitum in flumen immissa. medioq; al
ueo haud quamq pari certamine con
cursum; Quippe ubi pedes instabilis
ac uix uado fidens. uel ab inermi eq
te equo temere acto perueri posset; Eques
corpore armisq; liber. uel p medios gur
gites stabili comminus eminusq; rem
gereret; Pars magna flumine assump
ta. quidam uerticoso amni delati in
hostes. ab elefantis obtriti sunt; Po
stremi quib; regressus in suam ripam.
tucior fuit. ex uaria trepidatione cum
in unum colligerentur. priusq tanto
pauore reciperent animos. hannibal ag
mine quadrato amnem ingressus. fu
gam ex ripa fecit; Uastatisq; agris.
intra paucos dies carpetanos quoq;
in deditionem accepit; Et iam omīa
trans hyberum preter saguntinos car
thaginensium erant. cum saguntinis
bellum nondum erat; Ceterum iam
belli causa. certamina cum finitimis
serebantur. maxime turdetanis;
Quib; cum adesset idem qui litis erat
sator. nec certamen iuris. s; uim que
ri appareret. legati a saguntinis ro
romani missi introducti cum consu
les essent in curia. auxilium ad bellū
iam haud dubie imminens orantes;

Consules tunc rome erant . p . cornelius .
scipio . et titus simpronius longus ; Qui
cum legatis in senatum introductis de
re publica retulissent . placuissetque mitti
legatos in hispaniam ad res sociorum
inspiciendas . quibus si uideretur digna
causa et hannibali denuntiarent . ut
a saguntinis sociis populus romanus
abstineret . et carthaginem in affricam
traicerent . ac sociorum . p . R . querimo
nias deferrent . hac legatione decreta
nec dum missa . omnium spe celerius sa
guntum oppugnari allatum est ; Tunc
relata de integro res ad senatum . et alii pro
uincias consulibus hispaniam atque affricam
decernentes terra marique rem gerendam
censebant . alii totum in hispaniam han
nibalemque intenderant bellum . erant
qui non temere mouendam rem tantam
expectandosque ex hispania legatos cen
serent ; Hec sententia que tutissima ui
debatur uicit . legatique eo maturius mis
si . p . ualerius flaccus . et quintus fabius
pamphilus saguntum ad hannibalem .
atque inde carthaginem si non absisteretur
bello ad ducem ipsum in penam federis
rupti deposcendum ; Dum ea romani
parant consultantque ; iam saguntum sum
ma ui oppugnabatur ; Ciuitas ea lon
ge opulentissima ultra hiberum fuit
sita . passus mille ferme a mari ; Orium
di a sagunto insula dicuntur . mixtique
etiam ab ardea rutulorum quidam generis .
ceterum in tantas breui creuerant opes .
seu maritimis . seu terrestribus fructibus .
seu multitudinis incremento . seu disci
pline sanctitate . qua fidem socialem usque
ad perniciem suam coluerunt ;

Hannibal infesto exercitu ingressus fines
peruastatis passim agris . urbem tripartito
aggreditur ; Angulus muri erat in pla
niorem patentioremque quam cetera .
circa uallem uergens ; Aduersus eum
uineas agere instituit . per quas aries me
nibus admoueri posset . Sed ut locus pro
cul muros satis equus agendis uineis
fuit ita haud quaquam prospere . postquam
ad effectum operis uentum est ceptis succe
debat . et turris ingens imminebat . et
murus . ut in suspecto loco supra cetere
modis altitudinis emunitus erat et iu
uentus . delecta ubi plurimum periculi
ac timoris ostendebatur . ibi ui maiore
obsistebant ; Ac primo missilibus submo
uere hostem . nec quicquam satis tutum mu
nientibus pati . deinde iam non pro meni
bus modo atque turri tela micare . sed
ad erumpendum etiam in stationes
operaque hostium animus erat . quibus tu
multuariis certaminibus haud ferme
plures saguntini cadebant . quam peni . ut uero hannibal ipse dum murum
incautius subit aduersum femur tra
gula grauiter ictus cecidit . tanta circa
fuga ac trepidatio fuit . ut non multum
abesset quin opera ac uinee desererentur .
obsidio . deinde per paucos dies magis
quam oppugnatio fuit . dum uulnus
ducis curaretur ; Per quod tempus quies
certaminum erat . ita ab apparatu
operum ac munitionum nichil cessatum .
itaque acrius de integro coortum est
bellum pluribusque partibus uix acci
pientibus . quibusdam opera locis uinee
cepte agi admouerique aries . abunda
bat multitudine hominum . penus .

ad centum quinquaginta milia ha
buisse in armis satis creditur. Oppida
ni ad omnia tuenda atque obeunda.
multifariam distineri cepti sunt. non
sufficiebant. Itaque iam feriebantur
arietibus muri. quassateque multe partes
erant. una continentibus ruinis nu
daverat urbem. Tres deinceps tur
res. quantumque inter eas muri erat
cum fragore ingenti procĭderunt.
captum oppidum ea ruina crediderant
peni. qua velut si pariter utrosque mu
ros texisset. ita utrumque in pugnam
procursum est. nichil tumultuarie
pugne simile erat. quales in oppugna
tionibus urbium per occasionem partis
alterius conseri solent. sed iuste acies
velut patenti campo inter ruinas mu
ri tectaque urbis modico distantia inter
vallo constiterant. Hinc spes. hinc
desperatio animos irritat. peno cepisse
iam se urbem si paulum adnitatur cre
dente. saguntinis pro nudata menibus
patria corpora opponentibus. nec ullo
pedem referente. ne in relictum a se
locum hostem immitteret. Itaque quo
acrius et confertim magis utrimque
pugnabatur. eo plures vulnerabantur.
nullo inter arma corporaque vano in
tercidente telo. Phalarica erat sagun
tinis missile telum hastili abiegno et
cetero tereti preter quam ad extremum.
unde ferrum extabat. Id sicut in pilo
quadratum stuppa circumligabant
linebantque pice. ferrum autem tres
longum habebat pedes. ut cum ar
mis transfigere corpus posset. Sed
id maxime etiam si hesisset in scuto.

nec penetrasset in corpus pavorem facie
bat. quod cum medium accensum mitte
retur. conceptumque ipso motu multo
maiorem ignem ferret arma dimitti co
gebat. nudumque militem ad insequen
tes ictus prebebat. Cum diu anceps
fuisset certamen. et saguntinis quia pre
ter spem resisterent crevissent animi.
penus quia non vicisset pro victo esset.
clamorem repente oppidani tollunt. ho
stemque in ruinas muri expellunt. in
de impeditum trepidantemque
exturbant. postremo fusum fugatumque
in castra redigunt. Interim ab roma.
legatos venisse nuntiatum est. Quibus
obviam ad mare missi ab hannibale
qui dicerent nec tutos eos adituros in
ter tot. tam effrenatarum gentium
arma. nec hannibali in tanto discrimi
ne rerum opere esse legationes audire. Ap
parebat non admissos protinus car
thaginem ituros. Litteras igitur nuntios
que ad principes factionis barchine pre
mittit. ut prepararent suorum animos
ne quid pars altera gratificari pro
romanis posset. Itaque preter quam
quod admissi auditique non sunt. ea quoque
vana atque irrita legatio fuit. Han
no unus adversus senatum causam fede
ris magno silentio propter auctoritatem
suam cum assensu audientium egit.
per deos federum arbitros ac testes.
Oratio hannonis suadentis senatum
obtestantis. ne romanum cum sagun
tino suscitarent bellum. Monuisse.
predixisse se. ne hamilcharis progeni
em ad exercitum mitterent. non
manes. non stirpem eius conquiescere

uiri nec umq̃ sanguinis nominisq; bar
chini quisquam supsit quietura federa
romana iuuenem flagrantem cupidine
regni uiamq; unam ad id cernentem
si ex bellis bella serendo succinctus ar
mis legionibusq; uelut uictoriam igni
prebentes ad exercitus misistis . aluistis
ḡ hoc incendium . quo nunc ardetis ;
Saguntum uri circumsedent exercitus
unde arcentur federe mox carthagine
circumsedebunt romane legiones . ducị
bus isdem diis p quos priore bello rup
ta federa sunt . ulti utrum hostem an
uos an fortunam utriusq; populi igno
ratis ; Legatos ab sociis et pro sociis ue
nientes . bonus impator ur in castra ñ
admisit . ius gentium sustulit . hi tam̃
unde ne hostium quidem legati arcentur
pulsi ad uos uenerunt res ex federe re
petuntur . de re repetuntur publica ;
Fraus absit auctorem culpe . & rerum
criminis deposcunt ; Quo lenius agr̃
segnius incipiunt . id cum ceperint . uere
or ne pseuerantius seuiant ; Agatis
insula . ericemq; ante oculos pponite
que terra mariq; p quattuor & uigin
ti annos passi sitis ; Nec puer hic du
xerat . s; pater ipse hamilcar martis
alter ut isti uolunt ; S; tarento id est
italia ñ abstinueramus ex federe . sic
nunc sagunti ñ abstinemus ; Vicerũt
ḡ dii hominesq; . et id de quo uerbis
ambigebatur uter popłs fedus rupis
set euentus belli uelut equus iudex un
de ius stabat . ei uictoriam dedit cartha
gini . nunc hannibal uineas turresq; ad
mouet . carthaginis menia quatit arie
te ; Sagunti ruine saltim utinam uates

sim nr̃is capitib; incident . susceptumq;
cum saguntinis bellum habendum cum
romanis est . dedemus ḡ hannibalem
dicet aliquis scio meam leuem ẽẽ in eo au
ctoritatem ppter paternas inimicitias ;
S; et hamilcharem eo perisse letatus sum ;
Quod si ille uiueret . bellum iam habere
mus cum romanis ; Et hunc iuuenem .
tamq̃ furiam facemq; huius belli odi .
ac detestor ; Nec dedendum solum ad
piaculum rupti federis . s; si nemo de
poscit deuehendum in ultimas maris
terrarumq; oras . ablegandum eo un
de nec ad nos nomen famaq; eius acce
dere . neq; ille sollicitare quiete ciuitatis
statum possit . ego ita censeo legatos
extemplo romam mittendos qui se
natui satis faciant alios qui hanniba
li nuntient ut exercitum ab sagunto
abducat . ipsumq; hannibalem ex fe
dere romanis dedant terciam legatio
nem ad res saguntinis reddendas de
cerno ; Cum hanno perorasset . nemini
omnium certare oratione cum eo ne
cesse fuit . adeo prope omnis senatus
hannibalis erat ; Infestiusq; loquutũ
arguebant hannonem . quam flac
cum ualerium legatum romanum ;
Responsum inde legatis romanis . bellũ
ortum ab saguntinis ñ ab hanniba
le ẽẽ populum romanum iniuste fa
cere . si saguntinos uetustissime car
thaginensium societati pponat dum
romani tempus terunt legationib;
mittendis hannibal quia fessum mi
litem preliis opibusq; habebat pau
corum his dierum quietem dedit .
stationib; ad custodiam uinearum .

aliorumq; opum dispositis interim ani
mos eorum nunc ira in hostis stimulan
do nunc spe premiorum accendit; Ut
uero pro contione predam capte urbi se di
xit militum fore. adeo accensi omnes
sunt. ut si ex templo signum datum
esset. nulla ui resisti uideretur posse;
Saguntini ut a preliis quietem habue
rant. nec lacessentes. nec lacessiti per aliquot
dies ita non nocte non die unquam
cessauerant ab opere. ut nouum murum
ab ea parte qua patefacta oppidum
ruinis erat reficeret; Inde oppugna
tio eos aliquanto atrocior quam an
te adorta est. nec qua primum aut po
tissimum partes ferrent opem. cum
omnia uariis clamoribus streperent.
satis scire poterant; Ipse hannibal qua
turris mobilis omnia munimenta
urbis superans altitudine agebatur hor
tator aderat; Que cum admota catha
pultis ballistisq; per omnia tabulata
dispositis muros defensoribus nudas
set. tum hannibal occasionem ratus
quingentos ferme affros cum dolabris
ad subruendum ab imo murum mit
tit; Nec erat difficile opus quod cemen
ta non calce durata erant. interlita lu
to. structure antiquo genere; Itaq;
latius quam qua cederetur ruebat. per
que patentia ruinis agmina arma
torum in urbem uadebant; Locum quoque
editum capiunt. collatisq; eo catha
pultis ballistisq; ut castellum in ip
sa urbe uelut arcem imminentem
haberent muros circumdant. Et
saguntini murum interiorem ab
nundum capta parte urbis ducunt.
utrimq; summa ui et muniunt et pug
nant; Sed; interiora tuendo minorem
in diem urbem saguntini faciunt;
Simul crescit inopia omnium longa
obsidione. et minuitur expectatio ex
terne opis. cum iam procul romani
unica spes. circa omnia hostium essent;
Paulisper tamen affectos animos recrea
uit repentina profectio hannibalis in
oretanos carpetanosq;. Qui duo
populi dilectus acerbitate conster
nati. retentis conquisitoribus metum de
fectionis cum prebuissent. oppressi
celeritate hannibalis omiserunt mo
ta arma; Nec sagunti oppugnatio
segnior erat. machar male himilconis
filio. cum prefecerat hannibal ita im
pigre rem agente. ut ducem abesse
nec ciues nec hostes sentirent. is et pre
lia aliquot secunda fecit. et tribus arietibus
aliquantum muri discussit. strataq;
omnia recentibus ruinis. aduenienti
hannibali ostendit; Itaq; ad ipsam ar
cem extemplo ductus exercitus atroxq;
prelium. cum multorum utrimq; .
utrimq; cede initum. et pars arcis cap
ta est temptata. deinde per duos est
exigua pacis spes alconem saguntinum
et calorchum hispanum; Alchon in
consotiis saguntinis precibus aliquid
moturum ratus. cum ad hannibalem
noctu transisset. et postquam nichil lacri
me mouebant conditionesq; tristes.
ut ab irato auctore ferebantur transfu
ga ex oratore factus apud hostem man
sit. moriturum affirmans qui sub con
ditionibus his de pace ageret; Postula
batur autem redderent restitutam

traditoque omni auro atque argento. e-
gressi urbe cum singulis uestimentis
ibi habitarent ubi penus iussisset; Has
pacis leges abnuente alchone accepturos
sagunthinos calorchus uinci animos
ubi alia uincantur. affirmans se pacis
eius interpretem fore pollicetur; Erat
autem tum miles hannibalis ceterum
publice saguntinis amicus atque hospes
tradito palam telo custodibus hostium
transgressus munimenta ad pretorem
sagunthinum. et ipse ita iubebat est
deductus; Quo cum extemplo concur-
sus omnis generis hominum esset factus
summota cetera multitudine senatus
alorci datus est; Cuius talis oratio fu-
it; Si ciuis uester alco sicut ad pacem pe-
tendam ad hannibalem uenit. ita pa-
cis conditionis ab hannibale ad uos re-
tulisset. superuacaneum hoc michi fe-
cisset iter. quo nec orator hannibalis.
nec transfugasset ad uos uenissem. cum
ille aut uestra. aut sua culpa manserit
apud hostem; Simetum simulauit
uestra. si periculum est apud uos uera refe-
rentibus; Ergone ignoraretis esse ali-
quas et salutis et pacis uobis conditi-
ones pro uetusto hospitio quod michi
uobiscum est ad uos ueni causa autem
uestra. me ne cum ullius alterius loqui
que loquor apud uos uel ea fides sit.
quod neque dum uestris uiribus restitistis.
neque dum auxilia ab romanis sperastis
pacis umquam apud uos iam aut arma.
aut menia satis deficiunt. pacem af-
fero ad uos magis necessariam quam
equam. cuius ita aliqua spes est si eam
quemadmodum ut uictor fert hanni-
bal. sic et uos ut uicti audiatis. sed non id quod
amittitur in damno cum omnia uictoris
sint. sed quicquid relinquitur pro mune-
re habituri estis; Urbem uobis quam
ex magna parte dirutam. captam fe-
re totam habet. adimit agros. relinquit
locum assignaturus in quo nouum op-
pidum edificetis; Aurum et argentum
omne publicum priuatumque ad se iubet
deferri. corpora uestra coniugum ac libe-
rorum uestrorum seruat inuiolata. si iner-
mes cum binis uestimentis uelitis ab
sagunto exire hec uictor hostis imperat;
Hec quamquam sunt grauia atque acerba
fortuna uestra suadet uobis equidem
haud despero cum omnium potestas
ei facta sit. aliquid ex his rebus remis-
surum; Sed. L. hec patienda censeo
potius quam trucidari corpora uestra;
Rapi trahique ante ora uestra coniuges ac
liberos belli iure sinatis; Ad hoc au-
dienda cum circumfusa paulatim
multitudine permixtum senatui esset
populi concilium. repente primores
secessione facta priusquam responsum
daretur. argentum aurumque ex pu-
blico omne priuatoque in forum colla-
tum in ignem ad id raptum. factum
conicientes eodem plerique semet ipsi
precipitauerunt; Cum ex eo pauor ac
trepidatio totam urbem peruasisset.
alius insuper tumultus ex arce auditur.
turris diu quassata prociderat; per quam
ruinam eius cohors penorum impetu fa-
cto cum signum imperator dedisset.
nudatam stationibus custodiisque soli-
tis hostium urbem non cunctandum
in tali occasione ratus. hannibal totis

uiribus aggressus urbem in momento
cepit. signo dato. ut omnes puberes in
terficerentur; Quod impium crudele
ceterum prope necessarium cognitum
ipso euentu est; Cui enim parci potuit
ex his qui aut inclusi cum coniugibus
ac liberis. domos super se ipsos concremaue
runt. aut armati nullum ante finem
pugne quam morientes ceperunt. cap
tum oppidum est cum ingenti preda.
quamquam pleraque ab dominis de industria
corrupta erant. et in cedibus uix ullum
discrimen etatis ira fecerat. et captiui
militum preda fuerant; Tamen et ex
precio rerum uenditarum aliquantum
pecunie redactum esse constat. et multam
suppellectilem uestemque missam cartha
ginem. octauo mense quam ceptum
oppugnari captum saguntum quidam
scripsere; Inde carthaginem nouam
in hiberna hannibalem concessisse;
Quinto deinde mense. quam ab car
thagine profectus sit. in italiam peruenis
se; Que si ita sunt. fieri non potuit.
ut. p. cornelius cum sempronius. consules
fuerint. ad quos et principio oppug
nationis legati saguntini missi sint;
Et qui in suo magistratu cum hanniba
le. alter ad ticinum amnem. ambo ali
quanto post ad trebiam pugnauerint;
Aut omnia breuiora aliquanto fuere.
aut saguntum principio anni. quo. p.
cornelius. sempronius. consules. fuerint.
non ceptum oppugnari est. sed captum;
Nam excessisse pugna ad tribiam in an
num cneii. seruilii et flaminii non
potest. quia flamminius arimini
consulatum iniit. creatus autem.

sempronio. consule. qui post pugnam ad
trebiam ad creandos. consules. romam cum
uenisset comitiis perfectis ad exercitum
in hyberna rediit sub idem fere tempus
et legati qui redierant ab carthagine ro
mam retulerunt omnia hostilia esse. et
sagunti excidium nuntiatum est. tan
tusque simul meror patres misericordiaque
sociorum peremptorum indigne. et pu
dor non lati auxilii. et ira in carthaginen
ses. metusque de summa rerum cepit si iam
ad portas hostis esset. ut tot uno tempore
motibus animi turbati trepidarent ma
gis quam consulerent; Nam neque ho
stem acriorem. bellicosioremque secum
congressum. nec rem romanam tam
desidem umquam fuisse atque inbellem sar
dos corsosque et histros. atque illirios la
cessisse magis quam exercuisse roma
na arma. et cum gallis tumultuatum
uerius quam belligeratum penum ho
stem ueteranum trium et uiginti an
norum militia durissima. inter hispa
nas gentes semper uictorem. duci acer
rimo adsuetum. recentem ab excidio
oppulentissime urbis hiberum transi
re. trahere secum tot excitos hispanorum
populos conciturum auidas semper
armorum gallicas gentes cum orbem ter
rarum. bellum gerendum in italia.
ac pro menibus romanis esse; Nominate
iam ante consulibus prouincie erant
tum sortiri iussi. cornelio hispania.
sempronio affrica cum sicilia euenit;
Sex in eum annum decrete legiones.
et sociorum quantum ipsis uideretur
et classis quantum parari posset;
Quattuor milia. et uiginti milia pedi

tum romanorum scripta . et octingenti eq
tes sociorum quadraginta . peditum
quattuor milia . et quadringenti equi
tes . naues . cc . xxv . remes ; Celoces .
uiginti deducti ; Latum inde ad populum .
uellent iuberent a populo carthaginen
si bellum indici ; Eiusque belli causa sup
plicatio per urbem habita . atque adorati
dii . ut bene ac feliciter eueniret . quod
bellum . p . R . iussisset . inter . cos . ita co
pie diuise ; Sempronio . date legiones
due ; Ea quaterna milia erant peditum .
et treceni equites . et sociorum sexdecim
milia peditum . equites mille octinge
ti ; Naues longe . centum quadraginta ;
Celoces . duodecim ; Cum his terrestribus
maritimisque copiis . T . sempronius mis
sus in siciliam . ita in affricam transmis
surus . si ad arcendum italia penum .
cos . alter satis esset ; Cornelio minus co
piarum datum . quia . L . manlius .
p . R . et ipse cum haud inualido presidio
in galliam mittebatur . nauium maxi
me cornelio numerus . lx . quinque re
mes date ; Neque enim mari uenturum .
aut ea parte belli dimicaturum hostem
credebant ; Et due romane legiones
cum suo iusto equitatu . et quattuordecim
milibus sociorum peditum . equitibus
mille sexcenti . duas legiones romanas .
et . cc . Lcc . sociorum peditum . mille eq
tes . socios . dc . romanus gallia prouin
cia eodem uersa in punicum bellum
habuit ; His ita comparatis . ut omnia
iusta ante bellum fierent . legatos ma
iores natu . quintum fabium . m . liui
um . L . emilium . c . licinium . quintum .
bebium . in affricam mittunt . ad percun

Mittuntur legati romanorum in affricam ;

ctandos carthaginenses publico . nec
consilio hannibal saguntum oppugnas
set ; Et si id quod facturi uidebantur . fa
terentur ac defenderent . publico consilio
factum . ut indicerent populo cartha
ginensi bellum ; Romani postquam
carthaginem uenerunt . cum senatus
datus esset . et quintus fabius nichil ultra
quam unum quod mandatum erat percun
ctatus esset . tum ex carthaginensibus unus
preceps . iam romani et prior legatio fu
it . cum hannibalem tanquam suo con
silio saguntum oppugnantem deposce
batis ; Ceterum hec legatio uerbis adhuc
lenior est . re asperior ; Tunc enim hanni
bal . et insimulabatur . et deposcebatur ;
Nunc ab nobis et confessio culpe exprimitur .
et ut a confessis res extemplo repetuntur ;
Ego autem non priuato publico ne consi
lio saguntum oppugnatum sit queren
dum censeam . sed utrum iure an iniu
ria ; Nostra enim hec questio atque ani
maduersio in ciuem nostrum est . quid
nostro aut suo fecerit arbitrio ; Uobiscum
unus disceptatio est . licueritne per fedus
fieri . itaque quoniam discerni placet quid pu
blico consilio . quid sua sponte impera
tores faciant nobis . uobiscum fedus
est a lutatio . consule . ictum ; In quo cum
caueretur utrorumque sociis . nichil de
saguntinis . necdum enim erant socii
uestri . cautum est ; At enim eo federe
quod cum hasdrubale ictum est . sagun
tini excipiuntur ; Aduersus quod ego
nichil dicturus sum . nisi quod a uobis
didici . uos enim quod lutatius consul .
primo nobis cum fedus icit . quia
neque auctoritate patrum . nec populi

Superbe responsum romanorum ;

iussu ictum erat . negastis uos eo te
neri ; Itaq; aliud de integro fedus .
publico consilio ictum est ; Si uos
non tenent federa ura nisi ex auctoritate
aut iussu uro . icta ne nos quidem has
drubalis fedus . quod nobis insciis ie
cit . obligare potuit . proinde omitte
sagunti atq; hiberi mentionem facere .
et qđ diu parturit animus ur aliqn̄ do
parıat ; Tum romanus sinu ex toga facto .
hic inquit uobis bellum et pacem porta
mus . utrum placet sumite sub hanc
uocem . haud minus ferociter datur
utrum uellet succlamatum ē ; Et cum
his iterum sinu effuso bellum dare di
xisset . accipe se omīs responderunt . et
quib; acciperent animis . isdem se gesturos ;

legati romanoꝝ sinu pacē 7 bellū ferebāt ;

Hec directa percunctatio ad denuntiatio
belli magis ex dignitate populi roma
ni uisa est . quam de federum iure
uerbis disceptare . cum ante tum maxi
me sagunto excisa . nam si uerboꝝ discep
tationis res eēt . qđ fedus hasdrubalis
cum lutatii priore federe cōmutatum
est . comparandum erat cum in lutatiū
federe diserte additum eēt . ita ad ratū
fore . si populus censuisset ; In hasdruba
lis federe . nec exceptum tale quicquā
fuerit . et tot annorum silentio ita uiuo
eo comprobatum sit fedus . ut ne mor
tuo quidem actore quicq̄ mutaretur .
quamquam et si priore federe staretur .
satis cautum erat saguntinis sociis
utrorumq; exceptis ; Nam neq; ad
ditum erat his qui tunc eēnt . nec ne
qui postea assumerentur . et cum ad
sumere nouos liceret socios se quam
censeret . aut ob nulla quemq̄ merita
in amicitia recipi . aut receptos in fidem
non defendi tantum . ne carthaginen
sium socii . aut sollicitarentur ad defecti
onem . aut sua sponte desciscentes recipe
rentur ; Legati romani ab carthagine .
sicut his rome imperatum erat in hispaniā
ut adirent ciuitates in societatem perlice
rent . aut auerterent a penis traiecerunt ;
Ad bargusios . primum uenerunt ;
A quib; benigne excepti . quia tedebat im
perii punici . multos trans hiberum po
pulos ad cupidinem noue fortune ere
xerunt ; Ad uolscianos inde est uentum .
quoꝝ celebre per hispaniam responsum
ceteros populos ab societate romana a
uertit ; Ita enim maximus natu . ex his
in concilio respondit ; Que uerecundia
est romani postulare uos . uti urām car
thaginensium amicitie preponamus
cum qui id fecerunt saguntini crude
lius quam penus hostis prodidit . uos
socii prodideritis ibi queratis socios
censeo ubi saguntina clades ignota est ;
Hispanis populis sicut lugubre . ita in
signe documentum sagunti ruine erāt .
ne quis fidei romane . aut societati confi
dat ; Inde extemplo abire finib; uolscia
norum iussi ab nullo deinde concilio
hispanie benigniora uerba tulere . itaq;
nequicq̄ per agrata hispania . in galliam
transeunt ; In his noua terribilisq; spe
cies uisa est . qđ armati . ita mos gentis
erat in concilium uenerunt ; Cum uer
bis extollentes gloriam . uirtutemq; populi
romani . ac magnitudinem imperii petiis
sent . ne peno bellum italie inferenti per
agros urbesq; suas transitum darent .
tantus cum fremitu risus dicitur ortus .

ut uix a magistratib; maioribusq; na
tu iuuentus sedaretur; Adeo stoli
da impudensq; postulatio uisa est
censere. ne in italiam transmittant
galli bellum; Ipsos id auertere in se
agrosq; suos pro alienis populandos
obicere. sedato tandem fremitu. tertiū
responsum legatis est. neq; romanorū
in se meritum ēē. neq; carthaginen
sium iniuriam. ob que aut pro ro
manis. aut aduersus penos sumant
arma. contra ea audire sese gentis
sue homines agro finibusq; italie pel
li a populo romano. stipendiumq;
pendi. et cetera indigna pati; Eadem
ferme in ceteris gallie conciliis dicta.
auditaq; . Nec hospitale quicquam
pacatumue satis prius auditum. quā
massiliam uenere; Ibi uenere ab soci
is inquisita cum cura ac fide cognita.
p̄occupatos iam ante ab hannibale
gallorum animos ēē; Sed ne illi quidē
ipsi satis mitem gentem fore. adeo fero
cia atq; indomita ingenia ēē. ni subin
de auro cuius auidissima gens ē prin
cipium animi concilientur; Ita pagra
tis hispanie. et gallie. populisq;. lega
ti romam redeunt; Haud ita multo.
postquam consules prouincias pfecti
erant. ciuitatem omnem in expeditio
ne belli erectum inuenerunt. satis
constanter fama iam hiberum penos
transisse; Hannibal sagunto capto.
carthaginem nouam in hiberna con
cesserat; Ibiq; auditis. que rome.
queq; carthagine acta. decretaq; forēt.
seq; non ducem solum. s; etiam causam
ēē belli. partitis. diuidendisq; reliqs

prede. nichil ultra differendum ratus.
hispani generis milites conuocat;
Credo ego uos inquit socii. et ipsos cerne
re pacatis omnib; hispanie populis.
aut finiendum nobis militiam. exerci
tusq; dimittendos ēē. aut in alias ter
ras transferendum bellum; Ita enim
he gentes non pacis solum. s; etiam uic
torie bonis florebunt. si ex aliis gentib;
predam et gl'iam queremus; Itaq; cū
longinqua ab domo instet militia. in
certumq; sit. quando domos ur̄as.
et que cuiq; ibi cara sunt uisuri sitis.
siquis ur̄m suos inuisere uult. cōmea
tum do. primo uere edico adsitis. ut
diis bene iuuantib; bellum ingentis
glorie. predeq; futurum incipiamus;
Omnib; fere uisendi domos oblata ul
tro potestas grata erat. etiam desidēran
tibus. et longius in futurum prouiden
tibus desiderium p totum tempus
hiemis. quies inter labores aut etiā
exhaustos. aut mox exhauriendos
renouauit corpora animosq; ad oīa
de integro patienda; Uere primo ad
edictum conuenere; Hannibal cum
recensuisset omnium gentium auxilia
gadis profectus. herculi uota exsol
uit. nouisq; se obligat uotis. si cetera
prospa euenissent; Inde partiens cu
ras simul inferendum. atq; arcendū
bellum. ne dum ipse terrestri p hispa
niam. galliasq; itinere italiam pete
ret. nuda aptaq; romanis. affrica
ab sicilia ēēt. ualido p̄sidio firmare
eam statuit; Pro eo supplementum
ipse ex affrica. maxime iaculatorum
leuium armis petiit. ut affri in his

pania . in affrica hispani . melior pro
cul ab domo futurus uterq; miles . ue
lut mutuis pigneribus obligati stipen
dia facerent; Tredecim mil . d ccc . L .
pedites cetratos misit in affricam . et
funditores baleares . d ccc lxx . equites
mixtos ex multis gentibus . m . cc .
Has copias partim carthagini presi
dio ee . partim distribui p affricam
jubet simul conquisitoribus in ciuita
tes missi . iiii . conscripti . delecte iu
uentutis presidium eosdem et obsides
duci carthaginem jubet; Neq; hispa
niam neglegendam ratus . atq; ideo
haud minus . quod haud ignarus erat
circumintam ab romanis eam legatis
ad sollicitandos principum animos .
hasdrubali fratri uiro inpigro eam pro
uinciam destinat . firmatq; eum affri
cis . maxime presidiis peditum a forum
xi . d ccc . L . liguribus . ccc . balearibus;
Ad hec peditum auxilia additi equi
tes libi . phenices mixtum . punicum
affris genus . cccc . et numide . mau
riq; . accole . occeani . ad . m . d ccc .
et parua ilergetum; Manus ex his
pania . cc . equites; Et ne quod ter
restris deesset auxilii . genus elefan
ti quatuordecim; Classis preterea
data . ad tuende maritime ore . quia
qua parte belli uicerant . ea tum quoq;
rem gesturos romanos credi pote
rat . quinquaginta quinq; remes .
quadri remes . due triremes quinq; .
Sed apte instructeq; remigio . xxx . et
due quinq; remes erant . et triremis
quinq; . Ab gadis carthaginem . ad
hiberna exercitus rediit; Atq;

inde profectus . preter omissam urbem
ad hiberum maritimam oram ducit;
Ibi fama est in quiete uisum ab eo iuuenem
diuina specie . qui se ab ioue diceret ducem
in italiam hannibali missum; Proinde
sequeretur . neq; usquam a sede flecte
ret oculos; Pauidum primo nusquam
circumspicientem . aut respicientem
secutum; Deinde cura ingenii huma
ni cum quid nam id esset quod respiceret .
uetitus esset agitaret animo . temperare
oculis nequiuisse eum . uidisse post sese ser
pentem mira magnitudine cum ingen
ti arborum ac uirgultorum strage ferri . ac
post insequi cum fragore celi nimbum;
Tumq; molem ea quid esse prodigii esset .
querentem audisse uastitatem italie esse
pergeret . porro ire nec ultra inquireret .
sineretq; fata in occulto ee; Hoc uisu .
letus tri p tito hiberum copias traiecit . pre
missis qui gallorum animos quatra
ducentos exercitus erat donis concilia
rent alpiumq; transitus specularentur;
Nonaginta mille peditum . duodecim
milia equitum . hiberum traduxit;
Ilergetes inde . bargutosq; . et arusetanos
et aquitaniam . que subiecta pyreneis
montibus oreq; huicq; omni prefecit han
nonem ut fauces que hispanias gallis
iungunt in potestate essent; Decem mi
lia peditum hannoni ad presidium
optinende regionis data . et mille ae
quites; Postquam p pyreneum sal
tum traduci exercitus est ceptus . ru
morq; p barbaros manauit . certior
de bello romano . tria milia inde car
pentanorum peditum iter auerterunt;
Constabat non tam bello motos quam

Sompnium quod uidit hannibal;

longinquitate uie insuperabiliq; alpium
transitu; Hannibal quia reuocare aut
uj retinere eos anceps erat. ne ceterorum
etiam feroces animi irritarentur supra
septem milia hominum domos remisit.
quos et ipse grauari militia senseret;
Carpetanos quoq; ab se dimissos simu
lans; Inde nemora atq; eorum animos
sollicitaret. cum reliquis copijs pyrene
um transgreditur. et ad oppidum ily
berj castra locat; Galli quamquam italie
bellum inferrj audiebant. tamen quia
uj subactos trans pyreneum hispanos
fama erat. presidiaq; ualida imposita
metu seruitutis. ad arma consternatj.
ruscj nomine aliquot populj conuenj
unt; Quod ubi hannibalj nuntiatum est.
moram quam bellum metuens oratores
ad regulos eorum misit. colloquj semet
ipsum. cum his uelle et uel illj proprj
us in iliberrj accederent. uel se ruscino
nem processurum. ut ex propinquo
congressus facilior esset; Nam et accepturum
eos in castra sua se letum. nec con
ctanter seipsum ad eos uenturum;
Hospitem enim se gallie non hostem ad
uenisse. nec stricturum ante gladium
si per gallos liceat quam in italiam uenis
set; Et per nuntios quidem hec; Ut uero
regulj gallorum castris ad iliberim
extemplo motis. haud grauate ad pe
num uenerunt. captis donis cum
bona pace exercitum per fines suos pretor
ruscinonem oppidum transmiserunt
in italiam; Interim nichil ultra quam
hiberum transisse hannibalem. a mas
siliensium legatis romam perlatum e
erat. cum per inde ac si alpis iam transis
set. boi sollicitatis insubribus defecerunt;
Nec tam ob ueteres in populo romano
iras. quam quod nuper circa padum placen
tiam. cremonamq; colonias in agrum
gallicum deductas. egre patiebantur;
Itaq; armis repente arreptis. in eum ip
sum agrum impetu facto. tamen ter
roris ac tumultus fecerunt. ut non agres
tis modo multitudo. sed ipsi
romani qui ad agrum uenerant ad sig
nandum diffisi placentie menibus. mu
tinam confugerunt; C. lutatius. a.
seruilius. m. annius. lutatij nomen
haud dubium est pro aulo seruilio.
quem acilium. et. c. herennium ha
bent quidam annales. alij. p. corne
lium. asinam. et cesonem. papirium. naso
nem. id quoq; dubium est. legati ad
expostulandum missi ad boios uiola
tj sunt. incertum an in triumuiros
agrum metantis impetus sit factus.
mutine cum obsiderentur. et gens
ad oppugnandarum urbium. artes
rudis pigerrima. eadem ad milita
ria opera. segnis intactis adsideret mu
ris simulachrj ceptum de pace agj;
Euocatiq; ab gallorum principibus
legatj ad colloquium. non contra
ius modo gentium. sed uiolata etiamq;
data in id tempus erat fide comprehen
duntur. negantibus gallis nisi obsi
des sibj redderentur. eos dimissuros;
Cum hec de legatis nunciata essent.
et mutina presidium que in periculo
esset. L. manlius. populus romanus
ira accensus. effusum agmen ad mu
tinam ducit; Silue tunc circa uiam
erant. plerisq; incultis; Ibi inex

plorato profectus . in insidias precipitatus .
multaq; cum cede suorum egre in apertos
campos emersit; Ibi castra communita;
Et quia gallis ad temptanda ea defuit spes
refecti sunt militum animi . quamq̄ ad
cecidisse satis constabat; Iter deinde de
integro ceptum . necdum p in patentia
loca ducebatur agmen . cum apparu
it hostis; Ubi rursus silue intrate . tū
postremos adorti cum magna trepida
tione . ac pauore omnium septingentos
milites occiderunt . & signa ademere;
Finis 7 gallis interritandi et pauendi
fuit romanis . ut e saltu inuio atq; im
pedito euasere; Inde apertis locis facile
tutantes agmen romani . tannetum
uicum propinquum pado contendere;
Ibi se munimento ad tempus commea
tibusq; fluminis et brixanorum etiam
gallorum auxilio aduersus crescentem
in dies multitudinem hostium tutabā
tur; Qui tumultus repens postquā
romam platus . et punicum insup gal
lico bellum auctum patres accepert .
. c . atilium . p . R . cum una legione
romana . & quinq; milib; sotiorum
dilectu nouo a consulib; conscriptis au
xilium ferre manlio iubent; Qui sine
ullo certamine abscesserant enim metu
hostes . tannetum puenit; Et . p . cor
nelius in locum ejus que amissa cum
pretore transscripta legione . noua pro
fectus ab urbe . sexaginta longis nauib;
preter ora etrurie liguriumq; et inde
saluuum montes . puenit massiliam;
Et ad proximum hostium rodani . plu
rib; enim diuisus amnis in mare de
currit . castra locat . uix dum satis

Rodani plib; hostiis diuiso in mare decurrit;

credens hannibalem supasse pyreneos
montis; Quem ut de rhodani quoq;
transitu agitare animaduertit . incer
tis quo nam ei loco occurreret . necdū
satis refectis ab iactatione maritima .
militib; trecentos . interim delectos equi
tes . ducib; massiliensib; & auxiliarib;
gallis ad exploranda omnia . uisendosq;
ex tuto hostes pmittit; Hannibal ceteris
metu aut precio pacatis iam in uulgarū
puenerat agrum gentis ualide; Colunt
autem . circa utramq; ripam rodani;
S; diffisi citeriore agro arceri penum posse .
ut flumen p munimento haberent om
nib; ferme suis trans rodanum traiec
tis . ulteriorem ripam amnis optinebāt;
Accolas fluminis hannibal . et eorum ip
sorum quos sedes sue tenuerant . simul
plicit donis; Ad naues undiq; contra
hendas fabricandasq; simul & ipsi
trahici exercitum leuariq; quam pri
26 mum regionem suam tantam omnijū
urgentem turba cupiebant; Itaq;
ingens coacta uis est nauium . lintri
umq; temere ad uicinalem usum pa
ratarum; Nouasq; alias primum
galli inchoantes . cauabant ex singulis
arboribus; Deinde & ipsi milites simul
copia materie . simul facilitate operis in
ducti . alueos informes nichil dum m°
ignare aque . & cape onera possent cu
rantes raptim quib; se suaq; transue
herent faciebant; Iamq; omnib; satis
comparatis ad trahiciendum terrebat
ex aduerso hostis . omnem ripam equi
tes uiriq; optinentes; Quos aut auer
teret . hannonem hamilcaris filium
uigilia prima noctis cū parte copiarū

maxime hispanis aduersos flumine ire
iter unius diei iubet. et ubi primum
possit. quam occultissime traiecto am
ni circumducere agmen. ut cum opus
facto adoriatur ab tergo hostem; Ad id
datis duces galli edocent inde milia .v.
et uiginti ferme supra. parue insule
circumfusum amnem latiorem ubi di
uidebatur. eoque minus alto alueo tran
situm ostendere; Ibi raptim cesa ma
teria. ratesque fabricata in quibus equi
uirique et alia onera traicerentur.
hispani sine ulla mole in utres uestimen
tis coniectis. ipsi ceteris suppositis in
cubantes flumen transnauere; Et
alius exercitus ratibus iunctis traiectus
castris flumen prope positis. noctur
no itinere atque operis labore fessus. qui
ete unius diei reficitur. intento duce
ad consilium oportune exequendum;
Postero die profecti ex loco prodito fumo
significant transisse. et haud procul ab
esse; Quod ubi accepit hannibal ne tem
poris deesset. dat signum ad traicien
dum; Iam paratas aptatasque habebat
pedes lintres. eques ferre propter equos
nantes nauium agmen ad excipien
dum aduersi impetum fluminis par
te superiore transmittens tranquillitatem
infra traicientibus lintribus prebebat;
E quorum pars magna nantes lores a
puppibus trahebantur. preter eos quos
instructos frenatosque. ut extemplo
egressi in ripam equitis uti essent. im
posuerant in naues; Galli occursant
in ripam cum uariis ululatibus. can
tuque moris sui quatientes scuta super
capita. uibrantesque dexteris tela.

quamquam et ex aduerso terrebat tanta
uis nauium cum ingenti sono fluminis.
et clamore uario nautarum militum.
et qui nitebantur perrumpere impetum
fluminis. equi ex altera ripa traicien
tes suos hortabantur iam satis pauen
tes aduerso tumultu; Terribilior ab
tergo adortus clamor. castris ab han
none captis. mox et ipse aderat. ancepsque
terror circumstabat; Et nauibus tanta
ui armatorum in terra euadentes. et
ab tergo improuisa premente acie;
Galli postquam utroque uim facere co
nati pellebantur. qua parte reuisum
maxime iter perrumpunt. trepidique in
uicos passim suos diffugiunt; Hanni
bal ceteris copiis per otium traiectis.
spernens iam gallicos tumultus castra
locat; Elefandorum traiciendorum
uaria consilia fuisse. credo certe uaria
ta memoria acte rei; Quidam congre
gatis ad ripam elefantis. tradunt feli
cissimum et his irritatum ab rectore
suo cum refugientem in aquam nantem
sequerentur transisse gregem. ut quem
que timentem altitudinem destitueret
uado. impetu ipso fluminis in alteram
ripam rapiente ceterum magis constat
ratibus traiectos; Id ut tutius consilium
ante rem foret. ita acta re ad fidem pro
nius est; Ratem ducentos longam
pedes. quinquaginta latam. a terra
in amnem porrexerunt. quam ne secunda
aqua deferretur. pluribus ualidis reti
naculis parte superiore ripe religatam.
pontis in modum humo iniecta con
strauerunt. ut belue audacter uelut
per solum ingrederentur; Altera ratis

eque lata longa pedes ccentum ad traiciendum apta huic copulata est: ut cu
elefanti p stabilem ratem tanquam uia
pregredientib; feminis acti: ubi in minorem applicatam transgressi sunt. ex
templo resolutis quib; leuiter adnexa
erat uinculis. ab actuariis aliquot
nauibus ad alteram ripam ptrahitur;
Ita primus expositis: alii deinde repetiti. ac traiecti sunt; Nichil sane trepidabant: donec continenti uelut ponte agerentur; Primus erat pauor cum soluta
ab ceteris: rate in altum raperentur;
Ibi urgentes inter se cedentib; extremis
ab aqua trepidatione aliquantum
edebant: donec quietem ipse timor circu
spectib; aquam fecisset excidere etiam
seuientes quidam in flumen s; pondere
ipso stabiles deiectis rectorib; querentis
pede temptum uadis in terram euasere;
Dum elefanti traiciuntur: interim hannibal numidas equites quingentos.
ad castra romana miserat speculatum
ubi et quante copie eent. et quid pararent; Huic ale equitum missi ut ante
dictum est ab hostio rodani. ccc. romanorum equites occurrunt; Prelium
atrocius. quam pro numero pugnantium editur; Nam preter multa uulnera. cedes etiam prope par utrimq;
fuit fugaq; Et pauor numidanorum
romanis iam ad modum fessis: uictoriam
dedit; Uictores ad centum sexaginta:
nec oms romani. s; pars gallorum uicti:
amplius ducenti ceciderant; Hoc principium simul omenq; belli: ut summe
rerum psperum euentum: ita haud
sane incruenti ancipitisq; certaminis

uictoriam romanis portendit; Re ita gesta. ad utrumq; ducem sui redierunt;
Nec scipionis stare sententia poterat: nisi
ut ex consiliis ceptisq; hostis. et ipse
conatus caperet: et hannibalem incertum
utrum ceptum in italiam intenderet
iter: an cum eo qui primus se optulisset romanis exercitus manus consereret.
auerti a presenti certamine; Boiorum
legatorum reguliq; machali aduentus.
qui se duces itinerum socios piculi fore
affirmabant integro bello nusq ante
libatis uirib; italiam aggrediendam
censent; Multitudo timebat quidem
hostem. nundum oblitterata memoria
supioris belli. s; magis iter immensum
alpesq; rem fama utiq; inexptis horrendam metuebat; Itaq; hannibal postq
ipsi sententia stetit. pgere ire atq; italia
petere. aduocati contione uarie militu
uersat animos: castigando. adhortando
q; mirari se. qui nam pectora semp inpauida reppens terror inuaserat: p tot
annos uincentis eos stipendia facere.
neq; ante hispania excessisse. qua oms
gentes et terre eas quas duos diuisa
maria amplectantur a carthaginensium eent; Indignatos deinde. qd quicumq; saguntum obsedissent. uelut
obnoxium sibi dedi postularet. p. R.
hibm traiecisset ad delendum nomen
romanorum. liberandumq; orbem
terrarum; Tam memini uisum tam
longum: cum ab occasu solis ad exortus intenderent iter. nunc postqua
multo maiorem partem itineris emensam cernunt. pyrineum saltum inter
ferocissimas gentes supatum: rodanu

iam tum amnem tot militib; gallorum
probibentib; . domita etiam ipsius flumi
nis ui traiectum . in conspectu alpis ha
beant . quarum alterum latus italie sit .
in ipsis portis hostium fatigatos subsistere ;
Quid alpis aliud ēē credentes . quā monti
um altitudines . fingerent altiores pire
nei iugis . nullas pfecto terras celum
contingere . nec exsupabiles humano
generi ēē . Alpis quidem habitari . co
li . gignere . atq; alere animantes . p ui
as paucis ēē . exercitib; eos ipsos quos
cernunt legatos . n̄ pinnis sublime ela
tos alpis transgressos . ne maiores qui
dem eorum indigenas s; aduenas italie
cultores . has ipsas alpis ingentib; sepe
agminib; . cum liberis ac coniugib; mi
grantium in tuto transmisisse ; Militi
quidem armato . nichil secum preter
instrumenta belli portanti . quid inui
um . aut inexsupabile ēē . Saguntum
ut caperetur . quid p octo menses picu
li . quid laboris exhaustum ēē . romā
caput orbis terrarum petentib; quic
quam . adeo aspm . atq; arduum ui
deri . qd̄ inceptum moretur . cepisse
quondam gallos ea que adiri posse
penitus despet ; Proinde aut cederent
animo atq; uirtute genti p eos dies
totiens ab se uicte . aut itineris finem
spent campum interiacentem tiberi
31 ac menib; romanis ; His adortationi
bus incitatos corpora curare . atq; ad
iter separare iubet ; Postero die pfect9
aduersa ripa rodani . mediterranea
gallie petit . non quia rectior ad alp
uia ēē . s; quantum a mari recessisset .
minus obuiam fore romanū credens

cum quo priusquam in italiam uentum
foret . non erat in animo manus consere
re ; Quartis castris . ad insulam puenit ;
Bysarar rodanusq; amnis diuersis ex
alpib; decurrentes . agri aliquantum
amplexi . confluunt in unum in me
diis campis . unde insule nomen indi
tum ; Incolunt prope allobroges gens
iam inde nulla gallica gente opibus . aut fa
ma inferior ; tum discors erat ; Regni
certamine . ambigebant frēs ; Maior
et qui prius impitarat barncus nōie .
minor erat frē . et cetu iunior . qui iu
re minus qui plus poterat pellebat ;
Huius seditionis p oportuna disceptatio
cum ad hannibalem delata ēēt . et ar
biter regni factus . quod erat ea senatus
principumq; sententia futurum . im
pium maiori restituit . ob idem meri
tum . commeatum copiaq; rerum
omnium . et uestis est tradītus . qd̄ in
fames frigorib; alpes pparari cogebāt ;
Sedatis certaminib; allobrogum . cū
iam alpes peteret . non recta regione
iter instituit . s; ad leuam in tricasti
nos flexit ; Inde p extremam horā
uocuntiorum agri tendit in trigorios .
haud usquam impedita uia priusq̄
ad durentiam flumen puenit ; Is et
ipse alpinus amnis longe omnium
gallie fluminum difficillimus transi
tum est ; Nam cum aque uim ueheat
ingentem . non tamen arium pati
ens est . quia nullis coherentus ripis
plurib; simul . neq; isdem alueis flu
ens noua semp uada . nouosq; gur
gites . et ob eadem pediti quoq; incer
ta uia est ; Ad hoc saxa glariosa .

uoluens . nichil stabile . nec tutum ingre
dienti prebet ; Et tum forte imbribus
auctus . ingentem transgredientib;
tumultum fecit ; Cum sup cetera
trepidatione ipsi sua atq; incertis cla
morib; turbarentur . p . cornelius .
cōs . triduo fere postquam hannibal
a ripa rodani mouit . quadrato agmi
ne ad castra hostium uenerat . nullam
dimicandi moram facturus ; Ceterū
ubi deserta munimenta . et facile se tan
tum progressos adsequuturū uidet .
ad mare ad naues rediit . tutius facili
usq; ita descendenti ab alpib; hanni
bali occursurus ; Ne tamen nuda au
xiliis romanis hispania eēt . quam p
uinciam sortitus erat . cōn . scipionem
frēm cum maxima parte copiarum
aduersus hasdrubalem misit n̄ ad
tuendos tantummodo ueteres soci
os . conciliandosq; nouos . s; etiam
appellendum hispania hasdrubalem ;
Ipse cum admodum exiguis copiis
ianuam petiit . eo circa padum erat
exercitus italiam defensurus ; Han
nibal ab druentiam campestri . ma
xime itinere ad alpis cum bona pace
incolentium ea loca gallorꝝ peruenit ;
Tum quamq̄ fama prius quidem in
certa inmanis ū ferri solet . pcepta
res erat . tamen ex propinquo uis a
montium altitudo niues aque ppe
inmixte tecta informia imposita rupib;
pecora . iumentaq; torrida frigore ;
Homines intonsi . et inculti . animalia
inanimantiaq; omnia rigentia gelu .
cetera uisu quam dictu fediora . ter
rorem renouarunt erigentib; in pri

mos agmen cliuos ; Apparuerunt
inminentes tumulis insidentes mon
tani . qui si ualles occultiores insedis
sent . cohorti in pugnam repente in
gentem fugam stragemq; dedissent ;
Hannibal consistere signa iussit . gallisq;
ad uisenda loca premissis . postquam
compit transitum ea non eē castra inter
confragosa omnia preruptaq; quā exten
tissima potest ualle locat ; Tum p eosdē
gallos . haud sane multum lingua mori
busq; abhorrentes cum se inmiscuissent .
colloquiis montanorꝝ edoctus . interdiu
tantum obsideri saltum noctem in sua
quemq; dilabi tecta luce prima subiit
tumulos . ut ex ea aperto atq; interdiu uim
p angustias facturus ; Die deinde simu
lando alud quam qd̄ paratur consūp
to . cum eodem quo constiterant loco ca
stra communissent . ubi primum digres
sos tumulis montanos laxatasq; sensit
custodias . pluribus ignib; quam pro
numero manentium in speciem factis .
impedimentisq; cum equi relictis . et
maxima parte peditum . ipse cum ex
pediciis acerrimo quoq; uiro raptim an
gustias euadit ; Isq; ipsis tumulis quos
hostes tenuerant . consedit ; Prima
deinde luce castra mota . et agmen reli
quum incedere cepit ; Iam montani sig
no dato ex castellis . ad stationem solitam
conueniebant cum repente conspiciunt
alios arce occupata sua sup caput im
minentes . alios uia transire hostis utrāq;
simul obiecta res oculis animisq; im
mobilis parump eos defixit ; Deinde
ut trepidationem in angustiis . suoq;
ipso tumultu misceri agmen uidere

equis maxime consternatis quicquid
adiecissent ipsis terroris satis ad pniciē
fore rati · pversis rupib; iuxta in via
ac devia adsueti decurrunt; Tum uº
simul ab hostib; · simul ab iniquitate
locorum peni obpugnabantur; Plusq;
inter ipsos sibi cuiq; tendenti · ut peri
culo prius evaderet · quam cum hosti
bus certaminis erat · & equi maxime
infestum agmen faciebant · qui & cla
morib; dissensionis quos nemora etiā
repcussereq; valles augebant territi
trepidabant · & icti forte aut vulnera
ti · adeo consternabantur · ut stragem
ingentem simul hominum ac sarci
narum omnis generis facerent · mul
tosq; turba cum precipites diruptaeq;
utrimq; angustie ēēnt · in immensum
altitudinis deiecit quosdam & arma
tos · s; ruine maxime mº iumenta cū
oneribus devolvebantur; Que q̃q̃
feda visu erant · stetit parum ptamen
hannibal · ac suos continuit · ne mul
tum ac trepidationem augerent;
Deinde postquam interrumpi agmen vi
dit periculumq; ēē · ne exutum impe
dimentis exercitum · ne quicq̃ incolu
mem traduxisset decurrit ex superiore
loco; Et cum impetu ipso fudisset hos
tem · ipse quisquoq; tumultū auxit;
S; is tumultus momento temporis
postq̃ liberata itinera fuga montano
rum erant sedatur · nec p otium mº
s; prope silentio mox oms traducti;
Castellum inde quod caput eius regionis
erat · viculosq; circumiectos capit · et
captivos ac pecorib; p triduum exer
citum aluit; Et quia nec montanis
primo pculsis nec loca magnope impe
diebantur · aliquantum eo triduo vie
confecit; Pvenitum inde ad frequen
tem cultorib; alium ut inter montanos
poplm; Ibi non bello aperto · s; suis ar
tibus fraude · & insidiis est ppe circū
ventus; Magno natu principes cas
tellorum · oratores ad penum veniunt ·
alienis malis utilis exemplo doctos
memorantes amicitiam malle quam
expiri penorum; Itaq; obedienter
impata facturos; Commeatum itine
risq; duces · & ad fidem promissorum
obsides acciperet; Hannibal nec teme
re credendum · nec aspernandos · nec re
pudiati aperte hostes fierent · benigne
cum respondisset · obsidib; quos da
bant acceptis · & commeatu quē in
via ipsi detulerant usus · nequaquā
ut inter pacatos composito agmine
duces eorum sequitur; Primum ag
men · elefanti et equites erant; Ipse
post cum robore peditum circumspec
tans · sollicitusq; omnia incedebat;
Ubi in angustiorem viam et parte alte
ra subiecta iugo insup imminente · ven
tum est undiq; ex insidiis barbari a
fronte ab tergo cohorti comminus · emi
nus petunt · saxa ingentia in agmē
devolvunt; Maxima a tergo · vis ho
minum urgebat; In eos versa peditū
acies · haud dubium fecit quin nisi
firmata extrema agminis fuissent ·
ingens in eo saltu accipienda clades
fuerit; Tum quoq; ad extremum
piculi · ad ppe pniciem ventum est;
Nam dum cunctatur hannibal dimit
tere agmen in angustias · quia n̄ ut

ipse equitib; presidio erat. ita peditib;
quicq̄d ab tergo auxilij reliquerat.
occursantes p obliqua montani erup
to medio agmine uiam insedere;
Noxq; una hannibali sine equitibus
atq; impedimentis acta est; Postero
die iam segnius intercursantib; bar
barj iuncte copie; Saltusq; haud si
ne clade maiore tam iumentorum q̄
hominum pnitie superatus; Inde mō
tani paciores. iam et latrocinij magis
quam belli more conuersabant. tm̄ in
primum. tm̄ in nouissimum agmen.
ut cumq; aut locus. aut oportunita
tem daret. aut pgressi morati que alj
quam occasionem fecissent; Elefantj
sicut p artas pcipites uias magna
mora agebantur. ita tutum ab hos
tib; quacumq; incederent. quia in
suetis adeundi propius metus erat.
agmen pcedebant; Nono die in iu
gum alpium puentum ē p inuia
pleraq; et errores. quos aut ducen
tium fraus. aut ubi fides his n̄ esset.
temere inite ualles a coniectantibus
iter faciebant; Biduum in iugos sta
tiua habita. fessisq; labore. ac pug
nando quies data militib; iumen
taq; aliquot que prolapsa in rupib;
erant sequendo uestigia agminis in
castra puenire; fessis tedio tot maloꝝ
niuis etiam casus occidente iam sidere
uergiliarum ingentem terrorem adie
cit. p omnia niue opleta; Cum signis
prima luce motis segniter agmen ince
deret. pigritiaq; et despatio in om̄i
um uultu emineret. pgressus sig
na hannibal in pmunctorio quod

dam unde longe ac late prospectus erat
consistere iussis militib; italiam ostentat.
subiectosq; alpinis montibus circum
padanos campos. moeniaq; eos tum
transcendere. non italie modo. s; etiā
urbis romane. cetera plana procliuia
fore uno aut summo altero plio arcem
et caput italie in manu ac potestate
habituros; Procedere inde agmen ce
pit. iam nichil ne hostib; quidem p̄
ter parua furta p occasionem temp
tantibus; Ceterum iter multo quā
ut in ascensu fuerat. ut pleraq; alpiū
ab italia sicut breuiora. ita ad rectiora
sunt. difficilius fuit; Omnis enim fer
me uia preceps. angusta. lubrica erat.
ut neq; sustinere se ab lapsu possent. nec
qui paululum titubassent herere affli
ctis uestigio suo. alijq; sup alios. et iu
menta in homines occiderent; Uentū
deinde ad multo angustiorem rupē
atq; ita rectam. ut uix sistuto egre ex
peditus miles temptabundus mani
busq; retinens uirgulta ac stirpes
circa eminentes dimittere se posset;
Natura locus iam ante preceps recenti
lapsu terre impeditus in miram. pū
ille ad modum altitudinem abrupt⁹
erat; Ibi uel cum ad finem uie equi
tes constituissent. miranti hanniba
li que res moraretur agmen. nuncia
tur rupem inuiam ēē; Digressus de
inde ipse ad locum uisendum. haud
dubia res uisa. quin p inuia circa
nec trita antea quamuis longo am
bitu circumduceret agmen. ea uero
uia insupabilis fuit; Nam cum sup
ueterem niuem intactam. noua

modice altitudinis esset. molli nec par al-
te facile pedes ingredientium insisteban-
tur; Ut uero tot hominum iumentorumque
incessu dilapsa est per nudam infra gla-
ciem fluentemque lauem liquentis niuis
ingrediebantur; Tetra ibi luctatio e-
rat. ut a lubrica glacie non recipiente
uestigium et in prono citius pede se
fallente. ut seu manibus ad insurgendo
seu genu se adiuuissent. ipsis adminicu-
lis prolapsis iterum corruerent.
nec stirpes circa radicesue ad quas pe-
de aut manu quisquam eniti posset
erant. ita in leui tantum glacie tabida-
que niue uolutabantur iumenta; Se-
cabant interdum etiam; Tamen in-
firma ingredientia niuem. et prolap-
sa iactantius grauius in continendo
ungulis penitus perstringebant. ut ple-
raque uelut pedica capta hererent in
dura et alta concreta glacie; Tandem
nequicquam iumentis atque hominibus
fatigatis. castra in iugo posita; Egre-
rime ad id ipsum loco purgato. tan-
tum niuis fodiendum atque egerendum
fuit; Inde ad rupem muniendam
per quam unam uiam esse poterat mili-
tes ducti. cum cedendum esset saxum
arboribus circa inmanibus deiectis de-
truncatisque struem ingentem lignorum
faciunt. eamque cum et uis uenti apta
faciendo igni coorta esset succendunt.
ardentiaque saxa infuso aceto putrefa-
ciunt; Ita torridam incendio rupem
ferro pandunt. moliuntque anfractibus
modicis cliuos. ut non iumenta solum.
sed elefanti etiam deduci possent; Qua-
triduum circa rupem consumptum

De rupe ferro apta;

iumentis prope fame absumptis;
Nuda enim fere cacumina sunt. et si
quid est pabuli obruunt niues. inferi-
ora ualles et ad priscos quosdam colles
habent. riuosque prope. siluas etiam
humano cultu digniora loca. ibi iumen-
ta in pabulum missa. et quies muniendo
fessis hominibus data triduo; Inde
ad planum descensum. etiam locis
mollioribus. et accolarum ingeniis;
Hoc maxime modo in italiam peruentum est.
quinto mense a carthagine noua ut
quidam auctores sunt. xv. die alpibus
superatis; Quante copie transgresso in
italiam hannibali fuerint. nequaquam
inter auctores constat; Qui plurimum
centum milia peditum. uiginti equi-
tum fuisse scribunt; Qui minimum
uiginti milia peditum. sex milia equi-
tum; L. cincius. alimentus. qui
captum se ab hannibale scribit. maxi-
mus me auctor moueret. nisi con-
funderet numerum gallis liguribusque
additis; Cum his octoginta milia
peditum. decem equitum. adducta
in italiam. magis affluxisse uerisimum
est; Et ita quidam auctores sunt;
Ex ipso autem audisse hannibale. post-
quam rodanum transierunt. trigin-
ta sex milia hominum. ingentemque
numero equorum et aliorum iumentorum
amisisse taurinis. que gallie proxi-
ma gens erat in italiam digresso;
Id cum inter omnes constet. eo magis
miror ambigi. quam nam alpis transi-
erit. et uulgo credere penino. atque
inde nomen et iugo alpium inditum.
transgressum collium per cremonis

De gall in italia.

iugum diceret transisse. qui
ambo saltus eum n̄ in taurino. s; per
saltus montanos ad libuos gallos
deduxerint. nec ueri simile ē ea cum
ad galliam potuisse itinera utiq; q̄
ad peninum fuerint obsepta gentib;
semi germanis fuissent. neq; hercu
le montib; his si quem forte id mo
uet ad transitum penorum nullo s;
uno. uel acri incole iugi eius norint
inditum. s; ab eo quem in summo sa
sacratum uerticem peninum monta
ni appellant ꝑ oportune ad principia
rerum taurinis proxime gentis adū
sus insub res motum bellum erat. s;
armari exercitum hannibal. ut par
ti alteri auxilio eēt in reficiendo maxi
me sentientem contracta ante mala
non poterat ocium; Erat enim ex la
bore copia. ex inopia cultus. ex inglu
uie tabieq; squalida. et ꝑpe efferata
corpora uarie mouebat; Ea. p. corne
lio. cons. causa fuit cum ipsas nauib;
uenisset exercitu a manlio atilioq; ac
cepto tyrone et nouis ignominiis
trepido ad padum festinandi. ut cū
hoste nundum refecto manus conse
reret; S; cum placentia consul ue
nit. iam ex statiuis mouerat hanni
bal. taurinorumq; unam urbem
caput gentis eius. quia uolentis in a
micitiam n̄ ueniebat. ui expugnarat;
Iunxisset sibi non metu solum. s; etiam
uoluntate gallos accolas padi. ni eos
circumspectantis defectionis tempus
subito aduentu cons. oppressisset;
Et hannibal mouit ex taurinis incer
tus que pars sequenda eēt gallos.
presentem secuturos eē ratus; Iam
prope in conspectu erant exercitus.
scipio & hannibal. inter se nundum
sati s; uterq; iam imbutus erat qua
dam admiratione alterius conuene
rantq; duces. sicut inter se nundum
satis noti. ita iam imbutus uterq; q̄
dam admiratione alterius; Nam han
nibal et apud romanos iam ante sa
guntinum excidium celeberrimum
nomen erat. et scipionem hannibal
eo ipso qđ aduersus se dux potissimū
lectus eēt prestantem uiri credebant;
Et auxerant inter se opinionem. scipio
qđ relictus in gallia obuius fuerat in
italiam transgresso hannibali et cona
tu tam audaci traiciendarum alpiū
et effectu; Occupauit tamen scipio pa
dum traicere. et ad ticinum amnem
motis castris priusq̄ educeret in aciē
ad hortandorum militum causa tale ora
tione est exorsus; Si eum exercitum
milites ducerent in aciem quem in gal
lia mecum habui. sup sedissem loqui
apud uos; Quid enim adhortari refer
ret. aut eos equites qui equitatum
hostium ad rodanum flumen egre e
uicissent. aut ex his legiones cum quib;
fugientem hunc ipsum hostem secu
tus confessionem cedentis. ac detrac
tantis certamen ꝑ uictoria habui.
non quia ille exercitus hispanie pro
uincie scriptus. ubi cum frē. cn. sci
pionem eis auspiciis rem gerit. ubi
eum gerere senatus. populusq; ro
manus uoluit. ego ut consulem
ducem aduersus hannibalem ac
penos haberetis. ipse me huic uo

Orō scipionis causa adhortā dorum militum;

luntario certamini optulit; Novo impera
tori apud novos milites pauca verba fa
cienda sunt; Ne genus belli neve hostem
ignoretis, cum his est vobis milites pugnan
dum quos terra marique priore bello vi
cistis, a quibus stipendium per viginti an
nos exegistis, a quibus capta belli premia
Siciliam ac Sardiniam habetis; Erit igitur
in hoc certamine is vobis illis quia
animus qui victoribus et victis esse solet;
Nec nunc illi quia audent, sed quia neces
se est pugnaturi sunt, nisi creditis qui
exercitu incolumi pugnam detractave
re, eos duabus partibus peditum equitumque
in transitum alpium amissis qui plures
pene perierunt quam supersint, plus spei
nactos esse; At enim pauci quidem sunt
sed vigentes animis corporibusque, quorum
robora ac vires vix sustinere vis ulla
possit; Effigies immo umbre hominum
fame, frigore, illuvie, squalore, senecti,
consiti ac debilitati, inter saxa rupesque;
Ad hoc preusti artus, nive rigentes nervi,
membra torrida gelu, quassata fractaque
arma, claudi ac debiles equi; Cum
hoc equite, cum hoc pedite pugnatu
ri estis; Reliquias hostium habetis
extremas; Ac nichil magis vereor
ne cum quam ne nos eum pugnaveri
tis, alpes vicisse Hannibalem videantur;
Sed ita forsitan decuit cum federum rup
tore duce ac populo deos ipsos sine ul
la humana ope committere ac profliga
re bellum, nos qui secundum deos violati
sumus commissum ac profligatum con
figere; Non vereor ne quis me hec
vestri adhortandi causa magnifice loqui
existimet ipsum aliter animo affectum

esse. Licuit in Hispaniam provinciam
meam quo iam profectus eram cum
exercitu meo, ubi et fratrem consilii par
ticipem ac periculis socium haberem,
et Hasdrubalem potius quam Hanniba
lem hostem, et minorem haud du
bie molem belli; Tamen cum preter
veherer navibus Gallie oram, ad famam
huius hostis in terram egressus premis
so equitatu ad Rodanum movi castra;
Equestri prelio qua parte copiarum
conserendi manum fortuna data est
hostem fudi; Peditum agmen quod
in modum fugientium raptim ageba
tur, quia adsequi terra non poteram,
neque regressus ad naves erat, quanta
maxime potui celeritate, tanto maris
terrarumque circuitu in radicibus prope
alpium huic timendo hosti obvius
fui; Utrum cum declinarem certamen
improvisus incidisse videor, an occurre
re in vestigiis eius lacessere ac trahere
ad decernendum experiri iuvat; utrum
alios repente carthaginenses per viginti
annos terra ediderit, an idem sint
qui ad Egatis pugnaverunt insulas,
et quos ab Erice duo de vicenis dena
riis estimatos emisistis; Et utrum
Hannibal hic sit emulus itinerum
Herculis, ut ipse fert, an vectigalis stipen
diariusque et servus p. R. patre relic
tus, quem nisi Saguntinum scelus agi
taret, respiceret profecto sinum patri
am victam domum certe parternque et
federa Hamilcaris scripta manu; Qui
iussus ab consule nostro presidium de
duxit ab Erice; Qui graves imposi
tas victis carthaginensibus leges fremens

hannibal emulus herculis;

merensq; accepit; Qui decedens sicilia;
Qui stipendium populo romano . dare
pactus est; Itaq; uos ego milites n̄ eo so
lum animo q̄d aduersus alios hostes
soletis pugnare uelim . s; cum indigna
tione quadam atq; ira . uelut si seruos
uideatis u̅r̅o̅s arma repente contra uos
ferentes; Licuit ad ericem classem in
affricam traicere . atq; intra paucos dies
sine ullo certamine carthaginē delere;
Ueniam dedimus p̄cantib; emisimus
ex obsidione pacem cum uictis fecim⁹.
tutele deinde n̄r̄e duximus . cum affrico
bello urgerentur; Pro his impitiis
furiosum iuuenem sequentes . oppug
natum patriam n̄r̄am ueniunt;
Atq; utinam p decore tantum hoc uob
est n̄ p salute eēt certamen . n̄ de posses
sione sicilię . ac sardinie . de quib; quon
dam agebatur . s; pro italia uobi pug
nandis . nec ē alius ab tergo exercitus .
qui n̄i nos uincimus hosti obsistat . nec
alpes alie sunt quas dum superant con
pari noua possint p̄sidia; Hic ē obstan
dum milites . uelut si ante romana me
nia pugnemus; Unusquisq; se n̄ corp⁹
suum . s; coniugem ac liberos paruos .
armis protegere putet; Nec domesti
cas solum agitet curas . s; identidem
hoc animo reputet n̄r̄a̅s̅ ne nunc intue
ri manus senatum populumq; romanū
qualis n̄r̄a uis uirtusq; fuerit . talem
deinde fortunam illius urbis . ac ro
mani impii fore; Hec apud romanos
consul; Hannibal reb; priusq̄ uerbi
adhortandos milites ratus . circumda
to ad spectaculum exercitu . captiuos
montanos cunctos in medio statuit .
armisq; gallicis ante pedes eoꝝ piectis .
interrogare interp̄tem iussisset . quis
uinculis leuaretur arma . que et equū
uictor acciperet . decertare ferro uellet .
cum ad unum om̄s ferrum pugnāq;
poscerent . et delecta in id sors eēt . se q̄sq;
eum optabat . quem fortuna in id certa
men legeret; Et cuiusq; sors exciderat
alacer inter gratulantes gaudio exul
tans cum sui moris tripudiis arma rap
tim capiebat; Ubi uo dimicarent .
his habitus animorum . n̄ inter eiusdē
modo conditionis homines erant . s;
etiam inter spectantes uulgo . ut non
uincentium magis quam bene mori
entium fortuna laudaretur; Dum
sic aliquot spectatis parib; affectos di
misisset . contione inde aduocata . ita
apud eos loquutus fertur; Si quem
animum aliene sortis exemplo paulo
ante habuistis . eundem mox inestimā
da fortuna u̅r̅a̅ habueritis; Uicimus
milites; Neq; enim spectaculum m̊
illud . s; quedam ueluti imago u̅r̅e̅ con
ditionis erat . ac nescio an maiora uincu
la . maioresq; necessitates uobis quam
captiuis u̅r̅i̅s fortuna circumdederit;
Dextra leuaq; duo maria claudunt .
nullam ne ad effugium quidem nauē
habentib; circa padus amnis maior
padus ac uiolentior rodano; Ab ter
go alpe surgent uix integris uobis
ac uigentib; transite; Hic uincendū
aut moriendis milites ē . ubi primum
hosti occurristis . et eadem fortuna
que necessitatem pugnandi imposu
it . p̄mia uobis ea uictorib; ppont .
quib; ampliora homines . ne ab diis

hannibal captiuos inīt se decertare fer ro compulit;

quidem immortalibus optare solent. Siciliam tamen ac Sardiniam parentibus nostris ereptas nostra uirtute recuperaturi essemus. Satis tamen ampla precia essent. Quicquid romani tot triumphis partum congestumque possident, id omnes uestrum cum ipsis dominis futurum est. In hanc tam opimam mercedem agite cum diis bene iuuantibus arma capite. Satis adhuc in uastis Lusitaniae Celtiberieque montibus pecora consectando nullum emolumentum tot laborum periculorumque uestrorum uidistis.

Tempus est iam opulenta uos ac ditia stipendia facere, et magna opere precia mereri. Tantum itineris per tot montes fluminaque et tot armatas gentes emensos hic uobis terminum laborum fortuna dedit. Hic dignam mercedem emeritis stipendiis dabit. Nec quam magni nominis bellum est, tam difficilem existimaritis uictoriam fore. Et contemptum hostis cruentum certamen edidit; et incliti populi regesque perleui momento uicti sunt. Nam dempto hoc uno fulgore nominis romani, quid est cur illi uobis comparandi sint? Ut uiginti annorum militiam uestram cum illa uirtute, cum illa fortuna taceam, ab herculis columnis, ab occeano terminisque ultimis terrarum per tot ferocissimos hispanie et gallie populos uincentes huc peruenistis. Pugnabitis cum exercitu tirone, hac ipsa estate ceso uicto circumsesso a gallis, ignoto adhuc duci suo ignorantique ducem. An me in pretorio patris clarissimi imperatoris prope natum, certe eductum, domitorem hispanie gallieque, uictorem eundem non alpinarum modo gentium sed ipsarum, quod multo maius est, alpium, cum semenstri hoc conferam duce desertore exercitus sui? Cui si quis demptis signis penos romanosque hodie ostendat, ignoraturum certum habeo utriusque exercitus sit consul.

Non ego illud parui estimo, milites, quod nemo est uestrum cuius non ante oculos ipse sepe militare aliquod ediderim facinus; cui non idem ego uirtutis spectator ac testis notata temporibus locisque referre sua possim decora. Tum laudastis me miliens, donastis alumnum prius omnium uestrum quam imperatorem. Procedam acie aduersus ignotos inter se ignorantesque. Quocumque circumtuli oculos, plena omnia uideo animorum ac roboris: ueteranum peditem, generosissimarum gentium equites frenatos infrenatosque, uos socios fidelissimosque, uos carthaginenses tum ob patriam tum ob iram iustissimam pugnaturos. Inferimus bellum infestisque signis descendimus in italiam, tanto audacius fortiusque pugnaturi quam hostis, quanto maior spes, maior est animus inferentis uim quam arcentis. Accendit preterea et stimulat animos dolor, iniuria, indignitas.

Ad supplicium depoposcerunt me ducem primum, deinde uos omnes qui saguntum oppugnassetis. Deditos ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Crudelissima ac superbissima gens sua omnia suique arbitrii facit. Cum quibus bellum, quibus pacem habeamus, se modum imponere equum censet. Circumscribit includitque

Quod sepius militare edidit facinus hannibal iactat.

quos non excedamus. neq; eos quos statu it terminos observat. ne transieris hiberum. ne quid rei tibi sit cum saguntinis. Ad hiberum e saguntum. nusq te vestigio moveris. parum e quod veterrimas provincias meas siciliam ac sardiniam ademit. etiam hispanias. et inde cessero in affricam transcendes. transcendisse autem dico duos consules huius anni. unum in affricam. alterum in hispaniam miserunt. Nichil umq nobis relictum est. nisi quod armis vindicaremus. Illis timidis et ignavis esse licet qui respectum habent. quos sua terra. suus ager per tota ac pacata itinera fugientes accipient. Vobis necesse e fortib; viris esse. et omnib; inter victoriam mortemve certa desperatione abruptis. aut vincere. aut si fortuna dubitabit. in prelio potius quam in fuga mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnib; destinatum in animo est. iterum dicam vicistis. Nullum contemptum ad vincendum homini ab diis immortalib; acrius datum est. His adhortationibus. cum utrimq; ad certamen accensi militum animi essent. romani pontem ticinum iungunt. tutandiq; pontis causa castellum insup imponunt. Penus hostib; ope occupatis. maharbalem cum alam numidarum equitib; quingentis ad depopulandos sociorum p. R. agros mittit. gallis parci quam maxime iubet. principumq; animos ad defectionem sollicitare. Ponte pfecto traductus romanus exercitus in agrum insubrium quinq; milia passuum a vico tumulis consedit. Ibi hannibal castra habebat. Revocatoq; prope maharbali atq; equitib; cum inspectare certamen cerneret. nichil umq satis dictum pmonitumq; ad cohortandos milites ratus. vocatis ad contionem certa premia pronuntiat. In quorum spem pugnarent. Agrum sese daturum esse in italia. affrica. hispania. ubi quisq; velit. immunem ipsi qui accepisset liberisq;. Qui pecuniam quam agrum maluisset. ei se argento satis facturum. Qui sociorum cives carthaginenses fieri vellent. potestatem facturum. Qui domos redire mallent. daturum se operam ne cuius suorum popularium mutatam secum fortunam esse vellet. Servis quoq; dominos psequutis. libertatem proponit. binaq; pro his mancipia dominis se redditurum. Eaq; ut rata scirent fore. agnum leva manu. dextra silicem retinens. si falleret iovem ceterosq; precatus deos. ita se mactarent. quemadmodum ipse agnum mactasset. Et secundum precationem. caput pecudis saxo elisit. Tum vero omnes velut diis auctorib; in spem suam quisq; acceptis. id morae quod nondum pugnarent ad potienda sperata rati. prelium uno animo et voce una poscunt. Apud romanos haud quaquam tanta alacritas erat sup cetera. recentib; etiam territos prodigiis. Nam et lupus intraverat castra. laniatisq; obviis. ipse intactus evaserat. Examen apium in arbore pretorio imminente consederat. Quib; procuratis. scipio cum equitatu iaculatoribusq; expeditis profectus ad castra hostium. ex quo propinquo as quante et cuius generis essent specu

Hannibal agnum leva correptum silice elisit;

Prodigiis romanis castris;

Prelium hannibalis
cum scipione;

landas obuius fit hannibali . et ipsi cum
equitibus ad exploranda circa loca progres
so; Neutri alteros primo cernebant;
Densior deinde incessu tot hominum equo
rumque oriens puluis . signum propinquan
tium hostium fuit; Consistit utrumque
agmen . et prelio sese expediebant;
Scipio iaculatores et gallos equites in fron
te locat . romanos sociorumque quod roboris
fuit in subsidiis; Hannibal frenatos
equites in medium accipit . cornua
numidis firmat; Vix dum clamore
sublato . iaculatores fugerunt inter
subsidia ad secundam aciem; Inde equitum
certamen erat . aliquamdiu anceps;
Dein quia turbabant equos pedites inter
mixti . multis labentibus ex equis . aut
desilientibus . ubi suos premi circumue
nientes uidissent . iam magna ex par
te anceps pugnauerat . donec numide
qui in cornibus erant circumuecti pau
lulum ab tergo se ostenderunt; Is pa
uor perculit romanos; Auxit pauorem
consulis uulnus . periculumque intercur
su . tum primum pubescentis filii pulsa
tum; Hic erit iuuenis penes quem per
fecti huiusce belli laus est . affricanus
ob egregiam uictoriam de hannibale
penisque appellatus; Fuga tamen effusa
iaculatorum maxime fuit . quos primos

Nota quod filius scipionis
affricanus sic appellatur;

numidos inuaserunt; Alius confertus
equitatus consulem in medium accep
tum . non armis modo . sed etiam corporibus
suis protegens in castra nusquam trepide ne
que effuse cede reduxit; Seruati consulis
decus . celius ad seruum natione li
gurem delegat; Malim equidem
de filio uerum esse quod et plures tradidere
sed fama optinuit; Hoc primum cum
hannibale prelium fuit; Quod facile ap
paruit . et equitatu meliorem penum
esse . et ob id campos patentis quales sunt
inter padum alpesque . bello gerendo ro
manis aptos non esse; Itaque proxima
nocte iussis militibus uasa silentio colli
gere . castra ab ticino mota . festinatumque
ad padum est . ut ratibus quibus iunxerat
flumen . nondum resolutis sine tumul
tu . atque insectatione hostis copias tra
iceret; Prius placentiam peruenere quam
satis sciret hannibal ab ticino profectos;
Tamen ad hec moratorum in citeriore ri
pa segniter ratem soluentes . cepit cen
sire pontem non potuit . ut extrema
resoluta erant tota rate in secundam aquam
labentem; Celius auctor est magonem
cum equitatu . et hispanis peditibus
flumen extemplo tranasse . ipsum han
nibalem per superiora padi uada exercitum
traduxisse . elefantis in ordinem ad su
stinendum impetum fluminis opposi
tis ea peritis amnis eius uix fidem fecerint;
Namque equites armis equisque saluis
tantam uim fluminis superasse uerisi
mile est . ut iam hispanos omnis inflatis
trauexerint utribus . sed multorum dierum
circuitu padi uada petenda fuerint .
quia exercitus grauis impedimentis
traduci posset; Posteriores apud me
auctores sunt . qui biduo uix locum
ratem iungendo flumini inuentum
tradunt; Ea cum magone equites his
panorum expeditos premissos . dum han
nibal circa flumen legationibus gallorum
audiendis moratus traicit grauius
peditum agmen; Inter mago equi

tesq; ab transitu fluminis die uinius
itinere placentiam . ad hostes contendit ;
Hannibal paucis post dieb; . sex milia
a placentia castra communiuit . et
postero die in conspectu hostium acie
directa potestatem pugne fecit ; In
sequenti nocte cedes in castris roma
nis . tumultu tamen quam re .
maior ab auxiliarib; gallis facta est ;
Ad duo milia peditum . et ducenti eq
tes . uigilib; ad portas trucidatis .
ad hannibalem transfugiunt ; Quos
penus benigne allocutus . et spe in
gentium donoz accensos in ciuitates
quemq; suas ad sollicitandos popu
larium animos dimisit ; Scipio ce
dem eam signum defectionis . om
nium galloz ee ratus ; Contactosq;
eos celere uelut iniecta rabie ad ar
ma ituros . quamquam grauis adhuc
uulnere erat . tamen quarta uigilia
noctis insequentis . tacito agmine p
fectus ad treuiam fluuium iam loca
altiora locusq; impeditiores equites
castra mouet ; Minus quam ad ticj
num fefellit ; Missisq; hannibal prj
mum numidis . deinde omni equita
tu . turbasset utiq; nouissimum agmen .
ni auiditate pde in uacua romana
castra numide deuertissent ; Ibi dum
pscrutantes loca omnia castrorum .
nullo satis digno more precio tempus
terunt . emissus hostis e demanib; .
Et cum iam transgressos treuiam roma
nos . metantisq; castra conspexissent .
paucos moratoz occiderunt . citra
flumen interemptos ; Scipio nec ue
xationem uulneris in uia iactantis

ultra patiens . et collegam . iam enim
et reuocatum . et sicilia audierat ratus
expectandum locum quippe
flumen tutissimus statiuis est .
uisus delectum communiit ; Nec pro
cul inde hannibal cum consedisset .
quantum uictoria equestri elatus .
tantum anxius inopia . que p hostium
agros euntem nusquam preparatis
commeatib; maior in dies excipiebat .
ad clastidium uicum quo magnum
frumenti numerum congesserant ro
mani mittit ; Ibi cum uim pararent .
spes facta proditionis ; Nec sane mag
no precio nummis aureis quadringen
tis dati pro brundisino prefecto pre
sidi corrupto traditur hannibali clasti
dium ; Id horreum fuit . penus seden
tib; ad triuiam ; In captiuos ex tradi
to presidio . ut fama clementie in prin
cipio rerum colligeretur nichil seui
tum est . cum ad triuiam terrestre
constitisset bellum ; Interim circa sici
liam . insulasq; italie imminentes . et
a sempronio consule . et ante aduentum
eius terra mariq; res geste ; Uiginti
quinq; remes cum mille armatis ad
depopulandam oram italie a cartha
giniensib; misse . nouem . lipparias oc
to . ad insulam uulcani tenuerunt .
tres in fretum aduertit estus ; Ad eas
conspectas a messana . duodecim na
ues ab hierone rege siracusanorum
misse . quintum forte messane erat
cons . romanum opiens nullo repug
nante . captas naues . messanam in por
tum deduxerunt ; Cognitum ex cap
tiuis preter uiginti naues . cuius ipsi

classis esset. in italiam missas quinque
et triginta alias. quinqueremes siciliam
petere ad sollicitandos ueteres
socios. lilibei occupandi precipuam
curam esse. credere eadem tempestate
qua ipsi disiecti forent. eam quoque
classem de echadis insulas deiectam;
Hec sicut audita erant rex. M. emilio
pretori. cuius sicilia prouincia erat. pre
scribit. monetque et lilibeum firmo te
nere presidio; Extemplo et circa pretore
a ciuitate missi legati. tribunique suos
ad curiam custodie intenderent. an
te omnia lilibeum teneri apparatum
belli educto proposito. ut socii nauales
decem dierum coacta cibaria ad naues
deferrent; Et ubi signum datum esset.
ne quis moram conscendendi faceret.
per quem omnem horam qui ex speculis
prospicerent aduentantem hostium clas
sem; Simuli itaque quamquam de industria
morati. cursum nauium erant car
thaginenses. ut ante lucem accederent
lilibeum; Presensum tamen est quia et
luna pernox erat. et sublatis armamentis
ueniebant; Extemplo datum ex spe
culis. et in oppido ad arma conclama
tum est. et in naues conscensum; Pars
militum in muris portarumque stati
onibus. pars in nauibus erant; Et
carthaginenses. quia rem fore haud
cum imparatis cernebant. usque ad lucem
portu se abstinuerunt; Demendis ar
mamentis eo tempore aptandaque ad
pugnam. classe assumpto; Ubi illuxit
recepere classem in altum. ut spacium
pugne esset. exitumque liberum e por
tu naues hostium haberent; Nec
romani detrectauere pugnam; Et me
moria circa ea ipsa loca gestarum freti.
et militum multitudine ac uirtute
ubi in altum euecti sunt. romanos
conserere pugnam. et ex propinquo
uires conferre uelle; Contra eludere
penus et arte. non ui rem gerere. na
uiumque quam uirorum. aut armorum
malle certamen facere; Nam ut socii
naualibus affatim minus instructam
classem. ita inopem militem habebant;
Et sic ubi conserta nauis esset. haud quaquam
par numerus armatorum ex ea pugna
bat; Quod ubi animaduersum est. et ro
manis multitudo auxit animum.
et paucitas illis minuit; Exemplo
septem naues punice circumuente.
fugam cetere ceperunt; Mille et septin
genti fuere in nauibus capti milites. na
ctique in his tres nobiles carthaginensium;
Classis romana incolomis una tantum
perforatum naui; Sed ea quoque ipsa redu
cte in portum rediit; Secundum hanc pug
nam nundum gnaris eis qui messa
ne erant. T. sempronius. consul. messa
nam uenit; Ei fretum intranti rex hie
ro classem ornatamque obuiam duxit;
Transgressusque ex regiam in pretoriam
nauem gratulatus sospitem cum exer
citum et nauibus aduenisse. precatusque
prosperum ac felicem in siciliam transitum.
deinde insule et carthaginensium cona
ta exposuit. pollicitusque est. ut quo
animo priore bello populum romanum
iuuenis adiuuisset. eo senem adiutu
rum. frumentum uestimentaque esse
legionibus consulis. sociisque naualibus
gratis prebiturum. grande periculum

lilibeo maritimisque ciuitatibus ee. et qui
busdam uolentibus nouas res fore;
Ob hec consuli nichil cunctandum uisum.
quin lylibeum classem peteret; Et rex
regieque classis una profecti nauigantes
inde pugnatum ad lilibeum fusasque et
captas hostium naues accepere; A lilibeo
cos. hieronem cum classe regia dimisso.
relictoque pretore ad tuendam sicilie oram.
ipse in insulam melitam. que a cartha
giniensibus tenebatur traiceret; Aduе
nienti hamilcar gisgonis filius prefectus
presidii. cum paulo minus duobus mi
libus militum. oppidoque cum insu
la traditur; Inde post paucos dies red
ditum lilibeum captiuique et a consule
et a pretore preter insignes nobilitate
uiros sub corona uenierunt; Postquam
ab ea parte satis tutam siciliam cense
bat consul ad insulas uulcani. quia
fama erat stare ibi punicam classem tra
iecit; Nec quisquam hostium circa eas in
sulas inuentus. iam forte transmiserat
ad uastandam italie oram. depopula
toque uiuoniensi agro. urbem etiam
terrebant; Repetenti siciliam consuli.
excensio hostium in agrum uiuonien
sem facta nuntiatur. litteraeque ab se
natu de transitu in italiam hanniba
lis. et ut primo quoque tempore collegae
ferret auxilium misse traduntur;
Multis simul anxius curis exercitum
extemplo in naues impositum ariminum
mari supero misit; Sexto pomponi
o legato. cum uiginti quinque longis
nauibus uiboniensem agrum mariti
mamque oram italie tuendam attri
buit; M. emilio pretori quinquaginta
nauium classem expleuit; Ipse compo
sitis sicilie rebus decem nauibus oram ita
lie legens. ariminum peruenit; Inde cum
exercitu suo profectus. ad trebiam flu
men collegae coniungitur; Iam ambo con
sules. et quicquid romanorum uirium
erat. hannibali oppositum. aut illis
copiis defendi posse romanum impe
rium. aut spem nullam aliam ee sa
tis declarabat; Tamen consul alter
equestri prelio uno. et uulnere suo mi
nutus trahi rem malebat; Recentis a
nimi alter. eoque ferocior. nullam dila
tionem patiebatur; Quod inter trebiam
padumque agri est. galli tum incolebant;
In duorum prepotentium populorum certa
mine. per ambiguum fauorem. haud
dubie gratiam uictoris spectantes; Id ro
mani modo ne quid mouerent equos
satis penus per iniquo animo ferebat
ab gallis accitum se uenisse ad liberan
dos eos dictitans. ob eam iram simul
ut preda militem aleret. duo milia
peditum. et mille equites. numidas.
plerosque mixtos. quosdam et gallos
populari omnem deinceps agrum.
usque ad padi ripas iussit; Egentes
ope galli. cum ad id dubios seruassent
animos. coacti ab auctoribus iniurie
ad uindices futuros declinant. le
gatisque ad consulem missis auxilium
romanorum terre ob nimiam cultorum
fidem in romanos laboranti orant;
Cornelio nec causa. nec tempus agen
de rei placebat. suspectaque ei gens e
rat. cum ob infida multa facinora
cum ob uitia uetustate aboleuissent
ob recentem boiorum perfidiam. semper

Duo consules
hannibali
opponuntur;

continentem dicens in fide sociis maximum vinculum esse; primosque qui coissent ope defensos censebat; Cum collegam cunctantem equitatum suum mille peditum iaculatoribus ferme admixtis ad defendendum gallicum agrum trans trebiam mittit; sparsos et incompositos ad hoc cura preda plerosque cum inoppinatos invasisset; ingentem terrorem cedemque ac fugam usque ad castra stationesque hostium fecere; Inde multitudine effusa pulsi rursus subsidio suorum prelium restituere;

Varia inde pugna sequentes quecumque ad extremum equassent certamen;

Maior tamen hostium romanis fama victorie fuit; Ceterum nemini omnium maior iustiorque quam ipsi consuli videri gaudio et ferri qua parte copiarum alter consul victus foret ea se vicisse restitutos ac refectos militibus animos; nec quemquam esse preter collegam qui dilatam dimicationem vellet; Eum animo magis quam corpore egrum;

Memoria vulneris aciem ac tela horrere; Sed non esse cum egro senescendum; Quid enim ultra differri aut teri tempus quem tertium consulem quem alium exercitum expectari; castra carthaginiensium in italia ac prope in conspectu urbis esse; non siciliam ac sardiniam victis ademptas nec his hiberum hispaniam peti; sed solo patrio terraque in qua geniti forent pelli romanos; Quantum ingemiscant inquit patres nostri circa menia carthaginis bellare soliti; si videant nos progeniem suam duos consules consularesque exercitus in media italia paventes intra castra penum quod inter alpes appenninumque agri sit sue dicionis fecisse; Hec cum adsidens egro college hec in pretorio prope contionabundus agere; stimulabat et tempus propinquum comitiorum ne in novos consules bellum differretur et occasio unum in se vertende glorie dum eger collega erat; Itaque nequicquam dissentiente cornelio; pari ad propinquum certamen milites iubet; Hannibal cum quid optimum foret hosti cerneret vix ullam spem habebat temere atque improvide quicquam consules acturos cum alterius ingenium fama prius; deinde recognitum percitum ac ferox sciret esse ferociusque factum prospero cum predatoribus suis certamine crederet adesse gerende rei fortuna haud diffidebat; Cuius neque pretermitteret tempus sollicitus intentusque erat dum tiro hostium miles esset dum meliorem ex ducibus inutilem vulnus faceret; dum gallorum animi vigerent; quorum ingentem multitudinem sciebat segnius secuturam quanto longius ab domo traherentur; Cum ob hec taliaque speraret propinquum certamen et facere si cessaretur cuperet speculatoresque galli ad ea exploranda que vellet tutiores quia in utrisque castris militabant paratos pugne esse romanos retulissent locum insidiis circumspectare penus cepit; Erat in medius rivus paltus utrimque clausus ripis et circa obsitus plaustribus herbis et quibus inculta ferme virgultis vepluribusque; Quem ubi equites

Locus ab hannibale insidiis capitur;

quoque tegendo

quoq; tegendo satis latebrosum locũ
circumuectus ipse oculis pl[ustrauit].
hic erit locus magoni fr̃i ait quem te-
neas. dilige centenos uiros ex omni pe-
dite atq; equite. cum quib; ad me ui-
gilia prima uenias; Nunc corpora
curare tempus est. ut p̃torium mis-
sum; Mox cum delectis mago aderat;
Robora uirorum cerno inquit hannibal.
s; ut et numero etiam ñ animis m̃ ua-
leatis. singulis uobis nouenos ex tur-
mis manipulisq; uir̃i similes eligite.
mago locum monstrabit quẽ insidea-
tis hostem cecum ad has belli artes
habetis; Ita mille equitib;. magoni
mille peditib; dimissis. hannibal
prima luce numidas equites trans-
gressos trebiam flumen obequitare
iubet hostium portis. iaculandoq;
stationes elicere ad pugnam hostem;
Iniecto deinde certamine. cedendo
sensim citra flumen ptrahere; Hec
mandata numidis; Ceteris ducib;
peditum equitumq; p̃ceptum. ut
prandere om̃s iuberet armatos. de-
inde instratisq; equis. signum expe-
ctare; Sempronius ad tumultum
numidarum primum. omnem e-
quitatum ferox ea parte uirium.
deinde sex milia peditum. postremo
om̃s copias ad destinatum iam ante
consilio. auidus certaminis eduxit;
Erat forte brume tempus. et niualis
dies in locis alpib; appenninoq; in-
teriectis ppinquitate etiam flumi-
num ac paludium p gelidis ad h

raptim eductis hominib; atq; equis.
non capto ante cibo. non ope illa ad
arcem dum frigus adhibita; Nich
caloris inerat. et quicquid aure flu-
minis appropinquabant. afflabat
acrior frigoris uis; Ut ũ refugientes
numidas insequentis aquam ingres-
sisunt. et erat peccatorib; tenus aucta
nocturno imbri. tum utiq; egres-
sis rigere omnib; corpora ut uix ar-
morum tenendorum potentia eẽt. 7 si-
mul lassitudine 7 pcedente iam die fame
etiam deficere; Hannibal interim
miles. ignib; ante tentoria factis.
oleoq; p manipulos ut mollirent
artus misso 7 cibo p ocium capto. ũ
transgressos flumen hostis nuntiatũ
est alacer animis corporib[us]q; arma ca-
pit. atq; in aciem pcedit; Baliares lo-
cat ante signa leuem armaturã octo
ferme milia hominum. dein grauiore
armis peditum. qđ uirium. qđ robo-
ris erat in cornib; circumfudit decẽ
milia equitum. et ab cornib; in utrimq;
partem diuersos elefantos statuit; Con-
sul effusos sequentis equites. cum ab
resistentib; subito numidis incauti ex-
ciperentur. signo receptui dato reuoca-
tos circumdedit peditib; duo de uigin-
ti milia romana erant. socium nomi-
nis latini uiginti auxilia p̃terea cenoma-
norum; Ea sola in fide manserat gallia gens;
His copiis. concursum est; Prelium.
ab alpib; ortum est; Quib; cum maiore
robore legiones obsisterent. deducte
ppere in cornua leuis armature sunt;

Que res effecit . ut equitatus romanus
extimplo urgerentur ; Nam cum uix
iam p se resisterent decem milib; equitum .
quatuor milia . et fessi integris plerisq;
obruti sunt . insup uelut nube iaculo⁊
ab alarib; coniecta ; Ad hoc elefanti e
minentes ab extremis cornib; equis
maxime n̄ uisu m̄ . s; odore insolito m̄
tis fugam late faciebant ; Pedestris
pugna par animis magis quā uirib;
erat . quā recentis penus paulo ante
curatis corporib; in p̄lium attulerat ;
Contra ieiuna fessaq; corpora romanis ⁊
rigentia gelu torpebant ; Restitissent
tam̄ animis . si cum pedite solū foret
pugnatum ; S; ⁊ baleares pulso eqte
iaculabantur in latera . et elefanti iā
in mediam peditū aciem sese tulerāt .
et mago numidaeq; simul latebras
eo⁊ imprudēti p̄ter lata acies est . exor
ti ab tergo ingentem tumultū ac ter
rorem fecere ; Tamen in tot circūstan
tib; mansit aliquamdiu immota aci
es . maxime p̄ter spem omniū aduer
sus elefantos ; Eos pedites ad ipsum
locati . uerutis coniectis ⁊ auertere .
et insequuti auersis sub caudis quam
maxime molli cute uulnera accipiūt
fodiebant ; Trepidantisq; prope iam
in suos consternatos media acie in
extremam ad sinistrū cornū aduer
sos gallos auxiliares agi iussit han
nibal . extemplo haud dubiā fecere
fugam . quoq; nouus terror additꝰ
romanis . ut fusa auxilia sua uiderīt ;
Itaq; cum iam in orbem pugnarent
decem milia ferme hominū cum alii
euadere nequissent . media affro⁊
acie que gallicis auxiliis firmata erat
cum ingenti cede hostium prupere ;
Et cum neq; in castra reditus ēēt flumi
ne interclusis . neq; p̄ imbri satis decer
nere possent . sua cuis opem ferrent .
placentiam recto itinere p̄rexere ;
Plures deinde . in om̄s partes eruptiones
facte ; Et qui flumen petiere aut gurgitibꝰ
absumpti sunt . aut inter cunctationē
ingrediendi ab hostib; opp̄ssi ; Qui pas
sim p agros fugas pars ierant . uesti
gia cedentis sequentes agminis placen
tiam contendere ; Aliis timor hostium
audaciā ingrediendi flumen fecit . t̄ns
gressiq; in castra p̄uenerunt ; Imber
niue mixtus . et intoleranda uis frigoris .
et homines multos . et iumenta ⁊ ele
fantos p̄pe omnis assumpsit ; Finis in
sequendi hostis . penis flum̄ trebia
fuit ; Et ita torpentes gelu in castra re
diere . ut uix leticiam uictorie sentirēt ;
Itaq; nocte insequenti cū presidiū cas
tro⁊ ⁊ qđ reliquum ex magna parte
militū erat ratib; trebiam t̄icerent .
aut nichil sensere obstrepente pluuia .
aut quia iā moueri nequibant p̄ lassitu 14
dine ac uulnerib; sentire sese dissimu
larunt . quietisq; penis tacito agmine
ab scipione consule . exercitus placentiā
p̄ductus ; Inde pado traiectus cremonā .
ne duo⁊ exercituū hibernis una colo
nia p̄meretur ; Romam tantus t̄ror
ex hac clade p̄latus ē . ut iam ad urbē
romam credent infestis signis hostem

uenturum; Nec quicq̄ spei aut auxi-
lij ēē. quia potius menib; q; unum arce-
rent. uno consule ad ticinum uicto al-
tero ex sicilia reuocato duob; consulib;.
duob; consularib; exercitib; uictis;
Quos alios duces. quas alias legiones
ēē que arcessantur; Ita territis. semp
nius consul aduenit ingenti periculo
p effusos passim ad p̄dandum hosti
um equites. audacia magis q̄ consilio.
aut spe fallendi resistendiue si n̄ falleret;
Transgressus id qđ unum maxime
in p̄sentia desiderabatur comitijs con
sularib; habitis. in hiberna rediit;
Creati. cons. cn. seruilius. & c. fla
minius; Ceterum ne hiberna quidē
romanis quieta erant. uagantib; pas
sim numidis equitib; & queq; his
impeditiora erant celtiberis lusitanisq;
Omis g' undiq; clausi commeatus erant.
n̄ quos pado naues subueherent; Emporiū
ppe placentiam fuit. & ope magno
munitum. & ualido firmatū p̄sidio;
Eius castello oppugnandi spe. cū equiti
b; ac leui armatura p̄fectus hanni
bal. cū plurimū in celando incepto
ad effectū spei habuisset. nocte ad
hortus n̄ fefellit uigiles; Tantus re
pente clamor ē sublatus. ut placen
tie quoq; audiretur; Itaq; sub luce
cū equitatu consul aderat. iussis
quadrato agmine legionib; sequi;
Equestre interim p̄lium cōmissum;
In quo qr saucius hannibal pugne ex
cessit. pauore hostib; iniecto. defensū
egregie p̄sidium ē; Paucorum inde dierū
quiete sumpta. & uix dum satis p cu
rato uulnere ad uictum uias oppug
nandas ire p̄git; Id emporiū roma
nis gallico bello fuerat munitū; Inde
locum frequentauerant accole. mixti
undiq; ex finitimis popl'is; & tum
terror populationū eo plerosq; ex agris
compulerant; Huius generis multi
tudo fama impigre defensi. ad placen
tiam p̄sidij accensa. armis arreptis.
obuiam hannibali p̄cedit magis agmi
ne q̄ acies; In uia concurrerunt;
Et cum ex altera parte nichil p̄ter incon
ditam turbā ēēt. in altera & dux mi
liti. & duci miles fidens. a triginta
quinq; hominū a paucis fusa. pos
tero die deditione facta p̄sidium intra
menia accepe. iussiq; cum dicto par
uissent. signum repente uictorib' dat.
ut tanq̄ in captam urbem diriperent;
Neq; ulla que in tali re memorabilis
scribentib; uideri solet. p̄termissa cla
des ē. adeo om̄is libidinis crudelita
tisq; & inhumane supbie editum
in miseros exemplum ē; He fuere
hiberne expeditiones hannibali.
haud longis inde temporib; dū into
lerabilia frigora erant. quies militi
data ē; Et ad prima ac dubia signa
ueris p̄fectus ex hibernis in etru
riam ducit. eam quoq; gentem sic
gallos liguresq; aut ui. aut uolun
tate adiuncturus; Transeuntem
appenninū. adeo atrox adorta tem
pestas ē. ut alpium ppe feditatem
supauerit; Uento mixtus imber

cum ferretur in ipsa hora prima, quia aut arma omittenda erant aut contra enitentes vertice intorti affligebantur, constitere; Et cum iam spiritum includeret nec recipere animam sineret, aversi a vento parumper consedere;

Tum vero ingenti sono celum strepere et inter horrendos fragores micare ignes captis auribus et oculis. metu omnes torpere; Tandem effuso imbre, cum eo magis accensa vis venti esset, ipso loco quo dephensi erant castra ponere necessarium visum est; Id vero laboris velut de integrato initium fuit; Nam nec explicare quicquam nec statuere poterant, nec quod statutum esset manebat, omnia perscindente vento et rapiente; Et mox aqua levato vento, cum super gelida montium iuga concreta esset, tantum nivose grandinis deiecit, ut omnibus omissis procuberent homines tegminibus suis magis obruti quam tecti; Tantaque vis frigoris insecuta est, ut ex illa e miserabili hominum iumentorumque strage, cum se quisque attollere ac levare vellet, diu nequiret, quia torrentibus rigore nervis suis vix flectere artus poterant; Deinde ut tandem agitando sese movere ac recipere animos et raris locis ignis fieri est ceptus, ad alienam opem quisque inops tendere; Biduum eo loco velut obsessi mansere; Multi homines, multa iumenta, elefanti quoque ex his qui prelio ad trebiam facto superfuerant septem absumpti; Digressus apennino retro ad placentiam castra movit, et ad decem milia progressus consedit;

Postero die duodecim milia peditum, quinque milia equitum adversus hostem ducit; Nec sempronius consul, iam enim redierat ab roma, detrectavit certamen; atque eo die tria milia passuum inter bina castra fuere;

Tercio pugnatum cum hannibale;

Postero die ingentibus animis vario eventu pugnatum est; primo concursu adeo res romana superior fuit, ut non acie vincerent solum, sed pulsos hostes in castra persequerentur, mox castra quoque oppugnarent; Hannibal paucis propugnatoribus in vallo portisque positis, ceteros confertos in media castra recepit; Intentosque signum ad erumpendum spectare iubet; Iam nona ferme diei hora erat, cum romanus nequicquam fatigato milite, postquam nulla spes erat potiundi castris, signum receptui dedit; Quod ubi hannibal accepit laxatamque pugnam et recessum a castris vidit, extemplo equitibus dextra levaque emissis in hostem, ipse cum peditum robore de his castris erupit; Pugna raro magis ulla ea utriusque partis pernicie clarior fuisset, si extendi eam dies in longum spacium sivisset; Nox accensum ingentibus animis prelium diremit; Itaque acrior concursus fuit quam cedes; Et sicut equata ferme pugna erat, ita clade pari discessum est; Ab neutra parte sexcentis plus peditibus, et dimidium eius equitum cecidit; Sed maior romanis

quam pro numero iactura fuit· quia
equestris ordinis aliquod· et tribuni
militum quinque· et prefecti sociorum tres
sunt interfecti; Secundum eam pugnam han
nibal in ligures sempronius lucam conces
sit; Venienti in ligures hannibali· per in
sidias duo questores romani· c· fuluius
et quinque equestris ordinis senatorum
ferme liberis quo magis ratam fore cum
his pacem societatemque crederent tra
duntur; Dum hec in italia geruntur·
cons· cornelius· scipio in hispaniam
cum classe et exercitu missus· cum ab
hostio rodani profectus· pyreneosque mon
tes circumuectus temporis appulisset classem·
exposito ibi exercitu orsus a lacetanis·
omnem oram usque ad hiberum flumen·
partim renouandis societatibus· partim
nouis instituendis romane dictionis
fecit; Inde conciliata clementieque fama·
non ad maritimos modo populos· sed in medi
terraneis quoque ac montanis ad ferocio
res iam gentes ualuit· nec pax modo apud
eos· sed societas etiam armorum parata est;
Valideque aliquot auxiliorum cohortes ex his
conscripte sunt; Hanno non insciens hi
berum prouintia erat· eum reliquerat
hannibal· ad regionis eius presidium;
Itaque priusquam alienarentur omnia· obui
am eundem ratus castris in conspe
ctu hostium positis· in aciem eduxit;
Nec romano differendum certamen uisum;
Quippe qui sciret cum hannone et has
drubale sibi dimicandum esse· malletque
aduersus singulos separatim· quam aduer
sus duos simul rem gerere; Nec ma
gni certaminis· ea dimicatio fuit;
Sex milia hostium cesa· duo capta cum
presidio castrorum; Nam et castra expugna
ta sunt· atque ipse dux cum aliquot prin
cipibus capitur· et scissis propinquum cas
tris· oppidum expugnatur; Ceterum
preda oppidi parui pretii rerum fuit· sup
plex barbarica· ac uilium mancipiorum
castra militem ditauere· non eius modo ex
ercitus qui uictus erat· et eius qui cum
hannibale in italia militabat; Omnibus
fere caris rebus· ne grauia impedimenta
ferentibus essent; circa pireneum relictis·
priusquam huius cladis fama accideret·
transgressus hiberum hasdrubal cum octo
milibus peditum· mille equitum· tamquam
ad primum aduentum romanorum occur
surus· postquam perditas res ad cissam
missaque castra accepit· iter ad mare
conuertit· haud procul tharragone clas
sicos milites· naualesque socios uagos
palantisque per agros· quod ferme fit· ut
secunde res negligentiam creent· equite
passim dimisso cum magna cede ma
iore fuga ad naues compellit; Nec di
utius circa ea loca morari ausus· ne ab
scipione opprimeretur· trans hiberum se
se recepit; Et scipio raptim ad famam
nouorum hostium agmine acto cum in
paucos refectos paulum animaduer
tisset· presidio tharracone modico reli
cto emporiam cum classe redit; Vix
dum digresso eo hasdrubal aderat·
et ille argentum populo qui obsides
scipioni dederat ad defectionem im
pulso· cum eorum ipsorum iuuentute agros

hanno capitur;

froelium romanis sociorum uastat; Excito
deinde scipione hibinis stotosis hiberum
rursus cedit. agros scipio relictam ab
auctore defectionis ilergetum cum infesto
exercitu inuasisset. compulsis omnib;
athanagrum urbemq; caput eius po
puli erat circumsedit; Intraq; dies
paucos pluribus quam ante obsidib; imperatis
ilergetis pecunia etiam multos in ius
editionem recepit; Inde in ausetanos
prope hiberum socios. et ipsos penorum procedit.
atq; urbem eorum obires salacertanos
auxilium finitimis ferentes. nocte
haud procul iam urbem cum intrare
uellent excepit insidiis. cesa an. xii.
exuti prope omnis armis. domos pas
sim palantes. per agros diffugere;
Nec obsessos alia ulla res. quam iniqua op
pugnantib; hiems iutabatur; Tri
ginta dies obsidio fuit. per quos raro unquam
nix minus quatuor pedes alta iacuit;
Adeoq; pluteos ac uineas romanorum operue
rat. ut ea sola ignib; aliquotiens coniectis
ab hoste etiam tutamentum fuerit; Pos
tremo cum amusitiis princeps eorum ad
hasdrubalem profugisset. uiginti argen
ti talentis pacti deducuntur tharraco
nem. in hiberna reditum est; Rome

Multa prodigia rome facta

aut circa urbem. multa ea hieme pro
digia facta; Aut quod euenire solet.
motis semel in religionem animis mul
ta nuntiata. et temere credita sunt;
Inquis ingenuum infantem semestrem
in foro olitorio triumphum clamasse.
et foro boario bobem in terciam contig
nationem sua sponte scandisse. atq;
inde tumultu habitatorum territum.
sese deiecisse; Et nauium speciem de ce
lo adfulsisse. et edem spei que est in foro
holitorio fulmine ictam; Lanuui ho
stium. se commouisse; Et in agro amit
mino multis locis hominum specie pro
cul candida ueste uisos. nec cum illos
congressos; Et in piceno lapidib; plu

Lapidib; pluuisse;

uisse. et cere fortes extenuate. et in gal
lia lupum uigili. gladium ex uagina
raptum abstulisse; Ob cetera prodigia
libros adire decem uiri iussi; Quod autem
lapidib; pluuisset in piceno. nouendi
ale sacrum edictum. et subinde aliis
procurandis prope tota ciuitas operata fu
it; Iam primum omnium. urbis lustra
ta est; Hostieq; maiores quib; editum
est diis cesse. et donum ex auri pon
do. quadraginta lanuuium et iu
noni portatum est. et signum eneum
matrone iunoni in aduentino edifi
cauerunt. et lectis ternium cere ubi
forte attenuate erat imperatum. et
supplicatio fortune in algido; Rome
quoq; et lectis ternium iuuentati.
et supplicatio ad edem herculis no
minatim; Deinde uniuerso populo
circa omnia puluinaria indicta. et
genio maiores hostie cese. v. r. c. atq;
lius serranus pretor uota suscipere ius
sus. si in decem annos res publica
eodem stetisset statu. hec procurata uota
que ex libris sibillinis magna ex par
te leuauerant religione animos;
Consilium designatorum alter flaminius.
cui he religiones que placentie hiber

nabant sorte euenerant. edictum et
litteras ad consulem misit. ut is exer
citus idib; martis arimini adeẽt in ca
stris; Hic in prouinciam consulatum
inire consilium erat memori ueterũ
certaminũ cum patrib; q̃ .tr̃. pl̃. et
que postea consul prius de consulatu
qui abrogabatur. dein de triumpho
habuerat; Inuisus etiam patrib; ob
nouam legem. quemq; claudius. tr̃.
pl̃. aduersus senatum. atq; uno patrũ
adiuuante. c. flaminio tulerat. ne
quis senator. quiue senatoris pater
fuisset maritimã nauem que plusq̃
amphorarũ ẽẽt haberet. id satis habi
tum ad fructus ex agris uectandos
questus omĩs patrib;. indecorus
uisus res p̃ summã contentionem
acta inuidiam apud nobilitatẽ su
asori legis flaminio fauorẽ apud ple
bem alterũq; inde consulatũ peperit;
Ob hec ratus auspicij ementiendis lati
narumq; feriarum moraret consula
rib; alijs impedimentis retenturos
sese in urbe simulato itinere p̃uato
clam in prouinciam abijt; Ea res ubi
palam facta ẽ. nouam insup iram
infestis iam ante patrib; mouit. n̄
cum senatum m̃. s; iam cum dijs
immortalib;. c. flaminiũ bellum
gerere; Consulem ante inauspicato
factum reuocantib;. & ipsa acie dijs
atq; hominib; n̄ paruisse. ne nũc con
scientias p̃torum et capitoliũ. & sollem
nem uotorum nũc capationẽ fugisse. ne
die initi magistratus iouis omen

templum adiret. ne senatum inuisus
ipsi et sibi uni inuisum uideret consuleretq;
ne latinas indiceret iouiq; latiari sollẽ
ne sacrum in monte faceret. ne auspica
to p̃fectus in capitolio ad uota nuncu
panda paludatus inde cum lictorib;
in prouinciam iret; Lixe m̃ sine insig
nib;. sine lictorib; p̃fectus. clam. furtim;
haud aliter quã si exilij causa solum
uertisset magis p̃ maiestate uidelicet
imperij arimini quã rome magistratũ
initurum. & in diuersorio hospitali
q̃ apud penates suos p̃textã sump
turum; Reuocandum uniuersi re
trahendumq; censuerunt. & cogen
dum omnib; p̃sus presentẽ in deos
hominesq; fungi officijs. quã ad exer
citum & in prouinciam iret; In eam le
gationẽ. legatos enim mitti placuit.
. q. terrentius. & m. antistius p̃fecti
nichomagis eum mouerunt. quam
prior consulatu littere mouerant
ab senatu misse; Paucos post dies.
magistratum iniit; Inmolantiq; ei.
uitulus iam ictus e manib; sacrificium
sese eum pripuisset. multos circũstan
tes cruore respsit; Fuga p̃cul etiã ma
ior apud ignaros. quid trepidaretur
& concusatio fuit; Id a plerisq; in om̃
magni terroris acceptũ; Legionib; in
de duab; a sempronio p̃oris anni consu
le. duab;. a. c. attilio p̃tore accep
tis. & in etruriam p̃ appennini tra
mites. exercitus duci est ceptus.

Explicit liber uicesimus primus;
Incipit liber uicesimus sedc̃s;

Immolant. e manib; uitulus iam ictus proripuit;

IAM uero appetebat quom hannibal ex hibernis mouit . et neque eo qui iam ante conatus transcendere . appenninum intolerandis frigoribus; et cum ingenti periculo moratus . ac metu galli quos prede populationumque consciuerat spes . postquam pro eo ut ipsi ex alieno agro raperent . agerentque suas terras sedem belli esse . premisque utriusque partis exercituum hibernis uiderunt . uerterunt retro hannibalem . ab romanis odia petitusque est sepe principum insidiis . ipsorum inter se fraude eadem leuitate qua consenserant consensu indicantium seruatus; Et mutando nunc uestem . nunc tegumenta capitis . errore etiam sese ab insidiis munierat; Ceterum hic quoque ei timor causa fuit . maturius mouendi ex hibernis;

Per idem tempus . cn . seruilius . rome idibus martiis . magistratum iniit; Ibi cum de re publica retulisset . redintegrata in . c . flaminium inuidia est . duos se consules . creasse . unum habere; Quod enim illi iustum imperium . quod auspicium esset magistratus . id a domo publicis priuatisque penatibus; latinis feriis actis . sacrificio in monte perfecto uotis rite in capitolio nuncupatis secum . nec priuatum auspicia sequi . nec sine auspiciis profectum in externo ea solo noua atque integra concipe posse; Augebant metum prodigia ex pluribus . simul locis nuntiata; *[margin: Prodigia]*

In sicilia militibus aliquot spicula . in sardinia autem in muro . cum circum uigilias equites scipionem quem manu tenuerat arsisse . *[margin: Scipionem . l. sceptrum;]* et litora crebris ignibus fulsisse . et scuta duo sanguine sudasse . et milites quosdam ictos fulminibus . et solis orbem minui uisum . et preneste ardentes lapides celo cecidisse . et arpis parmas in celo uisas . pugnantemque cum luna solem . et capene duas interdiu lunas ortas . et aquas cereteis sanguine mixtas fluxisse . fontemque ipsorum herculis cruentis manasse sparsum maculis . et in antii metentibus cruentas in corbem spicas cecidisse . falernis celum findi uelut magno hiatu uisum . quaque patuerit ingens lumen effulsisse sortes sua sponte ac tenuatas unamque excidisse ita scriptam; Mauors . telum suum concutit; *[margin: Mauors telum suum concutit;]* Et per idem tempus rome signum martis . appia uia ac simulachra luporum sudasse; Et capue . speciem celi ardentis fuisse . luneque inter urbem imbrem cadentis; Inde minoribus etiam dicta prodigiis . fides habita; Capras lanatas . quibusdam factas; Et gallinam in marem gallum in feminam sese uertisse;

His sicut erant nuntiata expositis; auctoribusque in curiam introductis . consul de religione patres consuluit; Decretum . ut ea prodigia partim maioribus hostiis . partim lactantibus procurarentur . et uti supplicatio per triduum . ad

Puluinaria;

omnia puluinaria habetur; Cetera
cum decem uiri libros inspexissent.
ut ita fierent quemadmodum cordi esset
diuinis carminibus praefarentur deo ui-
rorum montium; Decretum est ioui primum
donum fulmen aureum pondo L.
fieret iunoni. mineruaeque. ex argen-
to dona darentur; Et iunoni reginae
in auentino. iunonique sospitae lanu-
uii maioribus hostiis sacrificaretur;
Matronaeque pecunia collata quantum
conferrent cuique commodum esset donum
iunoni reginae in auentinum ferrent.
lectisterniumque fieret. quae et ut liber-
tinae. et ipsae unde feroniae donum daretur.
pecuniam pro facultatibus suis conferrent;
Haec ubi facta decem uiri. ardeae in foro ma-
ioribus hostiis sacrificarunt. Postremo
decembri iam mense ad edem saturni
romae immolatum est. lectisterniumque
imperatum. et eum lectum senatores stra-
uerunt. et conuiuium publicum ac per
urbem saturni alia diem ac noctem
clamantium. populusque eum diem festum
habere ac seruare in perpetuum iussus;
Dum cum supplicandis romae distrahen-
doque dilectu dat operam. hannibal profe-
ctus ex hibernis. quia iam flaminium con-
sulem arretium peruenisse fama erat
cum aliud longius ceterum commodius
ostenderetur iter priorem uiam per palu-
dem petit. qua fluuius arnus per eos
dies solito magis inundauerat. ad his-
panos et affros et omne ueterani erat
robor exercitus admixtis ipsorum impe-
dimentis. ne ubi consistere coactis ne-
cessaria ad usus deessent. primos ire
iussit sequi gallos. ut id agminis me-
dium esset nouissimos ire equites; Ma-
gonem inde cum expeditis numidis
cogere agmen. maxime gallos si tedio
laboris longaeque uiae ut est mollis ad talia
gens dilaberentur. aut subsisterent cohi-
bentem. primi qua modo praeirent duces per
praealtas fluuii. ac profundas uoragines.
haud stirpe ne limo inmergentesque se ta-
men signa sequebantur; Galli neque susti-
nere se prolapsi. neque adsurgere ex uora-
ginibus poterant. aut corpora animis.
aut animos spe sustinebant; Alii fessa
egre trahentes membra. alii ubi semel
uictis tedio animis procubuissent inter
iumenta et ipsa iacentia passim mori-
entes; Maximeque omnium uigiliae confi-
ciebant per quatriduum iam et tres noctes
toleratae. cum omnia optinentibus aquis.
nichil ubi in sicco fessa sternerent corpora
inueniri posset. cumulatis in aquas
sarcinis. insuper incumbebant iumentorum
itinere toto prostratorum passim aceruii tantum
quod extaret aqua querentibus ad quietem
parui temporis necessarium cubile dabat;
Ipse hannibal eger oculis ex uerna primum
intemperie uariante calores frigo-
raque. elefanto qui unus superfuerat.
quo altius ab aqua extaret uectus.
uigiliis et nocturno humore palustrique
celo grauante caput; Et quia in eden-
di nec locus nec tempus erat; altero
oculo capitur; Multis hominibus iumen-
tisque foede amissis. cum tandem de paludibus
emersisset. ubi primum in sicco potuit

Hannibal altero oculo capitur;

castra locat; Certumque per missos exploratores habuit exercitum romanum circa arretii menia esse; Consulis deinde consilia atque animum et situm regionum itineraque et copias atque commeatus expediendos ceteraque cognosse in rem erant summa omnia cum cura inquirendo exequebatur; Regio erat in primis italie fertilis etrusci campi qui fesulas inter arretiumque iacent frumenti ac pecoris et omnium copie rerum opulenti;

Consul ferox ab consulatu priore et non modo legum aut patrum maiestatis sed ne deorum quidem satis metuens hanc insitam ingenio eius temeritatem fortuna prospero civilibus bellicisque rebus successu aluerat; Itaque satis apparebat nec deos nec homines consulentem ferociter omnia ac prepropere acturum;

Quoque pronior esset in vicia sua cogitare eum atque irritare penus parat; Et leva relicto hoste fesulas petens medio etrurie agro predatum profectus quantam maximam vastitatem potest cedibus incendiisque consuli procul ostendit; Flamminius qui nec quieto quidem hoste ipse quieturus erat; Tum vero postquam res sociorum ante oculos prope suos ferri agique vidit suum id dedecus ratus per mediam iam italiam vagari penum atque obsistente nullo ad ipsa romana menia ire oppugnanda ceteris omnibus in consilio salutari quam speciosa suadentibus collegam expectandum ut coniunctis exercitibus communi animo consilioque rem gererent interim equitatu auxiliisque levium armorum ab effusa predandi licentia hostem cohibendum ratus se ex consilio proripuit signumque simul itineris pugneque; cum immo arretiane menia sedeamus inquit; Hic enim patria et penates sunt. hannibal emissus e manibus perpopuletur italiam vastando urendoque omnia ad romana menia perveniat nec ante nos hinc moverimus quam sicut olim camillum ab veiis c. flamminium ab arretio partes acciverint; Hec simul increpans cum ocius signa convelli iubet et ipse in equum insiluisset equus repente corruit consulemque lapsum super caput effudit; Territis omnibus qui circa erant velut fedo omine incipiende rei insuper nuntiatur signum omni vi moliente signifero convelli nequire. conversus ad nuntium non litteras quoque inquit ab senatu affers que me rem gerere vetant; Abi nuntia effodiant signum si ad convellendum manus pre metu obtorpuerit; Incedere inde agmen cepit; Primoribus super quam quod dissenserant ab consilio territis etiam duplici prodigio milite in vulgus leto ferocia ducis cum spem magis ipsam quam causam spei intueretur; Hannibal quod agri est inter concordanam urbem transymennumque lacum omni clade belli pervastat quo magis ira hosti ad vindicandas sociorum iniurias acuit;

Et iam pervenerant ad loca nata insidiis. ubi maxime montes chortonenses in trasymennum subit. via tantum interest

Pugna ad Trasimennum nobilis;

pangusta . uel ad ipsum de industria
relicto spacio . deinde paulo latior
patescit campus . inde colles adinsur
gunt ; Ibi castra in aperto locat . ubi ipse
cum afris modo hispanisq; consideret ;
Baliares . ceteramq; leuem armaturam
post montis circumducit equites
ad ipsas fauces saltus tumulis apte
tegentib; locat . ut ubi intrassent roma
ni obiecto equitatu clausa omnia
lacu ac montib; essent ; Flaminius cum
pridie solis occasu ad lacum peruenisset
inexplorato . postero die uix dum satis
certa luce angustiis superatis . postquam
in patentiorem campum pandi agmen
cepit . id tantum hostium quod ex aduerso
erat conspexit ab tergo . ac super caput
decepte insidie ; Poenus ubi id quod peti
erat clausum lacu montib; et circum
fusum suis copiis habuit hostem . sig
num omnib; dat simul inuadendi ;
Qui ubi quanquam proximum fuit . quod orta ex
lacu nebula . campo quam montib; den
sior sederat . agminaq; hostium ex plu
rib; uallib; ipsa inter se satis conspec
ta . eoq; magis pariter decurrerent ;
Romanus clamore plus undiq; orto
quam satis cerneret . se circumuentum esse
sensit ; Et ante in fronte lateraq; pug
nari ceptum est . quam satis instrueretur
acies . aut expediri arma . stringiq;
gladii possent ; Consul perculsis omnib; .
ipse satis ut in trepida inpauidus tur
batos ordines . uertentes se quoq; ad
dissonos clamores instruit . ut tempus
locusq; patitur . et quacumq; adiri

audiri poterat adhortatur . ac stare
ac pugnare iubet ; Nec enim inde uo
tis . aut imploratione deum . sed ui ac uir
tute euadendum esse per medias acies fer
ro uiam fieri . et quo timoris minus
sit . eo minus ferme periculi esse ; Ceterum
pre strepitu ac tumultu . nec consilium
nec imperium accipi poterat ; Tantumq;
aberat . ut sua signa atq; ordinem . et
locum nosceret . ut uix ad arma capi
enda aptandaq; pugne competeret ani
mus . opprimerenturq; quidam onerati
magis his quam tecti ; Et erat in tanta ca
ligine maior usus aurium . quam oculorum
ad gemitus uulnerum ictusq; corporum
aut armorum . et mixto strepentium pa
uentiumq; clamore . circumferebant
ora oculosq; Alii fugientes pugnan
tium globo illati herebant . alios rede
untes in pugnam auertebat fugientium
agmen ; Deinde ubi in omnis partis ne
quicquam impetus facti . et ab lateribus
montes ac lacus . a fronte et ab tergo
hostium acies claudebat . apparuitq;
nullam nisi in dextera ferroq; salutis
spem esse . tum sibi quisq; dux adhorta
torq; factus ad rem gerendam . et no
ua de integro exorta pugna est ; Non
illa ordinata per principes hastatosq; .
ac triarios . nec ut pro signis antesigna
ni . post signa alia pugnaret acies . nec
ut in sua legione miles . aut cohorte
aut manipulos esset . fors conglobat
et animus suus cuiq; ante aut post
pugnandi ordinem dabat ; Tantusq;
fuit ardor animorum . adeo intentus

pugne animus . ut eum motum terre
qui multarum urbium italie magnas
partes prostrauit . auertitque cursu rapi-
do amnis . mare fluminibus inuexit
montes lapsu ingenti proruit nemo pu-
gnantium senserit ; Tres ferme horas
pugnatum est ; Cum in robora uirorum
sequebantur . et ipse quacumque in par-
te premi ac laborare senserat suos . inpi-
gre ferebat opem . insignemque armis et
hostem summa ui petebant . et tueban-
tur ciues . donec insuper eques ducario
nomen erat . facie quoque noscitans
consul inquit ; hic est popularis suus .
qui legiones nostras cecidit . agrosque et
urbem est depopulatus ; Iam ego hanc
uictimam manibus peremptorum fede ci-
uium dabo ; Subditisque calcaribus equo .
per confertissimam hostium turbam impe-
tum facit ; Obtruncatoque prius armi-
gero . qui se infesto uenienti obuiam ob-
iecerat consulem . lancea transfixit ;

Ducarius eques consulem flaminium lancea transfixit ;

Spoliare cupientem triarii obiectis scu-
tis arcuere ; Sed iam nec lacus . nec mon-
tes pauori obstabant . per omnia arta
preruptaque uelut ceci euadunt armaque
ut uiri super alium alii precipitantur ;
Pars magna ubi locus fuge deest per pri-
ma uada paludis in aquam progressi .
quoad capitibus humeris extare possent .
sese immergunt ; Fuere quos inconsul-
tus pauor nando etiam capessere
fugam impulerit ; Que ubi inmensa ac
sine spe erat . aut deficientibus animis
hauriebantur gurgitibus . haud ne-
quicquam festinauerant retro egerri-
me repetebant . atque ibi ab ingressis
aquam hostium equitibus passim truci-
dabantur . tria milia ferme primi ag-
minis per aduersos hostis eruptione
impigre facta ignari omnium que post
se agerentur ex saltu euasere ; Sed cum in
tumulo quodam constitissent . clamorem
modo ac sonum armorum audientes . que
fortuna pugne esset . neque scire nec per-
spicere pre caligine poterant inclina-
ta ad inique re concalescente sole de-
pulsa nebula aperuisset diem . cum liqui-
da iam luce montes campique per-
ditas res stratamque ostendere fede roma-
nam aciem ; Itaque ne in conspectus
procul immitteretur eques . sublatis
partim signis quam citatissimo poterant
agmine a sese abripuerunt ; Postero
die cum super cetera extrema fames
etiam instaret . fidem dante mahar-
bale . qui cum omnibus equestribus co-
piis nocte consequutus erat si arma
tradidissent abire cum singulis uesti-
mentis passurum sese dederunt ;
Que punica religione seruata fides
ab hannibale est . atque in uincula omnes
coniecit ; Hec est nobilis ad trasymen-
num pugna . atque inter paucas me-
morata populi romani clades ;

Quindecim milia romanorum cesa sunt ;

Quindecim milia romanorum in acie ce-
sa . decem milia sparsa per omnem etru-
riam aduersis itineribus urbem pe-
tiere ; Mille quingenti hostium
in acie . multi postea utrimque ex
uulneribus periere ; Multiplex cedes
utrimque traditur ab aliis . ego

preter quam quod nichil haustum ex uano uelim quo nimis inclinant ferme scribentium animi. fabium equalem temporibus huiusce belli. potissimum auctorem habui; Hannibal captiuorum qui latini nominis essent. sine pretio dimissis. romanis in uincula datis. segregata ex hostium coaceruatorum cumulis. corpora suorum cum sepeliri iussisset. flaminii corpus quoque funeris causa magna cum cura inquisitum non inuenit; Rome ad primum nuntium cladis eius cum ingenti terrore ac tumultu concursus in forum populi est factus; Matrone uage per uias quae repens clades allata queue fortuna exercitus esset obuios percunctantur; Et cum frequentis contionis modo turba. in comitium et curiam uersa magistratus uocaret. tandem haud multo ante solis occasum. M. pomponius pretor pugna inquit magna uicti sumus; Et quamquam nichil certius ex eo auditum est. tamen alius ab alio impleti rumoribus; domos referunt consulem cum magna parte copiarum cesum. superesse paucos. aut fuga passim per etruriam sparsos. aut captos ab hoste; Quot casus exercitus uicti fuerant. tot in curas dispertiti animi eorum erant. quorum propinqui sub. C. flaminio. consule. meruerant. ignorantium unumquemque cuiusque fortuna esset; Nec quisquam satis certum habet. quid aut speret. aut timeat; Postero ac deinceps aliquot diebus; ad portas maior prope mulierum quam uirorum multitudo stetit. aut suorum aliquem. aut nuntios de his opperiens circumfundebantur obuiis sciscitantes. neque auelli utique ab notis priusquam ordine omnia inquisissent poterant;

Inde uarios uultus digredientium ab nuntiis cerneres. ut cuique leta aut tristicia nuntiabantur. gratulantesque aut consolantes redeuntibus; circumfusos; Feminarum precipue et gaudia. et insignia erant. et luctus; Unam in ipsa porta sospite filio repente oblatam. in conspectu eius expirasse ferunt; Alteram cui mors filii falso nuntiata erat. mestam sedentem domi. ad primum conspectum redeuntis filii. gaudio nimio exanimatam; Senatum pretores per dies aliquot. ab ortu usque ad occidentem solem in curia retinent. consultantes quonam duce aut copiis quibus resisti uictoribus penis posset; Prius satis certa consilia essent repens. alia nuntiatur clades; Quattuor milia equitum cum. C. centenio. propretore. missa ad collegam ab seruilio. consule. in umbria; Quo post pugnam ad trasimennum auditam auerterant iter. ab hannibale circumuenti eius rei fama uarie homines affecit; Pars occupatis maiore egritudine animis. leuem ex comparatione priorum ducere recentem equitum iacturam. pars non id quod acciderat per se estimare. sed ut in affecto corpore quamuis leuis causa magis quam ualidiore grauior sentiretur; Ita tum egre et affecte ciuitati. quodcumque aduersi incideret. non rerum magnitudine estimandum esse; Itaque ad remedium iam diu neque desideratum nec adhibitum. dicta

Duas feminas redeuntibus de bello filiis expirasse fertur esse;

Dictator creatur;

torem dicendum . ciuitas confugit; Et
quia et consul aberat . a quo uno dici posse ui
debatur . nec per occupatam armis punicis
italiam facile erat . aut nuntium . aut litteras
mitti . nec dictatorem populus creare poterat .
quod numquam ante eam diem factum erat . dic
tatorem populus creauit . Q . fabium . maxi
mum . et magistrum equitum . M . minutium .
rufum . hisque negotium ab senatu datum .
ut muros turresque urbis firmarent . et
presidia disponerent . quibus locis uideretur .
pontesque rescinderent fluminum . ac pena
tibus pro urbe dimicandum esse . quando italiam
tueri nequissent ; Hannibal recto itine
re per umbriam . usque ad spoletium ue
nit . inde cum perpopulato agro urbem op
pugnare adortus esset cum magna cede
suorum repulsus . coniectans ex unius co
lonie haud nimis prospere temptate ui
ribus quanta moles romane urbis esset in agrum
picenum auertit iter . non copia solum omnis
generis frugum abundantem . sed refertum
preda quam effuse auidi atque egentes rapi
ebant ; Ibi per dies aliquot statiua habi
ta refectusque miles . hibernis itineribus
ac palustri uia proelioque magis ad euen
tum secundo . quam leui aut facili adfectus ;
Ubi satis quieti datum preda ac populationi
bus magis quam otio aut requie gaudentibus
profectus preputia . in adrianum agrum
marsos inde marrucinosque et pelignos
deuastat . circaque arpos et luceriam
proximam apulie regionem ; Cn . serui
lius . consul . leuibus proeliis cum gallis actis
et uno oppido ignobili expugnato . po
stquam de collega exercituque cede audi

uit . iam menibus patrie metuens ne ab
esset in discrimine extremo ad urbem
iter intendit . Q . fabius maximus dic
tator iterum quo die magistratum init .
uocato senatu ab diis orsus cum edocuisset
partes plus negligentia cerimoniarum
auspitiorum temeritate atque inscitia pec
catum . a G . flaminio . consule . esse . queque pi
acula ire deum essent ipsos deos consulendos
esse . peruicit ut quod non ferme decernitur nisi
cum tetra prodigia nuntiata sunt . decem
uiri libros sibillinos adire iubentur ; Libros sibillinos .
Qui inspectis fatalibus libris retulerunt pa
tribus . quod eius belli causa uotum marti
foret ; Id non rite factum de integro . atque
amplius faciendum esse ; Et ioui ludos
magnos . et edes ueneri ericine . ac menti
uouendas esse . et supplicationem lectisternium
niumque habendis . et ueri sacrum uo
uendum si bellatum prospere esset . resque pu
blica in eodem quo ante bellum fuisset
statu permansisset ; Senatus . quoniam . fa
bium belli cura occupatura esset . M . emi
lium . p . R . ex collegio pontificum senten
tia omnia ea ut mature fiant iubet curare ;
His . sc . perfectis . L . cornelius . lentulus pon
tifex maximus . consulente collegio pre
torum omnium primum populum consulendum
de uere sacro censent . iniussu populi
uoueri non posse ; Rogatus in hec uerba ;
Populus uelitis iubeatis ne hec sic fieri
si res . p . p . R . quiritium ad quinquennium
um proximum sic uelim . eamque saluam ser
uauerit . hisce duellis datum donum
duit p . R . quiritium quod bellum
p . R . cum carthaginensi est queque bella

cum gallis sunt qui intra alpis sunt. q͞d
uer attulerit ex uillo ouillo caprino
no uillo grege queq; pfana erunt ioui
fieri. ex qua die senatus popl'sq; iusse
rit qui faciet q͞do uolet. quaq; lege uo
let facito quomodo faxit pbe factum
estote si id moritur q͞d fieri oportebit.
pfanum esto neue cui ceptū erit si atro
die faxit insciens pbe factum estos in
nocte. siue luce. siue seruus. siue liber
faxit pbe factum esto. si ante id ea senat'
popl'sq; iusserit fieri ac faxitur eo ppl's
solutus liber esto; Eiusdem rei causa
ludo magni uoti eris. cc. xxxiii.
milib; triente. pterea bub; oui. ccc.
multis alijs diu his bub; albis. atq;
ceteris hostijs; Uotis rite nuncupatijs.
supplicatio edicta. supplicatū qui reg
rium coniugib; ac libis. n̄ urbana
multitudo tm̄. s; agrestium etiā q̊s
in aliqua sua fortuna. publica quoq;
contingebat curatū lecti sternium per
trium habitū p decem uiris sacrorum
curantib;. et puluinaria in conspectu
ioui fuer't. iunoni unum. alterum
neptuno ac minerue. tertiū marti
ac ueneri. quartū appollini ad dia
ne. quintū uulcano ac ueste. sextū
mercurio et ceteri; Tum edes uote
ueneri erucine; Edemq; fabius maxi
mus dictator uouit. q2 ita ex fatalib;
libris edictū erat. ut is uoueret cuius
maximū imperium in ciuitate e͞et. menti
edem acilius ptor uouit; Ita reb; diui
nis pactis. tum de bello req; de publi
ca dictator retulit. quib; q̊t ue legionib;

uictori hosti obuiam eundē e͞et patres
censerent; Decretū. ut ab cū seruilio
cōs. exercitum acciperet; Scriberet pte
rea ex ciuib; socijsq;. q̄tum equitum
ac peditū uideret; Cetera omia ageret
faceretq;. ut e re. p. duceret; Fabius
duas legiones se adiecturū ad seruilia
num exercitum dixit; His p magis
equitū scriptis tyburdiem ad conuen
tum edixit; Edictoq; proposito ut
quib; oppida castellaq; immunita essent
uti cōmigrarent in loca tuta ex agris
quoq; dimigrarent omīs regiones ei9
qua iturus hannibal e͞et. tectis p'us
incensis ac frugib; corruptis. ne cui9
rei copia e͞et. ipse uia uia flaminia
pfectus obuiam consuli exercituiq;
cum ad tibrim circa ocriculū pspexisset;
agmen consulem que cū equitib; ad se
pdeuntem uiator emisso qui consuli n̄
tiaret. ut sine lictorib; ad dictatorem
ueniret. q̊ cum dicto paruisset congs
susq; eor ingentē speciem dictature
apud ciues sociosq; uetustate iam pe
oblitos eius imperij fecisset. littere ab
urbe allate s͞t. naues onerarias cōmea
tum ab hostia in hispaniam ad exerci
tum portantes. classe punica circa
portū consannū captas e͞e; Itaq; ex
templo eos hostiam pficisci iussus na
uibusq; ad urbem romanā. aut ho
stie e͞ent cōpletis milites ac naualib;
socijs psequi hostium. classem ac lit
tora italie tutari; Magna uis homi
num. conscripta romane erat; Libertini
etiam quib; libi e͞ent. ita etas mili

Libertini;

taris in uerba iurauerant ex hoc
urbano exercitu . qͥ minores . v . et
xxx . annis erant in nauis impositi ;
alii ut urbi p̄sīderent relicti ; Dicta
tor exercitu . cōs . accepto a fuluio fla
co legato p agrum sabinum . tybur
quo die ad conueniendū edixerat
nouis militib; uenit ; Inde p̄neste
ac t̄nsuersis militib; in uiā latinā
ē egressus ; Unde itinerib; summa
cum cura exploratis ad hostē ducit .
nullo loco ṅ quantū necessitas coge
ret . fortune se cōmissurus ; Quo pri
mum die haud p cul arpis in conspec
tu hostium posuit castra . nulla mora
facta quin penus educeret in aciem
copiamq; pugnandi faceret ; S; ubi
quieta om̄ia apud hostes . nec castra
ullo tumultu mota uidet . increpans
quidē uictos tandem q̊s martios ani
mis romanos debellatumq; ⁊ concessū
de ppalande uirtute ac glā ēēnt . in
castra rediit ; Ceterum tacita cura ani
mum incessum ; Qđ cum duce haud
quamq̄ flaminio sempronioq; simile
futura sibi ēēt . ac tum demum et do
cti malis romani parem hannibali
ducem quesissent . ⁊ prudentiā qui
dem ṅ uindictatoris . extemplo timu
it constantiam ; Autdum expertus ro
gitare ac temptare animum mouendo
crebro castra . populandoq; in oculis
eius agros socioꝝ cepit . ⁊ m̊ incitato ag
mine ex conspectu abibat . m̊ repente
in aliquo flexu uie . si excipe digressū
in equum posset occultus obsistebat ;

Fabius p loca alta agm̄ ducebat . modi
co ab hoste interuallo . ut neq; omitte
ret eum . neq; congredētur castris .
nisi quantū usus necessario cogeret
tenebatur miles ; Pabulum ⁊ ligna
nec pauci petebant . nec passim ; Equi
tum leuisq; armatura statio cōposita
instructaq; in subito ē tumultus . et
suo milite tuta om̄ia ⁊ infesta offusis
hostium poplatorib; p̄bebat ; Neq; uni
uerso periculo summa rerum cōmitte
batur . ⁊ parua mom̄ta leuium certa
minum ex tuto ceptoꝝ finitimoꝝ recep
tuq; ad sue faciebant territū pristinis
in his cladib; militem . minus iam tan
dem aut uirtutis aut fortune penite
re sue ; S; ṅ hannibalem magis infes
tum tam sanis consiliis habebat . q̄
magis equitum ; Qui nichil aliud q̄
qđ impabat impio more ad rem publi
cam p̄cipitandam habebat ; Ferox . ra
pidus q; in consiliis . ac lingua immo
dicus . p̄mo inter paucos . dein ppalā
in uulgus pcunctatore segnem . ⁊ cau
to timidum affigens uicina uirtutib;
uitia cōpellebant p̄mendoꝝ supioꝝq;
pessima ars nimis pspis multoꝝ succes
sib; creuit . sese extollebant ; Hannibal .
ex hirpinis in samniū transit ; Bene
uentanū . depoplātur agrum ; Thele
siam urbem capit ; Irritat etiam de
industria ducem . si forte accensum tot
indignitatib; cladib; socioꝝ . detrahe
ad equum certam̄ possit ; Inter mult
tudinē socioꝝ italici generis q̄ ad thra
simennum capti ab hannibale dimissiq;

fuerant

fuerant. tres campani equites erant. multis iam tum in lectis donis ꝓmissisq; hannibalis. ad conciliandos popułoꝝ animos; Hi nunciantes. si in campaniam exercitum admouisset capue potiende copiam fore. cū res maior quā auctores eēnt dubium hannibalem alternis q; fidentem ac diffidentē tam. ut campanos ex sannio peteret mouerunt; Monitos ut etiam ꝓmissa reb; affirmarent. iussosq; cum plurib;. et aliquib; principum redire ad se dimisit; Ipse imperat duci. ut se in agrum casinatem ducat; Edoctus a peritis regionum. si eum saltum occupasset exitū romano ad opem ferendā sociis interclusurum; Sed punicum abhorrens ab latinoꝝ nominum ꝓ casino dux ut acciperet fecit. aduersusq; ab itinere ꝑ alifanum calatinumq; et calenum agrum. in campum stellatem descendit; Ubi cum montib; fluminib; clausam regionē circumspexisset. uocatum ducem percunctatur ubi terrarum eēt; Cum his casilini eodem mansurū eum dixisset. tum demum cognitus est error. et cassinum longe inde alia regione esse;

Uirgisq; ceso duce. et ad reliquoꝝ terrorem in crucem sublato castris communitis maherbalem cum eqtib; in agrum falernum ꝑdatum dimisit; Usq; ad aquas sinuesanas populatio ea ꝑuenit; Ingentē cladem. fugam tamen terroremq; latius numide fecerunt; Nec tamen is terror cum omnia bello flagrarent socios dimouit; Ut uidelicet qui iusto et moderato regebantur imperio; Nec abnuebant qđ unum uinculū fidei est. melioribus parere; Ut uero quā ad uulturnum flumen castra sunt posita. exurebatur amenissimus italie ager. uilleq; passim incendiis fumabant ꝑ iuga massici montis fabio ducente. tum ꝓpe de integro seditio ac seditione accensi quidam fuerant enim ꝑ paucos dies. qui cum celerius solito ductum agmen eēt festinari ad ꝓhibendam populationib; campaniam crediderant; Ut uero in extrema iuga massici montis uentum ē. hostis. sub oculis erant falerni agri colonoꝝq; sinu eē tecta urentes. nec ulla erat mentio pugne; Spectatum ē hoc inquit minutius ad rem fruendā oculis socioꝝ cedes. et incendia uenimus. nec si nullius alterius nos ne ciuiū quidē hoꝝ pudet. quos sinuessa colonos patres nr̄i miserunt. ut ab sannite hoste tuta hec oīa eēt quę nunc nō uicinus sannitis urit. sed penus aduena ab extremis orbis terrarū terminis nr̄a cunctatione et socordia iam huc ꝓgressus; Tantum ꝓ degeneramus a patrib; nr̄is. ut pr̄ter quā ꝑ oram illi suam punicas uagari classes dedecus esse imperii sui duxerunt eam nunc plenam hostium numidarūq; ac maurorum iam factam uideamus; Qui modo saguntum oppugnari indignando nō homines tm̄. sed federa et deos

Minutius in cunctatorem inuehebatur;

sciebamus · tandem te meniа rome colo
nie colonie · et hannibalem lecti spectam⁹;
Fumus ex incendijs uillarū agrorūq;
in oculos atq; ora uenit ∵ strepunt au
res clamorib; plorantium sociorꝝ sepius
nos · q̃ deorꝝ inuocantium opem;
Nos hic pecorꝝ mō p estiuos saltus deuj
asq; calles exercitum ducimus ∵ condi
ti nubib; siluisq; · Si hoc mō peragrando
cacumina saltusq; furius recipe a
gallis urbem uoluisset quo hic nouus
camillus nobis dictator unicus in reb;
affectis quesitus · italiam ab hannibale
recupare parat · gallorꝝ roma eēt quā
uereor ne sit cunctantib; nobis hanni
bali ac penis totiens seruauerint ma
iores nr̄i; Sꝫ; uir ac uere roman⁹ quo
die dictatorē eum ex auctoritate patrū
iussuq; popli dictum · uel os allatū ÷;
Cum eēt satis altum ianiclm ū sedens
pspectaret hostem · descendit in equum
atq; ipso illo die media in urbe que nc̄
busta gallica sunt · et postero die cit̃
gabios cecidit gallorꝝ legiones; Qd post
multos annos cū ad furculas caudinas
ab sannite hostes sub iugū missi sumus
utrum tandem · L · papirius · cursor
iuga samnii plustrando · an luceriam
p̄mendo obsidendoq; ⁊ lacessendo uic
torem hostem depulsum ab romanis
ceruicib; iugum ∵ supbo samniti impo
suit; Modo conluctatio que alia res q̃
celeritas uictoriā dedit · qd postero die
q̃ hostem uidit · classem grauem comeatib;
impeditam suo et ipsam instrumento atq;
apparatu oppressit; Stulticia ē sedendo

aut uotis debellari credere posse · ar
mari capias oportet ⁊ deducendas in
equum · et uir cum uiro congrediaris
audendo atq; augendo res romana
creuit non his sensib; alijsq; · tuta timidi
cauta uocant; Hec uelut continuati mi
nutio circumfundebatur tribunorꝝ equi
tumq; romanorꝝ multitudo · et ad au
res quoq; militum dicta feroce uolue
bantur; Ac si militaris suffragiū res eēt
haud dubie ferebant minutiū fabio
duci platuros; Fabius pariter inter
suos haud minusq̃ in hostis intentus ·
prius ab alijs inuictum animū prestat ·
quamq̃ probe scit ñ in castris mō suis · sꝫ
iam etiam rome infamem suam cuncta
tionem eē obstinatus tam tenore eodem
consiliorꝝ estimantis reliquo extraxit ∵
ut hannibal destitutus ab spe summa
oppetiti certaminis · iam hibernis locū cir
cumspectaret ∵ quę ea regio p̄sentis erat
copie ñ ppetue arbuste uineeq; ⁊ consita
omīa magis amenis q̃ necessarijs fructib;
Hec p exploratores relata fabio cum satis
sciret p easdem angustias quib; intra
uerat falernum agrum rediturū galli
canum montē et cassilinum occupat
modicis p̄sidijs · que urbs uulturno flu
mine direpta a falernum a cāpano agro
diuiditur ipse iugis hisdem exercitū re
ducit; misso exploratū · cum · cccc · equi
tib; sociorꝝ · L · hostilio mancino; Qui ex
turba iuuenum audientiū sepe ferociter
contionantē magistrum equitum pgressꝰ
primo exploratoris mō ut ex tuto specula
retur hostem · urbis uagos passim per

uicos numidas · ꝑ occasionem etiam
paucos occidit · extemplo occupatus
certamini ē animus · excideruntq; pre
cepta dictatoris quiq̃ tuto posset pro
gressu prius recipe sese iusserat · q̃
in conspectum hostium ueniret ;
Numidę alii atq; alii occursantes · refu
gientesq; ad castra ꝓpe ipsum cū fati
gatione equoꝝ atq; hominū ꝑtrahe
re ; Inde carthalo penes · quē summa
equestris imperii erat concitatis equis
inuectus · cum ꝑusq̃ ad coniectū ue
niret auertisset hostes · quinq; ferme
milia continenti cursu sequutus est
fugientes ; Mancinus postq̃ nec hostē
desistere sequi · nec spem uidit effugien
di ēē · cohortatus suos in ꝓlium redit
omni parte uirium impar ; Itaq; ipse
et dilecti equitū circumuenti occidun
tur ; Ceteri effuso rursus cursu calles
ꝑmum · inde ꝓpe inuiis callib; ad dic
tatorem ꝑfugerunt ; Eo forte die minu
tius se coniunxerat fabio · missus affir
matum ꝓsidium · saltem qui super
tharracinā in artas coactus fauces
imminet mari ne ademinuisse penus
apie limite ꝑuenire in agrum roma
num posset · coniunctis exercitib; dic
tator · ac magis equitū castra in uiā
deferunt · q̃ hannibal ducturus erat ;
Duo inde milia hostes aberant ; Postero
die peni q̊ erat uię inter bina castra erat
agmine compleuere · cū romani sub
ipso constituissent uallo · aut dubie
equiore loco · successit tamē penus cū
expeditis equitib;q; ad lacessendum

hostem captum peni · & procurando re
cipiendoq; sese pugnauere · restituit suo
loco romana acies · Lenta pugna ⁊ ex
dictatoris magis q̃ hannibalis fuit
uoluntate ; cc · ab romanis · dccc ·
hostium cecidere ; Inclusus inde uide
ri hannibal · ut ad casilinū obsessa cū
capua · & samnium ⁊ tantū ab tergo
diuitum socioꝝ romanis cōmeatus
subueheret penis · tunc int̃ fortune mi
nas · saxa ac literne harenas stagnaq;
& ꝑ horridas situ hibernaturus ēēt ;
Nec hannibalem fefellit suis se artib; pe
ti · itaq; cum ꝑ casilinum euadē n̄
posset · petendiq; montes ⁊ iugū calli
cule supandū ēēt · nec ũ romanus inclu
sum uallib; agm̄ · aggrederetur ludibriū
oculoꝝ sp̄em terribilē ad frustrandum
hostem cōmentus ꝑincipio noctis fur
tim succedē · ad montes statuit ; Falla
cis consilii · talis apparatus fuit ; Faces
undiq; ex agris collecte · fascesq; uir
garum · atq; arida sarmīta · ꝑligantq;
cornib; boum · q̊s domitos indomitosq;
multos inter cetera agrestem ꝑdam a
gebat · ad · ii̅ · ferme boum effecta ;
Hannibaliq; negotiū datum · ut ꝑimis
tenebris noctis id armentum accensis cor
nib; ad montis agere · maxime si poss;
sup saltus ab hoste insessos ; ꝑimis tene
bris silentio mota castra · boues aliq̃to
ante signa acti · Ubi ad radices montiū
uiasq; angustas uentū est · signū ex
templo datur · ut accensis cornib; ar
menta · id in aduersos concitentur
montis · & metus ipse relucentis flāme

Mira res hanni bali :

furore

ex capite caloreq; iam ad uiuum ad
imaq; cornuum adueniens. uelut
stimulatos furore agebat boues. Q̊ re
pente discursu haud secus q̄ siluis mõ
tib;q; accensis oĩa circum uirgulta ar
dere captum. querit aque ratio exci
tans flammā hominū passim discur
rentiū spēm pbebat; Qui ad transitum
saltus insidendos locati erant. ū in sũ
mis montib; ac sup se quosdā ignes
conspexerunt. circumuentos se ēē rati
psidio excessere qua ingens emicabat
flāma. uelut tutissimū iter petentes
summa montiū. fuga tamen in q̊sdam
boues palatos a suis gregib; inciderunt;
Et primo cum pcul cernerent. uelut flā
mas spirantiū miraculo attoniti consti
terunt; Deinde ut humana apparuit
fraus. tum ū insidias rati ēē cū maiore
metu concitant se in fugā leui quoq;
armature hostium incurrere; Ceterū
nox equato timore neutros pugnā
incipientis ad lucē tenuit; Interea toto
agmine hannibal transducto p saltum.
et quib;dam in ipso saltu hostiū oppres
sis in agro albano posuit castra; Hunc
tumultū sensit fabius; Ceterū insi
dias ēē ratus. et ab nocturno utiq; ab
horrens certamine suos munimentis te
nuit; Luce prima sub iugo montis p
lium fuit. quo interclusam ab suis leuē
armaturā facile. etenim numero aliq̄
tum prestabant romanū superassent. ni hi
spanorum cohors ad id ipsum remissa ab
hannibale peruenisset; Ea adsuetior mon
tib; et ad concursandū inter saxa rupesq;

aptior. ac leuior q; cum uelocitate
corporum. tum armorum habitu campes
trem hostem grauē armis statariūq;
pugne genere facile elusit; Ita haud
quaquā pari certamine digressi. his
pani fere om̄s incolumes romani ali
quot suis amissis in castra conten
derunt; Fabius quoq; mouit castra.
transgressusq; saltum sup allifas lo
co alto ac munito consedit; Cum p
samniū romam se petere simulans
hannibal usq; in pelignos popula
bundus rediit. fabius medios inter
hostiū agmen urbemq; romā iugis
ducebat. nec absistens. nec congredi
ens; Ex pelignis penis flexit iter.
retroq; apuliam repetens. gleronū
puenit urbē metu q̄ collapsa ruinis
pars meniū erat ab suis desertum;
Dictator illarinate agro. castra com̄u
niit; Inde sacrorum causa romā reuo
catus. n̄ imperio modo. s; consilio etiā
ac prope p̄cib; agens cum magistro equi
tum. ut plus consilio q̄ fortune confi
dat. et se potius quā sempniū fla
miniumq; imitetur. ne nichil actum
censeret extracta pp̄e estate p ludifica
tionem hostis medica quoq; plus in
terdum quippe q̄ mouendo. atq; a
gendo pficere. haud paruā rem ēē
ab totiens uictore hostem uinci desis
se ab continuis cladib; ac respirasse;
Hac ne quiq̄ pmonito magistro equitum.
romā ē pfectus; Principio estatis q̄ h
egrediebantur. in hispania quoq; terra
mariq; ceptū bellum ē; Hasdrubal

ad eum nauium numerū quē afrē
instructū paratumq; accepat. x. adie
cit; Quadraginta nauiū classem himil
coni tradit. atq; ita carthagine pfect'.
nauib; ppe terram exercitū in littore
ducebat. paratus confligere quacūq;
parte copiarū hostis occurrisset;
Cn. scipio postq̄ mouisse ex hibernis
hostem audiuit. primo idē consilij fuit
deinde minus terra ꝑpter ingentem
famam nouorū auxiliorū concurre
re ausus delecto milite ad naues im
posito. v. et. xxx. nauium classe ire
obuiam hosti pgit; Altero ab tharra
cone die stationem. ab. x̄. milia pas
suum distantē ab hostio hibi amnis
puenit; Inde due maxiliensiū spe
culatorie pmisse retulere classem in
publicā stare in ostio fluminis. castraq;
in ripa posita; Itaq; ut inprouidos
incautosq; uniuerso simul effuso t̄
rore opprimeret sublatis anchoris. ad
hostem uadit; Multas et locis altis
positas turris hispania habet. quib;
et speculis et ppugnaculis adusus la
trones utuntur; Inde primo conspe
ctis hostium nauib; datū signum
hasdrubali ē. tumultusq; prius
in terra et castris q̄ ad mare et ad
naues ē ortus. nondum aut pulsure
morū strepituq; alio nautico exau
dito. aut apientib; classem promun
turijs cū repente eques alius sup a
lium ab hasdrubale missus uagos
in littore. quietosq; in tentorijs suis
nichil minusq̄ hostem aut plium
eo die expectantis conscendē naues
prope atq; arma cape iubet. classē
romanā iam haud pcul portu eē;
Hec equites dimissi passim imperabant;
Mox hasdrubal ipse cū omni exercitu
aderat. uarioq; omnia tumultu stre
punt. ruentib; in naues simul in re
migib; militib'q; fugientiū magis e
terra q̄ in pugna euntiū m̄; Vix dū
omnis conscendant cū alijs resolutis
in anchorā se ueherent. alij ne quid tene
at anchoralia incidunt raptimq; oīa
ꝑpropere agendo militū apparatu nau
tica ministeria impediuntur; Trepida
tione nau— tarum cape.
et aptare arma miles prohibebantur;
Et iam romanus n̄ appropinquabat modo.
s; direxerat etiā in pugnā naues; Itaq; n̄
ab hoste et plio magis perci q̄ suomet
ipsi tumultu turbati. et temptata uerius
pugna q̄ inita in fugā auerterent classē;
Et cū aduersi amnis os lato agmini et tam
multis simul uenientib; haud sane
intrabiles essent. in littus passim naues
egerunt. atq; alij uadis. alij sicco littore
excepta. partim armati. partim inermes
ad instructam p littus aciem suorū pfu
gere; Due tamen primo concursu capte
erant. quattuor suppresse;
Romani quamq̄ terra hostium erat. ar
matamq; aciem totam ptentā in littore
cernebant; haud cunctanter insecuti tre
pidam hostium classem nauis omnisq;
n̄ aut pfringebant. pras littoreis illisas
aut carinas fixerant. uadis religatas pu
pib; in altum extrahe. ad. v. et. xx. naues
ex. xxx. cepe; Neq; id pulcherrimum
eius uictorie fuit. s; quod una leui pugna

toto eius ore mari potiti erant. Itaq; ad
onus tam classem p̃uecti. ascensio ab na
uib; in terrã facta; Cum urbem incepis
set captam diripuissent. carthaginem
inde petunt. atq; omnẽ agrũ circa de
populati. postremo tecta quoq; incom
ta muro. portisq; incendunt; Inde iam
p̃da graues ad longunticã p̃uenit clas
sis. ubi uis magnas partis ad rem nau
ticam congestam ab hasdrubale q̃d sa
tis uisum fuit sublato ceterũ omne
incensum ẽ; Nec continentis modo p̃recta
oras. s; in ebusum insulã transmissum;
Ibi urbe que [stain] caput insule
ẽ biduum necquicquam summo labore op
pugnata. ubi in spem irritã frustra teri
tempus animaduersum ẽ. ad popu
lationẽ agri uersi direptis aliquot incen
sisq; maiore quam ex continenti p̃da par
ta cum in naues se recepissent ex balia
rib; insulis legati pacem petentes ad sci
pionẽ uenerunt; Inde flexa retro classis
reditumq; in citeriora p̃uincie. quo omni
um p̃plorum qui hibm incolunt multorum 7
ultime hispanie legati concurrerunt;
Sed qui uere dicionis imperiiq; romani facti
sunt obsidib; datis populi amplius fue
runt. c. xx; Igitur terrestrib; quoq; co
piis satis fidens romanus usq; ad saltũ
castulonensem ẽ p̃gressus. hasdrubal
in lusitaniã ac p̃pius oceanum concessit;
Quietũ inde fore uidebatur reliquũ estatis
tempus. fuissetq; p̃ p̃enũ hostem; Sed
p̃terquam quod ipsorum hispanorum inquieta
auidasq; in nouas res sunt ingenia.
mandonius inde nobilisq; qui antea uer
getum regulus fuerat. postquam romani

ab saltu recessere ad maritimã oram con
citis popularib; in agrũ pacatũ sociorum
romanorum ad poplãdum uenerunt;
Aduersus eos trib; milib; cũ expeditis
auxiliis ab scipione missi leui certami
ne. ut tumultuariã manũ fundere
omnib; occisis quibusdam captis. mag
naq; parte armis exuta; Hic tamen
tumultus cedentẽ ad oceanũ has
drubalem. cis hibm ad socios tutan
dos retraxit; Castra punica in agro
lergauonem sita. castra romana ad no
uam classem erant. cum fama repente
alio auertit bellum; Celtiberi qui principes
regionis sue obsidesq; dederant romanis.
nuntio misso a scipione excitati arma
capiunt p̃uinciãq; carthaginensium
ualido exercitu inuadunt. tria oppida
ui expugnant; Inde cum ipso hasdru
bale duob; p̃liis egregie pugnantes.
92 xv. hostium occiderunt. 7 iiii. cum
multis militarib; signis capiunt; Hoc
statu rerum in hispania. p. scipio in p̃
uinciam uenit. p̃rogato post consula
tum imperio ab senatu missus. cũ. xxx.
longis nauib; . 7. viii. militũ magno
cõmeatu aduecto; Ea classis ingens ag
mine onerariarum p̃cul uisas cũ magna
leticia ciuiũ sociorumq; portũ tarracho
nis ex alto tenuit; Ibi milite exposito
p̃fectus scipio fr̃is coniungitur. ac
deinde cõmuni animo consilioq; ge
rebant bellũ; Occupatis igitur carthagi
nensib; celtiberico bello. haud cunctan
ter hibm transgrediuntur. nec ullo uiso
hoste saguntũ p̃gunt ire. quod ibi obsi
des totius hispanie traditos ab han

nibale fama erat modico in arce custo
diri psidio; Id unum pignus inclina
tos ab romana societate . omniū hispa
nie populoꝝ animos morabantur . ne
sanguine liboꝝ suoꝝ culpa defectionis
lueretur; Eo uinculo hispaniā uir
unus sollertia magis quam fideli consilio
ex sotietate dux erat . sagunti nobilis
hispanus fidus ante penis . tum qualia
plerumque sunt barbaroꝝ ingenia cum
fortuna mutauerat; Ceterum trans
fugam sine magne rei proditione ue
nientē ad hostis . nichil aliud quam unum
uile atque infame corpus ēē ratus id a
gebat . ut quam maximū emolumentum
nouis sociis ēēt; Circumspectis igitur oīb;
que fortuna potestatis eius poterat
facere obsidib; potissimū tradentis a
nimum adiecit . eam unam rem ma
xime ratus conciliaturā romanis prin
cipum hispanie amicitiam; Sed cum
unius sub bostaris pfectis satis sciret
nichil obsidum custodes facturos ēē .
De bostare. bostarem pfectum custodib; obsidum
ipsum arte aggreditur castra extra ur
bem in ipso litore habebat bostar . ut
aditum ex parte intercluderet romanis;
Ibi eum in secretū abductū uelut igno
rantem . monet in quo statu sit res metū
continuisse ad eam diem hispaniarum
animos quia pcul romani abessent . nunc
cis hiberum castra romana ēē . arcem tu
tam pfugiumque nouas uolentib; res;
Itaque quos metus nō teneat . beneficio et
gratia deuincendos ēē; Miranti bostari p
cunctantique quod nam hic subitū tante
rei donum posset ēē; Obsides inquit
in ciuitates remitte; Id et priuatim pa

rentib; . quoꝝ maximū nomen in ciuita
tib; est suis . et publice populis gratum erit
uoti sibi quisque credi et habita fides ipsam
plerumque obligat fidem; Ministerium
restituendoꝝ domos obsidum mihimet
deposco ipse . ut opa quoque impensa con
silium adiuuem meū et rei suapte natura
gratie quantā insup gratiam possim adiciam;
Homini nō ad cetera punica ingenia calli
do ut psuasit . nocte clam pgressus ad ho
stium stationes . conuentis quibusdam
auxiliarib; hispanis et ab his ad scipionē
pductus quid afferret expmit . fide accep
ta dataque . ac loco et tpre constituto ad ob
sides tradendos saguntū redit . diem in
sequentem assumpsit cū bostare man
datis ad rem agendam accipiendis di
missus . cum se nocte iterū ut custodias
hostium falleret constituisset; ad cōpositā
cum his oram excitatis custodib; pue
roꝝ pfectus uelut ignarus inppara
tas suas fraude insidias ducit; In castra
romana pducti . cetera omnia de redden
dis obsidib; . sicut cū bostare constitutū
erat acta p eumdem ordinē quasi car
thaginensium fuerat; Illos enim grauis
supbos in reb; secundis expertus . fortuna et
timor mitigasse uideri poterat; Romanus
primo aduentu incognitus ante ab re
clementi liberalique initio fecerat . et habe
lox uir prudens haud frustra uideba
tur socios mutasse; Itaque ingenti con
sensu defectionem omnis spectare; Ar
maque extemplo mota forent . ni hyemis
que romanos quoque et carthaginienses
concedere in tecta coegit interuenisset;
Hec et in hispania quoque secundā estate . puni
ci belli gesta; Cum italia paulū inter

ualli claudib; romanus sollers cunctatio
fabii fecisset. que ut hannibalē non me
diocris sollicitum cura habebat tandē
eum militie magistrū delegisse romanos
cernentē. qui bellū ratione n̄ fortuna ge
rere ita contempta erat int̄ ciuis armatos
pariter togatosq; . utiq; postq̄ absente
eo temeritate magistri equitū letorie p̄
ius dixerim q̄ prospo euentu pugnatū
fuerat; Accesserant due res ad augendā
inuidiā. dictatoris unam fraude ac do
lo hannibal' qd̄ cum a pfugis ei monstra
tus ager dictatoris ēēt. omnib; circa
solo equatis. ab uno eo ferrū igneq; . et
uim omniū hostium abstineri iussit.
ut occulti alicuius pacti. ea merces ui
deri possit; Altera ipsius facto primo
forsitan dubio. q̄ n̄ expectata in eo sena
tus auctoritas ad extremū haud ambi
gue in maximā laudem uerso in pmutā
dis captiuis q̄ sit primo punico bello fa
ctum erat; Conuenerant int̄ duces ro
manos penumq; . ut que pars p̄us re
cipet q̄ daret argenti pondo bina. et
se libras in milite pstaret; C c. xlvii.
cum plures romanus q̄ penus recepisset;
argentumq; pro eis debitum sepe iac
tata in senatu re. qm̄ non consoluisset
patres tardius rogaretur. inuiolatum
ab hoste agrū misso romā filio uendidit.
fidemq; publicā impendio p̄uato ex
soluit; Hannibal p gerionii montib;
cuius urbis capte atq; incense. ab se
in usum horreoꝝ pauca legi querat
tecta. instituit senserant. inde frumtatū
duas exercitus partes mittebat. cum
tercia ipse expedita in statione erat si
mul castris psidio et circumspectans

nec unde impetus frumtatores fieret;
24 Romanus tunc exercit' in agro labiri
nati erat; Preerat minutius magister e
quitum pfecto sicut ante dictū ab urbe
dictatore. ceterum castra que in monte
alto ac tuto loco posita fuerant. iam in
planum deferuntur. agitabanturq;
p ingenio ducis consilia calidiora. ut
impetus aut in frumtariores palatos.
aut in castra relicta. cum leui psidio fie
ret. nec hannibalē fefellit cū duce muta
tam ēē belli rationē. et ferocius q̄ consu
lactius rem hostis gesturos; Ipse autem
qd̄ minime q's crederēt cum hostis ppius
ēēt. terciam partē militum frumtatum
duab; in castris petentis dimisit; Dein
castra ipsa ppius hostē mouit. duo fer
me a gerione milia in tumulū hostiū
conspectum. ut intentū sciret ēē ad fru
mentatores. si q̄uis fieret tutandos;
Ppior inde ei. atq; ipsis imminens roma
noꝝ castris tumulus apparuit. ad q̄m
capiendum silue palam iret. aut q̄
dubie hostib; breuiore uia pueturus
erat nocte clam missi numide cepert;
Quos tenentis locum contempta pauci
tate romani. postero die cū iecissent ip
so eo transferunt castra; Tum ut itaq;
exiguum pati uallū a uallo aberat.
et ad ipsum tota ppe cōpuleitat roma
na acies simul. q̄ p auersa castra e cas
tris hannibal'. equitatus cū leui ar
matura emissus in frumtatores leta
te cedem fugamq; hostium palatoꝝ
fecit; Nec aciem certare hannibal aus'.
q̄ tanta paucitate uix castra si oppug
narentur putari poterant; Iamq; ar
tib; fabiis pars exercitus aberat iam

fame sedendo . et cunctando bellū gere
bat . recepatque suos in propria castra . que
prope gerionis menibus erant ; Iusta quoque a
cie et collatis signis . dimicatū quidā auc
tores sunt ; Primo concursu penū usque
ad castra fusum . inde eruptione facta
repente uersis in terrorē romanos . nu
meris decii samnitis . deinde uentu pluri
um restitutū ; Hunc principem genere
ac diuitijs non bouiani modo unde erat . sed toto
samnio iussu dictatoris . VIII . peditum
et equites ad ducentē in castra ab tergo cū
apparuisset hannibali speciem parti utrisque
prebuisset noui presidii . cumque fabio ab ro
ma uenientis hannibalem insidiarum quoque
aliquid timentē recepisse suos romanum
insequutum adiuuante samnite . duo
castella eo die expugnasse . VI . hostium
cesa . V . ad modum romanorum ; Tamen
in tam pari prope clade . famam egregie uic
torie cū uanioribus litteris magister equitū
25 romam perlatam de his rebus ; persepe et in sena
tu . et in contione auctum ē . cum leta ci
uitate dictator . unus nichil ne fame . nec
litteris crederet ut uera omnia eēnt . sed ā
se magis quam aduersa timere diceret . M .
metellus tr . pl . id enim ferendū eē ne
gat . non presentem solum dictatorē obsti
tisse ; Rei bene gerende sed absentē etiam
geste obstare . et in ducendo bello ac sedu
lo tempus terere quo diutius in magistratu
sit . solusque et rome et in exercitu imperiū
habeat ; Quippe consulum alterū in acie
occidisse . alterum specie classis prouince perse
quende procul ab italia ablegatum ; Duos
pretores sicilia atque sardinia occupatos .
quorum neutra hoc tempore prouincia pretore ege
at . M . minutium magistrū equitum

ne hostem uideret . ne quid re bellice gereret
prope in custodiā habitum ; Itaque hercule
non samnium modo quo iam tamquam trans hy
berim agro penis concessum sit . et campa
num calenumque et falernum agrum per
uastatos eē sedente casilini dictatore . et
legionibus populi romani . agrum suum
tutante . exercitum cupientē pugnare .
et magister equitū clausos prope intra uallū
retentos tamquam hostibus captiuis arma
adempta ; Tandem ut abscessetit inde
dictator ut obsidione liberatus extra ual
lum egressos fudisse . ac fugasse hostes ;
Quas ob res si antiquus animus plebei
romane eēt audacter se laturū fuisse . de
inde abrogando . Q . fabii imperio ; Nunc
modicā rogationē promulgaturū de equando
magistri equitū et dictatoris iure . Nec
tamen ne ita quidem prius mittendum
ad exercitū . Q . fabium quam consulem in
locum . C . flaminii suffecisse ; Dictator
contionibus se abstinuit in actione mini
me popularis . ne in senatu quidē satis
auribus audiebatur ; Hunc cū hostem
uerbis extolleret . bienniique clades per teme
ritatē atque inscientiā ducum acceptas re
ferret magister equitū quod contra dictum
suum pugnasset rationē ducere redden
dam eē . si penes se summa imperii consi
liique sit prope diem effecturū . ut sciant
homines bono imperatore . haud magni
fortunam momenti eē . mentē rationēque
dominari se in tempore . et sine ignominia ser
uasse exercitum . quam multa milia hosti
um occidisse . maiorem gloriam eē ; Huius 26
generis orationibus frustra habitis . et
consule creato . M . attilio regulo . ne
presens de iure imperii dimicaret . pridie

quam rogationis ferende dies adesset.
nocte ad exercitum abiit. luce orta cū
pleb̄ consilium ēēt. magis tacita inuidia
dictatoris fauorq; magistri equitū ani
mos uersabat q̄ satis audiebant hōies
ad suadendum qđ uulgo placebat. pro
re ei fauore superante. auctoritas tamen
rogationi deerat; Unus inuentus est
suasor legis. c. terrentius narro. qui
priore anno p̄tor fuerat. loco ñ humili so
lum. s; etiam sordido ortus; Patrē lani
um fuisse ferunt ipsum institutorem
mercis. filioq; hoc ipso in seruili eius
artis ministerio usum; Is iuuenis u
trum ex eo genere questus pecunia a
patre relicta. animos ad spem libali
oris fortune fecit. togaq; ⁊ foro placuę
re p(ro)clamando pro sordidis hominib;
causisq; aduersus rem ⁊ famā bonoꝝ
primum in noticiā popli. deinde ad ho
nores peruenit; Questura quoq; ⁊ duab;
edilitatib; plebeia ⁊ curuli. postremo
⁊ p̄tura p(er)functus iam ad consulatus
spem cum attollēt animos; Haud pa
rum callide auram fauoris popularis
ex dictatoria inuidia petit. scitiq; plebis
unius grām tulit; Omīs eam rogationē
quiq; rome. quiq; in exercitu erant. e
qui atq; iniqui. p̄ter ipsum dictatorē
in contumeliam eius latam acceperunt;
Ipseq; grauitate animi iī criminantis se
ad multitudinē inimicos tulerat. eād
⁊ ipsi in se seuientem iniuriam tulit;
Acceptisq; in ipso itinere litteris. s. c. de
equato imperio satis fidens. haud quaq̄
cum imperii iure arte imperandi equatam.
cumq; inuicto a ciuib; hostib; q; animo
87 ad exercitū rediit; Minucius u° cum

iam ante uix tolerabilis fuisset secūdis reb;
ac fauore uulgi. cum utiq; inmodice im
modesteq; ñ hannibale magis uicto ab se
quamq; fabio glāri. illum in reb; asp(er)is
unicum ducem ac parem. quę situm han
nibali maioz minori. dictator magister
equitum. qđ nulla memoria habeat. an
alium iussum populi equatū in eadem
ciuitate. in qua magistri equitum uirgas
ac secures dictatoris tremere atq; horrere
soliti in tantū suam felicitatē uirtutem
enituisse; Ergo secuturum uimq; se fortunā
suam si dictatoris cunctationi ac segnitię
deoꝝ hominumq; iudicio damnate p̄sta
ret; Itaq; qđ die primū congressus est
cū .q. fabio. statuendō omniū primum
ait ēē. quemadmodū imperio equato u
tantur. se optimum ducere. aut dieb; al
ternis. aut si maiora interualla placerent.
partitis t(em)p(o)rib; alterius summū ius impii
umq; ēē. ut par hosti solum. ñ consilio
s; uirib; etiam ēēt. si quam occasionem rei
gerende habuisset; Que fabio haud quaq̄
to placare omnia. fortunam enim habiturā
quecumq; temeritas college habuisset. s;
cōmunicatum cum alio. ñ ademptum im
perium ēē; Itaq; si nunq̄ uolentem parte
qua posset rerum consilio gerendarū cen
surum. nec se t(em)p(o)ra aut dies imperii cum
eo exercitu diuisurum. suisq; consiliis q̄m
omnia ñ liceret que posse seruaturum;
Ita optinuit. ut legiones sicut consulibus
mos ēēt inter se diuiderent; Prima ⁊ q̄rta
minucio. secūda ⁊ tercia fabio euenerunt.
Item equites pari numero. sociumq; ⁊ la
tini nominis auxilia diuiserunt; Castris
se quoq; separari magis equitū uoluit;
Duplex inde hannibali gaudium fuit;

Neque enim quicquam eorum que apud hostes a-
gerentur eum fallebat. et perfugis multa
non indicantibus. et per suos explorantem. Nam
et liberam minucii temeritatem se suo modo cap-
taturum. et sollertie fabii dimidium virium
decessisse. Tumulus erat inter castra mi-
nucii et penorum. quem eum qui occupasset
haud dubie iniquiorem erat hosti locum
facturus. Eum non tam capere sine certa-
mine volebat hannibal. quamquam id
opere pretium erat. quam causam cer-
taminis cum minucio quem semper occur-
surum ad obsistendum satis sciebat et
contrahere. Ager omnis medius erat. prima
specie inutilis insidiatori. quia non modo silvestre
quicquam. sed ne vepribus quidem vestitum
habebat. re ipsa natus detegendis insidi-
is eo magis quod in nuda valle nulla talis
fraus timeri poterat. Et erant in anfrac-
tibus cave rupes. ut quedam earum duce-
nos armatos possent capere. In has late-
bras quod quemque locum apte insidere po-
terat. V. conduntur peditum equitumque.
necubi tamen aut motus alicuius temere
egressi. aut fulgor armorum fraudem in
valle tam aperta detegeret. missis pau-
cis prima luce ad capiendum quem ante
diximus tumulum. Avertit oculos
hostium primo statim conspectu contem-
pta paucitas. ac sibi quisque deposcere pel-
lendos. inde hostis ad locum capiendum
dux ipse inter stolidissimos ferocissimosque
ad arma vocat. et vanis animis et mi-
nis increpat hostem. Principio levem
armaturam dimittit. deinde conserto
agmine mittit equites. Postremo cum ho-
stibus subsidia mitti legionibus videret instru-
ctis legionibus procedit. et hannibal laboran-

tibus suis. alia atque alia. aut crescente certa-
mine mittens auxilia peditum equitumque
iam iustam expleverat aciem. ac totis u-
trimque viribus certatur. Prima levis ar-
matura romanorum preoccupatum inferiore
loco succedens tumulum pulsa detrusaque
terrorem in succedentem intulit equitem
et ad signa legionum refugit. Peditum
acies inter perculsos impavida sola erat.
Videbaturque si iusta ac si recta pugna esset.
haud quaquam impar futura. Tantum animo-
rum fecerat prospere ante paucos dies res
gesta. Sed exorti repente insidiatores eum
tumultum terroremque in altera utrimque
ab tergoque incursantes fecerunt ut nec
animus ad pugnam. neque ad fugam
spes cuiquam superesset. Tunc fabius primo cla-
more paventium audito. dein conspecta
procul turbata acie. ita est inquit. Non
celerius quam timui deprendit fortuna te-
meritatem. Fabio equatus imperio han-
nibalem. et virtute et fortuna superiorem
videt. Sed aliud iurgandi suscensendique
tempus erit. nunc signa extra vallum prefer-
re victoriam hosti. extorqueamus con-
fessione erroris. Civibus iam magna
ex parte cesis. aliis circumspectantibus
fugam fabiana se acies repente velut
celo dimissa ad auxilium ostendit.
Itaque priusquam ad coniectum teli veniret
haud manum consereret. suos a fuge
effusa. et ab animis feroci pugna hostis
continuit. qui solutis ordinibus vage
dissipati erant. undique confugerunt
ad integram aciem. qui plures simul
terga dederant conversi in hostem
volventesque orbem. nunc sensim referre
pedem. nunc conglobati restare. ac iam

Ferebat palam hannibali ab se minutiū se a fabio uictum;

Vera sententia;

ppe una acies facta erat. uicti atq; inte
gri exercitus miscebantq; signa in hos
tem. cum penus receptui cecinit palā
hannibale ab se minutium se ab fabio uic
tum; Ita p uariam fortunam diei. maiore
parte exacta; Cum in castra redditum ēē.
minutius conuocatis militib;. sepe ego in
quit audiui milites eum p̃mum ēē uirū
qui ipse consulat q̇d in re sit; Scdm eū
qui bene monenti obediat; Qui nec ipse
consulere. nec alteri parere sciat eum
extremi ingenii ēē; Nobis qm̄ primi a
nimi ingeniiq; negata sors est. scdām
ac mediam teneamus; Et dum impare
discimus. parere prudenti in animū
inducamus; Castra. cum fabio iungam̄;
Ad p̄torium eius signa contulerimus.
ubi ego eum parentem appellauero.
q̄d beneficio eius erga nos ac maiesta
te eius dignum ē uos milites eos q̄oz
uos arma dextere texerunt. patronos
salutabitis; Et si nichil aliud gratorū
certe nobis animoꝝ glām dies hic de
derit; Signo dato conclamatur. inde
ut colligantur uasa. pfecti ꝛ agmine
incedentes dictatoris castra in admira
tionem. et ipsum ꝛ oms̄ qui circa erāt
conuerterunt; Ut constituta sc̄ ante
tribunal signa. pgressus ante alios
magister equitum. cum patrē fabiū
appellasset. circumfusosq; militū eiꝰ
totum agmen patronos consalutasset.
parentib; inquit mediis dictator q̄b;
te m̄ nomine. quo fando nomine pos
sum equaui; Vita tm̄ debeo tibi cum
mea salute. tum omniū hoꝝ; Itaq; ple
bei scitum. quo honeratus magis quā
honoratus. p̃mus antiquo abrogoq;;

Et q̄d tibi m̄q; q̄d exercitus is tuus ser
uato. ac conseruatori sit felix. sub impi
um auspiciumq; tuum redeo ꝛ signa
hec legionisq; restituo; Tu queso placa
tus me magis. equitum hos ordinib;
suis quemq; tenere iubeas. Tc̄ dextre
interiuncte. militesq;. Contione dimis
sa. ab notis ignotisq; benigne atq; hos
pitaliter inuitati. letusq; dies. ex ad
mod̄ tristi paulo ante. ac ppe execrabile
factus; Rome ut ē plata fama rei geste.
dein litteris n̄ mag̃ ipsoꝝ impatorū.
se q̄ uulgo militum ex utroq; exercitu
affirmata. p se quisq; maximū laudib;
ad celum ferre; Par glā apud hanniba
lem hostisq; penos erat; Actū demū
sentire cum romanis atq; italia bellum
ēē; Nam biennio ante adeo ꝛ duces ro
manos ꝛ milites spreuerunt. ut uix
cum eadem gente bellum ēē crederent.
cuius terribilem eam famam a patrib;
accepissent; Hannibalem quoq; ex acie
redeuntem. dixisse ferunt; Tandem
eam nubem que sederet in iugis monti
um sollicitatam pcelle imbrem dedisse;
Dum hec geruntur in italia. cn. seruili⁹
geminus consul cū classe nauium cir
cumuectus sardinie ꝛ corsice oram. et
obsidib; utrimq; acceptis. in affricam
transmisit; Et priusq̄
censiones facere te meme insula uastata.
et ab incolentib; circa eam. ne et ipsoꝝ
ureretur diripeturq; ager. x. talenti
argenti acceptis. ad littora affrice acces
sit. copiasq; exposuit; Inde ad populan
dum agrum ducti milites. naualesq;
socii iuxta effusi. ac si insulis cultoꝝ a
gentib; p̃daretur; Itaq; in insidias

Prouerbium;

temere illati · cum a frequentib; palan
tes 7 locorum 7 ignari circũuenirentur.
cum multa cede ac feda fuga retro ad
naues cõpulsi sunt ad mille hominũ
cum his sempronio bleso questore amis
sum; Classis ab litorib; hostium ple
nis trepide soluta in siciliam circum
tenuit; Tradita q; lilibei tota a cilio
ptori · ut ab legato eius · p. circa romã
reduceretur. ipse p siciliam pedib; pro
fectus · in italiam traiecit; Litteris q;
fabii accitus · 7 ipse 7 collega eius · m.
atilius · ut exercitus ab se exacto iam
ppe semestri impio acciperent; Omniũ
ppe annales fabium dictatorẽ aduersus
hannibalem rem gessisse tradunt.
coelius etiam eum pmum a pplo crea
tum dictatorẽ scribit; S; 7 celium 7
ceteros fugit uni consuli · cn · seruilio
qui tum pcul in gallia puincia aberat.
ius fuisse dicendi dictatoris; Quã mo
ram q expectare territa iam clade
ciuitas n poterat eo decursum ẽ ut a
pplo crearetur qui p dictatore eet; Res
inde gestas · gl'amq; insignẽ ducis 7
augendis titulum imagines posteros.
ut qui p dictatore crederetur facile opti
nuisse. Adeoq; inopia ẽ coactus han
nibal. ut n cum fuge spem abeundi
timuisset galliam repetiturus fuerit.
nulla relicta spe alendi exercitus in eis
locis. si insequentes consules eisdem ar
tib; bellum gererent; Consules atilio
fabiano geminus seruilianus musicano
exercitu accepto hibnaculis mature
cõmunitis · cum autumni erat fabi ar
tib; cum summa inter se concordia ·

bellum gesserunt frumenta · tr exeun
ti hannibali diuersis locis oportuni
aderant · carpentes agmen · palatosq;
excipientes in casum uniuerse dimica
tionis q omnib; artib; petebat hostis
n ueniebant eum ad gereonium iam
hyeme impediente constitisset bellum.
neapolitani legati romam uenere;
Ab his quadraginta patere auree ma
gni ponderis in curiam late. atq; ita u
ba facta ut dicerent scire res ee ppli ex
arium bello exhauriri; & cum iusta
p urbib; agrisq; sociorum · ac p capite ·
atq; arce italie urbe romana atq; im
pio gerantur. equum censuis nea
politanos qd auri s tum ad tpm orna
tum ad subsidium fortune a maiorib;
relictum foret · eo iuuare po · R · si q
opem in sese crederent · eod studio fuisse
oblaturos; Gratum sibi patres roma
nos poplinq; facturum · si oms res ne
apolitanorum suas duxissent · dignosq;
iudicauerint ab quib; donũ animo
ac uoluntate eorum qui libenter darent ·
quam rem maius amplius acciperent;
Legatis grẽ acte p munificentia curaq;
Pateraq; pondis minimi fuit accepta;
P eosdem dies spectator carthaginensis.
qui p biennium se fefellerat rome depn
sus · pcisisq; manib; dimissus; & ser
ui quinq; 7 xx · in crucem acti · qd in
campo martio coniurassent; Indici da
ta libertas 7 eris grauis · xx; Legati 7
ad philippum macedonũ regem missi
ad deposcendum demetrium pharũ
qui bello uictus ad eum fugisset · 7 alii
ligures ad expostulandũ qd penium

apib; auxiliisq; suis iuuissent simul
ad uisendum ex ppinquo que in bois
atq; in subrib; gererentur. ad pineum
quoq; regem in illirios legati missi ad
stipendium cuius dies accipiendos
adeo. et si bellum ingens in ceruicib;
erat. nulli usquā terrarū rei cura ro
manos ne longinqua quidē effugiebat;
In religionē etiam uenit. edem concor
die q̄ p seditionem militarem biennio
ante. L. manlius p̄tor in gallia uouiss;
locatam ad id tps non ēē; Itaq; duum
uiri ad eam rem creati ab emilio p̄tore
urbis. cum pupprius. 7 ceso q̄ntius
flamminius edem in arce faciendam
locauerunt; Ab eodem. p̄r. ex sc̄. lit
tere ad consules misse. ut si his uidēēt
alter eoꝝ ad consules creandos romā
ueniret. se in eam diem q̄ iussissent
comitie dicturum; Ad hec consulib;
rescriptum. sine detrimento rei pu.
abscedi n̄ posse ab hoste; Itaq; p inter
regem comitia habenda ēē potius q̄
consul. altera bello euocaretur; Patri
bus rectius uisum ē dictatorē a consu
le dici comitioꝝ habendoꝝ dictus. L.
ueturius phylo. m. pomponiū. ma
thonem. mag. equitum dixit; His
uitio creatis. iussisq; die. xiiii. se
mag. abdicare ad int̄regnū rediit;
Consulib; progatum in annū impiū;
Interreges pdit ius a patrib;. c. cl. claudius
appi filius cento inde. p. cornelius a si
na; In eius int̄regno comitia habita ma
gno certamine patrum ac pleb. c. terē
tio uarrone; Quem sui generis hōiem
plebes insectationi p̄ncipū pplarib'q;

artib; conciliatum. abq; fabio opib;
e dictatorio impio concussū aliena in
uidia splendentem uulgus. 7 extrahē
ad consulatū nitebatur; Patres sūma
op. obstabant. ne se insectando s̄ equi
ad suescerent hōies; Hebius herenius
tr̄. pl̄. cognatus. c. terentii. criminā
do. n̄ senatum m̄. s; etiam augures q̄d
dictatorem phibuissent comitia pfice
ret. p inuidiam eoꝝ fauorē candidato
suo conciliabat; Ab hominib; nobilib;
p multos annos bellum querentib;.
hannibalem in italiam abductum;
Ab isdem cū debellari possit fraude in
bellum trahi cum. iiii. legionibus
uniuersis pugnari posset. apparuis
set q̄d. m. minutius absente fabio
psp̄ere pugnasset duas legiones hosti
ad cedem abiectas. deinde ex ipsa ce
de ereptas. ut pater patronusq; ap
pellaretur. qui prius uincere phibuis
set romanos q̄ uinci consules. deinde
fabianis artib; cum debellare posset bel
lum traxisse. id fedus inter omnes no
bilis ictum; Nec finem ante belli habi
turos q̄ consulem uere plebeium. id ē
hōiem nouum fecissent; Nam plebe
ios nobiles iam eisdem initiatos ēē sa
cros 7 contemnere plebem. ex q̄ con
temni patrib; desierint cepisse. cui
non id apparere id actum 7 quesitū ēē.
7 interregnum iniretur. ut in patrū
potestate comitia ēēnt. id consules am
bos ad exercitum morando quesisse.
id postea q̄ inuictis sis dictator ēēt
dictus comitioꝝ causa expugnatū ēē.
ut uitiosus dictator p augures fieret

haberet quam interregnum eos consulatum
unum. certe plebem romane esse perpetuo liberum
habiturum ac daturum ei qua magis
vere vincere quam diu imperare mallet; Cum
his orationibus accensa plebs esset tribunis
patriciis petentibus . p . cornelio . meren
da . l . manlio . volsone . m . emilio . lepi
do . duobus nobilibus iam familiarium ple
bei . c . atilio . serrano et q . atilio . peto . quorum
alter pontifex . alter augur erat . c . ter
rentius . consul . creatur . ut in
manu eius essent comitia rogando collegae .
Tum experta nobilitas parum fuisse virium
in conspectoribus eius . l . emilium . pau
lum . qui cum . m . livio consul fuerat .
et damnatione collegae et sua prope ambus
tus evaserat . infestum plebei diu ac
multum recusantem ad peticionem com
pellit . is proximo comitiali die conce
dentibus omnibus qui cum varrone certa
verant . par magis in adversandum
quam collega datur consuli inde pretorum
comicia habita . creati . m . pomponius
matho . et . p . furius . phylo . rome iu
ri dicendo urbana sors pompeio inter
cives romanos et peregrinos evenit ad
diti duo pretores . m . claudius . marcel
lus in siciliam . a . postumius . albinus
in galliam . omnes absentes . creati sunt;
Nec cuiquam eorum preter terrentium consulem
mandatus honos . quem iam non antea
gessisset . preteritis aliquot fortibus ab
strenuis viris . quia in tali tempore nullis
novos magistratus videbatur man
dandus; Exercitus quoque multipli
cati sunt; Quante autem copie peditum
equitumque addite sunt . adeo ut numero
et genere copiarum variant auctores .
ut vix quicquam satis certum affirmare
ausus sim . Decem milia novorum militum
alii scripta in supplementum . alii novas
quatuor legiones . et . lx . legionibus rem
gererent; Numero quoque peditum
equitumque legiones auctas milibus pe
ditum . et centenis equitibus in singulas
adiectis . ut quina milia peditum tre
centi equites essent . socii dupplicem
numerum equitum darent peditum equa
runt septem et octoginta milia armatorum .
et . cc . in castris romanis cum pugnatum
ad cannas est quidam auctores sunt;
Illud haud quaquam discrepat maiore co
natu atque impetu rem actam . quam
prioribus annis quia spem posse vinci hostem
dictator prebuerat; Ceterum priusquam
signa ab urbe nove legiones moverent
decem viri libros adire atque inspicere
iussi propter territo vulgo homines no
vis prodigiis; Nam et rome in aventi
no et aritie nuntiatum erat . sub idem
tempus lapidibus pluisse et multo cruo
re signa in sabinis cedes aquas fonte ca
lidos manasse . id quidem et iam quod sepius
acciderat magis terrebat . et in via for
nicata que ad campum erat aliquot
homines de celo tacti . examinatique fuerat;
Ea prodigia ex libris procurata; Legati a
pesto pateras aureas romam attulerunt
His sicut neapolitanis gratie acte . aurum
non acceptum; Per eosdem dies ab iherone
classis hostia cum magno commeatu ac
cessit; Legati in senatum introducti
nunciarum . cedem . c . flaminii con
sulis exercercitusque adlatam adeo

Prodigia;

egre tulisse regem Hieronem . ut nulla
sua propria regemq; sui clade moueri
magis potuerit ; Itaq; quamq̃ probe
sciat magnitudinem . p . R . admirabili
orem prope aduersis reb; q̃ secundis ee . mis
sa a se omnia quib; a bonis fidelib; q;
sotiis bella iuuari soleant ; Que ne acci
pere abnuant magnope . p . c . orare .

Patres conscriptos .

Iam omniũ primum ominis causa ui
ctoriam auream . p . cc . c . xx . affer
re sese acciperent eam . tenerentq; 7 habe
rent propriam 7 ppetuam aduexisse
etiam . ccc . modium tritici . cc . orde
i ne cõmeatus deesset . 7 q̃tum p̃terea
opus eet quo iussissent subuecturos ;
Milite atq; equite scire n̄ romano lati
niq; nominis ñ uti p r ; Leuiũ armor
auxilia etiam externa uidisse in cas
tris romanis ; Itaq; misisse mille sagit
tariorum . ac funditor aptam manũ
aduersus baliares . ac mauros pug
nacesq; alias missile telo gentes ; Ad
ea dona consilia quoq; addebant . ut
p̃tor cui prouincia sicilie uenisset . classẽ
in affricam traiceret . ut 7 hostes in
terra sua bellum haberent . minusq; la
xamenti daretur his . auxilia hanni
bali summittenda ; Ab senatu . ita res
ponsum regis ẽ ; Uirum bonũ egregi
umq; socium hieronem ee . atq; uno
tenore ex quo in amicitiam ppli . R .
uenerit fidem coluisse . ac rem romanã
omni tp̃R ac loco munifice adiuuisse ;
Id prinde ac deberet gratum . p r . ee ; Au
rum et ciuitatib; quibusdam allatum
gr̃a regi acceptam ñ accepisse p r . uicto
riam . omenq; accipe . sedemq; ei sedi

ue clare . dicare capitolium templũ iouis
optimi maximi in ea arce urbis romane
sacratam uolentem ppiciamq; firmam
ac stabilem fore p R ; Funditores sagitta
riosq; 7 frumentum traditum consulib;
. v . remes ad nauium classemq; . cũ . o .
optacilio . p r . in sicilia erant . v . 7 . xx .
addite . pmissumq; ẽ . ut si e re . p . cense
ret ee in affricam traicerent ; Delectu
pfecto consules paucos morati dies . dũ
socii ab nomine latino uenirent milites .
tum qđ numq̃ antea factum erat iure
iurando ab tribunis militum adacti
milites iussu consulũ in conuenturos .
neq; in iussu abituros ; Nam ad eam
diem nichil sacramenti fuerat ; Et ubi ad

Decuriati 7 centuriati ;

decuriatum conuenissent . sua uolunta
te ipsi inter sese decuriati equites . centu
riati pedites coniurabant sese fuge .
atq; formidinis . g̊ ñ abituros neq;
ex ordine recessuros . n̄ teli sumendi
aut petendi . 7 aut hostis feriendi . aut
ciuis seruandi causa id ex uoluntario
inter ipsos federe ad tribunos ad legiti
mam iurisiurandi adactionẽ translatũ ;
Contiones p̃usq̃ ab urbe signa mouerent
consulis uarronis multe ac feroces fuere
denuntiantes bellum arcessitum in ita
liam ab nobilib; mansurumq; in uisce
rib; rei publice . si plures fabios impato
res haberet ; Se; quo die hostem uidisset
pfecturum ; Collega eius pauli unam p̃
die quam in urbe pficisceretur contio
fuit . uerior q̃ gratior populo . q̃ nichil
inclementer in uarronem dictum . n̄
 id m̊ mirari se qđ nequi dux p̃usquã
aut suum aut hostium exercitũ locor

situm natura regionis nosset. iam nunc locatus in urbe sciret que sibi agenda forent. et diem quoque prodicere posset qua cum hoste signis collatis esset dimicaturus; Se que consilia magis res dent hominibus quam homines rebus; ea ante immatura non precepturum. Optaret ut que capte at consulta ea gesta esse satis prospere evenirent; Temeritatem preterquam quod stulta sit infelicem etiam ad id locorum fuisse id sua sponte apparebat tuta celeribus consiliis preposituri. et quod id constantius perseveraret. Q. fabius. maximus sic eum proficiscentem alloquutus fertur; Si aut collegam id quod mallem tui similem. L. emili haberes. aut tu college tui esses similis. supervacanea esset oratio mea; Nam et duo boni consules etiam me indigentes omnia. e. re. p. fide vestra faceretis. et mallem nec mea verba auribus vestris nec consilia animis acciperetis; Nunc et collegam tuum et te talem virum intuenti mihi tecum omnis oratio est quem video. nequicquam et virum bonum et civem fore. si altera parte claudicet res. p. malis consiliis idem a bonis iuris et potestatis erit; Erras enim. l. paule. si tibi minus certaminis cum. c. terentio. quam cum hannibale futurum censes; Nescio an infestior hic adversarius quam ille hostis maneat; Et cum illo in acie tantum. cum hoc ad omnibus locis ac temporibus certaturus es. adversus hannibalem legionesque eius. tuis equitibus ac peditibus pugnandum tibi sit; Varro dux tuis militibus te sit oppugnaturus; Hominis etiam tibi causa absit. c. flaminii memoria; Tamen ille consul demum et in provincia et ad exercitum cepit furere; Hic priusquam peteret. consulatum. deinde in petendo consulatu. nunc quoque consul priusquam castra videat. et ad exercitum veniat aut hostem. insanit; Et qui tantas iam nunc procellas. prelia. atque acies iactando interrogatos ciet. quid inter armatam iuventutem censes facturum. et ubi extemplo res verba sequitur. at qui sic quod facturum se denuntiat extemplo pugnaverit. ego rem militarem. belli hoc genus hostem hunc ignoro. aut nobilior alius trasymeno locus. nostris cladibus erit; Nec gloriandi tempus adversus unum est. ut ego contemnendo potius quam appetendo gloriam modum excesserim. sed ita res se habet una ratio belli gerendi adversus hannibalem est qua ego gessi. nec eventus modo hoc docet stultorum. iste magister est. sed eadem ratio que fuit. futuraque donec res manebunt. immutabilis est; In italia bellum gerimus. in sede ac solo nostro; Omnia circa plena civium. ac sociorum sunt; Armis. viris. equis. commeatibus iuvant. iuvabuntque. Id iam fidei documentum. adversis rebus nostris dederunt; Meliores. prudentiores. constantiores nos. tempus diesque facit; Hannibal contra. in aliena in hostili est terra inter omnia inimica. infestaque procul ab domo. a patria; Neque illi terra. neque mari. est pax; Nulle eum urbes accipiunt. nulla menia. nichil usquam sui videt; In diem rapto vivit; Partem vix terciam exercitus eius habet. quem hyberum amnem traiecit; Plures fame quam ferro absumpsit. nec his paucis iam victum suppeditat; Dubitas ergo quin sedendo superaturi simus eum qui senescat in dies

non commeatus . ñ supplementū . non pe
cunia habeat ; Quam diu ꝑgerim castelli
apulie inopis tanq̄ pro carthaginis me
nib; . ſ; ne aduersus te quidem ego glāboꝛ ;
. P . seruilius . atq; atilius ꝓximi consules .
uide quemadmodū cum ludificati sint ;
Hec una salutis est uia . l . paule . quā dif
ficilem infestamq; ciues sibi q̄ magis hos
tes facient ; Idem enim tui qđ hostium
milites uolent . idem uarro consul roma
nus . qđ hannibal penus impatoꝛ cupiet
duob; ducib; . unus resistat opoꝛtet ; Re
sistes autem . si aduersus famam rumoꝛes
hominum satis firmus steteris . si te neq;
college una glā . neq; tua falsa infamia
mouerit . a ueritate laboꝛare nimis is
sepe aiunt . extingui nunquā ; Gl'am q̄
qui spreuerit . ueram habebit ; Sine q
timidum pro cauto tardum . ꝓ considẽato
imbellem . pro perito belli uocem ; Malo
te sapiens hostis metuat . quam stulti ciues
laudent ; Omnia audientē . contemnet
hannibal ; Nichil temere agentem . me
tuet ; Nec ego ut nichil agatur . ſ; ut a
gentem te ratio ducat . non fortune ;
Tue potestatis semꝑ tuaq; omnia sint ;
Armatus intentusq; sis . neq; occasioni
tue desis . neq; sua in occasionem hosti
des ; Omnia ñ properanti . clara certaq;
erunt ; Festinatio . impruida ē et ceca ;
Aduersus ea . oratio consulis haud sane
leta fuit . magis petentis ea que diceret
ueram quam facilia facta ēent ; Dictato
ri magis . equitum intolerabilem fuisse ;
Quid consilii aduersus collega in seditiosū
ac temerarioꝝ uirum . atq; auctoꝛitatis
foꝛe ; S; populare incendium p̄oꝛe con
sulatu se semustum effugisse optare . ut

omnia prosꝑe uenirent ; Et si quid aduersi
caperet hostium se telis potius q̄ suffragiis ira
toꝝ ciuium caput obiecturum ; Ab hoc ser
mone profectum paulum tradunt ꝓsequen
tib; p̄rimoꝛib; patrum ; Plebeium consulem
sua plebe prosecuta turba conspectioꝛ cum
dignitates deessent . ut in castra uenirent (ueni rent)
ꝑmixto nouo exercitu ac uetere . castris
bifariam factis ut noua minoꝛa ēent ꝓpri⁹
hannibali in ueterib; maioꝛ pars et omne
robur uirium ēet ; Consulem tum anni p̄o
ris . m . atilium etatem excusantem romā
miserunt . geminum seruilium in mino
rib; castris legioni romane . et sociū pe
ditum equitumq; duob; milib; p̄ficiunt ;
Hannibal quamq̄ parte dimidia auctas
hostium copias cernebat . tamen aduen
tum consulum mire gaudere ; Non solū
enim nichil ex raptis in diem cōmeatib;
supabat . ſ; ne unde raperet quidem quicq̄
reliquerat . omnib; undiq; frumento postq̄
ager uarum tutus erat in urbes munitas
conuectus . ut uix . x . dierum qđ compertū
postea frumentum supesset ; Hispanoꝝq;
ob inopiam transitio parata fuerit . si ma
turitas tempoꝝ expectata foret ; Ceterū
temeritate consulis ac prosꝑo ingenio .
materiam etiam fortuna dedit . qđ in ꝓ
hibendis p̄datoꝛib; tumultuario p̄lio ac
ꝓcursum magis militum q̄ ex preparato
aut in iussu impatoꝝ orto . haud quamq̄
par penis dimicatio fuit ; Ad . m̄ . et . dcc .
cesi . Non plus centum romanoꝝ sociorumq;
occisis ; Ceterum uictorib; effuse sequen
tib; metu insidiarum abstitit paulus con
sul . cuius eo die nam alternis imꝑitabāt
imꝑium erat ; Varronem indignantem
ac uociferantem . emissum hostem ē ma

facta

nib; debellariq; necessarium foret potuisse;
Hannibal id damnum haud egerrime pati
quin potius credere. uel ut in esca tam te
meritatem ferocioris consulis ac nouorum
maxime militum ẽẽ. et omnia ei hostium
haud secus quam sua note erant. dissi
miles discordesq; imperitare. duas prope
partes tyronum militum in exercitu ẽẽ;
Itaq; locum et tempus insidiis aptum se
habere ratus. nocte proxima nichil preter
arma ferentis secum milites castra plena
omnis fortune publice priuateq; relinquit.
transq; proximos montis. leua pedites in
structos condit. dextra equites impedimẽ
ta p cornu in medium amnem traducit.
ut diripiendis uelut desertis fuga dominorum
castris occupatum impeditumq; hostẽ
opprimeret; Crebri relicti in castris ignes
ut fides fieret. dum ipse longius spacium
fuga peteret falsa imagine castrorum sicut fa
bium priore anno frustratus ẽẽ tenere in
locis consules uoluisse; Ubi illuxit sub
ducte primo stationes. deinde propius
adeuntib; insolitum silentium admirati
onem fecit. tam satis comperta solitudine
in castris concursus fit ad pretoria consulũ
nuntiantium fugam hostium. adeo trepi
dam. ut tabernaculis stantib; castra relin
querint; Quoq; fuga obscurior ẽẽt. cre
bros etiam relictos ignes; Clamor inde or
tus ut signa proferri iuberent. ducerentq;
ad persequendos hostes. ac proximus castra
diripienda; Et consul alter. uelut unus
turbe militaris erat; Paulus etiam atq;
etiam dicere prouidendũ precauendũq;
ẽẽ. postremo cum aliter. neq; seditionẽ.
neq; ducem seditionis sustinere posset.
marium statilium prefectum cũ turma

lucana exploratum mittit; Qui ubi adequi
tauit portis subsistere extra munimẽta cete
ris iussis. ipse cum duob; equitib; uallũ
intrauit; Speculatusq; omnia cũ cura
renuntiat insidias profecto ẽẽ. ignes in
parte castrorum que uergant in hostem reli
ctos. tabernacula apta. et omnia cara in
promptu relicta. argentum quibusdã locis
temere per uias. uel obiectum ad predam
uidisse; Que ad detinendos a cupiditate
animos nuntiata erant. ea accenderunt;
Et clamore orto a militib; ni signum detur.
sine ducib; ituros. haud quaquam defuit
nam extemplo uarro signum dedit proficis
cendi; Paulus. cũ. sua sponte cunctanti.
pulli quoq; auspicio nõ addixissent nun
tiare iam efferenti porta signa college ius
sit; Quod quamquam uarro egre ẽ passus flam
minii tamen recens casus claudiiq; consul
primo punico bello memorata naualis
clades religione animos incussit; Dii prope
ipsi eodem die magis distulere quam prohi
buere imminentem pestem romanis;
Nam forte ita euenit. ut cum referri sig
na in castra iuberent consuli milites non
parerent. serui duo formiani unus alter
sidicini equitis. qui seruilio atq; atilio
cons. inter pabulatores excepti a numi
dis fuerant. profugerunt eo die ad dominos;
Deductiq; ad consules. nuntiant omnem
exercitum hannibalis. trans proximos
montes insidiis; Horum oportunus aduen
tus consules imperii potentes fecit. cum
ambitio alterius suam primum apud eos
indulgentiam maiestate soluisset; Han
nibal postquam motos magis inconsulte ro
manos. quam ad ultimum temere euec
tos uidit. ne quicquam detecta fraude in

castra redit; Ibi plures dies prope inopiam
frumenti manere nequit; Nouaque consilia
in dies non apud milites solum mixtos ex con-
luuione omnium gentium. sed etiam apud
ducem ipsum oriebantur; Nam cum initio
fremitus. deinde aperta uociferatio fuisset
exposcentium stipendium debitum. querentium-
que annonam primo. postremo famem.
et mercennarios milites. maxime hispa-
ni generis de transitione cepisse consilium
fama esset; Ipse etiam interdum hannibal
de fuga in galliam dicitur agitasse. ita
ut relicto peditatu omni. cum equitibus
se proriperet; Cum hec consilia. atque hic ha-
bitus animorum esset in castris. mouere
inde statuit in calidiora. atque eo maturio-
ra messibus apulie loca simul quod longius
ab hoste recessisset. transfugia impeditiora
leuibus ingeniis essent; Profectus est nocte
ignibus similiter factis. tabernaculisque
paucis in speciem relictis. ut insidiarum
par prior metus contineret romanos;
Sed per eundem lucanum statilium omnibus
ultra castra transque montis exploratis.
cum relatum esset. uisum procul hostium
agmen. tum de sequendo eo consilia a-
gitari cepta; Cum utriusque consulis eadem
que semper fuisset sententia ceterum uarro
inferre omnis paulo ante opem
seruilium prioris anni consulem adsentire-
tur maioris partis sententia ad noua lu-
ctandas clade romana cannas urgente
fato profecti sunt; Prope eum uicum
hannibal castra posuerat auersa a uul-
turno uento. qui campis torridis siccita-
te nubes pulueris uehit; [uehit] Id cum ipsis
castris percommodum fuit. tum salutare
precipue futurum erat cum aciem dirigerent. ipsi auersi terga tantum afflante
uento in occecatum puluere effuso hostem
pugnaturi; Consules satis exploratis iti-
neribus sequentes penum. ut uentum ad
cannas est. ut in conspectu penum habe-
bant bina castra communiunt eodem
ferme interuallo quo ad gerunium sicut
ante copiis diuisis; Aufidus amnis u-
triusque castris affluens. aditum aqua-
toribus ex sua cuiusque oportunitate haud
sine certamine dabat; Ex minoribus tamen
castris que posita trans aufidum erant
liberius aquabantur romani que ripa [que ripa]
ulterior nullum habebat hostium pre-
sidium; Hannibal spem nanctus loci
ad equestrem pugnam. qua parte uiri-
um inuictus erat futuros copiam pug-
nandi consules dirigit aciem. lacessitque
numidarum procursatione hostis; Inde
rursus sollicitari seditione militari
ac discordia consulum romana castra.
cum paulus sempronii et flaminii et
temeritatem uarronis. uarro speciosum
timidis ac segnibus ducibus exemplum fa-
bium obiceret. testareturque deos homi-
nesque. hic nullam penes se culpam esse.
quod hannibal iam uel usu cepisset italiam
se constrictum a collega teneri. ferrum
atque arma iratis et pugnare cupientibus
adimi militibus; Ille siquid proiectis ac
proditis ad consul tam atque improuidam
pugnam legionibus accideret. se omnis
culpam exortem. omnis euentus parti-
cipem fore diceret. uideret. ut quibus lin-
gua prompta ac temeraria. eque in
pugna uigerent manus; Dum alter-
cationibus magis quam consiliis tempus te-
ritur. hannibal ex acie quam ad multum

diei tenuerat instructam cum in castra
ceteras reciperet copias · numidas ad inua
dendos ex minoribus castris romanorum aq
tores trans flumen mittit; Quam inconditam
turbam cum uix dum in ripa egressi clamo
re ac tumultu fugassent · stationem quoque
pro uallo locatam · atque ipsas prope portas
euecti sunt; Id uero indignum uisum ·
ab tumultuario auxilio iam etiam cas
tra romana terreri · ea modo una causa ne
extemplo transirent flumen · dirigerent
que aciem · tenuerit romanos · quod summa
imperii eo die penes paulum fuerit;
Itaque uarro postero die · cui sors eius
diei imperii erat · nichil consulto collega
signum proposuit · instructasque copias
flumen traduxit sequente paulo · quia
magis non probare quam non adiuuare con
silium poterat; Transgressi flumen eas
quoque aquas in castris minoribus quas
habuerant copias suas adiungunt · atque
ita instructa acie · in dextro cornu extre
mi equites sociorum intra pedites ad medi
um iuncti legionibus romanis tenuerunt
iaculatores ex ceteris leuium armorum
auxiliis prima acies facta; Consules
cornua tenuerunt · terentius leuum · emi
lius dextrum · gemino seruilio media
pugna tuenda data · hannibal luce prima
baliaribus leuique alia armatura premissa
transgressus flumen · ut quosque traduxe
rat · ita in acie locabat; Gallos hispanosque
equites prope ripam leuo in cornu ad
uersus romanos equitatum cornum
dis equitibus datum · media acie peditibus
firmata · ita ut afrorum utraque cornua
essent · interponerentur his medii galli
atque hispani affri romanam magna ex
parte crederes acies · ita armati erant
armis et atrebia · Ceterum magna ex
parte ad trasimenum captis gallis his
panisque · scuta eiusdem rome fere erant
dispares ac dissimiles gladii gallis prelon
gi ac sine mucronibus; hispano punctim
magis quam cesim adsueto petere hostem
breuitate habiles · et cum mucronibus
ante thaleus ammatus gentium harum
cum magnitudine corporum tum specie ter
ribilis erat galli super umbilicum erant nu
dis hispanis linteis pretextis purpura ·
tunicis candore miro fulgentibus constite
rant numerum omnium peditum equi
tum steterunt in acie illum fuit · xl · decem
equitum duces cornibus preerat sinistro · has
drubal dextro · maharbal mediam aci
em hannibal ipse cum fratre magone tenu
it solus · seu de industria ita locatus ·
seu quod forte ita stare per oportune utrimque
parti oblicus erat romanis in mer sole ·
penis in septentrionem uersis · Ventus
uolturnum regionis incole uocant ad
uersus romanis coortus · multo puluere
in ipsa hora uoluendo prospectum ademit
clamore sublato percursum auxiliis · et
pugna leuibus primum armis commissa;
Deinde equitum gallorum hispanorum leuum
cornu · cum dextro romano concurrit
minime equestris more pugne frontibus;
enim aduersis concurrendum erat · quia
nullo circa ad euagandum relicto spacio ·
hinc amnis · hinc peditum acies claude
bant inde rectum utrimque nitentes
stantibus ac confertis postremo turba · equo
uir uirum amplexus detrahebat equo
pedestres magna iam ex parte certamen
factum erat · acrius tamen quam diutius pug

tum est. pulsique romani. equites terga
uerterunt. Sub equestris finem certami
nis coorta est peditum pugna. Primo et
uiribus et animis par dum constabant ordi
nes galli. hispanique. Tandem romani
diu ac sepe conisi. qua fronte acieque den
sa impulere hostium cuneum nimis tenu
em eoque parum ualidum a cetera prominen
te acie. impulsis deinde ac trepide refe
rentibus pedem institere. ac tenore uno per
preces pauore fugientium agmine in me
diam primum aciem illati. postremo
nullo resistente ad subsidia affrorum peruene
runt. qui utrimque reductis alis consis
terant mediaque galli hispanique steterant
aliquantum prominente acie. qui cuneus ut
pulsus equauit frontem primum. dein
de nitendo etiam in sinum in medio dedit.
affri circa iam cornua fecerant. irruenti
busque incaute in medium romanis cir
cumdedere alas. mox cornua extenden
do clausere et ab tergo hostes. Hinc roma
ni defuncti. nec quicquam de prelio uno. o
missis gallis hispanisque. quorum terga ceci
derant. et aduersus affros integram pug
nam ineunt. Non tantum in eo iniquam quod
inclusi aduersus circumsessos. sed etiam
quod fessi cum recentibus ac uegetis pugnabant.
iam et sinistro cornu romani. ubi sociorum
equites aduersus numidas steterant con
sertum prelium erat. segne primo et a puni
ca ceptum fraude. Quingenti ferme nu
mide preter ita arma. telaque gladios occul
tos sub loricis habentes speciem transfuga
rum. cum ab suis parmas post terga
habentes ad equitassent. repente ex equis
desiliunt. parmisque et iam iaculis ante
pedes hostium proiectis in mediam aciem

accepti ductique ad ultimos considere ab ter
go iubentur. Ac dum prelium ab omni par *Punica*
te conseritur quieti manserunt. Postquam *fraus;*
omnium animos oculosque occupauerat
certamen. tum arreptis scutis que pas
sim inter aceruos cesorum corporum strata erant.
uersam adoriuntur romanam aciem
tergaque ferientes. ac poplites cedentes
stragem ingentem. ac maiorem aliquanto
pauorem ac tumultum fecerunt. Cum ali
bi terror a fuga alibi pertinax in mala iam
spe prelium esset. hasdrubal qui ea parte
preerat subductos ex media acie numidas
quia segnis eorum cum aduersis pugna erat
ad persequendos passim fugientes mittit.
Hyspanos et gallos pedites. affris iam prope
fessis cede magis quam pugna adiungit.

Parte altera pugne. paulus quamquam primo
statim prelio funda grauiter ictus fuerat. ta
men et occurrit sepe cum confertis hanni
bali. et aliquot locis prelium restituit protegen
tibus eum equitibus romanis omissis postre
mo equis. quia consulem. et ad regendum
equum uires deficiebant. Tum denunti
anti cuidam iussisse consulem ad pedes
descendere equites. dixisse hannibalem fe
runt quam mallem uinctos mihi traderent equites
tum pedestre prelium quale iam haud du
bia hostium uictoria fuit. cum uicti mori
in uestigio mallent quam fugere uictores mo
rantibus uictoriam irati trucidarent quos
pellere non poterant. pepulerant tamen
iam paucos superantes et labore ac uul
neribus fessos. Inde dissipati omnes sunt.
equosque ad fugam qui poterant repete
bant. Cn. lentulus. tr. mil. cum pre *Emilius.*
teruehens equo sedentem in saxo cruo *consul cru*
re oppletum consulem uidisset. L. emili *ore opple. tus saxo sedebat;*

inquit quem unum insontem culpe cla
dis hodierne dii respicere debent.
cape hunc equum. dum et tibi uirium
aliquid superest; Comes ego te tollere pos
sum ac protegere. ne funestam in hanc
pugnam morte consulis feceris; Etiam
si hoc lacrimarum satis luctusque est ad ea
consulto quidem. C. cornelii macte uir
tute esto. sed caue frustra miserando exi
guum tempus e manibus hostium euaden
di absumas; Abi. nuntia publice pa
tribus. ut urbem romanam muniant;
Ac priusquam uictor hostis adueniat. presidi
is firment; Priuatimque fabio emilio
preceptorum eius memorem et uixisse. et
adhuc mori me. et in hac strage militum
meorum patere expirare. ne tuut reus
interim et consulatu. sim accusator col
lege existam. aut alieno crimine inno
centiam meam protegam; Hec exagentis
prius turba fugientium ciuium. deinde
hostes oppressere consulem ignorantes
quis esset obruerunt telis. lentulum
in tumulum abripuit equus tum inde
effusisse fugiunt; Quatuor milia homi
num in minora castra. decem in maio
ra. duo ferme in uicum ipsum cannas
perfugerunt; Qui extemplo a carthalone
atque equitibus nullo munimento tegentes
uicum circumuenti sunt; Consul alter
seu forte. seu consilio. nulli fugientium
infestus agmini. cum quinquaginta fere
equitibus uenusiam perfugit. xlv. pedi
tes duo milia. dcc. equites. et tanta
prope ciuium sociorumque pars cesi dicuntur;
In his ambo consulum questores. L.
atilius. et L. furius. bibaculus et xx.
unus de tribunis militum. Consulares quidam

pretorumque. et edilium inter eos. Cn. seruilius
minimum. et. M. minucius. nume
rant qui magis equitum priore anno
aliquot annis ante fuerat; Preterea
autem. lxxx. senatores. aut qui eos
magis gessissent. unde in senatum le
gi deberent. cum sua uoluntate milites
in legionibus facti essent. capta eo prelio
tria milia peditum. et equites. cx. et
dicuntur. Hec ex pugna cannensi clade
nobilitata par ceterum utilis. que post
pugnam accidere leuiora. quia ab hoste
est cessatum sic strage exercitus grauior
fediorque fuga. namque ad alliam sicut urbem
prodidit. ita exercitum seruauit. ad can
nas fugientem consulem. uix. l. secu
ti sunt. alterius morientis prope totius
exercitus fuit. binis in castris cum mul
titudo semiarmis sine ducibus esset nun
tium qui in maioribus erant mittunt.
dum prelium deinde ex letitie pulsi fati
gatos quies nocturna hostes premeret
ut ad se transirent uno agmine canusi
um habituros esse; Eam sententiam.
alii totam aspernari; Cur enim illos
qui se arcesserant ipsi non uenire cum eque
coniungi possent; Quia uidelicet ple
na hostium omnia in medio essent. et a
liorum quam in sua corpora tanto periculo
mallent obicere; Aliis non tam senten
tia est displicere quam animus deesse; P. sem
pronius tu ditanus. tr. mil. capi ergo
mauultis inquit ab auarissimo et
crudelissimo hoste estimarique capita
nostra. et exquiri precia ab interrogantibus;
romanus ciuis sis. an latinus sotius
ut ex tua contumelia et miserie alteri
honos queratur; Non tu siquidem

l. emili consulis . qui se bene mori quam
turpiter uiuere maluit . tot fortissimo
rum uirorum qui circa eum cumulati ia
cent ciues estis ; Sed antequam opprimit lux .
maioraque hostium agmina obsepiunt
iter . per hos qui inordinati atque incompo
siti obstrepunt portas erumpamus
ferro atque audacia fit quamuis per confertos
hostis cuneo quidem hoc laxum atque
solutum agmen . ut si nichil obstet uis
scias ; Itaque ite mecum . qui et uosmet
ipsos . et rem publicam saluam uultis ;
Hec ubi dicta dedit . stringit gladium .
cuneoque facto . per medios uadit hostes
et cum in latus dextrum quod patebat numi
de iacularentur . translatis in dextrum
scutis in maiora castra . ad . dc . euaserunt ;
atque inde protinus alio magno agmine
adiuncto canusium incolumes peruene
runt ; Hec apud uictos magis impetu
animorum . quod ingenium suum cuique
aut sors dabat . quam ex consilio ipsorum
aut imperio cuiusquam agebantur ; Hanniba
li uictori cum ceteri circumfusi gratula
rentur . suaderentque ut tanto perfunctus
bello diei quod relictum esset noctisque inse
quentis quietem . et ipse sibi sumeret et
fessis daret militibus . maharbal prefectus
equitum minime cessandum ratus . im
mo ut quid hac pugna sit . actum scias die
quinto inquit uictor in capitolio epula
beris . sequere cum equite ut prius uenis
se quam uenturum sciant ; Precedant han
nibal nimium leta res et uia maior que
quam ut eam statim capite animo possent .
itaque uoluntatem se laudare maharbal
ait ; ad consilium pensandum temporis
opus esse ; Tum maharbal non omnia
nimirum eidem inde dere . uincere scis
hannibal uictoria uti nescis mora eius diei
satis creditur saluti fuisse urbi . atque im
perio ; Postero die ubi primum illuxit ad
spolia legenda . fedamque etiam hostibus
spectandam in stragem insistunt ; Iacebant
tot romanorum milia pedites passim equi
tes . ut quem cuique sors aut pugna iun
xerant . aut fuga . aut surgentis quidam
extra gemedia . cruenti . quos stricta
matutino frigore excitauerant uulnera
ab hoste oppressi sunt . quosdam et iacentes
uiuos succisos feminibus poplitibusque
inuenerunt nudantis ceruicem iugu
lumque . et reliquum sanguinem iubentes
haurire inuenti quidam sunt mersis in
effosam terram capitibus . quos sibi ipsos fecis
se foueas obruentisque ora subiecta super
humo interclusisse spiritum apparebat ; Pre
cipue conuertit omnes subtractus numi
de mortuos super incubanti romano
uiuus naso auribusque laceratis cum
manibus ad capiendum telum inutilibus
in rabiem ira uersus laniando dentibus
hostem expirasse ; Spoliis ad multum
delectis hannibal ad minora ducit ca
stra oppugnanda et omnium primum
brachio flumine obiecto eos excludit ;
Ceterum ab omnibus labore . uigiliis . uul
neribus etiam fessis maturior ipsius spe
deditio est facta . pacti ut arma atque
equos traderent ; In capita romana trice
nis nummis quadrigatis ; In socios .
ducenis ; In seruos . centenis ; Et ut eo
precio persoluto cum singulis abirent ue
stimentis . in castra hostis acceperunt ;
Traditique in custodiam omnes sunt seorsum
ciues socii qui dum ibi tempus terebatur .

interea cum ex maioribus castris quibus
satis uirium uidimus fuit ad . IIII .
hominum . et ducenti equites . alii ag-
mine . alii palati passim per agros quod
haud minus erat canusium perfugissent .
castra ipsa ab sauciis timidisque eadem
condicione qua altera tradita hosti ;
Preda ingens parata est . et preter equos
uirosque et siquid argenti quod plurimum
in phaleris equorum erat . nam ad uescen-
dum facto perexiguo utique militantes
utebantur . omnis cetera preda diripi-
enda data est . tum sepeli endi causa con-
ferri in unum corpora suorum iussit . Ad
. VIII . fuisse dicuntur fortissimorum ui-
rorum ; Consulem quoque romanum
conquisitum sepultumque . quidam
auctores sunt ; Eos qui canusium per-
fugerant . mulier apula nomine busa .
genere clara ac diuitiis meníbus tantum
tectisque a canusinis acceptos frumento
ueste uiatico etiam iuuit ; Pro qua ei
munificentia . postea bello perfecto ab
senatu . honores habiti sunt ; Ceterum
cum ibi tribuni militum . IIII . essent . fabius
maximus de legione prima . cuius
pater priore anno dictator fuerat . et
de legione secunda . L . publicius . bibulus .
et . P . cornelius . scipio . et de legione ter-
cia . app . claudius . pulcher . qui proxi-
me edilis fuerat . omnium consensu ad
publium scipionem admodum . app . clau-
dium summa imperii delata est ; Quibus
consultantibus inter paucos de summa
rerum nuntiat . p . furius philus con-
sularis uiri filius . nequicquam eos perditam
spem fouere desperatam comploratamque
rem esse publicam nobiles iuuenes quosdam

quorum principem . L . cecilium metellum .
mare ac naues spectare . ut deserta ita-
lia ad regum aliquem transfugiant ;
Quod malum preter quam atrox super tot clades etiam
nouum cum stupore ac miraculo torpidos
defixisset . et qui aderant consilium ad-
uocandum de eo censerent . negat con-
silii rem esse scipio iuuenis fatalis dux
huiusce belli . audendum atque agendum
non consultandum ait in tanto malo esse
scipio ; Irent secum extemplo armati .
qui rem publicam saluam uellent . nullo ue-
rius quam ubi ea cogitentur ut hostium esse
castra ; Pergit ire sequentibus paucis . in
hospitium metelli ; Et cum concilium ibi
iuuenum de quibus allatum erat inuenis-
set . strictos super capita consultantium
gladios ex mei animi sententia inquit .
ut ego rem . p . populi . romani . non deseram . neque
alium ciuem romanum deserere patiar ; Si sciens fallo . tum me iuppiter
optime maxime domum . familiam
remque meam pessimo leto afficiat ; In
hec uerba . L . cecili iures postulo . cete-
rique qui adestis ; Qui non iurauerit in
se . hunc gladium strictum esse sciat ;
Haud secus pauidi . quam si uictorem han-
nibalem cernerent . iurant omnes custodi-
endosque semet ipsos . scipioni tradunt ;
Eo tempore canusii agebantur uenusiam
ad consulem . ad . IIII . milia . et pedites
equitesque qui sparsi fuga per agros fuerant
peruenere ; Eos omnes uenusini per familias
benigne accipiendos curandosque cum
diuisissent in singulos equites . togas .
et tunicas . et quadrigatos nummos . et
arma quibus deerant dederunt ; Cete-
raque publice ac priuatim hospitaliter

Scipio iuuenis fatalis dux huiusce belli ;

facta certatimque ne a muliere canusiana populus uenusinus officiis uinceretur; Sed grauius onus uenusinis multitudo faciebat. et iam ad .x. milia hominum erant; Appiusque et scipio postquam incolumem esse alterum consulem acceperunt, nuntium extemplo mittunt. quante secum peditum equitumque copie essent. sciscitatumque simul utrumque uenusiam adduci exercitum. an manere iubet canusii; Varro ipse canusium copias traduxit; Et iam aliqua species consularis exercitus erat. menibusque se certe et si non armis ab hoste uidebantur defensuri; Romam ne has quidem reliquias super esse ciuium sociorumque sed occidione occisum cum duobus exercitibus deletasque omnes copias adlatum fuerat; Numquam salua urbe tantum pauoris tumultusque intra menia romana fuit; Itaque succumbam oneri neque aggrediar narrare que edisserendo minora uero faciam; Consule exercituque ad trasumennum priore anno omisso. non uulnus super uulnus. sed multiplex clades cum duobus consulibus consulares exercitus amissi nuntiabantur. nec ulla iam castra romana. nec ducem nec militem esse; Hannibalis apuliam samnium ac iam prope totam italiam factam; Nulla profecto alia gens tanta mole cladis non obruta esset. compares cladem ad egatis insulas carthaginensium prelio nauali acceptam. qua fracti sicilia ac sardinia cessere. hinc uectigales ac stipendiarios fieri se passi sunt; Aut pugnam aduersam in affricam. cui postea hic ipse hannibal succubuit; Nulla ex parte comparande sunt. nisi quod minore animo late sunt; P. furius pilus et M. pomponius pretores

senatum in curiam hostiliam uocauerunt. ut de urbis custodia consulerent; Neque enim dubitabant deletis exercitibus hostem ad oppugnandam romam quod unum opus belli restaret uenturum; Cum in aliis sicut ingentibus. ita ignotis nec consilium quidem satis expedirent. obstrepereque clamor lamentantium mulierum. et nundum palam facti uiui mortuique. et pene omnes. per domos promiscue comploraretur. tum fabius maximus censuit. equites expeditos. et appia et latina uia mittendos qui obuios percunctando aliquos profectos ex fuga passim dissipatos forte referant que fortuna consulum atque exercituum sit. et si quid dii immortales miseriti imperii reliquum romano nomini fecerint. ubi hee copie sint. quo se hannibal post prelium contulerit. quid paret. quid agat. acturusque sit; Hec exploranda noscendaque per impigros iuuenes esse. illud per patres ipsos agendum. quoniam magistratuum parum sicut tumultum ac trepidationem in urbe tollant. matronas publico arceant. continerique intra suum quamque limen cogant. comploratus familiarum coerceant. silentium per urbem faciant. nuntios rerum omnium ad pretores deducendos curent. sue quisque fortune domi auctorem expectent. custodesque preterea ad portas ponant. qui prohibeant quemquam egredi urbem. cogantque homines nullam nisi urbe ac menibus saluis salutem sperare; Vbi conticuerit recte tumultus. tum in curiam patres reuocandos. consulendumque de urbis custodia esse; Cum in hanc sententiam pedibus omnes issent. summotaque foro magistratus turba patres diuersi ad sedandos

tumultus discessissent. tum demum littere
a terentio consule allate sunt; L. emilium
consulem exercitumque cesum. sese canusium se esse
reliquias tante cladis. uelut ex naufragio
colligentem. ad .X. milium ferme esse
incompositorum inordinatorumque; se nunc
sedere ad cannas an captiuorum preciis pre
daque alia. nec uictoris animo. nec mag
ni ducis more nundinantem; Tum priuate
quoque per domos clades uulgate sunt ad
eoque totam urbem oppleuit luctus. ut
sacrum anniuersarium cereris intermissum
sit. quia nec lugentibus id facere fas est. nec
ulla in illa tempestate matrona expers
luctus fuerat; Itaque ne ob eandem causam
alia quoque sacra publica. aut priuata de
sererentur. s. c. diebus .xxx. luctus est
finitus; Ceterum cum sedato urbis tu
multu reuocati in curiam patres essent.
alie insuper ex sicilia littere allate sunt. ab T.
octacilio propretore. regnum hieronis
classe punica uastari. Cui cum opem im
ploranti ferre uellent. nuntiatum his esse
aliam classem ad egates insulam stare
paratam instructamque. ut ubi se adversum
tuendam syracusanam oram peni sensis
sent lilybeum extemplo puniciamque ali
am romanam aggrederentur; Itaque
classe opus esse si regem socium siciliamque
tueri uellent. littere consulis pretoris
quem appium claudium. qui classi
ad hostiam stanti preesset canusium
ad exercitum mittendum scribendumque
consuli. ut cum populo Romano exercitum tradidis
set. primo quoque tempore. quantum per commodum
rei publicae fieri posset romam ueniret; Ter
riti etiam super tantas clades cum ceteris
prodigiis. tum quod due uestales eo anno

oppimia atque floronia stupri compte. et
altera sub terra ut mos est ad portam collinam
necata fuerat. altera sibimet ipsa mortem consci
uerat; L. cantilius scriba pontificis appellat
qui cum floronia stuprum fecerat a pontifi
ce maximo eiusque uirgis in comitio cesus
erat. ut inter uerbera expiraret; Hoc nefas
cum inter tot ut fit clades in prodigium uer
sum esset. decem uiri libros adire iussi sunt;
Q. fabius. pictor delfos ad oraculum missus
est. sciscitatum quibus precibus suppliciisque deos
possent placare. et que nam futura finis
tantis cladibus foret; Interim ex fatalibus
libris. sacrificia aliquot extra ordinaria fa
cta; Interque gallus et gallina. grecus et
greca. in foro bouario sub terra uiui demissi
sunt in locum saxo consectum. ubi ante ho
stiis humanis minime romano sacro im
butum placatus sanis uerebantur deis;
M. claudius marcellus. ab hostia .x. et .d.
milites quos in classem scriptos habebat.
romam. ut urbi presidio essent. mittit. ipse le
gionem classis. ea legio tercia erat cum. tribunis
militum. theanum sidicinum premissam classe
tradita. P. furio philo college. paucos post
dies canusium magnis itineribus contendit
dit; Dictator ex auctoritate patrum dictus
iunius. et T. sempronius magister equitum
dilectus edicto iuniores ab annis .xvii.
et quosdam pretextatos scribunt; Quatu
or ex his legionibus et mille equites effecti;
Item ad socios latinumque nomen ad milites
ex formula accipiendos mittunt arma. te
la parare iubent. et uetera spolia hostium
detrahunt. templis porticibusque et aliam for
mam noui dilectus inopia liberorum capitum
ac necessitas dedit octo milia iuuenum
ualidorum ex seruitiis prius sciscitantes singulos

decem uiri;

Gallus et gallina;

uellent ne militaré empta publice arma ue
runt; Hic miles magis placuit cum pre
cio minore redimi captiuos copia fieret;
Namq; hannibal secdm tam psperam ad
cannas pugnam uictoris magis q̃ bellū
gerentis intentus curis cum captiuis p
ductis . segregatisq; sotiis sicut ante ad tre
biam trasumennumq; lacum benigne al
loquutus sine p̃cio dimisisset . romanos
quoq; uocatos qđ nunq̃ alias antea sa
tis miti sermone alloquitur . n̄ internecī
uum sibi ē cum romanis bellum de dig
nitate atq; imperio certaret . & patres uir
tuti romane cessisse . & se id adniti ut sue
inuicem simul felicitati & uirtuti cedatur;
Itaq; redimendi se captiuis copiam facere p̃
tium fore in capita equiti quingenos qua
drigatos nummos . trecenos pediti . seruo
centum quamq̃ in aliquantū adiciebat
equitib; ad id pretium quo pepigerant
dedentes se . leti tamē quamcumq; condi
tionē paciscendi acceperunt; Placuit suffra
gio ipsoꝝ deligi . qui romam ad senatum
irent; Nec pignus aliud fidei quam ut
iurarent se redituros acceptum; Missus
cum his carthalo nobilis carthaginensis
qui si forte ad pacem inclinaret animos
condiciones ferret; Cum egressi castris
ēēnt . unus ex his minime romani inge
nii homo . uelut aliquid oblitus iu
ris iurandi soluendi causa cū in castra re
disset . ante noctem comites adsequitur;
Ubi romam uenire eos nuntiatū est cartho
loni obuiam lictor missus . qui dictatoris
uerbis nuntiaret . ut ante noctem exce
deret finib; romanis; Legatis captiuoꝝ
senatus . ab dictatore datus ē; Quorum
principes . m . iunius; P . c . inquit nemo

nr̄m ignorat . nulli unq̃ ciuitati uiliores
fuisse captiuos q̃ nr̄e; Ceterū nisi nobis
plus iusto nr̄a placet causa . non alii unq̃
minus neglegendi uobis q̃ alios in hosti
um potestatem uenerunt; Non enim
in acie p timorem arma tradidimus .
s; cum pp̃e ad noctem sup stantes cumulis
cesoꝝ corpꝫ p̃lium extraxissent . in cas
tra recepimus nos; Diei reliquum ac
noctem insequentem fessi labore ac uul
nerib; . uallum sumꝰ tutati; Postero die
cum circumsessi ab exercitu uictore aq̃
arceremur . nec ulla iam p confertos hos
tis erumpendū spes ēēt . necesse nefas
duceremus . L . milib; hominū ex acie nr̄a
trucidatis aliquem ex cannensi pugna ro
manum militem restare . tum demum pa
cti sumus p̃cium qđ redempti dimitte
remur; Arma in quib; nichil iam au
xilii erat hosti tradidimus . maiores quoq;
acceperamus se a gallis auro redemisse . et
patres ur̄os asperrimos illos ad conditionē
pacis . legatos tamē ad captiuoꝝ redimendoꝝ
grām tarentum misisse . atq; italiam cū
gallis ad heracleam cum pyrro utraq;
n̄ tam clade infamis q̃ pauore & fuga pu
gna fuit; Cannenses campos . aceruī ro
manoꝝ corpoꝝ tegunt; Nec sup sumus
pugne . n̄ in quib; trucidandis & ferrū
& uires hosti defecerunt; Sunt etiā de
nr̄is quidam . q̃ nec in acie quidē refu
gerunt . s; p̃sidio castris relictis cū castra
traderentur . in potestatē hostium uener̄t;
Haud equidem ullius ciuis & cōmilitonis
fortune . aut condicionis inuideo . nec p̃
mendo alium me extulisse uelim . ne illi
quidem n̄ pernicitatis pedum . & cursus
aliquid p̃mium ē . qui plerīq; inermes

ap̃ romanos uilis simos fuisse captiuos;

P . c . patres conscripti;

ex acie fugientes. non prius quam uenusie aut
canusi constiterunt. se nobis merito pre
tulerunt. gloriatique sint in se plus quam in nobis
presidii rei publice esse. sed illis et bonis ac fortibus
militibus utemini et nobis etiam promptioribus
pro patria. quod beneficio uestro redempti.
atque in patriam restituti fuerimus; Dile
ctum ex omni etate et fortuna habetis. viii.
seruorum audio armari. non minor numerus
noster est. nec maiore pretio redimi possumus
quam hii emuntur; Nam si conferam nos
cum istis iniuriam nomini romano faciam;
Illud etiam in tali consilio animaduertendum
uobis censeam. p. c. si tam duriores esse
uelitis. quod nullo nostro merito faciatis.
cui nos hosti relicturi sitis. pyrro uide
licet qui uos hospitum numero captiuos
uos habuit. an barbaro ac peno qui utrum
auarior an crudelior sit uix existimari
potest. si uideatis cathenas squalorem
deformitatem ciuium nostrorum non minus pro
fecto uos ea species moueat quam si ex altera
parte cernatis stratas cannensibus campis
legiones uestras; Intueri potestis sollicitu
dinem. et lacrimas in uestibulo curie
stantium cognatorum nostrorum. expectantiumque
responsum uestrum; Cum hii pro nobis proque
his qui absunt ita suspensi ac solliciti
sint quem censetis animum ipsorum esse. quorum
in discrimine uita libertasque est. si mecius
fidius ipse in nos mitis hannibal contra
naturam suam esse uelit. nichil tamen
nobis uita opus esse censeamus. cum in
digni ut redimeremur a uobis uisi simus
redire romam quondam remissi a pyrro sine pre
cio capti. sed redire cum legatis primoribus
ciuitatis ad redimendos sese missis redeam
ego in patriam. trecentis nummis non

estimatus ciuis suum quisque animum. p. c. sci
o in discrimine esse uitam. corpusque meum
magis me fame periculum mouet. ne a uobis
dampnati ac repulsi habeamus; Neque enim
uos pretio pepercisse homines credent; Ubi
is finem fecit. extemplo ab ea turba que
in comitio erat clamor flebilis est sublatus.
manusque ad curiam tendebant orantes.
ut sibi liberos. fratres. cognatos redderent;
Feminas quoque metus. ac necessitas in
foro ac turbe uirorum inmiscuerat; Sena
tus summotis arbitris consilii ceptus;
Ibi cum sententiis uariaretur. et alii redi
mendos de publico. alii nullam publice
impensam faciendam. nec prohibendos
ex priuato redimi si quibus argentum pre
sentiam deesset dandam ex erario pecuni
am mutuam. predibusque ac prediis ca
uendum populo censerent. tum. T. manlius
torquatus prisce. ac nimis dure. ut ple
risque uidebatur seueritatis interrogatus
sententiam. ita loquutus fertur; Si tan
tummodo postulassent legati pro his qui
in hostium potestate sunt. ut redimeren
tur. sine ullius insectatione eorum breui
sententia peregissem; Quid enim aliud quam
admonendi essetis. ut morem traditum a
patribus necessario ad rem militarem ex
templo seruaretis; Nunc autem cum pro
pe gloriati sint. quod se hostibus dederint preferri
rique non captis modo in acie ab hostibus. sed etiam
is qui uenusiam canusiumque peruenerunt.
atque ipsi. C. terentio consuli equum cen
suerint. nichil uos eorum. p. c. que illi ac
ta sunt ignorare patiar; Atque utinam hec
que apud uos acturus sum canusii apud
ipsum exercitum agerem optimum testem
ignauie cuiusque et uirtutis. aut unus

> Manlius torquatus nimis duram senten tiam de captiuis non redimendis tu lit

hic saltem adesset P. Sempronius; Quem si isti du-
cem sequi uoluissent milites, hodie in castris ro-
manis non captiui in hostium potestate essent.
Sed consessis pugnando hostibus, tum uictoria
letis, et ipsis plerisque regressis in castra sua,
noctem ad erumpendum liberam habuissent.
et septem armatorum hominum erumpere etiam
confertos hostes possent; Neque per se ipsi id
facere conati sunt, neque alium sequi uolue-
runt; Nocte prope tota P. Sempronius Tudita-
nus non destitit monere, adhortare eos, dum
paucitas hostium circa castra, dum quies ac
silentium esset, dum nox inceptum tegere pos-
set, se ducem sequerentur. ante lucem peruenire
in tuta loca in sociorum urbes posse. Sicut auorum
memoria P. Decius tri. mil. in Samnio,
sicut nobis adolescentibus priore Punico bello Cal-
purnius Flamma trecentis uoluntariis,
cum ad tumulum eos capiendum situm inter
medios duceret hostes dixit; Moriamur
milites, et morte nostra eripiamus ex obsidione
circumuentas legiones. Si hoc P. Sempronius
diceret, nec uiros quidem nec romanos uos
duceret si nemo tante uirtutis extitisset
comes. Uiam non ad gloriam magis quam ad salutem
ferentem demonstrat et duces in patriam
ad parentes, ad coniuges ac liberos facit;
Ut seruemini deest uobis animus? quid si moriendum
pro patria esset faceretis? L. mil. ciuium
sociorumque circa uos eo ipso die cesa iacent;
Si tot exempla uirtutis non mouent, nichil
umquam mouebit; Si tanta clades uilem uitam
non fecit, nulla faciet. et liberi atque incolumes
desiderate patriam, immo desiderate dum
patria est, dum ciues eius estis. desero nunc
desideratis deminutis capite abalienati iu-
re ciuium serui carthaginensium facti. pre-
cio redituri estis eo unde ignauia ac

nequitia abistis; P. Sempronium ciuem uestrum
non audistis arma capere ac sequi se iubentem.
Hannibalem post paulo audistis castra pro-
di et arma tradi iubentem; Quam ego igna-
uiam istorum accuso, cum scelus possim accu-
sare; Non enim modo sequi recusarunt bene
monentem, sed obsistere ac retinere conati sunt,
ni strictis gladiis uiri fortissimi inertes
summouissent; Prius inquam P. Sempronio
per ciuium agmen quam per hostium fuit erum-
pendum; Hos ciues patria desideret. et
quorum si ceteri similes fuissent, neminem hodie
ex his qui ad Cannas pugnauerunt ciuem ha-
beret; Ex militibus .vii. armatorum sexcenti
extiterunt qui erumpere auderent, qui in patriam
liberi atque armati redirent, neque his .vi.
centa milia hostes obstitere; Quam tutum iter
duarum prope legionum agmini futurum censetis
fuisse? haberetis hodie .xx. milia armatorum
Canusii fortia fidelia, P. C. Nunc autem
quemadmodum hii boni fidelesque nam for-
tes ne ipsi quidem dixerint ciues esse possunt?
nisi quis credere potest fuisse ut erumpentibus,
qui nec erumpere obsistere conati sunt,
aut non inuidere eos cum incolumitati tum glorie
illorum, per uirtutem partę, cum sibi timorem
ignauiamque seruitutis ignominiose cau-
sam esse sciant; maluerunt in tentoriis laten-
tes simul lucem atque hostem expectare, cum
silentio ~~hostes~~ noctis erumpendi occasio
esset; Ad erumpendum e castris defuit animus,
ad tutanda fortiter castra animum habuerunt;
Dies noctesque aliquot obsessi arma sepsi tuta-
ti uallos sunt. tandem ultima ausi passique,
cum omnia subsidia uite deessent, affectisque
fame uiribus arma iam sustinere nequi-
rent, necessitatibus magis humanis quam
armis uicti sunt; Orto sole ab hostibus

ad uallū accessit ante sedam horam. nullā
fortunā certaminis expti tradiderūt arma
ac seipsos; Hec uob ipsoꝝ pbiduū mili
tia fuit. cū acie stare ac pugnare debue
rit cum in castra refugerīt cum p uallo
pugnandū erat castra tradiderunt;
Neq; in acie. neq; in castris utiles; Quos
redimam? Cum erumpe castris oportet
cunctamini ac manetis; Cū manere cast
tutare armis necesse ē. ⁊ castra ⁊ arma
⁊ uos ipsos traditis hosti; Ego ñ magis
istos redimēdos. p. c. censeo q̄ illas deden
dos hannibali qui p medios hostis e cas
tris erūperunt. ac p summā uirtutem
se patrie restituerīt; Postq̄ manilius
dixit. quamq̄ patrū quoq; plerosq;
captiui cognatione attingebant pter ex
emplū ciuitatis minime in captiuos iā
inde antiquitus indulgentis pecunie
quo sūma homines mouit; Quā nec e
rarium exhaurire magna iam sūma
erogata in seruos ad militiā emendos
armandosq; nec hannibalē maxime
huius rei. ut fama erat egentē locu
pletari uolebant; Cum triste responsū
ñ redimi captiuos redditū eēt. nouusq;
sup ueterē luctus tot iactura ciuiū adiec
tus eēt. cum magnis fletib;. questib; le
gatos ad portā psecuti sunt. unus ex his
domū abiit. qđ fallaci reditu in castra
iureiurando se exsoluisset; Qđ ubi innotu
it relatumq; ad senatum ē. oms censue
runt comphendendū. ⁊ custodib; publice
datis deducendū ad hannibalem eē; Est
⁊ alia de captiuis fama decem primos ue
nisse de eis. cū dubitatū in senatu eēt
admitterent in urbem. necne ita admis
sos eē. nec tam̄ his senatus daretur;

Moratib; deinde longius omniū spe. alios
tris insup legatos uenisse. l. scribonium.
⁊ c. calpurniū. ⁊ l. manliū. Tum demū
ab cognato scriboni. tr. pl. de redimēdis
captiuis relatum eē. nec censuisse redimē
dos natum. ⁊ nouos legatos tris ad han
nibalē reuertisse. x. ueteres remansisse
qđ p causam recognoscendi nomina cap
tiuoꝝ ad hannibalē ex itinere regressi
religiones sese exsoluissent. de his edendis
magna contentione actū in senatū eē
uictosq; paucis sententiis qui dedendos
censuerunt; Ceterū pximis censorib;
adeo omīb; notis ignominiisq; confec
tos eē. ut quidam eoꝝ mortē sibi ipsi
extemplo consciuerint. ceteri ñ foro so
lum omni deinde uita. s; ppe luce ac pu
blico caruerint mirari magis adeo dis
crepare int auctores q̄ quid ueri sit dis
cernere queas; Quanto autē maior cla
des superiorib; cladib; fuerit. uel ea res
indicio. que eadē diem firma steterat
tum laborare cepit. nulla pfecto alia de
re q̄ qđ dispauerant de impio; Defecere
autē ad penos hi ppli; Atellani calatini
hirpini apuloꝝ pars samnites pter pen
tros brutii oms lucani pter hos surren
tini ⁊ grecoꝝ oms ferme hora tarentini
meta pontum crothonensis. locriq;. ex
his salpini oms galli; Nec tam̄ he clades
defectionesq; socioꝝ mouerunt. ut pa
cis usq̄ mentio apud romanos fieret
neq; ante consul romā aduentū. nec
postq̄ is rediit renouauitq; memoriā
accepte cladis; Quo in tpre ipso adeo
magno animo ciuitas fuit. ut consuli
ex tanta clade cui ipse causa maxima
fuisset redeunti ⁊ obuiam itum frequēt

ab omnibus ordinibus sit et gratie acte. quod de
re publica non desperasset. qui carthaginien
sium ductor fuisset. nichil recusandum
supplicii foret; Explicit liber .xxii.;

Incipit liber .xxiii.;

Hec hannibal post cannensem
urbem pugnam capta ac di
repta. confestim ex apulia in
samnium mouerat accitus
in hirpinos a statio pollicente se compsam
traditurum; Compsanus erat trebius no
bilis inter suos. sed premebat eum compsinorum
factio familie per gratiam romanorum poten
tis. post famam cannensis pugne uol
gatumque trebi sermonibus aduentum han
nibal cum compsani urbem excessissent. si
ne certamine tradita urbs peno presidi
umque acceptum est; Ibi preda omni atque im
pedimentis relictis exercitu partito. in
agonem regionis illius urbes autem deficientes
ab romanis accipere. aut detractis cogere ad
defensionem iubet; Ipse per agrum campanum
mare inferum petit. oppugnaturus neapo
lim. ut urbem maritimam habet; Ubi fi
nes neapolitanorum intrauit. numidas par
tim in insidiis. et plerique caue sunt uie sinusque
occultis quacumque apte poterat disposuit
alios pre se actam predam ex agris ostentantes
obequitare portis iussit; In quos quia nec
multi et incompositi uidebantur. cum turma
equitum erupisset. abscedentibus consulto
tracta in insidias circumuenta est; Nec eua
sisset quisquam. in mare propinquo et haud
procul littore naues piscatorie plereque con
specte peritis nandi dedissent effugium;
Aliquot tamen eo prelio nobiles iuuenes capti
cesique; Inter quos prefectus equitum intempan
nius cedentes secutus cecidit; Ab urbe
oppugnanda penum absterruere conspec
ta menia. haud quaquam prompta oppugnanti;
Inde capuam flectit iter; Luxuriantem longa
felicitate atque indulgentia fortune. maxime
tamen inter corrupta omnia licentia plebis. sine modo
libertatem exercentis senatum et sibi et plebi ob
noxium pacuuius calauius fecerat; Nobilis idem
ac popularis homo ceterum malis artibus nanctus
opus; Is cum eo forte anno quo res male gesta
ad thrasimennum est in summo magistratu esset.
iam diu infestam senatui plebem ratus per
occasionem nouandarum rerum magnum ausuram faci
nus. ut si in ea loca hannibal cum uictore
exercitu uenisset trucidato senatu traderet
capuam penis; Improbus homo. sed non ad extre
mum perditus. cum mallet incolumi quam euersa
re publica dominari. nullam autem incolumem esse orba
tam publico consilio crederet. rationem init
qua et senatum seruaret. et obnoxium sibi ac plebi fa
ceret; Vocato senatu cum sibi defectionis ab
romanis consilium placiturum. nullo modo ne
cessarium fuisset prefatus esset. quippe qui liberos ex
appii claudii filia haberet. filiamque rome nup
tum liuio dedisset. ceterum maiorem multo
rem magisque tremendam instare. non enim per
defectionem adtollendos ex ciuitate senatum
plebem spectatores. et per cedem senatus uacu
am rem publicam tradere hannibali ac penis uelle
eo se periculo posse liberare eos si permittant sibi
et certaminum in re publica obliti credant; Cum
omnes uicti metu permitterent. claudam inquit
in curia uos et tamquam et ipse cogitati facinoris
particeps adprobando consilia quibus ne
quicquam aduersarer. uiam salutis uestre inueniam;
In hoc fidem quam uultis ipsi accipite; Fide da
ta. egressus claudi curiam iubet presidiumque
in uestibulo relinquit. ne quis adire curiam
iniussus neue inde egredi possit; Tum

Vafre pacuuius capue senatum a supplicijs plebi eripuit;

uocato ad contionem poplō qđ sepe in qͣt
optastis · campani ut supplicii sumēdi uob
exemplo ex impbo ac detestabili senatu
potestas eēt. eam n̄ p tumultū expug
nantes domos singloꝝ q̄s p̄sidiis olienti
um seruoꝝq; tuentur cū summo uīro pi
culo. s; tutā habetis ac libam; Clausos
om̄s in curiā · accipite solos inermis · ne
q̄d q̄ raptīs aut forte temere egeritis de
singloꝝ capite. uob ius sententie dicende
faciam ut qua q̄sq; emeritꝰ; penas pen
dat; S; ante om̄ia ita uos ire indulgere
oportet. ut potiorē ura salutē atq; utili
tatem urām habeatis; Etenim hos ut o
pinor odistis senatores. n̄ senatū omnino
hr̄e n̄ uultis. Quippe aut rex qđ abhomi
nand · aut qđ unum libe ciuitatis consili
um ē · senatus habendꝰ est; Itaq; due res
simul agende uob sunt. ut 7 ueterē sena
tum tollatis. 7 nouū cooptatis; Citari sin
gulos senatores iubebo · de quoꝝ capite
uos consulā · qđ de q̄q; censueritis fiet.
s; p̄us in eius locū uirū fortē ac strenuū.
nouū senatorē cooptabitis. q̄ de noxio sup
plicīū sumatꝰ; Inde consedit; Et nominib;
iniuriā coniectis · citari qđ primū forte
nom̄ exciderit · ipsumq; ē curia pduci iussit;
Vbi auditū ē nomen. malum 7 impbum
p se quisq; clamare 7 supplicio dignum;
Tum paucuuius; Video que de hoc sentē
tia sit data; Eicitur; P malo atq; impbo
bonū senatorē. 7 iustum p̄mo silentium
erat inopia potioris subiciundi; Deinde
cum aliq̄s omissa uerecundia quēpiā
nominassent. multo maior extemplo
clamor oriebatꝰ · cum alii negarent nos
se · alii nunc pbra · nūc humilitatē · sordi
damq; inopiam 7 pudende artis que
stus aut genus obicerent; Hoc multo
magis in sedā ac tercio citato senatore ē factū.
ut ipsius penitere hōies appareret. quē aūt
in eius substituerent locū deē · qr nec eosđ
nōiari attinebat · nich aliud q̄ ad audien
da pbra nōiatos. 7 multo humiliores obs
curioresq; ceteri erant eis. q̄ primi memo
rie occurrebant. ita dilabi homines notis
simū quoq; malū maxime tolerabile di
centes eē. iubentesq; senatū ex custodia
dimitti; Hoc m̄ pacuuiꝰ cū obnoxiū uite
beneficio senatū multo sibi magis q̄ plebi
fecisset. sine armis iam om̄s concedentib;
donabatꝰ; Hinc senatores omissa dignita
tis libtatisq; memoria · plebē affari · salu
tare benigne inuitare apparatis accipere
epul' eas causas suscipe ei semp parti adeē
secūm ea militē iudices dare. que magis
ppl'aris aptiorq; in uulgus fauori concili
ando eēt; Iam uō nich in senatu actū alit̄
q̄ si plebes ibi eēt concilium. pna semp ciui
tas in luxoriā non ingenioꝝ m̄ uitio · s; af
fluenti copia uoluptatū 7 illecebris om̄s
amenitatis maritime terrestrisq;. Tum
uō ita obsequio p̄ncipū 7 licentia plebeis
lasciuire. ut nec libidini nec sumptib; mo
dus eēt ad contemptū legum magistratuū
senatꝰ accepit. tum post cannensem cladē.
ut cuiꝰ aliqua uerecundia q̄q; spnerent
imperium; Id m̄ erat in mora ne extemplo
efficerent qđ conubiū uetustū multas
familias claras ac potentis romanis im
scuerat · 7 qđ cum militarent aliq̄d apud
romanos maximū uinculū erant · ccc.
equites nobilissimꝰ quiq; campanoꝝ in
p̄sidia sicularum urbiū delecti ab romanis
ac missi; Hoꝝ parentes natiq; ęque puice
runt · ut legati ad cōs · romanū mitterētꝰ.

·ii· nundū canusiū pfectum · s; uenusie cū
paucis ac semiermib; consulē inuenerīt · q̄
poterant maxime miserabil bonis sociis ;
Superbis atq; infidelib; · ut erant campani ·
spernendi; Et auxit rerū suaȝ suiq; contē
tum cōs · nimis detegendo cladem nudan
doq; · Nam cū legati egre ferre senatū po
pulumq; campanū aduersi q̄cq̄ euenisse
romanis nuntiassent pollicerenturq; oīa
que ad bellum opus eēnt · morē magis
inquit loquendi cum sociis seruastis cāpa
ni iubentes que opus eēnt ad bellū impa
re · q̄ conuenienter ad p̄sentē fortune nr̄e
statū locuti estis ; Quid enim nob ad can
nas relictū ē · ut qr aliquid habeamus ; Pecu
niam deēē dicam? tanq̄ ea tantū desit ;
Nichil nequid suppleamus quid nob reliquit
fortuna ; Legiones equitatus · arma · signa ·
equi uiriq; pecunia · cōmeatus · aut in
acie · aut ruinis postero die missis castris
perierunt ; Itaq; n̄ iuuetis nos in bello · op
portet cāpanis · s; pene bellū p nob suscipi
atis ; Veniat in mentem ut trepidos q̄sdā
maiores urōs intra menia cōpulsos · nec
samnitē modo hostem · s; etiā sidicinū pauē
tis receptos in fidē saticula defendimus
ceptumq; propter uos cū samnitib; bellū
p · c · prope annos uariante fortune uentum
tulimus ; Addicite ad hec qd fedus equū
dedistis · qd leges urās · qd ad extremum
id qd ante cannensem certe cladē maxi
mum fuit ciuitatē nr̄am magne parti
uestrū dedimus cōmunicauimusq; uobiscum ;
Itaq; cōmunē uos hanc cladem quā accepta
ē credere campani oportet cōmunē patriā
tuendā arbitrari ter se ; Non cū samnite
aut etrusco res ē · ut qd a nob ablatū sinit ·
italia tn̄ imperium maneat ; Penus hostis

ne affrice quid indigena ab ultimis terraȝ
oris freto oceani · herculisq; columnis exp
tem omnis iuris · et condicionis · et lingue p
pe humane militē trahit ; Hunc natura et
morib; inmitem · ferumq; · insup dux
ipse efferauit · pontib; ac nobilib; ex hu
mano corpum strue faciendis · et qd plog
etiam piget · uesci corporib; humanis ·
docendo his infandis pastos epulis q̄s
contingere etiā nefas sit · uide atq; habe
dnos et ex affrica et carthagine iura pete
re et italiam · numidarū aut mauroȝ pa
ti prouinciam eē · cui n̄ genito modo in italiam
detestabile sit · pulchrū erit campanis ·
plapsum clade romanū imperium · nr̄a
fide · nr̄is uirib; retentū ac recupatū eē ·
·xxx· peditū ·iiii· equitū arbitror ex cā
pania scripsisse · iam pecunie affatim ē
frumentiq; ; Qui si parem fortune urē fidem
habens · nec hannibal uicisse sentiet · nec
romani uictos eē ; Hac oratione · cōs · di
missis · redeuntib;q; domū legatis · unus
ex his sub prisuri⁹ tps uenisse att · q campani
n̄ agrum solum ab romanis q̄ndā
p iniuriam ademptū recupare · s; imperio
etiam italie potiri possint ; Fedus enim
qd hannibale quib; uelint legib; factos ·
neq; controūsiam fore · qr cum ipse con
fecto bello hannibal uictor in affrica ·
inde cedat exercitumq; deportet italie im
perium cāpanis relinquatur ; Hec uirī
loquentis · adsensi omnis renuntiant le
gationē ita deletū omnib; uidetur nom
romanū ; Extemplo plebis ad defectionē ·
ac pars maior senatus spectare ; Extracta
tamē auctoritatib; senioȝ · p paucos dies
res ē ; Postremo uincit sententia pluri
mum · ut idē legati q̄ ad consulē romanū

ierunt ut ad hannibalem mitterentur;
Quo priusquam iretur certumque defectionis co-
silium esset. romam legatos missos a campanis
in quibusdam annalibus invenio. postu-
lantes autem ut alter consul campanus fieret.
si rem romanam adiuvari vellent; In-
dignatione orta summoveri a curia ius-
sos esse; Missumque lictorem qui ex urbe e-
duceret eos atque eo die manere extra fines
romanos iuberet. quia nimis compar latinorum
quondam postulatio erat; Coeliusque et a-
lii ita ut sine causa praetermiserant scriptores
ponere pro certo fuerit; Legati ad han-
nibalem venerunt. pacemque cum eo condicionibus
fecerunt. ne quis imperator magistratusve penorum
ius ullum in civem campanum haberet. ne-
ve civis campanus invitus militaret. munus-
ve faceret. ut sue leges. sui magistratus capue
essent. ut ccc. ex romanis captivos penus
daret campanis quos ipsi elegissent. cum quibus
equitum campanorum qui in consilia stipendia
facerent permutatio fieret; Nec pacta illa
insuper quam que pacta erant facinora campani
ediderunt; Nam praefectos sociorum civesque romanos
alios partim aliquo militie munere oc-
cupatos. partim privatis negotiis impli-
citos. plebs repente omnes comprehensos.
velut custodie causa balneis includi
iussit. ubi fervore atque estu anima interclusa
fedum in modum expirarent. ea ne fierent
neu legatio mitteretur ad penum summa
ope decius magius vir cui ad summam
auctoritatem nichil preter sanam civium men-
tem defuit. restiterat. ut vero presidium ad ha-
nnibalem advenit. pyrrhi superbam dominati-
onem miserabilemque tarentinorum servitu-
tem exempla referens. primo ne reciperetur
presidium palam vociferatus est; deinde ut
receptum aut eiceretur. aut si malum facinus
quod a vetustissimis sociis consanguineisque
defecissent forti ac memorabili facinore
purgare vellent. ut interfecto punico pre-
sidio. restituerent romanis se; Hec nec
enim occulta agebantur. cum relata hanni-
bali essent. primo misit qui vocarent mag-
num ad se in castra; Deinde cum his ferociter
negasset se iturum. nec enim hannibali ius
esse in civem campanum concitatus ira penus.
comprehendi hominem vinctumque attrahi
ad se iussit; Veritus deinde ne quid inter
vim tumultus atque excitatione animorum
inconsulti certaminis oreretur. ipse pre-
misso nuntio ad marium blosium pretorem
campanum. postero die se capue futurum
proficiscitur e castris cum modico presidio;
Marius contione advocata edicit ut frequen-
tes cum coniugibus ac liberis obviam irent han-
nibali; Ab universis id non obedienter modo sed
enixe favore etiam vulgi et studio visendi
studio iam victoriis clarum imperatorem factum est;
Decius magius nec obviam egressus est. nec quo
timorem aliquem ex conscientia significare
posset. privatim se tenuit in foro cum filio
clientibusque paucis ociose inambulavit;
Trepidante tota civitate ad excipiendum
penum. visendumque. hannibal ingressus
urbem. senatum extemplo postulat; Pre-
cantibusque inde primoribus campanorum ne quid serio
eo die sero gereret. diemque. ut ipse adven-
tu suo festum letus ac libens celebraret.
quamquam preceps ingenio in iram erat.
tamen ne quid in principio negaret visenda
urbe magnam partem diei consumpsit de-
versatus est apud ninnios celeres sthenium
pacuviumque inclitos nobilitate ac divitiis;
Eo pacuvius calavius de quo dictum est princeps

factionis eius que traxerat rem ad pe
nos filiũ unicũ adduxit abstractum a
suo cũ decio att latere · cũ quo ferocissime
p romana societate aduersus punicum
fedus steterat · nec eũ aut inclinata in par
tem alterã ciuitas · aut pat maiestas sen
tentia depulerat · huic tum pat iuueni
hannibalẽ depcando magis q purgando
placauit · uictusq: pats pcib; lacrimisq:
etiã ad cenam eũ cum patre uocari ius
sit · cui conuiuio neminẽ campanũ pt
q hospites sui bellũq; tantẽã insignem
bello uirũ adhibiturus erat; Epulari cepe
runt de die · et conuiuiũ ñ ex more punj
co · aut militari disciplina eẽ · s; ut in ciuj
tate · atq: etiã in diu adũsariosa omnib;
uoluptatũ illecebris instructũ unus
nec dñoꝝ inuitatione · nec ipsi⁹ inlẽdũ
annibs calaui filius p olla uinũ potuj
ipseq; ualitudinẽ excusans patrẽ ani
mi quoq; ei⁹ aut mirabilẽ uer cbatio
nem causa ante sol fer me occasũ patrẽ
calauiũ ex a conuiuio egressum · secut⁹
filius ubi in secretũ hortus erat posticis
edium partib; puenert; Consiliũ inqt
affero pat · q ñ uenia solũ peccati qd feci
mus ad hannibalẽ impetrari ab roma
nis · s; in multo maiore dignitate 7 grã
sim⁹ cãpani q unq fuim⁹ · cũ mirabund⁹
pat quidnam t eẽt consilij quereret ·
toga reiecta ab humero latus succinctũ
gladio nudat; Iam ego inqt sanguine
hannibal sanciã romanũ fedus; Te id
pus scire uolui · si forte ad eẽ dum facim⁹
malles; Que ubi uidit aut
diuidit q: senex · uelut suã agentis uit
que audiebat interẽẽt · tam metu p ego
te inquit fili quecũq: iura libos iungt

parentib; pcor quesoq; ne ante oculos
patris facere 7 pati omĩa infanda uel
pauce hore sr intra que iurantes p qcqd
doꝝ ẽ · dextre dextras iungentes fidem
obstrinximus · ut sacratas fide manus di
gressi a colloquio · extemplo in eã arma
remus ab hospitali mẽsa iurgijs · ad q t
tius campanoꝝ adhibit⁹ es ab hanniba
le · ut eam ipsam mẽsam cruentares ho
spitis sanguine; Hannibalẽ pat filio
meo potui placare · filiũ hannibali ñ pos
sum · Si nich sci ñ fides ñ religio · ñ pietas
audeant infanda sine p nigrum nob cũ
scelere ferat; Unus aggressur⁹ ẽ hanni
balem · quid illa turba tot liboꝝ seruoꝝ
q; · quid in unũ intenti omnium oculi · quid
tot dextre torpescent in amẽtia illa uultũ
ipsius hannibal quẽ armati exercitus
sustinerent quẽ horret · p · R · tu sustinẽ
tib; talis; Auxilia desint · me ipsum corpus
meũ opponentẽ p corpore hannibal sus
tinebis · atq; p meũ pectus petend⁹ ille t
transfigendus q; ẽ · s; hic te deterreri sine
potius q illic uinci; Ualeant pces apud
te mee · sic p te hodie ualuerunt; Lacri
mantẽ inde iuuenẽ cernens · mediũ cõ
plectitur; Atq; o sclõ herens · ñ ante pcib;
abstitit q puicit ut gladiũ poneret · fidẽq;
daret · nich facturũ tale; Tum iuuenis
ego quidẽ inqt q patrie debeo pietatem
exoluã patri; Tuã doleo uicẽ · cui ter p
dite patrie sustinendũ; crimen est; Semel cum
defectionẽ immissa ab romanis iterum
cũ paucis cũ hannibale fuisti auctor · tertio
hodie cũ restituende romanis capue
morã atq; impedimentũ es tu; Uocũ pa
tria ferrũ q pro te armat⁹ hanc arcem
hosti munire qm parens extorquet te

cipe. Hec cum dixisset, gladium in publicum transmaceriam hosti abiecit. et quo minus res suspecta esset se ipse convivio reddidit. Postero die senatus frequens hannibali. ubi pars eius oratio perblanda ac benigna fuit. qua gratias egit campanis quod amicitiam suam romane societati preposuissent. et inter cetera promissa pollicitus brevi caput italie omni capuam fore. Iuraque inde cum ceteris populis romanis etiam petiturum. unum esse exortem punice amicitie federisque secum facti. quem neque esse campanum. neque dici debere. magium decium eum postulare ut sibi dedatur. ac se presente de eo referatur senatusque consultum fiat. omnes in eam sententiam ierunt. quamquam magne parti viri indignus ea calamitate et haud parvo initio minui videbatur ius libertatis. Egressus curia in templo magistratuum consedit. comprehendique decium magium atque ante pedes destitutum causam dicere iussit. Qui cum manente ferocia animi negaret lege federis id cogi posse. tum inecte cathene. ducique ante lictorem in castra est iussus. Quoad capite aperto est ductus. contionabundus incessit ad circumfusam undique multitudinem vociferans. Habetis libertatem campani quam petistis. Foro medio luce clara. videntibus vobis. nulli campanorum secundus vinctus ad mortem rapior. Quid violentius capta capua fieret? Ite obviam hannibali et exornate urbem. diemque adventus eius consecrate. ut hunc triumphum de cive vestro spectetis. Hec vociferante cum moveri vulgus videretur obvolutum caput est. ociusque rapi extra portam iussus. Ita in castra perducitur. extemploque impositus in navem et carthaginem missus. ne motu aliquo capue ex indignitate rei orto senatum quoque peniteret dediti principis. et legatione missa ad repetendum eum. nam ut negando rem quam peterent offendi novi socii aut tribuendo habendus capitis esset seditionis ac turbarum auctor navem cyrenas detulit tempestas que tum in ditione regum erat. Ibi cum magius ad statuam ptholomei regis confugisset. deportatur a custodibus alexandriam ad ptholomeum. cum eum docuisset contra ius federis vinctum se ab hannibale esse. vinclis liberatur. permissumque ut rediret seu romam seu capuam mallet. Nec magis capuam sibi tutam dicere. et romam eo tempore quo inter romanos campanosque bellum sit transfuge magis quam hospitis fore domicilium. nusquam malle quam in regno eius vivere. quem vindicem atque auctorem habeat libertatis. Dum hec geruntur. quintus fabius pictor legatus a delphis romam redit. responsumque ex scripto recitavit. Divini que in eo erant quibus quoque fieret supplicaretur. Tum si ita faxitis romani. vestre res meliores faciliores que erunt magisque ex sententia res publica vestra vobis procedet victoriaque duelli populi romani erit. Pythio apollini re publica vestra bene gesta servataque lucris meritis donum mittito. Deque preda manubiis spoliisque honorem habitote. Lasciviam a vobis prohibitote. Hec ubi ex greco carmine interpretata recitavit. tum dixit se oraculo egressum extemplo his omnibus divis rem divinam ture ac vino fecisse. iussumque ab antistite sicut coronatus laurea et oraculum adisset. et rem divinam fecisset. ita coronatum navem ascendere. nec ante deponere eam quam romam pervenisset. Se quecumque imperata sint cum summa religione ac diligentia exsecutum

ut

quoque

coronam rome in aram apollinis deposuisse; Senatus decreuit. ut hee res diuine supplicationesque. primo quoque tempore cum cura fierent; Dum hec rome atque italia geruntur. nuntius uictorie ad cannas carthaginem uenerat. mago amilcharis filius. non ex ipsa acie a fratre missus. sed retentus aliquot dies in recipiendis ciuitatibus; bruttiorum queque deficiebant; Is cum ei senatus datus esset res gestas in italia a fratre exponit. cum sex imperatoribus; eorum quorum .iiii. consules. duo dictatores ac magistri equitum. fuerunt. cum sex consularibus exercitibus acie conflixisse occidisse .cc. hostium. super .l. cepisse. ex .iiii. consulibus duos occidisse ex duobus saucium alterum. alterum toto amisso exercitu uix cum .L. hominibus effugisse magister equitum qui consularis potestatis sit fusum fugatum dictatorem qui a se in aciem numquam commiserit. unicum habi imperatorem; Bruttios apulosque partem samnitium ac lucanorum defecisse ad penos; Capuam quod caput non campanie modo. sed post afflictam rem romanam cannensi pugna italie sit. hannibali tradidisse; Pro his tantis. totque uictoriis sacrum deis immortalibus agi. haberique.

Mago uictoriam ad cannas carthaginensem ueniens nuntiat;

Ad fidem deinde letarum rerum effundi in uestibulo curie iussit anulos aureos;

In uestibulo curie anulos aureos ad fidem uic[illegible]

Qui tantus aceruus fuit. ut metientibus dimidium super tris modios explesse sint quidam auctores fama tenuit. quem propior uero est haud plus fuisse modio; Adiecit deinde uerbis quo maioris cladis indicium esset. neminem nisi equitum atque ipsorum primores id gerere insigne; Summa fuit orationis. quod propius spem bellum perficiendi sit. eo magis omni ope iuuandum hannibalem esse; Procul enim ab domo militiam esse in media hostium terra magnam uim frumenti pecunie absumi. et tot acies ut hostium exercitus delesse. ita uictoris etiam copias parte aliqua minuisse; Mittendum igitur supplementum esse mittendam in stipendium pecuniam frumentumque tam bene meritis de nomine punico militibus;

Secundum hec dicta magonis letis omnibus himilco uir factionis barcine. locum hannonis increpandi esse ratus; Quid est hanno inquit etiam nunc penitet belli suscepti aduersus romanos? Iube dedi hannibalem. ueta in tam prosperis rebus gratias diis immortalibus agi. audiamus romanum senatorem in carthaginensium curia; Tum hanno; Tacuissem hodie conscripti ne quid in communi omnium gaudio minus letum quod esset uobis loquerer; Nunc interroganti senatori. peniteat me adhuc suscepti aduersus romanos belli si reticeam aut superbus. aut obnoxius uideas; Quorum alterum est hominis aliene libertatis obliti. alterum fugi; Respondeam inquit himilconi non desisse penitere me belli. neque desitum ante inuictum uestrum imperatorem incusare. quam finitum aliqua tolerabili condicione bellum uidero; Nunc in pacis antique desiderio nulla alia res quam pax noua finiet; Itaque ista que modo mago iactauit himilconi ceterisque hannibalis satellitibus iam leta sunt; Michi possunt leta esse. quia res bello bene geste si uolumus fortuna uti. pacem nobis equiorem dabunt; Nam si pretermittimus hoc tempus quo magis dare quam accipere possumus uideri pacem. uereor ne hec quoque leticia luxuriet nobis. ac uana euadat;

hanno suscepti aduersus romanos belli adhuc se non desisse ait penitere;

himilconi

Que tamen nunc quoque qualis; occidi exercitus hostium mitti milites michi. quid aliud rogares si esses uictus. hostium cepi bina castra prede uidelicet plena. et commeatum frumenti et pecuniam date; Quid aliud si spoliatus. si exutus castris esses.

peteres · & ne omnia ipse mirer · in quoq;
enim qm̃ respondi himilconi interrogare
ius fasq; ẽ · uelim seu himilco respondeat;
Cũ ad internitionẽ romani imperij pugnatũ
ad cannas sit · constetq; in defectionẽ totã
italiã ẽẽ · primũ ⁊ q̃s latini nominis populis defece
rit ad nos · deinde hec q̃s homo ex q̃nq;
⁊ · xxx · trib; ad hannibalẽ transfugerit;
Cũ utrũq; mago negasset hostiũ quid ẽ ·
g inquit adhuc nimis multũ superest · s; mul
titudo ea q̃d animoꝝ · q̃d ue spei habeat
scire uelim; Cum id nescire mago diceret ·
nich facili9 scitũ ÷ inquit; Q̃s q̃s legatos ad
hannibalẽ romani miserint de pace · ⁊ q̃ de
inq; mẽtionẽ pacis rome factã ẽẽ adlatũ
ad uos ẽ · Cũ id q̃; negasset · bellũ g inquit
iam integrũ habem9 q̃ habuim9 qua die
hannibal in italiã ẽ transgressus; Quam
uaria uictoria priore punico bello fuerit ·
pleriq; q̃ meminerim9 supsum9; Nunq̃
terra mariq; magis prospere res nr̃e uise st̃ ·
q̃ ante · cos · c · luctatiũ ⁊ a · postumiũ fue
runt; Lutatio ⁊ postumio · cos · deuicti ad
egates insulas sum9; Q̃d si id q̃d dij omen
auertant · nũc q̃; fortuna aliq̃d uariauit · tũ
pacem speratis cũ uincim9 · q̃ nũc cũ uincim9
dat nemo; Ego si q̃s de pace consulet ·
seu deferenda hostib; seu accipienda ha
beo · q̃d sententie dicã · si de his que ma
go postulat refertis · nec uictorib; mitti ad
tinere puto · ⁊ frustrantib; nos falsa atq;
inania que multo min9 censeo mitten
da ẽẽ; Haud multos mouit hannonis
oratio; Nam ⁊ simultas cũ familia bar
cine leuiorẽ auctorẽ faciebat · ⁊ occupati a
nimi p̃senti leticia · nich q̃ uanti9 fieret gau
dium suũ admittebant debellatũq; mox
fore si adniti paulũ uoluissent rebant̃;

Itaq; ingenti consensu fit senat9 consultũ ·
ut hannibali · xl · numidaꝝ in supplemẽtũ
mitterentur · ⁊ · xl · elefanti ⁊ argenti talenta;
Dictatorq; cũ magone in hispaniã premissꝰ ·
ad conducenda · xx · peditũ · iiii · equitũ ·
quib; exercitus q̃ in italia q̃q; in hispania
erant supplerentur; Ceterũ h̃, ut in secũdis reb;
segniter ociosẽq; gesta; Romanos preter insitã
industriã animis · fortuna & cunctari
prohibebat; Nam nec consul ulli rei que p
eum agenda ẽẽt deerat · & dictator · m · iuni9
reb; diuinis pfectis · latoq; ut solet ad populum
ut equũ ascendere liceret · preter duas urbanas
legionesq; principio anni a consulib; conscrip
te fuerant · & seruoꝝ dilectũ cohortesq; ex
agro piceno ⁊ gallico collectas · ad ultimũ
prope desperate rei · p · auxiliũ cũ honesta uti
lib; cedunt · descendit equo · dixitq; q̃ ca
pitalẽ fraudẽ ausi q̃q; pecunia iudicati
in uinclis ẽẽnt · q̃ eoꝝ apud se milites fie
rent · eos noxa pecuniaq; se exsolui iussu
rum; Ea · vi · hominũ gallicis spolijs q;
triumpho · c · flamini translata erant armauit;
Itaq; cũ · xxv · armatoꝝ ab urbe pficiscitur;
Hannibal capua recepta · cũ iterũ neapoli
tanoꝝ animos · partim spe · partim metu
nequicq̃ temptasset · in agrũ nolanũ exer
citum traducit; Et ut n̄ hostiliter statimq;
q̃ n̄ desperabat uoluntariã deditionẽ · ita
si morarentur spem · nich eoꝝ que pati aut
timere possent pretermittit9; Senat9 ac
maxime primores ei9 in societate romana
cũ fide perstare; plebs nouaꝝ ut solet re
rum · atq; hannibali tota ẽẽ metũ · q̃ ag
rum populationis & petenda in obsidione
multa grauia indignaq; proponere animo;
Neq; auctores defectionis deerant; Itaq;
ut senatũ metus cepit si palam tenderent

Ad ultimum
desperate rei
auxilium
honesta
utibunt
cedunt ;

resisti multitudini concitatę n̄ posse sed iam
simulandā dilationē mali inuenerunt;
Placere enī s̄ defectionē . ad hannibalē simu
lant; Q̄b; aūt conditionib; in fedꝰ amici
tiamq; nouam trāseant . parū constare;
Ita spatio sūpto legatos ꝓpe ad ꝓtōrē . R .
marcellū . claudiū . qui casilini cū exerci
tu erat mittunt . docentq; q̄to in discrimi
ne sit nolana res agrū hannibalē ēē . & pe
nor urbē extimplo futuram n̄ subueniat̄
concedendo plebi senatū . ū uelint defec
turos; S; ne defice p̄festinarent effecisse;
Marcellus collaudatis nolanis eād simulāt̄e
extrahi rem in suū aduentū iussit; Interi
celari que secū acta ēēnt . spēq; omē au
xilio romani; Ipse a casilino . galatiā petit;
Atq; inde uolturno amni traiecto . p̄ que
agr̄ saticulū trebianūq; sup̄ suessulā p̄ mōtes
nolā p̄uenit; Sub aduentū . p . R . penus
agro nolano excessit . 7 ad mare p̄xime ne
apolim descendit . cupidus maritimi oppi
di potiundi q̄ cursus nauib; tutus ex af
frica eēt . Ceterm postq̄ neapolim a p̄fecto
romano teneri accepit . M . iuniꝰ silanꝰ erat
ab ipsis neapolitanis accitꝰ . neapoli q̄q;
sic nolano omissa . petit nuceriam; Eam
cū aliq̄ diu circūsedisset . sepe ui sepe sol
licitandis nequicq̄ nunc plebe . nc̄ p̄ncipib;
fame demū in deditionē accepit pactꝰ ut
inermes cū singlis obirent uestimētis; Dein
ut q̄ a p̄ncipio mitis omīb; italicis p̄ter
romanis uideri uellet; P̄mia atq; honores
q̄ remansissent . ac militare secū uoluissent
ꝓposuit; ne ea spe quēq̄ tenuit; Dilapsi oēs
q̄cūq; hospitia . aut fortuitꝰ animi ipetus
tulit p̄ campanie urbes . maxime nolam .
neapolimq; . Cū ferme . xxx . senatores
ac forte p̄mꝰ q̄sq; capuā petissent . ex

clusi inde q̄d portas hannibali clausissent .
cumas se contulerūt; Nuceria p̄da . milit
data ē . Vrbs direpta . atq; incensa; Nolā
marcellus n̄ tā magis fiducia p̄sidii . quā
uoluntate p̄ncipū habebat; Plebs time
batur; & ante oīs . L . blantiꝰ quē consci
ū ad temptante defectionis ac metus a p̄to
re romano . nc̄ ad proditionē patrie stimu
labat; Nē si ea die fortuna defuisset ad t̄ns
fugiendū erat iuuenis acer . 7 sociorum ea tē
pestate p̄be nobilissimꝰ eques; Semineceē
eū ad cannas in aceruo cesorum corporum in
uentū curatūq; . benigne etiā cū donis
hannibal domū remiserat; Ob eiꝰ gr̄am
meriti . rem nolanā in jus dictionē dare
uoluerat peno; Anxiūq; eū 7 sollicitū .
cura nouandi res p̄tor cernebat; Ceterū
cū aut pena cohibendꝰ eēt . aut beneficio
conciliandꝰ s̄ adsumpsisse q̄ hosti ademisse
se fortem ac strenuū maluit sociū; Acci
tumq; ad se benigne appellat . multos eū
inuidos int̄ ꝓplares habe; Inde existima
tu facile ēē . q̄d nemo ciuis nolanꝰ s̄ indi
cauerit . q̄ multa eiꝰ egregia facinora
militaria eēnt; S; q̄ in romanis milita
uerat castris . n̄ posse obscurā eiꝰ uir
tutē ēē; Multos s̄ qui cū eo
stipendia fecerant referre q̄s uir eet
ille . queq; & quotiens picula p̄ salute
ac dignitate . p . R . adisset . utiq; can
nensi p̄lio n̄ p̄riꝰ pugna abstinuerit q̄ pro
pe exsanguis ruina sup̄ incidentium
uirorum . equorum armorumq; sit oppssus . itaq;
macte ūo uirtute . esto inq̄t apud me tibi
oīs honos atq; omē p̄miū erit . 7 q̄ freq̄n
tior mecū fueris . senties eam rem t̄ dig
nitati . atq; emolumēto ēē; Letoq; iuueni
p̄missis equū eximiū ex dono dat .

bigatos;

bigatosque quingentos questorem numerare iubet. lictoribus imperat. ut eum se adire quotiens velit patiantur; Hac comitate marcelli ferocis iuvenis animus adeo est mollitus ut nemo inde sociorum rem Romanam fortius ac fidelius iuverit. Cum hannibal ad portas esset nolamque rursus a nuceria movit castra. plebsque nolana de integro ad defectionem spectaret. marcellus sub adventu hostium intra muros se recepit; Non castris metuens. sed ne prodende urbis occasionem nimis multis in eam imminentibus daret; Instrui deinde utrimque acies romanorum cepte pro menibus nole. penorum ante castra sua. prelia hinc parva inter urbem castraque et vario eventu fiebant. quia duces nec prohibere paucos temere rogantes. nec dare signum universe pugne volebant; In hac cotidiana iam duorum exercituum statione principes nolanorum nuntiant marcello nocturna colloquia inter plebem ad penos fieri. statutumque esse. ut cum romana acies egressa portis iret impedimenta eorum ac sarcinas diriperent; Clauderent deinde portas. murosque occuparent. ut potentes rerum suarum atque urbis penum inde pro romano acciperent; Hec ubi nuntiata marcello sunt. collaudatis senatoribus nolanis. priusquam aliqui motus in urbe oreretur. fortunam pugne experiri statuit; Ad tris portas in hostes versas tripertito exercitum instruxit impedimenta subsequi iussit. calones lixasque et invalidos milites vallum ferre; Media porta robora legionum et romanos equites; Duabus circa portis novos milites. levemque armaturam. ac sociorum equites statuit; Nolanis muros portasque adire vetuit; Subsidiaque destinata impedimentis data. ne occupatis prelio legionibus in ea impetus fieret; Ita instructi intra portas stabant; hannibali sub signis id quod per aliquot dies fecerat ad multum diei in acie stanti primo miraculo esse. quod nec exercitus romanus porta egrederetur. nec armatus quisquam in muris esset. ratus deinde prodita colloquia esse. metuque resides factos. partem militum in castra remittit. iussos propere apparatum omnem oppugnande urbis in primam aciem afferre satis fidens si cunctantibus instaret. tumultum aliquem in urbe plebem moturam. tum in sua quisque ministeria discursu trepidat ad prima signa succeditque ad muros acies patefacta repente porta. marcellus signa canere. clamoremque tolli. ac pedites primum. deinde equites quanto maximo possent impetu in hostem erumpere iubet;

Hannibal a marcello superatus;

Satis terroris tumultusque in aciem mediam intulerant. cum duabus circa portis. P. valerius flaccus et C. aurelius. legati in cornua hostium erupere; Addidere clamorem lixe calonesque. et alia turba custodie impedimentorum apposita. ut paucitatem maxime spernentibus penis ingentis repente exercitus speciem fecerit; Vix equidem ausim affirmare. quod quidam auctores sunt. ii. ccc. hostium non plus romanorum amisisset sive tanta. sive minor victoria fuit ingens eo die res. ac nescio. an maxima illa bello gesta sit; Non vinci enim ab hannibale vincentibus difficilius fuit. quam postea vincere; hannibal spe potiunde nole adempta. cum acerras recessisset. marcellus extemplo clausis portis. custodibusque dispositis ne quis egrederetur questionem in foro de his qui clam in colloquiis hostium fuerant habuit supra. lxx. damnatos proditionis securi percussit. bonaque eorum iussit publica populi romani esse;

Et summa rerum senatum tuto ita cum exercitu omni
profectus super suessulam castris positis consedit.
Penus acerras primum ad voluntariam deditionem
conatus perlicere · postquam obstinatos inde videt ·
obsidere atque oppugnare parat. Ceterum acer-
ranis plus animi quam virium erat. Itaque des-
perata tutela urbis · ut circumvallari menia vi-
dere prius quam continuarentur hostium opera · per inter-
missa munimenta · neglectasque custodias · silen-
tio noctis dilapsi per vias inviasque · qua
quemque aut consilium aut error tulit in ur-
bes campanie quas satis certum erat · non mutasse
fidem perfugerunt. Hannibal acerris direp-
tis atque incensis · cum a casilino dictatorem ro-
manum legionesque nuntii accipi nuntiassent ·
ne quis tam propinquus hostis hostium castris
capue quoque recurreret exercitum ad casilinum ducit.
Casilinum eo tempore · d · prenestini habebant cum
paucis romanis latinisque nominis · quos eodem
audita cannensis clades contulerat.
Hi non confecto preneste ad diem dilectu serius
profecti domo cum casilinum ante famam adverse
pugne venissent · et aliis aggregantes sese
romanis sociisque profecto a casilino cum sa-
tis magno agmine irent · avertit eos retro
casilinum nuntius cannensis pugne. Ibi cum
dies aliquot suspecti campanis · timentesque campa-
nis ac struendis invicem insidiis traduxissent.
Ita de capue defectione agi · accipique hanni-
balem satis pro certo habere · interfectis nocte
oppidanis · partem urbis que circa vulturnum est
eo enim diviserant animi occupare · ideoque presi-
dium casilini habebant romani. Addiderunt
et perusina cohors homines · cccc · lx · eodem nun-
tio quo prenestini paucos ante dies casilinum
compulsi et satis ferme armatorum ad tam exi-
gua menia et flumine altera parte cincta tu-
enda erat · penuria frumenti nimium etiam

ut videretur hominum efficiebat. Hannibal
cum iam inde haud procul esset getulos cum pre-
fecto nomine   premittit. Ac
primo si fiat colloquii copia verbis benignis ad
portas aperiundas · presidiumque accipiendum
perlicere iubet. Sin in pertinatia perstent · ut
rem gerere ac temptare si qua parte invadere
urbem possit. Ubi ad menia accessere quia si-
lentium erat solitudo visa metuque concessum
barbarus ratus · moliri portas et claustra
refringere parat. Cum patefactis repente
portis · cohortes due ad ipsum instructe
intus ingenti cum tumultu erumpunt · stra-
gemque hostium faciunt. Ita primis repulsis ·
maharbal cum maiore virorum missus · nec
ipse eruptionem cohortium sustinuit. Postre-
mo   hannibal castris ante ipsa menia
op   positis · parvam urbem · parvumque
presidium summa vi · atque omnibus copiis op-
pugnare parat. Ac dum instat lacessitque
corona · undique circumdatis menibus · aliquot
milites et promptissimum quemque e muro tur-
ribusque ictos amisit. Semel ultro erumpentes
in agmine elefantorum opposito prope interclusit ·
trepidosque compulit in urbem satis multis · ut
ex tanta paucitate interfectis. Plures cecidis-
sent · ni nox prelio intervenisset. Postero die
omnium animi ad oppugnandum accendun-
tur · utique postquam corona aurea muralis
proposita · atque ipse dux castelli pleno loco
posito segnem oppugnationem sagunti ex-
pugnatoribus exprobrabat. Cannarum thra-
simenique et trebie singulos admonens
universosque. Inde vinee quoque cepte agi cu-
niculique · nec ad varios conatus hostium
aut vis ulla · aut ars deerat. Socii ro-
manorum propugnacula adversus vineas
statuere · transversis cuniculis · hostium

cuniculos excepē. ⁊ palam. ⁊ clā ceptis
obuiā ire. donec pudor etiā hannibalē
ab incerto auertit; Castrisq; cōmunitꝭ
ac p̄sidio modico imposito ne omissa res
uideretur in hyberna capuā concessit;

Exercitus cū hannibal

Ibi partē maiorē hiemis exercitū in tectis
habuit. aduersus omīa humana mala
sepe ac diu durantē bonis inexptiq; in
suetū; Itaq; quos nulla mali uicerat uis
perdidere nimia bona. ac uoluptates im
modice; Et eo impensius quo auidiꝰ ex in
solentia in eas se merserant; Somnꝰ enī
⁊ uinū. ⁊ epule. ⁊ scorta. adeaq; ⁊ ocium
consuetudine in dies blandiꝰ ita enerua
uerē corpora animosq; ut magis deīn
p̄terite uictorie eos quā p̄sentes tutarentur;
Vires manusq; id peccatū ducis apud
peritos artiū militariū habetur. quā quod nō
ex cannensi acie ptinus ad urbem roma
nam duxisset; Illa enī cunctatio distu
lisse modo uictoriā uidi potuit. hic error
uires ademisse ad uincendū; Itaq; her
cule uelut si cū alio exercitu a capua
exiret. nich usquā pristine discipline te
nuit; Et uel primū suppellib; habi cep
ti sunt. uinaq; ⁊ alius militaris labor
excepit. tyronū modo corporib; animisq;
deficiebant; Et deinde p omē estiuorū
tēps. magna pars sine cōmeatib; ab sig
nis dilabebantur. neq; alie latebre quā ca
pue desertorib; erant; Ceterū mitescen
te iam hieme educto ex hibnis milite.
casilinū redit; Ubi quamquā ab oppug
natione cessatū erat. obsidio tamē con
tinua oppidanos p̄sidiumq; ad ulti
mum inopie adduxerat; Castris ro
manis semp̄ronius preerat;
Dictator auspicior repetendor causa
pfecto romā marcellū. ⁊ ipsū cupientē
ferre auxiliū obsessis; Sed uolturnꝰ amnis
inflatus aquis. ⁊ p̄ces nolanor atq; acerra
nor tenebant capanos timētes si p̄sidiū
romanū abscessisset; Grachus adsidens
tantū casilino. quia p̄dictum erat dictato
ris ne quid absente eo rei gereret. nichil
mouebat quāquā que facile omnē pacien
tiam uincerent nuntiabantur a casilino;
Nam ⁊ p̄cipitasse se quosdam nō tolerantes fa
mem constabat ⁊ stare inermes in mu
ris nuda corpa ad missiliū telor ictus
p̄bentes; Ea egre patiens grachus. cum
neq; pugnā conserere dictatoris iniussu
auderet. pugnandū autē esse. si palā fru
mentū im portaret uideret. neq; clam
importandi spes esset. farre ex agris circa
undiq; conuecto cum cū plura dolia cō
plesset nuntiū ad magistratū casilinum
misit. ut exciperent dolia que amnis de
ferret; In sequenti nocte intentis omib;
in flumē. ac spem ab nuntio romano fac
tam dolia medio missa amni defluxerunt;
Equaliter inter omis frumentum diuisū id postero
quoq; die ac tercio factum est. nocte. et
mittebantur ⁊ pueniebant eo custodias ho
stium fallebant; Imbrib; deinde conti
nuis citatior solito amnis transuerso uer
tice dolia impulit ad ripam. quam hostes ser
uabant ibi herentia inter obnata ripis
salicta conspiciuntur. nuntiatūq; hanniba
li est; Et deinde intentiore custodia cautū
ne quid falleret uolturno ad urbē missū;
Nuces tamē fuse ab romanis castris cum
medio amni ad casilinū defluerent cratib;
excipiebantur; Postremo ad id uentū ino
pie est. ut lora. detractasq; scutis pelles. ubi
feruida mollissent aqua mandere conarentur.

Per uolturnum amnem frumenta casilinis mittantur;

Salicta;

nec muribus aliove animali abstinerent. et
omne herbarum radicumque genus aggeribus in
fimis muri eruerent. Et cum hostes ob
arassent quicquid herbidi terreni extra murum
erat rapor semen inicerent. ut hannibal eo
usque dum ea nascuntur ad casilinum sessurus
sum exclamaret. qui nulla antea pactione
auribus admiserat. tum demum agi sic est
passus de redemptione liberorum capitum.
Septuncem auri in singulos pretium conuenit.
Fide accepta tradiderunt sese. donec omne au
rum persolutum est in uinculis habiti. Tum
remissi cumas cum fide. Id uerius est quam
ab equite in abeuntes immisso interfectos.
Prenestini maxima pars fuere. Ex .d.lxx. qui
in presidio fuerunt. minus dimidium ferrum fa
mesque absumpsit. Ceteri incolumes prenes
te cum .p.r. suo manitio scriba is antea
fuerat redierunt. Statua eius indicio fuit
preneste in foro statuta loricata amicta
toga uelato capite. et tria signa cum titulo
lamine enee inscripto manitium pro militibus
qui casilini in presidio fuerint uotum uouis
se. titulus tribus signis in ede fortune posi
tis fuit subiectus. Casilinum oppidum reddi
tum campanis est firmatum septingentorum mili
tum de exercitu hannibalis presidio. ne ubi
penus inde abscessisset. romani oppugna
rent. Prenestinis militibus senatus romanus
duplex stipendium et quinquennii militie
uacationem decreuit. Ciuitate cum donaren
tur ob uirtutem non mutauerunt. Perusinorum
casus obscurior fama est. quia nec ipsorum mo
numento ullo est illustratus. nec decreto roma
norum. Eodem tempore petelinos qui uni ex bru
tiis manserant in amicitia romana. non
carthaginenses modo qui regionem optinebant.
sed brutii quoque ceteri ob separata ab se con
silia oppugnabant. Quibus cum obsistere ma
lis nequirent petelini legatos romam ad
presidium petendum miserunt. Quorum preces la
crimeque in questus enim flebiles cum sibimet
ipsi consulere iussi sunt. sese in uestibulo curie
profuderunt. ingentem misericordiam patribus ac populo
mouerunt. Consultique iterum .m. emilio .p.r.
patres circumspectis omnibus imperii uiribus
fateri coacti. nichil iam longinquis sociis in
se presidii esse. Redire domum. fideque ad ultimum
expleta. consulere sibimet ipsos in reliquum
presentis fortune iusserunt. Hec postquam renuntiata
legatio petelinis est. tantus repente meror
pauorque senatum eorum cepit. ut pars profugien
di qua quisque posset ad deserende urbis
auctores essent. pars quando deserti a ueteribus
sociis essent adiungendi se ceteris brutiis.
ac per eos dedendos hannibali. Vicit tamen
ea pars que nichil raptim nec temere agen
dum consulendumque de integro censuit.
Relaxata postero die per minorem trepidatio
nem tenuerunt optimates. ut conuectis
omnibus ex agris urbe ac muros firmarent.
Per idem fere tempus littere ex sicilia sardiniaque
allate romam. Priores ex sicilia otacilii pro
p.r. in senatu recitate sunt. l. furium .p.r.
cum classe ex affrica lilibeum uenisse. ipsum
grauiter saucium in discrimine ultimo uite
esse. militi nauali ac sociis neque stipendium
neque frumentum ad diem dari. neque unde
detur esse. magno opere suadere. ut quam primum ea
mittantur. sibique si ita uideatur ex nobis .p.r.
successorem mittant. Eadem ferme de stipen
dio frumentoque ab .a. cornelio mamula .
p.r. ex sardinia scripta. Responsum utrique
non esse unde mitteretur. Iussique ipsis classibus
atque exercitibus suis consulerent. Otacilius
ad unicum subsidium .p.r. hieronem legatos

commisisset. in stipendium quanti argenti opus
fuit. et vi. mensum frumentum accepit;
Cornelio in sardinia ciuitates socie benigne
contulerunt; Et rome quoque propter penuriam
argenti triumuiri mensarii rogatione minu
cia tribuni plebis facti. l. emilius. papus. qui cos.
fuerat. et l. scribonius. libo. qui tum tribunus
plebis erat; Et duumuiri creati. m. et c. aulius
edem concordie. quam. l. manlius. pretor
uouerat. dedicauerunt; Et tres pontifices
creati. q. cecilius. marcellus. et. q. fabius
maximus. et. q. fuluius flaccus. pro locum
p. scantini demortui. et l. emilii pauli. cos.
et q. elii peti. qui ceciderant pugna cannensi;
Cum cetera que continuis cladibus fortuna
minuerat. quantum consiliis humanis assequi
poterant patres explessent. tandem se quoque
et solitudinem curie. paucitatem conuenientium
ad publicum consilium respexerunt; Neque enim
post. l. emilium. et c. flaminium. censores sena
tus electus fuerat cum tantum senatorum aduerse
pugne ad hoc sui quemque casus per quinquen
nium absumpsissent; Cum de ea re. m. e
milius. pretor dictatore post casilinum amissum
profecto iam ad exercitum exposcentibus cunc
tis retulisset. tum spurius carulius cum
longa oratione. non solum inopiam. sed pau
citatem etiam ciuium ex quibus in patres le
gerentur conquestus esset. explendi senatus
causa et iungendi artius latini nominis cum
pro magna re se suadere dixit. ut ex singulis
populis latinorum binis senatoribus patres ro
mani censuissent ciuitas daretur. atque in
demortuorum locum in senatum legerentur;
Eam sententiam haud equioribus animis quam
ipsorum quondam postulatum latinorum patres
audierunt; Et cum fremitus indignantium
tota curia esset. et precipue manlium esse etiam
nunc eius stirpis uirum diceret. qua quondam
in capitolio consul minatus esset quem latinum
quem in curia uidisset eum sua manu se
interfecturum. q. fabius maximus numquam
rei ullius alieniore tempore mentionem factam.
in senatu dicit. quam inter tam suspensos sociorum
animos incertamque fidem intactum quod in
super sollicitaret eos eam unius hominis te
merariam uocem silentio omnium extinguen
dam esse; Et si quid umquam arcani sancti ue ad
silendum in curia fuerit. id omnium maxime
tegendum. occulendum. obliuiscendum
pro dicto habendum esse; Ita eius rei oppressa
mentio est; Dictatorem qui censor ante fuisset
uetustissimusque ex his qui uiuerent cen
sor is esse creari placuit qui senatum accirique
c. terentium. cos. ad dictatorem dicendum
iusserunt; Qui eo ex apulia relicto ibi presidio
cum magnis itineribus romam redisset. et
nocte proxima ut mos erat. m. fabium bu
teonem. ex. senatus consulto. sine magistro equitum dictatorem
in sex menses dixit; Ubi cum lictoribus
in rostra ascendit. neque duos dictatores
tempore uno quod numquam antea factum esset proba
re se dixit. neque dictatorem se sine magistro
equitum. nec censoriam uim uni permissam et
eidem iterum nec dictatori nisi rei gerende
causa creato in sex menses datum imperium.
que immodica fors tempus ac necessitas fe
cerit. his se modum impositurum; Nam neque
senatu quemquam moturum ex quo. c. fla
minius. l. emilius censores in senatum
legissent transcribi tantum recitarique eos
iussurum ne penes unum hominem iudici
umque arbitriumque de fama ac moribus
senatoris fuerit. et ita in demortuorum
locum subiecturum. ut ordo ordini. non
homo homini prelatus uideretur. recitato uetere

senatu. inde p̃mus. mortuo͡r legit qui
post. l. emiliũ. c. flaminiũ censores cu
rulem magistratũ cepissent. nec dum
in senatu lecti eẽnt. ut quisq; eo͡r sena
tus p̃mus creatus erat. tum legit qui
ediles. tr̃. pl̃. questoresue fuerant. tum
ex his qui magistrat᷒ cepissent. q̃ spolia
rum ho   fixa domi habent. aut ci
uicam romanã accepissent; Ita. clxxvii.
cum ingenti adp̃batione hominũ in se
natu lecti. extimplo se magistratu abdi
cauit. p̃uatusq; de rostris descendit licto
rib; abire iussis. turbeq; se inmiscuit p̃
uatas agentium res. tps hoc sedulo terens
ne deducendi sui causa p̃p̃lm de foro abdu
ceret; Neq; tam̃ elanguit cura hominum
ea mora. frequentesq; eum domũ deduxe
runt; Consul nocte insequenti ad exerci
tum rediit. ñ facto certiore senatũ. ne co
mitio͡r causa in urbe retineret; Postero
die consultus. a. m. pomponio p̃. r̃. se
natus. decreuit dictatori scribendũ iri
si e. re. p. censeret eẽ. ad consules subrogã
dos ueniret cũ mag̃. equit. ⁊. p̃. r̃. m̃.
marcello. ut ex his p̃sentib; noscere patres
possent. quo statu res. p. eẽt. consiliaq;
ex reb; caperent; Qui acciti erant om̃s ue
nerunt relictis legatis qui legionib; pre
essent; Dictator de se pauca ac modice lo
cutus. in mag̃. equitũ. ti. semp̃niũ. grac
cum. magnam partẽ gl̃e uertit. comitiaq;
edixit; Quib; l. postumius tertiũ absens.
qui tum galliã p̃uintiã optinebat. ⁊. ti.
semp̃nius gracchus qui tũ mag̃. eq̃tum
⁊ ad curerat consules crearentur. p̃. r̃.
inde creati. m̃. ualerian᷒. leuin᷒. appius
claudius. pulcher fului᷒. flaccusq; m̃
mutius sceuola; Dictor creatus magistra
tib; theanũ in bibna ad exercitũ redit.
relicto mag̃. eq̃. rome; Qui cũ paucos p᷒
dies magistratũ initurus eẽt de exercitib;
scribendis cõparandisq; in annũ patres
consuleret Cum hec res maxime agentur.
noua clades nunciata alia sup aliã cumu
lante in eum annũ fortunã; Luciũ postu
miũ. cõs. designatũ in gallia. ipsũ atq;
exercitũ delectos; Silua erat uasta litanã
galli uocabant. q̃ exercitũ traducturus erat;
Ius silue dextra leuaq; circa uiã galli arbo
res ita inciderẽt. ut inmote starent momẽto
leui inpulse; Legiones duas romanas ha
bebat postumius. sociũq; a supo mari tm̃
consc̃pserat. ut. xxv. armato͡r in ag̃s
hostiũ induxerit; Galli orã extreme silue
cũ circũsedissent ũ intrat agm̃ saltum.
tum extremas arbo͡r succisa͡r impellunt
que alia in aliam instabilẽ p se ac male
h̃entem incidentes ancipiti strage arma
uiros. equos obruerẽt. ut uix. x. hoĩes ef
fugerẽt; Nam cũ exanimati plerĩq; eẽnt
arbo͡r truncis fragm̃tisq; ramo͡r. cete
ram multitudinẽ inop̃inato malo trepi
dam. galli saltũ omnẽ armati circũsedẽ
tes interfecerunt; Paucis e tanto num̃o
captis; Q᷒ pontẽ fluminis petentes. ob
sesso ante ab hostib; ponte interclusi sũ. ibi
postumi᷒ omni ui ne caperetur dimicans
occubuit; Spolia corp̃is. caputq; p̃cisum
ducis. boi ouantes templo. qd̃ scĩssimũ ẽ
apud eos intulere; Purgato inde capite.
ut mos ẽ his caluam; auro celauere;
Idq; sacrũ uas erat q̃ sollemnib; libarent.
poculumq; id sacerdotis ẽẽ ac templi an
tistitib; Preda q°; haud minor gallis quã
uictoria fuit; Nam ⁊ si magna pars aĩa
lium strage silue oppressa erat. tam̃ cetere

ciuicam romanam;

p. r. pretores;

Caluam. Postumii ut pocula sacerdotis eẽt galli fecerunt;

res q̄ꝛ inde dissipatū fuga ē strate p omnē
iacentis agminis ordinē inuente sē; Hac
nuntiata clade: cū p dies multos in tanto
pauore fuisset ciuitas: ut tabnis clausis
uelut nocturna solitudine p urbē acta.
senatus edilib; negatū claret ut urbem
circūirent apiriq; tabnas 7 mesticie pu
blice spēm urbi demi iubent. tum. t.
sempnius senatū habuit. consolatusq;
patres ē 7 adhortatus. ne q̄ cannensi ruī
ne n̄ succubuissent ad minores calamita
tes animos summitterent; Q̄d ad car
thaginenses hostes hannibalē attinet.
psp̄a m̄ eēnt. sicut sparet futa; Galli cū
bellū 7 omittī tuto 7 differri posse. ultio
nemq; eam fraudis indoꝝ ac p̄pli. R. po
testate fore; De hoste peno exercitib9q; p
q̄s id bellum gererēt consultandū atq;
agitandū; Ipse p̄mum q̄d peditū eq̄tūq;.
q̄d ciuium. q̄d sotioꝝ in exercitu eēt dic
tatoris disseruit; Tū marcell9 suaꝝ copi
arū summā exposuit. q̄d in apulia. cū. c.
terentio. cōs. eēt aptius quesitū ē. ne sedō
consulares exercitus satis firmat tū bel
lum efficentur iubat ratio; Itaq; galliā
quāq̄ stimulabat iusta ira omitti eo an
no placuit; Exercitus dictatoꝝ consuli
decretus ē; De exercitu marcelli q̄ eoꝝ ex
fuga cannensi eēt in siciliē os traduci. atq;
ibi militare. donec italia bellū eēt placu
it. eod ex indictatoris legionib; reici mili
tem minimi quēq; roboris nullo p̄stitu
to militie tp̄re. n̄ qui stipendioꝝ legitimoꝝ
eēt; Due legiones urbane alteri consuli.
qui in locū. l. postumij suffectus eēt de
crete sē. eumq; cū primū saluus auspicijs
post se creari placuit; Legiones p̄ter eas
duas. p̄mo q̄; tp̄re ex sicilia acciri. atq;
inde. cōs. cui legiones urbane euenissēt.
militū sumeret. q̄ntū opus eēt. c. terentio
cōs. ꝓpagari manū imperiū neq; d̄ exer
citu quē ad p̄sidiū apulie habet q̄cq̄ mi
nui; Dum h in italia geruntur. apparantq;
nichō segni9 in hispania bellū erat. s; ad eā
diem magis psp̄um romanis; P. 7. cn. sci
poniib; inter se partitis copijs. ut. cneus.
terra. p. nauib; rem gereret; Hasdrubal
penoꝝ impatoꝛ. neutri parti uiriū satis
fidens. pcul ab hoste intuallo ac locis tut9
tenebat se; Q̄o d multū ac diu obtestanti
. IIII. peditū et eq̄tes in supplementū missi
ex affrica sunt; Tum refecta tandē spe castra
ꝓpius hostem mouit. classemq; 7 ipse in
strui parariq; iubet ad insulas marti
mamq; oram tutandum; In ipso impetu
mouendarū de integro rerū pculit eū
p̄fectoꝝ nauiū transitio; Q̄ post classem
ad hibm p pauorē desertam grauiter incre
piti. numq̄ deinde satis fidi. aut duci. aut
carthaginensiū reb; fuerant; fecerant hij
transfuge motū in thartesioꝝ gente. desci
uerantq; his auctorib; urbes aliq̄t una
etiā ab ipsis ui capta fuerat; In eam gentē
uersum ab romanis bellū est. infectoq;
exercitu. hasdrubal ingressus agrum
hostium p capite ante dies palicos urbis
menib; chalbum nobilē tarthesioꝝ ducē
cum ualido exercitu castris se detinentē
aggredi statuit; P̄missa g̃ leui armatura.
que eliceret hostis ad certamē. peditū par
tem ad depplandū p agros passim dimi
sit. ut palantis exciperent; Simul 7 ad ca
stra tumultus erat. et p agros fugaq;
et cedes; Deinde undiq; diuersis itinerib;
cū in castra se recepissent. adeo repente
decessit animis pauor. ut n̄ ad munimenta

Publius. scipio.
7. cneus. scipio;

modo defendenda satis animorum esset. sed etiam
ad lacessendum prelio hostem. Erumpunt
igitur agmine e castris tripudiantes more
suo. repentinaque eorum audacia terrorem hos-
ti paulo ante lacessenti incussit. Itaque
et ipse hasdrubal in collem satis arduum
tutum flumine etiam obiecto. tum copias
subducit. et premissam leuem armaturam eques-
que palatos eodem recipit. Nec aut colli. aut
fluminis satis fidens. castra uallo permunit.
In hoc alterno pauore. certamina aliquot sunt
contracta. Nec numida hispano eques
par fuit. nec iaculator maurus cetrato ue-
locitate pari. robore animi uiriumque aliquantum
prestanti. Postquam neque elicere penum ad certa-
men obuersati castris poterant. neque castrorum
oppugnatio facilis erat. urbem ascuam
quo fines hostium ingrediens. hasdrubal
frumentum commeatusque alios conuexerat.
ui capiunt. omnique circa agro potiuntur.
Nec iam aut in agmine. aut in castris. ullo
imperio contineri. Quam ubi negligentiam ex
re. ut fit bene gesta. ortam senserat hasdru-
bal cohortatus milites. ut palatos sine
signis hostes aggrederentur. degressus colle
pergit ire acie instructa ad castra. Quem ut
adesse tumultuose nuntiantes. fugientes ex
speculis stationibusque attulere. ad arma con-
clamatum est. Ut quisque arma ceperat. sine
imperio. sine signo. incompositi. inordinati. in
prelium ruunt. Iam primi conseruerant ma-
nus. cum alii cateruatim currerent. alii non-
dum e castris exissent. Tamen primo ipsa au-
dacia terruere hostem. Deinde rari in con-
fertos illati cum paucitas parum tuta esset. re-
spicere alii alios. et undique pulsi. coire in or-
bem. Et dum corporibus applicantur. armaque ar-
mis iungunt. in artum compulsi. cum uix

cetrato.

mouendis armis satis spacii esset. corona ho-
stium cincti. ad multum diei ceduntur.
Exigua pars eruptione facta. siluas ac mon-
tes petit. Parique terrore et castra sunt deserta.
et uniuersa gens postero die in deditionem uenit.
Nec diu in pacato mansit. Nam subinde a
carthagine allatum est. ut hasdrubal primo
quoque tempore in italiam exercitum duceret. que
uulgata res per hyspaniam omnium ferme a-
nimos ad romanos auertit. Itaque hasdru-
bal extemplo litteras carthaginem mittit.
indicans quanto famam profectionis sue damno
fuisset. Si uero inde pergeret. priusquam hiberum tran-
siret. romanorum hispaniam fore. Nam preter-
quam quod nec presidium nec ducem haberet quem re-
linqueret pro se. imperatores esse romanos. quibus
uix equis uiribus resisti possit. Itaque si ulla
hispanie cura esset. successorem sibi cum ualido
exercitu mitterent. cui omnia prospere eueni-
rent. Non tamen otiosam prouinciam fore. Hee
littere quamquam primo admodum mouerunt senatum.
tamen quia italie cura prior erat. nichil de hasdru-
bale. neque de copiis eius mutatum est.
Himilco cum exercitu iusto et acta classe ad
retinendam terra marique ac tuendam hispa-
niam est missus. Qui ut pedestris naualesque
copias traiecit. castris communitis nauibus-
que subductis et uallo circumdatis. cum equi-
tibus delectis. ipse quantum maxime accelerare
poterat. per dubios infectosque populos iuxta
intentus ad hasdrubalem peruenit. Cum
decreta senatus mandataque exposuisset. atque
edocuisset. ipse inuicem quemadmodum trac-
tandum bellum in hispaniam foret. retro in
sua castra rediit. nulla re quam celeritate tuti-
or. quod undique abierat antequam consentirent.
Hasdrubal priusquam moueret castra. pecunias
imperat populis omnibus sue ditionis satis

ignarus · hannibalem transitus q̄sdā ꝑgo
mercatū · nec auxilia gallica alter q[ue] condu
cta habuisse inopē tm̄ iter ingressū uix pe
netturū ad alpis fuisse; Pecuniis g[ue] rap
tim exactis ad hibm̄ descendit; Decreta car
thaginensiū · 7 hasdrubal iter · ū ad romanos
sunt plata · omnib; omissis reb; · ambo du
ces iunctis copiis ire obuiā ceptis · atq; ob
sistere parant rati si hannibali uix p se ipsi
tolerando italie hosti hasdrubal dux atq;
hispaniensis exercitus eēt iunctus · illius
finē romani imꝑii fore; His animi so curis
ad hibm̄ contrahunt copias; Et transito am
ne · cū diu consultassent · utrū castra castris
conferrent tantis habent sociis carthagi
nensiū oppugnandis morari ab itinere
ꝓposito hostem · urbē appropinq hibam[o]
appellatā oppulentissimā ea tempestate
regionis eius oppugnare parant; Qđ ū
sensit hasdrubal ꝓpe ferenda sociis pgit
ire ipse ad urbem deditā nup in fidē roma
noꝝ oppugnandā; Ita iam cepta obsidio
omissa ab romanis ē · 7 in ipsū hasdruba
lem uersum bellū; Quinq; miliū intuallo
castra distantia habuere · paucos dies ne
sine leuib; ꝑliis nec ut in aciem exirent;

Tandem uno eodēq; die uelut ex cōposito utrim
q; signū ꝓpositū ē · atq; omnib; copiis in
campum descensum ē; Triplex stetit ro
mana acies; Peditū pars int ante signa
locata · pars post signa accepta; Equites
cornua cinxere; hasdrubal mediā aciē
hispanis firmat in cornib; dextro penos
locat; leuo affros mercennarioꝝq; auxi
lia · equitum numidas penoꝝ peditib; · ce
teros affros p cornib; opponit; Nec omēs
numide in dextro locati cornu · s; quib;
desultoꝝ in modicū binos trahentib; equos
int acerrimā sepe pugnā in recentē equū

ex fesso armatis transsultare mos erat;
Tanta uelocitas ipsis · tamq; docile equoꝝ
genus ē; Cum hoc mō instructi starent im
patoꝝ utriusq; partes · haud ferme dispa
res spes erant; Nam ne multū quid aut
numero · aut genere multū hi aut illi pstā
bant; Militib; longe dispar anim⁹ erat;
Romanis enim quāq procul a patria pug
narent · facile psuaserant duces · p italia
atq; urbe romana eos pugnare; Ita uelut
quib; reditus in patriā eo discrimine pug
ne uerteretur · obstinauerant animis uince
aut mori · min⁹ ptinaces uiros habebat
altera acies; Nam maxima pars hispani
erant · qui uinci in hispania q̄ uictores in
jtaliam trahi ualebant; Primo g[ue] concursu
cum uix pila coniecta eēnt · retulit pedem
media acies; Inferentib[us]q; se magno impetu
romanis · uertit terga · nichil segnib; cornib;
ꝑlium fuit; Hinc pen⁹ · hinc affer⁹ · urget ·
uelut in circūuentos ꝑlio ancipiti pugnant;
S; cū mediū tota iam cessisset romana acies sa
tis uiriū ad dimouenda hostiū cornua ha
buit; Ita duo diuisa ꝑlia erant · utroq; ro
mani qui pulsis tandē mediis 7 numero · et
robore uiroꝝ pstārent haud dubie supant;
Magna uis hominū · ibi occisa; Et nisi hispani
uix dū cum sero ꝑlio tam effuse fugissent · p
pauci ex tota supfuissent acie; Equestris pu
gna nulla ad modū fuit; Quia simul inclinatā
mediā aciem · mauri numideq; uiderunt · ex
templo fuga effusa nuda cornua · elefantis
q[uo]q; p se actis deseruere · 7 hasdrubal usq; ad
ultimū euentū pugne morat⁹ e media cede
atq; diripuere; Ea pugna si q̄ dubia his
pania erant romanis adiunxit · hasdru
baliq; nō mō in italiā traducendi exercit⁹ · s; ne
manendi quidē satis tuto in hispania spem
relinquerat; Que postea q̄ litteris scipionū

rome uulgata ē. n̄ tam uictorie. q̄ prohi
bito hasdrubal in italia transitu letabantur;
Dum h̄ in hispania gerunt̄. petelia in bruti9
aliq̄t post m̄sib; q̄ cepta oppugnari erat
ab hilmicone p̄fecto hannibal expugnata;
Multo sang̃ne ac uulnerib; ea penis uictoria
stetit; Nec ulla magis uis obsessos. q̄ fame
expugnauit; absumptis enim frugū alim̄
tis. carnisq; omīs gn̄is quadrupedū fue
teq;. postremo corijs herbq; iradicib; 7 cort
cib; teneris strictisq; robis uixere. nec an̄
q̄ uires ad standū in muris. ferendaq; ar
ma deerant. expugnati ē; Recepta peti
lia. penus ad consentiā copias reducit;
Q̄ minus p̄tinacit̄ defensam. intra paucos
dies in dedicionē accepit; h isd̄ ferme dieb;
ex bruttioꝝ exercit9 crothonē grecā urbem
circūsedit. oppulentā quondā armis ui
risq;. iam adeo multis magnisq; cladib;
afflictam. ut oīs etatis min9 .xx. ciuium
supeēent; Itaq; urbe a defensorib; uastata
facile potiti hostes ē. aras tn̄ re tanta inq̄ q
inter tumultū capte urbis e media cede
quidā effugere; Et locrenses desciuere ad
bruttios penosq;. p̄dita multitudine a p̄n
cipib; Regini tn̄m regionis eius 7 in fide
erga romanos 7 potestatis sue ad ultimū
mansert̄; In siciliā quoq; ead̄ inclinatio
animoꝝ puenit; Et ne dom9 quid̄ hieronis
tota ab defectione abstinuit; Namq; gelo
maxim9 stirpis contempta. simul senectu
te patris. simul p9 cannensem cladē roma
na societate ad penos defecit. mouissetq; in
sicilia res. n̄ adeo oportuna. ut patrē q̄q;
suspitione asp̄geret. armantē eū a multi
tudine sollicitantemq; socios absumpsisset;
H eo anno in italia. in affrica. in sicilia. in
hispania. uario euentu acta; Q. fabius.
maxim9 a senatu postulauit. ut edem

ueneris ericine q̄ dictator uouisset. dedicare
liceret; Senatus decreuit. ut. T. sempnius
cōs. designatus cum bono iussu ad p̄plm̄ fer
ret. ut fabium duum uirū ē iubent edis
dedicande causa. et. m. emilio lepido. qui
bis. c. augurq; fuerat filiires. l. ōr. q. ludos
se funebres p̄ tridūu 7 gladiatoꝝ paria duo
7 .xx. p̄ tridūū in foro dedert̄ ediles curu
les. c. letorius 7 .T. sempnius grachus. cōs.
designati. qui in edilitate mag̃. equitum
fuerat. ludos romanos fecerat q̄ p̄ tridu
um instaurati ē plebei ludi edilium. ōr.
aureli. cotte 7 .m̄. claudi. marcelli. ter.
instaurati; Circūacto t̄tio anno punici
belli. T̄i. sempnius. cōs. idib; martijs ma
gistratū init; Pretoresq; fului9 flaccus.
qui antea. cōs. censorq; fuerat; Urbanā
. m̄. ualeri9 leuinus p̄grinā sortem iniuriis inriis
dictione habuit. app. claudius pulcher.
siciliam. Q. muci9. sceuola. sardinia. sorti
ti sunt; ōr. marcello p̄consule imptum
ē pplō iussit. qd̄ post cannensem clade
minus romanoꝝ impatoꝝ in italia p̄spe
rem gessisset; Senatus quo die p̄mum
ē in capitolio consultus decreuit. ut quo
eo anno dupplū tributū imparetur. sim
plex confestim exigeret̄. ex q̄ stypendium
p̄sens omnib; militib; daretur. p̄ter q̄
qui milites ad cannas fuissent; Inde exer
citib; ita decreuert̄. ut duab; legionib;
urbanis. T. sempnius. cōs. cales ad con
ueniendū diem ediceret; Inde sex legio
nes in castra claudiana sup̄ sessulam de
ducerent̄; Que ibi legiones ēent. erant
autē cannensis maxime exercit9. eas appi9
claudius. pulcher. pp. R. in siciliam tra
iceret. queq; in sicilia ēent. romam de
portaretur; Ad exercitū cui ad conueni
endū cales edicta dies erat. ōr. claudius

marcellus · missus · isq; iussus in castra
claudiana deducere urbanas legiones ;
Ad ueterem exercitū accipiendū deducē
dumq; inde in siciliam · tj · mecilius ·
croto legatus · ab app̄ · cl · est missus ;
Tacitꝰ primo expectauerant hōies utj · cōs ·
comitia collegę creando habet ; Deinde
ū ablegatum uelut de industria · m̄ · mar
cellum uideŕt · quē maxime · cōs · in eū
annum ob egregie in p̄tura res gestas
crearj uolebant · fremitus in curia ortꝰ ;
Qđ ū sensit · cōs · utrumq; inqt ē re · p · fu
it · p · c · ⁊ · m̄ · claudiū ad p̄mutandos
exercitus in cāpaniam pficisci · ⁊ comitia
ñ prius edici · q̄ is inde confecto qđ man
datum ē negotio reu̇isset · ut uos · cōs ·
quē tp̄s rei · p̄ · postularet · quē maxime
uultis habetis ; Ita de comitijs donec re
dijt marcellus · silentiū fuit ; Interea
duumuirj creatj sē · q · fabius maximꝰ ·
⁊ thacilius crassus ; Edib; dedicandis tēplj ·
achilius ; Fabius ueneri ericine utraq; in
capitolio ē · canaliuno decrete · s̄ · de · ccc ·
equitib; campanijs q̄ in sicilia cū fide stj
pendijs emeritjs romam uenerant de
latum ad p̄plm · ut ciues · R · eent ; Item
utj municipes cumani eēnt ; Pride quā
popls campanus · a · pr̄ · defecisset · maxi
me ut hoc ferretur mouerat qđ quorū
hominū eēnt scire seipsi negabant · uete
patria relicta · in eam q̄ redierant nun
dum adscitj ; Postq̄ marcellus ad exercj
tum redit · comitja consulj uni rogando
in locum · L · postumij edicunt ; Creat
ingenti consensu marcellus · q̄ extemplo
magistratū acciperet ; Cui ineunti consu
latum cū tenuisset · uocatj augures ui
tio creatum uideri pnuntiauerunt
uolcoq; · Patres ita fama ferebant · qđ tū

p̄mū duo plebei · cōs · factj eēnt · id dis
cordi non eē ; In locum marcelli · ū is se
magistratu abdicauit · suffectus fabius
maximus tercium ; Mare arsit eo
anno · ad senuessā · bos equuleū pepit ·
signa lanuuij ad iunonis sospite cruore
manauere · lapidib; q; circa id templū
pluit ; Ob quem imbrem nouendiale
ut adsolet sacrū fuit · ceteraq; pdigia
cum cura expiata · cōs · exercitus uiter
eē iussert · fabio exercitus tradi · cui · m̄ ·
iunius dictator p̄rei fuerat euenit · semp
nio ruolonesq; fierent · ⁊ sociorꝫ · xxv ; m̄ ·
ualerius · pr̄ · legiones · quę ex sicilia redis
sent decrete · m̄ · claudius · pro · cōs · ad eū
exercitū qui sup̄ sessulam nole p̄sideret
missus ; P̄tores in siciliam ac sardiniam
pfectj ; Cōs · edixert quotiens in senatū
uocassent · utj senatores quibq; in senatu
dicere sententiā liceret · ad portā capenam
conuenirent ; Pr̄ · quorꝫ iuris dictio erat
tribunalia ad piscinā publicā posuerunt ;
Eo uadimonia fierj iussert · ibiq; eo anno
jus dictum ē ; Interim carthaginē unde
mago frā hannibal · xxii · peditum · ⁊ · d ·
equites · xx · elefantos · x̄ · argentj talenta
in italiam t̄nsmissurus erat cum p̄sidio · lx ·
nauium longarum · nuntiꝰ affertur · in
hispaniam rem male gestam · omisq; fer
me eiꝰ prouintie p̄plos ad romanos defecis
se ; Erant q̄ magonem cū classe ea copijsq;
omissa italia in hispaniā auerterent cū
sardinie recipiende repentina spes afful
sit · paruū ibi exercitū romanum eē · ue
terem · pr̄ · inde cornelium prouintie peritum
decedere nouum expectarj · ad hoc fessos
iam animos sardorꝫ eē diuturnitate impij ·
eo p̄ximo his anno acerbe atq; auare im
patum · graui tributo ⁊ collatione iniq̄

Prodigia ;

Vadimonia ;

frumenti pressos. nichil deesse aliud quam auc-
torem ad quem deficerent. Hec clandes-
tina legatio per principes missa erat. maxi-
me eam rem molientes Ampsicora equi-
tum auctoritate atque opibus longe
primus erat. His nuntiis prope uno tempore
turbati erectique magonem cum classe
sua copiisque in hispaniam mittunt.

Sardi In sardiniam hasdrubalem deligunt
ducem. et tantum ferme copiarum quantum
magoni decernunt. Et rome consules trans-
actis rebus que in urbe agende erant.
mouebant iam sese ad bellum. Ti. sempro-
nius militibus sinuessam ad diem conueni-
endum edixit. Et q. fabius consulto pri-
us senatu ut frumenta omnes ex agris ante
kalendas iunias primas urbes munitas conuehe-
rent qui non inuexisset eius se agrum popula-
turum seruos sub hasta uenditurum.
uillas incensurum. Ne pretoribus quidem
qui ad ius dicendum creati erant. uoca-
tio ad belli administratione data est.

Ualerium pretorem in apuliam ire placuit
ad exercitum a terrentio accipiendum.

Cum ex sicilia legiones uenissent. his potis-
simum uti ad regionis eius presidium ten-
tianum mitti cum aliquo legatorum. et xxv.
naues dat. quibus oram maritimam inter
brundusium et tharentum tutari posset.

Par nauium numerus. que fuluio pretori
urbano decretus. ad suburbana litora tutan-
di. C. terentio proconsule negotium datum.
ut in piceno agro conquisitione militum habe-
ret. locisque his presidio esset. Et t. acilius
crassus. postquam edem mentis in capitolio de-
dicauit. in siciliam cum imperio qui classi
preesset missus. In hanc dimicationem duorum

Philippus rex machedonum legatos fecit ad hannibalem destinat.

oppulentissimorum in terris populorum. inter-
eos philippus machedonum rex. Eo ma-
gis quod propior italie. ac mari tantum ionio discre-
tus erat. Is ubi primum fama accepit han-
nibalem alpis transgressum. ut bello
inter romanum penumque orto letatus
erat. ita utrius populi mallet uictoriam
esse. Incertis adhuc uiribus fluctuatus a-
nimo fuerat. postquam tercia iam pugna.
tercia uictoria cum penis erat ad fortunam
inclinauit. legatosque ad hannibalem misit.
Qui uitantes portus brundusium tarren-
tumque. quia custodiis nauium romanarum
tenebantur. ad lacine iunonis templum.
in templum egressi sunt. Inde per apuliam peten-
tes capuam media in presidia romana il-
lati sunt. deductique ad ualerium leuinum
pretorem circa nuceriam castra habentem. Ibi in-
trepide xenophanes legationis princeps.
a philippo rege se missum ait. ad amicitiam
societatemque iungendam cum populo romano. Mandata
habere ad consules. ad senatum populumque romanum. In-
fectiones ueterum sociorum. noua societate
tam clari regis letus. ad modum hostem pro
hospitibus comiter accepit. Dat qui prosequantur
itinera cum cura demonstrent. que loca.
quosque saltus. aut romanus. aut hostes te-
neant. Xenophanes per presidia romana in
campaniam inde qua proximum fuit in cas-
tra hannibalis peruenit. fedusque cum eo atque
amicitiam iungit. Legibus his ut philippus
rex quam maxima classe. cc. autem naues
uidebatur effecturus in italia traiceret.
et uastaret maritimam oram. bellum pro par-
te sua terra marique gereret. Ubi debella-
tum esset. italia omnis cum ipsa urbe roma
carthaginensium atque hannibalis esset predaque omnis
hannibali cederet. Perdomita italia nauiga-
rent in greciam. bellumque cum quibus regibus
placeret gererent. que ciuitates. continentisque insu-
le ad machedoniam uergunt. hee philippi

regniq; eius eēnt; In has ferme leges inter
penum ducem . legatos q; machedonum .
ictum fedus; Missiq; cum his ad regis ipsi⁹
firmandam fidem legati . gisgo . ⁊ bosthar .
⁊ mago; Eod ad iunonis lacinie ū nauis
occulta in statione erat . puenīunt; Inde
pfecti . cum altum tenerent . conspecti clas̄
se romana fē . que p̄sidio erat calabrie lic
toribus; Valerius . q . flaccus . corcyros ad
psequendam retrahendamq; nauem com
misissent . primo fugere regii conati; Deīn
ū celeritate uinci sensert̄ . tradunt se ro
manis; Et ad p̄fectum classis adducti .
cum quereret qui ⁊ unde ⁊ q̊ tenderent
cursum . xenophanes p̄mo satis iam se
mel felix mendacium struere a philippo
se ad romanos missum; Ad . m̄ . ualeri
um ad quem unum iter tutū fuerat . p
uenisse cāpaniam supare nequisse septam
hostium p̄sidiis; Deinde ut punic⁹ cultus
habitusq; suspectos legatos fecit hanni
balis . interrogatosq; sermo pdidit . tū
comitib; eorꝝ seductis a metu territis
littere q̊; ab hannibale ad philippū inuē
te ⁊ pacte inter regē machedonū . penū
q; ducem; Quib; datis . cognitis . optimū
uisum ē captiuos comitesq; eorꝝ romam
ad senatum . aut consules ubicumq; eēnt
q̄ primū deportare; Ad id celerrime
quinq; naues delecte . ac . l . ualerius .
antias q̊ preeēt missus . eiq; mandatū
ut in omnis nauis legatos partim custo
diendos diuideēt . daretq; opam ne quod
his colloquium inter se . neue cōmunica
tio consuli eēt; Per idem tps rome cū aulus
cornelius nammula sardinia puintia de
scendens retulisset qui status rerum in
sula eēt . bellum ac defensionē oīs specta
re . q̄ . mucium q̊ successisset . ū g̃uitate
celi . aquarꝝq; aduenientē exceptū non tam
in piculosum q̄ longum morbū implicitū
diu ad belli tum sustinendam inutilem
fore . exercitumq; ibi . ut satis firmū pacca
te puincie p̄sidem eē . ita parum bello
qd̄ motu iri uideretur; Decreuert̄ patres .
ut fuluius flaccus . m̄ . peditum . cccc .
equites scribēt eamq; legionem p̄mo q̊;
tpre in sardiniā trahiciendā curaret . mit
teretq; cum impio que ipsi uideretur qui
rem gereret . quo ad mucius conualuisset .
Ad eam rem missus ē . t . manlius . torq̄tus .
qui bis . cōs ⁊ censor fuerat . subegeratq;
in consulatu sardos; Sub idem fere tps ⁊
a carthagine in sardiniā classis missa . du
ce hasdrubale cui caluo cognomen erat .
feda tempestate uexata ad balearis insu
las deicitur; Ibiq; adeo n̄ armenta m̄ . s; ēē
aluei nauium quassati erant subducte
naues dum reficiunt̄ aliq̄ntum tpris tri
uerunt; In italia cum post cannensem
pugnam tractis partis alteri⁹ uirib; .
alterius mollitis animis segnius bellū
eēt campani p se adoriri sunt rem cū anā
sua editionis facere . primo sollicitantes .
ut ab romanis deficerent; Ubi id parum
pcessit dolum ad capiendos eos cōparant .
campanis omnib; statutū sacrificium
ad hamas . Eo senatū campanū uenturū
certiores cumanos fecerunt . petieruntq; .
ut ⁊ cumanus eo senatus ueniret ad con
sultandū communit̄ . ut eod uterq; ppls
socios hostes habēt . p̄sidium ibi armatū
se habituros . ne quid ab romanis noue
piculi eēt; Cumani quamq̄ suspecta
fraus erat . nich abnuere; Ita tegi fallax
consilium posse rati; Interim . ti . sempni⁹
cōs . romanus sinu eē q̊ ad conueniendū
diem edixerat exercitu lustrato t̃nsgress⁹

uolturnum flumen. circa liternum posuit
castra; Ibi quia ociosa statiua erant crebro
decurrere milites cogebat. ut tirones ea
maxima pars uolonum erant adsuescerent
signa sequi. et in acie agnoscere ordines suos;
Itaque legatis tribunisque preceperat. ne qua expro
batio cuiquam ueteris fortune discordiam inter
ordines sereret; Vetus miles tyroni; liber
uoloni sese ex equa resisteret; Omnes satis
honestos generososque ducerent. quibus ar
ma sua signaque .p. r. commisisset; Que
fortuna coegisset ita fieri eandem cogeret
tueri factum. Eo ne maiore cura precepta
ab ducibus sunt quam militibus obseruata. bre
uique tanta concordia coaluerant omnium
animi. ut prope in obliuionem ueniret que ex
conditione quisque esset miles factus; Hec agen
ti graccho. legati cumani nuntiarunt que
a campanis legatio paucos ante dies uenis
set. et quid his ipsi respondissent; Tri
duum post eum diem festum esse non se
natum. solum omnem ibi futurum. sed castra
etiam exercitum campanum; Gracchus ius
cumanis sit cumanis omnia ex agris in urbem
conuehere. et manere intra muros; Ip
se pridie quam statutum sacrificium campa
nis esset. cumas mouet castra cume; De.
.iii. passuum absunt; Iam campani eo fre
quentes ex composito conuenerant; Ne pro
cul inde in occulto marius. alfius. edixit.
ut cui summus magistratus erat campanis
cum .xiiii. malorum habebant castra; Sa
crificio apparando. et inter id instruende
fraudi aliquanto intentior quam muniendis cas
tris. aut ulli militari operi; Triduum sacri
ficatum. ad hamas; Nocturnum erat sacrum.
ita ut ante mediam noctem compleretur; Huic
gracchus insidiandum tempori ratus. custodibus
ad portas positis ne quis enuntiare pos

set cepta. et ad decimam diei horam coac
tis militibus corpora cure somnoque operam
dare. ut primis tenebris conuenire ad sig
num possent; Vigilia ferme prima tolli
iussit signa silentique profectus agmine
cum ad hamas media nocte peruenisset.
castra campana ut in peruigilio neglecta
simul omnibus portis inuadit; Alios som
no stratos. alios perpetrato sacro inermis
redeuntis obtruncat; Hominum eo tumul
tu nocturno cesa. plus .ii. Cum ipso du
ce mario alfio capta sunt signa militaria.
.iiii. et .xx. Gracchus minus centum mi
litum iactura castris hostium potitus
cumas se propere recepit ab hannibale me
tuens. qui super capuam in tifatis habebat
castra; Nec eum prouida ratio fefellit oppi
nio; Nam simul capuam ea clades est
nuntiata ratus hannibal ab re bene
gesta insolenter letum exercitum tyronum
magnum ex parte seruorum. spoliantem uic
tos predasque agentem ad hamas se inuen
turum citatum agmen preter capuam
rapit. obuiosque ex fuga campanorum duo pre
sidia capuam duci saucios uehiculis por
tari iubet; Ipse ad hamas uacua ab hosti
bus castra. nec quicquam preter recentis ues
tigia cedis. strataque passim corpora sociorum
inuenit; Auctores erant quidam ut proti
nus inde cumas duceret. urbemque op
pugnaret; Id quamquam haud modice han
nibal cupiebat. ut quia neapolim non potu
erat cumas saltem maritimam urbem
haberet. tamen quia preter arma nichil secum
miles partim acto agmine extulerat re
tro in castra super tifata se recepit; Inde
fatigatus campanorum precibus. sequenti die
cum omni apparatu oppugnande urbis
cumas redit; Perpopulatoque agro cumano

mille passus ab urbe castra locat; Cum
gracchus magis uerecundia in tali neces
sitate deserendi socios implorantis fidem
suam . p. r. substitisset . quam satis fidens
exercitui; Nec alter . cos . fabius qui ad ca
les castra habebat uulturnum traducere
audebat exercitum; Occupatus primo
auspiciis repetendis deinde prodigiis prelia
super alia nuntiabantur . expiantique ea haud
facile litari aruspices respondebant;
Hee cause cum fabium tenerent . sempronius
in obsidione erat; Etiam operibus oppugna
batur; Aduersus ligneam ingentem ad
motam urbi . aliam turrem ex ipso muro
excitauit . consul romanus aliquanto altiorem
quia muros per se altos subiectis ualidis sup
plicatis pro solo usus erat; Inde primum sa
xis sudibusque et ceteris missilibus propugna
tores . menia atque urbem tuebantur; Po
stremo ubi promouendo adiunctam muro ui
derunt turrem facibus ardentibus plurimum
simul ignem coniecerunt; Quo incendio
trepida armatorum multitudo . cum de turre
sese precipitaret ex oppido eruptio simul
duabus portis stationes hostium fudit fu
gauitque in castra . ut eo die obsesso quam ob
sidenti similior esset penus; Ad . x . cccc .
carthaginensium cesi . et inde . l . x . vi .
capti . qui circa muros et in stationibus so
lute ac negligenter agentes . cum nichil minus
quam eruptionem timuissent; ex improuiso
oppressi fuerant; Gracchus priusquam se hos
tes ab repentino pauore colligerent re
ceptui signum dedit . ac suos intra mu
ros recepit; Postero die hannibal tum
secunda re . cos . iusto prelio ratus certaturum .
aciem inter castra atque urbem instruxit;
Ceterum postquam neminem moueri absoluta cu
stodia urbis uidit . nec committi quicquam

temerarie spei . ad tiphata redit . infecta
re; Quibus diebus cumae liberatae sunt obsidione .
isdem diebus . et in lucanis argumentum
. ti . sempronius cui longo cognomen erat
cum hannone peno prospere pugnat su
pra . ii . hominum occidit . et . cc l x x x .
milites amisit . signa militaria ad . x l i .
cepit; Pulsus finibus lucanis hanno . re
tro in bruttios sese recepit; Et ex hirpi
nis oppida tria . que a populo . r . defecerant .
ui recepta per . m . ualerium . pr . uercel
lium sicilinum . et auctores defectionis
securi percussi . super . u . captiuorum sub hasta
uenierunt . preda alia militi concessa . ex
ercitusque cumam reductus; Dum hec
in lucanis atque in hirpinis geruntur;
quinque naues que machedonum atque penorum
captos legatos romam portabant . ab
supero mari ad inferum circumuecte prope
omnem italie oram . cum preter cumas uelis
ferrentur . neque hostium an sociorum essent satis
sciretur gracchus obuiam ex classe sua
naues misit; Cum percunctando inuicem
cognitum esset . cos . cumis esse . naues cu
mas appulse . captiuique ad . cos . deducti
et littere date; Cos . litteris philippi atque
hannibalis perlectis . consignata omnia ad se
natum itinere terrestri misit; nauibus
deuehi legatos iussit; Cum eodem fere die
littere legatique romam uenissent . et percun
ctatione facta dicta cum scriptis congru
erent . primo grauis cura patres incessit .
cernentes quanta uix tolerantibus punicum
cum bellum . machedonici belli moles
instaret; Cui tamen adeo non succubue
runt . ut extemplo agitarent . quemadmodum
ultro inferendo bello auerterent ab ita
lia hostem; Captiuis in uincula condictis
comitibusque eorum sub hasta uenditis ad naues

recepta.

·xxv· quib; ·p̄· ualerius ·flaccus p̄fectus
p̄erat ·xx· paratis alias decem iunt; His com
paratis deductisq; ⁊ additis ·v· nauib; que
aduexerant captiuos legatos ·xxx· naues
ab hostia tarentū p̄fecte. Iussusq; ualeri9
militib; uarronianis ·quib9 ·l· apustius
legatus tarenti p̄erat in naues impositus.
lu· nauium classē n̄ tueri m̄ italie oram.
s; explorare de machedonio bello · si congru
entia litt̄is legatorūq; indicis philippi cō
silia eēnt. ut ·ō· ualeriū ·pr· litteris
certiorē faceret. isq; ·l· apustio legato
exercitui p̄posito tarentū ad classem p
fectus: primo q̄q; tēpre in machedoniam
transmitteret · daretq; operam. ut philippū
in regno contineret; Pecunia ad classem
tuendā · bellumq; machedonī cū ea decre
ta est: que ·ap· claudio in siciliā missa e
rat · ut redderetur hieroni regi; Et h' p·l·
antistiū legatū tarentū · deuecta · simul
ab hierone missa ·cc· modium tritici.
⁊ hordei ·c· Dum h' romani parant agūtq;
ad philippū captiua nauis una ex his
que rome missa erant ex cursu refugit;
Inde scitum legatos cum litt̄is captos;
Itaq; ignarus ex his que cū hannibale
legatis suis conuenissent: queq; legati ei9
ad se allaturi fuissent legationē aliam cū
eis mandatis mittit; Legati ad hanniba
lem missi eraclitus cui scothinos cogno
men erat ⁊ chritobolo eusotius ⁊ sosithe
us magnes; Hi prospere tulerūt ac retule
runt mandata; S; prius se etas circum
egit q̄ mouere ac moliri quicq̄ rex pos
set; Tantum nauis una capta cū legatis
momenti fecit · ad dilationē imminentis
romanis belli; Et circa capuā transgresso
uolturnū fabio · post expiata tandem
prodigia · ambo ·cōs· rem gerebant;

Conbulteriā ⁊ trebulam ⁊ austiculam.
urbes que penum defecerant fabius ui
cepit. p̄sidiaq; in his hannibal capuāq;
permulti capti; Et nole sic priore anno se
natus · romanorum plebs hannibal cam
panique erat; Consiliaq; occulta de cede
principum ⁊ proditione urbis inibantur;
Quib; ne incepta procederent · inter capuā castra
q; hannibal que in tifatis erant traducto
exercitu fabius sup uesuuiū in castris
claudianis consedit; Inde ·ō· marcellū
pro ·pr· cum his copiis quas habebat no
lam in p̄sidium misit; Et in sardinia p·r·
marcellū ·pr· administrari cepta que o
misse erant · postq̄ ·q· mucius ·pr· graui
morbo ē implicitus; Manlius nauib;
longis ad caralis subductis naualibusq;
sociis armatis · ut terra rem gereret;
Et a ·pr· exercitu accepto · duo ⁊ ·xx· pedi
tum ·x· ·cc· equites confecit; Cum his e
quitum peditumq; copiis · in agrum
hostium · haud procul ab hamsichore
castris castra posuit; Hamsichor forte
profectus erat in pellitos sardos ad iuuē
tutem armandam qua copias augeret;
Filius nomine hostus castris p̄erat; Is ado
lescentia ferox · temere p̄lio inito fusus
fugatusq; ad ·xxx· sardorum eo p̄lio cesa
·dccc· ferme uiui capti · alius exercitus
primo per agros siluasq; fuga palatus · de
in fugisse fama erat ad urbem nomine
cornum caput eius regionis confugit;
Debellatumq; eo p̄lio in sardinia eēt ni Prospa pugna manlii;
classis punica cum duce hasdrubale q̄
tēpestate deiecta ad baliaris erat in tp̄
ad spem rebellandi aduenisset; Manlius
post famam ad pulse punice classis ca
ralis se recepit; Ea occasio hamsichori
data ē · penos iungendi; Hasdrubal

copiis in terram expositis . et classe remis
sa carthaginem . duce hamsichora ad
sociorum p. R. agrum populandum profectus caral
perventurus erat; Ni manlius obvio exer
citu ab effusa eum populatione continuisset;
Primo castra castris . modico intervallo sunt
obiecta; Deinceps procursationes levia cer
tamina vario eventu inita; Postremo
descensum in aciem signis collatis iusto
proelio per IIII . horas pugnatum; Diu pug
nam ancipitem peni . sardis . facile vinci
adsuetis fecerunt; Postremo et ipsi cum
omnia circa strage ac fuga sardorum repleta
essent fusi; Ceterum terga dantes circum
ducto cornu quo pepulerat sardos inclusit
romanus; Cedes inde magis quam pugna fu
it . XII . hostium cesa sardorum simul penorumque;
ferme III . DCC . capti . et signa militaria .
XXVII . Ante omnia claram et memora
bilem pugnam fecit . hasdrubal imperator
captus . et hanno . et mago . nobiles cartha
ginenses; Mago ex gente barchina propin
qua cognatione hannibali iunctus; han
no auctor rebellionis sardis bellique eius .
haud dubie concitator; Nec sardorum du
ces minus nobilem eam pugnam cladibus
suis fecerunt; Nam et filius hamsichore
hostis in acie cecidit . et hampsichora cum
paucis equitibus fugiens . ut super afflictas
res . necem quoque filii audivit . nocte ne cu
ius interventus ceptam peteret mortem
sibi consciuit; Ceteris urbibus cornus eadem
que ante fuge receptaculum fuit; Quam
manlius victore exercitu aggressus . in
tra dies paucos recepit; Deinde alie quoque
civitates que ad hampsichoram penosque
defecerant . obsidibus datis dediderunt sese;
Quibus stipendio frumentoque imperato pro cuiusque
aut viribus aut delicto . caralis exercitum
reduxit; Ibi navibus longis deductis . im
positoque quem secum advexerat milite ro
mam navigat . sardiniamque perdomitam
nuntiat patribus; . et stipendium questoribus; .
frumentum edilibus; . captivosque fulvio p. R.
tradit; Per idem tempus . T. othacilius . p. R. ab lili
beo classi in affricam transvectus . depopula
tusque agrum carthaginensem . cum sardi
niam inde peteret . quo fama hasdrubalem
balearibus nuper traiecisse classi affricam re
petenti occurrit; Levique certamine in al
to commisso . septem inde naves cum sociis
navalibus cepit; Ceteras metus haud secus
quam tempestas passim disiecit; Per eosdem forte
dies . et bomilchar cum militibus ad supple
mentum carthagine missis elefantisque com
meatu lochras accessit; Quem ut incautum
opprimeret . Appius . claudius per simulationem
provincie circumeunde messanam rapti
exercitu ducto estuque suo lochros traiecit;
Iam inde bomilchar ad hannonem in brut
tios profectus erat . et lochrenses portas ro
manis clauserunt; Appius . magno conatu
nulla re gesta . messanam repetit; Eadem
estate marcellus ab nola quam presidio optine
bat crebras excursiones in agrum hirpi
num . et samnites . caudinos fecit; Adeoque
omnia ferro atque igni vastavit . ut antiqua
rum claudium samnio memoriam renova
ret; Itaque extemplo legati ad hannibalem
missi simul ex utraque gente . ita penum
allocuti sunt; Hostes . p. R. hannibal fui
mus . primum per nos ipsi quoad nostra arma . nostre
vires nos tutari poterant; Postquam his
parum fidebamus . pyrrho regi nos ad
iunximus; A quo relicti . pacem necessa
riam accepimus . fuimusque in ea annos
prope L . ad id tempus quo in italiam venisti .
tua nos non magis virtus fortunaque; .

Samnites penum hannibalem alloquuntur;

quam unica p̄mittas ac benignitas erga
ciues nr̄os quos captos nob̄ remisisti . ita cō
ciliauit t̄ . ut te saluo atq; incolumi amico .
n̄ m̄ . p̄r . s; ne d̄os quidē iratos si fas ē diq
timerem9 ; At hercule . n̄ solum incolumi
τ uictores . q̄ p̄sentit te cōploratū p̄pe con
iugum ac libeꝝ nr̄oꝝ exaudire . et flagn̄
tia tecta posses conspiceret ; Ita sum9 aliquo
tiens hac estate deuastati . ut . m̄ . marcell9
n̄ hannibal uicisse ad cannas uideatur .
gl̄atur q; romani te ad unum m̄ ictum
uigentem . uelut iactō emisso torpore p̄
annos ; Cum . p̄r . bellum gessimus nullo
externo adiuti . nec duce . nec exercitu . n̄
q̄d p̄ biennium pirrh9 nr̄o magis milite
sua sauciatui res quā suis uirib; nos defen
dit ; Non ego sedis reb; nr̄is gl̄abor duos
cōs . aut duos consulares exercitus ab nob̄
sub iugum missos . τ si qua alia aut leta
aut gl̄osa nob̄ euener̄t . que aspa aduer
saq; tunc acciderunt . minore indignati
one referre possumus . quamq; hodie eue
niunt ; Magni dictatoris cum mag̃ . equi
tum . bini . cōs . cum binis consularib; exer
citib; ingrediebant̄ fines nr̄os ante explo
rato . τ subsidiis positis . τ sub signis ad po
pulandum ducebant ; Nunc p̄pri uni9
τ parui ad tuendam nolam p̄sidii preda
sumus ; Iam ne manipulatī quidē s; latro
num m̄ p̄cursant finib; nr̄is . negligenti9
q̄ si in romano uagarentur agro ; Causa
autem hec ē q̄d neq; tu defendis . τ nr̄a iu
uentus . que si domi eēt tutaret̄ . omnis
sub signis militat tuis ; Nec te . nec exerci
tum tuum noui . a quo tot acies romanas
fusas stratasq; eē sciam . τ facile eē dicam
opp̄mere p̄plātores nr̄os uagos sine signis
palatos . quo quemq; trahit q̄uis uana
p̄de spes numidarum paucoꝝ illi quidē
p̄da erat . p̄sidiumq; missum nob̄ . τ nole
ademeris . si m̄ q̄s ut socios habes dignos
duxisti . ad id indignos iudicas q̄s in fidē
receptos tuearis ; Ad ea hannibal respondit ;
Omnia simul facere hirpinos samnitesq; .
Et indicare clades suas . τ petere p̄sidium . et
queri indefensos se neglectosq; . Indican
dum autē primū fuisse . deīn petendum
p̄sidium ; Postremo ni impetretur . tum
demq; querendum frustra opem implo
ratam ; Exercitum eē n̄ in agrum hirpinū
samnitiumue ne et ipse oneri eēnt . s; in
p̄xima loca sociorum . p̄r . adducturum .
his p̄plandis . τ militem suū repleturum
se . τ metu p̄cul ab his summoturū hostis ;
Q̄d ad bellum romanū attineret . si trasimen
ni q̄ trebie . si cannarū q̄ trasimenni pug
na nobilior eēt cannarū . se quoq; memoriā
obscuram maiore τ clariore uictoriā factu
rum ; Cum hoc responso muneribq; am
plis legatos dimisit ; Ipse p̄sidio modico re
licto in tifatis p̄fectus cetero exercitu re
nouato iam p̄git . eod anno ex bruttiis
cum supplemento carthagine aduecto atq;
elefantis uenit castris . haud p̄cul positis ;
Longe alia oīa inquirenti comp̄ata sunt .
quamq; a legatis socioꝝ audierat ; Nichil
enim marcellus ita gerebat . ut aut for
tune aut temere hosti cōmissum dici poss;
Explorato cum firmisq; p̄sidiis tuto receptu
p̄datum ierat . omīaq; uelut aduersus
presentē hannibalē cauta p̄uisaq; fuer̄t ;
Tum u̇ sensit hostem aduentare . copias int̄
menia tenuit . p̄ muros inambulare sena
tores nolanos iussit ; Et oīa circa explo
rare . que apud hostes fierent ; Ex his an
no cū ad murū accessissent . herennium
bassum . etherium . pethium ad colloqui
um euocatos . p̄missumq; marcelli egres

sos · p̄ interp̄tem alloquitur; Hannibal
uirtutem fortunamq; extollit · p̄r · ob
tegit · senescentē cum uirib; maiestatem;
Que si paria eēnt · ut quondam fuissent tam̄
expertis q̄ graue romanū imperium sociis
q̄ta indulgentia hannibal etiam in captiuos
omnis italici noīs fuisset punicā romane
societatē atq; amicitiā preoptandā eē;
Si ambo · coīs · cum suis exercitib; ad nolā
eēnt · tam̄ non magis pares hannibali
futuros; Quā ad cannas fuissent · ne dū
p̄tor unus cū paucis ⁊ nouis militibus
nolam tutari possit; Ipsor̄ q̄ hannibal
interēē capta an tradita nola potiretur;
Potiturum enim · ut capua · nuceriaq;
potius eēt; S; q̄d inter capue ⁊ nucerie
fortuna interēēt · ipsos p̄pe in medio sitos
nolanos scire; Nolo minari que capte
urbi censura forent · s; potius spondere
si marcellum p̄sidio ac nolam tradidissent ·
neminē alium q̄ ipsos legem q̄ in societatē
amicitiā hannibal uenirent dicturum;
Ad ea herennius bassus respondit · multos
annos iam int̄ nolanum romanūq; p̄plm
amicitiā eē · cuius neutros ad eam diem
penitere · & s̄ si cum fortuna mutanda
fides fuerat sero iam eē mutare eam dedi
tiris se hannibali p̄ proditionē recipien
de nole; Itaq; corona oppidū circumdedit ·
ut simul ab omni parte menia aggredē
tur; Quē ut successisse muris marcellus
uidit · instructa intra portam acie · cum
magno tumultu erupit; Aliquo p̄mo
impetu p̄culsi · cesiq; sunt; Dein cursu
ad pugnam facto equatisq; uirib; atrox
eē cepit pugna; Memorabilisq; int̄ paucas
fuisset · ni ingentib; p̄cellis effusus imber
diremisset pugnantis; Eo die commisso mo
dico certamine atq; irritatis animis ·

in urbem romani · peni in castra recepunt
sese; Iam penor̄ p̄ma eruptione p̄culsi ·
ceciderunt haud plusq̄ · xxx · romani;
Imber continens · p̄ noctem totam usq;
ad horam terciā diei insequentis tenuit;
Itaq; quamq̄ utraq; pars auidi certaminis
erat · eo die tenuert̄ sese tam̄ munimitis;
Tercio die hannibal partē copiarū predatū
in agrū nolanū misit; Qd̄ ū animaduer
tit marcellus · extemplo in aciem copias e
duxit; Neq; hannibal detractauit · mil
le fere passuum int̄ urbem erant castra
que eo spatio ⁊ s̄ omīa campi circa nolam
concurrunt; Clamor ex parte utraq; sub
latus p̄ximos et cohortib; his que in ag̊s
p̄datum exierant ad p̄lium iam commissum
reuocauit; & nolani · aciem romanā auxe
runt; Quos collaudatos marcellus in
subsidiis stare · & saucios ex acie efferre
iussit · pugna abstinerent · ab se signum
accepissent; Prelium erat anceps; Sūma
ui & duces hortabant̄ · & milites pugna
bant; Marcellus uictis ante diem terciū
fugatis · ante paucos dies a cumis pulsis
p̄ore anno ab nola · ab eod̄ se duce milite
alio instare iubet · n̄ omīs eē in acie p̄dan
tis uagari in agro; S; qui pugnent mar
cere capana luxuria · uino et scortis · oib̄q;
lustris p̄ totam hiemem confectos; Abisse
illam uim uigorēq; delapsa eē robora cor
por̄ animor̄q; · quib; pirenei alpiumq;
supata sint iuga · reliquias illor̄ uiror̄
uix arma menbraq; sustinentis pugnare
capuam hannibali cannas fuisse · ibi
uirtutē bellicā · ibi militarē disciplinā ·
ibi p̄teriti t̄pris famā · ibi spem futuri
extinctam; Cum h̄ exp̄brando hosti
marcellus suor̄ militum animos erigeret ·
hannibal multo g̃uiorib; p̄bris incr̄pabat;

Prelium hunc
marcellum et
hannibalem;

Hannibal suos
minus ferociter
pugnantes incr̄pat;

Arma signaq; eadem se noscere. que ad trebiā trasimenumq; postremo ad cannas uidissent habuissetq; Militem alium pfecto re in hybernia capuam duxisse. alium inde eduxisse. legatum ne romanū 7 legionis uiuus atq; ale magno certamine. uix toleratis pugnam. quos bine acies consulares nūq̄ sustinuerīt. Marcellus tyrone milite ac nolanis subsidiis inultus. nos iam tertiō lacessit; Vbi ille miles meus est. qui erepto ex equo. g. flaminio cōs. caput abstulit. Vbi. L. paulum. ad cannas occidit. ferrū nunc hebet. an dextre torpent. an quid prodigii est aliud qui pauci plures uincē soliti estis. nūc paucis plures uix restatis. romam uos expugnaturos si quis ducēt fortes linguam iactabatis; En nunc minor res ē hic; Experiri uim. uirtutēq; uolo; Expugnate nolam campestrē urbem. nō flumine. nō mari septam; hinc uos ex tam opulenta urbe. prēda. spoliisq; onustos. uel ducam quo uoletis uel sequar; Nec bene nec maledicta pfuerunt. ad confirmandos animos; Cum omī parte pellerentur. romanisq; crescerent animi. non duce solum adhortante. sed nolanis etiā per clamorē fauorē indicem accendentibus ardorem pugne terga peni dederūt. atq; in castra compulsi sunt; Que oppugnare cupientis milites romā. c. marcellus nolam reduxit cum magno gaudio 7 gratulatione etiā plebis que ante inclinatior ad penos fuerat; hostium plus uel cesa. uel eo die ui
.5. ui capti. dc. et signa militaria. xx. 7. ū. elefanti. iiii. in acie occisi; Romanorum minus mille interfecti; Posterum diem induciis tacitis sepeliendo utrinq; cesos in acie consumpsisset. Spolia hostium marcellus uulcano uotū cremauit;

Pugna sup glāris inter campanū militem 7 alium romanū uos;

Tercio post die ob iram credo aliquā. aut spem liberalioris militie. cc. lxxii. equites. mixti numide hispani. ad marcellum transfugerunt; Eorum forti fideliq; opam eo bello usi sunt sepe romani; Ager hispanis in hispania. 7 numidis in affrica. post bellum uirtutis causā locus datus est; hannibal ab nola remisso in bruttios. annone in quib; uenerat copiis ipse apulie hibnā petit. circaq; arpos consedit; Q. fabius. ut pfectus in apuliā hannibalem audiuit. frumentum ab nola neapoliq; in ea castra conuecto. que sup suessulam erant. munimentisq; firmatis 7 psidio quod p hibna ad petendū locum satis eēt relicto. ipse capuam ppius mouit castra. agrumq; capanum ferro igniq; depoplatus. donec coacti sunt campani. nichil admodum uiribus suis fidentes egredi portis 7 castra ante urbem in aperto communire; VI. armatorum habebant. peditē imbellē equitatu plus poterant; Itaq; equestribus pliis lacessebant hostem; Inter multos nobiles equites. campanus cerrinus inbellius erat. cognomine taurea ciuis indedem erat longe omnium campanorū fortissimus eques adeo. ut cum apud romanos militaret. unus eum romanus claudius asellus gloria equestria equaret; hic taurea cum diu pilustrans oculis obequitasset hostium turmis. tandem silentio facto. ubi eēt. cl. asellus quesiuit; Et qm uerbis sedē uirtute ambigere solitus eēt. cur nō ferro decerneret daret spolia opima uictus aut uictor caperet; hec ū .5.
asello sunt nunciata in castra. tm̄ moratus. ut cōs. percunctaretur. liceret ne extra ordinem in puocantē hostē pugnare. pmissu eius arma extemplo cep;

Provectusq; ante stationes equo tauream
nomine compellavit congrediq; ubi vellet
iussit; Iam romani ad spectaculum pugne ei(us)
frequentes exierant et campani non vallum m(odo)
castrorum. sed menia etiam urbis prospectantes
repleverunt. cum iam ante ferocibus di
ctis nobilitassent rem. infestis hastis conci
tarunt equos; Dein libero spacio inter se lu
dificantes. sine vulnere pugnam extrahebant;
Tum campanus romano; Equorum inquit
hoc non equitum erit certamen. de campo in ca
vam hanc viam dimittimus equos; Ibi nullo
ad evagandum spacio comminus conserentur
manus; Dicto prope citius equum in via
clam deiecit; Taurea verbis ferocior quam re.
minime sis inquit cantherium in fossam.
que vox in rusticum inde proverbium prodita est;
Cl. cum ea via longe perequitasset. quia nul
lo obvio hoste. in campum rursus evectus
increpans ignaviam hostis cum magno
gaudio et gratulatione victor in castra
redit; Huic pugne equestri rem quam etatis
communis certe existimatio est mirabilem.
certe adiciunt quidam annales; Cum refu
gientem ad urbem tauream. cl. sequeretur
patenti hostium porte invectum. per alteram
stupentibus miraculo hostibus intactum evasis
se; Quieta inde stativa fuere; Retro etiam cos.
movit castra. ut sementem campani face
rent; Nec ante violavit agrum campanum
quam iam alte in segetibus herbe pabula prebe
potuerant. et convexit in claudiana castra
sup(er) suessulam ibiq; hiberna edificavit. m.
claudio. pro cos. imperavit. ut retento nole
necessario ad tuendam urbem presidio. ce
teros milites dimitteret romam. ne one
ris sociis et sumptui rei. p. essent; Et t.
gracchus a cumis luceriam in apulia
legiones conduxisset. m. valerium inde

pr. brundisium cum eo quem lucerie
habuerat exercitum misit. tuerique oram
agri salentini. et providere quod ad philippum
bellumq; machedonicum attineret iussit;
Exitus estatis eius qua hec gesta perscripsimus
littere. a. p. et. cn. scipionibus venerunt.
quantas quamq; prosperas in hispania res gessissent.
sed pecuniam in stipendium. vestimentaq; et
frumentum. exercitui et sociis navalibus omnia
deesse; Quod ad stipendium attineat. si era
rium inops esset se aliquam rationem inituros.
quomodo ab hispanis sumant; Cetera utiq;
ab roma mittenda esse. nec aliter aut exerci
tum. aut provinciam attineri posse; Lit
teris recitatis. nemo omnium erat. qui nec
vera scribi et postulari equa faceretur;
Sed occurrebat animis. quantos exercitus ter
restris navalisq; tuerentur. quantaq; no
va classis mox paranda esset. si bellum
machedonicum moverentur; Siciliam
ac sardiniam. que ante bellum vectiga
les fuissent. vix presides provinciarum exerci
tus alere; Tributo. sumptus suppedi
tari; Eum ipsum tributum conferentium
numerum. tantis exercituum stragibus.
et ad thrasimenum lacum. ad cannas
imminutum; Qui superessent pauci. si
multiplici gravarentur stipendio. alia
perituros peste; Itaq; nisi fide staret. rem. p.
opibus non staturam; Prodeundum in contionem
fulvio. pr. esse. indicandas populo publi
cas necessitates cohortandosq; qui redemp
turis auxissent patrimonia. ut rei. p.
ex qua creavissent tempus commodarent.
conducerentq; ex lege prebenda que
ad exercitum hispaniensem opus essent.
ut cum pecunia in erario esset. his primus
solveretur; Hec. pr. in contione edixit.
quo vestimenta. frumentum hispaniensi exer

citum prebenda queque alia opus essent na-
valibus sociis esset locaturus. Ubi ea dies
venit ad conducendum tres societates ade-
rant hominum undeviginti; quorum duo po-
stulata fuere: unum, ut quamdiu in rem publicam
in eo publico essent, alterum, ut que in
naves imposuissent ab hostium tempe-
statisque vi publico periculo essent. Utroque
impetrato conduxerunt, privataque pe-
cunia res publica administrata. Ii mores eaque
caritas patrie per omnes ordines velut teno-
re uno pertinebat. Quemadmodum condu-
cta omnia magno animo sunt, sic summa
fide prebita, nec quicquam secius quam si ex opulento era-
rio, ut quondam, alerentur. Cum hi com-
meatus venerunt, Illiturgi oppidum ab
Hasdrubale ac Magone et Hannibale
Bomilcaris filio ob defectionem ad roma-
nos oppugnabatur. Inter hec trina ca-
stra hostium Scipionis cum in urbem sociorum
magno certamine ac strage obsistentium
pervenissent, frumentum, cuius inopia erat,
advexerunt; cohortatique oppidanos ut
eodem animo menia tutarentur quo pro
se pugnantem romanum exercitum
vidissent, ad castra maxima oppugnan-
da, quibus Hasdrubal preerat, ducunt.
Eodem et duo duces et duo exercitus cartha-
giniensium, ibi rem summam agi cernen-
tes, convenerunt. Itaque eruptione e cas-
tris pugnatum est. LX hostium eo die
in pugna fuerunt, XVI circa romanis.
Tamen adeo haud dubia victoria fuit
ut plures numero quam ipsi erant romani
hostium occiderint, ceperint amplius III
hominum, paulominus decem equorum
undeLX militaria signa et elefantis
V in prelio occisis, trinisque eo die castris
potiti sint. Illiturgi obsidione liberato ab

LX hostium in pugna et romanorum XVI

intibili oppugnandum punici exercitus
traducti, suppletis copiis ex provintia, ut
que maxime omnium belli avida modo preda
aut merces esset, et tum iuventa abundan-
te. Iterum signis collatis eadem fortuna
utriusque partis pugnatum. Super XIII
hostium cesa, supra III capta cum signis
duobus et XL et IX elephantis. Tum vero omnes
prope Hispanie populi ad romanos defecerunt,
multoque maiores ea estate in Hispania quam
in Italia res geste.

Explicit liber XXIII. Incipit liber XXIIII.

Ut ex Campania in Bruttios re-
ditum est, Hanno adiutoribus et
ducibus Bruttiis grecas urbes
temptavit, eo facilius in socie-
tate manentes romana quod Bruttios,
quos et oderant et metuebant, carthaginiensium
partis factos cernebant. Regium primum
temptatum est, diesque aliquot ibi nequicquam
assumpti. Interim Locrenses frumentum
lignaque et cetera necessaria usibus ex agris
in urbem rapere, etiam ne quid relictum prede
hostibus esset; et in dies maior omnibus portis
multitudo effundi. Postremo hoc modo
relicti in urbe erant qui reficere muros
portas telaque in propugnacula congerere
cogebantur. In permixtam omnium etatium
ordinumque multitudinem et vagantem in agris
magna ex parte inermem Hamilcar penus
equites emisit, qui violari quemquam vetiti,
tantum ut ab urbe excluderent, fuga dissipatos
turmas obiecere. Dux ipse loco superiore cas-
tra unde agros urbem posset conspicere.
Bruttiorum cohortem adire muros atque
vocare principes Locrensium ad colloqui-
um iussit, et pollicentes amicitiam Hannibalis
adhortari ad urbem tradendam. Brut-
tiis in colloquio nullius rei primo fides est.

Deinde ut penus apparuit in collib; & refu gientes pauci. aliam omnē multitudinem in potestate hostium ēē afferebant. tum metu uicti. consulturos sē ꝑplm responde runt; Aduocataq; extemplo contione. cū et leuissimus quisq; nouas res. nouamq; societatem mallent. & quoꝝ ꝓpinqui ext̄ᵃ urbem interclusi ab hostib; erant. uelut obsidib; datis pigneratos habent animos paucis magis taciti probarent constantē fidem q̄ᵃ probatam tueri auderent. haud dubio in spēm consensus sit ad penos dedi tio. L. atilio. ꝓfecto ꝓsidi quiq; cū eo mili tes romani erant. clam in portum deduc tis atq; impositis in nauis. ut regium deueherentur. hamilcharē penosq; ea con ditione. ut fedus extemplo equis legibus fieret in urbem acceperunt; Cuius rei pro pe non seruata fides deditis ē. cum penus dolo dimissum romanū incusaret. locren ses ꝓfugisse ipsum causarentur; Insecuti etiam equites sunt. si q̄ᵒ casu in freto estus morari. aut deferre naues in terrā poss; Et eos quidē quos sequebantur non sūt adepti alia sammessana traicientes freto regium naues conspexerunt; Milites erāt roma ni a claudio ꝑtore missi. ad optinendam urbem ꝓsidio; Itaq; regio extemplo abs cessum est; Lochrensib; iussu hannibalis data pax ut libēs suis legib; uiuerent. urbs pariter & penes portus in potestatē lochrensium ēēt societas eo iure staret. ut penus lochrensem. lochrensesq; pe num pace. ac bello. iuuaret; Sic a freto peni reducti frementib; bruthijs. qd̄ re gium ac lochros quas urbes direpturos se destinauerant intactas reliquissent; Itaq; ꝑ seipsi conscriptis armatis iuuentutis suē. xv. ad crothonem oppugnandā ꝑgit

ire grecam. & ipsam urbem & maritimā plurimum accessur ū opib; si moꝛā maris urbem ac portum menib; ualidā tenuis sent credentes; Ea cura angebat. qd̄ neq; ū accersere ad auxilium penos satis aude bant. & ne quid ū ꝑ socijs egissent uidentᵘʳ; Et si penus rursus magis arbitᵉʳ pacis quā adiutoꝛ belli fuisset. ne in libtatem crotho nis sicut ante lochroꝝ frustra pugnaretᵘʳ; Itaq; optimū uisum ē ad hannibalē mit ti legatos. cauerique ab eo. ut receptus crotho bruthioꝝ ēēt; Hannibal cum ꝑ sentium eam consolationē ēē respondisset. ad hannonem eos deiecisset. ab hannone nichil certi ablatū. nec eo diripi uolebant no bilem atq; oppulentam urbem et sperabant cum bruthius oppugnaret. penos nec probare nec iuuare eam oppug nationem appareret. eo maturius ad se defecturos crothones. nec consiliū unum int̄ ꝑplares nec uoluntas erat ullius uelut morb; inuaserat om̄s italie ciuitates. ut plebes ab optimatib; dissentirent. senatus romanis fauerent. & plebs ad penos retra heret; Eam dissensionē in urbe ꝑfuga inti at bruthis aristomachum ēē principem plebis tradende. que uictorem urbis. et uasta urbe lataq; omnib; disiectis menib; parasset; Stationes custodiasq; senatoꝝ ēē q̄ᵃq; custodiant plebis homines eas patē aditum; Quo uictore aut duce ꝑfuga. bruti corona cinxerunt urbem. accepti q; a plebe ꝑmo impetu om̄s pret̄ arcē cepe; Arcem optimates tenebant. preparato iam ante ad talem casum ꝑfugio; Eod aristomachus ꝑfugit tanq̄ᵃ penis ū bruth tijs auctoꝛ urbis tradende fuisset; Urbs crotho murum in circuitu patentem. xii. passuum habuit ante pirri in italiā

ante

Descriptio templi nobilissimi;

aduentum; Post uastitatē eo bello factam
uix pars dimidia habitabatur; Flumenq;
quod medio oppido fluxerat. extra frequē
tia tectis loca p̄ter fluebat. & agros procul
eis qua habitabant. sex milia aberat; In
urbe nobile templum ipsa urbe erat nobi
lius lacinie iunonis. sc̄m omnib; circa
populis; Lucus ibi frequenti silua & proceris
abiectis arborib;. septus leta in medio pas
cua habuit. ubi omīs generis sacrū deę
pecus pascebant sine ullo pastore. separa
timq; egressi cuiusq; generis nocte reme
abant ad stabula; Numquam insidiis ferarū.
n̄ fraude uiolati hominū; Magni g̃ fructus
ex eo pecore capti. columnaq; inde aurea
solida facta et sacrata ē. inclitumq; tem
plum diuitiis etiam non tantum scītate
fuit; Ad miracula aliqua affinguntur
plerumq; tam insignib; locis; Fama arā
ēē in uestibulo templi. cuius cinerem
nullus umquam mouet uentus; & agros
crothonis una parte imminens mari.
alter uergentē in agrum. situ tantum
naturali quondam munita postea & muro
cincta. qua per auersas rupes ab dionisio
sicilie tyranno per dolum fuerat capta. eo
tum arce satis ut uidebatur tuta crotho
nia. tum optimates tenebant circūseden
te cum bruthiis eos etiam plebe sua; Postre
mo bruthii cum suis uirib; inexpugna
bilem uiderent arcem. coacti necessitate.
hannoni auxilium implorant; Is condici
onib; ad deditionē compellere crothonia
tes conatus. ut coloniam bruthiorum eo de
duci. antiquamq; frequentiā eo recipe uastā
ac desertam bellis urbem paterentur;
Omnium neminē. preter aristomachū mouit;
Morituros se affirmabant citius. quam immixti
bruthiis in alienos ritus mores legesq;

ac mox lingua etiam uerterentur; Aristo
machus unus quando nec suadendo ad dediti
onem satis ualebat. nec sicut urbem prodide
rat locum prodende arcis inueniebat. trans
fugit ad hannonem; Lochrenses breui post
legati. cum permissu hannonis arcē intras
sent. persuadent ut traduci se in lochros
paterentur. nec ultima experiri uellent; Iam
hoc ut liceret impetrauerant; & ab han
nibale missis ad id ipsum cū legatis. ita
crothonem excessum est; Deductiq; cro
thoniate ad mare naues conscendunt;
Lochros omnis multitudo abeunt; In
apulia ne hiems quidem quieta inter
romanos atq; hannibalem erat; Luceria
sempronius cōs. hannibal. haud procul arpis
hibernabat; Inter eos leuia p̄lia ex occasi
one. aut oportunitate huius. aut illius
partis oriebantur. meliorq; eis romanus
& indies cautior tutiorq; ab insidiis fie
bat; In sicilia romanis omīa mutauerat
mors hieronis. regnumq; ad hieronimū
nepotem eius translatū puerū uix dum li
bertatē. ne dum dominationē modice laturū;
Etatis id ingeniū tutores atq; amici ad preci
pitandum in omīa uicia acceperunt; Que
ita futura cernens hiero. ultima senecta
uoluisse dicitur liberas siracusas relinquere.
ne sub dominatu puerili per ludibriū bonis
artib; partum firmatumq; interiret reg
num; Huic consilio eius summa ope ob
sistere filie nomen regium penes puerū
futurū ratę; Regnū rerum omnium
penes se uirosq; suos andranodorum primi re
linquebant. non facile erat nonagesimū
iam agenti annum circumsesso dies no
ctesq; mulierib; blanditiis liberare ani
mum. & conuertere ad publicam pri
uatam curam; Itaq; tutores ini. xv.

Eptm roma num;

puero reliquit; Quos peccatus est moriens. ut fidem erga .p.r. .L. annos ab se cultam inuiolatã seruarent. iuuenisq; suis potissimum uestigiis insistere uellent discipline in qua doctus esset; Haec mandata. cum expirasset; Tutores testamento plato. pueroq; in contione. erat autem .xv. tum ferme annorum paucis qui per contionem ad excitandos clamores dispositi erant approbantib; testamentum. ceteris uelut patre amisso. in orba ciuitate omnia timentib; Funus fit regium magis amore ciuium et caritate. quam cura suorum celebre; Deinde ceteros tutores submouet andranodorus. iuuenem iam esse dictitans ieronimum ac regni potentem deponendoq; tutelam. ipseq; cum pluribus communis erat. in se unum omnium uires conuertit; Vix qui de nulli bono. moderatoq; regi facilius erat fauor siracusanorum succendenti tanta caritate hieronis; Verum enimuero ieronimus uelut suis uitiis desiderabilem efficere uellet auum primo statim conspectu omnia quam dispari essent ostendit. nam qui per tot annos hieronem filiumq; eius gelonem. nec uestis habitu. nec alio ullo insigni differentes a ceteris ciuib; uidissent. et conspexere purpurã ac diadema. ac satellites armatos. quadrigisq; etiã alborum equorum. interdum ex regia procedentem. more dionysii tyranni; Hunc tam superbum apparatum habitumq; conuenientes sequebantur. contemptus omnium hominum. superbe aures. contumeliosa dicta. aditus non alienis modo. sed ne tutorib; etiam libidines noue inhumana crudelitas; Itaq; tantus omnes terror inuaserat. ut quidam ex tutorib; aut morte uoluntaria. aut fuga preuerteret metum suppliciorum; Tres ex his quib; solis aditus in domum fami

liarior erat. adranodorus. et zoilus. generi ieronis. et thraso quidam de aliis. quib; reb; aut magis operae uidebantur. tedendo autem duo ad carthaginenses. traso ad societatem romanã certamine ac studiis interdum in se conuertebant animum adolescentium. coniuratio in tyranni caput facta. indicatur per calonem quendã equalem ieronimi. et iam inde a puero in omnia familiaria iura adsuetum; Iudex unum ex coniuratis theodotum. a quo ipse appellatus erat nominare potuit; Qui comprensus extemplo traditusq; andranodoro torquendus. de se ipso haud cunctanter fassus. conscios celabat; Postremo cum omnib; intolerandis patientie humane cruciatib; laceraretur. uictum malis se simulans auertit ab consciis. in insontes indicium. thrasonem esse auctorem consilii mentitus. nec nisi tam potenti duce confisos. rem tantam ausuros ab latere tyranni. quorum capita uilissima fingenti. inter dolores gemitusq; occurrere maxime animo tyranni credibilem indicium thraso nominatus fecit; Itaq; extemplo traditur ad supplicium; Ceteriq; pene ceteri iuxta insontes. consciorum nemo. cum diu socius consilii torqueretur. aut latuit. aut fugit; Tantum illis in uirtute ac fide theodoti fiducie fuit. tantumq; ipsi theodoto uirium ad archana occultanda; Ita quod unum uinculum cum romanis societatis erat thrasone sublato medio. extemplo haud dubie ad defectionem respectabat; Legatiq; ad hannibalem missi ac remissi. ab eo cum hannibale nobile adolescente; Hypocrates et epycydes nati carthagine. sed oriundi ab siracusis exule auo pene ipsi materno genere;

P hos iuncta societas hannibali ac siracusano

tiranno interfecto hannibale apud tyrannum manserunt. Appius Claudius praetor, cuius sicilia provincia erat, ubi eam accepit, extemplo legatos ad hieronimum misit. Qui cum sese ad renovandam societatem que cum avo fuisset venisse dicerent, per ludibrium auditi dimissique sunt. Ab querente per iocum hieronimo que fortuna eis pugne ad cannas fuisset: vix credibilia enim legatos hannibalis narrare; velle quid veri sit scire, ut ex eo utram spem sequatur consilium capiat. Romani cum serio legationes audire cepissent redituros se ad eum dicentes esse, monito magis eo quam rogatione fidem eo temere mutaret proficiscuntur. Hieronimus legatos carthaginem misit ad fedus ex societate cum hannibale faciendum.

Pacta convenit ut cum romanos sicilia expulissent — id autem brevi fore si naves atque exercitum misissent — himera amnis qui ferme dividit finis regni siracusani ac punici imperii esset. Aliam deinde inflatus adsentationibus eorum qui eum non hieronis tantum sed pyrrhi etiam regis materni avi iubebant meminisse legationem misit, qua equum censebant siciliam sibi omnem cedi, italie imperium proprium queri carthaginiensi populo. Hanc levitatem ac iactationem animi neque mirabantur in iuvene furioso neque arguebant dum modo averterent eum ab romanis. Sed omnia in eo precipitia ad exitum fuerunt. Nam cum premissis hippocrate atque epicide cum binis milibus armatorum ad temptandas urbes que presidiis tenebantur romanis et ipse in leontinos cum cetero omni exercitu — erant autem ad XV. peditum equitumque — profectus erat, liberas edis conivratis qui omnes forte militabant imminentes vie anguste qua descendere ad forum ex solebat sumpserunt. Ibi constructi armatique ceteri transitum expectantes starent, uni ex eis, indigemini fuit nomen, quia custos corporis erat partes ducte sunt ut cum appropinquaret ianue rex per causam aliquam in angustiis sustineret ab tergo agmen. Ita ut convenerat factum est. Tanquam laxaret latum ab stricto nodo moratus turbandi nomen est tantum intervalli fecit ut cum in pretereuntem sine armatis regem impetus fieret confoderetur aliquot prius vulneribus quam succurri posset. Clamore et tumultu audito in dinomenem tam haud dubie obstantem tela coniciuntur, inter que tamen duobus acceptis vulneribus evasit. Fuga satellitum ut iacentem videre regem facta est. Interfectores pars in forum in multitudinem letam libertate, pars siracusas pergunt ad preoccupanda andranodori regiorumque aliorum consilia. Sed in incerto rerum statu Ap. Claudius bellum oriens ex propinquo cerneret senatum litteris certiorem fecit siciliam carthaginiensi populo et hannibali conciliari. Ipse adversus siracusana consilia provinciam regnique fines omnia convertit presidia. Exitu anni eius Q. Fabius ex auctoritate senatus puteolos per bellum ceptum frequentari emporium communivit presidiumque imposuit. Inde romam comitiorum causa veniens in eum quem primum diem comitialem habuit comitia edixit atque ex itinere preter urbem in campum descendit. Eo die cum sors prerogative ante filudorum exisset eaque T. acilium M. emilium regulum consules diceret, tum Q. Fabius silentio facto tali oratione est usus: Si aut pacem

in italiam · aut bellum cum quo hoste
habemus in quo negligentie anxior loc9
eet · qui uris studiis que in capum ad
mandandos quib; uelitis honores affer-
tis moram ullam offerretis in parum
meminisse uidetur · uel libertatis ; S; cum
in hoc bello · in hoc hoste · nunq̄ ab ullo duce
sine ingenti nr̄a clade erratum sit · eadem
uos cura qua in aciem armati descenditis .
inite suffragium ad creandos · cōs · deme-
ter s si quemq; dicere · hannibali impatori
parem consulem nomino ; Hoc anno ad
capuam in belli taurea cāpano summo e-
quiti puocanti · summus romanus eqs .
asellus . claudius · oppositus ; Aduersus
gallum quondam puocantē in ponte
anienem · manlium fidentem · animo
iuirib; misere maiores nri ; Ob eandem
causam ut multis annis post fuisse n̄
negauerim · cur · m · ualerio · n̄ diffide-
tur aduersus simlit puocant arma
capienti gallum ad certamen · quem
admodū pedites equitesq; optamus
ut ualidiores simmus · ut pares hosti
habeamus · ita duci hostium parē impa-
torem queramus · cum qui ē summus
in ciuitate dux · eum legerim9 · tam re-
pente lectus · in annū creatus aduss
ueterem ac ppetuum impatorem cōpara
bitur · nullis neq; tpris nec iuris inclusū
angustiis · quominus ita omīa gerat am
ministretq; · ut tpra postulabunt belli ;
Nobis autē n̄ apparatu ipso ac tm̄ incoantib;
res annus circumagitur ; Qm̄ quales ui-
ros creare uos consules deceat satis ē dictū ·
restat ut pauca de eis in q̄s ꝑrogatiue fa-
uor inclinauit dicam ; M · emilius · regil-
lus · flamen est quirinal · Quem neq; mit-
tere possumus · ut n̄ deum aut belli dis-
ceram · usuram ; Otacilius sororis mee fi-
liam uxorem · atq; ex ea libos habet ; Cete-
rum · q · fabius · n̄ ea urā in me maioresq; me-
os merita sunt · ut n̄ potiorem puatis neces-
situdinib; rem · p · habeam ; Quilibet nauta-
rum uectorq; · tranquillo mari gubnare
potest ; Vbi seua orta tempestas est · ac tur-
bato mari rapitur uento nauis · tum uiro
et gubernatore opus ē ; Non tranquillo
nauigamus · s; iam aliqd̄ pcelli submersi
pene sumus ; Itaq; quis ad gubnacula se-
deat · summa cura puidendum · ac pca-
uendum nobis est ; In minore te expti · t ·
otacili · ope sumus · haud sane cur ad maio-
ra tibi fidamus documenti quicq̄ dedisti ;
Classem hoc anno cui pfuisti trium rerum
causa parauimus · ut affrice oram popla-
rentur · ut tuta nob italie littora eent ·
ante omnia ne supplemtum cum stipen-
dio cōmeatuq; ab carthagine hannibali
transportaretur · create · cōs · t · otthacilium
non dico si omīa hec · s; aliquid eorum rei · p ·
pstitit ; Si nautē te classem optinente q̄
uelut placato mari · quib; hannibali tu-
ta atq; integra ab domo uenerunt · si
ora italie infestior hoc anno q̄ affrice fuit .
quid dicere potes · cur te potissimū ducē
hosti opponant · si consul ees · dictatorem
dicendum exemplo maiorum nrm censere-
mus ; Nec tu id indignari posses ; Aliquē
in ciuitate romanorum · meliorē bello habi-
quā te ; Magis nullius interest quā tu-
a · t · otacili n̄ imponi ceruicib; tuis onus .
sub quo concidas ; Ego magnope suadeo
eodem animo quo si stantib; uobis in aciē
armatis · repente delegendi duo impatores
eent · quorum ductu atq; auspicio dimica-
retis ; Hodie quoq; consules creetis · qb;
sacramenta liberi uri dicant · ad quorum

edictum conueniant · sub quorum tutela atque
cura militent · lacus trasumennus et cannia
triste · ad recordationem exemplar · et ad preca
uenda simule utiles documento sunt · Preco
mensem iuniorum in suffragium reuoca;
Cum t · othacilius ferociter eum continuare
consulatum uelle uociferaretur · atque obstre
peret · lictores ad eum accedere consulius
sit; Et quia in urbe non inierat protinus in cam
pum ex itinere profectus admonuit cum secu
ribus sibi fasces preferri; Interim prerogatiua
suffragium init; Creatique in ea · cos · q · fa
bius maximus · quartum · m · marcellus
tercium; Eosdem · cos · certe centurie sine
dubitatione ulla dixerunt; Et · pr · unus
refectus · q · fuluius · flaccus · nouennalis
creauit · t · otacilius · crassus iterum · q ·
fabius · cos · filius qui tum edilis curulis
erat · p · cornelius · lentulus; Comitiis pretorum
perfectis · s · c · factum · ut · q · fuluio extra
ordinem urbana esset; Isque potissimum con
sulibus ad bellum profectis urbi preesset; Aque
magne bis eo anno fuerunt; Tiberisque
agros inundauit cum magna strage tec
torum · pecorumque hominum pernicie; Quinto
anno punici belli secundi · q · fabius · maximus
quartum · m · claudius · marcellus · tercium
consulatum ineuntes · plus solito conuer
terant in se ciuitatis animos; Multis enim
annis · tale consulum par non fuerat; Refe
rebant senes · sic maximum rullum · cum · p ·
decio ad bellum gallicum · sic postea papiri
um carulium aduersus samnites · bru
tosque et lucanum cum tarentino populo con
sules declaratos · absens · marcellus · cos ·
creatus · cum ad exercitum esset · presenti fa
bio · atque ipso comitia habente consulatus
continuatus; Tempus ac necessitas belli
ad discrimen summe rerum faciebant

aque

ne quis aut in exemplum exquireret · aut
suspectum cupiditatis imperii consulem
haberet · quin laudabant potius mag
nitudinem animi · quod cum summo impera
tore esse opus rei · p · sciret · seque tum haud
dubie esse minoris · inuidiam suam · si qua
ex re oriretur · quam utilitatem rei · p · fecis
set; Quo die magistratum inierunt · cos ·
senatus in capitolio est habitus · decretumque
omnium primum · ut · cos · sortirentur
compararentque inter se uter censoribus cre
andis comitia haberet · priusquam ad exerci
tum proficisceretur; Prorogatum deinde
imperium omnibus qui ad exercitus
erant · iussisque in prouinciis manere · ti ·
gracchus · lucerie · ubi cum uolonum exer
citu erat · c · terentius · uarro in agro pi
ceno · m · pomponius in gallico · et · pr · prio
ris anni · pro · pr · q · mutius · optineret
sardiniam · m · ualerius · ad brundusium
ore maritime intentus aduersus omnis mo
tus philippi macedonum regis preesset;
P · cornelio · lentulo · pr · sicilia decreta pro
uincia · t · othacilio · classis eadem · quam
aduersus carthaginenses priore anno habu
isset; Prodigia eo anno multa nuntiata
sunt; Que quo magis credebant simpli
ces ac religiosi homines · eo plura nuntia
bantur; Lanuui in ede sospites iunonis
coruos nidum fecisse; In apulie palmam
uiridem arsisse mantue stagnum et fusum
Mincio amni cruentum uisum; Et chaliph
creta · et rome in foro boario sangui
ne pluuisset · et in uico insteio fontem
sub terram tanta ui aquam fluxisse ut
serias doliaque que in eo loco erant prouo
luta uelut impetus torrentis tulerit
acta de celo atrium publicum in capito
lio · eadem in campo uulcani uocem in

Prodigia

sabinus publicamq; uiam murū ac
portam gauisiam. aliam uulgata mira
cula erant; Hastam martis p̄neste. sua
sponte p̄motam. bouem in siciliam lo
quutum. infantem utero matris in mar
rucinis io triumphe clamasse. ex muliere
expoliati uirum factum. hadrie aram in
celo. speciesq; hominum circum eam.
cum candida ueste uisas ēē; Quin rome
quoq; in ipsa urbe sed'm apum examen
in foro uisum; Qđ mirabile ē. quia rarū;
Affirmantes quidam legiones se armatas
in ianiclo uidere. concitauerunt ciuita
tem ad arma; Qui cum in ianiclō ēēnt.
negarent quemq̄ ibi p̄ter adsuetos collis
eius cultoris apparuisse; Hec prodigia ho
stijs maioribus; procurata sunt ex aruspicū
responso. & supplicatio omnib; deis qr
puluinaria rome exsint indicta est; P
petratis que ad pacem dm̄ ptinebant.
de. R. p. belloq; gerendo. ut q̄tum copi
arum. et ubi queq; ēēnt consules ad sena
tum retulerunt; Duo de. xx. legionib;
bellum geri placuit; Binas consules sibi
sumere. binis galliam siciliamq; ac sar
diniam optineri duasq; pabulum. P. R.
apulie duab; bolonium. tim. gracchum.
circa luceriam. p̄esse singulas. c̄. terentio.
p. cōs. ad picenum. et. m̄. ualerio ad clas
sem circa brundusium. e duas urbi p̄sidiū
relinqui duas hic ut numerū legionum
expleretur. vi. noue legiones erāt scriben
de; Has p̄ino quoq; tpre. cōs. scribere
iussi. & classem parare. ut cum eis nauib;
que pro calabrie littorib; in stationes es
sent. c. l. longarum classis nauium eo
anno expleretur; Dilectu habito & na
uib; nobis deductisq; fabius ventiga
censorib; creandis habuit; Creati. m̄.

P bouem locutā ex mulie re uirū factum;

atilius. regulus. & p̄. thurius. philus.
Cum increbresceret rumor. bellum in
sicilia ēē. tim. othacilius. eo cum classe
pficisci iussus est; Cum deessent naute
cōs. ex. sc̄. dixerunt. ut qui. l. emilio.
c. flaminio. censorib; milib; eris. l. ipse
aut p̄ter eius census fuisset. usq; ad. c̄.
aut cui postea tanta ēēt facta. nautam
unum cum sex mensium stipendio daret;
Qui sup̄. c̄. usq; ad. ccc. tris nautas cū
stipendio annuo; Q̄ supra. ccc. usq;
ad decies eris quinq; nautas; Qui sup̄
decies septies senatores. viii. nautas
cum annuo stipendio darent; Ex hoc
edicto. dati naute armati instructiq;
ab d̄nis. cum. xxx. dierum copijs ci
barijs naues conscenderēt; Tum p̄mū
est factum. ut classis romana socijs na
ualib; p̄uata. impensa paratjs cōpleret̄;
Hic maior solito apparatus p̄cipue conter
ruit campanos. ne ab obsidione capue
bellum eius anni romani inciperent;
Itaq; legatos ad hannibalem oratum mi
serunt. ut capuam exercitū admoueret;
Ad eam oppugnandam nouos exercitus
scribi rome. nec ullius urbis defectionis
magis infensos eo℞ animos ēē; Id q̄ tam
trepida nuntiabant maturandū han
nibal ratus. ne p̄uenirent romani. pro
fectus arpis ad tiphata in ueterib; cas
tris sup capuam consedit; Inde numidis
hispanisq; ad p̄sidium simul castro℞. si
mul capue relictis cum cetero exercitu
ad lacum auerni p speciem sacrificandi
re ipsa. ut temptaret puteolos quoq;
ibi p̄sidio erat. descendit maxime; Postq̄
hannibalem arpis pfectum. & regredi
in cāpaniam. allatum ē nec die nec noc
te intmisso itinere ad exercitum redit.

Ad lacū au̅ni hannibal p spe ciem sac̄ficandi descendit;

et ti. gracchum ab luceria beneuentū
copias admouere. q. fabium. pr. is. filiꝰ
cōs. erat. luceriam graccho succedēre jubet;
In siciliam eodem tp̄re. duo. p̄r. pfecti
publicius cornelius ad exercitum otha
cilius qui maritime ore reiq; nauali p̄
eēt; Et ceteri in suas quisq; puintias
pfecti. et quib; progatum impium
erat easdem quas priori anno regio
nes optinuerunt. Ad hannibalem cū
ad lacum auerni eēt. quinq; nobiles iu
uenes ab tarento uenerunt. partim ad
trasimenum lacum. partim ad cannas
capti. dimissiq; domos cum eadem comi
tate. qua usus aduersus om̄s romanorum
socios penus fuerat; Ei memores benefi
ciorum eius piculis. se magnam partem
se iuuentutis tharentine referunt. ut
hannibal amicitiam. ac societatem quā
p̄r. mallent. legatosq; ab suis missos
rogare hannibalem. ut exercitum ppiꝰ
tarentum admoueat; Si signa eius. si
castra conspecta a tharento sint. haud
ullam intercessurā moram quin urbs in
potestate iuniorum plebem. in manu pleb
rem tharentinam eē; Hannibal collauda
tos eos honoratosq; ingentib; pmissis
domum ab cepta maturanda redire
jubet se in tp̄re affuturum eē; Hac cū
spe dimissi tharentini ipsum ingens cu
pido incesserat tarenti potiundi; Urbē
eē uidebat cū oppulentam nobilemq; tū
maritimam et in macedoniā oportune
uersam. regemq; philippum hēc portū
si transiret in italiam brundusium ro
mani habent petiturum; Sacro inde
ppetrato ad qđ uenerat. et dum ibi mora
tur puastato agro cumano. usq; ad mi
seni pmunturium. puteolos repente

agmen conuertit ad opprimendum p̄sidiū
romanum. VI. hominū erant. et locꝰ
muniītō quoq; n̄ natura m̄ tutius;
Triduum ibi moratus penus. ab om̄i par
te temptato p̄sidio; Deinde ut nichil p̄ce
debat ad poplandum agrum neapolita
num. magis ita q̄ potiunde urbis spe
pcessit; Aduentu eius in ppinquum a
grum motanum lana est plebs. iam diu
auersa ab romanis. et infesta senatui suo;
Itaq; legati ad arcessendum hannibalem
cum haud dubio pmisso tradende urb
uenerunt; Preuenit inceptū eorum mar
cellus. cōs. a p̄morib; accitus die uno su
essulam a calib;. cum uulturnus amnis
traiciente morāratus eēt. contendat in
de pxima nocte. VI. peditum equites
p̄sidio senatu eēnt. nolam intromisit; Et
ū a consule om̄ia impigre facta sunt. ad
p̄occupandum nolam; Ita hannibal tē
pus terebat. bis iam ante nequicq̄ temp
tare segnior ad credendū nolanis factus;
Isdem dieb;. et q. fabius. cōs. ad casilinū
temptandū. qđ p̄sidio punico tenebat
uenit; Et ad beneuentum uelut ex cōpo
sito parte altera. anno ex brutthis cum
magna peditum equitumq; manu al
tera. ti. gracchus ab luceria accessit;
Qui p̄mo oppidum intrauit. deinde ut
hannonem. III. ferme ab urbe ad calorē
fluuium castra posuisse. et inde agrum
poplari audiuit. et ipse egressus menib;
mille ferme passus. ab hoste. castra locat;
Ibi contionē militum habuit; Legiones
magna ex parte seruorum uolonum ha
bebat. qui iam alterum annū libtatē
tacite mereri q̄ postulare palam meru
erant; Senserat tam̄ hibinis egrediens
murmur in agmine eē. querentium

Titus g̃cchus
gtionem ad legi
ones magna ex
parte uolonū
habuit;

numquam liberi militaturi essent; Scripserat que
senatui permittam quid desiderarent . quam quid
meruissent; Bona fortiaque opera eorum se ad eam
dem diem usum . neque ad exemplum iusti
militis quicquam eis praeter libertatem deesse;
De eo permissum ipsi erat facere quod e re publica
duceret esse; Itaque priusquam cum hoste manum
consereret, pronuntiat tempus uenisse eius
libertatis quam diu sperassent potiundę; Postero
die signis collatis dimicaturum puro ac pa
tenti campo . ubi sine ullo insidiarum metu
uera uirtute res geri posset; Qui caput
hostis retulisset . eum se exemplo liberum
iussurum esse; Qui loco cessisset . in eum
seruili supplicio animaduersurum; Suam
cuique fortunam in manu esse libertatis aucto
rem eis non se fore solum . sed consulem . M.
marcellum . et uniuersos patres quos consul
tos ab se de libertate eorum sibi permisisse; Litteras
inde consulis . ac . senatus . recitauit; Atque clamor
cum ingenti assensu est sublatus; Pugnam
poscebant signumque . ut daret extemplo
ferociter instabant; Gracchus proelio in
posterum diem pronuntiato contionem
dimisit . milites laeti praecipue quibus merces
nouatę in unum diem operę libertas futura
erat; Armis expediendis . quod reliquum
consumunt; Postero die ubi signa ceperunt ca
nere . primum omnium parati instructique
ad praetorium conueniunt; Sole orto . grac
cus in aciem copias educit; Nec hostes
moram dimicandi fecerunt; XVII .
peditum erant . maxima ex parte bru
thi . ac lucani equites . ∞CC; Inter quos
pauci admodum italici ceteri numidę
fere omnes maurique; Pugnatum est et acri
ter et diu . IIII . oris . neutro inclinata est
pugna . nec alia magis romanum impedi
ebat res . quam capita hostium pretia liber

tatis facta; Nam ut quisque hostem impigre
occiderat . primum capita egre inter turbam
tumultumque abscidendo terebat tempus;
Deinde occupata dextra tenendo caput .
fortissimus quisque pugnator esse desierat;
Segnibus ac timidis . tradita pugna erat;
Quod ubi tribuni militum . graccho nuntiauerunt .
neminem stantem iam uulnerari hostem
carnificari iacentes . et in dextris militum
pro gladiis humana capita esse . signum dari
prope iussit proicerent capita inuaderentque ho
stem; Claram satis et insignem uirtutem esse .
nec dari libertatem futuram strenuis uiris;
Tum redintegrata pugna est . et equites etiam
in hostes emissis; Quibus cum impigre
numidę concurrissent . nec segnior equitum
quam peditum pugna esset . iterum in dubium
adducta res . cum utrimque duces . roma
nus bruthium lucanumque . totiens a ma
ioribus suis uictos subactosque . penus manci
pia romana . et ex ergastulo militem uerbis
obtereret; Postremo pronuntiat gracchus
esse nichil de libertate sperarent . nisi eo die fu
si fugatique hostes essent . ea demum uox ita
animos accendit renouata clamore . ue
lut alii repente facti tanta ui se in hostem
intulerunt . ut sustineri ultra non possent;
Primo ante signa penorum . dein signa pertur
bata . postremo tota impulsa acies . inde
haud dubie terga data . ruuntque fugien
tes in castra adeo pauidi trepidique . ut
ne in portis quidem . aut uallo quisquam
restiterit . aut prope continenti agmine
romani insecuti . nouum de integro proe
lium inclusi hostium uallo ediderunt;
Ibi sicut pugna in expeditiora in angustiis
ita cedes atrocior fuit; Et adiuuere cap
tiui . qui rapto inter tumultum ferro con
globati . et ab tergo ceciderunt penos et fugam

impedierūt; Itaq; minus .ii. hominum
ex tanto exercitu . 7 eo maior pars equitum
cum ipso duce effugerunt; Alij omīs cesi .
aut capti; Capta 7 signa . duo de .xl.; Ex
uictorib; .ii. ferme cecidere; Preda omīs
pter q̄ hominum captoꝝ . militi concessa ē;
Q. pecus exceptum ē . qđ intra dies .xxx. dnī
cognouissent; Cum pda onusti in castra
redissent . .iiii. ferme uolonum militum
que pugnauerant segnius nec in castra ir
rupant . simul metu pene collem . aut pcul
castris ceperunt; Postero die p tribunos mi
litum inde deducti . contione militum ad
uocata a graccho supuenerunt; Ubi cum p.
cōs . ueteres milites primum . ut p cuiusq;
uirtus atq; opa in ea pugna fuerat mili
taribus donis donasset . tunc qđ ad uolones
attineret . omīs ait malle laudatos a se di
gnos indignos quam quemq̄ eo die casti
gatum ēē; Qđ bonum faustum felixq; .R.
p. ipsisq; ēēt . omīs eo libos ēē iubere; Ad
quā uocem cū clamore ingenti alacritate
sublatus ēēt . ac nūc complexi inter se gra
tulantesq; nūc manus ad celum leuantes
bona omīa .pr. gracchoq; ipsi pcarent .
tum gracchus priusq̄ omīs iure libtatis
equasset inquit; Neminem nota strenui
aut ignaui militis notasse uolui; Nē exso
luta iam fide publica p discrimen omīe uir
tutis ignauieq; peat . nomina eoꝝ qui de
tractaq; pugne memores secessionē paulo
ante fecerunt . referri ad me iubebo citatos
q; singulos iureiurando adigam . nisi quē
morb; causa erit . non aliter quā stantes ci
bum potionemq; q° ad stipendia facient .
capturos ēē; Hanc multam ita equo aīo
feretis . si reputabitis nulla ignauie nota
leuiore uos designari potuisse; Signum
deinde colligendi causa dedit; Milites q;
predam portantes . agentesq; p lasciuiam
ac iocum ita ludibundi beneuentū re
diere . ut ab epulis celebrem festumq;
diem actis ñ ex acie reuerti uiderentur;
Beneuentani omīs turba effusa cū obuiam
ad portas exissent . conspecti milites gra
tulari uoce in hospitium . ad parata conui
uia omnib; in ppatulo edium fuerant;
Ad ea inuitabant . gracchumq; orabant . ut
epulari pmitteret militib; . Et gracchus ita
pmisit . in publico epularentur omīs . ante su
as quisq; fores . plata omīa . paleati . aut
lana alba uelatis capitib; uolones epulati
sunt; Alij accubantes . alij stantes qui si
mul ministrabant . uescebantur; Que di
gna res uisa . aut simulachrum celebrati
eius diei . gracchus . postq̄ redit pingi iu
beret in ede libertatis . quam pater eius
in auentino ex multa licia pecunia facien
dam curauit . dedicauitq;. Cum ad be
neuentū geruntur . hannibal depplatus
agrum neapolitanū ad nolam castra
mouet; Quem ubi aduentare consul sen
sit ppomio . p. pr. cum eo exercitu . qui
sup sessulam in castris erat accito . ire
obuiam hosti parat; Nec moram dimicā
di faceret claudium neronem cū robore
equitum silentio noctis p auersam ma
xime ab hoste portam emittit . circūuectū
q; occulte subsequi sensim agmē hostium
iubet; Et cum cohortum plium uideret .
ab tergo se obiceret; Id errore uiarum
an exiguitate tpris nero exequi ñ potu
erit; Incertum est; Absente eo . cū preliū
cōmissum ēēt . superior quidē haud dubie
romanus erat; Sed q equites ñ adstrue
re in tpre . ratio composite rei turbata ē .
ñ ausus insequi cedentes; Marcellus
uincentib; suis . signum receptui dedit;

Plus tamen .ii. hostium . eo die cesa traduntur;
Romanus minus .cccc. Solis fere occasu
nero diem noctemque nequicquam fatigatis
equis hominibusque . ne uiso quidem hoste re
diens . adeo grauiter est ab consule increpa
tus . ut per eum stetisse diceretur . quo minus
accepta ad cannas redderetur hosti cla
des; Postero die romanus in aciem des
cendit . penus tacita etiam confessione
uictus castris se tenuit; Tertio die silen
tio noctis omissa spe nole potiunde . rei
numquam prospere temptate . tarentum ad cer
tiorem spem proditionis proficiscitur; Nec
minore animo romane domi quam militie
gerebatur; Censores uacui ab operum loca
dorum cura . propter inopiam erarii . ad mo
res hominum regendos animum auer
terunt . castigandaque uitia . que uelut
diutinis morbis egra corpora ex sese gig
nunt . nata bello erant; Primum eos
citauerunt . qui post cannensem dice
bantur; Princeps eorum . m. cecilius .
metellus questor . tum forte erat; Ius
so deinde eo ceterisque eiusdem noxe reis
causam dicere . cum purgari nequis
sent pronuntiauerunt uerba . orationemque
eos aduersus rem p. habuisse . quo non
iuratio deserende italie causa fieret;
Secundum eos citati nimis callidi exsoluendi
iurisiurandi interpretes . qui captiuorum
ex itinere regressi . clam in castra hanni
balis solutum quod iurauerant poturos
rebantur; His superioribusque illis
equi . dempti in publicum equum ha
bebant . tribuque moti erarii omnes facti;
Neque senatu aut equestri ordine
regendo . cura se censorum tenuit; Nomina
omnium ex iuniorum tabulis excepserunt .
qui quadriennio non militassent . quibus

neque uacatio iusta militie . neque morbus
causa fuisset; Et ea .ii. nominum in era
rios relata tribuque omnes moti additumque
mercti censorie note triste . est . ut ei omnes
quos censores notassent . pedibus mere
rent . mitterenturque in siciliam ad can
nenses exercitus reliquias; Cui militum
generi non prius quam pulsus italia hostis
esset . finitum stipendiorum tempus erat;
Cum incensores ob inopiam erarii se iam
locationibus abstinerent . edium sacrarum
tuendarum curuliumque . hee quorum pre
bendorum ac similium his rerum . conue
nire ad eos frequentes qui haste huius
generis adsueuerant . hortarique censores .
ut omnia perinde agerent . locarent . ac si
pecunia in erario esset; Neminem nisi
bello confecto pecuniam ab erario peti
turum esse; Conuenere deinde domini eorum
quos . t. sempronius ad beneuentum ma
numiserat; Accersitosque se ab trium
uiris mensarisque esse dixerunt . ut pretia
seruorum acciperent; Ceterum non antequam
bello confecto accepturos esse . cum hec
inclinatio animorum plebis ad sustinendam
inopiam erarii fieret . pecunie quoque
pupilla res primo . deinde uiduarum cep
te conferri . numquam eas tutius sanctiusque
deponere credentibus quam deferebant quam
in publica fide; Inde siquid emptum
paratumque pupillis ac uiduis foret . a
questore perscribebatur; Manauit ea
priuatorum benignitas ex urbe etiam in ca
stra . ut non eques . non centurio stipen
dium acciperet . mercennariumque incre
pantes uocarent . qui accepisset;
Q. fabius . consul . ad casilinum castra habebat .
quod .ii. campanorum . et .dcc. militum
hannibal tenebant; Presidio preerat

statius metius . ab . cn̄ . magio attellano
qui eo anno medix tuticus erat . seruiti
aq; & plebem p̄miscue armat . ut castra
romana inuaderet interito consule ad
casilinum oppugnandum; Nich eorū
fabium fefellit; Itaq; nolam ad collegam
mittit altero exercitu dum casilinum op
pugnatur opus ēē qui campanis oppo
natur; Vel ipse relicto nole p̄sidio modi
conuenīret . uel si eum nola teneret . et
necdum secure res ab hannibale ēēnt .
. t . gracchum . p̄ . cōs . a beneuento accitu
rum; Hoc nuntio marcellus duob; mi
litum milib; nole in p̄sidio relictis . cū ce
tero exercitu casilinum uenit; Aduentuq;
ejus campani iam mouentes sese q̄euer't;
Ita ab duob; consulib; . casilinū oppugna
ri cepit; Vbi multa succedentes temere
menib; romani milites acciperent uulnera .
neq; satis inceptu succederet . fabius omit
tendam rem paruam ac iuxta magnis
difficilem abscedendumq; inde censebat .
cum res maiores instarent; Marcellus
multa magnis ducib; sicut n̄ aggredien
da . ita semel aggressis n̄ dimittenda esse
dicendo . qr magna fame moñita in utrāq;
partem fierent tenuit . ne inmeritto in
cepto abiretur; Cumeę inde omniaq; a
lia opm machinationumq; genera cum
admouerentur campaniq; fabium ora
rent . ut abire capuam tuto liceret . pau
cis egressis marcellus portam qua egre
diebantur occupauit . cedesq; p̄miscue
omnia circa portam p̄mo . deinde irrup
tione facta etiam in urbe fieri capta est;
Quinquaginta fere p̄mo egressi campanoꝝ
cum ad fabium confugissent . p̄sidio eius
cappuam p̄uenerunt; Casilinum inter
colloquia cunctationemq; petentium

fidem . p̄ occasionem captum est; Captiui
campanoꝝ qui ue hannibalis militum
erant romam missi . atq; ibi in carcere in
clusi sunt; Oppidanoꝝ turba p̄ finitimos
populos in custodiam diuisa; Quib; di
eb; a casilino re bene gesta recessa est . eis
gracchus in lucanis aliquot cohortes in
ea regione conscriptas . cum p̄fecto socioꝝ
in agro hostium p̄datum misit; Eos
effuse paratos . hanno adhortus . haud
multo minorem q̄ ab   accepat .
reddidit hosti cladem . atq; in bruttios
raptim . ne gracchus adsequeretur con
cessit; Consules . marcellus retro unde
uenerat nolam redit . fabius in samnites
ad poplandos agros recipiendasq; ar
misq; defecerant . urbes p̄cessit; Caudinus
samnis grauius deuastatus p̄ erustilati
agri p̄de pecudum hominumq; acte .
oppida . iii . capta . cōpulteria telesia cōp
sa . inde fusfule & orbitanum ex lucanis
blande apuloꝝ ecce oppugnante; Milia
hostium in his urbib; . xxv . capta . aut
occisa . & recepti p̄fuge . ccclxx; Quos
cum romam misisset consul . uirgis in
comitio cesi oms̄ . ac de saxo dejecti; Hec
ap̄ . q . fabio . intra paucos dies gestum;
Marcellum ab gerendis reb; . ualitudo ad
uersa nole tenuit; Et . a . p̄r . q . fabio .
cui circa luceriam p̄uinciam . rathacu
cha oppidum p̄ eos dies . vi . captum .
statuaq; ad ardoneas cōmunita; Dum
hec aliis locis ab romanis geruntur . iā
tarentum p̄uenerat hannibal cū maxi
ma omnium quacumq; erat clade; In
tharentino demum agro . pacatum in
cedere agmen cepit; Nichil ibi uiolatū
neq; usq; iam uiam excessum ē; Appare
bat; non id modestia militū aut ducis

usi ad conciliandos animos tarentinorum
fieri; Ceterum cum prope menia quis accessis
set · nullo ad conspectum primum agmi
nis · ut rebatur motu facto · castra ab
urbe ferme passus mille locat thareuti;
Triduo antequam hannibal ad menia accederet ·
· a · m · ualerio · pro · pretore · qui classi ad brundi
sium preerat missus · is in pore conscripta
iuuentute · dispositisque omnibus portas circa
que muros qua res postulabat stationes ·
die ac nocte pluuia intentus · neque hostibus
neque dubiis sociis loci quicquam prebuit ·
ad temptandum; Que diebus aliquot
frustra ibi assumptis hannibal · cum eorum
nemo qui ad lacum auerni adissent ·
aut ipsi uenirent · aut nuntium litteras
ue mitterent · uana promisisset emere se
scutum · cernens castra inde mouit; Tum
quoque intacto agro tharentino · quamquam
simulata lenitas nichil dum profuerat · tamen
spe labefactam de fidei haud existens · sal
apiam · frumentum · ex agris metapon
tino · atque heraclensi · iam media estas exac
ta erat · et hibernis placebat locus compor
tat; Predatum inde numide maurique per
psallentinum agrum · proximosque appulie
saltus dimissi; Vnde cetere prede · aut mul
tum equorum greges maxime abacti; Ex quibus
ad · iiii · domanda equitibus diuisa; Ro
mani cum bellum nequaquam contemnendum
in siciliam oriretur · morsque tiranni du
ces magis in pigros dedisset siracusanos
quam causam · aut animos mutasset · m · mar
cello alteri consulum eam prouinciam de
cernunt; Secundum theronimi cedem pri
mo tumultuatum in leontinis apud
milites fuerat · uociferatumque feroci
parentandum regi sanguine coniura
torum esse; Deinde libertatis restitute dulce
autoritatum nomen crebro usurpatum · spes
facta ex pecunia regia largitionis militi
atque fungende portionibus ducibus · et relata
tiranni feda scelera · fedioresque libidines
adeo mutauere animos · ut insepultum
iacere corpus paulo ante desiderati re
gis paterentur; Cum ceteri ex coniura
tis ad exercitum optinendum remansis
sent · theodotus · et sosis · regiis equis
quanto maximo cursu poterant · ut igna
ros omnium regios opprimerent · siracu
sas contendunt; Ceterum preuenerat
non fama solum qua nichil in talibus rebus est
celerius · sed nuntius etiam ex regis seruis;
Itaque andronodorus · et insulam et arcem
et alia que poterat · queque oportuna e
rant presidiis firmarat · ex apilo theodotus
ac sosis post solis occasum · iam obscura lu
ce inuecti · cum cruentam regiam uestem
atque insigne capitis ostentarent · transue
cti per thycam simul ad libertatem · simul
ad arma uocantes in achradina conue
nire iubent; Multitudo pars procurrit ·
pars in uestibulis stat · pars ex tectis fe
nestrisque prospectant · et quid rei sit rogi
tant; Omnia luminibus collucent · strepituque
uario compelluntur; Armati locis paten
tibus congregantur; Inermes ex olimpi
iouis templo spolia gallorum · hilliriorumque
dona data iheroni · pretori · fixaque ab eo · detra
hunt · precantes iouem · ut uolens propitius
prebeat sacra arma pro patria · pro diis delu
bris · pro libertate sese armantibus; Hec quoque
multitudo stationibus per principes regionum
urbes dispositis adiungitur in insula;
Inter cetera andranodorus presidiis firmat
horrea publica; Locus saxo quadrato
septus · atque arcis in modum eminentus · ca
pitur ab iuuentute · que presidio eo loci

attributa erat; Mittuntque nuntios in achradinam. horrea. frumentumque in senatus potestate esse; Luce prima postero omnis armatus inermisque in achradinam ad curiam conuenit; Ibi pro conditione ara que in eo sita loco erat; Ex principibus unus nomine philoneus. contionem liberam et moderatam habuit; Seruitutis indignitatisque homines expertus. aduersus notum malum irritatos esse; Discordia ciuilis quas importet clades. audisse magis a patribus siracusanos ipsos uidisse arma quod impigre ceperint laudare; Magis laudaturum si non utantur nisi ultima necessitate coacti; In presentia legatos ad andranodorum mitti placere qui denuntient. ut in potestate senatus ac populi si portas insule patiant reddat presidium;

Si tutelam alieni regni suum regnum uelit facere. eum se recensere multo acrius ab andronodoro quam a iherommo repeti libertatem; Ab hac contione legati missi sunt. senatus inde haberi ceptus est. quod sicut regnante ierone manserat publicum consilium. ita post mortem eius ante eam diem nulla de re neque conuocati neque consulti fuerant; Ut uentum ad andronodorum est. ipsum quidem mouebat et ciuium consensus et cum alie occupate urbis partes. tum pars insule uelut munitissima prodita. atque alienata a se; deuocatum eum ab legatis; Damaratha uxor filia ieronis inflata adhuc regiis animis. ac muliebri spiritu admonet sepe usurpate dionisii tiranni uocis qua pedibus tractum. non insidentem equo relinquere tirannidem dixerit debere; Facile esse momento quo quis uelit cedere possessione magne fortune facere et parere eam difficile atque arduum esse; Paulum sumeret ad consultandum ab legatis eo uteretur ad arcessendos ex leontinis milites;

Quibus si pecuniam regiam pollicitus esset. omnia in potestate eius futura; Hec muliebria consilia. andranodorus neque tota aspernatus est. neque extemplo accepit. tutiores ad opes affectandas ratus esse uiam. si in presentia tempori cessisset; Itaque legatos renuntiare iussit futurum se in senatus. ac populi potestate; Postero die luce prima. patefactis insule portis. in forum achradine uenit; Ibi in aram concordie. ex qua pridie polyneus contionatus erat ascendit. orationemque eam orsus est; qua primum cunctationis sue ueniam petiit; Se enim clausas habuisse portas. non separantem res suas a publicis. sed strictis simul gladiis timentem qui finis cedibus esset futurus. utrum quod satis libertatis foret. contenti nece tyranni essent. an quicumque aut propinquitate. aut affinitate. aut aliquis ministeriis regiam contigissent. aliene culpe rei trucidarentur; Postquam animaduerterit eos qui liberasset patriam. seruare etiam libertatem uelle. atque undique consuli in medium. non dubitasse. quin et corpus suum et cetera omnia que sue fidei tuteleque essent. quoniam eum qui mandasset suus furor absumpsisset. patrie restitueret; Conuersus deinde ad interfectores tiranni ac nomine appellans theodotum. ac sosin. facinus inquit memorabile fecistis; Sed mihi credite inchoata uestra gloria nondum perfecta est. periculumque ingens manet. nisi faciet concordie consulitis. ne libera efferatur res;

Post hanc orationem claues portarum pecunieque regie. ante pedes eorum posuit;

Atque illo quidem die dimissi ex contione

lere · circa fana omnia deum supplicauerant
cum coniugib; ac liberis; Postero die co
mitia ptorum creandis habita; Creatus
in primis · andranodorus; Ceteri magna
ex parte interfectores tyranni; Duos etiam
absentes sopatrum ac dionemen fecerunt;
Qui auditis his que siracusis acta erant.
pecuniam regiamq; in leontinis erat
siracusis deuectam questorib; ad id ip
sum creatis tradiderunt. & ea que in
sula erat achradinam tradita est · murique;
ea pars que ab cetera urbe nimis firmo
munimento inter sepiebat insulam conse
su omnium deiecta est · secute et cetere
res; Hanc inclinationem animorum ad liber
tatem; hypocrates atq; epycides au
dita morte tyranni · quam hypocrates
etiam nuntio interfecto celare uoluerat.
deserti a militib; · quod id tutissimum ex p
sentib; uidebatur · siracusas redierunt;
Ubi ne suspecti obuersarentur tanquam no
uandi res · aliquam occasionem querentes.
ptores primum · dein per eos senatum ade
unt · ab hannibale se missos pdicant ab
ieronimum tanquam amicum ac socium.
paruisse imperio eius · cuius imperator suis
uoluerit; Velle ad hannibalem redire;
Ceterum cum iter tutum non sit nauigan
tib; passim per totam siciliam romanis ar
mis petere · ut presidium dent aliquid quo
lochros italiam perducant; Gratiam eos
magnam parua opera apud hannibalem
inituros; Facile · res impetrata; abire e
nim duces regios compitos militie tum
egentes eosdem atq; audaces cupiebant.
Sed quod uolebant nunquam maturato opus
erat · nauiter expediebant; Interim iuue
nes militares · & adsueti militarib; · nec
apud eos ipsos · nec apud transfugas · quorum

maxima pars ex naualib; socijs romanorum
erat nunc etiam apud infime plebis homines
crimina serebant · in senatum optimatesq;
ut moliri clam eos atq; struere · ut sira
cuse per speciem reconciliate societatis in dici
one romanorum sint · dein factio ac pauci
auctores federis renouati dominentur; His
audiendis credendisq; oportuna multi
tudo maior in dies siracusas confluebat ·
nec epicidi solum spem nouandarum
rerum · sed andranodoro etiam prebebant;
Qui fessus tandem uxoris uocib; monentis.
nunc illud esse tempus occupandi res · dum
turbata omnia noua atq; incondita liba
ti essent; Dum regis stipendijs pastus ob
uersaretur miles · dum ab hannibale
missi duces adsueti militib; iuuare pos
sent · incepta cum themisto · cui gelonis
filia nupta erat · rem consociatam paucos
post dies hec aristhoni cuidam tragico
auctori · cui et alia archana committere
assueuerat · incaute aperit; Huic et genus et
fortuna · honesta erant; Nec ars · quia
nichil tale apud grecos pudori est ea defor
mabat; Itaq; fidem potiorem ratus quam
patrie debebat indicium ad ptores defert;
Qui ubi rem haud uanam esse certis indicijs
comperierunt consultis senioribus · et aucto
ritate eorum presidio ad fores posito · ingressos
curiam themistum · atq; andranodorum
interfecerunt; Et cum tumultus ab re in
speciem atrociori causa mali ignorantib;
ortus esset · silentio tandem facto · indicem
in curiam introduxerunt · qui cum ordine omnia
edocuisset · et principium coniurationis fac
tum ab armonie gelonis filie · nuptijs
quib; themisto iuncta esset affrorum hispa
norumq; auxilia res instructos ad cedem
ptorum principumq; aliorum bonaq; eorum prede

futura interfectorib; pnuntiatum · iā
mercennarior manum adsuetā impiis
andranodori paratam fuisse ad insulam
rursus occupandam · singula deinde
que quosq; agerentur · totamq; uiris
armisq; instructam coniuratione ante
oculos posuit; Et senatu quid tam iure
cesi · q̄ hieronim' uidebantur; Ante curi
am uarie atq; incerte rerū multitudi
nis clamor erat · q̄ ferociter minitante
in uestibulo curie corpora coniuratorū
ad metu cōpresserī · ut silentes integrā
plebem in contione sequerentur; Sosi
patro mandato ab senatu · 7 ab collegis
in uerba faceret is · tanq̄ reos agebat an
te acta uita orsus · quecumq; post hiero
nis mortem · scelerate atq; impie facta eēnt
andranodor ac themistum arguit fecis
se; Quid enim sua sponte fecisse hieroni
mum puerum · ac uix dum pubescentē
facere potuisse · tutores ac magistratus
eius sub aliena inuidia regnasse; Itaq;
aut ante hieronimū · aut certe cū hiero
nimo pire eos debuisse · aut illos debitō
iam morti destinatos · que alia noua scelā
post mortem tyranni molitos · palam p̄mo
cōclausis andranodorus insule portis he
reditatem regni creuerit · et que pcurator
tenuerat p' dnō possedit; Proditus deīn
ab eis qui in insula erant circūsessus ab
uniuersa ciuitate que achrandinam
tenuerit · ne quicq̄ palam atq; apte pe
titum regnum clam et dolo affectare
conatus sit; Et beneficio quid atq; ore
potuerit uinci cum int libatores patrie
insidiator ipse libtatis creatus eēt ptor
s; animos eis regios · regias coniuges fecis
se alteri hieronis filias nuptas; Sub hac
uocem ex omnib; partib; contioni-

clamor oritur · nullam earum uiuere
debere · nec quemq̄ supēē tyrannor stir
pis · h̄ natura multitudinis ē · aut seruit
humilit · aut supbe dn̄atur · libtatem
que media ē · nec spe modice · nec h̄re
ciunt · 7 n̄ ferme desunt iratum indul
gentes ministri qui auidos atq; intem
pantes publicior animos ad sanguinē
et cedes irritent · sicut tum extimplo ptō
res rogationē pmulgarunt · acceptaq;
pene priusq̄ promulgata ē · ut omnis
regia stirpis interficeretur; Missiq; a
ptorib; demaratham hieronis · et armo
niam gelonis filiam · coniuges andrano
dori · 7 themisti interfecerunt; Heraclia ·
erat filia hieronis · uxor zosippo; Qui le
gatus ab hieronimo ad regem ptholome
um · missus uoluntarium consciuerat
exilium; Ea cum ad se quoq; uenire p
scisset · in sacrarium ad penates confu
git cum duab; filiab; uirginib; · resolu
tis crinib; · miserabiliq; alio habitu; Et ad
ea addidit pces · nunc p memoriā hieronis
patris gelonisq; fr̄is · ne se innoxiam in
uidia hieronimi conflagrare sinerent ·
nich se ex regno illius p̄ter exiliū uiri
h̄re · neq; fortunā suam eandem uiuo
hieronimo fuisse · q̄ sororis · neq; int fecto
eo causam eandem ēē; Quid qd̄ si andro
nodoro consilia pcessissent · illa cū uiro
fuerit regnatura s cum ceteris seruien
dum; Si quis zosippo nuntiet int fectū
hieronimū ac libatas siracusas · qd̄ du
bium ēē quin extimplo conscensurus
sit nauem · atq; in patriā rediturus.
Quantū spes fallit in libata patria con
iugem eius ac libos de uita dimicare ·
qd̄ obstantes libati · aut legib; · quid ab se
cuiq̄ periculum a sola ac ppe inuidia · 7

puellis morbitatem decedentib; ee. at eni
piculi. quod enim nichil ab se timere. uni
sam tam stirpem regiam ee; Ablegarent g
procul ab siracusis siciliaq; et asportari alexan
driam iubent. ad uirum uxore. ad patre
filias; auersis aurib; animisq; cassenq;
tps terreretur. ferrum quosdam expedi
entes cernebat. tum omissis pro se pcib;
puellis ut saltum parcerent orare instituit
a qua etate etiam hostes iratos abstinere.
ne tirannos ulciscendoq; odissent scelera
ipsi omittarentur; Inter hec abstractam
a penetrabilib; iugulant; In uirgines de
inde respsas matris cruore impetu faci
unt; Que alienata mente simul luctu me
tuq; uelut capte furore occursare ex sac
rio proripuerunt. n ut si effugium patuis
set in publicum impleture urbem tu
multum fuerint. tum q; haud magno
eedium spacio inter medios tot armatos
aliquotiens integro corpe euaserunt;
Tandem uulnerib; confecte cum oia reples
sent sanguine. exanimes corruert. cedemq;
de se miserabilem miserabiliore casus fecit.
qd paulopost nuntius uenit mutatis re
pente ad miam animis ne interficerent;
Ira deinde ex mia orta. qd adeo festinatum
ad supplicium neq; locus penitendi. aut
regressus ab ira relictus eet; Itaq; freme
re multitudo. et in locum andranodori.
ac themisti. nam ambo pr. fuerant comi
tia poscere. que nequaq ex sententia ptor
futura eent. statutus e comitus dies quo
ne necopinantib; omnib; unus ex ultima
turba epichidem noiauit. tum inde alis
hypocratem crebriores. deinde he uoces
et cum haud dubio assensu multitudinis
ee. et erat confusa contio. n pplari modo. s;
militari quoq; turba magna ex parte

et iam pfugis qui omnia nouare cupie
bant pmixtis; Pretores dissimulare p
mo et trahenda re ee. postremo uicti co
sensu. et seditionem metuentes pnuntiant
eos pretores; Nec illi primo statim creati
mouare quod uellent quamq egre fere
bant. et de indutiis dierum. x. legatos
isse ad appium claudium. et impetrati se
nilios qui defende antiquo renouando
agent. missos ad murgantia. tum classem
nauium. c. romanis habebat. quo nam
euadent motus ex cedib; tirannor orti
siracusis quo ue eos ageret noua atq; in
solita libertas opiens; Peosdem dies cum
ad marcellum uenientem in siciliam. lega
ti siracusani missi ab appio eent. auditis
conditionib; pacis marcellus. posse rem
conuenire ratus. et ipsi legatis siracusis
qui coram cu pretorib; de renouando fe
dere agerent misit; Et iam ibi nequaq
eadem quies. ac tranquillitas erat; Postq
punica classem accepisse pachinum alla
tum e. dempto timore. hypocrates et epy
chides. nc apud mercennarios milites. nc
apud transfugas pdi romano siracusas cri
minabant; At u appius naues ad ostium
portus. qo alie partis hominib; animus
accederet. in statione habere cepit; Ingens
in spem criminib; uanis accesserat fides;
Ac pmo etiam tumultuose decurrerat mul
titudo. ac phibendos si in terra egredent;
In hac turbatione rerum. in contione ua
cari placuit; Ubi cum alii alio tenerent.
nec pcul seditione res eet. apollonides pnci
pum unus. orationem salutarem ut in
tali tpre habuit nec spem salutis. nec pni
ciem ppiorem umq ciuitati ulli fuisse; Si
enim uno animo oms uel ad romanos.
uel ad carthaginenses inclinent. nullius

ciuitatis statum fortunatiorem · gratiorem fore ; Si alio alia trahat · res non inter penos romanosque bellum atrocius fore quam inter ipsos siracusanos cum intra eosdem muros pars una que suos exercitus sua arma · suos habitura duces ; Itaque ut idem omnes sentiant · summa ui agendum esse · Vtra societas sit utilior · longe minorem · ac leuiorem momenti consultationem esse ; Sed tamen hieronis potius quam hieronimi auctoritatem sequendam · in sociis legendis · uel · L · annis feliciter expertam amicitiam nunc incognitae quondam infidelem preferendam esse ; Etiam momenti aliquid ad consilium quod carthaginensibus ita pax negari posset · ut non utique in presentia bellum cum eis gereretur habendum ; Quo minus cupiditatis ac studii uisa est oratio habere · eo plus auctoritatis habuit ; Adiectum est prioribus ac delectis senatorum militaris etiam consilium iussi · et duces ordinum prefectique auxiliorum simul consulere ; Cum sepe acta res esset · mediis certaminibus ; postremo quia belli cum romanis gerendi ratio nulla apparebat · pacem fieri placuit · mittique cum eis legatos ad rem confirmandam ; Dies haud ita multi intercesserunt cum ex leontinis legati presidium finibus suis orantes uenerunt ; Legatio per opportuna uisa · ut multitudinem inconditam ac tumultuosam exonerandam decernique eius ablegandos hypocrates pretor dicere eo transfugas iussus secuti multis ex mercennariis auxiliis · IIII · armatorum effecerunt ; Et mittentibus · et missis ea leta expeditio fuit ; Nam et illi quod iam diu cupiebant nouandi res occasio data est · et hii sentinam quondam urbis rati exhaustam letabantur ; Ceterum leuauit modo in presentia uelut corpus egrum quo mox in grauiorem morbum recideret ; Hypocrates enim finitima prouincie romane · primo furtiuis excursionibus uastare cepit ; Deinde cum ad tuendos sociorum agros missum ab appio presidium esset omnibus copiis impetum in oppositam stationem cum cede multorum fecit ; Que cum essent nuntiata marcello legatos extemplo siracusas misit qui pacis fidem ruptam esse dicerent · nec belli defuturam umquam causam nisi hypocrates atque epycides · non ab siracusis modo sed tota procul sicilia ablegarentur ;

Epycides ne aut reus criminis absentis fratris presens esset · aut deesset pro parte sua concitando bello · profectus · et ipse in leontinos · quia satis eos aduersus populum romanum concitatos cernebat · uetere etiam ab siracusis cepit ; Nam ita eos pacem pepigisse cum romanis · ut quicumque populi sub regibus fuissent · et sue ditionis essent · nec iam liberatos contentos esse · nisi etiam regnent ac dominentur ; Renuntiandum igitur eis esse leontinos quoque equo censere liberos esse · uel quod in solo urbis sue tyrannus ceciderit · uel quod ibi primum conclamatum ad libertatem · relictisque regiis ducibus ad siracusas concursum ; Itaque ad eximendum id de federe esse · aut legem federis non accipiendam ; Facile multitudini in persuasum ; Legatisque siracusanorum · et de cede stationis romane querentibus ; et hyppocraten atque epycyden abire seu locros . seu quo alio mallent · dum modo sicilia cederent ;

Tumentibus ferociter responsum est · neque mandasse sese siracusanis · ut pacem pro se cum romanis facerent · neque teneri alienis federibus ; Hec ad romanos siracusani detulerunt · abnuentes leontinos in sua potestate esse ; Itaque integro secum federe bellum romanos cum his gesturos · neque sese de

futuros et bello ita aut in potestatem redactos sue rursus ditionis esse . sicut pax conuenisset ; Marcellus cum omni exercitu profectus in leontinos . appio quoque accito . ut altera parte aggrederetur . tanto ardore militum est usus ab ira inter conditiones pacis interfecte stationis . ut primo impetu urbem expugnarent ; Hypocrates atque epychides . postquam capi muros leontinum . refringique portas uidere . in arcem sese cum paucis recepere ; Inde clam nocte . herbesum perfugiunt ; Siracusanis . viii . armatorum agmine profectis domo . ad milam flumen nuntius occurrit captam urbem esse ; Cetera falsa mixta ueris ferens cedem promiscuam militum atque oppidanorum factam . nec quemquam puberem arbitrari superesse . direptam urbem bona locupletium donata ; Ad nuntium tam atrocem . constitit agmen ; Concitatisque omnibus ; duces erant autem sosis ac dinomenes . quid agerent consultabant ; Terroris speciem haud uanam mendacio prebuerat . uerberati ac securi percussi transfuge ad . ii . hominum ; Ceterum leontinorum militumque aliorum nemo post captam urbem uiolatus fuerat . suaque omnia eis nisi que primus tumultus capte urbis assumpserat restituebantur ; Nec ut leontinos irent proditos ad cedem commilitones querentes perpelli potuere . nec ut eodem loco certiorem nuntium expectarent ; Cum ad defectionem inclinatos animos cernerent pretores sed eum motum haud diuturnum fore si duces amentie sublati essent . exercitum ducunt megaram ; Ipsi cum paucis equitibus herbesum proficiscuntur . spe territis omnibus per proditionem urbis potiunde ; Quod ubi frustra eis fuit inceptum . ui agendum rati ; Postero die megaris castra mouent . ut herbesum omnibus copiis oppugnarent ; Hypocrates et epichides non tam tutum prima specie quam unum spe undique abscisa consilium esse rati . ut se militibus permitterent . et adsuetis magna ex parte sibi . et tum fama cedis commilitonum accensis obuiam agmini procedunt ; Prima forte signa sexcentorum . cretensium erant . qui apud ieronimum meruerant sub eis . et hannibalis beneficium habebant capti ad trasimennum inter romanorum auxilia dimissique ; Quos ubi ex signis armatorum habituque cognouere . hypocrates . atque epichides . ramos olee . ac uelamenta alia supplicum porrigentes orare ut reciperent sese receptosque tutarentur neu proderent siracusanis . a quibus ipsi trucidandi populo romano . dederentur ; Enim uero conclamant bonum ut animum haberent omnem secum illis fortunam subituros ; Inter hoc colloquium signa constiterant . tenebaturque agmen ;

Necdum que more cause foret . peruenerat ad duces ; Postquam hypocraten atque epichiden peruasit rumor . fremitusque toto agmine erat haud dubie approbantium aduentum eorum . extemplo pretores citatis equis ad prima porrexerunt . qui mos ille que licentia cretensium esset . rogantes colloquia serendo cum hoste . iniussuque pretorum miscendi eos agmini suo . comprehendi iniicique cathenas iusserunt hypocratem ; Ad quam uocem tantus extemplo primum a cretensibus clamor est ortus . deinde exceptus ab aliis . ut facile si ultra tenderent appareret eis timendum esse ; Solliciti incertique rerum suarum megaram unde profecti erant referri signa iubent nuntiosque de statu presenti siracusas mittunt ; Fraudem quoque hypocrates addit ; Inclinatis ad

omnem suspicionem animis. et cretensium
quibusdam ad itinera insidenda missis. ue
lut interceptas litteras quas ipse composue
rat recitat; Pretores siracusani. marcello;
S cdm salutem ut adsolet scriptum erat. re
cte eum atq; ordine fecisse. quod in leontinis
nulli pepercisset. s; omnium mercennariorum
militum eandem esse causam; Nec umquam sira
cusas quieturas donec quicquam externorum au
xiliorum. aut in urbe. aut in exercitu suo esset;
Itaq; dare operam. ut eos qui cum suis pretori
bus castra ad megaram haberent. in suam
potestatem redigerent. ac supplicio eorum li
berarent tandem siracusas; Hec cum recitata
essent. cum tanto clamore ad arma discur
sum est. ut pretores inter tumultum pa
uidi abequitauerint siracusas; Et ne fu
ga quidem eorum seditio compressa est. impet
q; in siracusanos milites fiebant; Nec
ab ullo temperatum foret. ni epicides atq;
hypocrates ire multitudinis obuiam is
sent; Non aut misericordia. aut humano consilio.
s; ne spem reditus precidentes sibi; Et cum
ipsos simul milites fidos haberent. simul
obsides. tum cognatos quoq; eorum atq; a
micos tanto merito primum. deinde pignore
sibi conciliarent; Expertiq; quam una aut leui
aura mobile uulgus esset. militem nacti
ex eo numero qui in leontinis circumsessi e
rant. subornant ut siracusas perferret nun
tium. conuenientem eis que ad mylas falso
nuntiata erant. auctoremq; se exhibendo
ac uelut uisa que dubia erant narrando
concitarent iras hominum; Huic non apud
uolgum modo fides fuit. s; senatum quoq;
in curiam introductus mouit. haud
uani quidam homines palam ferre. per be
ne detectam in leontinis esse auariciam et
crudelitatem romanorum. eandem si intras
sent siracusas. aut fediora etiam quo maius
ibi auaricie premium esset facturos fuisse;
Itaq; claudendas cunctis portas. et custo
diendam urbem censere; Sed non ab hisdem omnis temere nec eosdem odisset
ad militares senus omnem partemq;
magnam plebis inuisum esse nomen roma
num; Pretores optimatumq; pauci quam
quam inflati uano nuntio erant. tamen
ad propius presentiusq; malum cautiores
esse; Etiam ad exapylum erant hypocrates
atq; epycides serebanturq; colloquia
per propinquos popularium qui in exer
citu erant ut portas aperirent. sinerentq;
communem patriam defendi ab impetu
romanorum; Iam unis foribus hexapili apertis
cepti erant recipi. cum pretores interue
nerunt; Et primo. imperio minisq;. Deinde
auctoritate deterrendo. postremo ut omnia
uana erant obliti maiestatis precibus age
bant. ne proderent patriam tyrannis an
te satellitibus. et tum corruptoribus exerci
tus; Sed surde adeo omnium aures concita
te multitudinis erant; Nec minore intus
ui quam foris porte effringebantur;
Effractisq; omnibus totum exapilo agmen recep
tum est; Pretores machradinam cum
iuuentute popularium confugiunt;
Mercennarii milites perfugeq; et quicquid
regiorum militum siracusis erat. agmen
hostium augent; Ita achradina quoq;
primo impetu capitur. pretorumq; nisi qui inter
tumultum effugerunt omnes interficiuntur;
Nox cedibus finem fecit; Postero die serui
ad pileum uocati. et carcere uincti emissi.
confusaq; hec omnis multitudo hypocra
ten atq; epycidem creant pretores siracu
sis; Eque cum breue tempus libertatis afful
sisset in antiquam seruitutem reciderant;

Hec nunciata cum essent romanis, ex leontinis mota sunt extemplo castra ad siracusas. Et ab appio legati per portum missi forte in quinqueremem ierant. Premissa quadriremis cum intrasset fauces portus capitur. Legati egre effugerunt. Etiam non modo pacis sed ne belli quidem iura relicta erant. Cum romanus exercitus ad olimpium iovis, id templum est mille et quingentis passibus ab urbe, castra posuit. Inde quoque legatos premitti placuit. Quibus ne intrarent urbem, extra portam hypocrates atque epychides obviam cum suis processerunt. Romanus orator non bellum se siracusanis sed opem auxiliumque afferre ait, et his qui ex media cede elapsi perfugerint ad se, et eis qui metu oppressi fediorem non exilio solum sed etiam morte servitutem patiantur. Nec cedem nefandam sociorum inultam romanos passuros. Itaque si eis qui ad se perfugerint tutus in patriam reditus pateret, cedis auctores dedantur, et libertas legesque siracusanis restituantur, nichil armis opus esse. Si ea non fiant, quicumque in mora sit bello persequuturos. Ad ea epichides si qua ad se mandata haberent responsum eis ait se datores fuisse. Cum in eorum ad quos venerint manu res siracusana esset, tum reverterentur. Si bello lacesserent, ipsa re intellecturos nequaquam idem esse siracusas ac leontinos oppugnare. Ita legatis relictis portas clausit.

[Margin: Oppugnantur siracuse.]

Inde terra marique simul cepte oppugnari siracuse: terra ab hexapylo, mari ab achradina, cuius murus fluctu adluitur. Et quia sicut leontinos terrore ac primo impetu ceperant, non diffidebant vastam disiectamque spacio urbem parte aliqua se invasuros. Omnem apparatum oppugnandarum urbium muris admoverunt.

Et habuisset tanto impetu cepta res fortunam, nisi unus homo siracusis ea tempestate fuisset, archimedes. Is erat unicus spectator celi syderumque, mirabilior tamen inventor ac machinator bellicorum tormentorum operumque, quibus hostes ingenti mole agerent, ipse perlevi momento ludificaretur. Murus per inequales ductus colles, pleraque alta et difficilia aditu, submissa quedam et que planis vallibus adiri possent, cuique aptum visum est loco, ita genere omni tormentorum instruxit. Acradine murum, qui ut ante dictum est mari adluitur, ex quinqueremibus marcellus oppugnabat. Ex ceteris navibus sagittarii funditoresque et velites etiam, quorum telum ad remittendum inhabilem peritis est, vix quemquam sine vulnere consistere in muro patiebantur. Hii, quia statum missilibus opus est, procul muro tenebant naves. Iuncte alie bine ad quinqueremes, demptis interioribus remis ut latus lateri applicaretur, cum exteriore ordine remorum velut naves agerentur, turres contabulateque machina metaque alia quatiendis muris portabant.

[Margin: Archimedes unicus spectator celi siderumque.]

Adversus hunc navalem apparatum archimedes varie magnitudinis tormenta in muris disposuit. In eas que procul erant naves saxa ingenti pondere emittebat. Propiores levioribus eoque magis crebris petebat telis. Postremo ut sui vulnere intacti tela in hostem ingererent, murum ab imo ad summum crebris cubitalibus fere cavis aperuit, per que cava pars sagittis, pars scorpionibus modicis ex occulto petebant hostem. Que propius quedam subibant

naves quo interiores ictibus tormentorum essent. in eas tollendo e super murum eminente ferrea manus firme cathene illigata cum iniecta prore esset gravique libramento plumbi recelleret ad solum suspensa prora navem in puppim statuebat. Dein remissa subito velut ex muro cadentem navem cum ingenti trepidatione nautarum ita unde affligebant ut etiam si recepta recederent aliquantum aque acciperent. Ita maritima oppugnatio est elusa omnis. Que res sese adversa ut totis viribus terra aggrederentur. Sed ea quoque pars eodem omni apparatu tormentorum instructa erat Hieronis impensis curaque per multos annos Archimedis unica arte. Natura etiam adiuvabat loci quod saxum cui imposita muri fundamenta sunt magna parte ita proclive ut non solum missa tormento sed etiam que pondere suo provoluta essent graviter in hostem inciderent. Eadem causa ad subeundum arduum aditum instabilemque ingressum prebebat. Ita consilio habito quoniam omnis conatus ludibrio esset absistere oppugnatione atque obsidendo tantum arcere terra marique commeatibus hostem placuit. Interim Marcellus cum tercia fere parte exercitus ad recipiendas urbes profectus que in motu rerum ad Carthaginenses defecerant Pelorum atque Herbesum dedentibus ipsis recepit. Megaram vi captam diruit ac diripuit ad reliquorum ac maxime Siracusas Siracusanorum terrorem. Per idem fere tempus et Himilco qui ad Pachinum promunturium classem diu tenuerat ad Heracleam quam vocant Minoam quinque et .xx. peditum .iii. equitum .xii. elefantos exposuit. nequaquam cum quantis copiis ante tenuerat ad Pachinum classem. Et postquam ab

Hyppocrate occupate Siracuse erant profectus Carthaginem adiutusque ibi et a legatis Hypocratis et litteris Hannibalis qui venisse tempus agebat Sicilie per summum decus repetende et ipse haud vanus presens monitor facile perpulerat ut quam maxime possent peditum equitumque copie in Siciliam traicerentur. Adveniens Heracliam traicerentur. Inter paucos inde dies Agrigentum recepit. Aliarumque civitatum que partis Carthaginensium erant adeo accense sunt spes ad pellendos Sicilia Romanos ut postremo etiam qui obsidebantur Siracusis animos sustulerint. Et parte copiarum satis defendi urbem ita inter se munera belli partiti sunt ut Epychides preesset custodie urbis. Hipocrates Himilconi coniunctus bellum adversus consulem Romanum gereret. Cum .X. peditum .D. equitibus nocte per intermissa custodiis loca profectus castra circa Acrillas urbem ponebant. Munientibus supervenit Marcellus ab Agrigento iam occupato cum frustra eo prevenire hostem festinans tendisset. rediens nichil minus ratus quam tempore ac loco Siracusanum sibi exercitum obvium fore. Sed tamen metu Himilconis Penorumque ut quibus nequaquam eis copiis quas habebat par esset quam poterat maxime intentus ad que agmine ad omnes casus composito ibat. Forte curaque adversus Penos preparata adversus Siculos usui fuit. Castris ponendis incompositos ac dispersos nanctus eos et plerosque inermes quod peditum fuit circumvenit. Eques levi certamine inito cum Hypocrate Acras profugit. Ea pugna defugientes ab Romanis cum cohibuisset Siculos Marcellus Siracusas redit. Et post paucos dies Himilco adiuncto Hipocrate

ad flumen anathum . octo ferme inde mi
lia castra posuit; Sub idem tps forte et
naues quinq; longe et .L. carthaginensiũ
cum bomilchare classis in magnũ portũ
siracusis ex alto decurrere . 7 romana item
classis . xxxv . remes legionẽ primam
panhormi exposuere; Versumq; ab ita
lia bellum . adeo uterq; poplo in siciliã
intentus fuisse uideri poterat; Legionẽ
romanã quę exposita panormi erat ue
nienti siracusas p̃de haud dubie si fortu
nam hilmico ratus . uia decipitur; Me
diterraneo namq; penitus tenere duxit;
Legio maritimis locis classe p̃sequente ad
appium claudium pachinum . cũ parte
copiarum obuiam pgressus puenit;
Nec diutius peni siracusis morati sunt;
Et bomilchar simul parũ fidens nauib; suis
duplici facile numero classem aduen
tantib; romanis simul utili inmora cer
nens nich aliud ab suis q̃ inopia aggra
uari sociorũ uelis in altum datis in affricã
transmisit . et hilmico secutus nequicq̃
marcellũ siracusas . si qua p̃usq̃ maiorib;
copiis iungeret occasio pugnandi ẽẽt .
postq̃ ea nulla contigerat . tutumq; ad si
racusas 7 munimto 7 uirib; hostem cer
nebat . frustra ad sedendo expectandoq;
obsidionẽ sociorũ tps tereret castra in
de mouit . ut quocumq; uocasset defe
ctionis ab romanos spes admoueret
exercitum ad p̃sens suas res fouentib;
adderet animos; Murgantiã primum
prodito ab ipsis p̃sidio romano recipit;
Ubi frumenti magna uis cõmeatusq; oĩs
generis conuecti erant romani; Ad hãc
defensionẽ erecti sẽ et aliarũ ciuitatum
animi . p̃sidiaq; romana aut pelleban
tur arcib; . aut p̃dita p fraudem oppri
mebantur; Henna excelso loco ac p̃re
rupto undiq; sita . cũ loco inexpugna
bilis erat . cum p̃sidium in arce ualí
dum p̃fectumq; p̃sidii . haud sane opor
tunum insidiantib; habebat; L. pina
rius erat uir acer . et qui plus in eo ne
posset decipi . quã in fide siculorũ depo
neret; Et tum intendant eum ad cauẽ
di omĩa curã . tot audite p̃ditionis de
fectionesq; urbium 7 clades p̃sidiorũ;
Itaq; nocte iuxta parata instructaq;
omnia custodiis ac uigiliis erant . nec
ab armis aut loco suo miles abscedebat;
Quod ubi hennensiũ p̃ncipes ampacti cũ
hilmicone de p̃ditione p̃sidii animad
uerterẽt . nulli occasioni fraudis roma
num patere placuerat agendũ urbẽ
arcemq; sue potestatis aiunt debere ẽẽ
si libẽ in societatẽ ñ serui in custodiam
traditi ẽẽnt romanis; Itaq; claues por
tarum reddi s̃ equum censent . bonis
sociis fidem suã maximũ uinculũ esse;
Et ita s̃ . p̃r . senatumq; grãs habiturum
si uolentes ac ñ coacti mansissent in ami
citia; Ad ea romanus se in p̃sidio impositũ
ẽẽ . dicere ab imperatore suo clauesq; por
tarum 7 custodiam arcis ab eo accepis
se . quẽ nec suo . nec hennensiũ arbitrio
haberet . s; eius qui cõmisisset p̃sidio de
cẽre apud romanos capitales se 7 nec
liberorũ etiã suorũ eam petentes sanxisset .
consulem marcellũ haud p̃cul ẽẽ ad eũ
mitterent legatos cuius iuris atq; arbi
trii ẽẽt; Se uero illi negare missuros testa
riq; si uerbis nich agerent uindictam
aliquã ac libertatis sue quesituros; Tum
pinarius at illi . Si ad consulem grauarẽ
mittere . sibi saltem darent populi conci
lium . ut sciret utrũ paucorũ ea denũtiata.

an uniuerse ciuitatis ēē consensum . in po
sterum diem contio postq̄ ab eo colloq̄o
in arcem sese recepit . conuocatio quib; cre
do ego uos audisse milites inquit . quem
admodum p̄sidia romana ab siculꝰ circū
uenta 7 oppressa sint p hos dies eam uos
fraudem diuīno p̄mo benignitate . dein uīa
ipsa uirtute dies noctesq; p̄stando ac ui
gilando in armis uitastis ; Vtinam reli
quum tempus nec patiendo infanda .
nec faciendo traduci potest ; Hec occulta
fraude cautio ē . q̄ si adhuc fuimus cui qm̄
parum succedit . aperte ac p palam claues
portarum reposcunt ; Quas simul tradi
derimus carthaginensium extemplo
henna erit fediusq; hic trucidabimur
quam murgantie p̄sidium interfectum ē ;
Noctem unam egre ad consultandū sump
si qua uos certiores periculi instantis facerē
orta luce contionē habituri sint ad crimi
nandū me . concitandumq; in uos ppl̄m ;
Itaq; crastino die . aut uro . aut hennensium
sanguine : henna inundabitur ; Nec p̄oc
cupatis peculium . nec occupantes pīcli
quicq̄ habebitis ; Qui p̄or strinxerit fer
rum eius : uictoria erit ; Intenti g̊ om̄s
armatiq; : signum expectabitis ; Ergo in
contione ero : 7 tēps quo ad om̄ia structo
sint loquendo . altercandoq; traham ; Cū
toga signum dedero . tum m̄ undiq; cla
more sublato . turbam inuadite . ac sternite
te om̄ia ferro : et cauete quicq̄ supsit a q̄b;
aut ut uisa . ut fraus timeri possit ; Vos
ceres mater . ac p̄serpina p̄cor . ceteri supi
inferiq; dii . qui hanc urbem hos sacra
tos lacus . lucusq; colitis : ut ita nobis
uolentes ppitii assitis . si uitande n̄ feren
de fraudis causa hoc consilii capimus ;
Pluribꝰ uos milites hortarer . si cū armatis

dimicatio futura eēt ; Inermes . incautos
ad satietatem trucidabitis ; Et consulis
castra in propinquo sunt . ne quid ab
himilcone et carthaginensib; timeri
possit ; Ab hac adhortatione dimissi . corpa
curant ; Postero die alia . aliis locis ad ob
sidendis itinerib; . claudendosq; oppoi
tis exitus . pars maxima sup theatrum .
circaq; adsueti . et ante spectaculū conti
onem consistunt ; Productus ad ppl̄m
magistratib; p̄fectus romanus . cum
consul de ea re ius ac potestate eē non
suam . 7 pleraq; eadē que p̄die dixisset .
p̄mo sensim . ac plus reddere claues ;
Dein iam una uoce eo om̄s iubent cunc
tantiq; et differenti ferociter minitarē
tur . nec uidentur ultra uim utiqnam
dilaturi : tum p̄fectus toga signum ut
conuenerat dedit . militesq; intenti dudū
ac parati . alii supne aduersam contionē
clamore sublato decurrunt . alii ad exitus
theatri conferti obsistunt ; Ceduntur
hennensis cauea inclusi . coaceruantq;
n̄ cede solum . s; etiam fuga . cum sup ali
orum capita ruerent integri . sauciis ui
ui mortuis incidentes cumularentur ;
Inde passim discurritur . et urbis capte
modo fugaq; : et cedes omnia tenet ; Nihi
chilo remissiore militum ira . qđ inirent tur
bam inermem credebant . q̄ si periculū
par et ardor certaminis eos irritaret ;
Ita henna aut malo aut necessario facino
re retenta . marcellus nec factū impbauit ;
Et p̄dā hennensium militib; concessit . ratus
timore deterritos pditionib; p̄sidiorū siculos ;
Atq; ea clades ut urb in media sicilia site
clareq; . uel ob insignē munimto naturali
locum . uel ob sacrata omnia uestigiis
rapte quondam p̄serpine ppe uno die

p̄serpine quondam rapte ē;

omnem siciliam peruasit; Et que cede infanda
rebantur: non hominum tantum sed etiam deorum se
dem uiolatam esse: tum uero qui etiam an
te dubii fuerant defecere ad penos; Hy
pocrates inde murgantiam himilco ag
gentum sese recepit. cum acciti a prodito
ribus neququam ad hennam exercitum ad
mouissent; Marcellus retro in leontinos
redit. frumentoque et commeatibus aliis in castra
conuectis. presidio modico ibi relicto ad si
racusas obsidendas uenit; Inde appio
claudio romam ad consulatum petendum
misso. t. quintium crispinum in eius
locum classi castrisque preficit ueteribus;

Ipse hibernacula quinque milia passuum
hexapilo leonta locum commuuniit edifica
uitque: Hec in sicilia usque ad principium hie
mis gesta; Eadem estate et cum philippo re
ge. quod iam ante susceptum fuerat motum
bellum est; Legati ab orico ad m. ualerium
pretorem uenerunt presidentem classibus roca la
bieque circa litoribus. nuntiantes philip
pum primum apolloniam temptasse lem
bis biremibus. c.xx. flumine aduerso sub
uectum. deinde ut ea res tardiore spe fue
rit ad oricum clam nocte exercitum ad
mouisse. eamque urbem sitam in plano
neque meniis. neque uiris neque armis uali
dam primo impetu oppressam esse; Hec nun
tiantes orabant ut opem ferret. hostemque
haud dubium romanis terra ac mari
tiimis uiribus arcerent; Qui ob nullam aliam
causam nisi quod imminerent italie pete
rentur; Marcus ualerius .xx. presidioque
eis .t. ualerio legato cum classe instructa
parataque et quot longe naues militum
cape non poterant in onerarias imposi
tis. altera die oricum peruenit. urbemque
eam leui tenente presidio. quod recedens

inde reliqui erant. haud magno certa
mine recepit; Legati eo apollonia uene
runt. nuntiantes in obsidione sese quod de
ficere ab romanis nollent esse. neque susti
nere ultra uim macedonum posse; Nisi
presidium mitteretur romanum facturum se
que uellent pollicitus .x. delectorum mi
litum nauibus longis mittit ad hostium
fluminis cum prefecto sociumque neuio
crista uiro et perito militia. eis expositis
in terram militibus. nauibusque oricum
retro unde uenerat ad crateram classem
remissis. milites procul a flumine per uiam
minime ab regis obsessam duxit. et noc
te ita ut nemo hostium sentiret urbem
est ingressus; Die insequente quieuere
dum prefectus iuuentutem appolloniatium
armaque et urbis uires inspiceret;

Ubi ea uisa inspectaque satis animorum fecere
simulque ab exploratoribus
comperit. quanta socordia
ac negligentia apud hostes esset. silentio
noctis ab urbe sine ullo tumultu
egressus castra hostium adeo neglecta
atque aperta intrauit. ut satis constaret
prius mille hominum uallum
intrasse quam quisquam sentiret; Ac si
cede abstinuissent peruenire ad taberna
culum regium potuisse; Cedes proximorum
porte excitauit hostes; Inde tantus ter
ror pauorque omnis occupauit. ut non
modo alius quisquam arma caperet. aut castris
pellere hostem conaretur. etiam ipse
rex sicut somno excitus erat. prope semi
nudus fugiens militi quoque nedum
regi uix decoro habitu ad flumen nauis
que perfugerit; Eadem et alia turba effusa
est; Paulominus .iii. militum in ca
stris. aut capta aut occisa. plus tam

hominum aliquanto captum quam cesum est;
Castris direptis appolloniate. cathapultas
balistas tormentaque alia que oppugnande
urbi comparata erant ad tuenda menia. si
quando similis fortuna venisset appollo
niam devexere; Cetera omnis preda castrorum
romanis concessa est; Hec cum oricum essent
nuntiata. m. valerius classem extemplo
ad hostium fluminis duxit. ne navibus ca
pessere fugam rex posset; Itaque philippus
neque terrestri. neque navali certamini satis
forte parem se fidem subductis navibus
aut incensis terram machedoniam pe
tit magna ex parte inermi exercitu spo
liatoque. Romana classis. cum. m. valerio
horici hibernavit; Eodem anno. in his
panie varie res geste; Nam priusquam romani
amnem hiberum transirent. ingentes copi
as hispanorum mago et hasdrubal fuderunt;
Defecissetque ab romanis ulte
rior hispania. ni. p. cornelius
raptim traducto exercitu hiberum dubiis
sociorum animis in tempore advenisset; Primo
ad castrum altum locus est insignis. ce
dem magni hamilcaris castra romani
habuere; Arserat munita. et con
vexerant; Tamen quia omnia circa hostium
plena erant. agmenque romanum impune
inversatum ab equitibus hostium fuerat.
et ad. xx. aut moratorum. aut palantium
per agros interfecta cessere romani propius pa
cata loca. et ad montem victorie castra com
muniere; Eo. cn. scippio. cum omnibus co
piis. et hasdrubal gisgonis filius tercius
carthaginensium dux cum exercitu mis
so advenit; contraque castra romana trans
fluvium omnes consedere; P. scippio. cum
expeditis clam profectus ad loca circa visen
da. haud fefellit hostes; Oppressissentque eum
in patentibus campis. ni tumulum in propinquo
cepisset; Ibi quoque circumsessus adventu
fratris obsidione eximitur; Castulo urbs
hispanie valida ac nobilis et adeo conjun
cta societate penis. ut uxor inde hanni
bali esset. ad romanos defecit; Carthagi
nienses hyliturgim oppugnare adorti. quia
presidium ibi romanum erat. videbanturque
inopia maxime eum locum expugnaturi.
cn. scipio. ut sociis presidioque ferret opem.
cum legione expedita profectus inter bina
castra. cum magna cede hostium urbem
est ingressus; Et postero die eruptione
eque felici pugnavit; Super. xii. homi
num cesa. duobus plus plus. x. hominum
captum. cum sex et. xx. militaribus signis;
Ita ab iliturgi recessum est; Bigerra inde urbs
socia et hec romanorum erat. a carthaginensibus
oppugnari cepta est; Eam obsidionem
sine certamine adveniens. cn. scipio solvit;
Ad mundam exinde castra punica mota;
Et romani. eo confestim secuti sunt; Ibi sig
nis collatis pugnatum. per. iiii. ferme horas;
Egregieque vincentibus romanis signum recep
tui est datum. quod. cn. scipionis femur tra
gula confixum erat. pavorque circa eum
ceperat milites. ne mortiferum esset vulnus;
Ceterum haud dubia fuit. quin nisi ea mora
intervenisset. castra eo die punica capi po
tuerint; Iam non milites solum. sed elefanti
etiam usque ad vallum acti erant. superque
ipsas novem et. xxx. elefanti pilis confi
xi; Hoc quoque prelio. ad. xii. hominum
dicuntur cesa. prope tria capta. cum signis
militaribus. vii. et. l. Ad auringem inde
urbem. peni recessere; Et ut territis insta
ret secutus romanus. ibi iterum scipio lec
ticula in aciem illatus conflixit; Nec du
bia victoria fuit; Minus tamen dimidio

hostium q̃ antea q̃ pauciores p̃fuerant q̃
pugnarent occisum; Sed gens nata instau
randis recuperandisq; bellis · magonē ad
conquisitionē militū fr̄em misse; Breui re
pleuit exercitū · animosq; ad temptan
dum · de integro certam̄ fecit ; aliq plerq
q; milites · sicq; pro parte totiens uicta pau
cos dies uicta isdem animis quib; · p̄r ·
octa · eodemq; aduentu pugnauere;
Plus · viii · hominum cesa · 7 haud multo
minus q̃ mille capta · 7 signa militaria · lviii;
Et spolia plurima gallica fuere torques
armilleq; magnus numerus duo et insig
nes reguli gallorum menia cepta · 7 ciuitas ma
ronomena erant eo p̄lio ceciderūt · octo ele
fanti capti · tres occisi ; Cum iam prope res
in hispania essent · uerecundia romanos
tandem cepit saguntū oppidum q̃ causa
belli eēt · octauū iam annū sub hostium
potestate ēē ; Itaq; id oppidū ui pulso p̄si
dio punico receperunt cultoribusq; antiquis
quos ui sius reliquerat belli restituerūt; Et
turdetanos qui contraxerūt eis cū cartha
giniensib; bellū in potestate redactos sub
corona uendiderūt · urbemq; eorum deleue
rūt; Hec in hispania · q · fabio · m · claudio
cōs · gesta; Rome · cum · tr · pl · noui mag ·
inissent exemplo censorib; · p · furio · et · m ·
atilio · a · metello · tribunus · pl · dies di
cta ad p̄p̄lm̄ est; Questorem eū proximo
anno ademtpo equo tribu mouerant ·
atq; erariū fecerat propter coniurationē deser
te auctus italie ad cannas factam; Sed
nouem tribunorum auxilio uetiti causam
in magistratu dicē dimissiq; fuerant ·
neq; lustrū perficerent mors prohibuit · p ·
furii; M · atilius · magistratu se abdicauit;
Consilia consularia habita · fabio maximo
cōs; Creati · cōs · ambo absentes · q · fabius
maximus · cōs · filius · 7 · t · sempronius ·
gracchus iterum; P · fiunt sedo qui tum
ediles curules erant · p · sempronius · t · cu
dittanus · 7 · cn · fuluius · centi malus · 7 · m ·
emilius lepidus; Ludos scenib; · cōs · p q̃
triduum eo anno primum factos ab cu
rules edilib; memorie proditur; Edilis
cuditanus hic erat · qui ad cannas pauo
re aliis in tanta clade torpentib; · per medi
os hostes auxiliis comitiis perfectis auctore
· q · fabio · cōs · designati · cōs · romā accer
siti magistratū inierunt · senatuq; de
bello ac prouinciis suis p̄torumq; · et de exer
citib; quib; cuiq; p̄eēnt consuluerunt;
Itaq; prouintia atq; exercitus diuisi; Bellū
cū hannibale consulib; mandatū · et ex
ercitum unus cumq; ipse sempronius ha
buerat alter q̃ fabius · cōs · hec bine erant
legiones · m · emilius · p̄r · cuius sors macrina
sors erat iuris dictionem attilio college p̄r ·
urbano mandata luceriā prouintiā habe
ret · legionesq; duas · quib; q · fabius q̃
tum consul erat p̄torr p̄fuerat · p̄r · semp
nio prouintiam ariminenum · cn · fuluio ·
suessulam cum bibiis isdem legionib; eue
nerunt · ut fuluius urbanas legiones
diceret cuditanus · a · m · pomponio acci
peret prorogata imperia prouincie · qui · m · clau
dio sicilie finib; eis quib; regnū ieronis
fuisset lentulo p · p̄r · prouintia uetus ito
tacilio classis exercitus nulli adoiti no
ui · m · ualerio grecia machedoniaq;
cum legione 7 classe q̃ habet · m · mutio
cum uetere exercitu · due autē legiones
erant sardini ac terrentio legio una q̃
p̄erat picenum; Scribi p̄terea due ur
bane legiones iusse · 7 · xx · sociorum;
His ducib; his copiis · aduersus multa
simul · aut mota · aut suspecta bella

muniret romanū impium; Consules dua
b; urbanis legionib; scriptis. supplemtoq; in
alias lecto priusq̃ ab urbe mouent, prodigia
procurarunt que nuntiata erant; Murus
ac porte tacte ⁊ aricie etiam iouis edes de ce
lo tacta fuerant. et alia ludibria oculorum au
riumq; credita pueris. nauium longarum
species in flumine ⁊ aricine que nulla erat ui
se. et in iouis uicilini templo qđ in compsino
agro ē arma concrepuissent. et flumē ami
ternum cruentum fluxisse; His procuratis ex
decreto pontificum, profecti consules semp
nius in lucanos. in apuliā fabius. pater
filio legatus ad suessulā in castra uenit;
Cum obuiam filius progrederetur. lictoresq;
uerecundia maiestatis eius taciti ante
irent. preter undecim fasces equo puectus
senex. ut cōs. animaduertere, proximū licto
rem iussit. ⁊ ut is descenderet ex equo incli
nauit; Tum demum desiliens; Ex equo in
clinauit. experiri inquit uolui fili satin sci
res consulem ee; In castra classius altinius
arpinus clam nocte cum trib; seruis ue
nit. promittens si sibi p̃mio foret. se arpos prodi
turum ee; Eam rem ad consiliū retulisset
fabius. aliis pro transfuga uerberandus. ne
candusq; uidi. ancipitis animi cōmu
nis hostis qui post cannensem cladē tanq̃
cum fortuna fidem stare oporteret ad hā
nibalem discessit; Traxissetq; ad defectio
nem arpos. tum q̃ res romana contra spem
uotaq; eius uelut resurgeret turpib; in
deatur nouam referre proditionē proditis
polli. VII. ut ali iudicio ē ⁊ semp aliunde
sentiat perfidus socius uanus hostis ad fale
riorum phirri ue proditorem transfugis do
cumentum ee; Contra ea consul pater fabi
tprm oblitos homines in medio ardore
belli tanq̃ in pace libra de quoq; arbitrii

agere agebat. ⁊ cum illud potius agen
dum. atq; eos agitandū sit. si quo modo fieri
possit ne qui socii a populo romano desciscant
⁊ n̄ docent documentum autē dicatur
statui oportere si quis resipiscat. ⁊ antiq̃
societatem respiciat. qđ si abire ab roma
nis liceat redire ad eos n̄ liceat quid dubi
um ee. quin breui desolata ab sociis ro
mana res. federib; punicis omia in italia
iuncta uisura sit. se tamē n̄ eum ee qui al
tino fidei nequaq̃ censeat habendum. sed
mediam consecuturū consilii uiam. neq;
eum pro hoste. neq; pro socio in presentia ha
bitum; Libera custodia haud procul a castris
placere in aliqua fida ciuitate eum serua
ri per bellum. post defectio plus meruita sit pene. an
bic reditus ueniet; Fabio adsensū ē catbe
nisq; legatis traditus. et ipse et comites. ⁊
auri satis magnū pondus qđ secū tum attu
lerat eis seruari iussum calib;. Cum inter
diu solutum custodes sequebantur. nocte
clausum adseruabant; Arpis domi primū
desiderari. querique est ceptus. deīn fama
per totū urbem uulgata tumultū ut principe
pe amisso fecit. metuq; rerum nouarum
exemplo nuntii missi; Quib; nequaq̃ of
fensis penus. et ⁊ ipsum ut ambigue fidei
uirum suspectū iam pridem habebat. ⁊ tam
nactus erat tam ditis hominis bona possi
dendi uendendiq;. Ceterū ut ire magis
q̃ auaricie datū crederent homines. crudeli
tati quoq; grauitatē addidit. coniugemq; eius
ac liberos in castra accitos. questione prius ha
bita. primum de fuga. aliunde in quantum
auri argentiq; domi relictū ee. satis cog
nitis omnib; uiuos combussit; Fabius ab su
essula profectus. arpos primum instituit oppu
gnare; Ubi cum .D. fere passib; castra posu
isset. contemplatus ex propinquo situm urbis

meniaq; que pars tutissima menib; erat
eo maxime neclectam custodia uidit ·
ea potissimum aggredi statuit; Comparatis
omnib; que ad urbes oppugnandas usui
sunt · centurionū robora ex toto exercitu
delegit · tribunosq; uiros fortes eis pfecit ·
7 milites ·VI· DC · quantū satis uisum est
attribuit · eosq; ubi q̄rte uigilie signū cecī
nisset · id ad eum locum scalas iussit ferre;
Porta ū humilis 7 angusta erat in frequē
ti uia p desertam partem urbis; Eam
portā scalis prius transgressos ad murū
pgere ex interiore parte · aut claustra re
fringere iubet · 7 tenentes partē urbis cor
nu signum dare ut gerere copie admoue
rentur · parata omia atq; instructa esse
habiturū; Ea inpigre facta · 7 qd impe
dimentū agentib; fore uidebatur · id
maxime ad fallendū adiuuit; Imber
ab nocte media cohortus · custodes uigi
lesq; delapsos e stationib; subfugere in
tecta coegit; Sonituq; primo largioris
procelle strepitū molestium portā exaudiri
phibuit; Lentior deinde equaliorq; ac
cedens aurib; magnā partem hominū
sopiuit; Postq̄ portam tenebant corni
cines in uia parib; interualli dispositos ca
nere iubent · ut consulem excirent; Et
ū factum ex cōposito ē · signa efferri · cōs ·
iubet · ac paulo ante lucē p effractā portā
urbem ingreditur; Tum demū hostes ex
citati sunt · iam et imbre conquiescente et
ppinqua luce; Presidium in urbe erat hā
nibal · V · ferme armatorum · 7 ipsi arpini
·III· hominū armabant; Eos primos pem
nequid ab tergo fraudis eēt hosti opposue
runt; Pugnatū primo in tenebris angus
tisq; uiis est · cū romani n̄ uias tantū
s; tecta etiam pxima porta occupassent

ne peti supne ac uulnerari possent; Cog
niti inter quidā arpiniq; et romani · atq;
inde colloquia cepta fieri; Percunctantib;
romanis quid sibi uellent arpini q̄ obnoxi
am romanorum · qd aut meritū penorum
p alienigenis ac barbaris · italici aduersus
ueteres socios romanos bellum gererent
7 uectigalem ac stipendia militaria italiā
affrice facerent; Arpinis pugnantib;
ignaros omnib; insciente uenum a principib;
datos pene captos oppressosq; a paucis eē
inmos orto; plures · cum plurib; colloqui;
Postremo · pr · arpinus ab suis · cōs · deduc
tus fideq; data inter signa aciesq; · arpi
ni repente p romanis aduersus carthagini
ensem arma uerterunt; Hispani quoq;
paulominus hoīes · X · nich pterea cum
consule pacti · q̄ ut sine fraude punicum
emitteretur presidium ad consulē transtulerunt
signa · carthaginiensib; porte patefacte
emissiq; cum fide incolumes · ad hanniba
lem salapiam uenerunt; Arpi sine clade
ullius pter q̄ unius ueteris proditoris ·
noui p fuge restituti ab romanos hispa
nis duplici cibaria dari iussa · opaq; eorum
forti ac fideli p sepe res · p · usa est; Cum
consul alter in apulia · alter in lucanis
eēt · equites · C · XII · nobiles campani per
speciem pdandi ex hostium agro pmissi
magistratuū ab capua pfecti ad castra
romana · que sup suessulam erāt uene
runt; Stationi militū qui eēnt dixerunt
colloqui sese cum · pr · uelle; Cn · fuluius
castris preerat; Cui ū nunciatū ē · X · ex eo
numero iussis inermib; deduci ad se;
Ubi que postularent audiuit · nich autē
aliud petebant · q̄ ut capua recepta bo
nas ibi restituerentur · in fidem om̄s
accepit; Et ab altero · pr · sempronio

cuditano oppidum atrinũ expugnatum;
Amplius hominũ capta · et eris ar-
gentiq; signati aliq̃ntum; Rome sedũ incen-
dium p duas noctes · ac diem unũ tenuit;
Solo equata omĩa int̃ salinas ac portã car-
mentalẽ cum eq̃melio uigularioq; uico
in tpls fortune ac matris mature · et ext̃
portã late uagatus ignis sacra pfanaq;
multa absumpsit; Eod anno · p · et · cñ · cor-
nelij multosq; et ueteres receperunt socios ·
et nouos adicerent · in affricã quoq; spem
ostenderunt · sipax erat rex numidar · su-
bito carthaginensib; hostis factus; Ad
eum centuriones · iij · legatos miser̃t qui
cum eo amicitiã societatemq; facerent · et
pollicerent̃ si pseuerarret urguere bello
carthaginenses gratã eam rem fore sena-
tui pplõq; · R · adnisuros ut in tpre et bene
cumulatã grãm referant; Grata ea lega-
tio barbaro fuit · collocutusq; cũ legatis
de ratione belligerundi · ut ueterum
militũ uerba audiuit · q̃ militar rerũ
ipse ignarus eẽt ex cõparatione tam ordi-
nate discipline animũ aduertit; Tum p̃-
mum ut p bonis ac fidelib; socijs faceret̃
orauit · ut duo legationẽ referrent ad im-
patores suos · unus apud sese magister
rei militaris rediret; Rudem ad pedes-
tris bella numidar gentẽ eẽ · equis tm̃
habilem; Ita iam inde a p̃ncipijs gentis
maiores suos bella gessisse · ita se a pueris
insuetum s; h̃re hostes pedestri fidentẽ
marte · cui se equari robore uirĩũ uelit;
et s pedites cõparandos eẽ · et ad id multitu-
dinẽ hominũ regnũ habundare · s; ar-
mandi ornandiq; et instruendi eos ar-
tem ignorare · omĩa uelut forte congregata
turba sua isca ac temeraria eẽt; Facturos
et in p̃sentia qd uellent legati responderunt;

Fide accepta · ut remitteret extemplo eum
si imperatores sui ñ pbassent factum; Questo
rio nom̃ fuit · qui ad regem remansit;
Cum duob; romanis relata; Numides
legatos in hispaniã misit · ad accipiendã
fidem ab impatorib; romanis; Isdem
mandauit · ut ptinus numidas q̃ int̃
p̃sidia carthaginensiũ auxiliares ad trãsi-
tionẽ plicerent; Et statorius ex multa iu-
uentute regi pedites conscẽpsit · ordinatosq;
pxime morem romanũ instruendo · et
decurrendo signa sequi et seruare ordines
docuit · et opi alijsq; iustis militarib; ita
adsuefecit · ut breui rex ñ equiti magis
fideret q̃ pediti · collatisq; equo campo sig-
nis · iusto p̃lio carthaginensem hostem
superaret; Romanis quoq; in hispania lega-
tor regis aduentus magno emolumẽto
fuit; Namq; ad famã eor · t̃nsitiones cre-
bre ab numidis cepte fuerit · ita cũ sipha-
ce romanis cepta amicitia ẽ; Qd ũ cartha-
ginenses ceper̃t · extemplo ad calam in
parte altera numidie mesulia ea gens uo-
catur regnantẽ · legatos mittunt; Filium
chala masinissã habebat · vii · et · x · annos
natum; Ceterũ iuuenẽ ea indole ut iam
tum appareret eius regnũ oppulentius q̃
qd accepisset facturũ; Legati qm̃ siphaxe
romanis iunxisset · ut potentior societati
eor aduersus reges pplosq; affrice eẽt · do-
nec melius fore gale quoq; carthaginen-
sib; iungi q̃ primũ anteq̃ siphax in his-
paniã · aut romani in affricã transeant
oppmi siphacem nich dũ pret̃ nom̃ ex fedẽ
romano habentẽ posse; Facile psuasum
gale filio deposcente id bellum ut mitteret
exercitum; Qui carthaginensib; legionib;
coniunctis magno p̃lio siphacem deuicit
xxx · eo p̃lio hominũ cesa dicuntur;

Siphax cum paucis equitib; in maurusios
ex acie numidas extremi ppe occeanū adu
sus gadois colunt refugit; Affluentibq;
ad famam eius undiq; barbaris ingentis
breui copias armauit. inter quib; in his
paniā angusto diremptā freto traiceret
masinissa cū uictorie exercitu aduenit.
Is q; ibi cū siphace ingenti glā p se sine ull
carthaginiensiū opib; gessit bellum in hi
spania nich memorabile gestum pterq̄ ce
lubm qd̄ iuuentutē eadem mercede qua
facta cum carthaginiensib; erat imperatores
romani ad se pduxerāt. nobilissimos his
panos. sup. ccc. in italiam ad sollicitan
dos ppl'ares inter aquilia hannibal erant
miserunt; Id m̄ chrissanni in hispaniam
ad memoriā insigne ē qd mercennarium
militē in castris neminē. anteq̄ tum celti
beros romani habuerunt;

Explicit liber xxiiii;

Incipit liber. xxv;

Dum hec in affrica atq; in
hispania geruntur. han
nibal in agro tarentino esta
tem consumpsit. spe p prodi
tionem urbis tarentinorum potiunde ipsorum
interim salentinorum ignobiles urbes ad eū
defecerāt; Eod tpre in bruttiis. ex. xii. ppl'is
qui anno priore ad penos descuerant consen
tini et taurianj in fidem. p. R. redierunt;
Et plures redissent. nj. t. pōponius ueientan
pfectus sociorum psps aliquot ppl'ationib;
et in agro bruthio iusti ducis spem nact
tumultuario exercitu acto coacto cū han
none conflixisset; Magna ibi uis hominū
s; incondite turbe agrestium seruorumq; ce
sa aut capta ē; Minimū lacture fuit.
qd pfectus inter ceteros ē captus; Et tum
temerarie pugne auctor. et tante publi
canus omnib; malis artib;. et R. p. et
societatib; infidus damnosusq;. Semp
nius consul in lucanis multa plia par
ua haud ullum dignū memoratu fecit;
Et ignobilia oppida lucanorum aliqt expug
nauit qd diutius trahebatur bellum. et ua
riabant sedē aduerseq; res. nō fortunam
mag q̄ animos hominū; Tanta religio
et ea magna ex parte externa ciuitate in
cessit. ut aut hōies aut dei repente alij
uiderentur facti; Nec iam in secreto m̄ atq;
intra parietes ab hoste tenebantur romanj
ritus. s; in plublico etiam ac foro capito
lioq; mulierū turba erat; Nec sacrificantj
um. nec turbantiū. nec ad precantiū deos
patrio more sacrificuli ac uates ceperant
hominū mentes. quorum numerū auxit
rustica plebs. ex incultis diutino bello in
festisq; agris egestate et metu in urbem cō
pulsa; Et questus ex alieno errore facilis
quē uelut ex concesse artis usu exercebant;
Primo secrete bonorum. indignationes exaudi
ebantur; Deinde ad patres etiā ad publi
cam querimoniā excessit res. incusati g
uit ab senatu ediles triumuiriq; capita
les qd nō phiberent; Cum emouere ea mul
titudinem e foro ac dis dicere apparatus sa
crorum conati eēnt haud pcul affuit quin
uiolarentur; Ubi potentius iam eē id
malum apparuit. q̄ ut minoris p magis
tratus sedaretur. m. emilio. pr. urbis
negotium ab senatu datum ē. ut et his
religionib; ppl'm liberaret; Is et in contione
senatus consultū recitauit. ita. dixit.
ut quicūq; libros uaticinios precationes
ue aut artem sacrificandi conscriptā ha
beret eos libros omīs litterasq; ad se an
te. kl. aprilis deferret; Neu quis in
publico sacroue nouo loco aut externo

expl lib. xxiiii. incip lib. xxv.

ritu sacrificaret et aliquid publica sacerdotes mor
tui eo anno sunt. L. cornelius lentulus pon
tifex maximus. et. c. papirius. c. f. mas
so pontifex. et. p. furius. pilus. augur. et
c. papirius lemasso; Decem uiri sacrorum
in lentuli locum. m. cornelius. cethecus;
In papiri. cn. seruilius cepio. pontifices suf
fecti sunt; Augur creatus. l. quintius flamini
decem uiri sacrorum. l. cornelius. lentulus; Co
mitiorum consularium iam appetebat tempus;
S; quia consules a bello intentos aduocare
non placebat. t. sempronius. cos. comitiorum
causa dictatorem dixit. c. claudium centonem;
Ab eo magister equitum est dictus quintus. fuluius
flaccus; Dictator primo comitiali die crea
uit cos. q. fuluium. flaccum magistrum equi
tum. et. p. claudium pulchrum. cui sicilia pro
uintia in pretura fuerat; Tum pretores crea
ti. cn. fuluius. flaccus claudius. nero. m.
iunius silanus. p. cornelius. sulla; Co
mitiis perfectus dictator magistratu abiit;
Ed. cur. fuit eo anno cum. m. cornelio. chete
go. p. cornelius. scipio. cui post africanus fuit
cognomen; Hic petenti edilitatem cum ob
sisterent tr. pl. negantem rationem eius ha
bendam esse. quod nundum ad petendum legiti
ma etas esset. si me inquit omnes quirites
edilem facere uolunt satis annorum habeo;

| P. cornelius scipio qui postea africanus edilitatem adeptus est;

Tanto inde fauore ad suffragium ferendum
in tribus discursum est. ut tribuni repente
incepto destiterint; Edilicia largitio hec
fuit. ludi romani pro temporis illius copiis
magnifice facti. et diem unum instaurati.
et con olei in uicos singlos dati; L.
uillius. t. appullus. et. m. fundanius.
fundulus. ediles plebei. aliquot matronas
apud populum probri accusarunt; Quasdam ex eis
damnatas in exilium egerunt; Ludi plebei
per biduum instaurati. et iouis epulum fuit.

ludorum; Quintus. fuluius. flaccus. ter
tium. appius. claudius. consulatum ine
unt. et pretores prouincias sortiti sunt; P. cor
nelius sullam urbanam et peregrinam que duorum
ante sortes fuerat; Cn. fuluius. flaccus.
apuliam; C. claudius nero. suessulam;
M. iunius silanus creatus. cos. Consulibus
bellum cum hannibale. et bine legiones decrete;
Altera fabio superioris anni consuli. altera.
fuluio centumalo acciperet; Pretorum fului
flacci. que lucerie sub emilio pretore nero
nis claudii que in piceno sub. c. terentio
fuissent legiones essent supplementum. in eas
ipse scriberet sibi; M. iunio tuscus. cos. legi
ones urbane prioris anni date; T. semp
ronio gracco. et. p. sempronio tuditano impe
rium prouintie. que lucani et gallie cum suis
exercitibus prorogate; Item. p. lentulo qua
uetus prouintie in sicilia esset; Marco. mar
cello siracuse. et que iheronis regnum fuisset;
Totacilio classis grecia. m. ualerio sardinia;
Q. mutio sceuole hispanie; p. et. cn. cornelius
ad ueteres exercitus due urbane legiones
ab consulibus scripte; Summaque trium. et
xx. legionum. eo anno effecta est; Dilectum
consulum. m. postumii pirgensis cum magno
prope motu rerum factum impedit publicanus;

| Summa xx. in legion effecta est;

Erat postumius qui multis annis parem
fraude auariciaque neminem in ciuitate ha
buerat. preter. l. pomponium ueientanum.
quem populantem temere agros in lucanis.
ductu hannonis priore anno ceperant car
thaginensis. hi quia publicum periculum erat
tempestatis in his que portarentur
ad exercitus. et emenitc erant falsa nau
fragia. et ea ipsa que uera renuntiauerant
fraude ipsorum facta erant. non casu. in ueteres
quassasque naues paucis et parui precii
rebus impositis cum mersissent eas in alto. ex

ceptis imparatas scaphas nautas; Multiplices fuisse merces ementiebantur; Ea fraus indicata .m. emilio pretori priore anno fuerat ac per eum ad senatum delata. nec tamen ullo senatus consulto notata. quia patres ordinem publicanorum in tali tempore offensum nolebant; Populus severior vindex fraudis erat; Excitatique tandem duo tribuni plebis. spurius. et .l. carvilii. cum rem invisam famemque cernerent .cc.tum multum erisimul tam .m. postumio dixerunt; Cum certande cum dies advenisset consilium tam frequens plebis adesset. ut multitudinem area capitolii vix caperet; Perorata causa una spes videbatur esse. si .c. servilius. cascha. tribunus plebis. qui propinquus cognatusque postumio erat. priusquam ad suffragium tribus vocarentur intercessisset; Testibus datis tribuni populum summoverunt; Sitellaque lata est ut sortirentur ubi latini suffragium ferrent. Interim publicani casce instare. ut consilio diem eximeret populo reclamare; Et forte in cornu primus sedebat casca. cui simul metus pudorque animum versabat; Cum in eo parum presidii esset turbanda erei causa. publicani per vacuum in summoto loco in eo irruperunt. iurgantes simul cum populo tribunisque; Nec procul dimicatione res erat consuluus. cos. tribunis; Nonne videtis inquit vos in ordinem coactos esse. et rem ad seditionem spectasse ni propere dimittitis plebis concilium; Plebe dimissa senatus vocatur. et consules referunt de concilio plebis turbato vi atque audacia publicanorum; M. furium camillum cuius exilium ruina urbis secuta fuerit damnari se ab iratis civibus passum esse; Decem viros ante eum quorum legibus ad eam diem viverent. multos postea principes civitatis iudicium de se populi passos; Postumium pirgensem suffragium populo romano extorsisse. concilium plebis sustulisse. tribunos in ordinem coegisse contra .p. r. aciem instruxisse. locum occupasse. ut tribunos a plebe intercluderet tribus suffragium vocari prohiberet. nichil aliud a cede ac dimicatione continuisse homines nisi pacientiam magistratuum quod cesserint in presentia furori atque audacie paucorum vincique se ad .p. r. passi sint. et comitia que reus vi atque armis prohibiturus erat. ne causa querentibus dimicationem daretur voluntate illius sustulerint; Hec cum ab optimo quoque pro atrocitate rei acta essent. vimque eam contra r. p. pernicioso exemplo factam senatus decresset. confestim carvilii. tribuni plebis. omissa multe certatione rei capitalis diem postumio dixerunt; Ac ni vades daret prendi a viatore atque in carcerem duci iusserunt;

Postumius vadibus datis non affuit; Tribuni plebis rogaverunt plebesque ita scivit. si .m. postumius ante kalendas maias non prodisset citatusque eo die non respondisset neque excusatus esset videri eum in exilio esse. bona eius venire.

Ipsi aqua et igni placere interdici; Singulos deinde eorum qui turbe ac tumultus concitatores fuerant rei capitalis diem dicere ac vades poscere ceperunt; Primo non dantes. deinde etiam eos qui dare possent in carcerem coiciebant; Cuius rei periculum vitantes plerique in exilium abierunt; Hinc fraus publicanorum. deinde fraudem audacia protegens exitum habuit; Comitia inde pontifici maximo creando sunt habita; Ea comitia novus pontifex .m. cornelius. cethegus habuit;

Res ingenti certamine petierunt fulvius flaccus cos. qui et ante bis. cos. et censor fuerat. et .t. manlius. torquatus. et ipse duobus consulatibus. et censura insignis. et licinius crassus. qui edilitatem curulem petiturus erat;

aqua et igni interdici;

Hic senes honoratosque iuuenes in eo certamine uicit; Ante hunc intra .c. annos et xx. nemo praeter p. cornelium calusam pontifex maximus creatus fuerat qui sella curuli non sedisset; Consules dilectum cum egre conficerent. quod inopia iuniorum non facile in utrumque. et noue urbane legiones et supplementum ueteribus; scribendo sufficiebat. senatus absistere eos incepto uetuit et triumuiros binos creari iussit. alteros qui citra alteros. qui ultra .l. lapidem in pagis forisque et conciliabulis omnem copiam ingenuorum inspicerent; Et si qui roboris satis ad ferenda arma habere uiderentur. etiam si nondum militari etate essent. milites facerent. tribuni plebis. Si iis uideretur. ad populum ferrent ut qui minores .xvii. annis sacramento dixissent. iis perinde stipendia procederent. ac si .xvii. annorum aut maiores milites facti.

Ex hoc senatus consulto creati triumuiri bini conquisitionem ingenuorum per agros fecerunt; Eodem tempore ex sicilia littere marci marcelli. de postulatis militum. qui cum .p. lentulo militabant. in senatu recitate sunt; Cannensis reliquie cladis hic exercitus erat relegatus in siciliam sicut ante dictum est. ne ante punici belli finem in italiam reportarentur;

Hi permissu lentuli primores equitum centurionumque et robora ex legionibus peditum legatos in hiberna ad .m. marcellum miserunt;

E quibus unus potestate dicendi facta. consulem te .m. marcelle in italiam adissemus;

Cum primum de nobis et si non iniquum certe triste factum est. nunc hoc sperassemus in prouinciam nos morte regum turbatam ad graue bellum aduersus siculos simul penosque mitti et sanguine nostro uulneribusque nostris satis facturos esse sicut patrum memoriam que capti pirrho ad eracleam erant. aduersus pirrum ipsum pugnantes satis fecerunt. quamquam quod ob meritum nostrum succensuistis. patres conscripti. nobis aut succensetis. ambo mihi consules et uniuersum senatum intueri uideor. cum te marcelle intueor. quem si ad cannas consulem habuissemus. melior et rei publice et nostra fortuna esset. Sine queso priusquam de condicione nostra queror noxam cuius arguimur nos purgare; Si non deum ira nec facto cuius lege immobilis rerum humanarum ordo seritur. sed culpa periimus; Ad cannas cuius tandem ea culpa fuit militum an imperatorum. equidem miles nihil umquam dicam de imperatore meo cui praesertim gratias sciam ab senatu actas quod non desperauit de re publica. qui post fugam acta non per omnes annos prorogatum imperium. ceteros item ex reliquiis cladis eius quos tribunos militum habuimus honores petere et gerere et prouincias optinere audiuimus. an uobis uestrisque liberis ignoscitis facere. patres conscripti. in hec uilia capita seuiretis. cum spes alia nulla esset turpe non fuit milites utique morituros in aciem misistis ad aliam prope omnis exercitus fugit ad furculas caudinosque expertus quidem certamen arma tradidit hosti ut alias pudendas clades exercituum taceam. tamen tantum afuit ab eo. ut illa ignominia ab exercitibus quereretur. ut ea urbs roma per eum exercitum qui ab allia ueios transfugerat reciperaretur. Et caudine legiones que sine armis redierant romam armate remisse in samnium eundem illum hostem sub iugum miserint qui hac sua ignominia letatus fuerat; Cannensem uero quisquam exercitum fuge aut pauori insimulare potest ubi plus .L. hominum ceciderunt. unde consul cum equitibus .lxx. fugit unde nemo superest nisi quem

Exercitus cannensis reliquie cladis relegatus in siciliam;

Fati uis immobilis;

hostis cedendo

hostis cedendo fessus reliquit cum cap
tiuis redemptio mercabatur. nos uul
go homines laudabant. quod rei. p. nos
reseruassemus nec deteriore condicione
sumus quam apud patres nostros fuerant cap
tiui; Quippe illis arma tantum atque ordo mili
tandi. locusque in quo tenderent in castris
est mutatus. que tamen semel nauata. r. p. [Rem pu blicam;]
opera et uno felici prelio recuperarunt nemo
eorum relegatus in exilium est. nemini spes
emendi stipendia adempta; hostis de
nique est datus cum quo dimicantes. aut uitam
semel. aut ignominiam finirent; Nos quibus
nisi quod commisimus ut quisquam ex cannensi acie
miles romanus superesset nichil obici potest
non solum a patria procul italiaque. sed ab ho
ste etiam relegati sumus. ubi senescamus in exi
lio ne qua spes. neque occasio abolende ig
nominie. ne qua placande ciuium ire. ne
qua denique bene moriendi sit. neque igno
minie finem. nec uirtutis premium petimus;
Experiri animum et uirtutem exercere li
ceat. laborem et periculum petimus. ut uirorum.
ut militum officio fungamur; Bellum in
sicilia iam alterum annum ingenti dimi
catione geritur. urbes alias penus. alias
romanus expugnat peditum et equitum
acies concurrunt ad siracusas terra marique
geritur res. clamorem pugnantium cre
pitumque armorum exaudimus. resides ipsi
ac segnes tamquam nec manus nec arma ha
beamus; Seruorum legionibus. t. sempronius
cos. totiens iam cum hoste signis collatis
pugnauit. operepretium habent libertatem
ciuitatemque. Pro seruis saltem ad hoc
bellum emptis uobis simul congredi cum
hoste liceat. et pugnando querere libertatem;
Vis tu mari. uis terra. uis acie. uis urbibus
oppugnandis experiri uirtutem asperrima

queque ad laborem periculumque deposcimus
ne quod ad cannas faciundum quicquam primum
fiat; Quoniam quicquid postea uiximus ad omne
destinatum ignominie est; Sub hec dicta. ad
genua marcelli procubuerunt; Marcellus
id nec iuris potestatis sue esse dixit; Sena
tui scripturum seomnia que de sententia
patrum facturum esse; Hee littere ad nouos
consules allate. ac per eos in senatu recitate
sunt; Consultusque. de his litteris ita de
creuit senatus militibus. qui ad cannas com
militones suos pugnantes deseruissent.
senatum nichil uidetur. r. p. committenda esse;
Si m. claudio p. cos. aliter uidetur. faceret
quod e. r. p. fideque sua duceret. dum ne quis
eorum munere uacaret. neu dono militaris
uirtutis. ergo donaretur. neu in italiam re
portaretur. donec hostis in terra italia
esset; Comitia deinde a pretore urbano de
senatus sententia plebique scita sunt habita;
Quibus creati sunt quinque uiri. muris. tur
ribus reficiendis. et trium uiri bini uni
sacris conquirendis donisque persignandis
alteri reficiendis edibus fortune et matris
intra portam carmentalem. sed et spei extra por
tam. que priore anno incendio consumpte
fuerunt; Tempestates fede fuere. in al
bano monte; Biduum continenter lapidibus
pluuit. tacta de celo multa due in capito
lio edes uallum in castris multis locis supra
suessulam. et duo uigiles exanimati mu
rus turresque quedam. cum his non icte modo
fulminibus sed etiam decus sue; Reste saxum
ingens uisum uolitare. uel rubere solito
magis sanguineoque; simul horum prodigiorum
causa dies in unum supplicio fuit; Et per
aliquot dies consules rebus diuinis operam
dederunt. et per eosdem dies sacrum nouendia
le fuit; Cum tarentinorum defectio

et in spe hannibali · et in suspitione roma
nis eēt · causa forte extrinsecus maturan
de eius intuenit phileas · tarentinus · diu
iam p̄ spēm legationis rome cum eēt uir
inquieti animi · et minime otium · q̄ tum
diutino senescere uidebatur patientis ·
aditum s̄ ad obsides tarentinos inuenit;
Custodiebantur in atrio libertatis minore · q̄
nec ipsis nec ciuitati eorum fallere romanos
expediebat; Hos crebris colloquiis solli
citatos corruptos edituis duob; · q̄ cum
primis tenebris custodie dux esset ipse
comes occulti itineris factus pfugit;
Luce prima uulgata p̄ urbem fuga ē mis
sisq; qui sequerentur a terracina cōpren
sos oīs retraxerunt · deductu in comitio
uirgisq; approbante poplō cesi de saxo
deiciuntur; Huius atrocitas pene dua
rum nobilissimarum in italie grecarū ciui
tatum animos irritauit cū publice ·
tum etiam singulos p̄uatim ut quisq;
tum fede interemptos aut ppinquitate
aut amicitia contingebat; Ex his · xiii ·
fere nobiles iuuenes tarentini coniura
uerunt · quorum p̄nceps nicho · et philome
nus erant; Hi priusq̄ aliquid mouerent
colloquendū cum hannibale rati · nocte
p̄ spēm uenandi urbe egressi ad eum pfici
scuntur; Et cum haud pcul castris ab
eēnt · ceteri silua prope uiam sese occulue
runt; Nicho et philomenus pgressi ad sta
tiones · comphensiq; ultro id petentes ad
hannibalem deducti sunt; Qui cū et causas
consilii sui et quid pararent exposuissent
collaudati oneratiq; pmissis iubentur · ut
fidem p̄pularib; facerent p̄dandi causa se
urbe egressos · pecora carthaginensium
que pastum ppulsa eēnt ad urbē agere
tuto ac sine certamine; Id facturos pmissū;

Conspecta ea p̄da iuuenum ē minus · qua
iterum ac sepius id eos audire miraculo
fuit congressi cū hannibale; Rursus fide
sanxerunt lib̄os tarentinos leges suaq; oīa
habituros · neq; ullū uectigal peno pensu
ros p̄sidiumue inuitos recepturos · pdita
p̄sidio carthaginensiū fore; Hec ū conue
nerunt · tūc ū philomenus consuetudine no
cte egrediundi redeundiq; in urbē fre
quentiorē facere; Et erat uenandi studio
insignis · canesq; et alius apparatus seque
batur · captumq; ferme aliquid · aut ab
hoste ex p̄parato allatū reportandos do
nabat · aut p̄fecto aut custodib; portarum;
Nocte maxime cōmeare p̄p metū hostiū cre
debant; Ubi iam eo consuetudinis addu
cta res ē · ut quocūq; noctis tpre s̄ loco
dedisset signū porta aperiretur · tps agen
de rei hannibali uisum ē; Tridui uiam
aberat; Ubi quo minus mirū eēt · uno eo
demq; loco statiua eū tamdiu habere
egrum simulabat; Romanis quoq; q̄
in p̄sidio tarenti erant suspecta eē iam
segnis mora eius desierat; Ceterū postq̄
tarentum ire constituit · x · peditum
atq; equitū q̄s in expeditione uelocita
te corpm ac leuitate armorum aptissimos
eē ratus ē electis · q̄rta uigilia noctis si
gna mouit; P̄missisq; · lxxx · fere numi
dis equitib; p̄cepit · ut discurrerēt circa
uias · pluftrarentq; omia oculis · ne q̄s
agrestium pcul spectator agminis fallēt ·
p̄gressos retraherent · obuios occiderent · ut
p̄donum magis q̄ exercitus ac coll spes
eēt; Ipse raptim agmine facto · xv · fer
me spacio castra ab tarento posuit; Et ibi
q̄dem nuntiato q̄ pgerit tm̄ conuocatos
milites monuit · uia omīs irent nec deuiti
quemq̄ · aut excede ordinem agminis ·

paterentur · ⁊ in primis iuuenū ad im-
pia accipienda eēnt · neu quid n̄ ducū
facerent; Se in tp̄re edicturū que uel-
let agi; Que eadem ferme hora tarentū
fama ꝑuenerat · numidas equites pau-
cos ꝑplāri agros · terroremq; late agstis
iniecisse; Ad quē nuntiū nich ultra
motus ꝑfectus romanus · q̄ ut partē
equitū postero die luce ꝑma iubet exi-
re ad arcendū ꝑplātionib; hostē; In ceta
adeo nich obedient cura ē · ut cont p ar-
gumto fuerit illa pcursatio numidarū
hannibalem exercitumq; castris n̄ mo-
uisse hannibal concubia nocte mouit;
Dux philemenus erat; Cū solito capte
uenationis onere ceteri proditores ea
que composita erant expectabant · con-
uenerat autē ut philemen9 postula ad
sueta uenationē inferens armatos indu-
ceret; Parte alia portandē emtida adi-
ret hannibal ea mediterranea regio ē ori-
entem spectabat · aliquātum int̄ menia
includunt; Cū porte appropinq̄ret
editus ex cōposito ignis ab hannibale ē.
refulsitq; · Idem redditū ab nichone sig-
num; Extincte deinde utrinq; flāme s̄
Hannibal silentio ducebat ad portam;
Nicho ex inpuiso ad portas sopitos uigiles
in cubilib; suis obtruncat · portamq;
apit; Hannibal cū peditū agmine in-
greditur · equites subsistere iubet · ut
quo res postulet occurrere libo campo
possent; Et philemen9 portule parte
alia qua cōmeare adsuerat · appropin-
quabat; Nota uox eius ⁊ familiare
iam signum cū excitasset uigilem · dicē-
te uix sustinere grandis bestie onus · por-
tula apitur; Inferentes aprum duos
iuuenes secutus ipse cū expedito uena-
tore · uigilem incautius · miraclo mag-
nitudinis in eos q̄ ferebant uersum ue-
nabulo traicit; Ingressi deinde · xxx · fe-
re armati · ceteros uigiles obtruncant ·
refringūtq; portā ꝓximam · et agmē sub
signis confestim irrupit; Inde cū silen-
tio in forū ducti hannibali ēē coniunxert;
Tum · ii · gallorū peritis in tres diuisas par-
tis p urbem dimittit tarentinos · ⁊ uias
q̄ maxime frequentia occupare iubet;
Tumultu orto romanos passim cedi oppi-
danis parci; Sed ut fieri id posset · p̄cipit
iuuenib; tarentinis · ut ubi quē suorū pcul
uidissent quiescere ac silere · ac bono aīo
ēē iubent; Iam tumultus erat · clamor-
q; qualis ēē in capta urbe solet · Et quid
rei ēēt · nemo satis p certo scire; Taren-
tini romanos ad diripiendā urbem cre-
dere cohortos · romanis seditio aliqua
cum fraude uidē ab oppidanis mota;
P̄fectus p̄mo excitatus tumultu · in por-
tum effugit; Inde acceptus scapha ·
in arcem circumuehitur; Terrorē et
turba audita ex theatro faciebat; Nam
et romana erat a proditorib; ad hoc ipsum
ꝑparata · ⁊ inscienter a greco inflata q̄s
aut quib; signum daret incertū efficie-
bat; Vbi illuxit ⁊ romanis punica · et
gallica arma cognita · tum dubitatio-
nem exemerunt; Et greci romanos pas-
sim cede stratos cernentes ab hannibale
captam urbem senserūt; Postq̄ lux certi-
or erat · ⁊ romani qui cedib; sup fuerāt
in arcem confugerant · conticiscebatq;
paulatim tumultus · tum hannibal ta-
rentinos sine armis conuocare iubet;
Conuenere oms̄ p̄terq̄ qui cedentes in
arcem romanos ad omnē ad eumdam
simul fortunam ꝓsecuti fuerant;

Ibi hannibal benigne allocutus tarentinos · testatusque quid praestitisset civibus eorum quos ad thrasimennum · aut ad cannas cepisset simul in dominationem superbam romanorum invectus recipere se in domos suas quemque iussit · et foribus nomen suum inscribere · se domos eas que inscripte non essent · signo extemplo dato diripi iussurum ·

Si quis in hospitio civis romani vacuas autem tenebat · domos nomen inscripsisse · eum se pro hoste habiturum · Contione dimissa cum titulis notate fores discrimen pacate ab hostili domo fecissent signo dato ad diripienda hospitia romana passim discursum est · Et fuit prede aliquantum · Postero die · ad oppugnandam arcem ducit · Quam cum a mari quo in peninsule modum pars maior circumluitur praealtis rupibus · et ab ipsa urbe muro et fossam ingenti septam videret · eoque nec vi · nec operibus expugnabilem esse · ne aut se ipsum cura tuendi tarentinos a maioribus rebus moraretur · aut in relictos sine valido praesidio tarentinos impetum ex arce cum vellent romani facerent · vallo urbem ab arce intersepire statuit · non sine illa etiam spe cum prohibentibus opus romanis manum posse conseri · Et si ferocius procucurrissent magna cede ita attenuari praesidii vires · ut facile per se ipsi tarentini urbem ab his tueri possent · Ubi ceptum opus est patefacta · repente porta impetum in munientis fecerunt romani · Pellique se statio passa est que pro opere erat · ut successu cresceret audacia · pluresque et longius pulsos persequerentur · Tum signo dato coorti undique peni sunt · quos instructos ad hoc hannibal tenuerat · Eos sustinuere impetum romani · sed ab effusa fuga loci angustie eos · impeditaque alia opere iam cepto · alio apparatu operis morabantur plurimi in fossam praecipitavere · Occisique sunt plures in fuga · quam in pugna · Inde et opus nullo prohibente fieri ceptum · Fossa ingens ducta · et vallum intra eam erigitur · modicumque post intervallo · murum etiam eadem regione addere parat · ut vel sine praesidio tueri se adversus romanos possent · Reliquit tamen modicum presidium simul ut in faciendo muro adiuvaret · Ipse profectus cum ceteris copiis ad galesum flumen · V · ab urbe abest posuit castra · Ex his stativis regressus ad inspiciendum quod opus aliquantum opinione eius celerius creverat · spem cepit etiam arcem expugnari posse · Et est non altitudine ut cetera tuta · sed loco plano posita · et ab urbe muro tantum ac fossa divisa ·

Cum iam machinationum omni genere et operibus oppugnaretur · missum a metaponto praesidium romanis · fecit animum ut nocte ex improviso opera hostium invaderent · alia disiecerunt · alia igni corruperunt · Isque finis hannibali fuit · ea parte arcem oppugnare ·

Reliqua erat in obsidione spes · Nec ea satis efficax · quia arcem tenentes que in peninsula posita imminet faucibus portus · mare liberum habebant · Urbs contra exclusa maritimis commeatibus · propiusque inopiam erant obsidentes · quam obsessi · Hannibal convocatis principibus tarentinis omnes presentis difficultates exposuit · Neque arcis tam munite expugnandi cernere viam · neque in obsidione quicquam habere spei · donec mari hostes potiantur · Quod si naves sint quibus commeatus invehi prohibeant extemplo ut accessuros aut dedituros se hostes ·

Assentiebantur tarentini · Ceterum eius quoque consilium afferre · opem quoque in eam rem

ad ferendam censebant ēē; Punicas enī
naues ex sicilia accitas · id posse facere · fu
asq; sinu exiguo intus inclusas ēē; Cū
claustra portus hostis habet · & quē ad
modū inde in apertum mare euasuras ;·
Euadent inq̄t hannibal · multa que im
pedita natura sr̄ · consilio expediuntur;
Vrbem in eam positā habetis · plane ⁊ satis
late uie patent · In omnis partis uia que
in portu p mediam urbem ad mare trās
missa ē · plaustris transueam naues haud
magna mole · & mare nrm̄ erit · quo nc̄
hostes potiuntur · & illinc mare; hinc ter
ra circūsedebim⁹ arcem · immo breui aut
relictam ab hostib; · aut cū ipsis hostib; ca
piemus; Hec oratio n̄ spem m̄ effectus · s;
ingentē etiam ducis admirationē fecit;
Contracta extemplo undiq; plaustra iun
ctaq; inter se · ⁊ machine ad subducen
das naues admote muniturq; iter
quo faciliora plaustra · minorq; moles
in transitu ēēt; Iumēta inde ⁊ hoīes cō
tracti · & opus impigre ceptum · paucos
q; post dies classis instructa ac parata
circūuehitur arcem · & ante eos ipsum
portus anchoras iacit; Hunc statū rerū
hannibal tarenti reliquit; Regressus
ipse in hibna; Ceterum defectio taren
tinoꝝ · utrū p̄ore anno an hoc facto sit
in diuūsum auctores trahunt; Plures
ꝓpiore si que etate memorie rerū hoc an
no factum tradunt; Roma consules p̄
toresq; usq; ante die · v · kl̄ · maias · latine
tenuerunt; Eo die pꝑetrato sacro in
monte in suas quisq; puincias pficiscū
tur; Religio deinde noua obiecta est
ex carminib; martianis; Vates hic mar
tius illustris fuerat; & conq̄sitio p̄ore an
no · ex · s̄ · c̄ · talium libroꝝ fieret · m · m ·

p̄ · r̄ · urbis qui eam rem agebat man⁹
uenerant; Is ptinus nouo p̄tori sulle
tradidāt; Ex huius martii duob; car
minib; alterius post ra ē acta dedit cu
iato auctoritas euentu · alteri quoq;
cuius nundum tps uenerat afferebat fidē;
P̄ore carmine cannensis p̄dicta clades in
hec fere uerba erat; Amnem troiugenā
rome fuge cannam · ne te alienigene co
gant in campo diomedis conserere ma
nus · s; neq; credes tu m̄ donec cōpleris
sanguine campum · multaq; milia occi
sa tua deferat amnis in pontū extra
frugifera piscib; atq; auib; feris queq;
incolunt terras is fluat esca caro tua;
Nam m̄ ita iuppit̄ factus est · & diomedis
argiuicā post et cannā flumin q̄ mili
tauerant in his locis iuxta atq; ipsam
cladem agnoscebant; Tum alterū carm̄
recitatum · n̄ eo tm̄ obscurius
quia incertiora futura p̄teritis sr̄ · s; p
plexius etiam scripture genere; Hostis
romani si expellē uultis uomica que
gentiū uenit longe · appollini uouendos
censeo ludos qui quotannis comit̄ ap
pollini fiant cū poplō dedit ex puplico
partem p̄uatis uti conferant p se atq;
suis his ludis faciendis p̄erit p̄toris
qui ius poplō plebeiq; dabit summū
decem uiri greco ritu hostiis sacra faci
ant · hoc si recte facietis gaudebitis semp
fietq; res urā melior; Nam is d
extinguet p duell' urōs campos pascit;
Placide ad id carmen explanandū diem
unum sumpsert̄; Postero die · s̄ · c̄ · fa
ctum ē · ut decem uiri de ludis appolli
ni · req; diuina facienda inspicerent;
Ea cum inspecta relataq; ad senatum ēēt
censuert̄ patres appollini ludos fieri uouen

dos faciendosque. et quando ludi facti
essent. xii. eris pretori ad rem divinam
et duas hostias maioris dandas. Alterum
s. c. factum est. ut decemviri sacrum greco
ritu facerent. hisque hostiis apollini bo
ve aurato et capris duabus albis auratis
latone boue femina aurata. Ludos pretor
in circo maximo cum facturus esset edixit.
ut populus per eos ludos stipem apollini quan
tam commodum esset conferret. Hec est origo
ludorum apollinarium victorie non valitu
dinis gratia ut plerique rentur votorum factos
que populus coronatus spectavit. matrone sup
plicavere. vulgo apertis ianuis in propatulo
epulati sunt. celeberque dies omni cerimoni
arum genere fuit. Cum hannibal circa
tarentum consules ambo in samnio essent
sed circumsessuri capuam viderentur. quod ma
lum diuturne obsidionis esse solet. iam
famem campani sentiebant. quia sementem
facere prohibuerant eos romani exercitus.
Itaque legatos ad hannibalem miserunt. o
rantes. ut priusquam consules in agros suos
educerent legiones viaeque omnes hostium
presidiis insiderentur. frumentum ex propin
quis locis convehi iubet capuam. Han
nibal cum hannonem ex bruttiis cum
exercitum in campaniam transire et dare
operam ut frumenti copia fieret campanis
iussit. Hanno ex bruttiis profectus
cum exercitus vitabundus castra hostium
consulesque qui in samnio erant. cum
benevento iam appropinquaret. xxx.
passuum ab ipsa urbe loco edito castra
posuit. Inde ex sociis circa populis quo
estate comportatum erat devehi frumen
tum in castra iussit presidiis datis que com
meatus eos prosequerentur. Capuam inde
nuntium misit qua die in castris ad acci
piendum frumentum presto essent omni
undique genere vehiculorum iumentorumque
ex agris contracto. Id pro cetera socordia
negligentiaque a campanis actum. Pau
lo plus. cccc. vehicula missa. et pauca
preterea iumenta. Ob id castigati sunt ab han
none. quod ne fames quidem que mutas acce
deret bestias curam eorum stimulare posset.
Alia prodicta dies ad frumentum maiore appa
ratu petendum. Ea omnia sicut acta erant
cum enuntiata beneventanis essent. lega
tos. x. extemplo circa ad consules bo
vianum castra romanorum erant mise
runt. Qui cum auditis que ad capuam
agerentur inter se comparassent. ut alter in
campaniam exercitum duceret. Fulvius cui
ea provincia obvenerat profectus. nocte be
nevento menia est ingressus. Ex propinquo
cognoscit hannonem cum exercitus par
te profectum frumentatum. per questorem cam
panis datum frumentum. ii. plaustrorum
inconditam inermemque aliam turbam
advenisse per tumultum ac trepidationem
omnia agi. castrorum formam. et militarem
ordinem immixtis agrestibus externis
sublatum. His satis compertis consul mili
tibus edicit. signa tantum armaque in proxi
mam noctem expedirent. castra punica
oppugnanda esse. Quarta vigilia profecti
sarcinis omnibus impedimentisque benevene
tis relictis. Paulo ante lucem cum ad
castra pervenissent. tantum pavorem iniecerunt.
ut si in plano castra posita essent. haud
dubie essent primo impetu capi potuerint.
Altitudo loci et munimenta defenderunt
que nulla ex parte adiri nisi arduo ac
difficili ascensu poterant. Luce prima
prelium ingens accensum est. Nec vallum
modo tutantur peni. sed ut quibus locus

equior eēt deturbant nitentis p ardua
hostes; Vincit tam̄ omnia ptinax uir-
tus · et aliquot simul partib; ad uallum
ac fossas puentum ē · S; cū multis uul-
nerib; ac militū pditie; Itaq; conuoca-
tis tribunisq; militū consul absistendū
temerario incepto ait; Tutius ē uideri
reduci eo die exercitū beneuentum;
Dein postō castro se hostiū iungi · ne exire
inde campani · neue hanno regredi pos-
set; Id qđ facilius optineatur · collegā
quoq; et exercitū eius se acciturum
totumq; eo uersuros bellum; Hec cō-
cilia ducis cum iam receptui caneret ·
clamor militum aspnantium tam segne
inpium disiecit; Proxime porte hostiū
erat cohors peligna · cuius pfectus uibi9
ereptum uexillū transuallū hostium ē-
iecit execratus inde seq; et cohortem si
eius ~~uell~~ uexilli hostes potiti eēnt; Prin-
ceps ipse p fossam uallumq; in castra ir-
rumpit; Iamq; int̄ uallū peligni pugna-
bant · cum altera parte ualerio flacco tri-
buno militū tercie legionis exprobrante
romanis ignauiam · qui socijs captorū
concederent decus; T · pedanius princeps
primus centurio · cū signifero signū ade-
misset · iam h signū · et hic centurio inqt
intra uallū hostium erit; Sequantur
q capi signū ab hoste phibituri sunt;
Manipulares sui primum transcendentem
portam · dein legio tota secuta ē; Iam et
consul ad conspectum transgredientiū
uallo mutato consilio ab reuocandoq;
ad incitandos hortandosq; uersus mi-
lites · ostendē in qto discrimine ac piclō
fortissima cohors sociorū et ciuiū legio eēt;
Itaq; p se quisq; oms p equa atq; iniq
loca cum undiq; tela conicerentur ·

armaq; et corpora hostes obicerent ·
puadunt irrūpuntq; · Multi uulne-
rati etiam quos uires sanguis desere-
ret · ut intra uallū hostium caderent · ni-
tebantur; Capta itaq; momento tpris uel-
ut in plano sita · nec pmunita castra; Ce-
des inde non iam pugna erat omnib; in-
tra uallum pmixtis; Sup̄ · vi · hostium
occisa · sup̄ · vii · capitum cum frumenta-
torib; campanis · omniq; plaustrorū et
iumentorū apparatu capta · Et alia ingens
pda fuit · quā hanno poplabundus pas-
sim cum eēt ex sociorū · p · R · agris traxe-
rat; Inde deiectis hostium castris · bene-
uentum reditum; Predamq; ibi ambo
consules · nam et app · claudiū eo post pau-
cos dies uenit uendiderūt · diuiseruntq;
et donati quorū opa castra hostiū capta
erant · ante alios accius pelignus · peda-
nius · princeps tercie legionis; Hanno ab
cominio ocrito quo nuntiata castrorū cla-
des ē cum paucis frumentatorib; quos for-
te secum habuerat fuge magis q itineris
mō in bruthios redijt; Et legati campa-
ni audita sua pariter sociorūq; clade le-
gatos ad hannibalem miserunt · qui nū-
tiarent duos consules ad beneuentum eē
diei iter a capua tm̄ n̄ ad portas et muros
bellum eē; Ni ppe subueniat celerius
cappuam q arpos in potestate hostium
uenturam; Ne tarentum quidē non mō
arcem tanq debē eē ut capuam; Quam
carthagini equare sit solitus · desertā
indefensamq; · p · R · tradat; Hannibal
curē sibi fore rem campanam pollicitus
in psentia · ii · equitum cum legatis
mittit · quo psidio agros poplationib;
possent phibere; Romanis interim sic
aliarum rerum · arcis tarentine psi-

diiq; qđ ibi obsideretur cura est; C. ser
uilius legatus. ex auctoritate patrum
app. cornelio. pr. in etruriam ad fru
mentum emendum missus cū aliqt
nauib; onustis in portum tarentinū
inter hostium custodias peruenit; Cui9
aduentu qui ante in exigua spe uocati
sepe ad transitionem ab hostib; p collo
quia erant. ultro ad transeundū hostis
uocabant. sollicitabantq; . Et erat satis
ualidum p̄sidium traductis ad arcem
~~traductis~~ tarenti tuendam militibus;
Itaq; . m. 7 a pontini exempto metu quo
tenebantur. liberati ad hannibalē defe
cerunt; Mouit eos ñ tarentinoꝝ magis
defectio. meta pontinoꝝq; quib; inclitē
ex achaia oriundi etiam cognatione iun
cti erant. q̄ ira in romanos ꝑ obsides sup
intfectos; Eoꝝ amici cognatiq; litteras
ac nuntios ad hannonem magonemq; q̄i
in ppinquo in bruttiis erant miserūt
si exercitum ad menia admouissent se
in potestatem eoꝝ urbem tradituros ee;
. M. atinius. turris cum modico p̄sidio p̄erat;
Quem facile elici ad certamē temere ineun
dum rebantur posse. ñ militum q̄s p
paucos habebat fiducia q̄ iuuentutis
thurine; Eam ex industria centuriaue
rat armaueratq; ad tal casus; Diuisis
copiis inter se duces. penicum agrum
ceīnt turinum ingressi essent; Hanno cum
peditum agmine infestis signis ire ad
urbem pgit mago cum equitatu tect9
collib; ad tegendas insidias opposiits
subsistit; Atinius peditum tm̄ agmi
ne. p exploratores cōpto in aciem copi
as educit. et fraudis intestine et hosti
um insidiarum ignarus; Pedestre
p̄lium fuit p segne paucis. in prima

acie pugnantib; romanis. turmis ex
pectantib; magis q̄ adiuuantib; euen
tum; Et carthaginensium acies de in
dustria pedem referebat. ut aterga
coll̄ ab equite suo insessi hostem incautum
ptraheret; Quo ū est uentum cohorti
cum clamore equites ppe inconditam
thurinoꝝ turbam. nec satis fido animo
unde pugnabat stantē extemplo in fugā
auerterunt; Romani quamq̄ circum
uentos. hinc pedes. hinc eques urgebat.
tam̄ aliq̄ diu pugnā traxere; Postre
mo et ipsi terga uertunt. atq; ad urbē
fugiunt; Ibi pditores conglobati. cum
poplarum agmen patentib; portis acce
pissent. ū romanos fusos ad urbem fer
ri uidert. conclamant instare penum
pmixtosq; et hostis urbem inuasuros
ni ppe portas claudant; Ita exclusos ro
manos p̄buere hosti ad cedem; Atinius
tam̄ cum paucis receptus; Seditio inde
paulisp tenuit. cum inde alii cedendū
fortune. et tradendam urbem uictorib;
recenserent. ceterum ut plerumq; fortu
na. 7 consilia mala uicert; Atinio cum
suis ad mare. ac naues deducto. mag
ꝗ ipsi ob imperium in se mite ac iustum
consultum uolebant. q̄ respectu roma
noꝝ carthaginenses in urbe accipiunt;
Consules ab euento in campanū agrum
legiones ducunt. ñ ad frumēta m̄ que
iam in hibernis erant corrumpenda. s
ad capuam oppugnandam nobilem se
consulatum tam opulente urb̄ excidio
rati facturos; Simul 7 ingens flagitiū
imperio dempturos. qđ urbi tam ppin
que tertium annum impunita defec
tio eet; Ceterum ne beneuentum sine
p̄sidio eet. 7 ut ad subita belli. si hanni

Graccho sacrificanti prodigium triste factum est;

bal qđ facturum haud dubitabant ad
opem ferendam sociis capuam uenisset
equites uim sustinere possent. ti. gracchū
ex lucanis cū equitatu ac leui armatura
beneuentū uenire iubent legionib; sta
tiuisq; ad optinendas res in lucanis aliqm̄
pficeret; Graccho prius q̄ ex lucanis mo
ueret sacrificanti. triste prodigium factū
est; Ad exta sacrificium ppetrato angues
duo ex occulto adlapsi. an ere ei conspec
tiq; repente ex oculis abierunt; Id cū
aruspicum monitu sacrificium instaura
retur. atq; intentius exta reseruarentur
iterum ac tercium tradunt. libatoq; io
cinere intactos angues abisse; Cum ha
ruspices ad imperatorem id pertinere prodigi
um p̄monuissent et ab occultis cauendū
hominib; consultisq; nulla tam̄ prudē
tia factum imminens moueri potuit;
Flauus lucanis fuit caput partis eius lu
canoꝝ cum pars ad hannibalem defecis
set. que cum romanis stabat. et iam ham
no in magistratu erat ab isdem illis cre
atus. pr̄; Is mutata repente uolunta
te. locum graue apud penum querens.
neq; transire ipse neq; trahere ad defec
tionem lucanos satis habuit. ñ imperato
res et eiusdem hospitis prodi capite ac
sanguine fedus cum hostib; sanxisset;
Ad magonem qui in bruthiis p̄erat.
clam in colloquium uenit; fideq; ab eo
accepta. si romanum his imperatorem
tradidisset liberos cum suis legib; uentu
ros in amicitiam lucanos. deducit pe
num in locum pacis. gracchum addu
cturum. mago ibi pedites equitesq;
armare et cape eas latebre. ū ingentē
numerum occuleret. loco satis inspec
to atq; undiq; explorato dies cōposita
gerende rei est; Flauus ad romanū
imperatorem uenit. rem se ait magnam
inchoasse. ad quam pficiendam ipsius
gracchi opa opus ēē; Omnium pplorum
p̄torib; qui ad penum in illo cōmuni
italie motu descissent psuasisse. ut re
dirent in amicitiam romanoꝝ. q̄do res
quoq; romana que ppe exitium clade
cannensi uenisset. in dies melior atq;
aptior fieret. hannibal uis senesceret
ac ppe ad nichilum uenisset. ueteri delicto
haud implacabil fore romanos. nul
lam umq̄ gentem magis exorabilem prom
tioremq; uenie dande fuisse. quotiens
rebellioni etiam maioꝝ suoꝝ ignotum;
H ab se sint dicta; Ceterum ab ipso graccho
eadem h audire malle eos p̄sentisq; contin
gere dextram id pignus fidei secū ferre.
locumq; conciliis dp̄isse. a conspectu ad
motum haud pcul castris romanis;
Ibi paucis uerbis transigere posse. ut omē
nom̄ lucanum in fide ac societate roma
na sit; Graccus fraudem et sermoni et
rei abēē. ratus ac similitudine ueri cap
tus cum lictorib; ac turma equitum
e castris pfectus duce hospite insidias
p̄cipitatus; Hostes subito exoriu; Et ne
dubia prodicio ēēt. flauus his se adiung;
Tela undiq; in gracchum atq; equites co
niciuntur; Gracchus ex equo desilit.
idem ceteros facere iubet. hortaturq;
ut qđ unū reliquū fortuna fecerit. id eo
honestent uirtute; Reliquū autē quid
ēēt paucis a multitudine in ualle silua
ac montib; septa circumuentis pret
mortem id referre. utrum p̄sentes cor
pora pecoꝝ m̄ multi trucidentur an
toto a paciendo expectando euentu
in impetum atq; iram uerso agentes

audientesq; pfusi hostium cruore int̄
expirantium inimicor cumulata ar-
maq; 7 corpora cadant lucanū proditorē
ac transfugam om̄s peterent; Qui eam
uictimam p̄ se ad inferos misisset · eum
decus eximium egregium solatium sue
morti inuenturū; Inter h̄ dicta pa
ludamēto circūuolutū brachiū intorto nam
ne scuta quidem secum extulerant in hostiū
impetum fecit; Maior q̄ pro numero ho
minum editur pugna; Iaculis maxime
apta corpora romanor; Et cum undiq;
ex altiorib; locis in cauam uallem c̄iectus
ēet transfigunt̄. gracchum iam nudatū
p̄sidio uiuum cape peni nitunt̄; Ceterū
conspicatus lucanū hospitem inter hostis
adeo infestus confertos inuasit · ut parci
ei sine multor pnicie n̄ posset; Exanime
eū mago extemplo ad hannibalē misit ·
poniq; ē captis simul fascib; · ante tribunal
impatoris iussit; H̄ uera fama ē · gracchus
in lucanis ad campos qui ueteres uocant̄
piit; Sunt qui in agro beneuentano ppe ca
lorem fluuium ostendant a castris cum
lictorib; ac trib; lauandi causa pgressum
cum forte inter salicta innata ripis late
rent hostes nudum atq; inermem sax
isq; que uoluit amnis ppugnantē int̄
fectum; Sunt qui haruspicū monitu ·d·tos
passus a castris pgressum · uti puro ea
que ante dicta pdigia sē pcuraret ab insi
dentib; forte locū duab; turmis numi
dar circūuentū scribant; Adeo nec loc̄
nec ratio mortis in uiro tam claro et in
signi constat · funeris quoq; gracchi ua
ria fama; Alii in castris romanis sepultū
ab suis alii ab hannibale · et ea uulgatior
fama ē tradunt in uestibulo punicorū
castror rogum extructum ēē armatū

exercitum decurrisse cū tripudiis his-
panor · motib;q; armor 7 corporū sue cuiq;
genti adsueti ipso hannibale · omni rerū
uerborq; honore exequias celebrantes;
H tradunt qui in lucanis rei geste auctores
sunt; Si illi qui ad calorem fluuium
interfectum memorant credē uel capitis
tm̄ · gracchi hostes potiti sē; Eo delato
ad hannibalem missus ab eo confestim
chartalo qui in castra romana · ad · cn̄ ·
cornelium questorem deferret; Is funꝰ
impatoris in castris celebrantib; cū exer-
citu beneuentanis fecit; Consules agrū
campanum ingressi cum passim plaren-
tur eruptione oppidanor 7 magonis
cum equitatu territi et trepidi ad sig-
na milites palatos passim reuocarūt ·
et uix dum instructa acie fusi supra ·ō·
et ·d·tos milites amiserūt; Inde ingens fero-
cia supbe suopte ingenio genti creuit ·
multisq; p̄liis lacessebant romanos;
Sed intentiores ad cauendū consules una pu-
gna fecerat · incaute atq; inconsulte inita;
Restituit tamē his animos 7 illi minuit au-
daciam parua una res; Sed in bello nich
tam leue ē qđ n̄ magne interdū rei momē
tum faciat; T · quinctio crispino · badius
campanus hospes erat p familiari hos-
pitio iunctus; Creuerat consuetudo qđ
eger rome apud crispinū · badius ante
defectionē campanā liberaliter comiterq;
curatus fuerat; Tum badius pgressus
ante stationesq; p porta stabant · uocari
crispinū iussit; Qđ ubi est crispino nunci
atum · ratus colloquium amicū ac fami
liare queri · manente memoria etiā in dis
cidio publicor federū priuati iuris · pau
lum a ceteris pcessit; Postq̄ in conspectum
uenere · puocato te inqt ad pugnam

Badi⁹ cap
nus c̄spin
romanū m
tē ad pugn
puocant

crispino badius; Conscendamus equos;
Summotisq; aliis inter bello melior sit dec̄
namus; Ad ea crispinus nec s̄ nec illi
ait hostes deesse. in quib; uirtute osten
dant se etiam sinacie occurrit declina
turum. hospitali cede dextram uiolet;
Contusisq; abibat; Enimuero ferocius tum
campanus increpare mollitiem ignaui
amq; et se digna pbra in sonte iacere
hospitalem hostem appellans simulantemq;
parcere cui sciat parem se ñ ēē. si parum
publicis fedib; ruptis direpta simul et
priuata iura ēē putet. badium capanū
T. qnctio. crispino romano. palam duob;
exercitib; audientib; renuntiare hostiū
nich s̄ cum eo consociatū nich fedatum
hosti cum hoste. cum uis patriā ac pena
tes publicos puatosq; oppugnatū ue
nisset; Si uir eēt. congrederetur; Diu cū
ctantē crispinum pcule turmales. ne im
pune insultare campanū paterentur;
Itaq; tm̄ moratus dum impatores consu
leret; P mitterent ne s̄ extra ordinē in
puocantē hostem pugnare. pmissu eoz
arma cepit. equumq; conscendit. et
badium nomine cōpellans ad pugnam
euocauit; Nulla mora. a campano fac
ta est; Infestis equis concurrerunt; Cri
spinus sup scutū sinistrū humerū. ba
dio hasta transfixit; Supq; delapsum
cum uulnere ex equo desiluit. ut pedes
iacentē conficeret; Badius pusq opprime
retur. parma atq; equo relicto ad suos
aufugit; Crispinus equū. armaq; cap
ta. et cruentā cuspidem insignis spoliis
ostentans. cū magna laude et gratulone
militū ad consules ē deductus. lauda
tusq; ibi magnifice. et donis donatus;
Hannibal ex agro beneuentano castra ad
capuam cōmouisset. tercio post die q
uenit. copias in aciem eduxit. haud
quamq dubius qđ campanis absente
se paucos ante dies fc̄da fuisset pugna
quin multo minus se se suumq; togens
uictorem exercitū sustinere romani pos
sent; Ceterum postq pugnari ceptū est
equitū maxime incursum. cū iaculis
obrueretur laborabat romana acies
donec signum equitib; datum ē. ut in
hostem admitterent equos; Ita equestre
plium erat. cū pcul uisus sempnianus
exercitus cui .cn. cornelius questor pre
erat utriq; parti parem metū prebuit.
ne hostes noui aduentarent; Velut ex cō
posito utrimq; signum receptui datum.
reductiq; in castra; P pe equo marte de
cesserunt; Plures tam̄ ab romanis pmo
incursu equitum. ceciderit; Inde consules
ut auerterent capuam hannibalem. nocte
que secuta ē diuersi fuliuius in agrum
cumanū. claudius in lucanos abiit; Postđ
die cum uacua castra romanoz esse nuntiatū
hannibali eēt. et duob; agminib; diuisos
abisse incertus pmo utrū sequerentur
appium instituit sequi; Ille circumducto
hoste quā uoluit. alio itinere ad capuam
redit; Hannibali alia in his locis bene
gerende rei fortuna oblata est; M. cente
nius fuit. cognomine penula. insignis
inter pmi pili centuriones et magnitudi
ne corpis et animo; Is pfunctus militia
p. p. cornelium sullam. p. R. in senatū
introductus petiit a patrib; uti s̄ quinq;
milia militū darentur. sepe rerū et hostis
et regionū breui ope pcium facturum
se quib; artib; ad id locoz nr̄i. et duces
et exercitus capti forent. his aduersus
inuentorē usurum; Id ñ pmissum mag

stolide creditum . tanquam ea edem mi
litares . et imperatorie artes eēnt . Data p
pinq; . viii . ~~et imperatorie artes eēnt~~ ;
militum . pars dimidia ciues . pars
socij ; & ipse aliq̄tum uoluntarioꝝ eq̄ite
in agris conscriuit . ac p̄pe dupplicato
exercitu in lucanos p̄uenit . ubi hanni
bal . ne quicq̄ secutus claudium subst
terat ; haud dubia res ē quippe int̄ han
nibalem ducem . ⁊ centurionē ducem .
exercitusq; alterum uincendo uetera
num . alterum nouum totū magna
ex parte etiam tumultuariū ac se iner
mem ; Vt conspecta inter se agmina sēt .
⁊ neutra pars detrectauit pugnā . ex tē
plo instructe acies pugnatum tam̄ par
te duas amplius horas concitata . ⁊ donec
dux stetisset romanam aciem ; Postq̄ is
n̄ p uetere fama solum . s; etiam metu
futuri dedecoris si sua temeritate contrc
te cladis supeēet . obiectans se hostium te
lis occidit . fusa extemplo ē romana acies ;
S ; ad senectute quidem iter patuit omnib;
uijs ab equite infessis . ut ex tanta multi
tudine . uix . x . euaserīt . ceteri passim .
alij . alia peste absumpti sunt ; Capua acō
sulib; iterum summa ui obsidī cepta est
queq; in eam rem opus erant . cōportabā
tur parabanturq; Casilinum frum̄tū
conuectum . ad uulturni hostium ū nc
urbs ē castellum cōmunitū ante fabius
maximus muniuerat . p̄sidium impositū .
ut mare p̄ximū ⁊ flum̄ in potestate eēq;
minucius . p̄ . R̄ . exercitū qui tenuerat ab
hostia conuectum ē . ut exercitui p hiemē
copia eēt ; Ceterum sup eam cladem q;
in lucanis accepta erat . uolonū q̄q; exercitus
q̄ uiuo graccho summa fide stipendia
fecerat . uelut exacto ratus morte absignijs

discessit ; Hannibal n̄ capuam neglectā
neq; ut tanto discrimine desertos uole
bat socios . s; p̄spo exteritate unius roma
ni ducis successu . in altijus ducis exerci
tusq; opp̄mendi occasionē imminebat ;
Cn̄ . fuluium . pr̄ . apuli legati nūtiabant .
p̄mo dum urbes quasdā apuloꝝ que ad
hannibalem desciuissent oppugnaret in
tentius rem egisse . postea nimio successu
& ipsum et milites p̄da impletos in tantā
licentiam socordiamq; effusos . ut nulla
disciplina militie eēt ; Cum sepe alias tū
paucis dieb; ante expertus qualis sub inscio
duce exercitus eēt in apuliā castra mo
uit ; Circa herdoneam romane legiones
et . pr̄ . fuluius erant ; Quō ū allatū est
hostis aduentare p̄pe ē factum . ut iussu
p̄toris signis conuulsis in aciem exirēt ;
N ec res magis ulla tenuit q̄ spes haud du
bia suo id arbitrio ū uellet acturos ;
N octe insequenti hannibal cum tumultu
atum in castris ⁊ plerosq; ferociter sig
ni ut daret institisse duci ad arma uo
cantis sciret . haud dubius p̄spe pugne
occasionem dari . iii . expeditoꝝ militū
in uill circa ueprib; q; & siluis disponit
qui signo dato simul oēs e latebris exsi
terent . & magonē . ii . ferme equitum
qua fugam inclinaturā credebat itine
ra insidere iubet ; His nocte p̄paratis .
p̄ma luce in acie copias educit ; Nec ful
uius ē cunctatus n̄ tam sua ulla spe q̄
militū impetu fortuito tractus ; Itaq;
eadem temeritate qua p̄cessum in aciē
est instruitur . ipsa acies ad libidinem
militum forte p̄currentiū consistentiū
q; que loco ipsoꝝ tulisset animus ; Dein
p libidinem aut metū deserentium
locum ; P̄ma legio et sinistra . alia in

primo instructe et in longitudinē por
recta acies clamantib; tribunis nichil
introrsus roboris ac uirium ēē · et qua
cumq; impetum fecisset hostis prrup
turos · nichil qđ salutare ēēt ñ m̄ ad ani
mum · s; ne ad aures quidē admittebat;
Et hannibal haud quaq̄ simili sua neq;
simili exercitu · neq; ita instructo aderat;
Ergone clamorem quidē atq; impetum
p̄mum eoꝝ romani sustinuere; Dux
Par aio; stulticia · temeritate centenio par aīo
haud quaq̄ compandus ū rem inclina
tam ac trepidantis suos uidet · equo
arrepto · cum ducentis ferme equitib;
hānibal uictor fuluiū p̄torem fugauit; effugit; Cetera a fronte pulsa in tergo
atq; alijs circumuenta acies · eo usq; est
cesa · ut ex duo de · xx · hominum · ii ·
haud amplius euaserint; Castris hoste
potiti sunt; Hę clades sup aliam alia
romam cum ēēnt nuntiate · ingens t'rō
luctus et pauor ciuitatem cepit; S; tñ
qr consules ū summa rerum ēēt ad eo
loco p̄spe gererent · minus his cladib;
cōmouebantur; Legatos ad consules mit
tunt · ċ · letorium · m̄ · metilium q̄ nun
tiarent · ut reliquias duoꝝ exercituū
cum cura colligent · darentq; opam ne
p metum ac desperationem hosti se dederent
id qđ post cannensem accidisset cladem
ut desertores de exercitu uoloniū conq
rerent; Idem negotij · p̄ · cornelio datū;
Cui et dilectus mandatus erat; Is q; p
fora conciliablaq; edixit · ut conquisitio
uolonoꝝ fieret · hiq; ad signa reducentur;
Hec omnia intentissima cura acta; Ap ·
claudius · cōs · d · iunio ad hostiū uult
nj · m̄ · aurelio cotta puteolis p̄posito · qui
ut queq; naues ex etruria ac sardinia
accessissent · extimplo in castra mitterent

frumentum · ipse ad capuam regressusq;
fuluiū collegam inuenit casilino · oīā
inde portantem molientē ad oppugnā
dam capuam; Tum ambo circūsederūt
urbem; Et claudium nerone · p̄ · r · ab
suessula ex claudianis castris exciuerūt;
Is quoq; modico ibi p̄sidio ad tenendum
locum relicto · ceteris omnib; copijs ad
capuam descendit; Ita tria p̄toria circa
capuam erecta tres q; exercitus diuisis
partib; opus aggressi · fossa ~~ualloq;~~
ualloq; circumdare urbem parant · et
castella excitant modicis interuallis mul
tisq; simul locis cum pbibentib; opa cam
pani · s; euentu pugnant · ut postremo
portis muroq; se contineret campanus.
Prius tam̄ q̄ hec continuarentur opa lega
ti ad hannibalem missi qui quererent
ab eo capuam ac prope reditā romanis
obtestarenturq; ut tunc saltem opem
nē circūsessis m̄ · s; etiam circūuallatis
ferret; Consulib; littere · a · p̄ · cornelio
p̄r · misse · ut priusq̄ clauderent capuam
opib; potestatem campanis facerent ·
ut qui eoꝝ uellent exirent a capua suas
q; res secum auferrent; Libos fore suaq;
oīā habituros · qui ante idus martias
exissent; Post eam diem quiq; exissent ·
quiq; mansissent · hostium futuros nu
mero; Ea pnuntiata campanis ; atq;
ita spreta ut ultro contumelias dicerent
minarenturq; Hannibal ab herdone
a tarentū duxerat legiones spe aut ui
aut dolo arcis tarentine potiunde;
Qđ ū parum pcessit · ad brundusium
flexit iter · prodi id oppidū ratus; Ibi q;
cum frustra tereret tempus · legati ca
pani ad eum uenerūt · querentes simul
orantesq;; Quib; hannibal magnifice

respondit; Et antea se soluisse obsidionem
et nunc aduentum suum consules non latu-
ros; Cum hac spe dimissi legati uix regi-
di capuam iam duplici fossa uallo que
cinctam potuerunt; Cum maxime
capue circumuallaretur syracusanorum
oppugnatio ad finem uenit preterquam
uirtute ducis exercitusque · intestina eti-
am proditione adiuta; Namque marcellus
initio ueris incertus utrum agrigentum
ad himilconem et hyppocratem uerteret
bellum · an obsidione syracusas premeret
quamquam nec ui capi uidebat posse inexpug-
nabilem terrestri ac maritimo situ
urbem · nec fame quam prope liberi a cartha-
gine commeatus alerent · tamen nequid in-
exptum relinqueret · transfugas syracusa-
nos · Erant autem apud romanos aliqui
nobilissimi uiri · inter factionem ab roma-
nis · quia ab nouis consiliis abhorrebant
pulsi colloquiis sue partis temptare
hominum animos iussit et fidem dare
si tradite forent syracuse liberos eos ac suis
legibus uicturos esse; Non erat colloquii
copia · quia multorum animi suspectu · om-
nium curam oculosque conuerterant nequid
falleret tale admissum; Seruus unus exu-
lum pro transfuga intromissus in urbem
conuentis paucis initium colloquendi
de tali re fecit; Dein piscatoria quidam
naue retibus operti circumuectique ita ad castra
romana collocutique cum transfugisset idem
sepius eodem modo · et alii atque alii postre-
mo ad · lxxx · facti; Et cum iam compos-
ita omnia ad proditionem essent indicio de-
lato ad epycuden per attalum quendam
indignantem sibi rem creditam non esse
necati omnes concruciati sunt; Alia subinde
spes postquam haec uana euaserat excepit;

Dammippus quidam lachedemonius missus
ab syracusis ad philippum regem · captus
ab romanis nauibus erat; Huius utique
redimendi et epicidi cura erat ingens;
Nec abnuit marcellus iam tum etholorum
cuius socii lachedemonii erant amicitiam
affectantibus romanis; Ad colloquium
de redemptione eius missis · medius
maxime atque utrisque oportunus locus
ad portum throgilorum propter turrim quam uo-
cant galeagram est uisus; Quo cum se-
pius commearet unus ex romanis ex pro-
pinquo murum contemplans numeran-
do lapides estimandoque ipse secum quid
in fronte paterent singuli altitudinem
muri quantum proxime coniectura poterat
permensus humilioremque aliquanto pristine
opinione sua et ceterorum omnium ratus esse
et uel mediocribus scalis superabilem ad
marcellum defert; Haud spernenda uisa;
Sed cum adiri locus quia ob id ipsum inten-
tius custodiebatur non posset · occasio que-
rebatur; Quam optulit transfuga nun-
tians diem festum diane per triduum agi;
Et quia alia in obsidione desint uino largius
epulas celebrari · et ab epicide uniuerse
plebei et per tribus a principibus diuiso; Du-
bia accepit marcellus cum paucis tribu-
norum militum collocutus electisque per eos
ad rem tantam agendam audendamque
idoneis centurionibus militibusque et scalis
in occulto comparatis · ceteris signum
dari iubet · ut mature corpora cura-
rent quietique clarent nocte in expedi-
tione eundum esse; Inde ubi id tempus ip-
sum quo die epulatis iam uini satias ·
principiumque somni esset signi unius
milites ferre scalas iussit · et ad [illegible] · fer-
me armati tenui agmine per silentium

Et dam... roman... numer... lapides muri altitudi-nem depre... dit

eo deducti; Ubi sine strepitu ac tumultu
primi euaserunt in murum secuti ordine alii
cum priorum audacia dubiis etiam animum
faceret; Iam mille armatorum ceperant par-
tem. cum ceteris admotis pluribusque scalis
in murum euadebant; Signo ab exapilo
dato quia per ingentem solitudinem erat peruen-
tum. quia magna pars in turribus epu-
lati. aut sopiti uino erant. aut semigraues
potabant. paucos tamen eorum oppressos in cu-
bilibus interfecerunt; Prope hexaphilon est
portula magna refringi cepta. et e muro
ex composito tuba datum signum erat. et
iam undique non furtim sed ut aperte gerebantur
res; Quippe ad epipolas frequentem cus-
todiis locum peruentum erat. terrendique
magis hostes erant quam fallendi sicut territi
sunt; Nam simul ac tubarum est auditus can-
tus. clamorque tenentium muros. partemque
urbis omnia teneri ratus. Custodes alii per murum
fugere. alii salire de muro. precipitarique
turba pauentium. magna pars tamen ig-
nara tanti mali erat. et grauatis omnibus
uino somnoque et in uaste magnitudinis
urbe partium sensu non satis pertinente in
omnia sub luce exapilo effracto. marcel-
lus omnibus copiis urbem ingressus. exci-
tauit. conuertitque omnes ad arma capienda
opemque si quam possent iam capte ferre
urbi ferendam; Epycides ab insula quam
ipsi nasson uocant. citato profectus agmi-
ne. haud dubius quin paucos per negli-
gentiam custodum transgressos murum
expulsurus foret occurrentibus pauidis
tumultum augere eos dictitans et maiora
ac terribiliora uero afferre. postquam conspexit
omnia circa epipolas armis completa.
lacessito tamen hoste paucis missilibus retro

in agradinam agmen conuertit. non tam uim
multitudinemque hostium metuens quam ne qua
intestina fraus per occasionem oreretur. clau-
sasque inter tumultum achardine atque insu-
le inueniret portas; Marcellus ut me-
nia ingressus ex superioribus locis urbem
omnium ferme illa tempestate pulcher-
rimam subiectam oculis uidit. illacrimasse
dicitur. partim gaudio tante perpetrate rei.
partim in uetusta gloria urbis atheniensi-
um classis demersa. et duo ingentes exer-
citus cum duobus clarissimis ducibus de-
leti occurrebant. et tot bella cum cartha-
giniensibus tanto cum discrimine gesta. tam
tot opulenti tiranni regesque. preter ceteros
hiero cum recentissime memorie. rex tum
ante omnia que uirtus ei fortunaque sua
dederat beneficiis in populum romanum insignis; Et
cum uniuersa occurrerent animo. subiret-
que cogitatio iam illa momento hore arsu-
ra omnia et ad cineres reditura. priusquam signa
ad chradinem admoueret. premittit sira-
cusanos qui intra presidia romana ut
ante dictum est fuerant. ut alloquio le-
ni pellerent hostis ad dedendam urbem;
Tenebant achrandine portas murosque
maxime transfuge quibus nulla erat
per conditiones uenie spes; Hi nec adire
muros. nec alloqui quemquam passi;
Itaque marcellus postquam id inceptum irritum
fuit. ad eyrialum signa referri iussit;
Tumulus est in extrema parte urbis auersus
a mari uieque imminens ferenti in agros
mediterraneaque insule per commodestus ad
commeatus excipiendos; Preerat huic
archiphilodemus arguus ab epichide
impositus. Ad quem missus a marcello
sis unus ex interfectoribus tiranni cum

In lacrimasse
dicitur marcellus
pro siracusis;

longo sermone habito dilatus p frustra-
tionem e͞ēt retulit marcello tempus eū
ad delibandum sumpsisse; Cum is die͂
de die differret · dum hippocrates atq;
himilco admoue͞ēt castra legiones haud
dubius sim arcem accepisset eos delere
romanū exercitum inclusum muris pos-
se marcellus · ut euriallum neq; tradi ·
neq; capi uidit posse · int̃ neapolim et
thicam noi͂e aptum urb' ⁊ instar urbiū
se͂ · posuit castra · timens ne si frequentia
intrasset loca continere ab discursu miles
auidus p̃de n̄ possit; Legati eo ab thica
⁊ neapoli cū infulꝭ ⁊ uelam̄tis uenerunt
p̃cantes · ut acedib; ⁊ ab incendiis par-
ceretur · de quoꝝ p̃cib; q̃ postulatis
magis concilio habito · marcellus ex oī-
um sententie edixit militib; · nequis li-
b'm corpus uiolaret · cetera p̃de futura;
Castraq; tectis parietum p muro septa ·
portis religione plateārum patentibus
stationes p̃sidiaq; disposuit · ne q̃s in dis-
cursu militum impetus in castra fieri
posset; Inde signo dato milites discur͂rt;
Retractisq; forib; cum oīa terrore ac tumul-
tu strepent · a cedib; tam̄ temp̄atū est;
Rapinis nullus ante modus fuit · q̃ oīa
diuturna felicitate cumulata bona eges-
serunt; Inter h' ⁊ philodemus cū spes
auxilij nulla e͞ēt fide acepta ut inuiola-
tus ad epichiden rediret deducto p̃sidio
tradidit tumulum romanis; Aduersis
omnib; ad tumultum ex parte capte
urbis bomilchar noctem eam nactus
quapp̄ uim tempestatis stare ad ancho-
ram in salo romana classis n̄ posset · cū
xxxv · nauib; ex portu siracusano p̄fe-
ct̃s · libo mari uela in altum dedit
q̃nq; ⁊ l. nauib; epychide ⁊ siracusa-
nis relictis; Edoctis carthaginiensib; in
q̃to res siracusana discrimine e͞ēt · cū · c ·
nauib; post paucos dies redit multis
ut fama ē donis ex hieronis gaza ab e-
pichide donatus; Marcellu curialo recep-
to p̃sidioq; addito · una cura erat lib'a-
ne qua ab tergo uis hostium in arcem
recepta · inclusos impeditosq; menib;
suos turbaret; Achradinam inde trj-
nis castris p idonea dispositis loca spe
ad inopiam omniū rerum inclusos re-
dacturum circumsedit; Cum p aliq̊t
dies quiete stationes utrimq; fuissent
repente aduentus hippocratis ⁊ himil-
conis · ut ultro undiq; oppugnarent̃
romanis fecit; Nam et hipocrates cas-
tris ad magnū portum cōmunitis · sig-
noq; his dato qui achradinā tenebant
castra uetera romanoꝝ adortus ē · quib;
crispinus p̃erat · et epichides in erup-
tionem in stationes marcelli fecit · et
classis punica littore q̃d inter urbem et cas-
tra romana erat adpulsa ē ne q̃d p̃sidij
crispino su͂mitti a marcello posset; Tumul-
tum tam̄ maiorem hostes p̃buer͂t · q̃ cer-
tamen; Nam et crispinus hippocratem
n̄ reppulit tm̄ munim̄tis · s; insecutus et
ē trepide fugientem; Et epichidem mar-
cellus in urbem cōpulit · satisq; iam et
in posterū uidebatur puisum ne quid
ab repentinis eoꝝ excursionib; p̄iculi
foret; Accessit ⁊ ad pestilentiā cōmune
malū q̃d facile utroꝝq; aīos auerteret ·
et a belli consilijs; Nam t̃pre autumni
⁊ locis natura grauib; · multa tam̄ mag͂
extra urbem q̃ in urbe toleranda uis es-
tus · p utraq; castra omniū ferme corpa
mouit · ac p̃mo t̃pis ac loci uitio · et
egri erant ⁊ moriebantur; Postea

curatio ipsa · et contactus egrorum · uulga-
bat morbos · ut aut neglecti desertique qui
incidissent morerentur · aut insidentes
curantisque eadem uis morbi repletos se-
cum traheret · cottidianaque funera et mors
ob oculos esset · et undique noctes diesque plo-
ratus audirentur. Postremo ita ad su-
etudinem mali efferauerant animos
non modo lacrimis iustoque com-
ploratu prosequerentur mortuos · sed ne ef-
ferrent quidem aut sepelirent · iacerentque
strata exanimata corpora in conspectu si-
militer mortem expectantium · mortuique
egros · egri ualidos cum metu tum tabe
ac pestifero odore corporum conficerent.
Et ut ferro potius morerentur quidam in-
uadebant soli hostium stationes.
Multo tamen uis maior pestis penorum castra
quam romana adiit · diu circumsedendo siracusas
celo aquisque adsueuerant magis · et hosti-
um exercitui · siculi ut primum uidere
ex grauitate loci uulgari morbos in suas
quisque propinquas urbes dilapsi sunt.
Et carthaginienses quibus nusquam receptus
erat cum ipsis ducibus hippocrate atque
hilmicone ad internitionem omnes perierunt.
Marcellus ut tanta uis ingruebat mali
traduxerat in urbem suos. Infirmaque
corpora · et umbre tecta recreauerant.
Multi tamen ex romano exercitu eadem peste
absumpti sunt. Deleto terrestri puni-
co exercitu siculi qui hippocratis milites
fuerant · haud magna oppida ceterum et
situ et munimentis tuta · iii · alterum ab sira-
cusas · alterum · xv · ab hostio commeatus e
ciuitatibus suis comportabant · et auxilia
accersebant. Interea bomilcar iterum
cum classe profectus · carthaginem ita ex-
posita fortuna sociorum · ut spem faceret
non ipsis modo salutarem opem ferri posse · sed ro-
manos quoque in capta quodammodo urbe capi
perpulit · ut onerarias naues quam plurimas
omni copia rerum onustas secum mitte-
rent · classemque suam augerent. Igitur
c · xxx · nauibus longis · dcc · oneratis
profectus a carthagine satis prosperos euentus
ad traiciendum in siciliam habuit · sed idem
uenti superare eum pachinum prohibebant.
Bomilcaris aduentu primo fama post preter spem
mora cum gaudium et metum inuicem ro-
manis siracusanisque prebuisset · epicydes
metuens ne si pergerent idem qui tum
tenebant ab ortu solis flare per dies plures
uenti · classis punica affricam repeteret
tradita achradina mercennariorum militum
ducibus · ad bomilcarem nauigat · classem
in statione uersa in affricam habentem atque
timentem nauale proelium · non tam quod impar
uiribus aut numero nauium esset · quippe
etiam plures habebat · quod quam uenti aptiores
romane quam sue classi flarent. Perpulit tamen
ut fortunam naualis certaminis experiri
uellet. Et marcellus cum et siculum exer-
citum ex tota insula conciri uideret · et cum
ingenti commeatu classem punicam aduen-
tare · ne simul terra marique inclusus urbe
hostium urgeretur · quamquam impar nu-
merus nauium erat · prohibere aditu sira-
cusanorum bomilcarem constituit. Due clas-
ses infeste circa promunturium pachinum
stabant · ut prima tranquillitas maris
in altum euexisset concursure. Itaque
cadente iam euro qui per dies aliquot
seuierat · prior bomilchar mouit. Cuius
prima classis petere altum uisa est quo fa-
cilius superaret promunturium. Ceterum
postquam tendere ad se romanas naues
uidit · incertum qua subita territus re

bomilcar uela in altum dedit; Missisque nuntiis heracleam qui onerarias retro in affricam repetere iubent ipse siciliam praeteruectus tarentum petit; Epicydes a tanta repente destitutus spe ne obsidione magna ex parte capte urbis rediret. agrigentum nauigat. expectaturus magis euentum. quam inde quicquam moturus; Que ubi in castra siculorum sunt. nuntiata epicydes siracusis excessisse. a carthaginiensibus relictam insulam. et prope iterum traditam romanis. legatos de conditionibus dedende urbis explorata prius per colloquia uoluntate eorum qui obsidebantur ad marcellum mittunt;

Cum haud ferme discreparet quin que ubique regum fuissent. romanorum essent. siculis cetera cum libertate ac legibus suis seruarentur. euocatis ad colloquium. his quibus ab epicyde credite res erant. missos se simul ad marcellum. simul ab eo ad exercitum siculorum aiunt. ut una omnium qui obsiderentur quique extra obsidionem fuissent fortuna esset. neue alteri sibi proprie pacis cerentur quicquam; Recepti deinde ab his ut necessarios hospitesque alloquerentur;

Expositis que pacta iam cum marcello haberent. oblata spe salutis perpulere eos. ut secum praefectos epicydis polyclitum et philistionem et epicydem cui sindon cognomen erat aggrederentur; Interfectis his et multitudine ad contionem uocata inopiamque que ipsi inter se fremere occulte soliti erant conquesti. quamquam tot mala urgerent. negarent fortunam accusandam esse quod in ipsorum esset potestate quamdiu ea paterentur. Romanis causam oppugnandi siracusas fuisse. caritatem siracusanorum non odium; Nam ut occupatas res ab satellitibus hannibalis. deinde ieronimi. hippocrate atque epicyde audierint tum bellum mouisse. et obsidendam urbem cepisse. ut crudeles tyrannos eius non ut ipsam urbem expugnarent; hypocrates uero interempto epicyde intercluso ab syracusis. et praefectis eius occisis. carthaginiensibus omni possessione sicilie terra marique pulsis quam superesse causam romanis cur non perinde ac si hiero ipse uiueret unicus romane amicitie cultor incolumes siracusas esse uelint. itaque nec urbi nec hominibus aliud periculum quam ab semetipsis esse. si occasionem reconciliandi se romanis praetermisissent; Eam autem qualis illo momento hore sit. nullam deinde fore. si simul liberatas ab impotentibus tyrannis apparuisset; Omnium adsensu audita oratio est; Oratio;

Praetores tamen prius creari quam legatos nominari placuit; Ex ipsorum deinde praetorum numero missi oratores ad marcellum; Quorum princeps. Neque primo inquit siracusani a uobis defecimus. sed ieronimus nequaquam tam in uos impius quam in nos. nec postea pacem tiranni cede compositam siracusanus quisquam. sed satellites regii. hipocrates atque epicydes oppressis nobis hinc metu. hinc fraude turbauerunt; Nec quisquam dicere potest aliquando nobis libertatis tempus fuisse. quod pacis uobiscum non fuerit; Nunc certe cede eorum qui oppressas tenebant siracusas. cum primum nostri arbitrii esse cepimus. extemplo uenimus ad tradenda arma. dedendos nos urbem menia. nullam recusandam fortunam que iam posita a uobis fuerit; Gloriam capte nobilissime pulcherrimeque urbis grecarum dei tibi dederunt marcelle; Quicquid umquam terra marique memorandum gessimus.

id tui triumphi titulo accedit; Fame
ne credi uelit quanta urbs a te capta sit
q̄ posteris quoq; eam spectaculo ēē.
quo quisquis terra. quisq; mari ue
nerit. nc̄ nr̄a athenienfib; carthagini
ensib9q; tropea. nc̄ tua de nob̄ ostendat
incolumesq; siracusas familie ur̄e sub
dientib; nominis marcellor̄ tutelasq;
habendas tradas; Ne plus apud uos
hieronimi. q̄ hieronis memoria moŕtq
faciat; Diutius ille multo amicus fuit
q̄ hic hostis; Et illius benefacta etiam
p̄sens istis. huius am̄tia ad pniciē tm̄
ipsi9 ualuit; Omnia inpetrabilia & tuta
erant apud romanos int̄ ipsos plus bel
li ac pericli erat; Namq; transfuge tra
disse romanis rati. mercennarior̄ q̄q;
militū auxilia. in eundē compulē me
tum; Arreptisq; armis p̄tores p̄mum
obtruncant; Inde ad cedem siracusanor̄
discurrunt quosq; fors obtulit irati int̄
ficere. atq; omnia que in pmtu erant
diripuer̄t; Tum ne sine ducib; ēēnt
sex p̄fectos creauere. ut terni achra
dine agnas p̄eēnt; Sedato tandem
tumultu. exequentib; sciscitando que
acta cū romanis ēēnt. dilucere id q̄d
erat cepit. aliam sitā ac p̄fugar̄ ēē
causam; In tp̄re legati a marcello re
dierunt. falsa eos suspitione incitatos
memorantes nec causam expectande
pene eor̄ ullam romanis ēē; Erat e
trib; achradine p̄fectis hispanus mo
ericus nomine; Ad eum inter comites
legator̄ de industria unus ex hispa
nor̄ auxiliarib; ē missus; Qui sine
arbitris moericū nanctus. p̄mum q̄
in statu reliquisset hispaniā & nuper
inde uenerat. exponit omnia romani

s optineri armis posse eum si operetiū
faciat p̄ncipem p̄plarium ēē. seu mili
tare cum romanis. seu in patriam ui
beat; Contra si malle obsidi pgat q̄ spem
ēē. terra mariq; clauso; Motus his mo
ericus. cū legatos ad marcellū mitti pla
cuisset. frēm inter eos mittit; Qui p eun
dem illū hispanum secretū ab aliis ad
marcellū deductus cum fidem acce
pisset cōposuissetq; agende ordinē rei
achradinam redit; Tum moericus
ut ab suspitione proditionis auerteret oīu
animos. negant s placere legatos cō
meare ultro citroq; neq; recipiendū
quemq̄. neq; mittendum; Et quo in
tentius custodie seruentur oportuna
diuidenda p̄fectis ēē. ut sue quisq;
partis tutande reus sit; Omnis assensi
sunt partib; diuidendis; Ipsi regio eue
nit ab arethusa fonte. usq; ad hostium
magnis portus; Id ut scirent romani
fecit; Itaq; marcellus nocte nauē one
rariam cum armatis remulco quadri
remis trahi ad achradinā iussit. expo
niq; milites regione porte que prope
fontem arethusā ē; Hoc cum quarta
uigilia factum eēt. expositosq; milites
porta ut conuenerat recepisset moericus
luce p̄ma marcellus omnib; copiis menia
achradine aggreditur. ut n̄ eos solum
qui achradinam tenebant in se conūtēt.
s; ab nasso etiam agmina armator̄ con
currerent relictis stationib; suis ad uim
et impetum romanor̄ arcendū; In hoc
tumultu actuarie naues instructe iā
ante circumuectumq; ad nassum arma
tos exponunt; Qui inpuiso adhorti semi
plenas stationes. et ad aptas fores porte
qua paulo ante excurrerant armati

Fons arethusa

.N. De archimede philosopho q̃ formas q̃s in puluere descripserat intentus obtruncat̃;

haud magno certamine nassum cepe
desertam trepidatione & fuga custodum;
Neq; uis minus p̃sidij aut pernatie ad ma
nendum q̃ in transfugis fuit. q̃ ne suis
quidem satis credentes se medio certa
mine effugerunt; Marcellus ut captã
ẽẽ nassum. & achradine regionẽ unam
teneri moeniũq; p̃sidio suis adiunctum
receptui cecinit. regie opes quaꝝ fama
maior q̃ res erat diripentur. suppr̃so im
petu militum. ut his qui in achradina
erant transfugis spatium locusq; fuge
datus ẽẽt; Syracusani tandẽ libi me
tu portis achradine apertis. oratores ad
marcellum mittunt. nichil petentes a
liud q̃ incolumitatẽ s̃ liberisq; suis;
Marcellus consilio aduocato. & adhibitis
etiam siracusanis qui p seditiones pul
si ab domo intra p̃sidia romana fuerãt
respondit. ñ plura p annos .L. benefacta
hieronis. q̃ paucos his annis maleficia
eoꝝ q̃ siracusas tenuerint erga .p.R. ẽẽ;
S; pleraq; eoꝝ quo debuerint recidisse.
federumq; ruptoꝝ ipsos ab se grauiores
multo q̃ .p.R. uoluerint penas exegis
se; S; quidem triũm annum cir cum
sedere siracusas. ñ ut popls̃ reseruatã
ciuitatẽ haberet. s; ne transfugarũ duces
captam et oppr̃ssam tenerent; Q̃d potu
erunt siracusani facere. extimplo ut eos
ẽẽ siracusanoꝝ. postremo serum quod
s; forte consilium s̃ omniũ laboꝝ picu
loꝝq; circa menia siracusana t̃ra mari
q; tam diu exhaustoꝝ nequaq̃ tm̃ fru
ctum ẽẽ q̃d cape siracusas potuissent;
Inde questor cum p̃sidio ad nassum et
accipiendã pecuniã regiam custodien
damq; missus; Diripienda militi da
ta est; Custodib; diuisis p domos eoꝝ

qui intra p̃sidia romana fuerunt;
Cum multa ire auaritie feda exempla
ederentur. archimedem memorie p̃ditũ ẽ .N.
in tanto tumultu. q̃tum capte urbs in
discursu diripiendũ militũ ciere potãt
intentũ formis quas impul uere descp
serat ab ignaro milite quis ẽẽt interfectũ;
Egre id marcellũ tulisse. sepultureq; cu
ram habitam & ppinquis etiam inq̃sitis
honori p̃sidioq; nomẽ ac memoria ejus
fuisse; Hoc maxime m̃ siracuse capte;
In quib; p̃de tm̃ fuit. q̃tum uix capta
carthagine tum fuisset. cum qua uiri
b; equis certabatur; Paucis ante dieb;
q̃ siracuse caperentur. T. othacilius. cũq;
remib; .lxxx. uticam ab lilibeo t̃nsmisit;
Et cum ante lucẽ portũ intrasset. onerari
as frumẽto onustas cepit; Egressusq;
in terrã depr̃datus ẽ aliq̃tum agri circa
uticam p̃damq; omĩs gñis retro ad
nauis egit; Lilibeum tercio die q̃ inde
pfectus erat. cum .cxxx. onerariis na
uib; frumẽto p̃deq; onustis redit. idq;
frumentum extimplo siracusis misit;
Q̃d uictam in tpre subuenisset uictorib;
uictisq; pariter pniciosa fames instabat;
Eadem estate in hispania cum biennio fer
me nich ad mod̃ memorabile factũ ẽẽt
consiliisq; magis q̃ armis bellũ gere
retur. romani impatores egressi hibnis
copias coniunxerunt; Ibiq; consilium
aduocatũ. omniũq; in unum congru
erunt sententie. q̃do ad id locoꝝ m̃
actum ẽẽt. ut hasdrubalem tendentẽ
in italiam retinerent tps ẽẽ id iam agi
ut bellum in hispania finiret̃; Et satis
ad id uirium credebant accessisse .xx.
celtiboꝝ; Ea hieme ad arma excitati tres
exercitus erant; Hasdrubal gisgonis

filius et mago coniunctis castris . quinque
ferme dierum iter ab romanis aberant
propior erat hamilcaris filius hasdrubal
uetus in hispania imperator ad urbem
nomine amtorgim exercitum habebant;
Cum uolebant primus opprimi duces romani
et spes erat satis superque ad id uirium esse.
Illa restabat cura . ne fuso eo perculsi alter
hasdrubal et mago in auios saltus mon
tesque recipientes sese bellum extraherent;
Optimum igitur rati diuisis bifariam totius co
piis simul hispaniae amplecti bellum
ita inter se diuiserunt . ut . p . cornelius
duas partes exercitus romanorum sociorum
que aduersus magonem duceret atque hasdru
balem . Gneus . cornelius cum tercia parte ue
teris exercitus . celtiberis adiunctis cum
hasdrubale barchino bellum gereret;
Vna profecti ambo duces exercitusque celtiberis
pregredientibus ad urbem amtorgem in
conspectum hostium dirimente amni po
nunt castra . ibi; Gneus . scipio cum quibus
ante dictum est copiis subsistit; Et . p . scip
pio cum quibus ante dictum profectus ad
destinatum belli partem; Hasdrubal post
quam animaduertit exiguum romanum exerci
tum in castris et spem omnem in celtiberorum
auxiliis esse peritus omnis barbaricae et prec
ipue omnium earum gentium in quibus per tot
annos militabat perfidiae facili lingue cum
utraque castra hispanorum essent . per occulta
colloquia paciscitur magna mercede
cum celtiberorum principibus; ut copias inde
abducant; Ne atrox uisum faciamus;
Non enim ut in romanos uerterent arma
agebantur . et merces quanta uel pro bello sa
tis esset dabatur ne bellum gererent . et
cum quies ipsa tum reditus domum fructusque
uidendi suos suasque grata uulgo erant;

Itaque non ducibus facilius quam multitudini per
suasum est . simul metus quidem ab romanis
quippe tam paucis si retinerent; Id quod
cauendum semper romanis ducibus erit exem
plaque hec uere pro documentis habenda . ne
ita externis credant auxiliis . ut non plus
sui roboris . suarumque proprie uirium in cas
tris habeant; Signis repente sublatis
celtiberi abeunt . nichil aliud querentibus
causam obtestantibusque ut manerent ro
manis respondentes . quam domestico se
auocari bello scipio . postquam socii nec pre
cibus . nec ui retineri poterant . nec se aut
parem sine illis hosti esse . aut fratri rursus
coniungi uidet posse . nec ullum aliud saluta
re consilium in promptu esse . retro quantum pos
set cedere statuit . in id omni cura intentus .
nec ubi hosti equo se committeret loco; Qui
transgressus flumen . ipse uestigiis abeun
tium insistebat; Per eosdem dies . p . scipio
nem par terror periculum maius ab nouo
hoste urgebat; Masinissa erat iuuenis eo
tempore erat socius carthaginensium quem
deinde clarum . potentemque romana fecit
amicicia; Istum cum equitatu numida
rum . et aduenienti . p . scipioni occur
rit . et deinde assidue dies noctesque infes
tus aderat . ut non uagos tantum procul a
castris lignum pabulatumque progressos
exciperet . sed ipsis obequitaret castris;
Inuectusque in medias sepe nationes . omnia
ingenti tumultu turbaret; Noctibus quoque
sepe incursu repentino in portis uallo
que trepidatum est . nec aut locus aut tempus
ullum uacuum a metu ac sollicitudine
erat romanis; Compulsique intra uallum
adepto rerum omnium usu . cum prope iusta
obsidio esset . futuramque artiorem eam ap
pareret . si se indebilis que cum . vii . et

Pugna in qua publi9
scippio latus dextrū
lancea traiectus
occubuit

quingentis suessetanoꝝ aduentare fa-
ma erat priusq̄ coniunxisset. dux cautus
et prudens scippio uictus necessitatib;
temerarium capit consilium. ut nocte
incedibili obuiam iret. et quocūq; occur-
risset locum prelium confereret; Relicto
ergo modico presidio in castris. ꝑpositoq;. t.
fonteio legato media nocte pfectus cū
obuiis hostib; manus conserunt; agmi-
na. magis q̄ acies pugnabant; Superior
tamē ut in tumultuaria pugna roman9
erat; Ceterum 7 equites numide repē-
te quos fefellisse se dux ratus erat ab lat̄-
b; circumfusi. magnum terroꝛē intulē;
Contracto aduersus numidas certamine
nouo tertius insup aduenit hostis. duces
peni adsecuti ab tergo iam pugnantis.
ancepsq; prelium romanos circūsteterat.
incertos inque potissimum hostem. q̄ue
in partem conferti eruptionē facerent;
Pugnanti hortantiq; imperatori 7 offerenti
se ubi plurimum labor erat. latus dextrū
lancea traicitur; Cuneusq; is hostium
qui in confertos circa ducem impetum
fecerant. ut exanimem labentem ex eq̊
scipionē uidit. alacres gaudio cū cla-
more p totam aciem nuntiantes discur-
runt imperatorem romanū cecidisse. ac p-
uagatam passim uox. ut et hostes haud
dubie p uictorib; 7 romani pro uictis
eēnt fecit; Fuga confestim ex acie duce
amisso fieri cepta ē; Ceterum ut ad erū-
pendum int̄ numidas leuiumq; ar-
moꝝ. alia auxilia. haud difficilis e-
rat. ita effugere tm̄ equitum eq̄uum
equos uelocitate peditum uix potant.
cesiq; ppe plures in fuga q̄ in fuga sūt;
Nec superfuisset quisq̄ in precipiti iam ad
uespm die. nox interuenisset; Haud seg-
niter inde duces peni fortuna usi con-
festum e plio uix necessaria quiete data
militib; ad hasdrubalem hamilcaris
citatum agm̄ rapiunt. n̄ dubia spe con-
iunxissent debellari posse; Quo ut ē uentū
inter exercitus ducesq; uictoria recenti
letos gratulatio ingens facta imperatore
tanto cum omī exercitu deleto. et alte-
ram p haud dubia parem uictoriam
expectantes; Ad romanos nundum
quidē fama tante cladis peruenerat. s;
mestum quoddam silentium erat 7 tacita
diuinatio qualis iam presagientib; animis
imminentis mali eē solet; Imperator ipse
preter q̄ quod ab sociis se desertū hostium
tm̄ auctas copias sentiebat. coniectura
etiā 7 ratione ac suspitione accepte cla-
dis q̄ ad ullam bonam spem pnior e-
rat; Quo nam m̊ enim hasdrubalem
ac magonē. n̄ defuncto suo bello sine
certamine adducere exercitū potuisse;
Quo m̊ autem n̄ obstitisse. aut ab tergo se-
cutum frēm. ut si phibere quominus in
unum coigerent 7 duces et exercitus
hostium n̄ posse ipse certe cum frē con-
iungeret copias; His anxius curis. id
m̊ eē salutare in presens credebat cedere
inde q̄tum posset; Et inde una nocte
ignaris hostib; 7 ob id quietis aliq̄tum
emensus ē iter; Luce ut senserunt pfect9
hostis. 7 pmissis numidis q̄ poterant
maxime citato agmine sequi ceperūt;
Ante noctem adsecuti numide nc̄ ab t̄go
nc̄ in latera incursantes consistere
ceperūt actuari agm̄ q̄tum possent;
Tam̄ tuto ut simul pugnarent pcedent-
q; scippio hortabatur. prius q̄ pedestris
copie adsequerentur; Ceterum nunc
agendo. nunc sustinendo agmen.

cum aliquandiu haud multum procederetur
et nox iam instaret, revocat prelio suos Scip-
pio; et collectos in tumultum quemdam
non quidem satis tutum, presertim agmini
perculso, editiorem tamen quam cetera circa erant
subducit. Ibi primo impedimentis et equita-
tu in medium receptis circumdati pedi-
tes difficulter impetus incursantium
Numidarum arcebant. Dein postquam toto
agmine tres imperatores cum tribus iustis
exercitibus aderant, apparebat parum
armis ad tuendum locum sine munimen-
to valituros esse. Circumspectare atque agi-
tare dux cepit si quomodo posset vallum
circumicere. Erat adeo nudus tumu-
lus et asperi soli ut nec virgulta vallo ceden-
do nec terra cespiti faciendo aut ducende
fosse aliive ulli operi apta inveniri posset;
nec quicquam satis arduum aut abscisum
erat quod hosti aditum ascensumve difficilem
preberet. Omnia fastigio leni subvexa. Ut
tamen aliquam imaginem valli obicerent,
clitellas illigatas oneribus velut strue-
ntes ad altitudinem solitam circumda-
bant, cumulo sarcinarum omnis generis ob-
iecto ubi ad moliendum clitelle defuerant.
Punici exercitus postquam advenere in tumu-
lum, quod perfacile agmen erexere.
Munitionis facies noviter primo eos velut
miraculo quodam tenuit, cum duces un-
dique vociferentur quid starent et non lu-
dibrium illud, vix feminis puerisve
morandis satis validum, distraherent diri-
perentque; captum hostem teneri latentem
post sarcinas. Hec contemptim duces in-
crepabant. Ceterum neque transilire nec
moliri onera obiecta nec cedere stipa-
tas clitellas ipsisque obrutas sarcinis
facile erat. Tradittis dibucum amolitis

Gneus Scippio mo-
ritur in hac pug-
na cesus moritur

obiecta onera armatis dedissent viam
pluribusque idem partibus fieret, capta iam
undique castra erant. Pauci a multis per-
culsique a victoribus passim cedebantur.
Magna pars tamen multitudinis cum in propinquas
refugisset silvas, in castra P. Scipionis
quibus T. Fonteius legatus preerat perfuge-
runt. Cn. Scipionem alii in tumulo primo
impetu hostium cesum tradunt, alii cum
paucis in propinqua castris turrim perfugisse.
Hanc igni circumdatam atque ita exustis
foribus quas nulla moliri potuerant vi cap-
tam, omnisque intus cum ipso imperatore
occisos, anno octavo postquam in Hispaniam
venerat. Cn. Scipio undetricesimo
die post fratris mortem interfectus est.
Luctus ex morte eorum non Rome maior quam
per totam Hispaniam fuit. Quin apud ci-
vis partem doloris et exercitus amissi
et alienata provincia et publica trahebat
clades. Hispanie ipsos lugebant
desiderabantque duces, Gneum magis
quod diutius prefuerat his priorque et favorem
occupaverat et specimen iustitie temperan-
tieque Romane primus dederat. Cum de-
letus exercitus amisseque Hispanie vide-
rentur, vir unus res perditas restituit.
Erat in exercitu L. Marcius Septimi f. eques
R., impiger iuvenis animique et inge-
nii aliquanto quam pro fortuna in qua erat
natus maioris. Ad summam indolem
accesserat Cn. Scipionis disciplina, sub
qua per tot annos omnis militie artis edo-
ctus fuerat. Is et ex fuga collectis militibus
et quibusdam de presidiis deductis haud con-
temnendum exercitum fecerat iunxeratque
cum T. Fonteio P. Scipionis legato. Sed
tantum prestitit eques R. auctoritate inter
milites atque honore ut castris cis Hiberum

communicatis cum ducem exercituum comitiis militaribus creari placuisset. subeuntes alii . aliis in custodiam ualli stationesque donec per omnium suffragium ueniret ad .L. martium cuncti summam imperii detulerunt; Omne inde tempus exiguum id fuit muniendis castris conuehendisque commeatibus consumpsit. et omnia imperia militis cum impigre tum haud quaquam abiecto animo exequebatur; Ceterum postquam basdrubalem gisgonis uenientem ad reliquias belli delendas transisse hiberum et appropinquare allatum est signumque pugne propositum ab nouo duce milites uiderunt; Recordati quos paulo ante imperatores habuissent quibusque et ducibus et copiis freti prodire in pugnam soliti essent. flere omnes repente et offensare capita. et alii manus ad celum tendentes deos incusantes. alii strati humi. suum quisque nominatim ducem implorare; Neque sedari lamentatio poterat excitantibus centurionibus manipulares et ipso mulcente et increpante martio quod in muliebres et inutiles se proiecissent fletus potius quam ad tutandos semet ipsos et rem publicam secum acuerent animos. et ne multos imperatores suos iacere sinerent. cum subito clamor tubarumque sonus iam enim prope uallum hostes erant exauditur. inde uersu repente intra luctu discurrunt ad portas. et in hostem neglegenter atque incomposite uenientem incurrunt; Extemplo inpuisa res pauorem incutit penis; Mirabundique unde tot hostes subito exorti prope deleto exercitu forent. unde tanta audacia. tanta fiducia sui uictis ac fugatis. quis imperator duobus scipionibus cesis extitisset quis castris preesset

Lucius martius post cesos scipiones reliquias duorum exercituum suo consilio seruauit uictoriamque de hasdrubale tulit obuius h[ec] contio;

quis signum dedisset pugne. at hec tot iam nec opinata primo omnium incerti stupentesque referunt pedem; Dein ualida impressione pulsi terga uertunt. et aut fugientium cedes feda fuisset. aut temerabilis periculosusque persequentium impetus in martius propere receptui dedisset signum. obsistensque ad prima signa et quosdam ipse retinens concitatam inpressisset aciem. inde in castra auidos adhuc cedisque et sanguinis reduxit; Cartaginienses trepide primo ab hostium uallo acti. postquam neminem insequi uiderunt metu substitisse rati. contemptim rursus sedato gradu in castra abeunt; Par neglegentia in castris custodiendis fuit; Nam et si propinquus hostis erat tamen reliquias eum esse duorum exercituum ante paucos dies deletorum succurrebat; Ob hoc cum omnia neglecta apud hostis essent explorati his martius ad consilium prima specie temerarium magis quam audax animum adiecit. ut ultro castra hostium oppugnaret. facilius esse ratus unius basdrubalis expugnari castra quam si se rursus tres exercitus ac tres duces iunxissent sua defendi; Simul haud successisset coeptis receptarum se se afflictas res aut si pulsus esset. tamen ultro inferendo arma contemptum sui dempturum; Ne tamen subita res et nocturnus terror et iam non fue fortune consilium perturbaret ad loquendos adhortandosque suos milites ratus. contione aduocata. ita disserit;

Contio

Vel mea quam erga imperatores nostros utrosque uiuos mortuosque pietas. uel presens omnium nostrum milites fortuna fidem cuiuis facere potest mihi hoc imperium. ut amplum iudicio uestro ita re ipsa graue ac sollicitum esse;

Quo enim tp̄re · n̄ metus merorem obstu-
pefaceret · uix ita compos mei eēnt · ut
aliqua solatia inuenire egro animo pos-
sem; Cogor uram̄ omnium uicem quo
difficillimum in luctu ē unus consule;
Qz ne tum quidem u quo nam in has reli-
quias duoꝝ exercituum patrie conser-
uare possem cogitandū est auerte am
inum ab assiduo merore libet; Presto ē
enim acerba memoria ⁊ scipiones me
ambo dies noctesq; curis in somnisq;
agitant et excitant sepe somno neu se
neu inuictos ꝑ octo annos in his t̄ris
milites suos cōmilitones uros · neu · R .
p · patiar multam; Qz suam disciplinā
suaq; instituta sequi iubent; Qz ut im-
ꝑiis uiuoꝝ nemo obedientior me uno
fuerit · ita post mortem suam qđ in
quaq; re facturos illos fuisse maxime
censeam id optimum ducere · uos qq;
uelim milites n̄ lam̄tis lacrimisq; tanq̄
extinctos ꝑsequi; Viuunt · uigentq;
fama rerum gestaꝝ · s; quotienscūq;
occurret memoria illoꝝ uelut si adhor-
tantis signumq; dantis uideatis eos
ita p̄lia inire; Nec alia ꝑfecto species
hesterno die oblata oculis animisq; uris
memorabile illud edidit p̄lium quo
documētum dedistis hostib; · n̄ eum
scipionib; extinctum ēē nom̄ romanū;
Qz cuius ꝑpli uis atq; uirtus n̄ obruta
sit cannensi clade ex omni ꝑfecto seui-
tia fortune emersuram ēē; Nunc quia
tm̄ ausi estis sponte urā experiri libet
q̄tum audeatis duce uro auctore;
Non enim hesterno die cum signum re-
ceptui dedi sequentib; effuse uob tur-
batum hostem frangere audaciā urām
s; differre in maiorem glām atq; opor-

tunitatem uolui · ut postmodum ꝑpa-
ratis incautos armati inermes · atq; etiā
sopitos ꝑ occasionē aggredi possetis · nec
huius occasionis spem milites forte teme-
re s; ex re ipsa conceptam habeo; A uob q;
profecto si quis qua erat q̄ nam in pau-
ci amultis uicti · a uictorib; castra tutati
sitis · nich aliud respondeatis q̄ id ipsum
timitis · uos oiā et opib; firmata habuis-
se · ipsos paratos instructosq; fuisse;
Qz ita se res habet; Ad id qđ ne timeatur
fortuna facit minime uti se homines .
qz qđ neglexeris incautum atq; aptū
habeas; Nich omīa nunc minus me-
tuunt hostes q̄ ne obsessi iam ipsi atq; op-
pugnati castra sua ultro oppugnemus
audiamus qđ credi n̄ potest ausuros
nos · eo ipsos qđ difficillimū uidetur
facilius erit; Tertia uigilia noctis · si-
lenti agmine ducam uos; Exploratum
habeo; Non uigiliarum ordinem · n̄ sta-
tiones iustas ēē clamor in portis auditus .
⁊ primus impetus castra cepit; Tum int̄
torpidos somno pauentisq; ad necopi-
natum tumultum · ⁊ inermis in cubi-
lib; suis oppressos illa cede sedatur a
qua uos hesterno die reuocatos egre
ferebatis; Scio audax uidi consilium
S; in reb; aspris ⁊ tenuis ꝑ fortissima queq;
consilia tutissima sunt · qz sim occasi-
onis momēto cuius p̄ter uolat opor-
tunitas cunctatus paulum fueris .
ne quicq̄ mox omissam queraris;
Vnus exercitus in ꝓpinquo ē · duo haud
procul absunt; Hunc agredientib; ꝑ
aliqua ē etiam temptastis urās atq;
illoꝝ uires; Si diem p̄ferimus · ⁊ hes-
terne eruptionis fama contemni de-
sierimus periclm ē · ne oms duces.

omnis copie conueniant; Tres deinde
duces . tres exercitus sustinebunt hostium;
quos . cum . scipio incolumi exercitu non susti
nuit . ut diuidendo copias perdere duces
nostri . ita separati ac diuisi opprimi possunt
hostes; Alia belligerandi uia nulla est;
Proinde nichil preter noctis proxime . oportuni
tatem expectemus; Ite de his bene iuuan
tibus corpora curate . ut integri uigentes
que eodem animo in castra hostium irru
patis . quo uestra tutati estis; Leti et audire
ab nouo duce nouum consilium . et quo
audatius erat magis placebat; Reliquum
diei expediendis armis et curatione cor
porum consumptum . et maior pars noctis
quieti data est; Quarta uigilia mouere;
Erant ultra proxima castra . vi . interuallo
distantes . alie copie penorum; Valles caua
intererat . condensa arboribus; In huius
silue medio ferme statio cohors romana
arte punica abditur; Et equites ita me
dio itinere intercepto . cetere copie silentio
agmine ad proximos hostis ducte; Et cum
statio nulla pro portis . neque in uallo custo
die essent . uelut in sua castra nullo usquam
obsistente penetrauere; Inde signa ca
nunt et tollitur clamor . pars semisomnos
hostes cedunt . pars ignis escas stramen
ta arida tectis iniciunt . pars portas
occupant . ut fugam intercludant; Hos
tes simul . ignis . clamor . cedes . uelut a
lienatos sensibus . nec audire . nec prouidere
quicquam sinunt; Incidunt inermes inter
cateruas armatorum; Alii ruunt ad por
tas . alii obseptis itineribus supra uallum
saliunt; Et ut quisque euaserat . protinus
ad castra altera fugiunt; Ubi ab cohorte
et equitibus ex occulto procurrentibus circum
uenti cesique ad unum omnes sunt; Quamquam etiam

Ductu marcii bina castra penorum oppugnantia capiuntur;

si quis ex ea cede effugisset . adeo raptim
captis prioribus castris in altera transcur
sum castra ab romanis est . ut preuenire
nuntius cladis non posset; Ibi uero quo lon
gius ab hoste aberant . et quia sub luce pa
bulatum lignatum et predatum quidam
dilapsi fuerant . neclecta magis omnia
ac soluta inuenere; Arma tantum in sta
tionibus posita . milites sine armis . aut hu
mi sedentes . accubantesque . aut obam
bulantes ante uallum portasque; Cum his
tam securis solutisque romani calentes
adhuc ab recenti pugna ferocesque uicto
ria . prelium ineunt; Itaque nequaquam re
sisti in portis potuit; Intra portas concur
su ex totis castris ad primum clamorem
et tumultum facto . atrox prelium oritur;
Diuque tenuissent . ni cruenta scuta roma
norum uisa indicium alterius cladis penis
atque inde pauorem iniecissent; Hic terror
in fugam auertit omnes . effusique qua iter
est . nisi quos cedes oppressit; Exuuntur cas
tris; Ita nocte ac die bina castra hostium
oppugnata ductu; L . marcii ad xxxvii .
hostium cesa auctor est claudius . qui
annales acilianos ex greco in latinum
sermonem uertit . captos ad . i . dcccxxx .
predam ingentem partam in ea fuisse
clipeum argenteum pondo . cxxxvii .
cum imagine barchini hasdrubalis ua
lerius antias . sin castra magonis capta
tradidit; vii . cesa hostium altero prelio
eruptione pugnatum cum hasdrubale
x . occisa . iiii . cccxxx . captos; Piso
v . hominum cum magone cedentis
nostros et se sequerentur; Cesa ex insidiis
scribit; Apud omnes magnum nomen
marcii ducis est; Et uere glorie eius etiam
miracula addunt; Flammam ei contionanti

fusam e capite sine ipsius reg sensu cū ma
gno pauore circumstantiū militum mo
nimentumq; uictorie eius de penis usq;
ad incensum capitolium fuisse; In tem
plo clipeum martium appellatum cū
imagine hasdrubali; Quiete deinde ali
quandiu hispania res fuere. utriq; post
tantas inuicem acceptas illatas que
clades cunctantib; periculum summe
rerum facere; Dum hec in hispanie gerū
tur. marcellus captis siracusis cum cetera
in sicilia tanta fide atq; integritate cōpo
suisset, ut non m suam glām. s; etiam
maiestatem . p . r . augerent . ornamenta
signa urbis . tabulasq; quib; habunda
bant siracuse . romam deuexit; hostium
quidē illa spolia . 7 parta belli iure; Cete
Initium mirandi opa grecarum artium; rum inde primum initium mirandi gre
carum artium opa licentieq; huic sacra
prophanaq; omnia uulgo spoliandi factū;
que postremo in romanos deos templū
id ipsum primum quod a marcello eximie
ornatum est uertit; Visebantur enim
ab externis ad portam capenam dedicata
a marcello templa pp excellentiam eius
generis ornamenta quorum p exigua pars com
paret; Legationes omniū ciuitatum
ferme sicilie . sede inconueniebant;
Dispar ut causa eorum ita contio erat; Que ante
captas siracusas . aut n̄ desciuerant .
aut redierant in amicitiam . ut socii
fideles accepti cultiq;. Quos metu post
captas siracusas dediderat . ut uicti a ui
ctore leges acceperunt; Erant tamē haud
paruę reliquię belli circa agrigentū ro
manis; Epichides 7 hanno duces reliqui
prioris belli . 7 tertius nouus ab hanniba
le in locum hippocratis missus . libi
peni cum generis hippacri natis . mutinē

ppulares uocabant . uir impiger sub han
nibale magistro omis belli artes edoctus;
Huic ab epichide 7 hannone numide da
ti auxiliares; Cum quib; ita peruagatus
est hostium agros . ita socios ad retinen
dos in fide animos eorum ferendosq; in tpre
cuiq; auxilium uicit . ut breui tpre to
tam siciliam impleret nominis sui . nec spes
alia maior apud fauentis rebus cartha
giniensium eet; Itaq; inclusi ad tps me
nib; agrigenti dux penus siracusanusq; .
n̄ consilio mutinis quam fiducia magis ausi
egredi extra muros ad hiemeram amnem
posuerunt castra; Quod ubi platum ad
marcellum ē . extemplo copias mouit .
et ab hoste ferme . IIII . interuallo conse
dit . quid agerent pararentue expectaturus;
S; nullum neq; locum . neq; tps cuncta
tioni consiliove dedit . mutines transgres
sus amnem . a stationib; hostium cum
ingenti terrore ac tumultu inuectus .
postero die iusto prelio cōpulit hostis intra
munimenta; Inde reuocatus seditione nu
midarum in castris facta; Cum . ccc .
ferme eorum heracleam minoam concessis
sent ad mitigandos reuocandosq; eos
profectus magnope mouisse duces dicitur.
ne absente . s; iam hoste manus confere
rent; Id ambo egre passi duces magis
hanno iam ante anxius glā eius mut
tinem s modum facere degenerem af
frum imperatori carthaginensi misso ab
senatu ppłoq;. Is ppulit cunctantem
epichidem . ut transgressi flumē operen
tur . 7 sese pugne fortuna euenisset .
haud dubie mutinis glām fore; Enī
uero indignum ratus . marcellus se qui
hannibalem subnixum uictoria can
nensi ab nola reppulisset; Is terra .

mariq; uictis ab se hostib; cedē · arma
ꝑpe · cape milites · & efferri signa iubet;
Instruente exercitu decem effusis equis
aduolant ex hostium acie numide · nun
tiantes ppłares suos · ꝑimum ea seditione
motos · quam · cccc · ex numero suo cō
cesserunt heracleam; De eī q̊ prefectū
suum ab obtrectantib; ducib; glē eius ·
sub ipsam certaminis die mali legatum
uideant · quieturos in pugna; Gens
fallax; ꝑmissi fidem ꝑstitit; Itaq; et
romanis creuit animus · nuntio celeri
p ordinē misso destitutū ab equite hostē
eē q̄ maxime timuerant · & territi hostē
ꝑter q̄ qđ quia maxima parte uirium
suarum n̄ iuuabantur · timore etiam
incusso ne ab suo & ipsi equite oppugna
rentur; Itaq; haud magni certaminis
fuit; Primus clamor atq; impetus · rē
decreuit; Numide cum in concursu qui
eti stetissent in cornib; ut terga dantis
suos uiderunt · fuge tm̄ parumper comi
tes facti; Postq̄ oms agrigentum tre
pido agmine petentes uiderunt · ipsi me
tu obsidionis passim in ciuitates ꝓximas
dilapsi · Milia hominum cesa ·
capta & viii · elefanti; Hec ultima in sici
lia marcelli pugna fuit; Victos inde
siracusas redit; Iam ferme in exitu an
nus erat; Itaq; senatus rome decreuit ·
ut p cornelium · p · R · litteras capuam
ad consules mitteret dum hannibal
ꝑcul abēēt · nec ulla magna discriminis
res ad capuam gereretur; Alter eorū
si ita uidetur ad magistratus subrogā
dos romā ueniret; Litteras acceptis
inter se consules cōpararent · ut claudius
comitia ꝑficeret · fuluius ad cappuam
maneret; Consules claudius creauit

> Marcellus felicior pugna uicit;

· cn̄ · fuluium centimalum & · p · sulpici
um · ser · g · f · galbam · qui nullum an
tea curulem magistratum gessisset;
Pretores deinde creati · cornelius cethegus ·
· c · sulpicius piso; Pisoni iuris dictio ·
urbana pupio · urbana sicilia · cethego
appulia · lentulo sardinie uenit; Con
sulib; ꝑrogatum in annum imperium est;

Explicit liber · xxv ·

Incipit Liber · xxvi;

Cn̄ · fuluius centimalus · p ·
sulpicius · galba · consules ·
cum idib; martiis magistra
tum inissent · senatum in ca
pitolium uocato · de re · p · de amminis
tratione belli de ꝓuinciis exercitib;q; ·
patres consuluerunt; Q · fuluio · ap ·
claudio · ꝑoris anni consulib; ꝑrogatū
imperium est · atq; exercitus quos habe
bant decreti · adiectumq; · ne a capua q̄
obsidebant abscederent priusq̄ oppugnas
sent eam; Tum cura maxime intentos
habebat romanos · n̄ ab ira tm̄ que in
nullā unq̄ ciuitatem iustior fuit · q̄
qđ urbs tam nobilis ac potens sicut de
fectione sua traxerat aliqđ ꝑplos · ita re
cepta inclinatura rursus animos ui
debatur ad ueteris imperii respectum;
Q; ꝑtorib; ꝑoris anni · m · iunio etruria ·
· p · sempronio gallia cum binis legionib;
quas habuerant ꝑrogatum ē imperiū;
Prorogatum · et · m · marcello · ut ꝑcon
sule in sicilia reliquas belli ꝑficeret;
Eo exercitu quē haberet si supplemento o
pus eēt · suppleret de legionib; quib;
· p · cornelius · ꝑ · p · R · in sicilia preesset
dum ne quem militem legeret ex eo
numero quib; senatus missionem
reditumq; in patriam negasset

ante belli finem; C. pupio cui sicilia
euenerat · due legiones quas · p · cornelius
habuisset decrete 7 supplementum de exer
citu · cn · fuluij · qui priore anno in a
pulia fede cesus · fugatusq; erat; Huic
generi militum senatus eundem quẽ
cannensib; finem statuerat militie; Ad
ditum etiam utrorumq; ignominie est · ne
in oppidis hibernarent · ne ue hiberna ppius
ullam urbem decem milib; passuum
edificarent; L · cornelio in sardonia due
legiones date · quibus q; mutius pfuerat
supplementum si opus ẽẽt consules scribe
iussi; T · othacilio · et · m · t ario sicilie
grecieq; ora cum legionib; classibusq; qb;
pfuerant decrete; Quinquaginta greci cũ
legione una centum siculi cum duab;
legionib; habebant naues; Trib; 7 · xx ·
legionib; romanis eo anno bellum tra
mariq; gestum ẽ · pncipio eius anni cũ
de litteris · l · martij referretur · res
geste magnifice senatui uise; Titulus
honoris qđ impio ñ ppli iussu · ñ ex au
ctoritate patrum dato p · p · r · senatui
scripserat · magnam partem hominũ
offendebat; Rem mali exempli ẽẽ impa
tores legi ab exercitib; 7 sollemnẽ auspij
atorum comitiorum in castra 7 puintias pro
cul a legib; magistratibusq; ad milita
rem temeritatem transferri; Et cum
quidam aliquã referendũ ad senatum
censerent · melius uisum differri eam
consultationem donec pficiscerentur
equites · qui ab martio litteras attulerãt;
Rescribi de frumento 7 uestimentis exercitus
placuit eam utramq; rem cure fore
senatui adscribi autẽ p · p · r · l · martio
ñ placuit · ne id ipsum qđ consultatioñ
reliquerãt ppre iudicato ferret dimissis

Ignomi
niosum
militie
genus

equitib; de nulla re prius consules re
tulerunt; Omniumq; in unum sen
tentie congruebant agendum cum
tribunis plebis ẽẽ primo quoq; tpre
ad plebem ferrent · quem cum impio
mitti placeret in hispaniam ad eum
exercitum · cui · cn · scipio imperator pfu
isset; Ea res cum tribunis acta pmulga
taq; est; S; aliud certamẽ occupauerat
animos; C · sempronius plexus die dicta
cn · fuluium · ob exercitum in apulia
amissum in contionib; uexabat · multa
imperatoris temeritate atq; inscitia exer
citum in locum pcipitem pduxisse dic
titans · neminem pter · cn · fuluium
ante corrupisse omnib; uicijs legiones
suas quas produceret; Itaq; uere dici posse
prius eos pisse quam uiderent hoste · nec
ab hannibale · s; ab imperatore suo uictos
ẽẽ; Neminem cum suffragium ineat
satis cernere cui imperium · cui exercitũ
pmittat; Quid interfuisse inter · ti · sempro
nium cum ei seruorum exercitus datus ẽẽt ·
breui effecisse disciplina atq; impio · ut
nemo eorum generis · aut sanguinis sui me
mor in acie ẽẽt · psidio socijs hostib; terrori
ẽẽnt · cum ad beneuolentiam aliasq; ur
bes eos uelut · e · faucib; hannibal eren
tos · p · r · restituisset; Cn · fuluium quiri
tium romanorum exercitum honeste geni
tos liberaliter educatos · seruilib; seruitijs
imbuisse; Ergo effecisse · ut feroces et
inquieti inter socios ignaui 7 imbelles
inter hostes ẽẽnt · nec impetum modo penorum ·
s; ne clamorẽ quidẽ sustinere possent ·
nec hercule mirum ẽẽ milites in acie
cum primus omniũ imperator fugeret ·
magis mirari se aliquos stantis cecidisse
se · 7 non oẽs comites · cn · fuluij fuisse

Sempronius seuera
de · cn · fuluio sen
tentia;

pauoris ac fuge; C. flamminium. L.
paulum. L. postumium. cn. ac. p. sci
piones cadere in acie maluisse. quam desere
re circumuentos exercitus; Cn. fuluium
prope unum nuntium deleti exercitus
romam redisset; Facinus indignum esse
cannensem exercitum quod ex acie fugit
in siciliam deportatum. ne prius inde
dimittatur quam hostis ex italia decesserit.
et hoc idem in. cn. fuluii legionibus nuper
decretum. cn. fuluio fugam ex prelio ipsius
temeritate commisso impunitam esse. et eum
in ganea lustrisque ubi iuuentam egerit
senectutem acturum. milites qui nichil ali
ud peccauerint. quod quando imperatores simi
les fuerint. relegatos prope in exilium ig
nominiosam pati militiam. adeo impa
rem libertatem rome. diti ac pauperi hono
rato. atque inhonorato esse; Reus abs se in mi
lites transferebat. eos ferociter pugnam
poscentes productos in aciem non eo quod uolu
erint. quo serum diei fuerit. sed postero die
et tempore et loco eque instructo. seu famam.
seu uim hostium non sustinuisse cum effuse
omnes fugerint. se quoque turba ablatum
ut uarronem cannensi pugna ut multos
alios imperatores; Quid autem solum se resista
tem profuisse. R. p. nisi mors sua remedio
publicis cladibus futura esse potuisset. non
se inopia commeatus. non in loca iniqua in
cauta. incaute deductum. non acie uictum;
Nec suorum animos nec hostium in potestate
habuisse. suum cuique ingenium audaciam
aut pauorem facere; Bis est accusatus pe
cuniaque anquisitum. tercio testibus datis.
cum preterquam omnibus probris onerabatur
iurati permulti dicerent. fuge pauorisque
initium a pretore ortum. ab eo desertos
milites. cum haud uanum timorem

hostis credentem terga dedisse tanta ira ac
censa est ut capite anquirendum contio suc
clamaret; De eo quoque nouum certamen
ortum; Nam cum bis pecunia anquisis
set tercio capitis se anquirere diceret
tr. pl. appellati collegae negarunt se in
mora esse quominus quod ei more maiorum per
missum esset. seu legibus seu moribus mallet
anquireret. quoad uel capitis uel pecu
nie iudicasset. priuato tum sempronius per
duellionis se iudicare. cn. fuluio. dixit.
diemque comitiis ab. c. calpurnio pretore
urbis petit; Inde alia spes ab reo tempta
ta est. si adesse iudicio quintus fuluius frater pos
set florens tum et fama rerum gestarum
et propinqua spe capue potiunde; Id cum
per litteras miserabiliter pro fratris capite scriptas
petisset fuluius. negassentque patres. e
re. p. esse abscedi a capua postquam dies co
mitiorum aderat. cn. fuluius exulatum
tarquinios abiit; Id ei iustum exilium
esse sciuit plebs; Inter hec uis omnis belli
uersa in capuam erat; Obsidebatur tamen
acrius quam oppugnabatur. nec autem fa
mem tolerare seruitia ac plebs poterant
aut mittere nuntios ad hannibalem per
custodias tam arctas inuentus est nu
mida. qui acceptis litteris euasurum se
professus prestaret promissum; Per media ro
mana castra nocte egressus. spem accen
dit; Campanis dum aliquid uirium
superesset ab omni parte eruptionem tempta
di; Ceterum in multis certaminibus eques
tria prelia ferme prospera faciebant; Pedi
tes superabantur; Sed nequaquam tam lentum
uincere quam triste uinci ulla parte erat
ab obsesso et prope expugnato hoste;
Inita tandem ratio est; Ut quod uiribus
deerat. arte equaretur; Ex omnibus;

legionib; electi sunt iuuenes . maxime
uigore ad euitate corporum ueloces ; Eis
parme breuiores q̄ equestres ⁊ septena
iacula quaternos longa pedes data p̄
fixa ferro quale hastis uelitarib; inest ;
Eos singulos in equos suos accipientes
equites adsue fecerunt ⁊ uehi post sese
desilere pniciter . ubi datum signum eet ;
Postq̄ ad suetudinē cotidiana satis in
trepide fieri uisum ē . in campū qui
medius int castra murumq; erat adu
sus instructos campanor equites pces
serunt ; Et ubi ad coniectum teli uentū
ē . signo dato uelites desiliunt ; Pedes
tris inde acies ex equitatu repente in
hostium equites incurrit . iaculaq;
cum impetu alia sup alia mittunt .
quib; plurimis in equos uirosq; passi
coniectis pmultos uulnerauerunt ;
Pauoris tam̄ plus ex re noua . atq; inopi
nata iniectum ē ; Et impulsum hostē
equites inuecti . fugam stragemq; eor
usq; ad portas fecerunt ; Inde equitatu
quoq; supior romana res fuit ; Institu
tum ut uelites in legionib; eent ; Aucto
rem peditum equiti inmiscendor cen
turionem . qui tam in nauium ferunt ;
honoriq; id ei apud impatorem fuisse ;
Cum in hoc statu ad capuam res eent .
hannibalem diuisum tarentine arcis
potiunde capueq; retinende trahebant
cure ; Vicit tam̄ respectus capue inq̄
omniū sociorum hostiumq; conuersos ui
debat animos . documento future q̄lem
cumq; euentum defectio ab romanis
habuisset ; Igitur magna parte impedi
mentor relicta in bruthijs . et omni
grauiore armatu . cum delectis peditum
equitumq; q̄ poterat aptissimus ad

maturandum iter in campaniam con
tendit ; Secuti tam̄ tam raptim euntē
tres et . xxx . elefanti ; In ualle occulta
post tiphata montem imminentē capue
consedit ; Adueniens cū castellum galati
am psidio ui pulso cepisset in circūseden
tis capuam se uertit ; P̄missis namq;
nuntijs capuam q̄ tpre castra romana
aggressurus eet . ut eod ⁊ illi ad erupti
onem parati portis omnib; sese effunderent
ingentem pbuit terrorem ; Nam alia
parte ipse adortus ē . alia campania oms
equites peditesq; . ⁊ cum his punicum
psidium cui bosthar ⁊ hanno p̄erat e
rupit ; Romani ut in re trepida ne ad
unam concurrendo partem aliquid in
defensi relinquerent . ita inter sese copi
as partiti sunt ; Ap . claudius . campanis ;
fuluius hannibali . ē oppositus ; C . nero .
pp . R . cum equitib; sex legionum . uiaq;
suessulam fert ; C . fuluius flacus legatus
cum sociali equitatu constituit e regione
uulturni amnis ; P̄lium n̄ soluto m̄
clamore . ac tumultu ē ceptum . s; ad ali
um uiror equor . armorq; sonum
disposita in muris campanor inbellis
multitudo tm̄ cum aeris crepitu qualt
in defectu lune silenti nocte fieri solet
edidit clamorem . ut auerteret etiam
pugnantiū animos ; Campanos facile
uallo appius arcebat ; Maior uis ab al
tera parte . fuluium hannibal et peni
urgebant ; Legio ibi sexta loco cessit ; cessit
Qua pulsa . cohors hispanor cum trib;
elefantis usq; ad uallum puasit . ru
perat q; mediam aciem romanorum .
et in ancipiti spe ac piculo erat utrum
in castra prumpet . an includeretur a suis ;
Quem pauorē legionis piculumq; ca

Prelium apud capuam int hannibalem ⁊ duos romanor consules ;

strorum fuluius uero ubi uidit · q · nauium
poremque alios centurionum hortatur
ut cohortem hostium sub uallo pugnan-
tem inuadant; In summo discrimine
rem uerti; Aut uiam dandam his esse
et maiore conatu quam condensam aciem
irrupissent in castra irrupturos aut con-
ficiendos sub uallo esse; Nec magni certa-
minis rem fore paucos esse et ab suis interclu-
sos · et que dum pauet romanus interrupta
acies etiam si se utrumque in hostem uertat
ancipiti pugnam medios circumuenturam;
Nauius ubi haec imperatoris dicta accepit secundi
hastati signum ademptum signifero in
hostes infert · iacturum in medios
minitans ni se propere sequantur milites et
partem capessant pugne; Ingens corpus
erat et arma honestabant et sublatum
alte signum conuerterat ad spectaculum ci-
ues hostesque · Ceterum postquam iam ad sig-
na peruenerat hispanorum · tum undique in
eum tragule coniecte et prope tota in
unum acies uersa est; neque multitudo
hostium · neque telorum uis · arcere impetum
eius uiri potuerunt; Et · m · atilius
legatus primi principis ex eadem legione
signum inferri in cohortem hispanorum
coegit; Et qui castris preerant · l · porcius
licinius · et · t · popilius legati pro uallo
acriter propugnant · elefantosque transgre-
dientes in ipso uallo conficiunt; Quorum
corporibus cum oppleta fossa esset · uelut ag-
gere aut ponte iniecto · transitum hostibus
dedit; Ibi per stragem iacentium elefantorum
atrox edita cedes; Altera in parte castrorum
iam impulsi erant campani punicumque
presidium · et sub ipsa porta capue que
uulturnum fert pugnabantur · neque
iam arma tam irrumpentibus romanis re-
sistebant quam quod porta ballistis scorpionibusque
instructa missilibus procul hostis arcebat;
Et suppressit impetum romanorum uulnus im-
peratoris appii · claudii · cui suos ante prima
signa adhortanti sub leuo humero sum-
mum pectus gaeso ictum est; Ceteri trepidi
in urbem compulsi; Et hannibal postquam
cohortis hispanorum stragem uidit · sum-
maque ui castra hostium defendi · omissa
oppugnatione recipi signa et conuertere
agmen peditum obiecto ab tergo equi-
tatu ne hostis instaret cepit; Legionum
ardor ingens ad hostem insequendum
fuit · flaccus receptui cani iussit · satis
ad utrumque perfectum ratus · ut et cam-
pani quam haud multum in hannibale pre-
sidii esset · et ipse hannibal sentiret; Cesa
eo die qui huius pugne auctores sunt
· uiii · hominum de hannibalis exercitu ·
· iii · ex campanis tradunt · signaque car-
thaginiensibus quindecim adempta duo
de uiginti campanis; Apud alios nequaquam
tantam molem pugne inueni; Plusque
pauoris quam certaminis fuisse · cum inop-
pinato in castra romana numide hispa-
nique cum elefantis irrupissent · elefan-
ti per media castra uadentes · stragem taber-
naculorum ingenti sonitu ac fugam abrum-
pentium uincula iumentorum facerent;
Fraudem quoque super tumultum adiectam
inmissis ab hannibale qui habitu ali-
quam latine lingue iubent consulum
uerbis · quoniam amissa castra essent pro se quemque
militum in proximos montes fugere;
Sed eam celeriter cognitam fraudem oppres-
samque magna cede hostium; Elefantos
igni e castris exactos; Hoc ultimum
utcumque initum finitumque est ante de-
ditionem capue prelium fuit; Media

tuticus qui summus magistratus apud cā
panos ē. eo anno seppius lesius erat loco
obscuro tenuiq; fortuna ortus; Matrē eius
quondam p pupillo eo curantem familia
rem ostentum cum respondisset; haruspex summum qđ eēt imperium capue per
uenturum ad eum puerum nich ad eam
spem adnoscentē dixisse ferunt noctu pos
tas res campanoꝝ narras ū summus ho
nos ad filium meum pueniet; Ea ludifi
catio ueri. ipsa in uerum uertit; Nam
cum fame ferroq; urgentur. nec spes ul
la supeēt sisti in spem honoꝝ erant hono
res detrectantib; lesius querendo deser
tam ac poditam a pōrib; capuā summū
magistratum ultimus oīum campoꝝ cep;
C eterum hannibal ut nec hostis elici am
plius ad pugnā uidit. neq; p castra eoꝝ
prumpi ad capuam posse. ne suos quoq;
commeatus intercluderent noui consules ab
cedē irrito incepto 7 mouē a capua statu
it castra; Multa secum quo iam inde ire
pgeret uoluens. subiit animum impetus
caput ipsum belli romam petendi; Cuius
rei semp captē pter missam occasionē post
cannensem pugnam. et alii uulgo freme
bant. et ipse ñ dissimulabat. nec opina
to pauore ac tumultu non eē desperandā
aliquā partem urb occupari posse ei;
S i roma in discrimine eēt. capuam extem
plo omissuros. aut ambos impatores ro
manos aut alterum ex his; Et si diuisis
sent copias utrumq; infirmiorem fac
tum. aut s. aut campanis benegeren
de rei fortunā daturos eē; Vna ea cura
angebat ne ū abscessisset extemplo dede
rentur campani nuntium primum ad
omnia audenda donis plicit; ut lit
teris acceptis spē transfuge castra roma
na ingressus. altera parte clam capuam p
uadat; Litere autē erant adhortationem
plene. pfectionem suam que salutaris illi
foret ab stracturam ad defendendā romā
ab obpugnanda capua duces atq; exer
citus romanos ne respondērent animos
tolerando paucos dies totā soluturos ob
sidionem; Inde naues in flumine uult
no compensa duci gladio qđ iam ante
psidii causa fecerat castellū iussit quaꝝ
ū tantam copiam eē. ut una nocte et
traici posset exercitus allatum ē cibariis
decem dierum ppatis deductas nocte
ad fluuium legiones ante lucē traiecit;
I d priusq fieret ita futurū compertum ex
transfugis. fuluius flaccus senatu romā
conscripsisset uarie animi hominum
p cuiusq; ingenio affecti sē; Vt in re tā
trepida senatu extemplo uocato. p. cor
nelius. cui asine cognom erat. oms duces
exercitusq; ex tota italia. neq; capue.
neq; ullius alterius rei memor ad urb
psidium reuocabat; Fabius maximus
abscedi a capua terreriq; 7 circūagi
ad nutus cominationesq; hannibalis
flagitiosum ducebat; Qui ad cannas
uictor ire tam ad urbem ausus ñ esset
eum a capua repulsum. spem opoītu
ne urbis cepisse. ñ ad romam obsiden
dam s; ad capue libandam obsidionē
romam; Cum eo exercitu qui ad ur
bem eēt iouem federum ruptoꝝ ab
hannibale testem. deosq; alios defen
suros eē; Has diuersas sententias me
dia sententia. p. ualerii flacci uicit. q;
utrisq; rei memor impatorib; q ad capuā
eēnt scribendū censuit. q ad urbem
psidii eēt. quātas autem hannibal copias
duceret. aut quāto exercitu ad capuam

hannibali ut obsidione capuam libaret. subiit animum impetus romam petendi;

Iter hannibal;

obsidendam opus eet ipsos scire; Si et
romam educib; alter 7 exercitus pars
minq posset . ut ab reliquo et duce 7 exer
citu capua recte obsideretur inter se com
parent claudius fuluiusq; . utri obsidē
da capua . utri ad phibendam obsidionē
patam romam ueniundū eet; Hoc . s . c .
cappuam plato . quintus fuluius . p . cos .
cui collega ex uulnere egdiundum romā
erat trib; exercitib; milite electo ad . xv .
peditum . mille equites uulturnum;
Inde cum hannibale latina uia iturum
satis cōpisset . ipse p appie municipia q;
pp eam uia sunt . s; iam corani lauinium
pmisit . ut cōmeatus patos . in urbib;
habent . 7 ex agris deuiis in uiam pfer
rent . psidiaq; in urbes contrahent . ut
sua cuiq; res . p . in manu eet; Hannibal
q de uulturno est tnsgressus . haud pro
cul a flumine castra posuit; Postero die
pter cales in agrum sidicinum puenit;
Ibi diem unum poplando moratus . per
suessulam allifanumq; 7 casinathem
agrum uia latina ducit; Sub casinū
biduo statiua habita . 7 passim poplatio
nes facte; Inde pter integram nam aq
numq; in fregellanū agrum ad lirim
fluuium uentum; ubi intercisū pontē
a fragellanis morandi itineris causa in
uenit; Q fuluium uulturnus tenue
rat amnis nauib; ab hannibale incensis
rates ad traiciendum exercitum in ma
gna inopia materie egre cōparantem;
Traiecto ratib; exercitu reliquum fuluio
expeditū iter . n p urbes m . s; circa uiā
expositis benigne cōmeatib; erat alacres
q; milites alius alium ut addet gradū
memor ad defendendam ire patriam
hortabantur; Romam fregellanus nu

ntius diem noctemq; itinere continuato
ingentem attulit terrorem tumultuosius
q allatum erat cursu hominū ad fingentiū
uana auditis totam urbem conciliat plo
ratus mulierū . n ex puatis solum domib;
exaudiebatur . s; undiq; matrone in pu
blicum effuse . circa dm delubra discur
runt crinib; passis aras uertentes . nixe
genib; . supinas manus ad celum ad eos
tendentes orantesq; . ut urbem roma
nam e manib; hostium eripent matresq;
romanas 7 libos paruos inuiolatos ser
uarent; Senatus magistratib; in foro p
sto e . si quid consules uelint; Alij accipi
unt impia discedunntq; ad suas quisq;
officior partes . alij offerunt se si quo u
sus ope sit psidia in arce in capitolio . in
muris circa urbem . in monte etiā alba
no atq; arce esulana ponuntur; Int h
tumultumq; fuluiū . p . cos . pfectum
cum exercitu capuaq; affertur . cui ne
minueretur impium si in urbem uenis
set decernit senatus . ut . q . fuluio par
cū consulib; impium eet; Hannibal in
festius p poplato agro fregellano pp int
cisos pontis p frusinatem ferentinatemq;
7 anagninum agrum in labicanū uenit;
Inde algido tusculum petijt . nec recept
menib; infra tusculum dextrorsus ga
bios descendit; Inde in pupiniā exercitu
demisso . viii . passuum ab roma posuit
castra; Quo propius hostis accedebat . eo
maior cedes fiebat fugientium pcedentib;
tib; numidis . pluresq; omniū generū
atq; etatum capiebantur; In hoc tumul
tu fuluius flaccus porta capena cum
exercitu romam ingssus . media urbe
p carinas esquilia contendit; Inde egs
sus inter esquilinam collinamq; por

ta posuit castra; Edilis plebis cõmeatũ
eo cõportarunt consules senatusq; in ca
stra venerunt; Ibi de summa re·p·con
sulatum; Placuit consules circa portas
collinam esquilinamq; ponere castra
.c. calpurnium ·p̄r· urbanum capito
lio atq; arci p̄ẽẽ· ⁊ senatum frequentem
in foro contineri si quid in tam subitis
reb; consulto opus ẽẽt; Inter h̄ hannibal
ad anienem fluuium ·iii̅· passuum ab
urbe castra admouit; Ibi statiuis positis
ipse-ipse cum duob; milib; eq̄tum ac
portam collinam usq; ad hercul' tem
plum est pgress᷒ · atq; unde pxime po
terat menia situmq; urb̄ obequitans
contẽplabatur; Id eum tam licenter
atq; ociose facere flacco indignũ uisũ ẽ;
Itaq; immisit equites suũmo uerisq; atq;
in castra redigi equitatum hostium
iussit; Cum commissũ preliũ ẽẽt con
sules transfugas numidarũ qui tũ in
auentino ad mille · ⁊ · cc · erant · media
urbe transire esquilia iusserunt · nul
los aptiores inter conualles tectaq; hor
torꝝ · ⁊ sepulchra ⁊ cauas undiq; uias
ad pugnandũ futuros rati; Quos cũ
ex arce capitolioq; cliuo publico in eq̄s
decurrentis quidã ui disseret · captum
auentinum conclamauerit; Ea res
tantũ tumultũ ac fugam p̄buit · ut
n̄ castra punica extra urbem fuissent
effusa se omnis pauida multitudo fue
rit · tunc in domos atq; in tecta refugie
bant uagosq; in uiis suos hostib; lapi
dib; telisq; incensebant · nec cõprimi
tumultus apiri que error poterat re
fertis itinerib; agrestium turba pecorꝝq;
que repentinus pauor in urbe cõpulat;
Equestre p̄lium sedm̄ fuit · summotiq;
hostes sunt; Et qui a multis locis cõprimẽ
di tumultus erant qui temere oriebantur
placuit om̄s qui dictatores consules · censo
res ue fuissent cum impio ẽẽ donec reces
sisset a muris hostis; Et diei quod diei fuit
⁊ nocte insequenti multi temere excitati
tumultus sẽ compssiq;; Postero die trans
gressus anienem hannibal in aciem om̄s
copias eduxit; Nec flaccus consulesq;
certam̄ detrectauere; Instructis utrimq;
exercitib; in eius pugne casum in qua
urbs roma uictori p̄mium ẽẽt · imber
ingens grandine mixtus ita utramq;
aciem turbauit · ut uix armis retentis
in castra sese receperint · nullius re in mi
nore q̄ hostium metu; Et postero die eo
dem loco acies instructas eadẽ tempestas
diremit; Ubi recepissent se in castra mi
ra serenitas cũ tranquillitate oriebatur;
In religione mea res apud penos uersa ẽ.
auditaq; uox hannibal fertur potiunde
s urb̄ rome m̄ mentem n̄ dari · m̄ for
tunam minuere etiam ⁊ alie parue ma
gnaq; res; Magna illa quod cũ ipse ad
menia urb̄ rome armatus sederet milites
sub uexill' in supplementum hispanie pro
fectos Parua autẽ quod eos dies
eum forte agrum in quo ipse castra h̄ret
uenisse · nich ob id de minuto p̄cio cog
nitum ex quodã captiuo ẽ; Id ũ adeo
supbum atq; indignũ uisum eius soli quod
ipse bello captũ possideret habetq; inuentũ
rome emptorem · ut exemplo uocato
p̄cone tabnas argentarias que circa forꝝ
romam n̄ ẽẽnt iusserit uenire; His mo
tus ad tuticã fuluium castra retulit ·
·vi̅· passuum ab urbe; Inde ad lucum
feronie pgit ire; Templũ ea tẽpestate
inclitũ diuitiis; Capenates alique ·

Castra hannibal ·iii̅·
passuũ ab urbe unde
pgressus menia urb̄
obequitans cõtẽplabat';

Imb̄ ingens grandine
mixtus · utramq;
aciem turbauit;

accole eius erant; Primitias frugum
eo donaq; alia p copia portantes multo
auro argentoq; id exornatū habebant;
His omnib; donis tum spoliatū templū
aeris acerui cum rudera milites religio
ne inducti iacerent post pfectionē han
nibal magni inuenti; Huius splatio tēpli
haud dubia inter scriptores est; Celius
romā euntem ac freto deuertisse eo han
nibalem tradit · iterq; eius ab reate cupi
liisq; 7 ab amiterno orditur ex cāpania in
sammum · inde in pelignos puenisse · p
terq; oppidum sulmonem in marruci
nos transisse · inde alben si agro in mar
sos hinc amiternum forulosq; uicū ue
nisse; Neq; ibi error ē · qd tanti q; exer
citus uestigia · intra tam breuis seui
memoriam potuerint confundi; Isse
enim ea constat; Tantum id interest ue
nerit ne eo itinere ad urbem · an ab ur
be in cāpaniam redierit; Ceterū n q̄tū
romanis ptinacie ad pmendam obsidi
o ne capuam fuit · tm̄ ad defendendā
hannibali; Namq; p lucanos in brut
thium agrum ad fretum ac regiis eo
cursu contendit · ut ipse repentino ad
uentu incautos oppresserit; Capua . et
si nichilo segnius oppssa p eos fuerat ·
tam aduentum flacci sensit · 7 admiratio
orta ē · n simul regssum hannibalem;
Inde p colloquia intellexerit relictos se
desertosq; 7 spem capue retinende ·
deploratam apud penos ee; Accessit
edictum pro · cos · sc · ppositum uulga
tumq; apud hostes · ut qui ciuis cam
panus ante certā diem transisset · sine
fraude eet; Nec ulla facta ē transitio me
tum agis eos q sine continente · q ma
iora in defectione deliquerant · q quib;
ignosci posset; Ceterū quēadmodū ne
mo priuato consilio ad hostem tnsibat ·
ita nich salutare in medium consistebat;
Nobilitas rem p deseruerant · neq; in sena
tum cogi poterant; In magistratu erat
qui n s honorem adiecisset · s in digni
tate sua uim ac ius magistratu quem
gerebat demisisset; Iam ne in foro quid
aut publico loco pncipū quisq appare
bat domib; inclusi patrie occasum cū
suo exitio in dies expectabant; Summe
cure omnis in bostarem hannonemq;
pfectos psidii punici uersa erat · suo n so
tior piculo sollicitos; His conscriptis
ad hannibalem litteris · n libere m · s
etiam pspe · quib; n cappuā solam tra
ditam in manum hostib; · s ne quoq;
psidium in omnis cruciatus proditos incu
sabant; Abisse eum in brutthios uelut
auertentē sese · ne capua in ocul eius
caperetur; At hercule romanos ne oppu
gnatione quid urb romane abstrahi
cappua obsidenda potuisset; Tanto con
stantiorē inimicū romanū · q amicum
penum ee; Si redeat capuā · bellumq;
omne eo uertat · 7 se · 7 campanos paratos
eruptioni fore; Non cum regiis taren
tinis bellum gesturos tnsisse alpis · s
romane legiones sint · ibi et carthagini
ensium exercitus debe ee; Sic ad can
nas · sic ad trasimenum rem bene ges
tam coeundo conferundoq; cū hoste
castra fortunam temptando; In hac
sententiam litte conscripte numidis
pposita mercede iam pfessis opam
dantur; Hi specie transfugarum cum
ad flaccum in castra uenissent; Ut inde
tpre capto abirent · famesq; que tam
diu capue erat · nulli n pbabilē causā

transitionis faceret · mulier repente cā
pana in castra uenit · scortum transfuga
rum unius indicatq; impatori romano
numida fraude cōposita transisse · litt̃asq;
ad hannibalem ferre; Id unum ex his
qui s̃ rem aperuisset · arguere sese paratā
ēē; Productus p̃mo satis constant̃ igno
rare se mulierē simulabat; Paulatim
de conuictꝭ ueris cū tormenta posci ⁊ para
ri uidēt fassus tota ēē litterꝭq; plate · et
additum etiam indicio qđ celabatur ·
⁊ alios specie transfugarū numidas ua
gari in castris romanis; Hij supra · lxx ·
cōprensi et cum transfugis nouis mul
tatis uirgis manibusq; p̄cisis cappuam
rediguntur; Conspectum tam triste
supplicium fregit animos cāpanorum;
Concursus ad curiam popli factus coeg̃
lestum senatum uocare · ⁊ p̃morib; qui
iam diu publicis consiliꝭ aberant ppalā
minabant̃ nisi uenirent in senatum;
circa domos eoꝝ ituros ēē · ⁊ in publicū
omīs ui extracturos ēē; Is timor freque
tem senatum magistratuī p̄buit; Ibi
cum cęterꝭ delegatis mittendis ad impa
tores romanos agerent · uibius uirrius
qui defectionis auctor ab romanis fue
rat interrogatus sententiam negat eos
qui delegatis ⁊ de pace ac deditione lo
quantur meminisse nequid facturi
fuerint · si romanos in potestate habu
issent · nequid ipsis patiendū sit; Quod
uos inquid eam deditionem fore cen
setis · qua quondam ut aduersus sam
nites auxilium impetraremus nos mãq;
omīa romanis dedimus · iam e memo
ria excessit quo tp̃re · ꝙ in qua fortuna
a · p̄r · defecerimus · iam quēadmodū
in defectione p̄sidium qđ poterat emit

ꝗ peruciatum ⁊ ad contumeliam neca
remus · quotiens in obsidentis q̃ in
inici eruperimus · castra oppugnarem9
hannibalem uocauerimus ad opp̃m
dos eos hoc qđ recentissimū est · ad op
pugnandam romam hinc eū miserim9;
Age contra queq; illi infeste in nos fecerit
repetite · ut ex eo quid sperꝭ habeat;
Cum hostis alienigena italia ēēt · ꝙ han
nibal hostis ⁊ cuncta bello arderent ·
omissis omnib; · omisso ipso hannibale
ambo consules ⁊ duo consulares exerci
tus ad cappuam oppugnandā miser̃t;
Alterum annum circūuallatos inclusosq;
nos fame macerant · ⁊ ipsi nob̃ cum ultꝭ
ma p̄icula g̃uissimos labores ppessi;
Circa uallum ac fossam sepe trucidatꝭ · et
ppe ad extremū castris exutꝭ; Sed omitto
hec; Vetus atq; usitata res est in oppug
nanda hostium urbe labores · ac p̄icula
patꝭ; Illud ire atq; odij exitrabilisq; in
dicium ē; Hannibal ingentib; copijs
peditum equitatūq; castra oppugnaū
ex parte cepit; Tanto p̄iculo nich̃ motꝭ
sunt ab obsidione; P̃fectus transuultur
num p̄cussit calenum agrum · nichil
tanta sociorꝝ clade auocatꝭ sunt; Ad ip
sam urbem romam infesta signa ferrꝭ
iussit · eam quoq; tempestatem immi
nentem spreuerunt; Transgressus aniꝭ
enem · iii · passuum ab urbe castra po
suit · postremo ad menia ipsa ⁊ ad por
tas accessit romam se adepturum eis ·
n̄ omitterent cappuam ostendit n̄ ob
miserunt; Feras bestias ceco impetu
ac rabie concitatas · si ad cubilia ⁊ catu
los earum ire p̄gas · ad opem suis ferē
dam auertas · romanos · roma circū
sessa coniuges · lib̃i · quorum

ploratus· hinc ppe exaudiebantur are
foci· dim delubra sepulchra maioꝝ te
merata uiolata cappua ñ auerterunt;
Tanta auiditas supplicij expetendi tanta
sanguinis nr̄i hauriendi ē sitis; Nec
iniuria forsitan nos q; id fecissemus· si
data fortuna eēt; Itaq; qm̄ aliter dis
immortalib; uisum cū mortem· nec re
cusare quidem debeam cruciatus con
tumeliasq; quas spat hostis· dum liber
dum mei potens sum· effugere morte
pter q̄ honesta etiam leni possum;
Non uidebo apud claudium eē· q· ful
uium uictoria insolenti subnixos neq;
uinctus p urbē romanam triumphi
spectaculum trahar· ut deinde in car
cerem aut palum deligatus· lacerato
uirgis terga ceruicē securi romane su
bijciam· nec dirui incendiq; patriam
uidebo· nec rapi ad stuprum matris
campanas uirginesq; ⁊ ingenuos pue
ros; Albam unde ipsi oriundi erant
a fundamētis pruerēt· ne stirpis· ne
memoria originum suarū extaret.
ne dum eos cappue passuros credam·
cui infestiores q̄ carthagini sē; Itaq; q̄
b; uīn ante facto cedē· q̄ hec tota acerba
uideant in animo ē· his apud me ho
die epule instructe parateq; sunt; Sa
ciatis uino ciboq; poculū idem· q̄ michi
datum fuerit circumferuntur; Ea po
tio corpus a cruciatu animū a contu
melijs oculos aures a uidendis audi
endisq; omnib; acerb̄ indignisq; que
manent uictos uindicabit; Parati e
runt qui magno rogo in ppatulo ediū
accenso· corpora exanima iniciant; Hec
una uia· ⁊ honesta et libā· ad mortem;
Et ipsi uirtu tem mirabuntur hostes.

⁊ hannibal fortis socios sciet ab se desertos
ac pditos eē; Hanc orationē uiri plures
cum assensu audierēt· q̄ forti animo id
qd̄ pbabant exequi potuerunt; Maioꝝ
pars senatus· multis sepe bellis exptā
ppli· R· clementiā· haud diffidentes sibi
quoq; placabilem fore· legatos ad de
dendum romanis capuam decreuerēt.
miseruntq;. Uirrium uirrium· vii. et
xx· ferme senatores domum secuti sunt·
epulatiq; cum eo; Et q̄tum facere potu
erant alienatis mentib; uino ab immi
nētis sensu mali· uenenum oms̄ sumpserēt;
Inde misso conuiuio dextris inter se da
tis. ultimoq; cōplexu· conlacrimantes
suū patrieq; casum· alij ut eod rogo cre
marentur manserunt· alij domos digressi
si sunt; Implere cibis uinoq; uene mini
effica eē immatanda morte uim ueneni
fecerunt; Itaq; noctem totā pleriq; eoꝝ
⁊ diei insequentis partem is cum aīam
egissent· oms̄ tam̄ priusq̄ aprirentur
hostib; porte expirarunt; Postero die — Dedicio cappue;
porta iouis que aduersus castra romana
erat· iussu pcōs. apta est; Ea intromis
sa legio una ⁊ due alie cum· c· fuluio
legato; Is cum omniū primū arma te
laq; que cappue erant ad se conferenda
curasset custodijs ad oms̄ portas dispo
sitis· ne q̄s exire aut emitti posset· psidi
um punicum comphendit senatum
cāpanum ire in castra ad impatores ro
manos iussit; Quo cū uenissent· extim
plo his omnib; cathene inecte· iussiq;
ad questores deferre· qd̄ auri atq; ar
genti haberent; Auri pondo· lxxx· fuit.
argenti· xxx· pondo· ⁊ cc· senatores
quinq; ⁊ .xx. tales· in custodiā duo
de· xxx· theanum misit· quorū de

sententia maxime desertum ab romanis constabat; De supplicio campani senatus haud quaquam inter fulvium claudiumque conveniebat; Facilis impetrande venie claudius fulvio durior sententia erat;

Itaque appius romam ad senatum arbitrium eius rei totum reiciebat. percunctandi etiam equum esse potestatem fieri patribus. num communicassent consilia cum aliquis sociorum latini nominis municipiorum et non ope eorum in bello forent et ad municipiorum aduti; Id vero minime committendum esse fulvius dicere. ut sollicitarentur criminibus dubiis sociorum fidelium animi et subiceretur indicibus quis neque quid facerent quicquam umquam pensi fuisset; Itaque se eam questionem oppressurum extincturumque;

Ab hoc sermone cum digressi essent et appius quamquam ferociter loquentem collegam non dubitaret tamen litteras super tanta re ab roma expectaturum. fulvius ne id ipsum impedimentum incepto foret dimittens pretorium tribunis militum ac prefectis sociorum imperavit. uti duobus equitum delectis denuntiarent. ut ad terciam bucinam presto essent; Cum hoc equitatu nocte teanum profectus prima luce portam intravit. atque in forum perexit; Concursuque ad primum equitum ingressum facto magistratum sidicinum citari sibi imperavitque ut produceret campanos quos in custodia haberet;

Producti virgisque cesi ac securi percussi; Inde citato equo cales percurrit;

Ubi cum in tribunali consedisset productique campani deligarentur ad palum eques citus ab roma venit. litterasque a c. calpurnio pretore romano fulvio c. tradidit;

Murmur ab tribunali totam contionem pervasit. differri rem integram ad patres de campanis; Et fulvius id ita esse ratus acceptas litteras neque resolutas cum in gremio reposuisset. preconi imperavit ut lictorem lege agere iuberet; Ita de his quoque qui calibus erant sumptum supplicium;

Tum littere lecte senatusque c. consultum serum ad impediendam rem actam que summa ope ad properata erat ne impediri posset; Consurgentem iam fulvium taurea vibellius campanus per medium vadens turbam nomine inclamavit;

Et cum mirabundus quidnam sese vellet resedisset flaccus. me quoque inquit iube occidi. ut gloriari possis multo fortiorem quam ipse es virum abs te occisum esse; Cum flaccus negaret profecto satis compotem mentis esse. modo prohiberi etiam se si id vellet senatusconsulto diceret. tum vibellius; Quandoquidem inquit capta patria propinquis amicisque amissis. cum ipse manu mea coniugem liberosque interfecerim. ne quid indigni paterentur. mihi ne mortis quidem copia eadem est que his civibus meis petatur a virtute invise huius vite vindicta; Atque ita gladio quem veste texerat per adversum pectus transfixus ante pedes imperatoris moribundus procubuit. Et quod ad supplicium attinet et campanorum et pleraque alia de flacci unius sententia acta erant mortuum apud claudium sub deditionem capue quidam tradunt. hunc quoque ipsum tauream. neque sua sponte venisse cales. neque sua manu interfectum;

Sed cum inter ceteros ad palum deligatur. quia parum inter strepitus exaudiri possent que vociferantur silentium fieri iussisse; Tum tauream illa que ante memorata sunt dixisse. virum se fortissimum ab nequaquam pari ad virtutem occidi;

Taurea quidam campanus fulvium consulem ut se iubet occidi proclamavit;

S; & dicta iussu proconsulis preconem ita pro
nuntiasse; Lictor uiro forti adde uirgas
et in eum primum lege age; Lectum quoque
s. c. priusquam securi feriret quidam auctores
sunt; S; quia ad scriptum in s. c. fuerit.
si ei uidetur integram rem ad senatum
reiceret interpretatum esse quod magis e
r. p. duceret estimationem super premissam
capuam a calib; reditum est. telaque et ca
latia in deditionem accepte; Ibi quoque
in eos qui capua rerum erant animaduersum;
Ita ad. lxx. principes senatus interfecti.
. ccc. ferme nobiles campani in carcerem
conditi. alii per sociorum latini nominis
urbes in custodias dati uariis casibus in
terierunt; Multitudo alia ciuium cam
panorum ueniit in data; De urbe agroque
reliqua consultatio fuit. quibusdam
delendam suscentibus urbem preualidam
propinquam inimicam; Ceterum presens uti
litas uicit; Nam propter agrum quem omni
fertilitate terre satis constabat primum
in italiam esse. urbs seruata est; Ut esset
aliqua aratorum sedes urbi frequentan
de multitudo incolarum libertinorumque
et institorum opificumque retenta. ager omnis
et tecta publica. populi romani. facta; Ceterum
habitari tantum tamquam urbem capuam
frequentarique placuit; Corpus nullum
ciuitatis. nec senatus. nec plebis conci
lium. nec magistratus esse; Sine consi
lio publico. sine imperio. multitudinem
nullius rei inter se sociam ad consensum
inhabilem fore; Prefectum ad iura red
denda ab roma quotannis missuros;
Ita ad cappuam res composite. consi
lio ab omni parte laudabili. seuere et
celeriter in maxime noxios animaduer
sum; Multitudo ciuium dissipata
in nullam spem reditus: non se uitum
incendiis ruinisque in tecta innoxia.
murosque: et cum emolumento quesita
etiam apud sotios lenitatis species. inco
lumitate urbis nobilissime opulentis
simeque. cuius ruinis omnis campania.
omnes qui campaniam circa accolunt populi
ingemuissent; Confessio expressa hosti
quanta uis in romanis ad expetendas penas
ab infidelibus sociis. et quam nichil in hanniba
le auxilii ad receptos in fidem tuendos esset;
Romani patres perfuncti quod ad cappuam
attinebat cura: c. neroni ex his duabus
legionibus quas ad capuam habuerat.
vi. peditum. et. ccc^tos. equites quos ipse legis
set. et socium latini nominis peditum nu
merum parem. dccc^tos. equites decernunt;
Eum exercitum puteolis in naues imposi
tum: nero in hispaniam transportauit;
Cum tarraconem nauibus uenisset. exposi
tisque ibi copiis et nauibus subductis. soti
osque naualium multitudinis augende cau
sa armasset; profectus ad hiberum flumen
exercitum ab tiberio et martio accepit;
Inde pergit ad hostis ire; Hasdrubal ha
milcaris et lapides atrox. castra habebat
in ausetanis; Is locus est inter oppida
iliturgim et mentissam; Huius saltus
fauces nero obsedit in artiores esse. Sed ca
duce arctorem misit qui promitteret si inde
missus foret se omnem exercitum ex hispa
nia deportaturum; Quam rem cum
leto animo romanus accepisset. diem
posterum hasdrubal colloquio petiuit.
ut romani leges conscriberentur de red
dendis arcibus urbium. diemque statuenda
ad quam presidia deducerentur. suaque omnia
sine fraude peni deportarent; Quod ubi
impetrauit: extemplo primis tenebris.

Caduce artor;

atq; inde tota nocte qđ gratuissimum
exercitui erat hasdrubal quacumq;
posset euađe e saltu iussit; Data sedu
lo opata ē ne multi ea nocte exirent
ut ipsa paucitas tum ad hostem silen
tio fallendum aptior. tum ad eua
dendum p artas semitas ac difficiles
eēt; Ventum in sequenti die ad collo
quium ē. s; loquendo plura. scribē
doq; dedita opa quem in rem n̄ eēnt
die consumpto in posterum dilatū ē;
Addita insequens nox spacium dedit
i alios emittendi; Nec postero die.
res finem inuenit; Ita aliqđ dies dis
ceptando palam de legib; noctesq; e
mittendis clam e castris carthagi
niensib; assumpte; Et postq̄ pars ma
ior emissa exercitus erat. iam ne his
quiđ que ultro dicta erant stabatur
minusq; ac minus tum timore simul
fide decrescente conueniebat; Iam fer
me pedestres oms copie euaserant e
saltu. cum p̄ma luce densa nebula sal
tum omnem cāposq; circa intexit;
Qđ ū sensit hasdrubal mittit ad nero
nem. qui in posterum diem colloq̄ū
deferret; Illum diem religiosum car
thaginiensib;. ad agendum quicquā
rei seria eē; Ne tum quiđ suspecta fraus;
Cum eēt data uenia eius diei extemplo
q;. hasdrubal cum equitatū elefantisq;
castris egressus sine ullo tumultu in tu
tum euasit; Hora ferme quarta dispul
sa sole nebula aperit diem. uacuaq;
hostium castra conspexerūt romani;
Tum demum claudius punicā fraudem
agnoscens. ut se dolo captum sensit p
ficiscentem instituit equi paratus confli
gere acie. s; hostis detrectabat pugnam;

Leuia tam̄ prelia inter extremū punicū
agmen p̄cursoresq; romanorū fiebant;
Inter hispanie populi nec qui post cla
dem acceptam defecerant rediebant
ad romanos. nec ulli noui deficiebant;
Et rome senatui populoq; post receptam cap
puam n̄ italie iam maior q̄ hispanie cu
re erat. i exercitum augeri. i imperatorem
mitti placebat. nec tam̄ quē mitterent
satis constabat. q̄ illud ū duo summi
imperatores intra dies .xxx. cecidissent.
qui in locum duorū succedēt extra ordina
ria cura deligendum eē; Cum alii alium
nōiarent. postremum eo decursum est.
ut ppli p. cōs. creando in hispaniā comitia
habēt. diemq; comitiis consules edixert;
Primo expectauerant. ut qui se tanto im
pio dignos credēnt. nōia pfiterentur;
Que ut destituta expectatio ē. redinteg̃
tus luctus accepte cladis. desiđiumq;
imperatorum amissorū; Mesta itaq; ciuitas
ppe inops consilii. comitiorū die tam̄ in
campum descendit. atq; in magistratus
uersi circūspectant hora p̄ncipum aliorū
alios intuentium. fremuntq; adeo pdi
tas res despatumq; de re. p. eē. ut nemo
audeat in hispaniam impium accipere;
Cum subito. p. cornelius qui in hispaniā
cecidat filius. iiii. et. xxx. ferme annos
natus. pfessus se petere in supiore unde
conspici posset loco constitit; In quem
postq̄ omniū hora conūsa sē clamore.
ac fauore ominati. extemplo sunt felix
faustumq; imperium; Iussi deinde inire
suffragium. ad unum oms n̄ centurie
m̄. s; etiam hōies. p. scipioni imperium
eē in hispania iusserunt; Ceterum p⁹
rem actam ut iam residat impat impe
tus animorū ardorq; silentium subito

Publi⁹ corneli⁹ .xxiiii. annos natus. impiū in hispaniam sponte suscepit;

ortum ac tacita cogitatio quidnam egis-
sent noui fauor plus ualuisset quam ratio
etatis maxime penitebat quidam fortu-
nam etiam domus horrebant nomenque
ex funestis duabus familiis in eas prouinci-
as ubi inter sepulchra patris patruique
res gerende essent proficisceretur; Quam ubi ab
re tanto impetu acta in sollicitudinem
curamque hominum animum aduertit.
aduocata contione ita de etate sua imperi-
oque mandato et bello quod gerendum esset
magno elatoque animo disseruit ut ar-
dorem eum qui resedat excitaret rursus
nouaretque impleret homines certioris spei
quam quantum fides promissi humani aut
ratio ex fiducia rerum subiacere solet;

Scipio diis uirtutibus mirabilis;

Fuit enim scipio non ueris tantum uirtutibus
mirabilis. sed arte quoque quadam ab iuuenta
in ostentationem earum compositus. pleraque
apud multitudinem aut per nocturnas
uisa species aut uelut diuinitus mentem
monita agens. siue et ipse capti quadam
superstitione animi. siue ut imperia consi-
liaque uelut sorte oraculi missa sine nec
cunctatione assequerentur; Ad hoc
tam inde ab initio preparans animos.
ex quo togam uirilem sumpsit. nullo
die prius ullam publicam priuatamque
rem egit quam in capitolium iret; Ingres-
susque edem consideret et plerumque solus
in secretum ibi tempus tereret; Hic mos per

Scipionem stirpis diuine esse;

omnem uitam seruabatur. seu consulto.
seu temere uulgati opinioni fidem apud
quosdam fecit. ut stirpis eum diuine
uirum esse. retulitque famam in alexan-
dro magno prius uulgatam et uanitate
et fabula parem. anguis immanis concu-
bitu conceptum. et in cubiculo matris eius
uisam persepe prodigii eius speciem. interuentuque

hominum euolutam repente atque
ex oculis elapsam; His miraculis numquam
ab ipso elusa fides est quin potius acta
arte quadam nec abnuendi tale quicquam
nec palam affirmandi; Multa alia
eiusdem generis. alia uera. alia adsimu-
lata. ammirationis humane in eo iuue-
ne excesserant modum quibus freta tunc
ciuitas etati haudquaquam mature tantam
molem rerum tantumque imperium per-
misit; Ad eas copias quas ex uetere exer-
citu hispania habebat queque a puteolis
cum .c. nerone traiecta erant .x. mili-
tum ac equites adduntur. et .m. iunius
silanus .pro .p. R. adiutor ad res geren-
das datus est; Ita cum .xxx. nauium
classe. omnes autem quinqueremes erant
hostiis tiberinis profectus preter horam tu-
sci maris alpes neque gallicum sinum. et
deinde pirenei circumuentus promun-
turium emporiis urbe greca oriundi
et ipsi a phocea sunt copias exposuit;

Inde sequi nauibus iussis tarraconem
pedibus profectus. conuentum omnium sociorum
etenim legationes ad famam eius ex omni
se prouincia effuderant habuit; Naues
ibi subduci iussit remissis. IIII. triremibus
massiliensium que officii causa ab do-
mo prosecute fuerant; Responsa inde le-
gationibus suspensis uarietate tot casu-
um dare cepit; Ita elato ab ingenti uir-
tutum suarum fiducia animo. ut nullum

Elato dat scipio animo legatis;

ferox uerbum excideret. ingensque omnibus
que diceret cum maiestas inesset. tum fides;

Profectus ab tarracone. et ciuitates soci-
orum et hiberna exercitus adiit. collaudauitque
milites quod duabus tantis deinceps cla-
dibus icti prouinciam optinuissent. ne
fructum secundarum rerum sentire hostes

passi omni cis hibm agro eos arcuissent
sociosq; cum fide tutati eẽnt; Marty
um secum habebat cum tanto honore.
ut facile appareret nich minus q̃ uerj
ne quis obstaret glẽ sue; Successit in
de romani silanus; Et in hibña mili
tes noui deducti; Scipio omnib; que
adeunda agendaq; erant. maturare
adortis pactisq; tarraconẽ concessit;
Nichilominus fama apud hostes scipionis
erat q̃ apud ciues sociosq;; Et diuina
tio quedam futurj quominus ratio tj
moris reddi poterat. oportet emere ma
iorem inferens metum; In hiberna di
uersi concesserant. hasdrubal gischons
usq; ad occeanum et gadis; Mago in
mediterranea maxime sup castulonen
sem saltum; hasdrubal hamilcaris fj
lius pximus hibe circa saguntũ hibña
uit; Estatis eius extremo quo capta est
capua. et scipio in hispaniam uenit.
punica classis ex sicilia tarentum accita
arcendos cõmeatus psidij romani qd
in arce tarentina erat; Clauserat quid
omnis ad arcem a mari aditus. s; adsi
dendo diutius artiorem annonam so
cijs q̃ hostis faciebat; Non enim tñ
subuei oppidanis ppaccata littora. ap
tosq; portus psidio nauium punicarum
poterat. q̃tum frumtj classis ipsa turba
nauali mixta ex omni genere hominũ
absumebat. ut arcis psidium etiam
sine inuecto qr pauci erant ex ante ppa
rato sustentari posset. tarentinis classi
q; ne inuectum quid sufficeret tand
maiore grã quam uenerat classis di
missa ẽ annona haud multum laxa
uerat. qr remoto maritimo psidio sub
uehi frumtum ñ poterat; Eiusdem

estatis exitus. m. marcellus ex sicilia
puincia cum ad urbem uenisset a cal
phurnio. p. r. senatus ei ad edem bello
ne datus est; Ibi cum de reb; ab se gestis
disseruisset. questus leniter. ñ suam ma
gis q̃ militum uicem qd puinciam
confecta exercitum deportare ñ licuis
set. postulauit. ut triumphanti urbẽ
inire liceret; Id ñ impetrauit; Cum
multis uerbis actum eẽt. utrũ minus
conueniret cuius nõie absentis ob res
psp̃e ductu ej; Gestas supplicatio decta
foret. et dijs immortalib; habitus honos.
ei psenti negare triumphum. an quem
tradẽ exercitum successori iussissent. qd
ñ manente in puincia bello decerneretur.
eum quasi de bello triumphare. cum
exercitus testis meriti. atq; immeritj trj
umphi abeẽt; Medium uisum. ut o
uans urbem iniret; Tr. pl. ex auctori
tate senatus ad pplm tulerunt. ut. m.
marcello quo die urbem ouans iniret
imperium eẽt; Pridie q̃ urbem iniret. in
monte albano triumphauit; Inde ouans
multam p se pdam in urbem intulit;
Cum simulachro capturũ siracusarum
cathapulte balisteq;. et alia omnia instru
mnta belli lata. et pacis diuturne regieq;
opulentie ornamta argenti erisq; fa
brefacti uasa. alia supellex. pciosaq;
uestis. et multa nobilia signa. quib; inter
primas grecie urbes siracuse ornate fuerãt;
Punice quoq; uictorie signum. octo ducti
elefanti; Et ñ minimũ fuere spectaculum
cum coronis aureis pcedentes sosis sira
cusanus. et moerichus hispanus; Quorum
altero ducente nocturno siracusas intro
itum erat. alter nassum qdq; ibi psidij
erat pdidat; His ambob; ciuitas data

et quingenas iugera agri sosidi in agro
siracusano · qui aut regius aut hostium
populi · R · fuisset · et edes siracusis cuius
uellet eorum in quos belli iure animaduer-
sum esset; Moericho hispanisque qui cum
eo transierant · urbs agerque in sicilia ex
his qui a populo · R · defecissent iussa da-
ri; Id · M · cornelio mandatum · ut ubi ei
uideretur urbem agrum que eis assig-
naret · eodem agro siracusano qui aut re-
gius aut hostium · populi · romani · fuisset · et edes
siracusis cuius uellet eorum in quos belli
iure animaduersum esset; In eodem agro bel-
ligeni per quem illectus ad transitionem
moerichus erat · cccc · iugera agri de-
creta; Post profectionem ex sicilia mar-
celli punica classis · viii · peditum · iii ·
numidarum equitum exposuit ad eos
murgentie terre secute defensionem eorum
hibla et marcellasti ignobiliora et quedam
alie et numide prefecto muttine uagi per
totam siciliam sociorum populi · romani · agros
urebant; Super hec exercitus romanus
iratus · partim quod cum imperatore non deue-
ctus ex prouincia esset · partim quod in oppi-
dis hibernare uetiti erant · segniter fungeban-
tur militia magisque eis auctor ad sediti-
onem quam animus deerat; Inter has dif-
ficultates · M · cornelius pretor et militum
animos · nunc consolando · nunc castigan-
do sedauit · et ciuitates omnes que defece-
rant in ditionem redegit · atque ex his
murgentiam hispanis quibus urbs agerque
debebatur · ex · senatus · consulto · attribuit; Consu-
les cum ambo appuliam prouinciam
haberent · minusque iam terroris a penis
et hannibale esset · sortiri iussi appuliam ·
machedoniamque prouinciam · sulpitio
machedonia euenit; Ipseque leuino suc-

cessit; Fuluius romam comitiorum causa
arcersitus cum comitia consulibus roga-
dis haberet · prerogatiua ueturia iuniorum · T ·
manlium torquatum · et · T · otacilium ·
qui presens erat gratulandi causa turba
coiret · ne dubius esset consensus populi
magna circumfusus turba ad tri-
bunal consulis uenit · petitque ut pauca sua
uerba audiret · centuriamque que tulis-
sent suffragium reuocari iuberet; Erec-
tis omnibus expectatione quidnam pos-
tulaturus esset oculorum ualitudinem ex-
cusauit; Impudentem et gubernatorem et
imperatorem esse · qui cum alienis oculis
ei omnia agenda sint · postulet sibi post ali-
um capita ac fortunas committi; Proinde
si uideretur et redire in suffragium ueturi-
am iuniorum iuberet · et meminisset in consu-
libus creandis belli quod in italia sit temporum ·
que rei publice · uix dum requies se in auris
a strepitu et tumultu hostili quo paucos
ante menses asserunt prope menia roma-
na; Post hec cum centuria frequens suc-
clamasset nichil mutare sententie eosdemque con-
sules dicturos esse · tum torquatus; Neque
ego uestros inquit mores consul ferre
potero · neque uos imperium meum; Re-
dite in suffragium et cogitate bellum pu-
nicum in italia et hostium ducem han-
nibalem esse; Tum centuria et auctori-
tate mota uiri et admirantium circa
fremitum petiit a consule ut ueturiam
seniorum citaret · uelle sese cum maioribus
natu colloqui et ex auctoritate consules
dicere · citatis ueturie senioribus datum
secreto in ouili cum his colloquendi
tempus; Seniores de tribus consulendum
dixerunt esse; Duobus plenis iam honorum
fabio et · M · marcello; Et si utique nouum

aliquem adversus penos consulem cre-
ari vellent · m · valerium levinum ·
egregie adversus philippum regem ter-
ra mariq; res gessisse; Ita de trib; con-
sultatione data senioribus dimissis · iuni-
ores suffragium ineunt; M · marcellus
claudium fulgentem tum sicilia domita
et · m · valerium · absentes consules dixere;
Auctoritatem prerogative omnis centurie se-
quute sunt; Eludant nunc antiquorum miran-
tes non equidem si qua sit sapientium civitas
quam docti fingunt magis quam norunt · ut
principes graviores temperationesq; a-
cupidine imperii · aut multitudinem melius
moratam censeant fieri posse; Centuriam
vero iuniorum seniores consulere voluisse · quibus
imperium suffragium mandaret · vix ut
veri simile sit parentum quoq; hoc seculo vi-
lis levisq; apud liberos auctoritas fecit;
Pretoria inde · comitia habita; P · manlius ·
valens · et · l · manlius acidinus · et · c ·
letorius · et · l · cincius halimentus creati
sunt; Forte ita incidit · ut comitiis per-
fectis nuntiaretur · t · othacilium · quem
t · manlionis interpellatus ordo comiti-
orum esse collegam absentem daturus
fuisse videbatur populus mortuum in sicilia
esse; Ludi apollinares et priore anno fue-
rant · et eo anno ut fierent repente
calpurnio pretore senatus decrevit · ut
in perpetuum moverentur; Eodem anno
prodigia aliquot visa annuntiataq; sunt;
Inde concordie victoria que in culmine
erat fulmine ita decussaq; ad victorias
que in ante fixe erant · hesit neq; inde
procidit; Et anagnia et flagellis nuntiatum
est murumq; portas de celo tactus;
Et in foro subitano sanguinis rivos per
diem totum fluxisse; Et freti lapidibus

pluisse; Ea prodigia hostiis maioribus sunt
purgata et obsecratio in unum diem populo
indicta et novendiale sacrum; Sacerdotes
publici aliquot eo anno eodem mortui sunt;
noviq; suffecti; In locum · m · emilii nu-
mide · x · viri sacrorum · m · emilius · lepidus
in locum · m · pomponii mathonis pon-
tificis · c · livius in locum · s · p · carvili
maximi auguris · m · servilius · t · otha-
cilius · crassus pontifex · quia exacto an-
no mortuus erat · ideo nominatio in
locum eius non est facta; C · claudius fla-
men dialis · quod extra properam dederat
flamonio abiit; Per idem tempus · m · valerius
levinus · temptatis prius per secreta collo-
quia principum animis ad indictum
ante ad id ipsum concilium etholorum
classe expedita venit; Ubi cum siracusas
cappuamq; captam in fidem in italiaq;
rerum secundarum ostentasset · adiecissetq;
iam inde a maioribus traditum morem ro-
manis colendi socios · ex quibus alios in ci-
vitatem · atq; equum secum ius accepis-
sent alios in ea fortuna haberent · ut so-
cii esse quam cives mallent etholos eo in ma-
iore futuros honore quod gentium trans
marinarum in amicitiam primi venissent
philippum eis et machedonas graves
accolas esse quorum se vim ac spiritum etiam
fregisse et eo redactum esse · ut non his modo
urbibus quas per vim ademisset etholis
excedant · sed ipsam machedoniam infestam
habeant · et acarnanas quos egre fer-
rent etholia corpore suo diremptos re-
stiturum se in antiquam formulam iurisq;
ac ditionis eorum; Hec dicta promissa a
romano imperatore scopas qui tum pretor
gentis erat · et dorimachus princeps
etholorum affirmaverunt auctoritate sua

in hore cum uerecundia · et maiore cum
fide uim maiestatemque populi · R · extol
lentes; Maxime tamen spes potiunde mo
uebat acarnie; Igitur conscripte con
ditiones quibus in amicitiam societatem
que populi · r · uenirent additumque · ut
si placeret uellentque eodem iure amicitie
helei lacedemoniique · et atthalus · et
pleuratus · et scerdiledus essent; Asie at
thalus · hi tracum · et hillirior reges;
B ellum ut extemplo etholi cum philippo
terra gererent · nauibus ne minus · xxv ·
remibus adiuuaret romanus urbium
corcire tenus ab etholia incipienti solum
tectaque et muri cum agris etholorum
alia omnis preda · p · R · essent; Darentque
operam romani · ut acarnaniam etholi
haberent; Si etholi pacem cum philippo
facerent federi adscriberent · ita ratam
eorum pacem · si philippus arma ab ro
manis sociisque quique eorum ditionis essent
abstinuissent; Item · si populus · R · fedem iun
geretur regi · ut caueret · ne ius ei belli
inferendi etholiis sociisque eorum esset; Hec
conuenerunt conscriptaque biennio post
olimpie ab etholiis; In capitolio ab roma
nis ut testata sacratis monumentis essent
sunt posita; More causa fuerant retenti
rome *rome* diutius legati etholorum · nec tamen
impedimento id rebus gerendis fuit; Et
etholi extemplo mouerunt aduersus phi
lippum bellum; Et leuinus zacinctum
parua insula est propinqua etholie urbem
unam eodem quo ipsa est nomine habet eam
preter arcem ui cepit etholoniadas nassum
que ad carnanum captas etholis contribu
it; Philippum quoque satis implicatum
bello finitimo ratus · ne italiam penosque
et pacta cum hannibale posset respicere

corcicam ipse se recipit; Philippo etholorum
defectio pelle hibernanti allata est; Itaque quia
a primo uere moturus exercitum in gre
ciam erat · illirios finitimasque eius urbes
alterno metu quietas machedonia haberet
expeditionem subitam in oriquinorum atque
appollonatium fines fecit; Egressosque
appolloniatas cum magno terrore ac pa
uore compulit intra muros; Vastatis pro
ximis illiricis in pelagoniam eadem celeri
ter uertit iter; Inde dardanorum urbem
sitam in machedoniam transitum darda
nis facturam cepit; His raptim actis
memor etholici iunctique cum eo roma
ni belli per pelagoniam et lyncum et botti
eam in thessaliam descendit; Ad bellum
secum aduersus etholos capessendum
incitari posse homines credebat; Et relicto
ad fauces thessalie perseo cum · iiii · ar
matorum ad arcendos aditu etholos ipse
prius maioribus occuparetur rebus in
machedoniam · atque inde in tratiam
exercitum ac in edos duxit; Incurre
re ea gens in machedoniam solita erat ·
ubi regem occupatum externo bello ac si
ne presidio esse regnum sensisset · ad fran
gendas igitur uastare agros et urbem iam
phorinnam caput arcemque medie op
pugnare cepit; Scopas ubi prefectum
in tratiam regem occupatumque ibi
bello audiuit armata iuuentute etho
lorum bellum inferre acarnanie parat;
Aduersus quod se acarnanum gens et uiribus
impar etiam menadas nassumque a
missa cernens romanaque insuper arma
ingruere ira magis instruit quam consi
lio bellum coniugibus liberisque et senioribus
super · lx · annos in propinquam epyrum missis
ab · xv · ad · lx · annos coniurant ·

n̄ uictores n̄ redituros; Qui uictus a-
cie excessisset eum. ne quis urbe tecto
mens alare recipet; Diram execrationē
in pp̄larios obtestationēq; quā sęuissimā
potuerunt aduersus hospitē compo-
suerunt; Precatiq; simul epirotas sē
ut qui suoꝝ in acie cecidissent. eos uno
tumulo contegerent. adiberentq; hu-
matis titulum; Hic siti sē acarnes qui
aduersus uim atq; iniuriam etholoꝝ
p patria pugnantes mortē occubuerī;
Per incitatis animis castra in extremis fi-
nib; suis obuia hosti posuerunt; Nun-
tijs ad philippum missis q̄to res in dis-
crimine ēēt omittere philippum id q̄d
in manib; erat coegerunt bellum;
Iam phoenia p deditionem recepta. 7 psp̄o
alio successu rerum etholoꝝ impetū tar-
dauerat. pmo coniurationis fama a car-
nanice. deinde auditus philippi fines;
Nec philippus quamq̄ nec opp̄merentur
acarnanes itinerib; magnis ierat ult̄
dium ē pgressus; Inde cum audisset redi-
tum etholoꝝ ex acarnania. et ipse pellā
rediit; Leuinus ūsis pncipio a corcira
pfectus nauib; supato leucato a pmun-
turio cum uenisset naupactum. ante cy-
ram inde septurum edixit. ut presto ibi
scopas etholiq; ēēnt. sita cyra
est in loci de leua parte sinum corinthia-
cum intrantib; re uetera iter eo breuis
nauigatio ab naupacto ē; Tercio ferme
post die utrimq; oppugnari cepta est;
Grauiora mari oppugnatio erat. qr 7 torm̄
ta machineq; omis gnīs in nauib; erāt.
et romani inde oppugnabant; Itaq; in-
tra paucos dies recepta urbs p deditio-
nem etholis traditur; Preda ex naupa-
cto. romanis cessit; Littere leuino red-
dite. consulem eum absentem declara-
tum 7 successorem uenire. p. sulpitiū;
Ceterum diuturno ibi morbo implici-
tus serius spe omniū romam uenit;
M. marcellus. cum idib; martijs consu-
latum inisset. senatum eo die moris
in causa habuit. pfessus nich se absente
collega. neq; de r. p. neq; de puintijs
acturum; Scire se frequentes siculos
ppe urbem in uill obtrectatoꝝ suoꝝ
ēē. quib; tm̄ abēē ut p se n̄ liceat palā
rome crimina edicta ficta inimicis
uulgare ut ni simularent aliquē s̄
tibi timorem absente collega. dicere de
de consule ēē. ipse eis extemplo datus
senatū fuerit; Vbi quidē collega uenis-
set n̄ passurum quicq̄ prius agi q̄ siculi
in senatum introducantur; Dilectum
ppe. a. m. cornelios p totam siciliam
habitum. ut q̄plurimi questum de
se romam uenirent. eundem litteris
falsis urbem implesse. bellum in sicilia
ēē. ut suam laudē minauit; Modatq;
animi gl̄am eo die adeptus consul se-
natum dimisit; Ac ppe iustitiū oīu
rerum futur ū uidebatur. donec alt̄ futuum
consul ad urbem uenisset; Otium ut
solet excitauit plebis rumores belli
diuturnitate. 7 uastatos agros circa
urbem qua infesto agmine isset han-
nibal. exhaustam dilectib; italiam. et
p re q̄d cannis cesus exercitus quere-
bantur. 7 consules bellicosos ambos ui-
ros acresq; nimis 7 feroces creatos qui
uel in pace tranquilla bellum excitare
possent. ne dum in bello respirare ci-
uitatem forent passuros; Interrupit hos
sermones nocte que p̄die quin-
fuit plib; simul locis circa foꝝ incendiū

ortum; Eodem tempore septem tabernae que postea quinque et argentarie que nunc nove appellantur arsere. comprehensa postea privata edificia; Neque enim tum basilice erant. comprehense lautumie, foroque piscatorio et atrium regium; Aedes veste vix defensa est. tredecim maxime servorum opera qui in publicum redempti ac manu missi sunt; Nocte et die continuatum incendium fuit. nec ulli dubium erat humana id fraude factum esse quod pluribus simul locis et his diversis ignes cohorti essent; Itaque consul ex auctoritate senatus pro contione edixit. qui quorum opera id conflatum incendium profiteretur premium fore; Libero pecuniam; Servo libertatem. eo premio inductus campanorum calaviorum servus. manus ei nomen erat indicavit dominos et quinque preterea iuvenes nobiles campanorum quorum parentes a. q. fulvio securi percussi erant id incendium fecisse; Vulgoque facturos alia ni comprehendantur; Comprehensi familieque eorum et primo elevabantur index indiciumque. pridie eum verberibus castigatum a dominis discessisse per iram ac levitatem; Ex re fortuita crimen commentum; Ceterum ut coram coarguebantur et questio ex ministris facinoris foro medio haberi cepta est. fassi omnes atque in dominos servosque conscios animadversum est; Indici libertas data. et xx. eris; Consule levino capuam pretereunti circumfusa multitudo campanorum est obsecrantium cum lacrimis. ut sibi romam ad senatum ire liceret oratum si qua misericordia tandem flecti possent. ne se ad ultimum perditum irent. nomenque campanorum a. q. flacco deleri sinerent.

flaccus sibi privatam simultatem cum campanis negare ullam esse publicas inimicitias hostiles et esse et futuras. quod adeo animo esse erga populos .r. sciret; Nullam enim in terris gentem esse nullam infestiorem populo nomini romano; Ideo se menibus inclusos tenere eos. quia si qui evasissent aliqua velut feras bestias per agros vagari et laniare et trucidare quodcumque obviam detur; Alios ad hannibalem transfugisse. alios ad romam incendendam profectos inventurum in semustophoro consulem vestigia sceleris campanorum. veste edem petitam. et eternos ignes et conditum in penetrali fatale pignus imperii romani; Se minime censere tutum esse campanis potestatem intrandi romana menia fieri; Levinus campanos iureiurando a flacco adactos quinto die quam ab senatu responsum accepissent capuam redituros sequi se romam iussit; Hac circumfusus multitudine simul siculis obviam egressis. siculisque romam pervenit clarissimarum urbium excidio ac celeberrimis viris victos bello accusatores in urbem adducentes;

De re p. tamen primum ac de provinciis ambo consules ad senatum retulere; Ibi levinus quo statu machedonia et grecia etholi acarnanes locrique essent. quasque ibi res ipse egisset terra marique exposuit; Philippum inferentem bellum etholis in machedoniam retro abisse compulsum ad intima penitus regni abisse. legionemque inde deduci posse; Classem satis esse ad arcendum italia regem. H se deque provincia cui prefuerat consultum; De provinciis quominus relatio fuit; Decreuere patres. ut alteri consulum italia bellumque cum hanni-

bale prouincia esset · alter classem . cui · T ·
othacilius prefuisset · siciliamque prouinciam
cum · L · cincio · p · r · optineret; Exerci-
tus eis duo decreti qui in etruria gallia-
que essent; Ea · iiii · erant legiones urba-
ne; Due superioris anni in etruriam due
quibus sulpitius consul prefuisset in galliam
mitterentur gallie et legionibus preesset quem
consul cuius italia prouincia esset prefecisset;
In etruriam · c · calpurnius post pretu-
ram rogato in annum imperio missus ·
eaque fuluio capua prouincia decreta
prorogatumque in annum imperium exer-
citus ciuium sociorumque minui iussus ·
ut ex duabus legionibus una legio · v · pe-
ditum · et · ccc · equites essent dimissis qui
plurima stipendia · et sociorum · vii · pedi-
tum · et · ccc · equites relinquerentur;
Ead ratione stipendiorum habita · in ueteribus
militibus dimittendis · cn · fuluio consu-
li superioris anni nec de prouincia appulia
nec de exercitu quem habuerat quicquam
mutatum · tantum in annum proroga-
tum imperium est; P · sulpitius collega eius
omnem exercitum preter solos nauales
iussus dimittere est; Item in sicilia exer-
citus · cui marcus cornelius preesset
ubi consul in prouinciam uenisset dimitti
iussus; L · quinctio pretori ad optinendam
siciliam cannenses milites dati duarum
instar legionum; Totidem legiones in
sardiniam · p · manlio uulsoni · pretori · de-
crete; Quibus · L · cornelius in eadem
prouincia priore anno prefuerat; Vrbanas
ita scribere consules iussi · ut quem mili-
tem facerent qui in exercitu · m · clau-
dii · ualerii que fuluii · neue eo anno
plures quam una et · xx · romane
legiones essent; His · senatus consultis perfectis sor-

titi prouincias consules; Sicilia · classis mar-
cello italia cum bello aduersus hannibalem
leuino euenit; Que sors uelut iterum captis
siracusis ita exanimauit siculos expecta-
tione sortis in consulum conspectu stantis
ut comploratio eorum flebilesque uoces et expec-
tatione exemplo oculos hominum conuer-
terent · et postmodum sermones prebuerint;
Circumibant enim senatorum circumueste
sordida affirmantes se non modo suam quisque
patriam sed totam siciliam relicturos si eo
marcellus iterum cum imperio redisset;
Nullo suo merito eum ante implacabilem
in se fuisse quid iratum quod romam de se
questum uenisse siculos sciat facturum ·
Ethne ignibus aut mergi freto satius illi insu-
le esse quam uelut dedi noxe inimico; Hec sicu-
lorum querele domos primum nobilium
circumlate · celebrateque sermonibus quos
partim misericordia siculorum · partim inuidia
marcelli excitabat · in senatum etiam
peruenerunt; Postulatum a consulibus est
ut de permutandis prouinciis senatum con-
sulerent; Marcellus suam autoritatem ab sena-
tu siculi essent · aliam forsitam fuisse senten-
tiam suam dicere; Nunc ne quis timore
frenari eos dicere posset quominus de
eo libere querantur in cuius potestate mox
futuri sint · si collega nichil interesset mutare
se prouinciam paratum esse deprecari senatus
preiudicium; Nam cum extra sortem col-
lege optionem dare prouincie iniquum
fuit quanto maiorem iniuriam immo con-
tumeliam esse sortem suam ad eum trans-
ferri · ita senatus cum quid placeret
magis ostendisset quam decreuisset dimitti-
tur; Inter ipsos consules permutatio pro-
uinciarum rapiente fato marcellum ad
hannibalem facta est · ut ex quo primus

Siculorum comploratione marcellus ad eos mitteretur;

post aduerse pugne gl'am cepat . in eius lau
dem postremus romanorum imperatorum p's'pis
tum maxime bellicis reb; caderet; P mu
tatis pruintijs siculi in senatum introduc
ti . multa de ieronis regis fide ppetua
erga . p . R . uerba fecerunt in gr'am pu
blicam; A uertentes iheronimum hac
postea hyppocrathen atq; epychiden ty
rannos cum ob alia tum propter defectio
nem ab romanis ad hannibalem inuisos
fuisse s; O b eam causam et iheronimu'
a principib; iuuentutis p publico con
silio interfectum . et in epychidis hyp
pocratis q; cedem . lxx . nobilissimorum
iuuenum coniurationem factam . q's
marcelli mora destitutos . q' ad p'dictu'
t'ps exercitum ad siracusas n' admouisset
indicio facto omnis ab tirannis inter fec
tos; E am quoq; hippocratis et epichidis
tirannidem marcellum excitasse . leonti
nis crudeliter direptis nunq' deinde
p'ncipes siracusanorum dedisse ad marcel
lum transire polliceriq; se urbem cum
uellet ei tradituros; sed eum p'mo ui ca
pere maluisse; D em cum id neq; terra .
neq; mari om'ia exptus potuisset aucto
res tradit'arum siracusarum fabrum erariu'
sosim . et moericum hispanum . q' prin
cipes siracusanorum habe'r toties id ne q'cq'
ultro offerentes p'optasse quo scilicet iu
stiore de causa uetustissimos socios . p R .
trucidaret ac diripet; S i iheronimus
ad hannibalem defecisset . s; pp'ls siracu
sanus et senatus . si portas marcello siracu
sam puplice . et n' opp'ssis syracusanis ty
ranni eorum hyppocrates et epychides
clausissent . si carthaginensium animis
bellum cum . p . R . gessissent q'd ultra
q' q'd fecerit n' ut deleret siracusas face'

hostiliter marcellum potuisse; C erte
p'ter menia et tecta exhausta urbi sacra
fracta ac spoliata d'm delubra . diis ip
sis ornamentisq; eorum ablatio nichil re
lictum siracusis e'e; B ona quoq; multis
adempta . ita ut ne undo quid' solo
reliquis direpte ne alere sese ac suos pos
sent; O rare se patres conscriptos . ut
si nequeant om'ia saltem que co'parerent
cognosciq; possint . restitui d'nis iubea't;
T alia conquestos cum excede' extimplo
ut de postulatis eorum patres consuli
possent leuinus iussisset; M aneant
inquit marcellus ut cora' his respon
deam . q'do eam condicione p uobis
. p . c . bella gerimus . ut uinctos armis
accusatores habeamus . due capte hoc
anno urbes cappua . fuluium reum
marcellum siracuse habeant; D ucti s
in curiam legatis tum consul; N on
adeo maiestatis inquit impiiq; huius
oblitus sum . p c . ut si de meo crimine
ambigeretur consul dicturus causa'
accusantib; grecis fuerim . s; nunc q'd
ego fecerim in disquisitione' uenit;
N am quicquid isti pati debuerint . qui
n' fuerint hostes nich' interest; N unc
a uiuo iherone siracusas uiolauerim
S in autem desciuerunt portas legatos n'ros
ferro atq; armis petierunt urbem ac
menia clauser't exercituq; carthagini
ensium aduersus nos tutati sunt quis
passos e'e hostilia cum fecerint indig
natur . tradentes urbem p'ncipes sira
cusanorum auersatus sim sosim et moeri
chum hispanum; Q uib; tanta' crede
rem potiores habui; N on estis extre
mi siracusanorum quippe qui aliis hu
militatem obiciatis; Q uis e' ur'm qui

se m̄ portas apturum qui armatos
milites meos in urbem accepturum
premiserit. odistis et execramini eos qui
fecerunt; Ac ne his quidē contumeliis
meos dicendis parcitis; Tantū abest
ut et ipsi tale quicq̄ facturi fueritis;
Ipsa humilitas eorū. p. c. q̄ isti obiciunt
maximo argumento ē. me neminem
qui nauatam opam. R. p. nr̄e uelit 7
aduersatum ēē. 7 anteq̄ obsidem sira
cusas. nunc legatis mittendis. nc̄ ad col
loquium eundo temptaui pacem. et
postea q̄ neq; legatos uiolandi uere
cundia erat. nec m̄ ipsi congresso ad
portas cum p̄ncipib; responsum daba
tur. multis terra mariq; exhaustis la
borib;. tandem ui atq; armis siracusas
cepi; Que captis acciderint apud hanni
balem 7 carthaginiensis uictos se iustius
q̄ apud uictoris populi senatū quere
rentur; Ego. p. c. siracusas spolia
tas si negaturus ēēm. nunq̄ spoliis ea
rum urbem romam exornarentur;
Que autē singulis uictor aut ademi.
aut dedi cum belli iure tum ex cuiusq;
merito satis scio me fecisse ea uos rata
habeatis. p. c. ne magis rei. p. interest
q̄ mea quippe fides exsoluta est; ad rē
. p̄. ptinet ne acta mea rescindendo ali
os in posterum segniores duces faciatis;
Et qm̄ coram 7 siculorū et mea uerba audis
tis. p. c. simul templo excedemus. ut me
absente liberius consuli senatus possit;
Ita dimissis siculis. et ipse in capitolium
ad dilectum discessit; Consul alter depo
stulatis siculorū ad patres retulit; Ibi
cum diu de sententiis certatum ēēt. et
magna pars senatu principe eius sen
tentia. 7 manlio torquato cū tirannis

bellum gerendum fuisse censerent;
hostib; 7 siracusanorū. et ppli. R. et ur
bem recipi. ñ capi. et receptam legib;
antiquis 7 libertate stabilire ñ fessam
miseranda seruitute bello affligi;
Inter tyrannorū 7 ducis romani certa
mina. p̄mium uictoris in medio posi
tam urbem pulcherrimā ac nobilissi
mam; Fuisse horreum atq; erarium
quondam. p. R. cuius munificentia ac do
nis multis tempestatib;. hoc deniq;
ipso punico bello adiuta ornataq; res. p.
ēēt; Si ab inferis existat rex hiero
fidissimus imperio romano cultor q̄ ore
aut siracusas aut romam ei ostendi pos
se. cum ui semirutam ac spoliatā patri
am respexerit. ingrediens romam in
uestibulo urbis pp̄e in porta spolia pa
trię sue uisurus sit; Haliaq; cum ad
inuidiam consulis. miserationemq; sicu
lorū dicerentur. mitius tamē decreuerit
patres. tam marcelli quę is gerens bel
lum uictorq; egisset rata habenda. et
se in reliquum curę senatui fore rem
siracusam; Mandaturosq; consuli le
uino. quod sine iactura rei. p. fieri posset
fortunis eius ciuitatis consuleret; Missis
duob; senatorib; in capitoliū ad consu
lem uti rediret in curiam. et introduc
tis siculis. s. c. recitatum ē; Legatiq;
benigne appellati ac dimissi ad genua
se marcelli cos. pciecerunt. et obsecran
tes. ut quę deplorande aclevande ca
lamitatis causa dixissent ueniam eis
daret. in fidem et clientelam q; se ur
bemq; siracusas acciperet potens; Con
sul clementē appellatos eos dimisit;
Campanis deinde senatus datus ē quorū
oratio miserabilior causa durior erat;

Neq; enim meritas penas negare pote-
rant. nec tirannj erant in quos culpā
deferrent. s; satis pensum penarum;
Tot ueneno absumptis. tot securj pcussis.
senatorib; credebant; Paucos nobilium
superiores ee. quos nec sua conscientia. ut
quicq; de se grauius consulerent impule-
rit; Ne uictoris ita captis damnauerit;
Eos libertatem s; suisq; 7 bonoꝝ aliq; par-
tem orare ciues romanos affinitatibus
plerosq; 7 ppinquis iam iam cognatio
nib; ex conubio uetusto iunctos; Sum
motis deinde 7 templo paulisp dubita-
tum an arcessendus a cappua. q. ful
uius ee; Mortuus enim post captā
claudius consul erat; Coram
imperatore qui res gessisset. sicut inter
marcellum siculosq; disceptatū fue-
rat. disceptaretur; Dein cum. m. at-
tilium. ch. fuluiū. frs flacc. legatos
eius atq; minucium. et L. ueturiū
phylonem; Item claudij legatos. quj
omnib; gerendis reb; an fuerant in
senatu uiderent. nec fuluium auocarj
a cappua. nec differrj campanos uel
lent. interrogatus sententiam. m. atti
lius regulus cuius ex his quj ad cap
puam fuerant maxima auctoritas
erat. in consilio inquit arbitror me
fuisse consulib; cappua capta; Cum
quereretur qui campanoꝝ bene merit'
de r. p. nr̄a ee. duas mulieres cōp
tum e bestiam oppiam atellanā cap
pue habitantem 7 flauculam cluj
uiam que quodam questum corpore
fecisset illam cottidie sacrificasse p salu
te 7 uictoria. p. R. hanc captiuis egen
tib; alimta clam suppeditasse; Ceteroꝝ
omniū campanoꝝ eundē q̄ nos anj
mum quem carthaginiensium fuisse
securiq; pcussos. a. q. fuluio uicisse.
magis quoꝝ dignitas inter alios quā
quoꝝ culpe minebat p senatum agi
de campanis. qui ciues romanj sint
iniussu popli n̄ uideo posse; Idq; 7 ma
iores nr̄os in satricanis factum ee cum
defecissent. ut. m. antistius. tr. pl. prius
rogationem ferret. sciretq; plebs. ut
senatui de satricanis sententie dicende
ius ee; Itaq; censeo cum. tr. pl. agen
dum ee ut eoꝝ unus pl's ue rogationē
ferant ad plebem qua nobis statuendi
de campanis ius fiat; L. atilius. tr.
pl. ex auctoritate senatus. plebem in
h uerba rogauit; Omnis campani a
tellanum calanj sabbatinj qui se dedi
derunt in arbitrium. ditionemq;
p. R. fuluio pre cons. quosq; una se
cum dediderit agrum. urbemq; diuina
humanaq;. utensiliaq;. siue quid alj
ud dediderit. de his reb; quid fieri
uelitis uos rogo quirites; Plebes sic
iussit. qđ senatus iuratus maxima
pars censeat qui adsidens id uolum'
iubemusq;; Ex hoc plebei scito senat'
consultus appie claudieq;. primū bona
ac libertatem restituit; Si qua alia pre
mia petere ab senatu uellent uenire e
as romam; Campanis in familias sin
gulas decreta factaq; n̄ operepretiū est
omīa enumerare; Alioꝝ bona publi
canda. ipsos libos q; eoꝝ 7 coniuges uē
dendas extra filias que enupsissent p'
usq; in ptō. r'. potestate uenirent; Ali
os in uincula condendos. ac de his
posterius consulendum; Alioꝝ cāpa
noꝝ summā etiam census distinxerunt
publicanda nec ne bona eent pecua

captiua p̄ter equos ⁊ mancipia · p̄ter
pubes uiriles sexus · ⁊ omnia que solo
n̄ continerentur restituenda censue
runt diuis; Campanos omīs atella
nos · calatinos · sabbatinos · extra quā
qui eoꝝ aut ipsi aut parentes eoꝝ apud
hostes eēnt libos ēē iussert · ita ut nemo
eoꝝ ciuis · R̄ · aut latini nominis · s; neue
quis eoꝝ qui cappue fuisset dum porte
clause eēnt in urbe agroue campano in
tra certam diem maneret; Locus ū ha
bitarent trans tybim · qui n̄ contingēt
tybim daretur; Qui in et capte nec in
urbe campana · que a poplo · r · defecis
set p bellum fuissent · eos cis lirim am
nem romam uersus; Qui ad romanos
transissent · p̄usq̄ cappuam hannibal
ueniret cis uulturnum emouendos
censuerunt · in equis eoꝝ ppius mare
quindecim milib; passuum agrum
edificiumue habet qui eoꝝ trans tibe
rim emoti eēnt · ne ipsi posteriue eorum
uspiam pararent haberentue · n̄ inue
niente agro sutrino nepesinoue agro
dum nequi maioꝝ q̄ · L · iugerum ag̃
modus eēt senatoꝝ omnium quiq; ma
gistratus cappue · atelle · galethe gessis
sent · bona uenirent cappue iussert;
Libera corpora que uenundari placuerat
romam mitti · ac rome uenire; Signa sta
tuas eneas que capta de hostib; dicerentur
que eoꝝ sacra ac pphana eēnt ad pontifi
cum collegium rejecerunt; Ob hec decre
ta mestiores aliq̄to quā romam uene
rant · campanos dimiserunt; Nec iam
fului seuitiam in sese · s; iniquitatē dōm
atq; execrabilem fortunam suam incu
sabant; Dimissis siculis campanisq; ·
dilectus habitus; Scripto deinde exer

citus de remigum supplemento agi ceptū;
In quam rem cum neq; hominū satis ·
nec ex qua pararentur stipendiumq;
acciperent pecunie quicq̄ ea tempestate
in publico eēt · edixerunt consules · ut
p̄uatim ex censu ordinib;q; antea remi
ges darent cum stipendio dari isq;
dierum · xxx; Ad id edictum tantus
fremitus hominum tanta indignatio
fuit · ut magis dux q̄ materia seditioni
deesset; Secūm siculos campanosq; ·
plebem romanam pdendam lacerandāq;
s consules sumpsisse; P tot annos tribu
to exhaustos s nich reliqui p̄ter terrā
nudam ac uastam habere; Tecta · hos
tis incendisse; Seruos agri cultores · r · p ·
abduxisse; Nunc ad militiam paruo
ere emendo · nc̄ remiges impando · cui
si quid argenti · eri · fue fuerit stipendio
remigum · ⁊ tributis annuis ablatum;
Se uident qd̄ n̄ habeant nulla ui · nullo
impio cogi posse · bona sua uenderent
in corpora que reliqua eēnt seuirent
ne unde redimantur quid quicq̄ supi⁹
ēē; H n̄ in occulto · s; p palam in foro ·
atq; oculis ipsoꝝ consulum ingens tur
ba circumfusi fremebant; Nec eos seda
re consules nc̄ castigando · nc̄ consolan
do poterant; Spatium deinde his tri
bui se dare ad cogitandū dixerunt · quo
ipsi ad rem inspiciendam · expediendā
usi sunt; Senatum postero die habue
runt de remigum supplemento; Ubi cū
multa disseruissent cum equa plebis
recusatio eēt · uerterunt orationem eo
ut dicerent p̄uatis id seu equum · seu
iniquum onus iniungendum esse;
Nam unde cum pecunia in erario n̄ eēt
paraturos nauales socios? Quomodo

autem sine classibus, aut Siciliam optineri aut
Italia Philippum arceri posse, aut tuta Ita
lie litora esse. Cum in hac difficultate re
rum consilium hereret, ac prope torpor quidam
occupasset hominum mentes, tum Leuinus
consul magistratus senatui et senatum
populo sicut honore prestare, ita ad omnia
que dura atque aspera essent subeunda ducem
debere esse. si quid iniungere inferiori uelis, id
prius ante actuos ipse iuris statueris, fa
cilius omnes obedientes habeas. Nec im
pensa grauis est, cum ea plusquam pro uirili par
te sibi quemque capere principium uident.
Itaque classes habeat, quas ornare uolumus
p. r. priuatos sine recusatione remiges
dare, nobismet ipsis primum imperemus. au
rum, argentum signatum omnes senato
res crastino die in publicum conferamus.
ita ut anulos sibi quisque et coniugi et liberis
et filio bullam, et quibus filie sunt, sin
gulas uncias pondo auri relinquant.
Argenti qui curuli sella sederint, equi orna
menta et libras pondo ut ligium patel
lamque deorum causa habere possint. Cetera
senatores libram argenti tantum. eris
signati quina milia in singulos patres
familie relinquamus. Ceterum omne
aurum, argentum, es signatum ad
triumuiros mensarios extemplo defera
mus. Nullo ante s. c. facto, ut uolun
taria collatio et certamen adiuuande
rei p. excitet ad emulandum animos
primum equestris ordinis, dein reliquae
plebis. hanc unam uiam multa inter nos
collocuti consules inuenimus. Ingredimini
dis bene iuuantibus. res p. incolumis
et priuatas res facile saluas prestat; publica
prodendo tua nequiquam serues. In hec tan
to animo consensum est, ut gratie ultro con
sulibus agerentur. Senatu inde misso pro
se quisque aurum, argentum et es in pu
blicum conferunt, tanto certamine iniec
to, ut prima inter primos nomina sua uel
lent in publicis tabulis esse, ut nec trium
uiri accipiundo nec scribe referundo suf
ficerent. Hunc consensum senatus eques
ter ordo est secutus. Equestris ordinis
plebs. Ita sine edicto, sine coercitione
magistratus, nec remiges in supplementum,
nec stipendio res p. eguit. Paratisque
omnibus ad bellum, consules in prouincias
profecti sunt. Neque aliud magis tempus bel
li fuit, quo Carthaginenses Romanique
pariter uariis casibus immixti magis
in ancipiti spe ac metu fuerint. Nam
Romanis et in prouinciis, hinc in Hispania
aduerse res, hinc prospere in Sicilia luctum
et leticiam miscuerant. Et in Italia cum
Tarentum amissum damno et dolore,
tum arce cum presidio retenta preter spem
gaudio fuit. Et terrorem subitum pauo
remque urbis Rome obsessa et oppugna
ta Cappua, post dies paucos capta in le
ticiam uertit. Transmarine quoque res
quadam uice pensate. Philippus hostis tempore
haud satis oportuno factus. Etholi noui
adsciti socii, Atthalusque Asie rex iam uel
desponte fortuna Romanis imperium ori
entis. Carthaginenses quoque Cappua
amissa et Tarentum captum equabant.
Et ut ad menia urbis Romane nullo prohiben
te se peruenisse in gloria ponebant, ita pige
bat irriti incepti, pudebatque adeo se sper
tos, ut sedentibus ipsis ad Romana me
nia alia porta exercitus Romanus in
Hispaniam duceretur. Ipse quoque
Hispanie quo propius spe uenerant tan
tis duobus ducibus exercitibusque cesis de

bellatum ibi . ac pulsos inde romanos
ēē . eo pł . ibus . ab . L . martio tumultu
ario duce . ad uanum ⁊ ui r tītū uictoriā
redactam ēē . indignationes p̄bebant;
Ita equante fortuna suspensa om̄ia utri
usq; erant . integra spe . integro metu .
uelut illo tp̄re primū bellum incipient;
Hannibalem ante om̄ia angebant . qđ
cappua p̄tinacius oppugnata ab roma
nis q̄ defensa ab se . ⁊ multoꝝ italie po
ploꝝ animoꝝ auerterat . q̄s neq; om̄is
tenere p̄sidiis . n̄ uellet in multas par
uasq; partis cape exercitum . qđ mini
me tum expediebat poterat . ne deduc
tis p̄sidiis spei libam uel obnoxiam ti
mori sotioꝝ relinquere fidem; Pceps
in auaritiam et crudelitatē animus ad spo
lianda que tueri nequibat . ut uastata ho
sti relinquerentur inclinauit; Fo fedū con
silium cum incepto tum etiam exitu fuit;
Neq; enim indigna patientia m̄ ab alie
nabantur animi . s; ceteroꝝ etiam q̄ppe
ad plūs exemplum q̄ p̄tinebat; Nec cō
sul romanus temptandis urbib; sic un
de spes aliqua se ostendisset deerat; Sa
lapie p̄ncipes erant datius ⁊ blatthius;
Datius hannibali amicus . blatthius q̄
tum ex tuto poterat rem romanam fo
uebat . ⁊ p occultos nuntios spem p̄ditī
onis fecerat marcello s; sine adiutore da
sio res transigi n̄ poterat; Multum ac
diu cunctatus . et tum quoq; magis
inopia consilii potioris q̄ spe effectus
dasium appellabat; At ille cum ab re
aduersus tum emulo potentatus ini
micus rem hannibali apit; Accertito
utroq; hannibal cum p tribunali que
dam ageret . mox de blatthio cogitu
rus staret summoto p̄plō accusator .
et reus blatthius de p̄ditione dasium
appellabat; Enim ū ille uelut in manu
testare exclamat sub ocul̄ hannibalis
secum de p̄ditione agi; Hannibali atq;
eis qui aderant quo audatior res erat
minus simił ueri uisa ē; Emulationē
p̄fecto atq; odium ēē . ⁊ id crimen af
ferri; Qđ ⁊ testem habere n̄ posset .
liberius fingenti; Ita inde dimissi sunt;
Nec blatthius ante abstitit . tam̄ audaci in
cepto q̄ idem optundendo docendoq; q̄
ea res ipsis patrieque salutaris ēēt pui
cit . ut p̄sidium punicum autē numide
erant salapiaq; tradetur marcello; Nec
sine cede multa tradi potuit; Longe for
tissimi equitum . toto punico exercitu
erant; Itaq; quam q̄ inpuisa res fuit;
Nec usus equoꝝ in urbe erat . tam̄ armis
inter tumultum captis . ⁊ eruptionem
temptauerunt . ⁊ cum euadere nequirent .
pugnantes . ad ultimum occubuerunt;
Nec plus . l . ex his in potestatē hostium ui
ui uenerunt; Plusq; aliq̄to damni . hec
ala equitum missa hannibali q̄ salapia
fuit; Nec deinde unq̄ penus q̄ longe
plurimum ualuerat . equitatu supioꝝ fuit;
Per idem tp̄s cū in arce tarentina uix inopia
tolerabilis ēēt . spem omnē p̄sidium qđ
ibi erat romanum p̄fectusq; p̄sidii atq;
arcis . m . liuius . in cōmeatib; ab sicilia
missis habebant; Qui ut tuto p̄ter ue
herentur horam italie classis . xx . fer
me nauium regii stabat; Perat classi
cōmeatib;q; . d . quintius obscuro gn̄e
ortus . ceterum multis fortib; factis militari
glā illustris; Primo quinq; naues quarū
maxime due triremes;
a marcello ei tradite erant . habuit pos
tea rem impigre sepe gerenti . tres addite

quinq; remes; Postremo ipse a sociis re
giniſq; ⁊ auellia ⁊ a pesio debitas ex fede
exigendo classes · xxx · nauium · sicut
ante dictum ē efficit; Huic ab regio
pfecte classi democrathes cū pari classi
nauium tarentinaꝝ numero · xv̄ · fer
me ab urbe ad sacri portem obuius fuit;
Uel istum forte inpruidens fictur certami
nis romanus ueniebat · s; circa crothonē
sibarimq; suppleuerat remigio nauis
instructamq; ⁊ armatam egregie pro
magnitudine nauium classem habebat;
Et tum forte sub idem tps ⁊ uentq uis omīs
cecidit · ⁊ hostes in conspectu fuere ut cō
ponenda armamīta expediendoq; remi
gem ac militem ad inminens certamen
satis tpris eēt; Raro alias tantis anime
nisi concurrerēt classes; Quippe · cum in
maioris discrimē rei q̄ ipse erant pugna
rent; Tarentini ut recupata urbe ab ro
manis post centesimū ppe annum arcē
etiam libarent · spe commeat⁹ q; hostib;
finatui p̄lio possessionē maris ademissent
interclusuros; Romani ut retenta posses
sione arcis ostenderent · n̄ ui ac uirtute s;
proditione ac furto tarentū amissum;
Itaq; ex utraq; parte signo dato cum ro
stris concurrissent · neq; retro nauem
inhiberent · nec dirimi ab se hostem pateren
tur · q̄uis indeptus nauem erat · ferrea
iniecta manu · ita conserebant · ⁊ ppinq̊
pugnam · ut n̄ missilib; tm̄ · s; gladiis et
ppe collato pede quereretur; Prore inter
se iuncte herebant puppes alieno remi
gio circumagebantur ita in arto stipate
erāt naues · ut uix ullum telum in mari
uanum inciderēt frontib; uelut pedestris
acies urgebant · puiq; naues pugnantib⁹
erant; Insignis tamē inter ceteras pugna fuit
duarum · que prime agminis concurrerāt
inter se; In romana naue · ipse quinctius
erat; In tarentina nico cui perconi fuit
cognomē non publico modo · s; p̄uato q̄
odio inuisus atq; infestus romanis q̄d
eius factionis erat · que tarentū hanni
bali prodidat; Hic quinctium simul pug
nantem · hortantemq; suos incautum
hasta transfigit; Ille atq; p̄ceps cū armis
pcidit ante portam; Victor tarentinus
inturbatā duce amisso nauem impigre
transgressus · cū summouisset hostis et
pra iam tarentinoꝝ eēt · puppim male
conglobati tuerentur romani · repente
et alia a puppe triremis hostium appa
ruit; Ita in medio circūuenta romana
nauis capitur; Hinc ceteris error inie
ctus · ut p̄toriam nauem captā uidere ·
fugientesq; passim alie in alto merse ·
alie in terram remis abrepte mox p̄de
fuerint thurinis metapontinisq; exone
rariisq; cōmeatus equabantur; P pau
ce in potestatē hostium uenere; Alie ad
incertos uentos hinc atq; illinc obliqua
transferentes uela in altum euecte sunt;
Nequaq̄ pari fortes p eos dies ta
renti res gesta; Nam ad · iiii · hominū
frumītatum egressa · cū in agris passim
uagarentur · liuius qui arci p̄sidioq;
romano p̄erat · intentus in omīs occasi
ones gerende rei · c · p̄sium impigrum
uirum cum · ii · armatoꝝ ⁊ arce p̄misit;
Qui uage effusos p agros palatosq;
adortus · cū diu passim cecidisset pau
cos ex multis · trepida fuga incedentis
semi apertis portarum forib; in urbem
cōpulit · ne urbs eodem impetu caperet;
Ita equate res ad tarentū romanis uicto
rib; maris ruinis spes que in oculis

fuerat utrosq; frustrata pariter; P idem tempus leuinus consul jam magna parte anni circumacta in siciliam ueterib; nouisq; sociis expectatus circumuenisset; primum ac potissimum omnium ratus siracusanis noua pace incondita cōponere res agrigentum inde qđ belli reliquum erat tenebaturq; a carthaginiensium ualido p̄sidio duxit legiones. et affuit fortuna incepto; H anno erat imperator carthaginiensium. s; omnem inmuttine numidisq; spem repositam habebat p totam siciliam uagus p̄das agebat ex sociis romanoꝝ neq; intercludi ab agrigento ui. aut arte ulla. nec quin erumperet ū uellet prohibi poterat; Hec eius glā q iam imperatoris quoq; fame officiebat. postremo in inuidiā uertit. ut ne bene geste quidem res iam hannoni ꝑꝑ auctorem satis lete eēnt. ꝑpter postremo p̄fecturam eius filio suo dedit. ratus cum imperio auctoritatē quoq; et inter numidas erepturum; Qđ longe aliter uenit; Nam ueterem fauorē eius sua insup inuidia auxit; Neq; ille indignitatem iniurie tulit. confestimq; ad leuinum occultos nuntios misit de tradendo agrigento; P quos ut ē facta fides cōpositusq; rei gerende modus. portam ad mare ferentē numide cum occupassent. pulsis inde custodib; aut cesis romanos ad ipsum missos in urbē acceperunt; Et cum agmine iam media urb; ac forum magno tumultuaretur. ratus hanno n̄ aliud q̄ tumultum ac secessionem id qđ et ante acciđat numidaꝝ ēē ad comprimendam seditionē pcessit;

Atq; ille cum ei multitudo maior q̄ numidarum pcul uisa. et clamor romanus haud quaq̄ ignotus ad aures accidisset. prius q̄ ad ictum teli ueniret. capessit fugam p aduersam portam emissus assumpto comite an epychide cū paucis ad mare puenit. nactiq; oportune paruum nauigium; Relicta hostib; sicilia de qua p tot annos certatū erat in affricam traiecerunt; Alia multitudo penoꝝ siculoꝝq; ne temptato qđē certamine cum ceci in fugam ruerent clausiq; exitus eēnt circa portas cesa;

Oppido recepto. leuinus qui capita rerū agrigenti erant. uirgis cesos. securi percussit; Ceteros p̄damq; uendit. omnem pecuniam romam misit; Fama agrigentinoꝝ cladis siciliam cum puasisset. omnia repente ad romanos inclinauerunt; Prodita breui sunt. xx. oppida. sex ui capta uoluntaria deditione in fidem uenerunt ad. xl. Quarum ciuitatum principib; p cuiusq; merito consul p̄mia penasq; exsoluisset coegissetq; siculos positis tandem armis ad agrū colendum animos conuertere. ut eēt n̄ incolarum modo alimentis frugifera insula. s; urbis rome atq; italie id qđ multis sepe tempestatib; fecerat annonam leuaret ab agaturna inconditā multitudinem secum in italiam transuexit;

Quattuor milia hominū erant mixti ex omni colluuione exules ob erati capitalia ausi pleriq;. qui cum in ciuitatib; suis ac sub legib; uixerant et postquā eos ex uariis causis fortuna similis conglobauerat agathirnam p latrocinia ac rapinam tolerantes uitam; Hos neq; relinquere leuinus insula tum primū noua pace coalescente uelut materiā nouandis reb; satis tutū ratus est;

Et regnis usui futuri erant ad ꝑplandū
bruttium agrum adsuetā latroci
niis querentib; manum; Et qđ ad si
ciliam attinet eo anno debellatū est;
In hispania ꝑncipio ueris · p · scipio
nauib; deductis euocatisq; edicto ·
tharracone socioꝝ auxiliis classem opa
riasq; hostium inde hibi fluminis
petere iubet; Eodem legiones ex hibnis
conuenire conuississet · ipse cum .v̄. soci
orum a tharracone pfectus ad exercitū
est; Quo cum uenisset ad loquendos
maxime ueteres milites qui tantis sup
fuerunt cladib; ratus contione aduo
cata ita disserit; Nemo ante me no — Scipio ita disserit;
uus imꝑator militib; suis ꝑusq̃ opa
eoꝝ usus ēēt grās agere iure ac merito
potuit; Me uob̄ priusq̃ prouinciam
aut castra uidēm obligauit fortuna .
ꝑmum qđ ea pietate erga patrem
patruumq; meum · uiuos mortuosq;
fuistis · deinde qđ amissam tanta cla
de ꝓuintie possessionem integram · et
p̄r · ⁊ successori m̄ uirtute urā optinui
stis; S; cum benignitate dn̄i id pa
trem atq; agamus · n̄ ut ipsi manea
mus in hispania · s; ne peni maneant;
Hec ut ꝑpria hibi stantes arceamus tran
situ hostis · s; ui ultro transeamus · transfe
ramusq; bellum; Vereor · ne cui uīm
maius id audaciusq; consilium q̃
aut p memoria cladium nup accepta
rum · aut p etate mea uideatur;
Aduerse pugne in hispania nullus in
animo q̃ meo minus oblitari possēt;
Quippe cui pateret patruus intra · xxx ·
dierum spatium · ut aliud sup aliud
cumularetur sup familie nr̄e funus
interfecti sunt; S; ut familiaris pe

ne orbitas ac solitudo frangit animum
ita publica fortuna tum uirtus desꝑare
de summa rerum ꝓhibet; Eo fato q̃dam
fata nata nobis sors ē · ut magnis omib;
bellis uicti uicerimus; Vetera omitto ·
porsennam · gallos · samnites; A puni
cis bellis incipiam · q̃t classes · quot du
ces · q̃t exercitus · ꝑore bello amissi sūt;
Iam quid hoc bello memorem · omnib;
aut ipse affui cladib; · aut quib; affui
maxime unus omniū eas sensi; Trebia
thrasumnus canne qđ aliud sūt q̃ monu
menta occisoꝝ exercituum consuluq;
romanoꝝ · ad defectionē italie sicilie
maioris partis sardinie · adde ultimum
terrorem ac pauorem castra punica int̄
anienem ac menia romana posita uisū
ꝓpe in portis uictorem hannibalem;
In hac ruina rerum stetit una integra
atq; immobil uirtus p̄r; H oīa strata
humi erexit ac sustulit uos oīum ꝑmi
milites post cannensem cladem uaden
ti hasdrubali ad alpis italiamq; · qui si
se cum frē coniunxisset · nullum iam
nomen · s; p̄r · ductu auspitioq; patris
ei obstitisset; Et he scd̄e res illas aduersas
sustinuerunt; Nunc benignitate dm̄
omia scdā pspanda in dies letiora ac
meliora in italia siciliaq; geruntur;
In sicilia siracuse · agrigentum captum
Pulsi tota insula hostes · receptaq; ꝓuin
cia inditione · p̄r; In italia arripi re
cepti cappua capta · iter omne ab urbe
roma trepida fuga emsus hannibal
in extremum angulum agri bruttii
cōpulsus · nich iam maius ꝑcatur dōs ·
q̃ ut incolumi cedē · atq; abire ex hosti
um terra liceat; Quid ḡ minus con
ueniat milites q̃ alie sup alias clades

cumularentur ac dij ppe ipsi cum hā
nibale starent. uos hic cum parentib;
meis equentur enim etiam honore nōis
sustinuisse labentem fortunā pr̄. nec
eosdem qr illic omīa sedā letaq; sē ani
mis deficere. Nunc quoq; acciderunt
utinā tam sine meo luctu. q̄ͣ armauat;
Cum terra mariq; instrui oppugnationē
uidet. et ipse copias ita disponit; Oppi
danor̄. ii. ab ea parte qua castra ro
mana erant opponit q̄ngentis militib;
arcem insedit. quingentos tumulos
urbis in orem uerso imponit multi
tudinem aliam quo clamor q̄s ū uo
casset resistentem ad omnia occurrere
iubet; Patefacta deinde porta. eos q̄s
in uia ferente ad castra hostium instru
xerat mittit; Romani duce ipso p̄ci
piente parump cedere. ut ppiores
subsidijs in certamine ipso submitten
dis ēent; Et p̄mo haud impar stetere
acie subsidia; Deinde deinceps eidem sub
misse castris ñ auerterē solum in fugā
hostis. s; adeo effusis institerunt. ut ñ
receptui cecinisset. pmixti fugientib;
irrupturi fuisse in urbem uiderentur;
Trepidatio ū ñ p̄lio maior. q̄ͣ tota urbe
fuit; Multe stationes pauore atq; loca
deserte sē. relictiq; muri cum qua cuiq;
erat pximum desiluissent. qđ ob uere
suscipio in tumulū quem mercurium
cantant aduertit multis partib; nu
data defensorib; menia ēē omne se cas
tris excitos ire ad oppugnandā urbem
et ferre scalas iubet; Ipse trium pre se
iuuenum ualidor̄ scutis oppositis. in
gens enim iam uis omīs generis telor̄
ē muris uolabat ad urbem succedit;
Hortatur. impat que in rem sē. quod

plīmum ad accendendos militum ani
mos intererat testis spectatorq; uirtutis
atq; ignauie cuiusq; adest; Itaq; in
uulnera ac tela ruunt; Neq; illos mu
ri. neq; supstantes armati arcere que
unt; Quin certatim ascendunt; Et
ab nauib; eodem tpre ea que mari ab
luitur pars urbis oppugnata cepta ē;
Ceterum tumultus inde maior q̄ͣ ius hi
beri poterat dum applicant. dum par
tim exponunt scalas. militesq; dum
qr cuiq; pximum ē in terram euadere
ppant ipsa festinatione et certamine.
alia alios impediunt; Inter h̄ repleue
rat iam penus armatis muros. et uis
magna et ingenti copia congesta telor̄
suppedabant; S; neq; uiri. nec teli. nec
quicq̄ͣ aliud eque q̄ͣ menia ipsa sese de
fendebant; Rare enim scale altitudini
equari poterant. et quoq; que altiores
eo inferiores erant; Itaq; cum summus
quisq; euadē ñ posset. subirent tamen
alie tunere ipse frangebantur; Quidā
stantib; scalis cum altitudo caliginem
oculis offudisset. ad terrā delati sunt;
Et cum passim homines scaleq; ruerent. et
ipso successu audacia atq; alacritas hosti
um cresceret. signum receptui datū est;
Quod spem ñ presentis m̊ ab tanto certami
ne ac labore quietis obsessis. s; etiam in
posterum dedit scal et corona capi urbē
ñ posse opa et difficilia ēē et tps datum
ad ferendam ope imperatorib; suis; Vix
p̊or tumultus conticuerat cū scipio ab
defessis iam uulneratisq; recentis. inte
grosq; alios accipe scalas iubet. ui ma
iore aggredi urbem; Ipse ut ei nūtiatum
ē estum decede. qđ p piscatores tharra
conenses nec leuib; cum bis. nec ubi ea

sidente uagis ꝑuagatos stagnum comp
tum habebat . facilem pedib; ad muru͂
transitum dari eos armatos duxit ;
Medium ferme diei erat . ⁊ ad id qđ sua
sponte cedente in mare ē ut trahebatur
aqua . acer etiam septemtrio ortus in
clinatum stagnum eodem q° estus fere
bat ⁊ adeo nudauerat uada . ut alibi
umbilicotenus aqua ēēt . alibi genua
uix superaret ; Hoc cura ac ratione comp
tum in ꝓdigium ac đos uertens scip
pio qui ad transitum romanis mare
uerterent . ⁊ stagna auferrent . uiasq;
ante nunq̃ initas humano uestigio
aꝑirent . neptunum iubebat ducem
itineris equi ac medio stagno euadere
ad menia ab terra ingens labor succe
dentib; erat ; Nec altitudine tantum
menium impediebantur . s; qđ euntis
ad ancipitis utrimq; ictus subiectos
habebant romanos . ut latera infestio
ra subeuntib; q̃ aduersa corpora ēēnt
at parte in alia quingentis ⁊ ꝑ stag
num facilis transitus . ⁊ in murum
ascensus inde fuit ; Nam neq; ope
emunitus erat . ut ū ipsius loci ac
stagni p̄sidio satis creditum foret . nec
ulla armatoꝝ aut custodia opposita
intentis omnib; ad opem offerendam
unde ꝑiculum ostendebatur ; Ubi
urbem sine certamine intrauere .
ꝓgunt inde q̃to maximo cursu pote
rant ad eam portam circa q̃ omne
contractum certamen erat ; In quo
adeo intenti omnium ñ animi solum
fuere . s; etiam oculi auresq; pugnanti
um spectantiumq; adhortantiū pug
nantis . ut nemo ab tergo ante sentiret
captam urbem q̃ tecta in aduersos in

ciderunt ; Utrumq; ancipitē hostem
habebant ; Tunc uerbatis defensoribus
metu . ⁊ menia capta ⁊ porta intus forisq;
pariter refringi cepta ; Et mox cedendo
confectis ac distractis ne iter impediret
forib; . armati impetum fecerunt ;
Magna multitudo ⁊ muros transcende
bant . s; ipsi passim ad cedem oppidanoꝝ
uersi ; Illa que portam ingressa erat
iusta acies cum ducib; dum ordinib;
media urbe in foꝝ ꝓcessit ; Inde cum
duob; itinerib; fugientis uidet hostis
alios ad tumulū in orientē uersum .
qui tenebatur quingentoꝝ militum
p̄sidio . alios in quā et ipse mago cum
omnib; fere armatis qui muris pulsi
fuerant refugerat . partim copiarum
ipse ad tumulum expugnandū mittit .
partim ipse ad arcem ducit ; Et tumu
lus p̄mo impetu ē captus . et mago
arcem conatus defendere . cum oīa
hostium plena uidet . neq; se multam
ēē . arcemq; ⁊ p̄sidium dedit ; Quo ad
dedita arx est . cedes tota urbe passim
facte ; Nec ulli pubēm qui obuius fuit .
parcebatur ; Tunc signo dato . cedib; fi
nis factus . ad p̄dam uictores uersi que
ingens omnis gn̄is fuit liboꝝ captiū
iure sexus ad . x̄ . capta ; Inde qui ciues
noue carthaginis erant dimisit urbēq;
⁊ sua omnia que reliqua eis bellū fecerat
restituit ; Opifices ad . ii̅ . hominum
erant eos publicos fore . p̄r . edixit . cū
spe ꝓpinqua libertatis si ad ministeria
belli enixe operam nauassent ; Ceteram mu
ltitudinem incolarum iuuenum ac na
ualidoꝝ seruoꝝ in classem ad supplementū
remigium dedit ; Et auxerat nauib;
octo captiuis classem ; Extra hanc

multitudinem hyspanorum obsides erant
quorum perinde ac si sociorum liberi essent cura
habita; Captus et apparatus ingens bel
li cathapulte maxime ferme . c . xx . mi
nores . cclxxxi . baliste maiores . xxiii .
minores . lii . scorpionum minorumque . et
armorum telorumque ingens numerus; Si
gna militaria . lxx . et auri argentique
relata ad imperatorem magna uis; Pa
tere auree fuerunt . cclxxxvi . libras
ferme omnes pondo argenti facti signa
tique decem et octo milia . et . cccc . pon
do uasorum argenteorum magnus numerus;
Hec omnia . c . flamminio questori appensa
adnumerataque sunt; Tritici . cccc . modi
um . hordei . cc . lxx . at naues onera
rie . lxv . in portu expugnateque quedam
cum suis oneribus frumento . armis . ere .
preterea ferroque et linteis sparto et nauali
alia materia ad classem edificandam .
ut minimum omnium inter tantas opes
bellicas carthago ipsa fuerit; Eo die
scippio . c . lelio cum sociis naualibus
urbem custodire iusso . ipse in castra le
giones reduxit . fessosque milites omnibus
uno die belli opibus quippe qui et acie
dimicassent . et capienda urbe tantum
laboribus periculisque adissent . et capta cum
his qui in arcem confugerant . in quo
etiam loco pugnassent . curare corpora
iussit; Postremo die militibus nauali
busque sociis conuocatis . primum diis
immortalibus laudes gratesque egit . qui
se non urbis solum opulentissime omnium
in hispania uno die compotem fecissent .
sed ante eo congessissent omnis affrice
atque hispanie opes . ut neque hostibus quicquam
relinqueretur . et sibi ac suis omnia super
essent; Militum deinde uirtutem

collaudauit . quod eos non eruptio hostium .
non altitudo menium . non explorata stagni
uada . non castellum in alto tumulo situm .
non munitissima arx deterruisset . quo
minus transcenderent omnia perrumperentque;
Itaque quamquam omnibus omnia deberet prec
puum muralis corone decus eius esse qui
primus murum ascendisset; Profiteretur
qui se dignum esse duceret dono; Duo pro
fessi sunt; Q . tibilius centurio legionis
quarte . et . sex . digitius socius naualis;
Nec ipsi tam inter se acriter contendebant .
quam studia excitauerant uterque sui corporis
hominum sociis; C . lelius . prefectus classis
legionarii . m . sempronius . tuditanus ad
erat; Ea contentio cum prope seditionem
ueniret . scippio tres recuperatores cum se
daturum pronuntiasset . qui cognita cau
sa . testibusque auditis iudicarent uter
prior in oppidum transcendisset; C . lelio .
et . m . sempronio aduocatis partis utri
usque cornelium caudinum de medio
adiecit; Eosque tres recuperatores conside
re et causam cognoscere iussit; Cum res eo
maiore ageretur certamine quod amoti
tante dignitatis non tam aduocati quam
moderatores studiorum fuerant . c . lelius .
relicto consilio ad tribunal ad scippionem
accedit . eumque docet rem sine modo ac mo
destia agi . ac prope esse . ut manus inter se
conferant; Ceterum si uis etiam absit ni
chilominus detestabili exemplo rem agi;
Quippe ubi fraude ac periurio decus petatur
uirtutis; Stare hinc legionarios milites .
hinc classicos per omnes deos paratos iu
rare magis que uelint quam que sciant
uera esse et obstringere periurio . non se so
lum suumque caput . sed signa militaria
et aquilas sacramentique religionem . hec

ad eum de sententia . p . cornelii . et . m .
sempronii deferre; Scipio collaudato
lelio ad contionem aduocauit . pronun
tiauitque se satis compertum habere . q .
tiberilium et sex . digitium pariter in
murum ascendisse . seque eos uirtutis
causa coronis muralibus donare; Tum
reliquos pro ut cuique meritum uirtusque
erat donauit; Ante omnes . c . lelium .
prefectum classis . et omni genere laudis
sibimet ipse equauit et corona aurea
ac . xxx . bubus donauit; Tum obsi
des ciuitatum hispanie uocari iussit;
Quorum quantus numerus fuerit . piget scri
bere; Quippe cum alibi . ccc . ferme . alibi
dcc . xxv . fuisse inueniam; Eque
et alia inter auctores discrepant . presidium
punicum . alius . x . alius . vii . alius
haud plus quam duum milium fuisse scri
bit . capta alibi supra . v . et . xx . inue
nias scorpiones maiores minoresque ad
. lx . captos scripserim . si auctorem grecum
sequar silenum; Si ualerium antiatem
maiorum scorpionum . vi . minorum . xiii;
Adeo nullus mentiendi modus est . ne
de ducibus quidem conuenit; Plerique
lelium prefuisse classi . sunt qui . m . iuni
um silanum dicant . arinem prefuisse pu
nico presidio deditumque romanis antias .
ualerius magonem alii scriptores tra
dunt; Non de numero nauium captarum .
non de pondere auri atque argenti . et reda
cte pecunie conuenit . si aliquis adsen
tiri necesse est media simillima ueri sunt;
Ceterum uocatis obsidibus . primum uniuer
sos bonum animum habere iussit . uenisse
se eos in populi . R . potestatem qui bene
ficio quam metu obligare homines mallet .
exterasque gentes fide ac societate iun
ctas habere . quam tristi subiectas ser
uitio; Deinde acceptis nominibus ciuita
tum recensuit captiuos . quod cuiusque po
puli essent . et nuntios domum misit .
ut ad suos quisque recipiendos ueniret;
Si quarum forte ciuitatum legati ade
rant . eis presentibus suos restituit; Cete
rorum curam benigne tuendorum . c . flam
minio questori attribuit; Inter hec e media
turba obsidum . mulier magno natu
mandonii uxor qui frater indebilis ilergetum
reguli erat . flens ad pedes imperatoris pro
cubuit . obtestarique cepit . ut curam
cultumque feminarum impensius custo
dibus commendaret; Cum scipio nichil
de futurum profecto diceret . tum rursus
mulier; Haud magni ista facimus in
quit; Quid enim huic fortune non satis est
aliam cura etatem harum intuentem .
nam ipsa iam extra periculum iniurie
muliebris cum simulat etate et forma
florentes circa eam indebilis filii eque no
bilitati parique omnes eam pro parente cole
bant . tum scipio mee populique . r . disci
pline causa facerem inquit . ne quid
quod sanctum usquam esset apud nos uiolaretur;
Nunc ut id curem impensius . uestra quoque
uirtus dignitasque facit . que ne in mal
quidem oblite decoris matronalis estis;
Spectate deinde integritatis uiro tradi
dit eas . tuerique haud secus uerecunde
ac modeste quam hostium coniuges ac ma
tres iussit; Captiua deinde a militibus
adducitur ad eum adulta uirgo . adeo
eximia forma . ut quacumque incedebat
conuerteret omnium oculos; Scipio
percunctatus patriam parentesque . inter
cetera accepit desponsatam eam princi
pi celtiberorum adolescenti; Exemplo g

uirgo forma eximia ad scipionem adducitur

parentib; sponsoq; ab domo accitis. cū
interim audiret depire eum sponseq; a-
more ū primū uenit accuratiore eum
sermone q̃ parentis alloquitur; Iuue-
nis inquit iuuenem appello. minor sit
inter nos huius sermonis uerecundia;
Ego cum sponsa uocata a militib; nr̄is
ad me ducta eēt. audiretq; tibi eam cor-
di eē. et forma faceret fidem. quia ipse
si frui liceret ludo etatis p̄sertim in recto.
et leto et legitimo amore 7 n̄ res. p̄. ani-
mum nr̄m occupasset. ueniam m̄ dari
sponsam impensius amanti uellem. tuo
cuius sponso amori faueo. Fuit sponsa
tua apud me eād q̃ apud soceros tuos
parentesq; suos uerecundia seruata ē
est. ut inuiolatum et dignum me teq;
dari tibi donum posset; Hanc mercedē
unam p eo munere pacis cor amicus po-
pulo. r. sis; Et si me uirum bonum cre-
dis eē. quales patrem patruumq; me-
um iam ante he gentes norant. scias
multos nr̄i similes in ciuitate romana
eē. nec ullum in terris hodie poplm̄ di-
ci posse quem minus ē hostem tuisq; eē
uelis. aut amicum malis; Adolescens
simul pudore 7 gaudio pcussus. dextm̄
scipionis tenens. deos oīs inuocare
ad grām illi p se referendam. q̃ iam s̄
nequaq̃ satis facultatis p suo animo.
atq; illius q̃ se eēt; Parentes inde cog-
natiq; uirginis appellati; Qui qm̄ gra-
tis s̄ redderetur. uirgo ad quā redimen-
dam satis magnum attulissent auri pō-
dus orare scipionem. ut id ab se donum
acciperet cepere ceperunt. haud minorem
eius rei apud se grām futurā eē affirmā-
tes. q̃ reddite inuiolate foret uirginis;
Scipio q̃do tanto ope peterent accepturū

se pollicitus. poni ante pedes iussit; Vo-
catoq; ad se lucejo. sup dotem inquit q̃
accepturus a socero es. h̃ tibi a me dota-
lia dona accedent; Aurumq; tollere ac
sibi habere iussit; His letus donis. hono-
rib;. dimissus domum impleuit plāris
laudib; meritis scipionis uenisse dissi-
millimum iuuenem uincentē omnia
cum armis. tum benignitate ac benefi-
ciis; Itaq; dilectum clientium habito.
cum dilectis mille. et. ccc. equitib; int̃
paucos dies ad scipionem reuertit;
Scipio retentum secum lelium dum cap-
tiuos obsidesq; et p̄dam ex consilio eī
disponeret satis omnib; compositis da-
ta. v. reme captiuis. magone. et. xv.
fere senatorib; qui simul cum eo capti
erant in naue impositis nuntiū uicto-
rie romam amittit; Ipse paucos dies
quib; morari carthagine statuerat exer-
cendis naualib; pedestrib;q; copiis ab-
sumpsit; Primo die legiones in armis
quattuor milium spacio decurrerunt;
Scdō die arma curare. 7 tergere ante ten-
toria iussit; Tercio die rudib; inter se in
modum iuste pugne concurrerunt. p̄-
pilatisq; missilib; iaculati sunt; Quarto
die. quies data; Quinto iterum in ar-
mis decursum ē; Hunc ordinē laboris
quietisq;. quo ad carthaginem morati
sunt seruarunt; Remigium classi ci-
uesq; milites tranquillo in altum eue-
cti agilitatem nauium simulachris
naualib; pugna expiebantur; Hec ex-
tra urbem terra mariq; corpora simul
animosq; ad bellum acuebant; R. p̄.
ipsa strepebat apparatu belli. fabris om-
nium generum in publica officina in-
clusis. data cuncta pari cura subibat.

Scipio in exercitus
militum paucos dies
assumpsit;

nunc opib; aspiciendis tps dabat · queq; in officinis · queq; in armamentario · que ac naualib; fabroz multitudo plurima in singula dies certamine ingenti faciebat; His ita inchoatis refectis queq; quassauerant muris · dispositisq; psidiis accurato iam urbis · tarraconem e pfectus; A multis legationib; · portinus in uia aditus; Quas partim dato responso ex itinere dimisit · partim distulit tharraconem · quo omnib; nouis ueterib; q; sociis edixerat conuentum · et cuncti fere qui cis hibrum incolunt popli etiam multi ulteriores puintie conuenerunt; Carthaginiensium duces · pmo ex industria famam capte carthaginis compresserunt; Deinde ut clarior res erat quam ut tegi ac dissimulari possent eleuabant uerbis · nec opinato aduentu · ac pe furto unius diei urbem unam hispanie interceptam; Cuius rei tam parue · et pmio elatum · insolentem iuuenem · in modico gaudio spem magne uictorie imposuisse; At ubi appropinquare tres duces · tres uictores hostium exercitus audisset · occursuram ei exemplo domesticoz funerum memoriam; Hec in uulgis iactabant · haud quaquam ipsi ignari · quantum sibi ad omnia uirium carthagine amissa decessisset;

Explicit liber · xxvii ;

Incipit liber · xxviii ;

Hic status rerum in hispania erat; In italia consul marcellus salapia p proditionem recepta · marmoreas et meles de samnitib; ui cepit · at tria milia militum ibi hannibalis que psidiis causa relicta erant oppressa; Prede aliquantum eius fuit militi concessa; Tritici quoq; ducenta xl · modium · et · cx · hordei inuenta; Ceterum nequaquam inde tantum gaudium fuit quanta clades intra paucos dies accepta est · haud procul herdonea urbe; Castra ibi · cn · fuluius pcos · habebat spe recipiende herdonee · que post cannensem cladem ab romanis defecerat · nec loco satis tuto posita · nec psidiis firmata; Negligentiam insitam ingenio ducis augebat spes ea · quod labare his aduersus penum fidem senserant · postquam salapia amissa excessisse his locis in bruttios hannibalem auditum est; Ea omnia ab herdonea p occultos nuntios delata hannibali simul curam socie retinende urbis · et spem fecere incautum hostem aggrediendi; Exercitu expedito · ita ut famam pe preueniret magnis itinerib; ad herdoneam contendit; Et quo plus terroris hosti obiceret · acies instructa accessit;

hannibal cum pconsule fuluio conflig[it];

Pari audacia romanus consilio · et uirib; impar copiis raptim eductis conflixit; Quinta legio · et sinistra ala acriter pugnam inierunt; Ceterum hannibal signo equitib; dato · ut cum pedestres equesq; occupassent psenti certamine oculos animosq; circumuecti · pars castra hostium · pars terga trepidantium inuaderent · ipse in fuluis similitudinem nominis · quia · cn · fuluium pretorem biennio ante in isdem deuicerat locis · increpans similem euentum pugne fore affirmabat; Neq; ea spes uana fuit; Nam cum quominus acie · et peditum certamine multi cecidissent romanoz starent tamen ordines signaq; equestres tumultus a tergo simulatus clamor hostilis auditus · sextam ante legionem que in secunda acie posita prior ab numidis turbata est;

Quinta deinde atque eos qui ad prima signa erant avertit. Pars in fugam conversi, pars in medio cesi: ubi et ipse cn. fulvius cum undecim tribunis militum cecidit. Romanorum sociorumque quot cesa in eo prelio milia sint, quis pro certo affirmet? cum .xiii. alibi haud plus quam .vii. inveniam. Castris predaque victor potitur.

Herdoneam quia et defecturam fuisse ad romanos comperit, neque mansuram in fide si inde abscessisset, multitudine omnium et a ponto acthurios traducta incendit.

Occidit principes qui cum fulvio colloquia occulta habuisse comperti sunt. Romani qui ex tanta clade evaserant, diversis itineribus semermi ad marcellum consulem in samnium perfugerunt. Marcellus nichil ad modum tanta clade territus litteris rome ad senatum de duce ad exercitum ad herdoneam amisso scribit.

Ceterum eundem se qui post cannensem pugnam ferocem victoriam hannibalem contundisset ire adversus eum, brevem illi leticiam qua exultet facturum. Et rome quidem cum luctus ingens ex preterito, tum timor in futurum erat. Consul ex samnio transgressus ad numistronem in conspectu hannibalis loco plano cum penus collem teneret, posuit castra.

Prelium inter marcellum consulem et hannibalem.

Addidit et alia fidentis spem quod prior in aciem deduxit. Nec detractavit hannibal ut signa portis efferri vidit. Ita tamen aciem instruxerunt, ut penus dextrum cornu in colle erigeret, romani sinistrum ad oppidum applicarent. Ab hora tercia cum ad noctem pugnam extendissent, fessique pugnando prime acies essent, ab romanis prima legio et dextra ala, ab hannibale hispani milites et funditores baliares;

Elefanti quoque commisso iam certamine in prelium acti. Diu pugna neutro inclinata stetit. Prime legioni tercia dextre ale sinistra subiit; et apud hostes integri fessis pugnam accepere. Novum atque atrox prelium ex tam segni repente exarsit, recentibus animis corporis et nox incertam victoriam diremit. Pugnantis postero die romani ab sole orto in multum diei stetere in acie, ubi nemo hostium adversus prodiit, spolia per ocium legere et congestos in unum locum cremavere suos. Nocte insequenti hannibal silentio movit castra, in apuliam abiit. Marcellus ubi lux fugam hostium aperuit, sauciis cum presidio modico numistro relictis, prepositoque his L. furio purpurione tribuno militum, vestigiis institit sequi. Ad venusiam adeptus eum est.

Ibi per dies aliquot cum obstationibus procursaretur, mixta equitum peditumque tumultuosa magis prelia qui a to maluerant attellanis galatiam migrare iussit. Traducti inter multas magnasque res que nunc secunde, nunc adverse occultabant cogitationes hominum, ne tharentine quidem arcis excidii memoriam. Ogulnius et p. aquilius in etruriam legati frumentum ad coemendum prefecti, et mille milites de exercitu urbano par numerus romanorum ut eodem in presidium cum frumento missi sunt. Iam estas in exitu erat, comitiorumque consularium instabat tempus. Sed littere marcelli negantis de re publica esse vestigium abscedi ab hannibale cui cedenti certamenque abeunti gravis ipse instaret curam iniecerant ne aut cos. marcellum cum maxime res agentem a bello advocarent.

aut in annum . cos . deessent; Optimum
visum e quamq extra italia eet . ualeriu
potius consulem ex sicilia reuocas; Ad
eum littere iussu senatus . ab . L . mallio p
tore urbis misse cum litteris consulis . m .
marcelli ut ex his nosceret que causa pa
trib; eum potius q collegam reuocandi
ex puincia eet; Eo fere tpre legati ab re
ge siphace romam uenerunt queq; pspa
plia rex cum carthaginiensib; fecisset . me
morantes regem nec inimiciore ulli pplo
q carthaginiensi . nec amiciorem q roma
no ee affirmabant; Misisse antea legatos
hispaniam . ad . cn . 7 publium cornelios
imperatores romanos . nunc ab ipso uelut
fonte petere romana amicitiam uoluis
se; Senatus n legatis m benigne respo
dit . s; et ipse legatos cum donis ad rege
misit . L . genucium . poetilium . p . popi
lium; Dona tulere togam 7 tunicam
purpuream . sellam eburneam . pateram
ex . v . pondo auri factam; Protinus 7 ali
os affrice regulos iussi adire; His quoq;
que darentur porta toge ptexte . 7 ter
ne pondo patere auree; Et alexandriam
ad . p . ptholomeum 7 cleopatram reges .
m . atilius 7 m . acilius . legati . ad com
memorandam renouandamq; amici
tiam missi . dona tulere regi . togam et
tunicam purpuream cum sella ebur
nea; Regine pallam pictam cu amiculo
purpureo; Multa ea estate qua hec fac
ta sunt ex ppinquis urbib; agrisq; nun
pdigia; tiata sunt pdigia; Tusculi agnon cu
ubere lactenti natum; Iouis edis culm
fulmine ictum ac ppe omni tecto nuda
tum; Hisdem ferme dieb; anagnie
terram ante portam hic tam diem ac
noctem sine ullo ignis alimto arsisse.

et aues ad compitum anagninum in
luco diane nidos in arborib; reliquisse;
Tarracine in mare haud pcul portu . an
gues magnitudinis mire lasciuientium
piscium m exultasse; Tharquinijs . por
cum cu ore humano genitum; Et in ag
capenate ad lucum feronie . iiii . signa
sanguine multo diem ac noctem sudasse;
Hec pdigia hostijs maiorib; pcurata de
creto pontificum supplicatio diem rome
ad omnia puluinaria . alterum in cape
nati agro . ad feronie lucum indicta;
Marcus ualerius cons . litteris excitus
puintia exercituq; mandato . cincio p
tori . m . ualerio messala pfecto classis cu
parte nauium in affricam pdatum . si
mul speculatum . que popls carthagini
ensis ageret pararetq; misso . ipse dece
nauib; romam pfectus cum pspe per
uenisset . senatum extemplo habuit; Ubi
de suis reb; gestis commemorauit cum
annos ppe . lx . in siciliam . terra mariq;
magnis sepe cladib; bellatum eet . se eam
puintiam confecisse . neminem carthagini
ensem sicilia ee neminem siculum qui
fugati metu inde affuerint n ee omis in
urbes in agros suos reductos . arare de
sertam recoli terram tandem frugiferam
ipsis cultorib; poploq; . R . pace ac bello
fidissimam annone subsidium; Ex im
mutine 7 si quor alior merita q . pplin
. R . erant in senatum introductis . hono
res omnib; ad exsoluendam fidem a
consule habiti; Mutines etiam ciuis
romanus factus rogatione ab . tr . pl .
ex auctoritate patrum ad plebem lata;
Dum h rome geruntur . m . ualerius .
quinquaginta nauib; cum ante lucem
ad affricam accessisset . inpulso in agru

uticensem ascensionem fecit; Cumque la
te depopulatus multis mortalibus cum
alia omnis generis preda captis ad naues
redit. et ad siciliam transmisit. tercio
decimo die quam profectus est; Inde lilibeum
reuectus . ex captiuis questione habita h
compta consulique leuino omnia ordine per
scripta ut sciret quo in statu affrice res es
sent. ... numidarum cum masinissa gale
filio acerrimo iuuene carthagine esse et alios
per totam affricam milites mercede deduci
qui in hispaniam ad hasdrubalem traice
rentur. ut is quam maximo exercitu primo quoque
tempore in italiam transgressus iungeret se
hannibali in eo positam uictoriam crede
carthaginienses classem preterea ingentem
apparari ad siciliam repetendam . eamque
se crede breui traiecturam; H recitata a
consule ita mouere senatum . ut non expec
tanda ~~contra~~ comitia consulis censerent
sed dictatorem comitiorum habendorum causa
dici . et extemplo in prouintiam redeundum
Illa disceptatio tenebat . quo consul in si
cilia se m . ualerium . messalam qui tunc
classi preesset dictatorem dicturum esse aiebat;
Patres extra romanum agrum . eum
autem in italia terminari negabant dicta
torem dici posse . m . lucretius . tr . pl . cum
de ea re consuleret . ita decreuit senatus .
ut . cos . senatus priusquam ab urbe discederet po
pulum rogaret . quem dictatorem dici placeret
eumque quem populus iussisset; diceret dictato
rem; Si . cos . noluisset . pretor populum ro
garet; Sine is quidem uellet . tum tribu
ni ad plebem ferrent . cum . cos . se populum
rogaturum negasset quod sue potestatis esset .
pretoremque uetuisset rogare; Tr . pl . roga
runt plebesque sciuit fuluius qui tum ad
cappua erat . dictator diceretur; Sed quo
die quo plebis concilium futurum erat . cos .
clam nocte in siciliam abiit; Destitutique
patres . litteras ad . m . claudium mitten
das censuerunt . ut deserte ab collega rei
p . subueniret diceretque . quem populus iussis
set dictatorem; Ita a claudio . cos . ful
uius dictator dictus . et ex eodem plebis sci
to . q . ab . q . fuluio dictatore . p . licinius
crassus . pontifex maximus . magister
equitum dictus; Dictator postquam romam
uenit . c . sempronium . plesum legatum
quem ad cappuam habuerat . in etruriam
prouintiam exercitum misit in locum . c .
calpurnii . pretoris . quem ut cappue exerci
tuique suo preesset litteris presciuit; Ipse co
mitia in quem diem primum potuit dixit
que certamine in tribunos dictatoremque
incepto perfici non potuerant . galeria iuniorum que
sortem prerogatiuerat . q . fuluium . et . q .
fabium . cos . dixerant . eodemque iure uoca
te inclinassent . nisi . tr . pl . c . et . l . arria
ni intercessissent . qui neque magistratum
continuari satis ciuile esse aiebant . et
multo fedioris exemplum ipsum creari
qui comitia habet; Itaque si suum nomen
dictator acciperet se comitiis intercessuros;
Si aliorum preterquam ipsius ratio haberetur comi
tiis se moram non facere; Dictator causam
comitiorum auctoritate senatus plebis sci
to exemplis tutabatur; Namque . cn . serui
lio . cos . cum eo flamminius alter consul
ad trasimennum cecidisset ex auctorita
te patrum ad plebem latum . plebemque
sciuisse ut quoad bellum in italia esset
ex his qui consules fuissent quos et quotiens
uellet reficiendi . cos . populo ius esset .
exemplumque eam rem se habere ictus . l .
postumii megelli qui interrex cum his co
mitiis quem ipse habuisset . cos . cum . c .

iunio bubulo creatus eet. recens. q. fa
bij. qui s continuari consulatu̅ nisi to bo
no publico fieret pfecto nunq̄ isset; His ora
tionib; cum diu certatum eet. postremo
ita inter dictatorem ac tribunos conuenit.
ut eo qđ censuisset senatus staretur; Pa
trib; eo tempus r̄. p̄. uisum ē. ut p ue
teres et expertos belliq; peritos imperatores
res. p. gereretur; Itaq; moram fieri co
mitijs non placere; Concedentib; tri
bunis comitia habita. declarati. cos.
q. fabius maximus. iiii. q. fuluius. flac
cus; Pretores creati. l. ueturius. philo.
t. quintius. crispinus. c. hostilius. tu
bulus. c. auruleius; Magistratib; in
annum creatis. q. fuluius. dictatura
se abdicauit; Extremo estatis huius.
classis punica nauium. xl. cum pfecto
hamilcare in sardiniā traiecta obliens
ē primo. dein postq̄ ibi. p. manlius
uolso ptor. cum exercitu apparuit. cir
cum acta inde ad alterum insula elatus
charalitanum agrum uastauit. 7 cum
pda omnis gnis in affricam redit; Sa
cerdotes romani eo anno mortui. aliq̄t
suffectiq;; C. seruilius pontifex factus
in locum. t. othacilij. crassi. tj. sempni
c. f. longus. augur factus. in locum. tj.
othacilij. crassi. decem uiri item sacris
faciendis in locum. tj. f. longi. tj. sem
pnius. c. f. longus. suffectus. m. mar
tius. rex sacror mortuus ē. 7. m. emi
lius. papus maximus curio. neq;
in eor locum sacerdotes eo anno suffec
ti. 7 censores hic annus habuit. l. uetu
rium philonem. 7. p. licinium crassum
maximum pontificē; Crassus licinius.
nec consul. nec ptor ante fuerat q̄ censor
est factus; Ex edilitate gradum ad cen

suram fecisset. hij censores neq; senatum
legerunt. neq; quicq̄ publice. r. egert
Mors diremit; L. ueturius. inde 7 lici
nius censura se abdicauit; Ediles curu
les. ueturius. 7 p. licinius. uarus. lu
dos romanos diem unum instaurart;
Ediles plebis. q. catius. 7. l. porcius. lic
nius. ex multaticio argento signa enea
ad ceteros debere. 7 ludos p tpris hui
copia magnifici apparatus fecerunt;
Exitu anni huius die quarto 7 tricesimo
qua a tarracone pfectus erat. romam
uenit; Is q; cum agmine captiuor ingr
sus urbem. magnū concursū hominū
fecit; Postero die in senatum introduc
tus. captam carthaginē caput hispanie
uno die receptasq; aliquot urbes que
defecissent. nouasq; in societatem ad sci
tas exposuit; Ex captiuis compta his fe
re congruentia. queq; in litteris fuerant
m. ualerij. massale; Maxime mouit
partes hasdrubal transitus in italiam.
uix hannibali. atq; eius armis subsiste
tem; Productus 7 in contione lelius. ad
disseruit; Senatus ob res feliciter ab
scipione gestas in unum diem decreu;
C. lelium. primo quoq; tpre cū quib; ue
nerat nauib;. redire in hispaniā iussit;
Carthaginis expugnationē in hc annū
contuli multis auctorib; haud segnius
quosdam ee. qui anno insequenti cap
tam tradiderint; Qđ m minus simile ue
ri uisum ē. annum integrū scipionē
nich gerundo in hispania consumpsis
se; Q. fabio maximo. iiii. q. fuluio
flacco. iii. cos. idib; martijs. quo die
magistratum inierit. in italia ambob;
puintia decreta. regionib; tam parti
tum imperium; Fabius ad tarentum.

fuluius in lucanis abrutiis rem gereret;
M. claudio p rogatum in annum imperium
p̄tores sortiti prouincias. c. hostilius tubul9
urb̄. l. ueturius. philo pegrinā cum
galliam. t. quintius. crispinus. cappuā
c. aurunculeius sardiniam; Exercitus
ita p̄ prouincias diuisi. fuluio due legiones
quas in sicilia ualerius leuinius haberet;
Q. fabio. quib; in etruria successet. c. calpur
nius idem preēet prouincie exercitumq; q̄m
quintus fuluius habuisset. quintius op
tineret; C. hostilius. ab. c. lectorio. p p̄r
prouintiam exercitumq;. qui tum iam ari
mini erat acciperet; M. marcello. quib9. cōs.
rem gesserat. legiones decrete;
cum. le. licinio. his quoq; ē prorogatum
in sicilia imperium cannensis exercitus da
tus. eumq; supplere ex militib;. qui ex
legionib;. cn. fuluii supeēent iussi; Con
quisitos eos consules in siciliam misere.
additaq; ea sub q̄; cannenses militabant
quiq; ex p̄toris. cn. fuluii exercitu ob si
milem iram fuge missi eo ab senatu fuerāt.
c. aurunculeio eedem in sardinia legio
nes quib;. p. manlius. uolso eam prouin
tiam optinuerat decrete; P. sulpitio ea
dem legione. eademq; classe machedo
niam optinere iussus p rogatum in
annum imperium. xxx v. remes ex
sicilia tarentum. ac. q. fabium. cons.
mitti iusse; Cetera classe p̄oatum in
affricam. aut ipsum. m̄. ualerium.
messalam misere. seu. l. cinclum. seu.
m. ualerium. messalam; Nec de hispa
nia quicq̄ mutatum. n̄ q̄d n̄ in annu
is scipioni silanoq;. s; donec reuocati
ab senatu forent. prorogatum imperium
est; Ita prouincie exercitumq; in eum
locum partita imperia inter maiorū

rerum curas cum comitia maximi curio
nis. cum in locum. m. emilii. sac̄dos
sacerdos crearetur uetus excitauerunt
certamen patritiis negantib;. c. mamilii.
atelli. qui unus ex plebe petebat haben
dam rationem ēē. q̄ nemo ante eum n̄
ex patrib; id sacerdotium habuisset; Tri
bunis appellati ad senatū reiecerunt;
Senatus popli potestatem fecit; Ita p̄mus
ex plebe creatus maximus curio. c. ma
milius atellus; C. flamen dialem inui
tum. inaugurari coegit. p. licinius. pon
tifex maximus. c. ualerium. flaccum
decem uirorum sacris faciundis creatus.
in locumq; mutii sceuole demortui. c.
letorius; Causam inaugurare coacti
flaminis. libens reticuissem. ni ex ma
la fama in bonam uertisset ob adolescē
tia negligentē luxuriosamq;. c. flacc9.
flamen captus. ap̄. licinio pontifice ma
ximo. erat. l. flacco. fratri germano co
gnatisq; aliis ob eadem uitia inuisus;
Is ut animum eius sacrorum et cerimoniarum
cepit. ita repente exuit antiquos mores.
ut nemo tota iuuentute haberetur p̄
or. nec pbatior p̄morib; patrū suis pa
riter alienisq; ēēt; Huius fame consen
su elatus ad iustam fiduciam sui rem
intermissam p multos annos ob indig
nitatem flaminū priorum repetiuit.
ut in senatū introiret; Ingressum eū
curiam. cum. l. licinius p̄tor inde edu
xisset; Tr̄. pl. appellauit; Flam̄. uetu
stum iura sacerdotii repetebat. datū
id cum cum toga p̄texta. et sella curuli.
e flaminio ēē; Pretor n̄ exoletis uetu
state annalium exemplis stare ius. s; re
centissime cuiusq; consuetudinis usus
ualebat. nec patrum. nec auorum memoria

dialem quemq̄ ad ius usurpasset; Tri
bunū rem inertia flaminū ob literatā
ipsis n̄ sacerdotio damno fuisse cum
equum censuissent . ne ipso quidē cont̄
cedente p̄tore magno assensu patrum
plebi sue flam̄ in senatum introduxerēt;
Omnib; ita existimantib; magis sctitate
uite q̄ sacerdotii . iure eam rem flaminē
optinuisse; Consules p̄usq̄ in puintias
irent . duas urbanas legiones in supple
mentū q̄tum opus erat ceteris exerci
tib; militum scripserunt; Vrbanum
ueterē exercitum . fuluius . cōs . c . ful
uio flacco . legato . frī hic consul erat . in
etruriam dedit ducendum; Et legiones
que in etruria erant romam deducen
das . et fabius . cōs . reliquias exercitus
fuluiani conquisitas . fuere autē ad . ccc .
xxxvi . q . maximum filium ducere
in siciliam . ad . m . ualerium . pcōs . ius
sit; atq; ab eo duas legiones . et . xxxv .
remes accepe; Nich ea educte ex insu
la legiones minuerunt . nec uirib; .
nec specie eius puintie p̄sidium; Nā
cum p̄ter egregie suppletas duas uete
res legiones . transfugarū etiam nu
midarum equitum peditumq; mag
nam uim habet . siculos quoq; qui
in exercitu epichidis aut penoꝝ fuerāt
belli pitos uiros milites scripsit; Ea
externa auxilia cum singulis romanis
legionib; adiunxisset duoꝝ spēm exer
citum seruauit; Altero . l . cintium .
partem insule regnum qua jeronis fu
erat tueri iussit . altero ipso ceteram
insulam tuebatur . diuisam quondā
romani puniciq; impii finib; . Classes
q; . lxx . parte ut omni ambitu littoꝝ
p̄sidia ore maritime ēent; Et p inde do

minos laudaret castigaretq; . ita tantū
ea cura frumētiq puenit . ut romam mit
teret . et catinam conueheret ut unde exer
citui qui ad tarentum estiua acturus
esset posset p̄beri; Ceterum transportati
milites in siciliam . et erat maior pars lati
ni nominis sociosq; in conciliis . octaus
decimum annum dilectib; stipendiis
exhaustos ēē; Quotannis ferme clade
magna pugnare . alios in acie occidi .
alios morbos absumi . magis pire ē ci
uem q̄ ab romano miles lectus sit . q̄ qui
ab peno captus; Quippe ab hoste gratis
remitti in patriam ab romanis extra ita
liam in exilium uerius q̄ in militiam
abligari; Octauum iam ibi annum se
nescere cannensem militem moriturum
anteq̄ italia hostis excedat; Quippe nunc
tum maxime florens uirib; excedat . siue
tres milites n̄ redeant in patriam . noui
legantur . breui neminem supfuturū;
Itaq; qd̄ ipe diem res ipsa negatura sit . p̄
usq̄ ad ultimam solitudinē . atq; egestatē
pueniat . negandum p̄r . ēē; Si consenti
entes in hoc socios uideant romani . psec
to de pace cū carthaginiensib; iungenda
cogitaturos . aliter nunq̄ uiuo hanniba
le sine bello italiam fore; Hec acta in cō
ciliis . xxx . tum colonie . p̄r . erant;
Ex his . xii . cum omniū legationes rome
ēent negauerunt . cōs . ēē . unde milites
pecuniamq; darent; Hee fuere ardea
ne petes utrum alta . carseolico suessa .
cereis et iacates . narnia inter amna;
Nouare . cons . icti . cum absterrere eos a
tam detestabile consilio uellent . castigan
do . increpandoq; . plusq̄ leuitē agendo
psecturos rati eos ausos ēē consulibus
dicere aiebant . qd̄ consules in senatu

Cūptes colonie latinoꝝ militē ulṫius ad militiā romanis dandū negauerunt;

pnuntiarent in animũ inducere ñ pos
sent; Non enim detrectationẽ eam mune
rum militie . s; aptam defectionẽ a . p̃ r̃ .
ẽẽ; Redirent itaq; ppe in colonias . et
tanq̃ integram re loquuti magis q̃
ausi tantum nefas cũ suis consulent .
admonerent ñ campanos . neq; tarenti
nos ẽẽ eos . s; romanos inde oriundos .
inde colonias . atq; in agrum bello
captum urbis augende causa missos ;
Que libi parentib; deberent ea illos ro
manis debere si ulla pietas . si memo
ria antique patrie ẽẽt ; Consulerent
ig̃ de integro ; Nam tum quidẽ que
temere agitassent ea pdendum impio ro
mani tradendi hannibali uictorie ẽẽ ;
Cum alternis hec consules clamitassent .
nich moti legati . neq; se qđ domum re
nuntiarent hře dixerunt ; Neq; sena
tum suum quid noui consulẽt . ubi nec
miles qui legeret . nec pecunia que daret̃
in stipendium ẽẽ ; Cum obstinatos eos
uident consules . rem ad senatũ detule
runt ; Ubi tantus pauor animis homi
num ẽ mestus . ut magna pars actum
de impio diceret . idem alias colonias
facturas . idem socios consensisse omnis
ad pdendam hannibali urbẽ romanam ;
Consules hortari . et consolari senatum . et
dicere alias colonias in fide atq; officio
p̃stino fore ; Eas quoq; ipsas que offi
cio decessissent . si legati circa eas colonias
mittantur qui castigent ñ qui p̃centur .
uerecundiam imperii habituras esse ;
Permissum ab senatu his cum ẽẽt . agerẽt
que ut e re p̃ . ducerent . temptatis p̃us
aliaʀ coloniarũ animis . citauerunt
legatos . quesierũtq; ab his quid milites
ex formula paratos haberent p duo de
xx . coloniis ; M . sextilius fregellanus res
pondit . et milites paratos formula ẽẽ . et
plurib; opus ẽẽt plurib; daturos . et quicqđ
aliud imparet . uelletq; popls̃ . r̃ . enixe
facturos ; ad id s̃ neq; opes deesse .
animum etiam supeẽẽ ; Consules s̃ uideri
p̃fati pro merito eoʀ sua uoce collaudari
eos . nisi uniuersi in curia gr̃as egissent .
sequi in senatu eos iusserunt ; Senatus
q̃ poterat honoratissimos decreto allo
quutus eos . mandat consulib; . ut ad
poplm̃ eos pducerent . et inter multa
alia p̃clara que ipsis maiorib;q; suis pre
stitissent . recens etiam meritũ eoʀ in rẽ
p . cõmemorarent . ne nunc quidẽ post
tot s̃cl̃a sileantur fraudenturve . ne clau
de sua ; Signini fuere . et norani . saticu
lan̄iq; . et fragellani . et nuceriini . et adria
ni . et firmani . et ariminenses . et ab alto
mari potiani . et prestani . et cosani . et
mediterrani . beneuentani . esernini .
et spoletini . et placentini . et cremonẽses ;
Harum coloniaʀ subsidio tum imperium
p̃ r̃ . stetit ; His que gr̃e et in senatu . et ap
poplm̃ acte ; Duodecim aliaʀ coloniaʀ
que detractauerunt imperium mitionẽ
fieri uetuerunt . neq; illos dimitti . neq;
detineri . neq; appellari a consulib; .
Ea tacita castigatio . maxime ex dignitate
p̃ r̃ . uisa est ; Cetera expedientib; que
ad bellum opus erant consulib; . aurũ
uicesimum . aurum qđ in sanctiore erario
ad ultimos casus seruabatur pmi pla
cuit ; Prompta ad pondo auri . inde
quinquagena pondo data consulib; .
et . m . marcello . et . p . sulpitio p . cos̃ . et . L .
ueturio p̃tori . qui galliam puinciam
erat sortitus ; Additumq; fabio . cos̃ .
. c . pondo auri p̃cipuum . qđ in arcem

tarentinam portaretur. Ceterum usi sunt ad uestimenta presenti pecunia locanda exercitui qui in hispania bellum secundum suam famam ducisque gerebat. Prodigia quoque priusquam ab urbe consules proficiscerentur procurari placuit. In albano monte tacta de celo erant signum iouis arborque templo propinqua. Et hostiam lacus. Et capue et murus fortuneque edis, et sinu esse murus portaque. Hec de celo tacta. Cruentam etiam fluxisse aquam albanam quidam auctores erant. Et rome intus cellam edis fortis fortune de capite signum quod in corona erat in manum sponte sua prolapsum. Et priuerni satis constabat bouem locutum uolturiumque frequenti choro in tabernam deuolasse. et sinuesse natum ambiguo inter marem ac feminam sexu infantem quos androginos uulgus ut plera faciliore ad duplicanda uerba greco sermone appellat. et lacte pluisse. et cum elefanti capite puerum natum. Ea prodigia hostiis maioribus procurata. et supplicatio circa omnia puluinaria. obsecratio in unum diem indicta. et decretum. ut c. hostilius pretor ludos apollinis. sicut his annis uoti factique erant. uoueret faceretque. Per eos dies et censoribus creandis q. fuluius cos. comitia habuit. Creati censores ambo qui nondum cos. fuerant. m. cornelius cethegus. publius sempronius tuditanus. Censores ut agrum campanum fruendum locarent ex auctoritate patrum latum in plebem est. plebesque sciuit. Senatus legionem contentio inter censores de principe legendo tenuit. Sempronii lectio erat. Ceterum cornelius morem traditum patribus sequendum agebat. ut primus

censor ex his qui uiuerent fuisset eum principem legerent. et ibi manlius torquatus erat. sempronius. cui dii sortem legendi dedissent. et ius liberum eosdem dedisse deos se eo suo arbitrio lecturum facturumque. q. fabium maximum quem tum principem romane ciuitatis esse uel hannibale iudice uicturus esset. Cum diu certatum uerbis esset concedente collega lectus a sempronio princeps in senatu q. fabius maximus cos. Inde alius lectus senatus octo preteritis. inter quos m. cecilius metellus erat infamis auctor deserende italie post cannensem. In equestribus quoque notis eadem seruata causa. sederant perpauci. quos ea infamia attingeret. illis omnibus et multi erant adempti equi. qui cannensium legionum equites in sicilia erant addiderunt acerbitati etiam tempus ne preterita stipendia procederent his que equo publico emeruerant. sed decem nascendi equis priuatis facerent. magnum preterea numerum eorum conquisierunt qui equo mereri deberent atque ex his qui principio eius belli septem decem annos nati fuerant neque militauerant omnes errarios fecerunt. locauerunt inde reficienda que circa forum incendio consumpta erant. septem tabernas marcellum atrium regium. Transactis omnibus quibus rome agenda erant. consules ad bellum profecti. prior fuluius progressus capuam. post paucos dies consequutus fabius qui et collegam coram obtestatus. et per litteras marcellum quam acerrimo bello detineret hannibalem. dum ipse tarentum oppugnaret. Ea urbe adempta hostium undique pulsone uiri con-

sisteret · ne quid fidem respiceret habentis
ne rem orandi quidē causam in italia
fore; Regium etiam nuntium mittit
ad p̄fectum p̄sidij · qđ ab leuino · cōs ·
aduersus brutthios ibi locatū erat ·
·viii· hominum pars maxima ab aga
thirena · sicut ante dictum ē ex sicilia
traducta rapto uiuere hominū assuetoꝝ
Addiq; erant bruttioꝝ indidem pfuge
⁊ audacie · ꝙ audiendi omnia necessita
tib; pares; Hanc manum ad bruttium
p̄mum agrum depostulandum duci
iussit; Inde ad cantoneam urbem op
pugnandam impata · n̄ impigre solū
s; etiam auide executi · direptis fuga
tisq; cultorib; agri summa in urbem
oppugnabant; Marcellus et cōs · inte
ris exercitus · ꝙ ꝗ induxerunt in ani
mum neminem ducē romanum duce
tam parem hannibali q̄ se ēē · ubi p̄mū
in agris pabuli copia fuit · ex hibernis
pfectus ad canusium hannibali occur
rit; Sollicitabat ad defectionem ca
nusinos penus; Ceterum ut appro
pinquare marcellum audiuit · castra
inde mouit; Apta erat regio · sine
ullis ab insidias latebris; Itaq; in lo
ca saltuosa cedere inde cepit; Mar
cellus uestigijs instabat · castraq; ca
stris conferebat; ꝙ ope pfecto extem
plo in aciem legiones educebat; Han
nibal turmatim p equites peditūq;
iaculatores leuia certamina serens ca
sum uniuse pugne n̄ necessarium
ducebat; Tractus ē autē ad id qđ ui
tabat certamen; Nocte p̄gressum ad
sequitur locis planis · ac patentibus
marcellus; Castra inde ponentē pug
nando undiq; inmunitores opib;

[Left margin: Neminē ducē romanū tā parem hannibali q̄ marcellū;]

phibet; Ita signa collata · pugnatumq;
totis copijs; Et cum iam nox instaret ·
in arce equo discessum ē; Castra exiguo
distantia spatio ante noctem pmunita;
Postero die luce p̄ma · marcellus in aciē
copias eduxit; nechannibal detracta
uit certamen e multis uerbis adortat'
milites · ut memores trasumenni can
narumq; contundent ferociam hostis
urgere atq; instare eum · non castra po
nere pati n̄ respirare · aut circūspicere;
Cotidie simul orientem solem ⁊ romanā
aciem in campis uidendam ēē; Si uno
p̄lio haud incruentus habeat · quietius
deinde tranquilliusq; eum bellaturū;
His irritati adhortationib; · simulq; tedio
ferocie hostium ferocie instantium la
cessientiumq; acrit̄ p̄lium ineunt;
Pugnatum amplius duab; horis est;
Cedere inde ab romanis dextralia · et
extra ordinarij cepe; Quod ubi marcellus
uidit · duo de uicesimā legionem in
p̄mam aciem inducit; Dum alij tre
pidi cedunt · alij segniter subeunt · tur
bata tota acies est; Dein prsus fusa ·
ꝙ uincente pudorem · metu terga da
bant; Cecidere in pugnaq; ad ·ii· et
dcc · ciuium socioꝝq; In his ·iiii· ro
mani centuriones; Duo · tr̄ · mil · lici
nius ⁊ m · elinus; Signa militaria
·iiii· de ala prima que fugit · duo
de legione que cedentib; socijs succes
serat amissa; Marcellus postq̄ in ca
stra reditum ē · contionem adeo seuā
atq; acerbam apud milites habuit ·
ut p̄lio p diem totum infeliciter tole
rato · tristi irati ducis oratio eet;
Dijs immortalib; ut in tali re laudes
gratesq; inquit ago · qđ uictor hostis

[Right margin: Hannibal his uerbis suos adhortatur milites;]

cum tanto pauore incedentibus; uobis
in uallum. portasque non ipsa castra est
aggressus; Deseruissetis profecto eodem
terrore castra. quo omisistis pugnam;
Qui pauor hic. qui terror. que repente.
qui et cum quibus pugnaretis obliuio
animos cepit; Nempe idem sunt. hii
hostes quos uincendo. et uictos sequen
do priore estate absumpsistis. quibus di
es noctesque fugientibus per hos dies institis
tis. quos leuibus preliis fatigastis. quos hes
terno die. nec iter facere. nec castra po
nere passi estis; Omitto ea quibus gloriari
potestis; Cuius et ipsius pudere. ac pe
nitere uos oportet referam; Nempe e
quis manibus hesterno die diremistis
pugnam; Quid hec nox. quid hec dies
attulit. utrum his copie imminute sunt.
an illorum aucte; Nonne quidem michi tum
exercitui eloqui uideor. nec cum roma
nis militibus; Corpora tantum atque arma
ut eiusdem anni. ut eosdem animos
habuissetis. terga uidisset hostis.
signa alicui manipulo aut cohorti ab
stulisset. adhuc cesis legionibus romanis
gloriabatur; Vos illi hodierno primum
fugatique exercitus dedistis decus; Cla
mor inde ortus. ut ueniam eius diei
daret. ubi uellet deinde experiretur
militum suorum animos. ego uero experiar
inquit milites. et uos crastino die
in aciem deducam. ut uictores potius
quam uicti ueniam impetretis quam petatis;
Cohortibus que signa amiserunt. hordeum
dari iussit. centurionesque manipulorum
quorum signa amissa fuerant destrictis
gladiis discinctos destitui iussit; Et
ut postero die omnes equites peditesque
armati adessent edixit; Ita contio di
missa. fatendum iure ac merito sese in
crepitos. neque illo die uirum quemque
in acie romana fuisse preter unum du
cem. cui aut morte satisfaciendum.
aut egregie uictoria esset; Postero die
ornati armatique ad edictum aderant
imperatores; Collaudat pronuntiatque a
quibus orta pridie fuga esset cohortes queque
signa amisissent se in primam aciem educ
turum. edicere iam sese omnibus pug
nandum ac uincendum esse et ad niten
dum singulis uniuersisque. ne prius
hesterne fuge quam hodierne uictorie fa
ma romam perueniat; Inde cibo corpora
firmare iussi ut longior pugna esset uiribus
sufficerent. ubi omnia dicta que sunt
quibus exultarentur animi militum
in aciem procedunt; Quod ubi hannibali
nuntiatum est cum eo nimirum inquit
hoste esse. qui nec bonam. nec malam
fortunam ferre possit; Seu uicit fero
citer instat; Victus est instaurat cum
uictoribus certamen; Signa inde cane
re iussit. copias educit; Pugnatum
utrimque aliquanto quam pridie acrius est
penis et ad optinendum hesternum
decus adnitentibus romanis ad demen
dam ignominiam; Sinistra ala ab
romanis. et cohortes que amiserant
signa in prima acie pugnabant; Et
legio uicesima ab dextro cornu instru
cta; L. cornelius lentulus. et. c. clau
dius nero. legati. cornibus preerant;
Marcellus mediam aciem hortator.
testisque presens firmabat; Ab hanniba
le hispani primam optinebant frontem.
et id roboris in omni exercitu erat;
Cum anceps diu pugna esset. hanni
bal elefantos in primam aciem induci

iussit: si quem inicere ea res tumul
tum ac pauorem posset; Ea primo
turbarunt signa ordinesq; · et parti
occultatis · et partim dispulsatis circa
erant nudauerant una parte aciem;
Latiusq; fuga manasset · ni · c · decimus
flauius · tr · mil · signo arrepto primi
hastati · manipulum eius signi sequi se
iussissent; Duxit ubi maxime tumultum
conglobate belue faciebant · pilaq;
in eas conici iussit; Hesere omnia tela
haud difficile ex propinquo in tanta cor
pora ictu · et tam conferta turba;
S; ut non omnes uulnerati fuere · ita in quorum
tergis infixa stetere pila ut est genus
anceps in fugam uersi etiam integros
auertere; Tum iam non unus manipulus
sed pro se quisq; miles qui modo adsequi
agmen fugientium elefantorum pote
rat pila conicere; Eo magis ruere in
suos belue · tantoq; maiorem stragem
edere quam inter hostis ediderant · quanto ac
ius pauor consternatam agit quam insi
dentis magistri imperio regitur; In per
turbatam transcursu beluarum a
ciem signa inferunt romani pedites
et haud magno certamine dissipatas
trepidantesq; auertunt; Tum in fu
gientes equitatum inmittit marcellus
nec ante finis sequendi est factus · quam in
castra pauentes compulsi sunt; Nam
super alia que terrorem trepidationemq;
facerent · elefantiq; duo in ipsa porta
corruerant · coactiq; erant milites
per fossam uallumq; ruere in castra;
Ibi maxima hostium cedes facta; Cesa
ad · VIII · hominum · quinq; elefanti;
Nec romanis · incruenta uictoria fuit;
Mille ferme ex septingenti de duabus
legionib; · ex sociorum supra · ccc · occisi ·
uulnerati permulti ciuium sociorumq; ·
Hannibal nocte proxima · castra mouit;
Cupiente insequi marcellum prohibuit
multitudo sauciorum; Speculatores qui
prosequerentur agmen · missi; Postero die
retulerunt bruttios hannibalem petere;
Hisdem ferme dieb; · et ad · q · fuluium
· cos · hirpini et lucani · et uolcentes traditis
presidiis hannibalis queq; in urbib; habe
bant dediderunt sese; Clementerq; a con
sule · cum uerborum tamen castigatione ob er
rorem preteritum accepti sunt; Et brut
tiis similis res uenie facta est cum ab his
et uiuius et pactius · fratres longe nobilissi
me gentis eius eandem que data lucanis
erat condicionem deditionis petentes
uenissent; Q · fabius · cos · oppidum salle
tinis manduriam ui cepit · ibi ad hominum
capta · et cetere prede aliquantum; Inde ta
rentum profectus · in ipsis faucib; portus
posuit castra; Naues quas liuius tuta
dis commeatib; habuerat · partim machi
nationib; onerat · apparatu quoq; me
nium oppugnandorum · partim tormentis
et saxis · omniq; missilium telorum genere
instruit · onerarias solum que remis
agerentur · ut alii machinas scalasq;
ad muros ferrent · alii procul ex nauib;
uulnerarent menium propugnatores;
Hec naues ab aperto mari urbem aggre
diantur · instructe parateq; sunt; Et
erat liberum mare classe punica · cum philip
pus oppugnare etholos pararet contra
tramissa in bruttiis · interim captones
oppugnatores sub aduentu hannibalis
ne opprimerentur in tumulum a presen
ti impetu tutum se recipere; Fabium ta
rentum obsidentem · leue dictu ad rem

Tarentū fabio;

ingentem potiundam aduiuit; Presidiū
bruttiorum datum ab hannibale tarenti
ni habebant; Eius presidii prefectus depere
bat amore muliercule. cuius frater in exer
citu fabii. cos. Is certior litteris sororis
factus de noua consuetudine aduene
locupletis. atque inter populares tam ho
norati spem nanctus per sororem quolibet
impelli amantem posse quid speraret
ad consulem detulit; Que cum haud
uana cogitatio uisa esset, pro transfuga est
iussus tarentum transire. ac sororem
prefecto conciliatus. primo occulte temp
tando animum. dein satis explorata
leuitate blanditiis mulierib; perpulit
eum ad proditionem custodie loci cui
prepositus erat; Ubi et ratio agende
rei et tempus conuenit. miles nocte per
interualla stationum clam ex urbe
emissus ea que acta erant queque ut a
gerentur conuenerat ad consulem
refert; Fabius uigilia prima dato sig
no his qui in arce erant. quique custodi
am portus habebant ipse circumito
portu ab regione urbis in orientem uer
sa. occultus consedit; Canere inde tu
be simul ab arce simul a portu et nauib;
que ab aperto mari adpulse erant; Cla
morque undique cum ingenti tumultu
unde minimum periculi erat de indus
tria hortus; Consul interim silentio
continebat suos; Igitur democrates
qui prefectus classis fuerat. forte illo lo
co prepositus. postquam quieta omnia circa
se uidit. alias partes eo tumultu perso
nare. ut capte urbis interdum excitare
tur clamor ueritus ne inter cunctatio
nem suam consul aliquam uim faceret.
ac signa inferret presidium ad arcem
unde maxime terribilis accedebat sonus
traducit; Fabius cum ex temporis spacio
et ex silentio ipso quod ubi paulo ante strepe
bant excitantes uocantesque ad arma
unde nulla accedebat uox deductas cu
stodias sensisset. ferri scalas ad eam par
tem muri qua bruttiorum cohortem pre
sidium agitare proditionis conciliator
nuntiauerat iubet; Ea primum captus
est murus. adiuuantib; recipientib;que
bruttiis. et transcensum in urbem est;
Inde et proximare fracta porta. ut frequen
ti agmine signa inferrentur; Tum cla
more sublato sub ortum ferme lucis.
nullo obuio armato in forum perueniunt.
omnesque undique qui ad aedes arcem portum
que pugnabant in se conuerterunt; Prelium
in aditu fori maiore impetu quam perseue
rantiam commissum est; Non animo. non
armis. non arte belli. non uigore. ac uirib;
corporis. par romano. tarentinus erat;
Ergo pilis tantum coniectis. prius pene quam consere
rent. manus terga dederunt; Dilap
sique per nota urbis itinera. in suas ami
corumque domos; Duo ex ducib;. nicho. et
democrates fortiter pugnantes cecidere;
Philemones qui proditionis ad hannibalem
auctor fuerat. cum citato equo ex prelio
auectus esset. uagus paulo post equus
errans per urbem cognitus. corpus nusquam
inuentum est; Creditum uulgo est in
puteum apertum ex equo precipitasse;
Carthalonem autem prefectum punici presi
dii cum commemoratione paterni hospitii
positis armis uenientem ad consulem.
miles obuius obtruncat; Alii alios
passim sine discrimine armato sinermis
cedunt carthaginienses. tarentinosque
pariter; Bruttii quoque multi inter

fecit. seu per errorem. seu uetere in eos insito odio. seu ad proditionis famam. ut ui potius quam atque armis captum tarentum uideretur extinguendam; Tum a cede ad diripiendam urbem discursum; Milia xxx. seruilium capitum dicuntur capta. argenti uis ingens facti signatique. auri lxxxiii. pondo signata tabule prope. ut siracusarum ornamenta equerentur;

S; et maiore animo generis eius preda abstinuit fabius. quam marcellus; Qui interrogatis scribe quid fieri signis uellent ingentis magnitudinis dii sunt suo quisque habitu in domum pugnantium formati;

Deos iratos tarentinis relinqui iussit;

Murus qui inde urbem ab arce dirimebat dirutus est. ac disiectus; Dum hec aguntur. hannibal his qui cauloniam obsidebant in deditionem acceptis. audita oppugnatione tarenti. dies noctesque cursim agmine facto. consestinans ad opem ferendam captam urbem audisset. et romani suum hannibalem inquit habent;

hannibal de fabio et romanis inquit suum hannibalem habent;

Eadem qua cepamus arte tarentum amisimus; Ne tamen fugientis modo conuertisse agmen uideretur. quo constiterat. v. ferme ab urbe posuit castra; Ibi paucos moratus dies. metapontum sese recepit;

dolum hannibalis;

Inde duos metapontinos cum litteris principum eius ciuitatis ad fabium tarentinum mittit. fidem ab consule accepturos impunita his priora fore. si metapontum his cum presidio punico prodidissent; Fabius uera que afferrent esse ratus. diem qua accessurus esset metapontum constituit. litterasque ad principes dedit. que ad hannibalem delate sunt; Enimuero letus successu fraudis. si ne fabius quidem de dolo inuictus fuisset. haud procul metaponto insidias ponit; Fabio auspicanti. priusquam egrederetur ab tarento. aues semel atque iterum non addixerunt;

fabius dolo inuictus fuit;

Hostia quoque cesa consulenti deos. aruspex cauendum fraude hostili. et ab insidiis predixit; Metapontini postquam ad constitutum non uenerat diem remissi ut cunctantem hortarentur. ac repente comprehensi metu grauioris questionis detegunt insidias; Estatis eius principio qua hec agebantur. p. scippio in hispania cum hiemem totam reconciliandis barbarorum animis partim donis. partim remissione obsidum captiuorumque absumpsisset edesco ad eum clarus inter duces hispanos uenit; Erant coniunx liberique eius apud romanos; Sed preter eam causam etiam uelut fortuita inclinatio animorum que hispaniam omnem auerterat ad romanum apponi. c. imperio traxit. cum eadem causa indebili mandonioque fuit. haud dubie omnis hispanie principibus cum omni populariium manu relicto hasdrubale secedendi in imminentis castris eius tumulos. unde per continentia iuga tutus receptus ad romanos esset;

Hasdrubal cum hostium res tantis augescere incrementis cerneret. suasque imminui. ac fore ut nisi audendo aliquid mouerent qua cepissent fluerent. dimicare quam primum statuit; Scipio auidior etiam certaminis erat. cum ea spe quam successus rerum augebat. tum quod priusquam iungerentur hostium exercitus cum uno dimicare duce exercituque quam simul cum uniuersis malebat; Ceterum etiam si cum pluribus pariter dimicandum foret. arte quadam copias auxerat;

Nam cum uideret nullum esse nauium

usum . quia uacua omnis hispanie ora
classib; subductis nauib; tarracone na
uales socios terrestrib; copiis addidit . et
armorum affatim erat . ex que post captam
eam fecerat tanta opificum ; Cum his co
piis scipio ueris principio ab tharracone
egressus . iam enim et lelius redierat ab
roma . sine quo nichil maioris rei motum
uolebat ducere ad hostem pergit ; Per omnia
pacata eunti . ut cuiusq; populi fines
transiret prosequentib; excipientibusq; so
ciis in debilis per utroq; locutus haud
quamquam barbaris stolide incaute ue . sed
potius cum uerecundia grauitate pro
pterioremq; excusanti transitionem . ut necessa
riam quam gloriantti ea uelut primam occasio
nem raptam . scire enim se transfuge no
men execrabile ueterib; sociis nouis sus
pectum esse . neq; enim se reprehendere
nomen hominum sitam anceps odium
causa non nomen faciat ; Merita inde sua
in duces carthaginiensis commemorauit
auariciam contra eorum superbiamq; . et
omnis generis iniuria insitatq; pro plurimum ;
Itaq; corpus dumtaxat suum ad id tem
pus apud eos fuisse animum iam pridem
ibi esse . ubi uis ac fas crederent coli ; Ad
eos quoque confugere et supplices qui ne
queant hominum uim atq; iniurias
pati ; Se et id scipionem orare . ut tra
ditio sibi nec fraudi apud eum nec hono
ri sit . qualem ex hac die experiundo cogno
uerit . proinde opera eorum pretium faceret .
Ita pro suis respondet facturum ; Roma
nus nec pro transfugis habiturum qui
non duxerint societatem nostram ratam .
ubi nec diuini quicquam nec humani sancti
esset ; Producte deinde in conspectum his
coniuges liberiq; ; Lacrimantib; gau
dio redduntur . atq; eo die in hospitium
abducti ; Postero die federe accepta fides
dimissiq; ad copias adducendas ; Isdem
deinde castris tendebant . deinde ducib;
his ad hostem peruentum est ; Proximus car
thaginiensium exercitus hasdrubalis
prope urbem belusam erat ; Pro castris equi
tum stationes habebant ; Eas uelites
ante signaniq; et qui primi agminis
erant aduenientis ex itinere priusquam
castris locum acciperent . adeo contemptim
impetum fecerunt . ut facile appararet
quid utriq; animorum esset ; In castra tre
pida fuga compulsi equites sunt . signa
q; romana portis prope ipsis illata ; Atq;
illo quidem die irritatis tantum animis castra
romani posuerunt ; Nocte hasdrubal in
tumulum copias recipit ; plano campo .
in summo patenti ; Amnis fuluius ab tergo
ante circaq; ripa preceps oram eius om
nem cingebat ; Suberat et altera interi
or summissa fastigio planities . eam quoque
alteram crepido haud facilior in ascen
sum ambibat ; In hunc inferiorem cam
pum . postero die hasdrubal postquam
stantem pro castris aciem hostium uidit .
equites numidas leuiumq; armorum
baliaris et affros dimisit ; Scipio cir
cumuectus . ordines signaq; ostende
bat hostem precondamnata spe dimicandi
equo campo . captantem tumulos loci
fiducia non uirtutis armorumq; stare in
conspectu . sed altiora menia habuisse
carthaginem . que transcendisset mi
les romanus ; Nec tumulos . nec arcem
nec mare quidem armis obstitisse suis ;
Ad id fore altitudines quas cepissent
hostes . ut per precipitia et prerupta salli
entes fugerent ; Eam quoque se illis

fugam clausurum; Cohortesq; alterã
tenere fauces ualli p q̃ deferretur amnis
iubet · alterã uiam insidẽ que ab urbe
p tumuli obliqua in agros ferret;
Ipse expeditos qui p̃ore stationes hosti
um pepulerant ad leuem armaturã
infimo stantem supcilio ducit; Passa
p̃ma nichil aliud q̃ uia impediti sere;
Deinde ut sub ictum uenerunt telorum · p̃
mo omnis gñis uis ingens effusa in eos;
Ipsi contra saxa · que locus strata passim
omnia ferme missilia p̃bet ingerere;
Non milites solum · s; etiam turba colo
num immixta armatis; Ceterum quã
q̃ ascensus difficilis erat · & ppe obrue
bantur saxis q; telis assuetudine tam
succedendi muros · & ptinatia animi
subierunt p̃mi qui simul cepere aliqd
equi loci ubi firmo consisterent gradu
leuem et concursatorem hostem · atq;
interuallo tutum cum pcul missilib;
pugna eludit instabilem eundem
ad cõminus conserendas manus expu
lerunt loco · & cum cede magna in aciẽ
altiorem sup stantem tumulo impegere;
Inde scipio iussis aduersus mediam
euadere aciem uictorib; · ceteras copi
as cum lelio diuidit · atq; eum parte
dextra tumuli circumire · donec molli
oris ascensus uiam inueniret · iubet
ipse ab leua circuitu haud magno in
transuersos hostes incurrit; Inde pri
mo turbata acies est nutidum ad cir
cumsonantem undiq; clamorem flec
tere cornua · & obuertere ordines uolẽ.
hoc tumultu ei letius subiit · & dum
pedem referunt · ne ab tergo uulnera
rentur; Lata p̃ma acies locusq; ad e
uadendum et mediis datus ẽ qui p

tam iniquum locum stantib; integris
ordinib; elefantisq; ante signa locatis
numq̃ euasissent · cum ab omni parte
cedes fieret · scipio qui cornu leuo in
dextrum incurrerat maxime nuda late
ra hostium pugnabat etiam ne fuge q
dem patebat locus · & stationes utrimq;
romane dextra leuaq; insiderant uias ·
et porta castrorum ducis principumq; fu
ga clauserat · addita trepidatione elefan
torum quos territos eque hostis timebãt;
Cesa g̃ · ad · viii · hominum; hasdrubal
iam anteq̃ dimicaret pecunia rapta
elefantisq; p̃missis q̃ plurimos poterat
de fuga excipiens preter tagum flam
ad pireneum tendit; Scipio castris
hostium potitus · cum p̃ter libera capita
omnem p̃dam militib; concessisset · in
recensendis captiuis · x · peditum · ii ·
equitum inuenit · & hispanos sine p̃cio
omnis domum dimisit · affros uendere
questorem iussit; Circumfusa inde mul
titudo hispanorum · 7 ante deditorum & p̃
die captorum regem eum ingenti consen
su appellauit; Tum scipio silentio
p p̃conem facto · sibi maximũ nomen
imperatoris ẽẽ dixit · quo se milites sui
appellassent regium nomen alibi ma
gnum rome intolerabile ẽẽ regalem
animum in sẽ · si id hominis ingenio
amplissimũ ducerent tacite iudicarent
uocis usurpationem abstinerent; Cen
sere etiam barbari magnitudinẽ animi ·
cuius miraculo nominis alii mortales
stupent id ex tam magno fastigio asp
nantis; Dona inde regulis p̃ncipib⁹q;
hispanorum diuisa; Et ex magna copia
captiuorum · equorum · ccc · q̊s uellet eligeret
indebilem iussit; Cum affros uenderet

Imperatoris nomẽ
apud romanos
erat regium
q̊ intolerabile
uidebatur;

iussu imperatoris questor . puerum
adultum inter eos forma insigni cum
audisset regii generis esse ad scipionem
misit . quem cum percunctaretur scip-
pio . quis et cuias et cur . id etatis in
castris fuisset numidam esse ait . mas-
siuam populares uocare orbum a patre
relictum apud maternum auum .
galam regem numidarum eductum
cum auunculo masinissa . qui nuper cum
equitatu subsidio carthaginiensibus ue-
nisset . in hispaniam traiecisse . prohibitum
propter etatem a masinissa numquam ante pre-
lium misse eo die quo pugnatum cum
romanis esset . inscio auunculo clam ar-
mis equoque sumpto in aciem exisse . ibi
prolapso equo effusum in preceps . captum
ab romanis esse . Scipio cum adserua-
ri numidarum iussisset . que pro tribuna-
li agenda erant peragit . Inde cum se
in pretorium recepisset . uocatum eum
interrogat uelle ad masinissam reuerti .
Cum effusis gaudio lacrimis cupere di-
ceret . tum puero anulum aureum .
tunicam lato clauo cum hispano sagulo .
et aurea fibula . equumque ornatum do-
nat . Iussisque prosequi quoad uellet equitibus
dimisit . De bello inde consilium habitum
et auctoribus quibusdam ut confestim
hasdrubalem consequeretur anceps . ad-
tatus ne mago atque hasdrubal cum eo
iungeret copias presidio tantum ad insiden-
dum pireneo misso . ipse reliquum
estatis recipiendis in fidem hispanie
populis absumpsit . paucis post prelium
factum ad beculam diebus . cum scipio
rediens iam tharraconem saltu castu-
lonensi excessisset . Hasdrubal gisgo-
nis filius . et mago imperatoris ex ulte-

riore hispania ad hasdrubalem ueni-
re securum post male gestam rem au-
xilium . consilium in cetera exequen-
da belli habituro parum oportunum ibi
conferentibus quid in cuiusque prouincie
regione animorum hispanis esset unus
hasdrubal gisgonis ultimam hispa-
niam eorum que ad occeanum et gades
uergit ignaram adhuc romanorum esse .
eoque carthaginiensibus satis fidam cen-
sebat . Inter hasdrubalem alterum .
et magonem constabat beneficiis scip-
pionis occupatos omnium animos .
publice priuatimque esse . nec transitionibus
finem ante fore . quam omnes hispani milites .
aut in ultima hispanie amoti . aut
traducti in galliam forent . Itaque etiam
si senatus carthaginiensium non censuisset
eundum tamen hasdrubali fuisse in itali-
am . ubi belli caput rerum summa esset .
Simul et hispanos omnes procul ab nomine
scipionis ex hispania abduceret exer-
citum eius cum transitionibus tum ad-
uerso prelio imminutum hispanis repleri
militibus . et magonem hasdrubali gis-
gonis filio . tradito exercitu ipsum cum
grandi pecunia ad conducenda mer-
cede auxiliaris traicere . hasdrubalem
gisgonis . cum exercitu penitus in lu-
sitanum abire . nec cum romanis con-
ferere masinisse ex omni equitatu quod
roboris esset . IIII . equitum expleri .
eumque uacuum per citeriorem hispa-
niam sociis opem ferre hostium . op-
pida atque agros populari . His decre-
tis exequenda . que statuerant digressi .
Hec eo anno in hispania accepta . Ro-
me fama scipionis in dies crescere fa-
bio tarentum captum magis quam

uirtute glie tam ee fuluij senescere fa
ma; Marcellus etiam aduso rumore
ee sup q quod primo male pugnauerat
q uagante p italiam hannibale esta
te uenusiam in tecta milites abduxisset
inimicus erat. c. publius bibulus. tr.
pl. is iam a prima pugna queque ad
uersa fuerat assiduis contionib; infa
mem inuisumque plebei claudium fece
rat etiam de imperio abrogando eius
agebat. cum tam necessarij claudij
optinuerunt. relicto uenusie legato
marcellus rome rediret ad purgan
da ea que inimici decernerent. nec
de imperio eius abrogando. absente
ipso ageretur; Forte sub idem tempus
marcellus ad deprecandam ignomi
niam. et. q. fuluius. cos. comitiorum
causa romam uenit; Actum de im
perio marcelli in circo flamminio est.
ingenti concursu plebisque et omnium
ordinum accusauitque. tr. pl. non mar
cellum modo sed omnem nobilitatem fraude
eorum et cunctatione fieri ut hannibal
decimum annum italiam prouintiam
habeat. diutius ibi quam carthagine ui
xerit habere fructum imperij prorogatj
marcello. p. r. bis cesum. exercitum
eius estiua uenusia sub tectis agere;
Hanc tribuni orationem ita obruit mar
cellus commemoratione rerum suarum
ut non rogatio solum de imperio eius ab
rogando antiquaretur. sed postero die
consulem eum ingentique consensu centu
rie omnes crearent; additur collega
t. quintius crispinus qui tum pretor
erat; Postero die pretores creatj. p. li
cinius. arassus. crassus. diuerso pon
tifex maximus. p. licinius. uarrus.

sextus. iulius cesar. q. claudius; Comi
tiorum ipsorum dieb; sollicita ciuitas de etru
rie defectione fuit; Principium eius rei
ab aretinis fierj. c. calpurnius scripse
rat. qui eam prouintiam pro pr. optinebat
atque confestim eo missus marcellus. cos.
designatus qui rem inspiceret. ac si dig
na uideretur exercitum accito bellum
ex appulia in eturiam transferret. eo
metu compressi etrusci quieuerunt;
Tarentinorum legatis pacem petentib; cum
libertate ac legib; suis responsum ab se
natu est. ut redirent cum fabius cons.
romam uenisset; Ludi et romani. et
plebei eo anno in singulos in estate iterati;
ediles curiles fuere. cornelius. gaudinus.
et ser. sulpitius. galba. plebei. c. seruilius
Seruilium negabant iure. aut tr. pl.
fuisse. aut edilem esse. quod patrem eius
quem triumuirum agrarium occisum
ab olis circa mutinam esse opinio per de
cem annos fuerat uiuere. atque in hosti
um potestate esse satis constabat; Vnde bat unde
cimo anno punici bellj consulatum
inierunt. m. marcellus. quintum ut
numeretur consulatus quem uitie cre
atus non cessit. et quintius crispinus;
Vtrisque consulib; italia decreta prouintia
est. et duo. cos. prioris anni exercitus
tertius uenusie tum erat cui marcel
lus prefuerat; Tercius ei tradetur.
cui tarentum et psallentinum prouintie
uenisset; Cetere prouintie ita diuise preto
rib; p. licinio. casso. pontifex maxi
mo. peregrina et quo senatus censuis
set; Sex. iulius cesar. sicilia. q. clau
dio flaminij tarentum prorogatum impe
rium in annum. q. fuluio. flacco. ut
prouintiam cappuam. qua et quintius

.pr̃ . fuerat . cum una legione optineret .
cꝫ p rogatum . 7 . c . hostilio tubulo est .
ut p . pr̃ . in eturiam ad duas legiones
sc̃ . cedet . c . calpurnio p̃rogatum . et .
.l . ueturio philoni est . ut p . pr̃ . galliã
tandem puinciam cum hisdem duab;
legionib; optineret . quib; pr̃ . optinu
isset . qđ in . l . ueturio . idem in . c . au
runculeio decretum ab senatu latũq;
de progando impio ad poplm̃ est . q
p̃tor sardiniam puinciam cum dua
bus legionib; optinuerat ; additum
et ad p̃sidium puincie . et . L . naues
quas . p . scipio ex hispania misisset .
et . p . scipioni . et . m . silano sue hispanie
sui exercitus in annum decreti ; Scip
pio ex . lxxx . nauib; quas aut secum
ex italia adductas aut captas cartha
gine habebat . L . in sardiniam trans
mittere iussus . qr fama erat magnũ
naualem apparatum eo anno cartha
gine ẽ . cc . nauib; omnẽ oram sicilie .
sardinieq; impleturos in sicilia ita di
uersa res est ; Sexto cesari exercitus
cannensis datus est . m . ualerius le
uinus . ei quoq; enim p rogatum im
pium ẽ . classem que ad siciliam erat
nauium . lxx . optineret . adderet
eo . xxx . naues . que ad tarentum
p̃ore anno fuerãt ; Cum ea . c . nauiũ
classe . si uideretur ei p̃datum in affricã
traiceret ; Et . p . sulpitio . ut eadem
classe . machedoniam . greciamq; p
uintiam habet . p̃rogatum in annum
impium est ; De duab; que ad urbem
romam fuerant legionib; . nich mutа
tum ; Supplementum quo opus eẽt
scriberent consules pmissum ; Vna . et
.xx . legionib; eo anno defensum impi
um est ; Et . p . licinio uaro . p . r . urbis
negotium datum . ut naues longas .
xxx . ueteres reficerent que ostia erãt
et . xx . nouas nauis sociis naualib;
impleret . ut . L . nauium classe oram
magis uicinam ũ romane tueri pos
set . c . calpurnius uetitus ab arretio
mouere exercitum . ñ cum successor
uenisset ; Idem et tubulo impatum .
ut inde p̃cipue caperet . ne qua noua
consilia caperentur ; Pretores . in puin
cias pfecti ; Consules religio tenebat
qđ pdigiis aliquot nuntiatis ñ facile
litabant ; Et ex campania nuntiata .
erant . capue duas edis . fortune . et
martis . 7 sepulchra aliquot de celo
tacta . cum his adeo minimis etiam
reb; parua relligio inserit . deos mu
res in ede iouis aurum rosisse . casini
examen apium ingens in foro conse
disse . et hostis murum portam que
de celo tactam . cere uulturium uo
lasse in edem iouis . uulsinis sangui
ne lacum manasse ; Hor pdigiorũ
causa . diem unum supplicatio fuit ;
Pdies aliquot hostie maiores . sine lita
tione cese ; Diuq; ñ impetrata . pax dm̃
in capita consulum . r . p . incolumi
exitiabilis pdigior eventus uertit ;
Ludi apollinares . q . fuluio . ap . corne
lio . silla p̃tore urb . primũ facti erant ;
Inde om̃s deinceps p̃tores urbani fece
rant . s; in unum annum uouebant
diemq; incerto faciebant ; Eo anno
pestilentia grauis incidit in urbe .
agrosq; . Que tam̃ magis in morbos
longos q̃ impnitiabilis euasit ; Eius
pestilentie causa . et supplicatum p com
pita tota urbe ẽ . et . p . licinius uarus

.p.r. urbis .legem ferre ad poplm iussus .
ut ludi in pperuum iusta tam diem uo
ueretur; Ipse pimus ita uouit . fecitq;
ante diem tertium nonas quintilis;
Is dies deinde sollemnis seruatus ; De
arretinis et fama in dies grauior . et
cura crescere patrib; . Itaq; . c . hostilio
scriptum e . ne differret obsides ab ar
retinis accipe . et cui tradet romam
deducendos . c . tarentius uarro cu
imprio missus . cum qui ut uenit exe
plo hostilius legionem unam que an
te castra habebat . signa in urbem fer
re iussit psidiaq; locis idoneis dispo
suit ; Tum in foro citatis senatorib;
obsides imparuit ; Cum senatus bidu
um ad considrandum tempus peteret
aut ipsos extemplo dare . aut se
postero die senator omnis liberos
sumpturum edixit ; Inde portas cus
todire iussit . tribunis . mil . pfectisq;
socium . & centurionib; ne quis noc
te urbe exiret id segnius negligentiusq;
factum ; Septem principes senatus
priusq custodie in portis locarentur
ante noctem cum libis euaserunt ;
Postero die luce pma cum senatus in
for citari ceptus eet desidrat ibi naq;
eor uenerunt ceteris senatorib; . c .
xx . obsides libis ipsor acceptis tra
ditiq; . c . terentio romam deducen
di ; His omnia suspectiora q ante fu
erant . in senatum fecit ; Itaq; tanq
imminente etrusco tumultu . legio
nem unam . alteram ex urbanis arre
tium ducere iussus . ipse . c . terentius .
eumq; habe in psidio urb . c . hostiliu
cum ceto exercitu placet . totam pro
uintiam pagrare . 7 cauere ne qua
occasio noua recupentib; res daretur ;
. C . tarentius . ut arretium cum legione
uenit . claues portarum cum magistra
tus poposcissent . negantib; his com
parare a fraude amotas magistratus
q nec legentia intercedisse . ipse alias
claues omnib; portis imposuit . ca
uitq; cum cura . ut omnia in potesta
te sua eent . hostilium intentius monu
it . ut in eo spem n moturos quiqua
etruscos poneret . si ne qd moueri
posset cauisset ; De tarentinis inde
magna contentione in senatu actum .
coram fabio . defendente ipso quos
cepat armis . aliis infensis . & plerisq;
equantib; eos campanor noxe peneq;
sc . in sententiam . m . acili factum e .
ut oppidum psidio custodiretur .
tarentiniq; oms intra menia conti
nerentur . res integra postea referre
tur cum tranquillior status italie
eet ; Et de . m . liuio psecto arcis tare
tine . haud minore certamine actu e .
Aliis . sc . notantib; psectum qd eius
socordia tarentum proditum hosti eet .
aliis pmia decernentib; . quo p quin
quennium arcem tutatus eet . maxi
meq; unius eius opa receptum taren
tum foret mediis ad sensores . n ad sena
tum notionem de eo pertinere dicentib; .
Cuius sententie . et fabius fuit ; Adie
cit tam fateri se opa liuii tarentum
receptum . qd amici eius uulgo in
senatu iactassent ; Neq; enim recipi
undum fuisse n amissum foret ;
Consulum aute quintius crispinus .
ad exercitum . quem . q . fabius flac
cus habuerat cum supplemento in
lucanos e psectus ; Marcellum

alie atq; alie obiecte animo religiones
tenebant. in quib; qđ cum bello galli
co ad clastidium edem honori et uir
tuti uouisset. dedicatio eius a ponti
ficib; impediebatur qđ negabant unā
cellam duob; recte dedicari. quia si de
celo tacta. aut pdigii aliquid in ea fa
ctum ēēt. difficilis pcuratio foret qđ
uti deo res diuina fieret. scire non
posset; Neq; enim duob; n̄ certis dis
rite una hostia fieri; Ita addita uirtu
tis edes ad pparato ope. neq; tamen
ab ipso edes hee dedicate sunt; Tum
demum ad exercitum quem p̄ore an
no uenusie reliquerat. cum supplem̄to
pficiscitur; Lochros in bruttijs cris
pinus oppugnare conatus. quia ma
gnam famam attulisse fabio tarentū.
ferebatur omne genus tormentoꝝ ma
chinarumq; ex sicilia arcessierat. et
naues in didem accite erant. que uer
gentem ad mare partem urbis op
pugnarent; Ea omissa oppugnatio
est. qꝛ lacinium hannibal admoue
rat copias. 7 collegam eduxisse iam
ad uenusiam exercitū fama erat
cui coniungi uolebat; Itaq; in appu
liam ex bruttijs reditum. et inter
uenusiam bantiamq; minus triū
milium passuum interuallo consule
binis castris consid'ant; In eād religio
ne et hannibal redijt auerso ab lo
chris bello; Ibi consul ambo ingenio
feroces. qppe cotidie in aciē educere. haud
dubie spei. si duob; exercitib; consula
rib; iunctis cōmisisset sese hostis de
bellari posse; Hannibal qꝛ cū mar
cello bis p̄ore anno congressus uice
rat. uictusq; erat. ut cum eodem

Quib; insidijs hannibal marcellum consulem uirum clarissimum pemit;

si dimicandū foret. nec spem nec metū
ex uano habet. ita duob; consulib; haud
quamq̄ sese parem futurum credebat; Itaq;
totus in suas artes uersus. insidijs locū
querebat; Leuia tamē plia inter bina
castra uario euentu fiebant; Quib; cū
extrahi estatem posse crederent nichilomi
nus oppugnari lochros posse rati. L.
cincio. ut ex sicilia lochros cū classe
traiceret scribunt; Et ut ab terra quoq;
oppugnari menia possent. a tarento
partem exercitus que in psidio erat
duci eo iusserunt; Ea ita futura p quosdā
turinos cōpta hannibali cū ēēnt. mittit
ad insidendū ab tarento uiam; Ibi
sub tumulo petelie equitū duo peditū
in occulto locata. in que inexplorato
euntes romani cum incidissent
ad armatoꝝ cesa. et ferme mili cap
ti. alij dissipati fuga p agros saltusq;
tarentū rediere; Tumulus erat silues
tris inter punica 7 romana castra. ab
neutris p̄mo occupatus. qꝛ romani
qualis pars eius que uergeret ad hostium
castra ēēt ignorabant; Hannibal insi
dijs quam castris aptiorem eū crediderat;
Quoꝝ inter diu nemo ab statione moue
batur. ne aut arma. aut ipsi pcul
conspicerentur; Fremebant uulgo in
castris romanis occupandū eū tumu
lum ēē. 7 castello firmandū ne si occu
patus ad hannibale foret. uelut in
ceruicib; haberent hostem; Mouit ea
res marcellum; Et collegę quin imus
inquit ipsi cum equitib; paucis explo
ratum. Subiecta res oculis nr̄is cer
tius dabit consilium; Consentiente cris
pino. cū equitib; . ccxx. ex quib; quadraginta.
fregellani. ceteri etrusci erant pficis

cuntur; Secuti .m̄. marcellū .tr̄. mil'.
cons̄. filius ⁊ manli⁹ simul ⁊ duo p̄
fecti sociorum .l. arreni⁹ .et .m̄. aulius;
Immolasse eo die quidā p̄ditoē memorie
cons̄. marcellū. ꝯ p̄ma hostia cesa
iecur sine capite inuentū. in sc̄da oīa
cōparuisse que adsolent; Auctū etiā
uisum in capite. nec id sane aruspici
placuisse. qđ secđm trunca ⁊ turpia
exta nimis leta apparuissent; Ceterū
cons̄. marcellū tanta cupiditas tenebat
dimicandi cū hannibale. ut nunq̄ sa
tis castra castris collata crederet; Tum q°
uallo egrediens. signū dedit; ut ad
locum miles ēēt paratus. ut si collis
in quē speculatū irent placuisset. ua
sa colligerent ⁊ sequerent̄; Exiguum
campi ante ea castra erat. inde in coll'
apta undiq; ꝯ conspecta ferebat uia;
Numidis speculator nequaq̄ in spem
tante rei positus. s̄ si quos uagos pa
buli. aut lignoꝝ causa longius a cas
tris p̄gressos posset. excipe signum dat
ut pariter ab utrisq; laterib; exorirent̄;
Non ante apparuere quib; obuiis ab iugo
ipso consurgendū erat. q̄ circūire qui
ab tergo includerent uiam; Tum un
diq; om̄s exorti; cū clamore sublato.
impetum fecere; Cum in ea ualle con
sules ēēnt. ut neq; euade possent in
iugum occupatum ab hoste. nec re
ceptum ab tergo circumuenti haberent.
extrahi tam̄ diu   ius certamen
potuisset. ni cepta ab etruscis fuga
pauorē cetis iniecisset; Non tamen
omisere pugnā deserti . ha etruscis
fragellani. donec integri consules
hortando ipsiq; ex parte pugnando
rem sustinebant; S; postq̄ uulne

ratos ambos consules. marcellū etiam
transfixū lancea p̄labentē ex equo mori
bundū uidere tum et ipsi p̄pauci aut̄
supant cum crispino consule duobus
iaculis icto ⁊ marcello adolescente sau
cio ⁊ ipso effugerunt; Int̄fecti aulius.
manlius .tr̄. mil'. ꝯ ex duob; p̄fectis so
cium manius. auxilius occisus. arre
nius captus ⁊ lictores consulū quinq;
uiui ī hostium potestatē uenerunt.
ceteri aut int̄fecti. aut cū consule effu
gere; Equitum tres . ꝯ .xl. aut in p̄
lio. aut in fuga ceciderūt duo de .xx.
uiui capti; Tumultuatū in castris fu
erat. ut consulib; irent subsidio. cum
consulem ꝯ filium alteri⁹ consulis sau
cius exiguasq; infelicis expeditionis
reliquias ad castra uenientes cernunt;
Mors marcelli cū alioqui miserabilis
fuit. tunc nec p̄ etate maior. iam enī
.lx. annis erat. neq; p̄ ueteris prudē
tie ducis tam impuide isset. collegāq;
et totam p̄pe rem .p. in p̄ceps dederat;
Multos circa unam rem .p. ambitus fe
cerim si que de marcelli morte uariāt
auctores. omnia exequi uelim; Ut
omittam alios. c. lelius triplicem
geste rei ordinem reddit; Unam tra
ditam famam alteram scriptam lau
datione filii qui rei geste interfuerit
terciam q̄ ipsi p̄ inquisita ac s̄ cōpta
affert; Ceterum ita fama uariat.
ut tam̄ pleriq; loci speculandi causa
castris egressum. om̄s insidiis circū
uentum tradunt; Hannibal magnū
terrorē hostib; morte consul' unius
uulnere alterius infectum ēē ratus
necui deesset occasioni castra in tumu
lum in quo pugnatum erat extēplo

Marcelli corpus se pe lit;

transfert; Ibi inuentū marcelli corpus .
sepelit; Crispinus et morte collegę & suo
uulnere territus silentio insequentis
noctis pfectus quos qs. pximos nanct(us)
ē montis in his loco alto et tuto . undiq;
q; castra posuit; Ibi duos duces sagaci
ter moti sunt . alter ad inferendā fraudē;

hannibal anul marcelli potitus;

Anulus marcelli simul cū corpore han
nibal potitus erat; Eius signi errore
nec ui dolus . nec tercecura penti metu
ens crispinus circa ciuitates pximas
miserat nuntios occisū collegam eē .
anulusq; eius hostem potitū . ne qb;
litteris crederent nomine marcelli cōpo
sitis; Pauco ante hic nunti(us) consulis
salapiam uenerat . cū littere ab hanni
bale allate sē marcelli nomine & cōpo
site se nocte que diem illū secuta eēt .
salapiam uentum milites eēnt q̄ in psi
dio ~~eēnt~~ erant . si q̄ opa eoꝝ opus eēt ;
Sensere salapitani fraudem; Defectionis
m . s; etiam equitū interfectoꝝ rati occasi
onem supplicij petere misso retro nūtio
p fugam ante romanos sine arbitrio
milites que uellent agerent . oppidanos
p muros urbisq; oportuna loca in stati
onib; disponunt custodias . uigiliasq;
in eam noctem intentius instruunt
circa portam qua uenturū hostem q̄
rebantur; qđ roboris in psidio erat op
ponunt; Hannibal quarta uigilia .
ferme ad urbem accessit; Primi agminis
erant pfuge romanoꝝ & arma roma
na habebant; Hij ū ad portā est uen
tum . latine oīs loquentes excitant
uigiles . apiriq; portam iubent; Consu
lem adesse; Vigiles uelut ad uocē eoꝝ
excitatj . tumultuarj . trepidare moli
rj portam . catharacta deiecta . clausa
erat; Partem uectib; leuant . partj
funib; subducunt in tantū altitudinis
ut subire recte possent; Vix dum satis
patebat iter cum p fuge certatim ruunt
p portā . & cum de ferme intrassent . re
misso fune quo suspensa erat catharac
ta . magno sonitu cecidit; Salapitani
alij p fugas negligent ex itinere suspensa
humeris . ut inter pacatos gerentes
arma inuadunt . alij et turrj eius por
te murisq; saxis sudib; pilis absterrēt
hostem; Ita inde hannibal sua & ipse
fraude captus abijt; Profectusq; ad
locbroꝝ soluendam obsidionē quam
ancinus summa ui opib; tormentoꝝq;
omni genere ex sicilia aduecto oppugnas
set; Magoni iam haud ferme fidem
retenturū defensurūq; se urbem prima
spes morte nuntiata marcelli affulsit .
secutus inde nuntius hannibalē numi
darum equitatu pmisso ipsum quantum
accelerare posset cū peditū agmine
sequj; Itaq; ū primū numidas edicto
speculis signo aduentare sensit . & ipse
patefacta repente porta . ferox in hos
tes erumpit; Et primo magis q̄ in
pruso id fecerat . q̄ qđ paruis reb; eēt
anceps certam̄ erat; Deinde ut super
uenere numide . tantus pauoꝝ romanis
ē iniectus . ut passim ad mare ac naues
fugerent . relictis opib; machinisq;
quib; muros quatiabant; Ita aduen
tu hannibal(is) . soluta locbroꝝ obsidione;
Crispinus postq̄ in bruttios pfectum
hannibalem sensit . exercitum cui col
lega pfuerat . m . marcellum . tr̄ . mil .
uenusiam adducere iussit . ipse cum
legionib; suis capuam pfectus . uix
lecticę agitationē p grauitate uulner(um)

patiens · romam litteras de morte colle
ge scripsit · q̃to q; ipse in discrimine eẽt;
Se comitioꝝ causa ñ posse romã uenire ·
q̃ nec uie laborem passurus uideretur ·
et de tarento sollicitus eẽt · ne ex bruttis
hannibal eo conuerteret agmen legatos
opus eẽ ad se mitti uiros prudentis cũ
quib; queq; uellet de · r · p · loqueret̃;
Hee littere recitate · magnũ ⁊ luctum
morte alterius consulis · ⁊ metũ de alio
fecerunt; Itaq; ⁊ · q · fabium · filium
ad exercitũ uenusiam miser̃t · ꝯ ad . cõs .
tres legati missi · sex · iulius cesar · l · li
cinius · pollio · l · cincius · halimetus ·
cum paucis ante dieb; · ex sicilia redisset;
Hi nuntiare consuli iussi · ut si ad comitia
uenire romam ñ posset; dictatorem
in agro romano diceret comitioꝝ cau
sa · si consul tarentũ pfectus eẽt · q · clau
dium · pr · placere in eam regionem
inde abducere legiones · in qua plu
rimas sotioꝝ urbes tueri posset; Ead
estate ualerius cũ classe · c · nauium
ex sicilia in affricã transmisit · ⁊ ad clu
peam urbem excensione facta agrũ late
nullo ferme obuio armato uastauit;
Inde ad naues raptim p̃datores recepti ·
q̃ repente fama accidit classem punicã
aduentare; Lxxx · erant · ⁊ tres na
ues; Cum his haud pcul clupea psꝑe
pugnat romanus · xviii · nauib; cap
tis fugatis aliis cum magna t̃restri na
ualiq; p̃da · lilibeum rediit; Ead esta
te ꝯ philippus implorantib; achaeis
auxilium tulit · q̃s ⁊ machina · ydas ty
rannus lechedemonioꝝ finitimo bello
urebat; ꝯ etholi nauib; p fretum qd
naupactum ꝯ patras interfluit · rhi
on incole uocantes exercitu traiecto

depopulati erant; Atthalum quoq; re
gem asie · quia etholi summũ gentis sue
magistratum ad eum pximo anno con
cilio detulerunt · fama erat in europã
tracturum; Ob h̃ philippo in greciam
descendenti ad lamiam iam urbẽ etho
li duce phirria qui p̃tor in eum annũ
cum absente atthalo creatus erat occur
rerunt; Habebant et attalo auxilia sec̃
ꝯ ferme ex romana classe a · p̃ · sulpitio ·
missos aduersus hunc ducẽ · atq; has
copias philippus bis psꝑo euentu pug
nauit ad modũ hostium · utraq; pug
na occidit; Inde cum etholi metu com
pulsi lamie urb̃ menib; tenerent sese ·
philippus a phalera exercitũ duxit in
maliaco sinu; Is locus ẽ quondã freq̃n
ter habitatus ppter egregium portum
tutas usq; circa stationes · ꝯ aliam opor
tunitatẽ maritimã terrestremq; Eo
legati ab rege egipti ptholomei · rothdiisq;
ꝯ athenensib; rothdiisq; et chiis uene
runt ad dirimẽdum inter philippum
atq; etholos bellum; Adhibitus ab etho
lis et ex finitimis aminander rex atha
manum; Omniũ autem ñ tanta pro
etholis cura erat ferocioris q̃ pro inge
niis grecoꝝ gentis q̃ ne philippus reg
numq; eius reb; grecie graui lib̃tati
futurum immisceretur; De pace dilata
consultatione in concilia macherium;
Concilio ⁊ locus · ⁊ dies certa indicta in
terim · xxx · dierum indutie impetrate;
Pfectus inde rex p thessaliam boetiamq;
chalchidem eubuee uenit · atthalum
quẽ classem euboeam petiturum audierat
portib; ⁊ ut litoꝝ appulsu arceret;
Inde p̃sidio relicto aduersus atthalum ·
si forte interim traiecisset; pfectus ipse

cum paucis equitum · leuisque armature
agros uenit; Ibi curatione hereorum nemorum
que suffragiis populi ad eum delata · quod se
machedonum reges ex ea ciuitate oriun-
dos referunt. Hereis coactis ab ipso
ludicro exemplo regum profectus est ad in-
dictum multo ante sociorum concilium;
Ibi de etholico finiendo bello actum · ne
causa aut romanis · aut athalo intrandi
greciam esset; Sed ea omnia uix dum in-
dutiis latiarum tempore circumacto etholi
turbauere; Postquam et athalum eginam
uenisse · et romanam classem stare ad
naupactum audiuissent. Euocati
enim in concilium acheorum in quo et hee
legationes erant · que ad phalara ege-
rant de pace · primi questi sunt quedam
parua cont̃ fidem conuentionis tempore
indutiarum facta · postremo negarunt
dirimi bellum posse nisi messenis achey
philum redderent romanis restituerent.
ac in tantas cerdi ledo et pleurato ar-
chide; Enimuero indignum ratus philippus
uictos uictori se ultro conditionis ferre.
ne antea quidem se aut de pace audisse · aut
indutias pepigisse dixit · spem ullam ha-
bentem quieturos etholos seditionis
socios testis habet se pacis illos belli cau-
sam quesisse; Ita infecta pace concilium
dimisit. IIII. armatorum · relictis ad presi-
dium acheorum · et · V · longis nauibus ac-
ceptis quas si accepisset missenum paße
classi carthaginensium ex bithinia ab
rege prusia uenientibus nauibus statue-
rat nauali prelio lacessere romanos iam
diu in regione ea potentis maris ipse
habito concilio agros regressus · iam
enim eorum appetebat tempus que celebra-
uolebat presentia sua; Occupato rege
apparatu ludorum · et per dies festos licentius
quam inter belli tempora remittente animum.
sulpitius naupacto profectus classem ab-
stulit · inter sitchionem et corinthum fer-
tilitatis effuse uastauit; Fama eius rei
philippum ab ludis sciuit · raptimque cum
equitatu profectus se subsequi peditibus pa-
latos passim per agros grauisque preda · aut
qui nichil tale metuerent ad ortus roma-
nos compulit in naues; Classis romana
haud quaquam leta preda naupactum rediit;
Philippum ludorum quoque qui reliquerat
celebritatem quecumque de romanis
tamen uictorie parte famam auxerat · leti-
ciaque ingenti celebrati festi diem · et ma-
gis etiam quod philippus populariter demp-
to capitis insigni purpuraque atque re-
gio alio habitu equauerat ceteris se in
speciem quo nichil gratius est ciuitatibus liberis;
Prebuissetque haud dubium eo facto spem
libertatis nisi omnia intoleranda libidine feda
ac deformi defecisset; Vagabatur enim
cum uno aut altero comite per maritatas
domos dies noctesque · et summittendo se
priuatum fastigium quominus conspectus
eo solutior erat · et libertatem cum aliis
uanam ostendisset · totam in suam licentiam
uerterat; Neque enim omnia emebat aut
eblandiebatur · sed uim flagitiis adhibe-
bat · periculosumque et uiris et parentibus
erat · moram incommoda seueritate libi-
dini regie fecisse; Uni etiam principi a-
cheorum aratho · adempta uxor nomine
polichratia · ac spere regiarum nuptiarum
in machedoniam asportata fuerat;
Per hec flagitia sollemni meorum pacto pau-
cisque additis diebus · dymas profectus ad
presidium etholorum · quod ab heleis ad citum
acceptumque in urbem erat eiciendum

Cycleadas penes eum summa imp(er)ii erat
acheiq(ue) ad dymas regio occurrere · et
helyor(um) accensi odio · q(uo)d a ceteris acheis
dissentirent · et infensi etholis q(uo)s roma
num quoq(ue) adversus se movisse bellu(m)
credebant p(ro)fecti adiunctis coniunctio
exercitu transeunt larisum amnem
quieletum agrum ad una eo diruunt;
P(r)imum diem quo fines hostium ingressi
sunt · populando absumpserunt;
Postero die acie instructa · ad urbem
accesserunt p(rae)missis equitib(us); qui ob
equitando p(ro)mptu(m) ad excursiones
genus lacesserent etholor(um); Ignorabat
sulpitium · cum · xv · navib(us); a naupa
cto cillenem traiecisse · (et) expositis in t(er)
ram · iiii · armator(um) silentio noctis ·
nec conspici agmen posset intrasset li
mita; Queq(ue) impulsa res ingentem
iniecit terrorem; Postq(uam) inter etholosa
eos qua romana signa atq(ue) arma cog
novere · (et) p(ri)mo recipe suos voluerat
rex; Deinde contracto iam in itinere
etholos · (et) trallis illirior(um) id e(st) genus
certamine tum urbe geri videt suos ·
et ipse rex cum equitatu in cohortem
romanam incurrit; Ibi equis pilo tr(ans)
iectus cum p(ro)lapsum p(er) caput regem
effudisset · atrox pugna utrimq(ue) ac
censa est; Et ab romanis in regem im
petu facto (et) p(ro)tegentib(us) regiis insignis ·
(et) ipsius pugna fuit · compedes inter
equites coactus esset p(ro)eliu(m) inire · de
in cum iam impar certamen esset · ca
dentq(ue) circa eum multi (et) vulnerare(n)
tur · raptus ab suis · atq(ue) alteri equo
iniectus fugit; Eo die castra q(ui)nq(ue) mi
lia passuum ab urbe elior(um) posuit;
Postero die castellu(m) phiricam vocant ·

copias om(n)is eduxit · quo agrestium mul
titudine(m) cum pecorib(us) metu popula(ti)
onum compulsam audierat; Eam inco(n)
ditam inermemq(ue) multitudine(m) p(ri)mo
statim terrore adveniens cepit; Com
pensaverat q(ue) ea p(rae)da · q(uo)d ignominie a
delyin acceptu(m) fuerat; Dividenti pre
dam captivosq(ue) · fuerunt aute(m) homi
num pecoris omnis generis ad milia · xx ·
nuntius ex machedonia venit · ero
pum quendam corrupto arcis p(rae)sidiis
qui p(rae)fecto luchnidum cepisse teneret
(et) dar socior(um) quosdam vicos edarda
nos etiam concire; O misso g(itur) achoico ·
bello · relictis tam · xx · (et) q(ui)ngentis
o(mn)is conferts armor(um) cum menippo et
poliphania ducib(us); ad p(rae)sidiu(m) sociorum
p(ro)fectus ab dymis p(er) achaiam boetia(m)q(ue);
et euboeam de chumis castris deme
triadem in thessaliam p(er)venit; Ibi alii
maiorem afferentes tumultu(m) · nuntii
occurrerunt dardanos in machedoniam
effusos · orestidem iam tenere ac des
cendisse in argestheum campu(m) · fama(m)
q(ue) inter barbaros celebrem esse philip
pum occisum expeditione ea qua
populatoribus agri ad sitione(m) pugnavit ·
in arborem illatus impetu equi ad
eminente(m) ramum cornu alterum ga
lee p(rae)figit · id inventum ab etholo
quondam p(er)latumq(ue) in etholiam
ad scerdileum cui notum erat insigne
galee famam interfecti regis vulgavit;
Post p(ro)fectionem ex achaia regis · sulpitius
eginam classe p(ro)fectus · cum atthalo
sese coniunxit; Achei cum etholi sele
isq(ue) · haud p(ro)cul messene p(ro)speram pug
nam fecerunt; Atthalus rex · et · p ·
sulpitius · egyne ybernarunt;

Exitus huius anni . t . quinctius . cōs . di
ctatore comitior̄ . ludor̄q; faciendor̄
causa . dicto . L . manlio . torquato . ex
uulnere moritur; alij . in campania
mortuū tradunt; Jd qđ nullo ante
bello acciđat . duo consules sine me
morando p̄lio interfecti . uel ut orbam
rem . p . relinquerant; Dictator man
lius magistrū equitū . c . seruilium .
dix̄. tum . edi . cur̄ . erat dix̄; Senatus quo
die p̄imum ē habitus . ludos magnos
facere dictatorē iussit . quos . m . emi
lius . pr̄ . ur̄s . c . flaminio . cn̄ . seruı
lio . cons . fecerat . & in q̄nquennium
uouerat; Tum dictator et fecit . et
in insequens lustrū uouit; Ceterum
cum duo consulares exercitus tam
ꝓpe hostem sine ducib; ēēnt . omnib;
alijs omissis . una p̄cipua cura patrēs
ꝑplinq; incessit . consules p̄imo quoq;
tp̄e creandi . ut eos crearent potissi
mum quor̄ uirtus satis tuta a frau
de punica ēēt . cum toto eo bello dam
nosa . p̄ . p̄ . ꝑpe ac feruida ingenia
impator̄ fuissent . tum eo ipso consu
les ni a cupiditate conserendi cū hoste
manum sine copia natam fraudem
lapsos ēē; Ceterum deos immortales
misertos nōis romani pepcisse innoxi
is exercitib; temeritatē consulum . p .
sorum . capitib; damnasse; Cum circū
spicerent patres q̊s nam consules face
rent . longe ante alios eminebat . c .
claudius nero; S; collega . querebat̃;
Et uirum quidem eum egregium ducebāt
s; p̄mptiorē acrior̄q; q̄ tp̄a belli postu
larent . aut hostis hannibal tempan
dum . ac re ingenium eius modato . 7
prudenti uiro adiuncto collega cen
sebant; M . liuius . erat multis annis
ante ex consulatu ppl̄i iudicio damnat᷒.
Quā ignominiā adeo egre tulerat . ut rū
migraret . & p multos annos . & urbe
& omni cetu careret hominū; Octauo
ferme post damnationē anno . m . clau
dius . marcellus . & . m . ualerius leuin᷒ .
cōs . reduxerant eum in urbem; Sed
erat ueste obsoleta . capilloq; 7 barba
ꝓmissa p̄se referens in uultu habituq;
insignem memoriā ignominie accepte;
L . ueturius . 7 . p . licinius . censores eū
tonderi . & squalorē deponere . & in
senatum uenire . fungiq; alijs publicis
munerib; coegerunt; S; tum quoq;
aut uerbo assentiebatur . aut pedib; in
sententiā ibat . donec cognati hōies eum
causa marci liuij . machaticū fama eius
ageretur . stantē cogit in senatus sententiā
dicere; Tunc ex tanto interuallo auditus
conuertit ora hominū in se causamq; ser
monib; indigno iniuriam a ꝑplō factā .
magnoq; id damno fuisse . qđ tam gra
ui bello . nec opa . nec consilio . talis uiri
iussa res . p . ēēt; C . neroni . neq; q . fabi
um . neq; . m . ualerium . leuinū dari
Collegas posse . q2 duo patricios creari n̄
liceret; Eand̄ causam . in . t . manlio ēē .
p̄ter q̄ qđ recusasset delatum consulatū
recusaturusq; ēēt egregium par consulū
fore . si . m . liuium . cum claudio collegā
adiunxissent; Nec popl̄s mentionē ei᷒
rei ortam a patrib; ē aspnatus; Unus
eam rem in ciuitate . is cui deferebat̃
honos abnuebat; Leuitatē ciuitatis
accusans sordidati rei . n̄ misertos candi
dam togam inuito offerre . eosdem ho
nores penasq; congeri si bonum duce
rent quid ita p noxio compissent . q̊

ita male credito priore consulatu · alterum credent; Hec taliaque arguentem et querentem · castigabant patres · et · m · furium · memorantes reuocatum de exilio patria pulsum sede sua restituisse ut parentum seuitiam sic patrie patiendo ac ferendo leniendam esse · ad hec omnes cum claudio · m · liuium · consules · fecerunt;

Post diem tertium eius diei pretorum comitia habita; Pretores creati · l · portius licinius · manilius · t · et a hostiliis catones; Comitiis perfectis · ludisque factis dictator et magister equitum magistratu abierunt; C · terentius uarro in etruriam pro · pr · missus · ut ex ea prouintie hostilius tarentum ad eum exercitum iret · quem · t · manlius transmare legatus iret · uiseretque que se gererentur simul · quod olimpie ludicrum ea estate futurum erat · quod maximo cetu celebraretur · ut si tuto per hostem posset · adiret id consilium · ut qui siculi bello ibi profugi · ut tarentini ciues relegati ab hannibale essent · domos redirent · scir entque sua omnia his que ante bel lum habuissent reddere patres; Quia periculosissimus annus imminere uidebatur · neque consules in re · p · erant · in consules · designatos omnes uersi quam primum eos sortiri prouintias · et prescisere quam quis eorum quem hostem haberet uolebant; De reconciliatione etiam gratie in senatu actum est principio facto · atque fabio maximo; Inimicitie autem nobiles inter eos erant · et acerbiores eas in digniores sua calamitas fecerat · quod spretum se in ea fortuna credebat; Itaque is magis implacabilis erat · et nichil opus esse reconciliatione aiebat · acrius et intentius omnia gesturos · timentes ne crescendi ex se minime college potestas fieret; Vicit tamen auctoritas senatus · ut positis simultatibus communi consilio administrarent · re · p · prouintie his non permixte regionibus sicut superioribus annis · sed diuerse extremis italie finibus; Alteri aduersus hannibalem brutthii et lucani; Alteri gallia aduersus hasdrubalem · quem iam alpibus appropinquare fama erat decreta; Exercitum e duobus qui in gallia quique in etruria esset · addito urbano eligeret quem mallet · qui galliam esset sortitus · cui brutii prouintie uenisset nouis legionibus urbanis scriptis utrius mallet consulum prioris anni exercitum sumeret; Relictum a consulibus · exercitumque fuluius · p · cos · acciperet · eique in annum imperium esset;

sula

Et · c · hostilio · cui pro etruria tarentum mutauerant prouintiam pro tarento cappuam mutauerunt · legio una data est · cui fuluius proximo anno prefuerat;

De hasdrubalis aduentu italiam cura in dies crescebat; Massiliensium primum legati nuntiauerant eum in galliam transgressum erectosque aduentu eius · quia magnum pondus auri attulisse diceretur ad mercedem auxilia conducenda gallorum animos; Missi deinde cum his legati ab roma sex antistius et · m · retius ad rem inspiciendam retulerant misisse cum massiliensibus ducibus · qui per hospites eorum principes gallorum omnia explorata referrent · pro comperto habere hasdrubalem ingenti iam coacto exercitu proximo uere alpis tracturum;

Nec tum eum quicquam aliud morari · nisi quod clause hieme alpes essent; In locum

Lustrum;

.m. marcelli. l. aquilius. petus augur cre-
atus in auguratusque. et. cn. cornelius
dolabella rex sacrorum in auguratus est in
locum. m. marcii qui biennio ante mor-
tuus erat; Hoc eodem anno et lustrum con-
ditum est a censoribus. p. sempronio tuditano.
et. m. cornelio cethego; Censa ciuium capi-
ta. cxxxvii. centum octo; Minor aliquan-
to numerus quam qui ante bellum fuerat;
Eo anno primum ex quo hannibal in italiam
uenisset. comitium tectum esse memorie pro-
ditum est et ludos romanos semel instaura-
tos ab edilibus curulibus. q. metello. et. cn.
seruilio et plebeis ludis biduum instauratum
a mamilio. et. m. cecilio. metello. ed. pl.;
Et tria signa ad cereris fidem dederunt. et io-
uis epulum fuit ludorum causa; Consulatum
inde ineunt. c. claudius nero. et. m. li-
uius iterum; Qui quia designati prouincias
sortiti erant. pretores sortiri iusserunt; C. ho-
stilio urbane euenit addita. et peregrinam
res in prouincias exire possent; A. hostilio
sardinia; C. mamilio. sicilia. l. portio
gallie uenit; Summa legionum trium
et. xx.; Ita prouincias diuisa. ut uine con-
sulum essent; Quattuor hispania habet.
binas tres pretores. in sicilia. in sardinia.
et gallia duas. c. terentius in etruria
duas. q. fuluius. circa tarentum. et sali-
entinos unam. c. hostilius tubulus.
capue due urbane. ut scriberentur primis
.iiii. legionibus. populus tribunos creauit
ut in ceteras consules miserunt; Priusquam
consules proficiscerentur nouendiales sacrum

Nouendiale;

fuit. quia ueiis de celo lapidauerat; Sub
unius prodigii ut fit mentionem. alia quoque
nuntiata; M. turni. sedem iouis. et
lucum marice. et atellem murum. et
portam de celo tactam; Menturnem es

terribilius quod esset adiciebant. sanguinis
riuum in porta fluxisse. et capue lupus
nocte portam ingressus. uigilem lania-
uerat; Hec procurata hostiis maioribus prodi-
gia. et supplicatio diem unum fuit. ut
ex decreto pontificum; Inde iterum nouen-
diale instauratum. quod in armilustro la-
pidibus uisum pluere. liberatas religione
mentes turbauit; Rursus nuntiatum
infantem esse quadrimo parem. nec mag-
nitudine tam mirandum quam quod is quoque
ut sinu esse biennio ante incertus masculus an
femina esset natus erat; Id uero aruspices
ex etruria adciti. fedum ac turpe prodigium
dicere extorre agro romano procul terre
cum tactu alto mergendum uiuum in arcam
conditum proiectumque in mare proiecerunt;
Decreuere item pontifices. ut uirgines
ter nouene per urbem euntes. carmen ca-
nerent; Id cum in iouis statoris ede disce-
rent conditum ab liuio poeta carmen
tacta de celo edis in auentino iunonis
regine; Prodigiumque id matronas pertinere
haruspices cum respondissent dono di-
uam placandam esse. edilium cur. edicto
in capitolium conuocate. quibus in
urbe romana intraque decimum lapidem
ab urbe domicilia essent. ipse inter se quinque
et. xx. delegerunt ad quas ex dotibus
stipem conferrent; Inde donum peluis
aurea facta. lataque in auentinum. pure
casteque a matronis sacrificatum; Confes-
tim ad aliud sacrificium eidem diue
ab decem uiris edicta dies. cuius ordo
talis fuit; Ab ede apollinis boues fe-
mine albe due porta carmentale in urbem
ducte; Post eas duo signa cupressea eo
iunonis regine portabantur; Tum
septem et. xx. uirgines longam induete

uestem carmen in iunonē reginam ca
nentes ibant; Illa tempestate forsitan lau
dabile rudib; ingenijs nunc abhorrens
et inconditum si referatur; Virginum
ordinem sequebantur decem uiri corona
ti laurea p̄textatiq; a porta iugario uico
in forum uenere; In foro pompa constitit
p manus reste data; Virgines sonū uocis
pulsu pedum modulantes incesserunt.
inde uico tusco uelabroq; p bouarium
forum in cliuum publicum atq; edem
iunonis regine p̄rectum; Ibi due hostie
ab decem uiris immolate. & simulachra
cupressea in edem illata; De his rite placatis
dilectum consules habebant acrius inten
tiusq; q̄ priorib; annis quisq̄ meminne
rat habitum; Nam et belli terror dupli
catus noui hostis in italiam aduentu. & mi
minus iuuentutis erat. unde scriberent
milites; Itaq; colonos etiam maritimos
qui sacrosc̄am uacationē dicebantur
habē dare milites cogebant; Quib; re
cusantib; edixere in diem certam ut q̄
uenerunt. ostiensis. alsiensis. anthias.
anxuras. menturnensis. alsiensis. sinue
sanus. & ab supo marisenensis; Cū ua
cationes suas quisq; recitaret nulli⁹ cū
in italia hostis ēēt. p̄ter anthiatem. hosti
ensemq; uocatio obseruata ē. & earum
coloniarum iuniores iureiurando adac
tis supra dies. xxx. n̄ pnoctaturos se ext̄
menia colonie sue. donec hostis in italia
eēt. cum om̄s censerent. p̄mo quoq; tē
pore consulib; eundum ad bellum. nam
et hasdrubali occurrendum ēē descen
denti ab alpib;. ne gallos cis alpinos
neue etruriam erectam in spem rerum
nouarum sollicitaret. & hannibalem
suo ꝓprio occupandum bello ne emer

gere ex bruttijs. atq; obuiam ire fieri
posset. Liuius cunctabatur parum fi
dens suarū prouintiarū exercitib; Collega ē
ex duab consularib; egregijs exercitib;. et
tertio cuiq; claudius tarenti p̄ēēt dectionē
habēt. intuleratq; mentionem de uolonib;
reuocandis ad signa senatus libam pote
statem consulib; fecit; & supplendi unde
uellent. & eligendi de omnib; exercitib;
quos uellent. pmutandiq; ex prouintijs
q̄s. e rep. censerent ēē traducendi omnia
cum summa concordia consulū acta uo
lens in unā de uicesimā. & .xx. legiones
scripti magni roris auxilia ex hispania
quoq; apud scipionem liuio missa q̄da
ad id bellum auctores sunt .viii. hispanorum
gallorumq; . et .ii. de legione militum eq̄
tum. x. mixtos. numidas hispanosq; .
m. lucretium. has copias nauib; aduexis
se. & sagittariorum funditorumq; ad. xxx. ex
sicilia. c. mamilium misisse; Auxerunt
rome tumultum littere ex gallia ablate
ab. L. porcio. p̄r. hasdrubalem mouisse
ex hibernis. & iam alpes transisse; viii.
ligurum conscripta armataq; coniunc
tura se transgresso in italiam ēē; Nisi mit
teretur in ligures qui eos bello occuparet
secum in ualido exercitu. quo ad tutum
putaret pgressurum; Hee littere consu
les raptum confecto dilectu maturius q̄
constituerant exire prouintias coegerunt;
Ea mente utriq; hostem in sua prouintia
contineret. neq; coniungi aut conferre
in unum uires pateretur; Plurimum
in eam adiuuit opinio hannibal quod et
si ea estate transiturū in italiam fr̄em
crediderat recordando que ipse in transitu
nunc rodhani. nc̄ alpium cum hōibus
locis queq; pugnando p quinq; menses

exhausisset. haud quamquam tam facilem a
trumque transitum expectabat ea tardius
mouendi ex hibernis causa fuit. Ceterum
hasdrubali et sua et aliorum spe omnia cele
riora. atque expeditiora fuere. Non enim
receperunt modo auerni eum. deinceps que
alie gallie. atque alpine gentes. sed etiam secu
te sunt ad bellum. et cum per munita pleraque
transitu fratris que antea in uia fuerant duce
bant. tum etiam .xii. annorum assuetudine
peruiis alpibus factis inter mitiora iam tran
sibant hominum ingenia. Inusitati namque
antea alienigenis. nec uidere ipsi ad uenam
in sua terra adsueti omni generi humano in
sociales erant. Et primo ignari quo penus
pergeret. suas rupes. suaque castella. et pecorum
hominumque predam peti crediderant. Fa
ma deinde punici belli. quo .xii. annum
urebatur satis edocuerat uiam tantum alpis esse.
Duas preualidas urbes magno inter se maris ter
rarumque spacio discretas de imperio et opibus
certare. Hec cause. apperuerant alpis has
drubali. Ceterum quod celeritate itineris perfec
tum erat id mora ad placentiam dum frustra
obsidet magis quam obpugnat corrupit. Cre
diderat campestris oppidi facilem expugna
tionem esse et nobilitas colonie induxerat
eum magnum se excidio eius urbis terrorem
ceteris ratum iniecturum. Non ipsum solum
ea oppugnatio impedit. sed hannibalem
post famam transitus eius tanto spe sua
celeriorem. iam mouentem ex hibernis conti
nuerat. Quippe reputantem non solum quam
lenta urbium oppugnatio esset. sed etiam
quam ipse frustra eandem illam coloniam ab tre
bia uictor regressus temptasset. Consules
diuersis itineribus profecti ab urbe. uelut in
duo partem bella distenderant curas hominum
simul recordantium quas primus aduentus

hannibal intulisset italie clades simul cum
illa angeret cura quos tam propitius urbi
atque imperio fore deos. Eodem tempore utrobique
res publica prospere gereretur. adhuc aduersa sedis
pendorum ad id tempus extractum esse. cum in
italia ad trasumennum. et cannas precipitas
set romana res prospera bella in hispania prolap
sam eam extulisse. Postea cum in hispania alia
super aliam clades duobus egregiis ducibus a
missis duobus exercitus ex parte delesset.
multa secunda in italia siciliaque gesta quas
presentarem excepisse. et ipsum interuallum
loci quod in ultimis terrarum oris alterum bellum
gereretur spacium dedisse ad respirandum
nunc duo bella in italiam accepta. duo
celeberrimi nominis duces circumstare urbem
romanam. et unum in locum totam periculi
molem omne opus incubuisse. Qui eorum
prior uicisset. intra cum altero iuncturum.
Terrebat et proximus annus lugubris duorum
consulum funeribus. His anxii curis
homines degredientes in prouinciam consu
les prosequuti sunt memorie proditum. Sed ple
num adhuc ire in ciuis .m. liuium. ad
bellum proficientem monentique fabio. ne prius quam
genus hostium cognosset. temere manu
consereret respondisse ubi primum hostium
agmen conspexisset pugnaturum. Cum
quereretur que causa festinandi esset. aut
ex hoste egregiam gloriam inquit. aut ex
ciuibus uictis. gaudium meritum. certe
et si non honestum capiam. Priusquam claudius
consul in prouinciam ueniret. per extremum
finem agri larinatis ducentem in sallenti
nos exercitum hannibalem expeditis
cohortibus adhortus. c. hostilius tubulus
imposito agmine terribilem tumultum
intulit ad .xxx. hominum occidit. .ix.
signa militaria cepit. Mouerat ex

Auerni.

C. Liuius. cos. plenus irarum in ciues aut ex hoste egregiam gloriam aut ex ciuibus uictis meritum gaudium se capturum esse respondit.

hibernis ad famam hostis. q. claudius.
qui p urbes agri sallentini castra disposita
habebat; Itaq; ne cu duob; exercitib; simul
confligeret. hannibal nocte castra ex agro ta
rentino mouit. atq; in bruttios concessit;
Claudius in psallentinos agm conuertit;
hostilius cappua potens obuius ad uenusi
am fuit. cos. claudio; Ibi ex utroq; exer
citu electi peditum xl. et equites quib;
cos. aduersus hannibale gereret. reliqs
copias hostilius cappuam ducere iussus.
ut q. fuluio p cos. traderet; hannibal un
diq; contractu exercitu. que hibernis aut
in psidijs agri bruttij habuerat in luca
nos ad grumentum uenit spe recipiendi op
pida queq; p metu ad romanos defecissent;
Eo tpre a uenusia cos. romanus explora
tis itinerib; contendit. et .x. fere et .d.tos.
passus intererant castra punica ac roma
na. interiacebat campus colles imminebat.
nudi sinistro lateri carthaginensium.
dextro romanorum. neutri suspecti. quod ni
chil silue. neq; ad insidias latebraru ha
bebant; In medio campo ob stationib; p
cursantes certamina. haud satis digna
dictu serebant; Id m romanum querere
appetebat. ne abire hostem pateretur hanni
balem. inde cupiens totis uirib; in acie
descendebat; Tum. cos. ingenio hostis
usus. quo minus in tam apertis collibus
timeri insidie poterant. quinq; cohortibus
additis. quinq; manipulis nocte iugum
superare. et in auersis collib; considere
iubet; Tempus exsurgendi ex insidijs. et
aggredi hostem. ti. claudium asellum.
tr. mil. et p. claudium. pf. sociu edo
cet. quos cum his mittebat; Ipse luce p
ma copias oms peditum equitumq;.
in aciem eduxit; Paulopost. et ab han
nibale signum pugne ppositu e. clamorq;
in castris ad arma discurrentiu e sublat;
Inde eques pedesq; certatim portis ruere
ac palati p campum pperare ad hostes; Qs
ubi effusos. cos. uidet. tr. mil. tercie legiois
quo maximo impetu posset in hoste emit
tat; Ita pecora m incompositos toto passim
se campo fudisse. ut sterni obterique prius q
instruantur possint; Nunciu hannibal e
castris exierat. cu pugnantiu clamorem
audiuit; Itaq; exercitus tumultu raptum
ad hostem copias agit; Iam primos occu
pauerat hostes eques. terror peditum e
tiam prima legio. et dextra ala pliu inibat;
Incompositi hostes ut quemq; aut peditj.
aut equitj casus optulit. ita conserunt
manus; Crescit pugna subsidijs. et p cur
rentiu ad certam numero augetur pug
nantisq; quod n in uetere exercitu et duci
ueterj haud facile e inter tumultu ac ter
rorem instruxisset hannibal. ni cohortiu
ac manipulorum decursum p colles clamor
ab tergo auditus metum ne intercluderent
castris incussisset; Inde pauor incussus. et
fuga passim fieri cepta est; Minorq; cedes
fuit. quia ppinquitas castrorum breuiorem
fugam pculsis fecit; Equites enim tergo
inherebant in transuersa latera inuaserant
cohortes. fedis collib; uia nuda. ac facili
decurrentes sup. viij. hominu occisa.
sup. dcc. capti. signa militaria. ix.
adempta. elefanti etiam quorum nullos
usus in repentina. ac tumultuaria
pugna fuerat. iiij. occisi. duo capti. cir
ca romanorum sociorumq; uictores ceciderunt;
Postero die. penus quieuit; Romanus.
in aciem copijs ductis; postq nemine
signa contra efferre uidit spolia legi cesorum
hostium. et suorum corpora collata in unum.

sepeliri iussit; Inde in sequentib; conti
nuis dieb; aliquot ita instituit portis ·
ut ipe inferre signa uideret · donec han
nibal tercia uigilia crebri signib; tab
naculisq; · que pars castror ad hostis
uergebat · 7 numidis paucis q in uallo
portisq; se ostenderent relictis profectus ad
apuliam petere intendit; Vbi illuxit ·
successit uallo romana acies 7 numide ·
ex composito paulisp in portis se ualloq;
ostentauere · frustratiq; aliquandiu hostes
citatis equis agmen suor adsecuntur;
Consul silentiu in castris 7 ne paucos qd
qui prima luce obambulauerant parte
ulla cernebat · duob; equitib; speculatu
in castra premissis · postquam satis tuta omia
ee exploratum e · inferri signa iussit;
Tantumq; ibi moratus · dum milites
ad predam discurrunt; Receptui dein
decernit   multoq; ante noctem co (ꝺ cecinit)
pias reduxit; Postero die prima luce
profectus magnis itinerib; famam · et ues
tigia agminis sequens · haud procul ue
nusiam hostem adsequitur; Ibi quoq;
tumultuaria pugna fuit · supra · xx ·
penor cesa; Inde nocturnis montanis
q; itinerib; penus ne locum pugnan
di daret · metapontu petiit; hanno
inde is enim presidio eius loci prefuerat in
brutthios · cum paucis ad exercitum no
uum comparandum missus; hannibal
copiis eius ad suas additis · uenusiam
retro quib; · uenerat itinerib; repeti
it · atq; inde canusium procedit; Nunquam
nero uestigiis hostis abstiterat · et · q ·
fuluium · cu metapontu ipse proficisceretur
in lucanos · ne regio ea sine presidio eet
arcessiebat; Inter h ab hasdrubale post quam
a placentie obsidione abscessit · quattuor

galli equites · duo numide cu litteris missi
ad hannibalem · cu p mediu hostem tota
ferme longitudine italie emensi eent · du
metapontu cedentem hannibale secuntur ·
incertis itinerib; tarentu delati · a uagis
p agros pabulatorib; romanis · ad quintu
claudium deducuntur; Eum primo incertis
implicantes responsis · ut metus tormentor
admotus fateri uera coegit · edocuerunt
litteras se ab hasdrubale ad hannibalem
ferre; Cum his litteris sicut erant signa
tis · l · uerginio tr · mil · ducendi ad clau
dium · cos · traduntur · due simul turme
samnitium presidii causa misse; Qui ubi ad ·
cos · peruenerunt · littereq; lecte p interprete
sunt · et ex captiuis p cunctatio facta · tum
claudius n id tempus ee rei · p · ratus · quo
consiliis ordinariis prouintie sue quisq; fi
nib; p exercitus suos cum hoste destinato
ab senatu e bellum geret · audendu aliquid
improuisum inopinatumq; si ceptu n mino
rem apud ciues quam hostis terrore faceret
ppetratum in magna leticiam ex magno
metu uerteret litteris hasdrubalis roma
ad senatum missis simul et ipse patres con
scriptos quid pararet edocet · ut cum in
umbria se occursuru · hasdrubal fri scri
bat legioni · a cappua romam arcessant ·
dilectum rome habeant · exercitu urba
num ad narniam hosti opponant; hec
senatu scripta; Premissi item p agrum la
rinatem · marrucinum · ferentanum ·
pretulianu · qua exercitu ducturus erat ·
ut omis ex agris urbib;q; commeatus pa
ratos milit ad uescendu in uiam defer
rent equos · iumitaq; alia producerent ·
ut uehiculor fessis copia eet; Ipse de to
to exercitu ciuium socior qd roboris
erat delegit · VI · peditum · x · equites

pronuntiat occupare se in lucanis proximam
urbem punicamque in ea presidium velle
ut ad iter parati omnes essent; Profectus nocte
flexit iter in picenum; Et consul quidem quantis
maximis itineribus poterat ad collegam
ducebat. relictoque catio legato qui castris
preesset; Rome haud minus terroris ac tu-
multus erat quam fuerat biennio ante cum
castra punica obiecta romanis menibus
portisque fuerant. neque satis constabat ani-
mis tam ut audacter consules laudarent.
vituperarentne; Apparebat quo nichil
iniquius est ex eventu famam habiturum;
Castra prope hannibalem hostem relicta si-
ne duce cum exercitu cui detractum foret
omne quod roboris. quod floris fuerit. et consu-
lem in lucanos ostendisse iter cum picenum
et galliam peteret castra relinquentem
nulla alia re tutiora quam errore hostis qui
ducem atque inde exercitus partem abesse
ignoraret; Quid futurum si id palam fiat.
et aut insequi neronem cum VI. arma-
torum profectum hannibal toto exercitu ve-
lit aut castra invadere prede relicta. sine
viribus. sine imperio. sine auspicio veteres
eius belli clades lochros proximo anno
interfecti terrebant ea omnia accidisse
cum unus imperator. unus exercitus
hostium in italia esset; Et nunc duo bella
punica facta. duos ingentes exercitus
duos prope hannibales in italia esse; Quippe
et hasdrubalem patre eodem hamilca-
ro gentium. eque impigrum ducem
per tot in hispania romano exercitatum
bello gemina victoria insignem duobus ex-
ercitibus cum clarissimis ducibus deletis;
Nam itineris quidem celeritate ex hispania.
et concitatis ad arma gallicis gentibus
multo magis quam hannibalem ipsum

glorari posse; Quippe in his locis hunc coegisse
exercitum. quibus ille maiorem partem
militum fame ac frigore que miserri-
ma mortis genera sunt amisissent; Adde-
bant etiam peritum rerum hispanie. haud cum
ignoto duce. c. nerone congressurum. sed
quem in alio impedito deprehensus forte
haud secus quam puerum conscribendis
fallacibus conditionibus pacis frustratus fu-
isset; Omnia maiora etiam vero presidia hosti-
um metu interprete semper in deterius incli-
nato ducebant; Nero postquam tantum intervalli
fecerat. ut detegi consilium satis tutum esset.
paucos milites alloquitur negat ullius con-
silium imperatoris in speciem audatius
re ipsa tutius fuisse quam suum; Ad certam
eos se victoriam ducere; Quippe ad quod
bellum collega non antequam cui ad societatem
ipsius peditum atque equitum date ab
senatu copie fuissent maiores instructi-
oresque. quam si adversus ipsum hannibalem
iret profectus sit. eo ipsos quantum cumque
virium momentum addiderint rem omnem
inclinaturos; Auditum modo in acie. nam
ne ante audiretur daturum operam. alterum
.cos. et alterum exercitum advenisse. haud
dubiam victoriam facturum; Famam
bellum conficere; Et parva momenta in
spem metumque impellere animos; Glorie
quidem ex re bene gesta partem fructum prope
omnem ipsos laturos; Semper quod postre-
mum adiectum sit id rem totam videri
traxisse; Cernere ipsos quo concursu.
qua admiratione. quo favore hominum
iter suum celebretur; Et hercule per instruc-
ta omnia ordinibus virorum mulierumque
undique ex agris effusorum. inter vota et
preces. et laudes ibant. illos presidia rei publice
vindices urbis romane imperiique appella-

bant . in illoꝝ armis dextrisq; suam .
liberū suoꝝ salutē ac libtatem repositā
ēē ; Deos om̄s precabant᷑ . ut illi faustū
iter . felixq; pugna matura ex hostib;
uictoria ēēt . et damnarentur ipsi uotoꝝ
q; p his suscepissent . ut quēadmodum
nunc sollicitj psequerent᷑ eos . ita paucos
post dies letj uictoriā obuiam irent in
uitare ; Inde p se quisq; et offerre et fatj
gare p̄cib; . ut queq; ipsis iumentisq; usuj
ēēnt . ab se potissimū sumerent . benigne
omnia cumulata dare . modestia c̄tare
milites . ne quid ultra usum necessariū
sumerent . nich morarj . nec ab signis .
nec subsistere cibū capientes diem ac no
ctem ire . uix qd̄ satis ad naturale desidi
um corpꝑ in ēēt quietj daret ; Et ad collegā
p̄missi erant q̄ nuntiarent aduentū . ne
cunctarent᷑ . qd̄ clam an palam inter
diu ac noctu uenire . an ēē uellet ; hisd̄
an alijs considē castris ; Nocte clam ina
re melius uisum ē ; Thessera p castra
ab liuio . cōs . data erat . ut tribun⁹ tri
bunum . centurio centurionē . eques eq̇
tem . pedes peditem acciperet ; Neq; enim
dilatarj castra opus ēē . ne hostis aduen
tum alt̄ius consul͡ sentiret ; Et cohorta
tio plurimū in angusto tendentium
facilior futura erat . qd̄ claudian⁹ exercit⁹
nich ferre p̄ter arma secum expeditio
nem tulerat ; Ceterum in ipso itinere
auct cū uoluntarijs agm̄ erat offerentj
bus ultro sese ex ueterib; militib; pfun
ctis iam militia . et iuuenib; q̊s certatj
nomina dantjs . si quoꝝ corporis species
roburq; uirium aptum militie uidebat᷑
conscripserat ; Ad senam castra alterius
consul͡ erant . et q̇ngentos ferme inde
passus hasdrubal aberat ; Itaq; cū iam

appropinquaret tectus montib; subste
tit nero ne ante noctem castra ingrede
retur ; Silentio ingressi ab suis quisq; or
dinis hominib; interiora abductj cū
summa omniū leticia hospitalit᷑ excipj
untur ; Postero die . consiliū habitum ;
Cui et . L . porcius licinius . pr̄ . adfuit ;
Castra iuncta consulum . castris habebat ;
Et ante aduentū eoꝝ p loca alta ducendo
exercitum m̊ insidēt angustos saltus ut
transitum claudēet m̊ ablaīe aut tergo
carpet agm̄ ludificatus hostem omnib;
artib; belli fuerat ; Is tum in consilio
aderat ; Multoꝝ eo inclinant sententię .
ut dum fessum uia ac uigilijs reficeret
militem nero simul et agnoscendum
hostem paruos sibi dies sumeret temp⁹
pugne differretur ; Nero nō suadē m̊
s; summa opam dare instituit . ne consi
lium suū qd̄ tutū celeritas fecisset . te
merariū morando faceret ; Errore qui
ñ diuturnus futurus ēēt uelut torpen
tem hannibalem . ne castra sua sine duce
relicta aggredi . nec ad sequendū se iter
intendisse . anteq̄ se moueat deleriq;
in apuliam ; Qui p̄latando spatium hostj
det eum . et illa castra pdere hannibalj
et aperire in galliam iter . ut p otium ubi
uelit hasdrubali coniungatur ; Extem
plo signū dandū et eundū in aciem
abutendūq; errore hostium absentiumq;
dum neq; illi sciant cum paucioribus .
ne hij cum plib; . et ualidiorib; rem ēē ;
Consilio dimisso signū pugne p̄ponitur .
confestimq; in aciem procedunt ; Iam
hostes ante castra instructj stabant ;
Moram pugne attulit . qd̄ hasdrubal
prouectus ante signa cum paucis eq̇tib;
scuta uetera hostium notauit . que

uictoriā obuiā

ante n̄ uidebat · 7 strigosiores equos; Mul
titudo quoq; maior solita uisa ẽ; Suscita
tus enim id qđ erat receptui ꝑpe cecinit
ac misit ad flumen unde aquabantur · ut
et excipi aliqui possent · 7 notari oculos
si quid forte adustioris coloris ut ex recen
ti uia ẽent simul circumuehi ꝓcul castra
iubet · specularique; non actum aliqua
parte sit uallum · & ut attendant semel
bis · ne signum canat in castris; Ea cum
ordine omnia ẽent · castra nich aucta er
rorem faciebant; Bina erant sicut an
te aduentū · cos · alt̃us fuerant · una
liuij · altera · l · porci · neutri quicquā
quo latius tenderetur ad muniminta ad
iectum; Illud ueterē ducē adsuetumq;
romano hosti mouit · qđ semel in p̄toris
castris signū · bis in consularib; referant
cecinisse; & quo nam m̄ alter ab hanni
bale abscessisset cura angebat · minime
id qđ erat suspicari poterat tante rei
frustratione hannibalem elusum · ut
ubi dux ut exercitus ẽet cum quo castra
collata habuerit ignoraret ; ꝑfecto haud
mediocri clade absterritum insequi n̄
ausum magnope uereri · ne perditis reb;
serum ipse auxilium uenisset romanisq;
eadem iam fortuna in italia que in his
pania ẽet · interdum litteras suas ad eū
n̄ puenisse crede interceptisq; his consu
lem ad sese opprimendum accelerasse;
His anxius curis extinctis ignib; ui
gilia prima dato signo · ut tacite ua
sa colligerent · signa ferri iussit; Intrepi
datione & nocturno tumultu · duces
parum intẽ adseruant; Alter in desti
natis iam ante animo latebris subsedit
parua denota metaurū flum̄ transna
uit; Ita desertum ab ducib; agmen
p̄mo ꝑ agros palatur · fessiq; aliq̃t som
no ac uigiliis sternunt corpora passim
atq; infrequentia relinquunt signa;
Hasdrubal dum lux iam ostenderitis
signa ferre iubet · & ꝓtortuosi amnis
sinus flexusq; cum errore uoluens haud
multum ꝓcessisset ut p̄ma lux transitū
oportunum ostendisset transiturus;
S; cum q̃tum mare abscedebat · tanto alti
orib; coercentib; amnem ripis n̄ inue
niret uada diem terendo spacium dedit
ad sequendum sese hosti; Nero p̄mum
cū omni equitatu aduenit; Porcius
deinde adsecutus · cum leui armatura;
Qui cum fessum agmen carpent ab omni
parte incursarentq; etiam omisso itinere
qđ fuga simile erat castra metari p̃enus
in tumulo sup fluminis ripam uellet ·
aduenit liuius peditum omnib; copiis
n̄ itineris m̄ s; conserendū extemplo p̃
lium instructis armatisq; S; ubi om̄s
copias coniunxerunt · directaq; acies est
claudius dextro in cornu · liuius ab sinis
tro pugnam instruit · media acies p̄to
ri tuenda data; Hasdrubal omissa mu
nitione castrorum postq̃ pugnandū uidit
in prima acie ante signa elefantos collo
cat circa eos leuo in cornu aduersus clau
dium gallos opponit · sinistrū cornu
aduersus · m · liuium · s · atq; hispanis
& ibi maxime in uetere milite spem
habebat sumpsit; Ligures in medio
post elefantos positi · s; longior q̃ latior
acies erat; Gallos prominens coll' tege
bat; Ea frons q̃ hispani tenebant · cū
sinistro romanorum cornu concurrit;
Dextra om̄s acies extra p̃lium eminens
cessabat · collis oppositus arcebat · ne
aut fronte · aut ab latere aggrederentur;

Duo consules aduersus has
drubalem;

Inter liuium hasdrubalemque ingens contractum certamen erat. atroxque cedes utrimque edebatur. Ibi duces ambo. ibi pars maior peditum equitumque romane pugne. & ligures uetus in armis genus. eodem uersi elefanti qui primo impetu turbauerant ante signa romanos. etiam signa mouerant loco. Deinde crescente certamine et clamore inpotentius iam regi & inter duas acies uersari uelut incerti quorum essent haud dissimiliter nauibus sine gubernaculo uagis. Claudius quid ergo precipiti cursu tam longum iter emensi sumus clamitans militibus. cum in aduersum collem frustra signa erigere conatus esset. postquam ea regione penetrari ad hostem non uidebat posse cohortis aliquot subductas e dextro cornu. ubi stationem magis segnem quam pugnam futuram cernebat post aciem circumducit. & non hostibus modo sed etiam suis inopinantibus in sinistrum hostium latus incurrit. Tantaque celeritas fuit. ut cum ostendissent se ab latere mox in terga iam pugnarent. Ita ex omnibus partibus ab fronte. ab latere. ab tergo trucidantur hispani liguresque. et ad gallos iam cedes peruenerat. Ibi minimum certaminis fuit. Nam et pars magna ab signis aberant. nocte dilapsi stratique somno passim per agros. & qui aderant itinere ac uigiliis fessi intolerantissima laboris corpora uix arma humeris portabant. Etiam diei medium erat. sitisque et calor hiantis cedendos capiendosque affatim prebebat.

Qualiter elefanti interimebantur.

Elefanti plures ab ipsis rectoribus quam ab hoste interfecti. Fabriles calprum cum malleo habebant. Id ubi seuire belue ac ruere in suos ceperant magister inter aures positum ipso in articulo quo iungitur capiti ceruix quanto maximo poterat ictu adigebat. Ea celerrima uia mortis in tante molis belua inuenta erat. ubi regendi spem uicissent.

Laus hasdrubalis.

Primusque id hasdrubal instituerat cum sepe alias memorabilis tum illa precipue pugna. Ille pugnantes hortando pariterque obeundo pericula sustinuit. ille fessos abnuentisque tedio et labore. nunc precando. nunc castigando accendit. ille fugientis reuocauit. omissamque pugnam aliquot locis restituit. Postremo cum haud dubie fortuna hostium esset. ne superstes tanto exercitui suum nomen secuto concitato equo se in cohortem romanam inmisit. Ibi ut patre hamilcare. & hannibale fratre dignum erat pugnans cecidit. Numquam eo bello una acie tantum hostium interfectum est.

Redditaque equa cannensi clade uel ducis uel exercitus interitu uidebatur. LVII. hostium cesa. capta. VI. et .D. magna preda. alia cum omnis generis. tum auri & argenti. Ciuium etiam romanorum qui capti apud hostes erant. super .XXX. capitum recepta. id solum fuit pro amissis eo prelio militibus. Nam haud quaquam incruenta uictoria fuit. VIII. ferme romanorum sociorumque occisa. Adeoque etiam uictores sanguinis cedisque cepat satietas. ut postero die cum esset nuntiatum liuio. cos. gallos cisalpinos liguresque qui aut prelio non affuissent. aut inter cedem effugissent uno agmine abire sine certo duce. sine signis. sine ordine ullo aut imperio posse si una equitum ala mittatur omnis deleri qui supersint. alii qui nuntii et hostium cladis et nostre uirtutis. Nero ea nocte que secuta est pugnam citatiore quam inde uenerat agmine

die sexto ad statiua sua atque hostem peruenit;
Inter eius frequentia minore . quo nemo pre
cesserat nuntius : leticia uero tanta uix
ut compotes mentium pre gaudio essent
celebratum est; Nam rome neuter a
nimi habitus satis dici enarrarique
potest . nec quo incerta expectatione
euentus ciuitas fuerat . nec quo uicto
rie famam accepit ; Nunquam per omnes di
es ex quo claudium consulem profectum
fama attulit . ab ortu sole ad occidentem
aut senator quisquam a curia . atque ab ma
gistratibus abscessit . aut populus e foro ma
trone . quia nichil in ipsis opis erat inter
pretes obtestationesque uerse per omnia
delubra . uage supplices . uotisque fati
gare deos ; Tam sollicite ac suspense ciui
tati fama incerta primo accidit . duos
narnienses equites in castra que in fau
cibus umbrie opposita erant uenisse ex
prelio nuntiantes cesos hostis ; Et primo
magis auribus quam animis id acceptum erat
ut maius letius que quam quod mente caperet
aut satis credere possent . et ipsa celeritas
idem impediebat quod biduo ante pug
natum dicebatur; Littere deinde ab
l . manlio acidino misse ex castris affe
runtur de narniensium equitum ad
uentu ; hee littere per forum ad tribunal
late senatum curia exciuerunt . tan
toque certamine ac tumultu populi ad
fores curie concursum est . ut adire nun
tius non posset . traheretur a percunctanti
bus uociferantibusque . ut in rostris prius
quam in senatu littere recitarentur; Tan
dem summoti et coherciti a magistra
tibus dispensarique leticia interponentis
eius animos potuit . in senatum primum .
deinde in contione littere recitate sunt .

et pro cuiusque ingenio alius iam certum
gaudium nulla ante futura fides erat
quam legatos consulum . uel litteras audis
sent ; Ipsos deinde appropinquare le
gatos allatum est ; Tunc enimuero omnis
etas currere obuii . primus quisque oculis
auribusque haurire tantum gaudium cupi
entes ad muluium usque pontem continens
agmen peruenit ; Legati erant . l . ueturius
philus . p . licinius . uarrus que metellus ;
Circumfusi omnis generis hominum frequentia
in forum peruenerunt ; Cum alii ipsos alii
comites eorum queque acta essent percuncta
rentur . et ut quique audierat exercitum
hostium . imperatoremque occisum legiones
romanas incolumes . saluos consules
esse . extemplo aliis porro impertiti erant
gaudium suum ; Cum egre in curiam
peruentum esset . multo egrius summota
urbane patribus misceretur . littere in
senatu recitate sunt ; Introducti in
contionem legati . l . ueturius . litteris
recitatis . ipse planius omnia que acta
erant exposuit cum ingenti assensu .
postremo etiam clamore uniuerse conti
onis cum uix gaudium animis caperent .
discursum inde ab aliis circa templa
deum ut grates agerent ab aliis domos
ut coniugibus liberisque tale tam nuntium
impertirent ; Senatus quod m . liuius . et .
c . claudius . consules . incolumi exercitu du
cem hostium legionesque occidissent . sup
plicationem in triduum decreuit ; Eam
supplicationem . c . hostilius . pretor . edixit .
celebrata a uiris feminisque est ; Omnia
templa per totum triduum
equalem turbam habuere ;
Cum matrone amplissima ueste cum
liberis per inde ac si debellatum foret omni

caput hasdrubal;

solute dijs immortalib; grates agerent;
Statum quoq; ciuitatis ea uictoria ē. inde
haud secus q̄ in pace res inter se contrahe
uendendo argentum. creditū soluendo
audēent; C. claudius. cōs. cum in castra
redisset caput hasdrubal qd̄ seruatum
cum cura attulerat; pici ante hostium
stationes. captiuosq; affros uinctos ut
erant ostendi; Duos etiam ex his so
lutos ire ad hannibalem. & expromere
queq; acta ēēnt iussit; Hannibal tāto
simul publico familiariq; ictus luctu
agnoscere se fortunā carthaginis fertur
dixisse; Castrisq; inde motis. ut omīa
auxilia. que diffusa latius tueri non
poterat. in extremum italie angulum
brutthios contrahe̊ret. et metapontinos
ciuitatem uniuersam excitos sedītoīb;
suis. et lucanoꝝ qui sue dictionis erāt
in brutthium agrum traduxit;

Explicit liber. xxvii9;
Incipit liber. xxviii9;

Cvm transitu hasdrubal q̄tū
in italia declinauerat belli
tm̄ leuatę hispanie uidēent
renatum. ū subito par p̄ore
bellum est hispania ea tempestate signa
habebant romani. penuq; hasdrubal
gisgonis filius ad occeanum penitus
gadisq; concesserat; Nr̄i maris ora
omnisq; ferme hispania qua oriente
uergit scipionis ac romane ditionis
erat nouus impator hanno in locum
barchinni hasdrubalis nouo cū exer
citu ex affrica transg̊ssus magoniq;
iunctus cum inceltibia que media
inter duo maria ē breui magnū
numerum armasset aduersus eum. m̄.
silanum. cum. x̄. seu plus militum

equitib; ·ccc̄. misit; Silanus q̄tus maximis
potuit itinerib;. impediebant autē & aspi
tates uiarum. & angustie saltib; crebris
ut pleraq; hispanie sunt incluse tam̄ non
solum nuntios. s; etiam famā aduentus
sui p̄gressus ducib; indidem ex celti ti
am transfugit. ad hostem puenit;
Eisdem auctorib; compertum ē. cum dece
circiter milia ab hoste bina castra circa
uiam qua irent ēē leua celtibos nouum
exercitum supra. ix̄. hominum dextra
punica tenere castra; Ea stationib; uigili
is omī iusta militari custodia. tuta et
firma ēē illa. altā soluta neclecta que
ut barbaroꝝ. & tyronum. minus timēdu
um qd̄ in sua terra ēēnt ea p̄us agredien
da ratus silanus signa q̄ maxime ad le
uam iubebat ferri nec unde ab stationib;
punicis conspiceretur. pmissis speculato
rib; citato agmine ad hostem pgit. iii̅.
ferme aberat cum haud dum quisquā
hostium senserat confragosa loca. et
obsita uirgultis tenebat colles. ibi in ca
ua ualle ob id occulta consīde militem
et cibum cape iubet speculatores trans
fugarum dicta affirmantes uenerunt
tum sarcinis in mediū coniectis. arma
romani capiunt. acieq; iusta inpugnā
uadunt mille passium aberant cum ab
hoste conspecti sunt trepidariq; repen
te ceptum. & mago ex castris citato
equo ad p̄mum clamorem & tumul
tum aduehitur erant in celtibo exerci
tu. xl. scutata. & ducenti equites hāc
iustam legionem. & id ferme roboris
erat in prima acie locat ceteros leuem
armaturam insidijs posuit; Cum ita
instructos educeret e castris. uix dū
uallo eos romani pila coniecerunt

subsidunt; Hispani aduersus emissa tela
ab hoste inde admittenda ipsi consurgt;
Que cum romanis conferti ut solent den
satis excepissent scutis tum pes cū pede
collatus ē cladijs geri res cepta ē. cetm
aspitas locoꝝ celtibis quib; in ꝑlio con
cursare mos ē. uelocitatē inutilem faci
ebat. et haud inique ademerat. roma
ni stabili pugne adsuetis. n̄ qđ anguste
& instrata uirgulta ordines dirimebāt.
et singuli bidinique; uelut cū parib; con
serere pugnam cogebantur. qđ ad fugā
impedimto hostib; erat id ad cedem eos
uel iunctos ꝑbebat etiam ferme omnib;
scutatis celtiboꝝ interfectis leuis armatura
et carthaginenses. qui ex alteris castris
subsidio uenerant. ꝑculsi cedebantur;
Duo aut amplius illi a peditum et equitatus
omnis uix inito ꝑlio cum magone effuge
runt. hanno alter impator cum eis q
postremi iam ꝑfligato ꝑlio aduenerat
uiuus capitur. magonem fugientes eq
tatus ferme omnis. & qđ ueterū peditū
erat secuti decimo die in gaditanā ꝑuin
ciam ad hasdrubalem ꝑuenerunt celtibi.
nouus miles in ꝓximas dilapsi siluas
inde domos diffugerunt ꝑ oportuna ui
ctoria. nequaq̄ tm̄ iam conflatū bellum
q̄tum futuri bella memoria silluissetis
celtiboꝝ gente excita. et alias ad arma
sollicitare populos oppressa erat. itaq;
collaudato benigne silano scippio spem
debellando si nichil eam ipse cunctando
moratus eēt. nactus ad hec id qđ reli
quum belli erat in ultimā hispaniam ad
uersus hasdrubalem ꝑgit; Penus cum
castra forte ad socioꝝ animos in bethica
continendos in fide habēt signis repente
sublatis fuge q̄ magis itineris in ꝑenit

ad occeanum et gadijs ducit. ceterum
quo ad continuisset exercitum ꝓpositum
bellos efore ratus anteq̄ freto gadis tra
iceret exercitum omnem passim in ciuitates
diuisit. ut et muris se ipse et armis mu
ros tutarentur; Scippio ū animaduītit
dissipatum passim bellum circūferre
ad singulas urbes arma diutini magis
q̄ magni ēē opis retro uertit iter. ne
hostib; tam̄ eam relinqueret. et relligi
onem. l. scippionem frem cum .x̄. pedi
tum equitumq; ad oppugnandam
oppulentissimam in his locis urbem. ogin.
barbari appellabant mittit sita inma
essessium finib; ē hispanie gentis ager
fructifer. argentum etiam incole fodiūt
ea arx fuerat hasdrubali ad excursio
nes circa mediterraneos populos facien
das. scippio castris ꝓpe urbem positis
priusq̄ circumuallaret urbem. misit
ad portas qui ex ꝓpinquo alloquio ani
mos temptarent suadentq;. ut amici
tiam potius q̄ uim experirentur romanoꝝ
ū nichil pacati respondebatur. fossa du
plicique; uallo circundata urbe in trib;
portis exercitum diuidit. ut una semꝑ
pars quietis interim duab; oppugna
ret. ꝑima pars cum adhorta oppugna
re est atrox sane et anceps ꝑlium fuit n̄
subire. n̄ scalas ferre ad muros ꝑ inci
dentib; telis facile erat. et iam qui e
rexerant ad murum scalas. alij furcis
ad id ipsum factis detrudebantur in
alios lupis supne ferret iniecti ut in
ꝑiculo eēnt. ne suspensi in murum
extrahebentur; Qđ ū animaduertit scip
pio omnia paucitate suoꝝ exequatū
certam̄ ēē. etiam eos supare hostem qđ
ex muro pugnaret duab; simul partib;

prima recepta urbem est aggressus · que
res tam paucis uicit fessis iam cum
primis pugnando · ut et oppidani menia
repentina fuga desererent · et punicum
presidium metu ne prodita urbs esset relic
tis stationibus in unum se colligeret ;
Timor inde oppidanos incessit · ni hostis
urbem intrasset siue penitus an hispanus
esset obuii passim cedentur · atque pate
facta repente porta frequentes ex op
pido sese eiecerunt scuta pre se tenentes
ne tela procul coicerentur dextras nu
das ostentantes · ut gladios abiecisse
appareret. Id utrum parum ex inter
uallo sit conspectum an dolus aliquis
suspectus fuerit incompertum est impetus
hostilis in transfugas factus nec secus
quam aduersa acies cesa eademque porta si
gna infesta urbe illata · et aliis partibus
securibus et dolabris que cedebantur
porte · et ut quisque intrauerat eques
ad forum occupandum · ita enim precep
tum erat · citato equo pergebat · additum
erat et triariorum equiti presidium legio
nariis ceteram partis peruadunt direp
tione et cede obuiorum nisi qui armis se
se tuebantur abstinuerunt ; Carthagi
nienses omnes in custodiam dati sunt
oppidanorum ferme qui clauserant por
tas ceteris traditum oppidum sue red
dite res ; Cecidere in urbis eius oppugna
tione hostium · iii · ferme romanorum
haud amplius nonaginta leta · et ipsis
qui rem gessere urbis eius expugna
tio fuit · et imperatori ceteroque exercitui
et speciosum aduentum suum ingentem
turbam captiuorum pre se agentes fecerunt ;
Scipio collaudat fratre cum quantum poterat
uerborum honore carthaginem ab se captam

copiam ab eo coniunctam equasset · quia
et hiems instabat · ut nec temptare
gadis nec disiectum passim per prouinci
am exercitum hasdrubalis consectari
posset in citeriorem hispaniam · omnis
suas copias reduxit dimissisque in hiber
na legionibus · L · scipione fratre romam
misso · et hannone hostium imperatore
ceterisque nobilibus captiuis ipse tarraco
nem concessit ; Eo anno classis romana
· m · ualerio · leuinio proconsule · ex sicilia
in africam transmissa uticensi car
thaginiensique in agro late populatio
nes fecit extremis finibus carthaginien
sium circa ipsa menia utice prede au
cte sunt ; Repetentibus siciliam · classis
punica · lxx · erant longe naues oc
currit · xvii · naues ex his capte sunt ·
· iiii · in alto merse · cetera fusa ac fugata
classis · terra marique uictor romanus
cum magna omnis generis preda lilibeum
repetit · tuto inde mari pulsis hostium
nauibus magni commeatus frumenti ro
mam subuecti ; Principio estatis eius
qua hec sunt gesta ; P · sulpitius proconsul · et
atthalus rex cum regie sicut ante di
ctum est · hibernassent lemnum · inde clas
se iuncta romana · et xxv · remes re
gie quinque · et · xxx · transmiserunt ·
et philippus seu transitu mari obuiam
eundum hosti foret · paratus ad omnis
conatus esset ipse demetriadem ad ma
re descendit larisam diem ad ueniendum
exercitui edixit · undique ab sociis
legationes demetriadem ad famam
regis conuenerunt · sustulerant enim
animos etholici ab romana societate
tum post atthali aduentum · finitimosque
depopulabantur · ne carnes solum

beotiq; · et qui euboeam incolunt in
magno metuerant · s; achei quoq; quos
sup etholicum bellum · machanidas etiã
lacedemonios tirannus haud pcul argi
uorum fine positis castris terrebat; hi omis
sui quisq; urbib; que pericula terra mari
q; portendebantur memorantes auxilia
rege memorabant · nec ex regio quidem
ipsi ut tranquille nuntiabantur res et
scerdile · dum pleuratumq; motus est · 7
thracum maxime medos · si quo longin
quum bellum regum occupasset pxi
ma macedonie incursuros beotii quõ
& interiores greci populi termopbila
rum saltus ubi anguste fauces coartan
ti ter fossa uallo q; intercludi ab ethol
nuntiabant · ne transitum ad sociorũ
urbes tuendas philippo darent · uel
segnem ducem tot excitare tumultus
circumfusi poterant legiones dimittit
pollicitus p ut tempus ac resideret
omnib; laturum se auxilium in psen
tia que maxime urgebat respiraret
limnum psidium urbi mittit · unde al
latum erat atthalum ab lemno classe
transmissa omnem circa urbem agrũ
depopulatum polifantum cum modi
ca manu in beotiam menippum ;
item quendam ex regis ducib; cum
mille peltatis peltacetre haud dissi
milis est calchidam mittit · adoiti eni
anum ut omis insule partis tueri pos
set · ipse scopissam e pfectus · eodemq;
ablari sima chedonum copia traduci
iussit · eo nuntiatum e concilium etho
lis heracleam indictum · regemq; at
thalum ad consultandum de summa
belli uenturum magnis itinerib; hera
cleam duxit · & consilio quidẽ dimisso

iam uenit segetib; tam que ppe matu
ritatem erant maxime in sinu enianum
euastatis scotussam copias reducit ibi
exercitu omni relicto cum cohorte re
gia demetriadem sese recepit inde ut
ad ois hostium motus posset occurrere
in phocidem atq; euboeam · et peparhe
tum mittit qui loca alta eligerent un
de editi ignes apparerent ipse in thisseo
mons e in altitudine ingentem cacumi
nis editis peculam posuit · ut ignib; pro
cul sublatis signum ubi quid molirentur
hostes momto temporis acciperet roman
impator · et atthalus rex a pepar rethe
nice eam traiecerunt inde classem in eu
boeam ad urbem oreum transmittunt
que ab demetria sinu chalcidem · et
euripum petenti ad leuam pma urbi
um euboee posita e ita inter atthalum
ac sulpicium conuenit · ut romani a ma
ri regia terra oppugnarent quatriduo
postq apulsa classis e urbem aggressi
sunt · id tempus occultis cũ platore q
philippo ppositus urbi erat colloquiis ad
sumptum e; Duas arces urbs habet ·
unam imminente mari · alteram urbis
media e cuniculo · inde uia ad mare du
cit · quã a mare turris quinq; tabulatorum
egregium ppugnaculum claudebat
ibi pmo atrocissimum contractum est
certamen · et turre instructa oim gne
telorum tormentis machinisq; ad oppugnã
dam eam ex nauib; expositis · cum om
nium animos oculosq; id certami auer
tisset · porta maritime arcis plator ro
manos accepit momtoq; arx occupata
e oppidani pulsi inde in mediã urbem
ad alteram tende arcem · & ibi positi e
rant q fores portasq; obicerent · ita

exclusi in medio cedduntur capiunturq;
machedonum p̄sidium conglobatū
sub arcis muro stetit. nec fuga effuse
petita nec ptinaciter p̄lium initum.
eos plator uenia a sulpitio impetrata
in naues impositas ad demetria. cum
pthiodotis exposuit. ipse at atthalum
se recepit sulpitius tam facili ad hore
eum successu elatus calchidem inde pro
tinus uicti classe petit ubi haud quaq̄
ad spem euentus respondit ex petenti
utrinq; coactum in angustias mare
sp̄em intuenti p̄mo gemini portus in
ora duo uersi p̄buere. s; haud facile a
lia infestior classi statio ē. nam ꝛ uenti
ab utriusq; terre p̄ altis montib; su
biti acp̄cello si deiciunt. et fretū ipsū
euripi n̄ septiens die sicut fama fert
temporib; statis reciprocat. s; temere in
modum uenti n̄c huc. n̄c illud uerso
mari uelut monti p̄cipiti deuolutus
torrens rapitur. ita nec nocte nec die
quies nauib; datur. cū classem iam in
festa statio accepit. tum et oppidum a
lia parte clausum mari. alia ab terra
egregie munitum p̄sidioq; ualido fir
matum. et p̄cipue fide p̄fector p̄nci
pumq;. que fluxa et uana apud ora
eum fuerant. stabile atq; inexpugna
bile fuit. id prudente ut in temere ro
manos suspectare fecit. quo circūspec
tis difficultatib; ne frustra tempus ter
ret celiter abstitit incepto classemq;
inde ad cynum lochridi semporium
id ē orbis. ꝙ pontior mille passium a
mari site traiecit philippum. ꝙ ignosa
boreo editum miniuerant. s; serius pla
toris fraude ex specule lati. ꝙ impar
itum uis uirib; haud facilis erat.

in insulam classi accensus ita p cunctatiōe
omissa ad calchidis auxilium ū signum
accepit impigre ē motus. nam et ipsa cal
chis q̄q̄ eiusdem insule. urbs ē tam̄ adeo
arto interscinditur freto. ut ponto con
tinenti iungatur terraq; aditū faciliorē
q̄ mari habeat; Igitur philippus directo
p̄sidio fusisq; etholis qui saltum ter
mophilarum insidebant cum ad demeta
de scotusam inde de tercia uigilia pfect⁹
trepidos hostis heracleam compulisset
ipse uno die phocidis eletiam millia
amplius. lx. contendit eod p mecthe ab at
athalo rege opontior urbs capta diripi
ebatur concesserat eam regi p̄dam sul
pitius. q. oraeum paucos ante dies ab
romano milite exptib; regiis direptū
fuerat cū romana classis eo se cepisset;
Atthalus ignarus aduentus philippi pe
cuniis a p̄ncipib; exigendis terebat tē
pus adeoq; impuisa res fuit. ut n̄ cre
tensium. quidam forte pabulatum ab
urbe longius pgressi agm̄ hostium
pcul conspexissent opprimi potuerit
atthalus inermis atq; incōpositus
cursu effusus mare ac naues petit. et
molientib; ab terra nauis philippus
superuenit. tumultūq; etiam ex terra
nauticis p̄buit inde pontum redit
deos homines q; accusans qd tante regi
fortuna in ex oculis pp̄e raptā amisissꝫ.
Oponti quoq; ab eadem ira increpiti
qd contrahere obsidionē in aduentū
suum potuissent uiso statim hoste pro
pe in uoluntariam deditionem conces
sissent; Compositis circa opontē reb;
thoronem ē pfectus. ꝙ atthalus p̄mo
oratum ē; P fectus inde. ꝙ atthalus
cum fama accidisset p̄siam bithinie

regem in finis regni sui transgressum
omissis reb; atq; etholico bello in asiā
traiecit · & sulpitius eginam classem
recepit . unde in ... ueris pfectus e
rat haud maiore certamine q̃ opon
tem atthalus decertat · philippus tho
ronem cepit · incolebant urbem eam
pfugi ab thebis phioticis urbe sua cap
ta a philippo · cum in fidem etholoꝝ
pfugissent · s; mei his etholi eam dede
rant urbis uastata ac deserte pore ei9
dem philippi bello · tum ab turone si
cut ante dictum ē recepta · pfectus ut
huronon · et drumias dori parua · at
q; ignobilia oppida cepit · inde eliam
elatiam iussi s se opire pholomei cioꝝ
q; legatis uenit ; Ubi cum dissinendo
etholico bello ageretur affuerant eni
legati nup heraclee concilio romanoꝝ
etholioꝝq; nuntius affertur machia
nidam olimpioꝝ sollemne ludicrum
parantis eleos aggredi statuisse p̃uer
tendum id ratus legatis cum benig
ne responso dimissis neq; causam eius
belli fuisse nec moram si m̃ equa ꝛ hone
sta conditione liceat pacem facturum
cum expedito agmine pfectus p boetiam
in egara atq; inde corinthum descendit .
unde cōmeatib; sumptis phileum taphe
neumq; petit · etiam cum hereum uenis
set · audit machanidam famam aduen
tus sui territum refugisse lachedemo
nem egiumq; se ad consilioꝝ etholoꝝ
recepit simul classem punicā · ut mari
quoq; aliquid possit acciam ibi ratus
se inuenturū paucis ante dieb; inde
ueas traiecerant peni . inde portus he
arnanum petierant cum ab eetreo pfec
tum atthalum romanosq; audissent

uerentne ad se iretur intra rhium fauces
he sunt corinthi sinus opprimeretur ;
Philippus merebat quod et augebatur .
cum ad omnia ipse raptim isset . nulli
tam̄ se rei in tempore occurrisse · et rapi
entem omnia ex oculis elusisse celitatem
suam fortunam in concilio autē dissi
mulans egritudinē elato animo disseru
it · testatus deos hominesq; se nullo lo
co · nec tempori defuisse · q̄n ubi hostium
arma concrepuissent · eo q̃ta maxima
posse celeritate tendet · s; uix rationem
iniri posse utrum a se audacius an fu
gatius ab hostib; geratur bellum · sic
ab oponte atthalum · sic sulpitium a cal
chide · sic eis ipsis dieb; machanidam
ē manib; suis elapsum ; S; non semper
felicem ēē fuga · nec p difficili id bellum
habendum · in quo si nemo congressus
cum hostib; si sui certis qđ primum ēē con
fessionem se hostium habe nequaq̃ pare
se s breui ꝛ uictoriam haud dubiam ha
biturum · nec meliore euentu eos secum
q̃ ope pugnaturos leti regem socii audie
runt ; reddidit inde acheis hereum et
tripillam · alipheram autē megalopolitis
qđ suoꝝ iusse finium satis pbabant res
tituit ; Inde nauib; acceptis ab acheis
erant autē tres quadriremes · ꝛ biremes .
totid ante cyram traiecit · inde quinq; re
mib; septem · et lemb · xx · amplius q̃s
ut adiungeret carthaginensiū classi
miserat in corinthium sinum pfectus
ad eruthras etholoꝝ que ppe euphali
um sunt escensionē fecit · haud felicitate
holos nam hominū qđ aut in agri · aut
in ppinq̃s castris potidanias atq; ap
pollonie fuit in siluas montesq; refug
pecora · que inter festinationē ab igne

qui erant sunt direpta et inanes com
pulsa. cum his ceteraque praedantia praetore
acheorum egium misso corinthum petisset
pedestris inde copias per boethiam tra
duci iussit. ipse ab eonothris praeter terram
aychicam super sinium navigans. inter
medias prope hostium classe calchidem
pervenit. unde collata ac virtute quod neque
timor nec spes flexisset eorum animos horta
tus quae oppugnationum fortunam mallent a
calchide oreum navigat. principiumque
his qui fugere capta urbe quam se romanis
tradere maluerant. summa rerum et
custodia urbis permissa. ipse demetriadem
ab euboea unde primum ad opem feren
dam copiis profectus erat traiecit; Cas
sandreae deinde. c. navium longarum cari
nis positis contractaque ad effectum eius
operis multitudine fabrorum navalium quia
res in grecia tranquilla esset profectio atta
li fecerat. et in tempore laborantibus sociis la
tum ab se auxilium retro in regnum concessit.
aut ditionis bellum ferret; Extremo
etatis eius qua haec in grecia gestas unicum
que fabius. maximi. p. legatus ab. m.
livio. consule. romam ad senatum nuntiasset
consulem satis praesidiorum gallie provincie cre
dere. L. portium cum suis legionibus esse
decedere se inde ac deduci exercitum consu
larem posse patres non. m. livium. tan
tum redire ad urbem. sed collegam quoque eius
. c. claudium iusserunt eo modo in decreto
interfuit. quod. m. livii exercitum reduci ne
ronis legiones hannibali oppositas ma
nere in provincias iusserunt; Inter quos
ita per litteras convenit. ut quemadmodum
uno animo rem. p. gessissent. ita quamquam
ex diversis regionibus convenirent. uno
tempore ad urbem accederent. praeneste qui prior

venisset collegam ibi opperiri iussus; Forte
ita evenit. ut eodem die ambo praeneste ve
nirent. inde praemisso edicto ut triduo post
frequens senatus ad edem bellone adesset
omnis multitudinis obviam effusa ad
urbem accessere. non salutabant modo univer
si circumfusi. sed pro quisque victrices dextras
consulum cupientes. alii gratulabantur.
alii gratias agebant. quod eorum opera incolumis
res. p. esset. in senatu cum more omnium
imperatorum expositis rebus ab se gestis po
stulassent. ut pro re. p. fortiter feliciterque
administrata. et diis immortalibus habe
retur honos. et ipsis triumphantibus urbem
inire liceret se vero ea que postularent decer
nere patres merito deorum primum. dein
secundum deos consulum responderunt. et
supplicationem eorum nomine et triumpho
utrique decreto inter ipsos ne cum bello
communi animo gessissent triumphum
separarent. ita convenit ut quoniam et in pro
vinciam livii res gesta esset. et eo die quo
pugnatum esset eius forte auspicium fu
isset et exercitus livianus deductus
romam venisset neronis deduci; De
provincia non potuisset. ut. m. livium.
quadrigis urbem ineuntem milites
sequerentur. c. claudius. equo sine mi
litibus inveheretur; Ita consociatus trium
phus cum utrique tum magis ei qui equo
tum merito anteibat tantum honore cum
lege cesserat gloriam auxilium equitum
aiebant. sex dierum spacio transcurris
se longitudinem italie. et eo die cum
hasdrubale quod eum castra adversum
sese in apulia posita habere hannibal
credidisset; Ita unum credidisset. ita
unum consulem pro utraque parte italie
adversus duos duces. duos imperatores

hinc consilium suum · hinc opus oppositu
isse nom̄ neronis satis fuisse ad continen
dis castris hannibalem hasdrubalem
qua alia re q̄ aduentu eius obrutum
atq; extinctum eēq; iret alter consul su
blimis curru multi iugis si uellet equis
inde quo p urbem uerum triumphum
uehi neronemq; etiam si pedes incedat
uel partem incedat ea bello uel preto
triumpho gl'am memorabilem fore.
hij sermones spectantium neronem
usq; in capitoliū psecuti sunt · pecunia
in erarium tulerunt sestertiū tricies
.lxxx. eris · militib; · m · liuius · q̄nq̄
genos senos asses diuisit tantumdem
· c · claudius . absentib; militib; suis ē
pollicitus cum ad exercitū redisset;
Notandum eo die plura carmina milita
rib; locis in · c · claudium q̄ consulē suū
iactata equites · l · ueturium · & · q.
cecilium legatos tulisse magnis laudib;
hortatosq; eē plebem · ut eos · cōs · in p
ximum annum crearent adiecisse equi
tum p̄rogatiue auctoritatē; Consules
postero die in contione q̄ forti fideliq;
duoꝝ p̄cipue legatoꝝ opa usi eēnt cō
memorantes cū motioꝝ tps appeteret.
& p dictatorem comitia habē placuis
set · c · claudius · cōs · m · liuium · collegā
dictatorē dixit · liuiusq; cecilium mage
q; am liuio dictatore creati · cōs · luctius
ueturius q; cecilius his ipse qui tum
erat magist' equitū; Inde p̄toꝝ comi
tia habita creati · c · seruilius · m · cecili'.
metellus · t · claudius asellus · q · ma
milius · turrinus · qui tum ed' · pl' · e
rat comitijs pfectis dictator magistra
tu adicato dimissoq; exercitu in etru
riam puinciam · ex · sc · est pfectus ad

questiones habendas qui etruscorum
umbroꝝue populi defectionis ab roma
nis ad hasdrubalem sub aduentū eius
consilia agitassent · quiq; eum auxilijs
aut cōmeatu · aut ope aliqua iuuissent;
Heo anno domi militieq; geste ludi roma
ni ter toti instaurati ab ed' · curu · l · cn̄ ·
seruilio cepione · ser' · cornelio lentulo.
item ludi plebej semel toti instaurati ab
edile pleb · m · pomponio mathone · et
q · manuilio turrino · tercio decimo
anno punici belli · l · ueturio philone.
et · q · cecilio · metello · cōs · bruttij am
bo pulsi · ut cum hannibale bellum gere
rent puincia decreta p̄tores ex inde sorti
ti sunt · m · cecilius · metellus · urb · q · m.
emilius · peg · c · seruilius · siciliam · t ·
claudius · sardiniam exercitus · ita di
uisi consulum alti · quem · c · claudius
p̄oris anni · cōs · alteri quemq; claudi'
p pr' · hec bine legiones erant habuissent
exercitum in etruria duas uolonum
legiones · ac terentio p · pr' · liuius · p cōs.
cui progatum in annum impium erat
accipet · & · q · mamilio · ut college iuris
dictione tradita gallia cum exercitu
cui · l · porcius · p pr' · p̄fuerat optineret
decretum ē · iussusq; populari agros
galloꝝ · qui ad penos sub aduentum
hasdrubal' defecissent · c · seruilio · cū
cannensib; duab; legionib; sicut · p.
mamilius tenuerat sicilia tuenda da
ta ex sardinia uetus exercitus cui · am.
hostilius p̄fuerat deportatus nouam
legionem · q̄ · t · claudius · trahiceret
secum consules conscripserunt · q · clau
dio · ut tarentum · c · hostilio tubulo.
ut cappuam puinciam habet progra
tum in annum impium ē · m · ualerius

ꝑcẽs . qui tuende circa siciliam marium
hec hore ꝑ̄fuerat . xxx . nauib; . c . ser
uilio ꝑ̄tor cum cetero omĩ classe redi
re ad urbem iussus in ciuitate tanto
discrimine belli sollicita cũ omnium
secdoꝝ aduersoꝝq; causas in deos uer
terent multa ꝓdigia nuntiabantur
terracine iouis edem satrici matris
canos haud minus terrebant in edem
iouis forib; ipsis duo ꝑlapsi angues
ab antio nuntiatũ ẽ cruentas spicas me
tentib; uisas ẽẽ . cere porcus biceps . et
agnus mas ídemq; femina natus erat .
⁊ albe duos soles uisos ferebant . et
nocte fregell' lucem oportat . et bos in
agro romano locutus . ⁊ ara neptuni
multo manasse sudore in circo flaminio
ducebatur . ⁊ ede ceri salutis q̄rini
de celo tacte ꝓdigia . consules hostiis
maiorib; ꝓcurare iussi . ⁊ supplicatio
nem unum diem habẽ ea . ex . sc̃ . facta
plus omnib; aut nuntiatis ꝑege . aut
uisis domi ꝓdigiis terruit animos
hominum ; Ignis in ede uestẽ extinct⁹
cesaq; frago est . uestial' uiis custodia ei⁹ ;
Noctis fuerat iussu . p . licinio pontifici
ꝯ quaq̄ nich portendentib; de his ce
terum negligentia humana accẽdat
tamẽ et hostiis maiorib; ꝓcurari . ⁊ sup
plicationem ad uesta habi placuit ;
Priusq̄ ꝓficiscerentur consules ad bellũ
moniti a senatu sunt . ut in agros redu
cende plebis curam haberẽt . dñ be
nignitate summotũ bellum ad urbẽ
romanam . ⁊ latio ẽẽ posse sine conue
nire sicilie q̄ italie colende maiorem
cur' et inẽẽ . s; res haud quaq̄ erat po
pulo facilis lib'is cultorib; bello absum
tis . et inopia seruitioꝝ . ⁊ pecore direp

to . uillisq; diruptis aut incensis . mag
na tamẽ pars auctoritate consulũ cõpul
sa in agro remigrauit ; Mouerant autẽ
huius certẽ mentionem placentinoꝝ et
cremonensium legati querentes agrũ
suum ab incolis gall' incursari ac uas
tari magnamq; partẽ colonoꝝ suoꝝ di
lapsam ẽẽ etiam infrequentes se urbes
agrum uastum ac desertum habere
manlio ꝑ̄tori mandatum . ut colonias
ab hoste tueretur consules ex . sc̃ . dixerũt
qui ciues cremonenses atq; placentini es
sent ante certam diem in colonias reuer
terentur . ꝑ̄incipio deinde ueris . et ipsi
ad bellum ꝓfecti sunt . q . cecilius . cõs . ex
ercitum ab . c . nerone . l . ueturius . a .
q . claudio . ꝑ . ꝑ̄r . accepit nouisq; militib;
quos ipse conscripserat suppleuit in con
sentinum agrum consules exercitum
duxerunt passimq; depopulati cum
agmen iam graue ꝑ̄da ẽẽt in saltu an
gusto abruttiis . iugulatorib⁹q; nimi
dis turbati sunt . ita ut ñ ꝑ̄dasset . ar
mati quoq; in ꝑiculo fuerunt . maioꝝ
tamẽ tumultus q̄ pugna fuit . ⁊ ꝑ̄missa
ꝑ̄da incolumes . ⁊ legiones in loca culta
euasere in lucanos ꝓfecti ea sine certami
ne tota gens in ditionem . pr̃ . rediit ;
Cum hannibale nich eo anno rei gestũ
est . nam neq; ipse se optulit in tam re
centi uolũtate publico ꝑ̄uatoq; neq;
lacesserant q̄etum romani tantum inẽẽ
uim . ⁊ si omnia alia circa eum ruere
rent in uno illo duce censebant ac ne
scio an mirabilior aduersis q̄ secdis reb;
tulerit quippe ⁊ in hostiũ terra ꝑ an
nos . xiii . tam ꝑcul ab domo uaria
fortuna bellum gereret exercitu non
suo ciuile . s; mixto ex cõ . luuione õium

gentium · quibus non lex · non mos · non lin
gua communis · alius habitus · alia vestis ·
alia arma · alia ritus · alia sacra · alii prope
essent dii · ita quodam uno vinculo copu
lauerit eos · ut nulla nec inter ipsos nec
aduersus ducem seditio extiterit · cum
et pecunia sepe in stipendium · et comme
atus in hostium agro deesset · quorum in
opia priore punico bello multa infanda
inter duces milites que commissa fuerant ·
post hasdrubalis uero exercitum duce in
quibus spes omnis reposita uictorie fue
rat deletum cedendoque in angulum
brutthium · cetera italia in concessum
cui non uideatur mirabile · nullum motum
in castris factum; Nam ad cetera id quoque
accesserat · ut ne alendi quidem exercitus
non ex bruttio agro spes esset · qui ut omnis
coleretur exiguus tamen tanto alendo
exercitui erat; Tum magnam partem
iuuentutis abstractam a cultu agrorum
bellum occupauerat · et mos uitio etiam
insitus genti; Pars latrochinia mili
am exercendi · nec ab domo quicquam mit
tebatur de hispania res quadam ex par
te eandem fortunam quadam longe dispa
rem habebant eandem quod prelio uicti
carthaginenses duce amisso in ultimam
hispanie oram usque ad occeanum com
pulsi erant · disparem autem quod his
pania nunquam hitalia modo · sed quam nulla pars
terrarum bello reparando aptior erat
locorum hominumque ingeniis · itaque ergo
prima romanis inita prouinciarum que
quidem continentis sint postrema omni
um nostra demum etate ductu auspitii
oque augusti cesaris perdomita est · ibi tum
hasdrubal gisgonis · maximusque eo
bello secundum barchinos dux regressus

ab gadibus rebellandi spe adiuuante ma
gone hamilcaris fil · directibus per ulteriorem
hispaniam habitis · a · L · peditum ·
xl · et · dtos · equites armauit · de eques
tribus copiis ferme inter auctores conue
nit peditum · Lxx · quidam adducta
ad silpiam urbem scribunt · ibi super cam
pos patentes duo duces pene amente
ne detrectarent certamen consederunt · Scip
pio cum ad eum fama tanti comparati
exercitus perlata esset · neque romanis legio
nibus tantum se fore parem multitudini
ratus · ut non in speciem saltem opponeret eum
barbarorum auxilia · neque in his tamen tan
tum uirium ponendum · ut mutando fidem
que cladis causa fuisset patri patruoque
magnum nomen tuum facerent premisso si
lano ad sculcham duo de · xxx · oppidis
regnantem · ut equites pedites que adeo
quo se per hiemem conscripturum pollicitus
erat acciperet ipse ab tarchone profectus ab
sociis qui accolunt uiam modicam contra
hendo auxilia · castulonem peruenit;
Eo adducta ab silano auxilia · iii · peditum ·
et equites inde ad beculam urbem progressus
omni exercitu ciuium sociorumque · equitumque
quinque · et · xl · milibus castra ponentis eos
mago et masinissa cum omni equitatu ag
gressi sunt · turbassentque munientis in
abditi post tumulum oportune ad id posi
tum ab scipione equites improuiso ineffu
sos incurrissent et promptissimum quemque
et proxime uallum atque in ipsos munitores
primum inuectum uix dum prelio inito
fuderunt cum ceteris qui sub signis atque
ordine agminis incesserant longior et
diu ambigua pugna fuit; Sed cum sta
tionibus primum expedite cohortes · de
inde ex opere deducti milites atque arma

cape. missi plures et integri fessis magnu(m)
q(ue) iam agm(en) armator(um) a castris in plurim(um)
rueret. terga haud dubie uertunt p(ri)-
mi numideq(ue) et p(ri)mo turmatim abibant
n(ec) p(er) pauorem festinatione(m)ue confusis
ordinib(us). dein postq(uam) acrius ultimis in-
cidebant romanus neq(ue) sustineri im-
petus poterat nec iam ordinum me-
mores passim quacumq(ue) p(ro)ximum
fuit in fugam effunduntur. Et q(uam)q(uam)
eo p(ro)elio aliquantum romanis aucti
aucti et diminuti hostib(us) animi erant
tam(en) aliquoties sequentes dies ab excur-
sionib(us) equitum leuisq(ue) armature. p(er)
hec leuia certamina uires s(un)t hasdru-
bal uires p(ri)or sunt in aciem copias edux(it).
Deinde et romani p(ro)cessere. s(ed) utraq(ue) acies
p(ro) uallo stetit instructa. et cum ab neu-
tris pugna cepta e(ss)et. iam die ad occa-
sum inclinante apeno prius deinde
ab romano in castra copia reducte. Hoc
idem p(er) dies aliquot factum p(ri)or semper
penus copias castri seducebat p(ri)or fessis
stando signum receptui dabat ab neut(ra)
parte p(ro)cursum telumue missum aut
uox ulla orta. mediam aciem hinc roma-
ni. illinc cathaginienses mixti affris cor-
nua socii tenebant. erat aute(m) utrisq(ue) his-
pani p(ro) cornib(us) ante punica(m) aciem elefan-
ti castellorum p(ro)cul spe(cie)m ui p(re)bebant ta-
men hoc in utrisq(ue) castris sermonis ita
erat. ut instructi stetissent pugnaturos
medias acies romanum penumq(ue) q(uo)s
inter belli causa e(ss)et pari robore animor(um)
ambor(um)q(ue) contur(us)furos. Scippio u(ero) h(ec)
obstinate credita animo aduertit om(n)ia
de industria in eum diem q(uo) pugnatur(us)
erat mutauit thessaram uesteri p(ro) castra
dedit. ut ante lucem equiq(ue) curati p(ra)n-
si e(ss)ent armatus eques frenatos stratosq(ue)
teneret equos uix dum satis certa luce
equitatum omnem cu(m) leui armatura
in stationes punicas immisit inde con(ti)-
num ipse congrui agmine legionum p(ro)-
cedit p(re)ter opinione(m) destinatam suor(um)
hostiumq(ue) romano milite cornib(us) firma-
tis sociis in mediam aciem acceptis has-
drubal clamore equitum excitatus.
ut ex tabernaculo p(ro)siluit multu(m)q(ue) ante
uallum et trepidatione(m) suor(um). et p(ro)cul
signa legionum fulgentia plenosq(ue) hos-
tium campos uidit equitatu(m) omnem
extemplo in equites emittit ipse cum pe-
ditum agmine castris egreditur. nec ex
ordine solito quicq(uam) aciem instruenda
mutat equitum iam diu anceps pugna
erat. nec ipsa p(er) se decerni poterat. q(ui)a pul-
sis q(uo)d p(ro)pe inuicem fiebat in aciem p(er)edit(um)
tutus receptus erat. s(ed) u(bi) iam haud plus
d(ingen)tos. passus acies inter sese aberant signo re-
ceptui dato scipio patefactis q(ue) ordinib(us)
equitatum omnem leuemq(ue) armatura(m)
in medium acceptam diuisamq(ue) in par-
tes duas in subsidiis post cornua locat
inde u(bi) incipiende iam pugne t(em)p(u)s erat
hispanos ea media acies fuit p(re)ssu gradu
incede(re) iubet. ipse e dextro cornu ibi
namq(ue) p(re)erat nuntium ad siluanu(m) et
marcum mittit. ut cornu extende(re)t in
sinistram partem queadmodu(m) se ten-
dentem ad dextram uidissent. et cum
expeditis peditum equitumq(ue) p(ri)us pu-
gnam consererent cum hoste q(uam) coire
inter se medie acies possent. ita didu-
ctis cornib(us) cum ternis peditum co-
hortib(us) ternisq(ue) equitu(m) turmis ad hoc
uelitib(us) citato gradu in hoste(m) ducebant
sequentib(us) in oblicum aliis. sinus in

missu

medio erat. qua segnius hispanorum sig-
na incedebant; Etiam confluxerunt
cornua. cum quod roboris in acie hostem
erat. peni ueterani. affrique; nondum
ad teli coniunctum uenissent; Neque
in cornua ut adiuuarent pugnantes
discernere auderent mediam aciem
uenienti ex aduerso hosti cornu ancipi-
ti prelio urgebantur equites leuisque ar-
matura uelites circumductis alis in
latera incurrebant cohortes a fronte
urgebant. ut abrumperent cornu a cetera
acie. Et cum ab omni parte haud quaquam
par pugna erat; Tum quod pugna bale-
arium tyronumque hispanorum. romano-
que militi obiecta erat. et procedente iam
deficere hasdrubalis exercitum ceperant
oppressos matutino tumultu coactisque
priusquam cibo corpora firmarent raptim
in aciem exire. ad id sedulo diem extra-
xerat scipio ut sera pugna esset nam ab
septima demum hora peditum signa cor-
nibus incucurrerunt. ad medias acies
aliquanto serius peruenit. pugnauit prius
estus a meridiano sol. et labor standi
sub armis. et simul fames sitisque corpora
afficerent. quam manus cum hoste confere-
rent; Ita steterunt scutis innixi. nam
super cetera elefanti etiam tumultuoso
genere pugne equitum uelitumque. et
leuis armature consternati e cornibus
in mediam aciem sese intulerant; Fessi
igitur corporibus animisque retulere pedem
ordines tamen seruantes haud secus quam si
imperio ducis cederent integra acies. Sed cum
eo ipsa acrius rem inclinatam sensere uic-
tores se undique inueherent nec fragile
impetus sustineri posset quamquam retinebat.

obsistebatque cedentibus hasdrubal ab tergo
esse colles tutumque receptum si modice se re-
ciperent clamitans tamen uincente metu ue-
recundiam cum proximus quisque hostem
cederet terga extemplo data atque in fugam
sese omnes effuderunt ac primo consistere si-
gna in radicibus collium hac reuocare in
ordines militem ceperant cunctantibus in
aduersum collem erigere aciem romanis
inde inferri impigre signa uiderunt
integra fuga in castra pauidi compelluntur.
nec procul uallo romanus aberant cepis-
sentque; Tanto impetu castra nisi ex uehe-
menti sole qualis inter grauis imbribus nu-
bes effulget tanta uisaque decidisset. ut
uix in castra sua reciperent se uictores quos-
dam etiam religio cepit ulterius quicquam
eo die conandi; Carthaginienses quamquam
fessos labore ac uulneribus nox imberque
ad necessariam quietem uocabat tamen
et metus et periculum cessandi non dabat
tempus prima luce oppugnaturis hostibus
castra saxis undique circa ex propinquis circa
uallibus congestis augent uallum muni-
mento sese quando in armis parum presidii
foret defensuri; Sed transitio sociorum fuga
ut tutior mora uideretur fecit principium
defectionis ab athene regulo turdetano-
rum factus est is cum magna popularium
manu transfugit inde duo munita op-
pida cum presidiis tradita a prefectis roma-
no et ne latius inclinatis semel ad defec-
tionem animis serperet res silentio pri-
me noctis hasdrubal castra mouet scip-
pio. ut prima luce qui in stationibus erant
retulerunt profectos hostes premisso equi- ſt
tatu signa ferri iubet adeoque citato ag-
mine ducti sunt. ut si uia recta uestigia

sequentes issent; Haud dubie assecuti
fuerunt ducib; e creditum breuius ali
ud ee iter ad betim fluuium . ut transeu
tis aggrederentur; Hasdrubal clauso tn
situ fluminis ad oceanu plectit etiam
inde fugientiu m effusi abibant . itaq;
ab legionib; romanis aliqutum intuallis
fecit eques leuisq; armatura; Nunc
ab tergo . nc ab laterib; occurrendo fati
gabat morabaturq; . s; cum a crebro
tumultus signa consisterent . 7 nunc e
questria . nc cum uelitib; auxiliis q;
peditum plia consererent . supuenert
legiones; Inde n iam pugna . s; truci
datio uelut pecor fieri . donec ipse dux
a fuge auctor in pximos coll . cum sex
milib; ferme semiermiu euasit . ceti
cesi . captiq; castra tumultuaria rapti
peni tumulo editissimo comuniunt .
atq; inde cum hostis nequicq subire
iniquo ascensu conatus eet . haud diffi
culter sese tutati sunt . s; obsidio in loco
nudo atq; inopi uix in paucos dies to
lerabil erat; Itaq; transitiones ad hos
tem tenebant . postremo dux ipse na
uib; accepitis ne pcul inde aberat ma
re nocte relicto exercitu gadis pfug;
Scippio fuga ducis hostium indicta . X .
peditum . mille equites relinquit sila
no ad castror obsidione ipse cum ceteris
copiis septuagesimis castris ptinus
causis regulor ciuitatumq; cognoscen
dis ut pmiam ad ueram meritor esti
mationem tribui possent tarraconem
rediit; pfactionem eius masinissa cum
silano clam congressus . ut ad noua co
silia gentem quoq; suam obedientem
haberet cum paucis poplarib; in affricam

traiecit . non tam euidenti tempore subi
te mutationis causa qm documto post
id tps constantissime ad ultimam senectam
fidei . ne tum quod eum sine pbabili
causa fecisse; Mago inde remissis ab
hasdrubale nauib; gaudiis petit . ceteri
deserti ab ducib; pars transitione fuga
dissipati p pximas ciuitates sunt non
nulla numero aut uirib; manus in
signis h maxime m ductu atq; auspi
cior scippionis pulsi ab hispania car
thaginenses sunt . xiiii . anno post
bellum initu quinto . qm recipi puin
tiam . et exercitu accepit . haud multo
post silanus debellatum referens
tarraconem ad scippione rediit . L.
scippio . cum multis nobilib; captiuis
nuntiis recepte hispanie romam e
missus; Et cum ceti leticiam glaq;
ingenti eam rem uulgo ferrent un9
qui gesserat inexplebil uirtutis ueraq;
laudis paruum instar eor que spe
ac magnitudine animi concepisset . re
ceptas hispanias ducebat iam in af
fricam magnamq; carthaginem
in suum decus nomenq; . uelut
consummatam eius belli glam spectabat .
itaq; pmoliendam s ratus iam reconci
liandosq; regum gentiumq; animos
sophatem pmum regem statuit tepta
re masse filior is rex erat masesuligens
adfinis mauris in regione hispanie
maxime qua sita noua carthago est
spectam fedus ea tempestate rei cum
carthaginensib; erat . qd haud gra
uius et sanctiusq; qm uulgo barbaris
quib; ex fortuna pendet fides ratus
fore orationem ad eum . c . lelium . cum

donis mittit · quib; barbarus letus · et q̄
res tum p̄spe ubiq; romanis. penis aūt
in italia. aduerse in hispania nulle iā
erat amicitie se romanorum accipe annu
it firmandas eius fidem nec dare.
nec accipe n̄ cum ipso coram duce ro
mano · ita lelius in eo m̄ fide ab rege
accepta tutū aduentum fore ad scipi
onem redit magnū in omīa momtū
siphax affectanti res erat affrice opu
lentissimus eius terre bello iam expt°
ipsos carthaginenses finib; etiam re
gni apte ad hispaniam q̄d freto exi
guo dirimuntur. positis dignam ita
q; rem scippio ratus q; · q̄m non alit̄
posset magno p̄iculo peteretur. L.
martio · tarconem silano carthagine
noua quo pedib; ab tarracone tune
rib; magni ierat ad p̄sidium hispanie
relictis ipse cum · c · lelio · duab; q̄nq;
remib; ab carthagine p̄fectus tranqllo
mari plurimū remis interdum et
leni adiuuante uento in affricam
traiecit · forte ita incidit ut eo ipso t̄pre
pulsus hispania septem triremib; por
tum inuectus · anchoris positis terre
applicaret · naues cum conspecte duo
quinq; remes hanc q̄ dubio q̄n hos
tium ēēnt · opp̄miq; a plurib; p̄usq̄
portum intrarent possent · nich aliud
q̄ tumultum ac trepidationē simul
militum ac nauctarum · ne quicq̄
armaq; et naues expedientium fece
runt p̄cussa enim ex alto ue paulo a
crior uento prius in portum intule
runt quinq; remes q̄ peni anchoras
mollirentur. ne ultra tumultū de re
quisq̄ in regio portu audebat ita in

terram prior hasdrubal mox scippio
et lelius egressi ad regem p̄gunt mag
nificumq; id siphaci nec erat aliter ui
sum duorum opulentissimorum ea tempes
tate duces populorum uno die suam pa
cem amicitiamq; petentis uenisse.
Vtrumq; in hospitium inuitat · et q̄do
forte sub uno tecto ēē atq; ad eosdem
penates uoluisset contrahere ad colloq
um dirimendarū simultatium causa
est conatus scippione abnuente haud
p̄uatim ē ullum cum peno odium ēē
q̄d colloquendo finiret · aut de re · p ·
quicq̄ secum hoste agere iniussu senat°
posse illud magnope tendente rege.
nec alter hospitium exclusus mensa ui
deretur ut in animum induceret ad ede
uenire epulas haud abnuit · cenatūq;
simul apud regem ē · et eod etiam lecto
scippio atq; hasdrubal quia ita cordi
erat regi accubuerunt · tanta autē inerat
scippioni atq; ad omnia natal
ingenio exteritas ut non siphacem m̄
barbarum insuetumq; morib; romanis
s; hostem etiam infatissimum facunde
alloquendo s̄ conciliare mirabiliorēq;
s̄ eum uirum congresso coram uisum
p̄ se ferebat q̄ bello reb; gestis nec dubi
tare quin simphax regnumq; eius iā
in romanorum ēēnt potestate eam artem
illi uiri ad conciliandos animos ēē.
Itaq; n̄ quom̄ hispanie amisse sint que
rendum magis carthaginensib; ēē q̄
quom̄ affricam retineant cogitandū
n̄ p̄egrinabundum neq; circa amenas
uacantem t̄m ducem romanū relicta
p̄uintia noue dictionis relictis exerc
tib; duob; in affricam traiecisse sese in

hostilem terram regiam in fidem inceptam. sed potiunde affrice spem affectantem hoc cum iam pridem uoluntate in animo hoc palam fremere quod non queadmodum hannibal in italia. sic scippio in affrica bellum gereret. scippio federe icto cum siphace profectus ex affrica dubiisque et plerumque seuis in alto iactatus uentis die quarto noue carthaginis portum tenuit hispanie sicut a bello punico quieta erant. ita quasdam ciuitates propter conscientiam culpe metu magis quam fide quietas esse apparebat quarum maxime insignes et magnitudine et noxa illiturgi et castulo erant. castulo cum prosperis rebus socii fuissent post cesos cum exercitibus scippiones defecerant ad penos illiturgitani prodendis qui ex illa clade ad eos perfugerant interficiendisque scelus etiam defectioni addiderant; In eos propos primo aduentu cum dubie hispanie essent. merito magis quam utiliter se uitam foret. tunc iam tranquillis rebus. quia tempus expetende pene uidebatur uenisse accitum ab tarracone .L. martium cum tercia parte copiarum ad castulonem oppugnandum mittit ipse cum cetero exercitu quintis ferme ad illiturgin castris peruenit. clause erat porte. omniaque instructa et parata ad oppugnationem arcendam adeo conscientia quid se meritos scirent pro indicto eis bello fuerat. hinc et hortari milites scippio orsus est ipsos claudendos portas indicasse hispanos quid ut timerent meriti essent. itaque multo infestioribus animis cum eis quam cum carthaginiensibus bellum gerendum esse. quippe cum illis prope sint iram de imperio et gloria certari ab his perfidie. et crudelitatis et sceleris penas expetendas euenisse tempus quo et nefandam commilitonum necem et in semet. et in ipsos sic in eodem fuga delati forent instructam stragem ulciscerentur. et in omne tempus graui documento sancirent. ne quis umquam romanum ciuem militem uel in nulla fortuna oportunum iniurie duceret ab hac cohortatione ducis incitati scalas electis per manipulos uiris diuidunt partito exercitu. ita ut parti alteri lelius preesset legatus duobus simul locis ancipiti terrore urbem aggrediuntur. non dux unus aut plures oppidanos sed suos ipsorum conscientia culpe metus ad defendendam impigre urbem hortatur. et meminerant et admonebant alios supplicium ex se non uictoriam peti. quidque ubi mortem oppeteret id referre utrum in pugna et in acie ubi mars communis et uictum sepe erigeret. et affligeret uictorem an postmodo cremata et diruta urbe ante ora captarum coniugum liberorumque inter uerba et uincula omnia feda atque indigna passi expirarent; Ergo non militaris modo etas. aut uiri tantum. sed femine puerique super animi corporisque uires adsunt pugnantibus tela ministrant. saxa in muros munientibus gerunt. non libertas solum agebatur que uirorum fortium tantum pectora acuit. sed ultima omnium supplicia. et feda mors ab oculis erat accendebantur animi ex certamine laboris ac periculi atque ipso inter se conspectu. itaque tanto ardore cer-

tamen initium ē. ut domitor ille to-
tius hispanie exercitus ab unius oppi-
di iuuentute sepe repulsus a muris
haud satis decoro prelio trepidaret. id
ubi uidit scippio uerti ausus ne uanis conati-
bus suorum et hostib; cresceret animus
et segnior miles fieret sibimet conan-
dum ad partem periculi capessendam
ēē ratus increpita ignauia militū
ferri scalas iubet. et seipsum si ceteri
cunctentur ascensurum minatur
iam subierat haud mediocri periculo
menia cum clamor undiq; ab sollici-
tis uicem imperatoris militib; sublatus
scale que multis simul partib; erigi
cepte. et ex altera parte lelius insta-
tum uicta oppidanorum uis deiectisq;
pugnatorib; occupantur muri arx
etiam ab ea parteq; inexpugnabilis ui-
debatur inter tumultum capta est
transfuge affri. qui tum inter auxilia
romana erant. & oppidanis in ea tu-
enda unde periculum uidebatur uer-
sis ⁊ romanis subeuntib; quā adire pote-
rant conspexerunt editissimā urbis
partem que rupe prealta tegebatur. neq;
ope ullo munitam ⁊ ab defensoribus
uacuam leuium corporum homines et
multa exercitatione pernicium clauos
secum ferreos portantes qua per inequa-
liter eminentia rupis poterant scan-
dunt sicubi nimis arduum et leue
saxum occurrebat clauos per modica
interualla figentes. cum uelut gradu
fecissent primi sequentis extrahentis
manu postremi subleuantes eos preirent
in summū euadunt. unde decurrunt
cum clamore in urbem iam captam

ab romanis. tum uero apparuit ab ira et
ab odio urbem oppugnatā ēē. nemo ca-
piendi uiuos. nemo patentib; ad direp-
tionem omnib; prede memor ē trucida-
ti inermes iuxta atq; armatos feminas
pariter ad uiros usq; ad infantium ce-
dem ira crudelis peruenit ignem deinde
tectis iniciunt ac diruunt. que incen-
dio absumi nequeunt adeo uestigia
quoq; urbis extinguere ac delere memo-
riam hostium sedis cordi est; Castulo-
nem inde scippio exercitum ducit quam
urbem non hispani modo conuenere. sed pu-
nici etiam exercitus ex dissipata pas-
sim fuga reliquie tutabantur. sed aduen-
tum scipionis preuenerat fama cladis
iliturgitanorum terrorq; deinde hac des-
perati inunias erat & in diuersis causis
cum sibi quisq; consulatū. ne altius
respectu uellet primo tacita suspitio de-
inde aperta discordia secessionem inter
carthaginenses atq; hispanos fecit his
cerdubelus propalam deditionis auctor
himilco punicis auxiliarib; preerat quos
urbemque clam fide accepta cerdubelus
romano prodit; Mitior ea uictoria fuit
nec tantundem noxe amissum erat ⁊ aliquan-
tum ire leniuerat uoluntaria deditio
marcius inde in barbaros siqui nundū
perdomiti erant sub iurisdictionemq; redi-
gendos missos scippio carthaginem
ad uota soluenda diis munusq; gla-
diatorum quod mortis causa patris patru-
iq; parauerat edendum rediit; Gladi-
atorum spectaculum fuit. non ex eo genere
hominum ex quo lanistis cōparare
mos ē seruorum qui uenalem sanguinē
habent uoluntaria omnis ⁊ gratuita

opa pugnantium fuit; Nam alij missi
ab regulis sunt ad speciem insite genti
uirtutis ostendendum. alij ipsi pfessi
se pugnaturos in grãm ducis. alios e
mulatio et certamen ut puocarent p
uocatique haud abnuerant traxit quij
dem quas disceptando controuersias
finire nequiuerant ea ut noluerant
pacto inter se ut uictorem res sequere
tur ferro decreuerunt. neq; obscuri
gñis homines. s; clari illustresq; corb
et orsua patrueles fr̃es de pncipatu
ciuitatis q̃ ibem uocabant abigentes
ferro se certaturos pfessi sunt corbis
maior erat etate orsue pater pnceps
pxime fuerat a frẽ. maiore post mor
tem eius pncipatu cum uerbis discep
tare scippio uellet ac sedare iras nega
tum id ambo dicere cognatis cõmunib;
nec alioꝝ deoꝝ hominumue q̃ martẽ
se iudicem habituros ẽẽ robore maior
minorq; flore etatis ferox mortẽ in cer
tamine. q̃ ut alter alterius imꝑio su
bigerẽt p̃optantes cum dirimi ab tan
ta rabie nequiret insigne spectaculũ
exercitum pbuere documentumq; q̃tum
cupiditas impij malum int̃ mortales ẽẽt
maior usu armoꝝ et astu facile stolidas
uires minoris supauit. huic gladia
toꝝ spectaculo funebres ludi additi p
copia ꝑuintiali. et castrensi apparatu;
Res interim nichominus ab legatis
gerebantur. martius supato bethe am
ni. quem incole certim appellant duas
oppulentas sine certamine in deditione
accepit astapa urbs carthaginensium
semp partis. neq; id tam dignum ira
erat. q̃ qd extra necessitates belli p̃ci
puum in romanos gerebant odium
nec urbem aut situ. aut munim̃to tm̃
habebant. que ferociores is animos
faceret. s; ingenia incolarum latroci
nio leta. ut excursiones in finitimum
agrum sociorum. p. r. facerent impule
rant et uagos milites romanos. lixasq;
et mercatores exciperent. magnũ etiam
comitatũ qr paucis parum tutũ fue
rat transgredientẽ fines, positis insidijs
circũuentum iniquo loco interfecerẽt;
Ad hanc urbem oppugnandã. cum ad
motus exercitus ẽẽt. oppidani conscie
tia scelerum qr nec deditio tuta ad tam
infestos uidebatur. neq; spes menib;
aut armis tuende salutis erat facinus
in se ac suos fedum ac ferum concis
cunt. locum in foro destinant q̃ p̃cio
sissima rerum suaꝝ congererent sup
eum cumulum coniuges ac lib̃os con
sidere. cum iussissent ligna circa extruij
fascesq; uirgultoꝝ coniciunt. q̃nqua
ginta deinde armatis iuuenib; p̃cipi
unt. ut donec incertus euentus pug
ne ẽẽt p̃sidium eo loco fortunaꝝ suaꝝ
corporumq; que cariora fortunis ẽẽnt
seruarent. si rem inclinatam uiderent
atq; in eo iam ẽẽ ut urbs caperetur. sci
rent omñs quos euntes in p̃lium cer
nerent mortem in ipsa pugna obitu
ros illos se p deos supos inferosq; ora
re. ut memores libtatis que illo die
aut morte honesta. aut seruitute in
fimenda ẽẽt nich relinquerent id
qd seuire ratus hostis posset ferrũ
ignemq; in manib; ẽẽ amice ac fide
les potius ea que pitura ẽẽnt absu
merent manus q̃ insultarent supbo

lecobrio hostes; His ad orationib; exercitatio dura adiecta si quē a ppo sito spem mollitia ue animi flexisset inde concitato agmine patentib; por tis ingenti tumultu erumpunt. ne ora ulla satis firma statio opposita. quia nichil minus q̃ ut egredi poss; metuib; audirent timeri poterant p parte equitum turme leuisq; arma ture repente e castris ad id ipsum emissa. occurrit acrior impetu atq; animis q̃ compositior ullo ordine pugna fuit; Itaq; pulsus eques q̃ primus se hosti optulerat terrorem intulit leui armature pugnatumq; sub ipso uallo foret. ni robur legionū p exiguo ad instruendum dato tpre aciem direxisset; Ibi quoq; trepida tum parump circa signa est. cū ceci furore in uulnera ac ferrum ue cor di audacia ruerent de inuectis miles aduersus temerarios impetus ptinax cede conscriptis missisq; carthaginē ad hibnandum naues subduxerunt

Post magonis ab ocenıora discessum gaditani romanis deduntur; Hec in hispania. p. scipionis ductu au spicioq; gesta ipse. l. lentulo. et. l. ma nilio. ac idino puinciam traditam .x. nauib; romam rediit. et senatu extra urbem dato in ede bello ne quas res in hispania gessisset disseruit q̊tī ens signis collatis dimicasset. quot op pida ex hostib; ui cepisset. quas gentes in dictionem popli romani redigisset aduersus quattuor se imperatores .iiij. uictores exercitus in hispaniam isse neminem carthaginiensem in itis ter' rorib; reliquisse; Ob has res gestas magis temptata ē triumphi spes q̃ petita ptinaciter. qr neminem ad eam diem triumphasse qui sine ma gistratu res gessisset constabat senatu misso urbem ē ingressus argenti qua qua p̄ se in erarium tulit .xiiii. cc. duo. et signati argenti magnum numerum. comitia inde creandis consulib; habuit .l. ueturius philo centuriēq; om̄s ingenti fauore. p. scipionem. cos. dixerunt collega ad ditur ei .p. licinius crassus pontifex maximus. ceterum comitia maiore q̃ ulla p id bellum celebrata frequen tia ptum memorie ē conuenerant undiq; n̄ suffragandi m̊. s; etiam ex pectandi causa .p. scipionis concur' rebantq; domu frequenter. et in ca pitolium ad immolantē eum .cum .c. bob; uotis in hispania ioui sacrifica ret. respondebantq; animi sicut .c. lutatius. supius bellum punicum finis set. ita id qd instaret. p. cornelium fi niturum atq; ut in hispania omni penos expulisset. sic italia pulsurum ee. affricamq; ei p inde hac debella tum in italia foret puinciam destina bant ptoria inde comitia habita crea ti duo. qui tum ed'. pl. erant. s͡c. lucre tius. cn. seruilius. cepio. & .l. emilius papus. xiiij. anno. punici belli. p. cornelius. scipio. et .l. licinius. cras sus ut consulatum inierunt nomi natim consulib; puincie sunt sicilia scipioni extra sortem concedente colle ga. qr sacrorum cura pontif. maximū in italia retinebat brutii crasso tum

ꝑtorie puincie in sorte coniecte urba
na. cñ. seruilio optigit ariminum
ita galliam appellabant; S. p. lucre
tia. sicilia. l. emilio. cñ. octauio. sar
dinia senatus in capitolio habitus
ibi referente. p. scipiones. c. factũ
est. ut quos ludos inter seditionem
militarem in hispania uoluisset ex
ea pecunia q̃ ipse in erarium detulis
set faceret; Tum saguntinoꝝ legatos
in senatum introduxit ex eis roma
maximos natu. et sinich ultra malo
rum es. p. c. q̃ qđ passi sumus. ut
ad ultimum fidem uob̃ p̃staremus
tam ea ur̃a merita impatoꝝq; ur̃oꝝ
erga nos fuerunt. nos cladiũ nr̃aꝝ
ñ peniteat bellum ꝓpter nos suscepi
stis susceptum. xiiii. annum tam
ꝑtinaciter geritis. ut sepe ad ultimũ
discrimen ipsi ueneritis. et poplm car
thaginiensem adduxeritis cum in
italia tam atrox bellum. 7 hanni
balem hostem haberetis; Consulem
cum exercitu in hispaniam uelut ad
colligendas reliquias naufragii nr̃i
misistis. p. et. cñ. cornelii. ex quo
in puinciam uenerit nullo tp̃re de
stiterit. que nob̃ secũda queq; aduersa
hostib; nr̃is eẽnt facere; Iam omniũ
p̃mum oppidum nob̃ restituerunt
ꝑ omnẽ hispaniam; Ciues nr̃os uenũ
datos qui conq̃rerent ex seruitute
in lib̃tatem restituerunt; Cum iam
ꝓpe eẽt. ut optabilem ex miserrima
fortuna haberem9. p. et. cñ. cornelii
impatores ur̃i. luctuosius nobis eq;
quã uob̃ ꝑierunt; Tum u° ad hoc re
tracti ex distantib; locis in sedem anti
quam uidebatur. ut it̃m ꝑiremus.
et alt̃m excidium patrie uideremus.
carthaginiensi utiq; aut duce aut
exercitu opus ẽẽ ab turdilis nos ueter
rimus hostib; qui p̃oris quoq; excidii
causa nobis fuerunt extingui posse
cum ex sꝑato repente misistis nobis
hunc. p. scipionem. quẽ fortunatis
simi omnium saguntinoꝝ uidemur.
cꝑ consulem declaratum uidemus.
ac uidisse nos ciuib; nr̃is renuntiat̃i
sumus spem omnẽ salutemq; nr̃am
qui cum plurimas hostium nr̃orum
cepisset in hispania urbes ubiq; ex cap
torum numero excretos saguntinos
in patriam remisit; postremo turdeta
niam adeo infestam nobis ut illa gen
te incolumi starent saguntum non
posset ita bello afflixit. ut ñ m° nobis
absit uerbo inuidia. ne posteris q̃de ẽ
timenda nr̃is eẽt deletam urbem cer
nimus eoꝝ in g̃ram saguntum dele
uerat hannibal. uectigal ex agro eoꝝ
capib; qđ nobis non tam fructu io
cundius ẽ q̃ ultione ob h̃ quib; ma
iora nec sꝑare nec optare ab diis im
mortalib; poteramus g̃ras actum
nos. x. legatos saguntinos senatus
populusq; ad uos misit simul g̃tu
latum qđ ita res hos annos in hispa
nia atq; italia gessistis. ut in hispa
niam ñ hibo eam tenus. s; qua ter
rarum ultimas finit occeanus domi
tam armis habeatis italie ñ quatin9
uallum castroꝝ cingit. nich relique
ritis peno; Ioui optimo maximo p̃si
di capitulinae arcis ñ grates tm̃ ob hec
agere iussi sumus. s; donum hoc etiã

si uos permitteretis coronam auream
in capitolium uictorie . gratiae ferre iouis op(timi)
permittatis . quos utique si uobis ita uideretur
que uobis imperatores uestri comoda tri
buerunt ea rata atque perpetua auctori
tate uestra faciatis senatus legatis sagun
tinis respondit . et dirutum et restitu
tum saguntum fidi societatis utrimque
seruate documentum omnibus gentibus
fore suos imperatores recte et ordine . et
ex uoluntate senatus fecisse quod sagun
tum restituerint ciuesque saguntinos
seruitio exemerint queque alia eis be
nigne fecerint . ea senatum ita uoluis
se fieri donum permittere ut in capitolio
ponerent locus inde lautiaque lega
tis preberi iussa et muneris dari mi
nus dena milia eris legationes dein
de . cetere admisse que et petentibus sa
guntinis et quatinus tuto possent ita
liam spectatum irent duces dati litteraeque
per oppida misse . ut hispanos cum iter
acciperent tum deferre exercitibus scriben
dis de prouinciis relatum cum africam
nouam prouinciam extra sortem . p . scip
pioni destinari homines fama ferrent .
et ipse nulla iam modica gloria contentus .
non ad gerendum modo bellum . sed ad finien
dum diceret se . consulem . declaratum esse . neque
aliter id fieri posse quam si ipse in africam
exercitum transportaret acturumque se
id per populum aperte ferret si senatus aduer
saretur id consilium haud quaquam pri
moribus patrum complaceret ; Ceteri per
metum aut ambitionem mussarentque
fabius maximus rogatus sententiam .
scio inquit multis uestrum uideri . patres conscripti . rem
actam hodierno dierno die agi et

frustra habiturum orationem qui tamquam
de integra re de africa prouincia sen
tentiam dixerit ; Ego autem primum
illud ignoro quemadmodum certa iam pro
uincia africa consulis uiri fortis ac stre
nui sit quam nec senatus censuit in hunc
annum prouinciam esse . nec populus iussit ;
Deinde si est consulem peccare arbitror
qui de re transacta simulando se refer
re senatum ludibrio habet . non senato
rem modo qui de quo consulitur suo lo
co dicit sententiam ; Atque ego certum
habeo dissentienti mihi ab ista festinatione
in africam traiciendi duarum rerum
subeundam opinionem esse unius in
site ingenio meo cunctationis quam me
tum pigritiamque homines adolescen
tes sane appellant . dum ne peniteat
adhuc aliorum speciosiora primo aspectu
consilia semper uisa mea usu meliora .
alterius obtrectationis atque inuidie ad
uersus crescentem in dies gloriam fortissimi
consulis . a qua suspitione si me neque uita ac
ta . et mores mei neque dictatura cum
quinque consulatibus tantumque gloriae belli
domique parte uindicat . ut propius fasti
dium eius sit quam desiderium . etas saltem
liberet ; Quem enim mihi ratio cum eo esse
potest . qui ne filio quidem meo equalis
sit ; Me dictatorem cum uigerem adhuc
uiribus et in cursu maximarum rerum
esse . recusantem . nemo aut in senatu . aut
apud populum audiuit quo minus in
spectante me magistri equitum . quod
fando numquam ante auditum erat im
perium mecum equaretur ; Rebus quam
uerbis adsequi malui . ut qui aliorum
iudicio mihi comparatus erat . sua mox

confessione mes p̄ferret; Ne dum
ego p̄functus honorib; certamina
michi · ut que emulationē cum ad
olescente florentissimo p̄ponam uide
licet ut m iam uiuendo n̄ solum reb9
gerendis fesso · si huic negata fuerit
affrica p̄uintia decernatur; Cum
ea glāq; parta ē uiuendum · atq;
moriendum ē; Vincere ego p̄hibui
hannibalem · ut a uob quoq; uigent
nunc uires etiam uinci posset; Illud
te m ignoscere · p · cornelij · equum erit
si cum in me ipso numq̄ populis famā
hominū · q̄ rem · p · fecerim neuā quid
glām; Quamq̄ si aut bellum nullū in
italia · aut his hostis ēēt · ex quo uicto
mich glē quereretur qui te in italia re
tineret · et si id bono publico faceres si
mul cum bello materiam glē tue isse
ereptum uidē posset; Cum ū hannibal
hostis incolumi exercitu xiiii. iam an
num in italia obsideat · penitebit te · p ·
corneli glē tue · si hostem eum qui tot
funerum · tot cladium nob causa fuit
tu · cos · italie exposueris · et sic penes
· c · lutatium prioris punici p̄petrati
belli titulus fuit · ita penes te hui9 fuerit;
Nisi aut hamilcar hannibali dux ē prefe
rendus · aut illud bellum huic · aut
uictoria illa maior clariorq; q̄ hec · m
contingat · ut te · cos · uincamus futura
ē romanis · aut ex iecide traxisse hamil
charem q̄ italia expulisse penos · atq;
hannibalem mal; Ne tu quid et si ma
gis paratam q̄ speratam glām amplecte
ris · hispania potius q̄ italiam bello li
beratam glātus fueris; Numdū is ē
hannibal quē non magis timuisse
uideatur · q̄ contempsisse · qui aliud
bellum maluerit · Quin g ad hoc ac
cingeris sequuturū te illuc hanni
balem spes potius q̄ recto hinc itinē
ubi hannibalem eo bellum intendas;
Egregium istam palmam belli punici
p̄acti petis; hoc et natura p̄us est tua
cum defendis · aliena ire oppugnatum;
Pax ante in italia · bellum in affrica sit ·
et nobis p̄us decedat timor · q̄ ultro
aliis inferatur; Si utrumq; tuo duc
tu auspitioq; fieri potest hannibale
hic uicto · illic carthaginem expugna
Si altera utra uictoria nobis consuli re
linquenda est p̄or cum maior clariorq;
tum causa etiam insequentis fuerit;
Nam nunc quid p̄ter q̄ qd et in italia
et in affrica duos diuersos exercitus
alere erarium n̄ potest · p̄ter q̄ quod
unde classes tueamur · unde cōmeatib;
sufficiamus p̄bendis nichil reliqui ē;
Quid p̄iculi tandem quantū uideatur
quē fallit · p · licinius · in italia · p · scip
pio · bellum in affrica gerit; Quid si qd
om̄s dei omen auertant · et dicere etiā
reformidat animus · s; que acciderunt
accidere possunt · et uictor hannibal ire
ad urbem p̄get · tum demum te consu
lem ex affrica · sicut · q · fuluium a ca
pua accessemus; Quid qd in affrica
quoq; mar cōmunis belli erit; Dom9
tibi tua pater patruusq; · intra · xxx ·
dies cum exercitib; cesi documento sint
ū p qd aliquot annos maximis rebus
terra mariq; gerendis amplissimum
nomen apud exteras gentes p̄pli · r ·
ureq; familie fecerunt · dies me defi
ciat · si reges impatores q; temere

in hostium terram transgressos cum
maximis cladib; suis · exercituumq;
suorum enumerare uelim; Athenienses
prudentissima ciuitas bello domi re
licto · auctore eque inpigro ac nobili
iuuenem magna classe in siciliā trans
missa una pugna nauali florentem
rem · p · suam inppetuam afflixerāt;
Externa · et nimis antiqua repeto; Af
frica eadem ista · et · m · attilius insig
nem utriusq; fortune exemplū nobis
documento sint tibi · p · corneli · cum ex
alto affricam conspexeris · ludus et lo
cus fuisse hispanie tue uidebuntur;
Qui enim simile est pacato mari p oram
italie gallieq; uectus emporiis in urbē
sociorum classem ad appulisti · expositos
miles p tutissima ad socios et amicos ·
p · r · tarraconē duxisti; Ab tarracone
deinde iter p presidia romana circa hi
berum · exercitus patris patruiq; tui
post amissos imperatores ferociores · et
calamitate ipsa · dux tumultuarius
quid ille · L · martius · et militaris suf
fragio ad tempus lectus; Ceterum si no
bilitas ac justi honores adornarent
claris imperatorib; qualibet arte belli
pars oppugnata p summū otium car
thago nullo trium punicorum exercitu
um socios defendente cetera · neq; e
leuo · nullo tamen modo affrico bello compa
randa · ubi non portus ullus classi nostre
aptus · non ager pacatus · nō ciuitas so
cia · nō rex amicus · nō procedendi copia ·
quacumq; circumspexeris · hostilia
omnia atq; infesta; An siphaci numi
dis que credis · satis sit semel creditum;
Non semp temeritas ē felix · et fraus

fidem in paruis sibi pstruit · ut cum ope
pretium sit · cum mercede magna fallat;
Non hostis patrem patruumq; tuum
armis prius quam celtiberi socii fraude circum
uenerunt · nec tibi ipsi a magone et hasdru
bale hostium ducib; ab indibile et man
donio in fide acceptis periculi fuit; Nu
midis tu credere potes defectionē militū
tuorum expertus · et siphax et masinissa se
quam carthaginienses malunt potentes
in affrica esse carthaginienses quam quemquam
alium; Nunc illos emulatio inter se
et omnis cause certaminū acuunt · quia
procul externus metus ē; Hostem de
romana arma et exercitū alienigenā ·
uelut ad cōmune restringendū incen
dium concurrent; Aliter eidem illi
carthaginienses hispaniam defenderunt ·
aliter menia patrie templo deum aras
et focos defendent · cum euntes in prelium
pauida psequitur coniunx · et parui
liberi occursabunt; Quid porro si satis
confisi carthaginienses consensu affrice
fide sociorum regum menibusq; suis cū
tuo exercitusq; metui presidio nudatam
italiam uiderint · ultro ipsi nouum exer
citum in italiam · aut ex affrica mise
rint · aut a magonem quem a baliarib;
classe transmissa iam preter oram ligurū
alpinorum uectari constat hannibali se
coniungere iusserint; Nempe in eodem
terrore erimus · in quo nup fuimus ·
cum hasdrubal in italiam transcendit ·
qui nō solum carthaginē · sed omnem af
fricam exercitu tuo et clusurus e ma
nib; tuis in italiam emisisti; Victum
a te dices eo quidem minus uellem
et id tua nō · R · P · solum causa iter datū

uicto in italiam ēē; Patere nos oīa
que pspa tibi · ēte · p̄R · imperio euenire
tuo consilio adsignare aduersa casib;
incertis belli · & fortune legare; Quo
melior fortiorq; es · eo magis talem p̄
sidem s̄ patria atq; uniuersa italia
retinet · non potes ne ipse quid̄ dissimu
lare ū hannibal sit · ibi caput arcem ·
huius belli ēē quippe qui te p̄ te feras
eam tibi causam ēē · ut hannibalē eo
trahas; Siue hic ḡ · siue illic · cū han
nibale est tibi futura res; Vtrum tan
dem ḡ firmior eris in affrica solus ·
an hic tuo college que tui exercitu con
iuncto? Ne claudius quid̄ & liuius
cōs · tam recenti exemplo · q̄tum id
intersit documento sunt? Quid hanni
balem utrum tandem extremus an
gulus agri bruttij frustra iam diu
poscentem ab domo auxilia an ppin
qua carthago et tota socia potentior
est armis uirisq; faciet? Quod istud
consilium ē ibi malle decernere ubi
tue dimidie omnino res copie sint
hostium · multo maiores q̄ ū duob;
exercitib; aduersus unum tot p̄lijs
etiam diuturna & graui militia fessū
pugnandum sit; Quam cōpar consi
lium tui parentis uti consilio sit re
puta; Ille consul pfectus in italiam
hispaniam · ut hannibali ab alpib;
descendenti occurreret in italiam ex
puintia rediit; Tu cum hannibal
in italia sit · relinquere italiam paras ·
non qr rei · p · id utile · s; qr tibi amplū
et gl'iosum censes ēē · sicut cū puintia et
exercitus relicto sine lege · sc̄ · duabus
nauib; · p̄R · imperator fortunā publicā

& maiestatem imperij que tuo in tuo ca
pite periclitabantur cōmisisti · ego · p · cor
nelium rei · p · nobisque n̄ sibi ipsi p̄ua
tim creatum consulem existimo exerci
tusq; ad custodiam nobis atq; italie
scriptos ēē · n̄ quos regio more p superbiā
consules quo terrarum uelint traiciāt;
Cum oratione ad tempus parata fabius
tum auctoritate et inueterate prudentie
fama · magnam partem senatus et se
niores maxime mouisset · pluresq; con
silium senis q̄ animum adolescentie
ferocem laudarent · scipio ita locutus
fertur et ipse; Q · fabius p̄ncipio oratio
nis patres conscripti cōmemorauit in
sententia sua posse obtrectationē suspec
ta ēē; Cuius ego rei non tam ipse ausim
tm̄ uirum insimulare q̄ ea suspitio uicio
orationis an rei haud sane purgata ē;
Sic enim honores suos & famam rerum
gestarum extulit uerbis · ad extinguen
dum inuidie crimen · tanq̄ m̄ ab infi
mo quoq; periculum sit · ne mecū emule
tur · & non ab eo qui sup ceteros excellat
quoq; ui; Non dissimulo quin me s̄
equari nolit · sic senem se pfunctumq;
& me infra etatem filij etiam sui posuit ·
tanq̄ non longius q̄ q̄tum uite huma
ne spacium ē cupiditas gl'e extendat
maximaq; pars eius in memoriam
ac posteritatem pmineat; Maximo
cuiq; id accidere animo certum habeo
ut se non cum p̄sentib; m̄ · s; cum om̄i
seui claris uiris cōparet; Equidem
haud dissimulo metuas · quin te fabi
laudes non adsequi solum uelle s; bona
tua dixerim · si possim etiam me exsu
pare illud · nec tibi in me · nec m̄ in

minorib; natu animi sit: ut nolimus
quemq̃ nr̃i similem euad̃e ciuem; Jo
cum n̄ eor̄ m̄ quib; inuidimus · ẽ rei
· p · ⁊ pene om̄s gn̄s humani detrim̄tũ
sit; Cõmemorauit q̃tum ẽẽm piculi
adituros si in affricam traicerent qui
meam quoq; n̄ rei · p · et exercitus ui
cem uidere sollicitus; Vnde hec repẽ
te cura de me exorta · cum pat̃ patru
usq; meus interfecti · cum duo exer
citus eor̄ ppe obsidione occisi ẽẽnt ·
cum amisse hispanie · cum · iiii · exercit᷒
penor̄ · quattuorq; duces omnia me
tu armisq; tenerent · cumq; situs ad
id bellum imperator nemo se ostendẽet
pter me · nemo pfiteri ausus ẽẽt · cum
m̄ quattuor & · xx · annos nato detu
lisset imperium · p̄r̄ · quid ita tum ne
mo etatem meam · tum hostium diffi
cultatem belli · patris patruiq; recen
tem cladem cõmemorabat; Verum
maior aliqua n̄c in affrica calamitas
accepta ẽ · q̃ tunc in hispania erat:

An maiores nunc sunt exercitus in affri
ca · & duces plures melioresq; q̃ tunc
in hispania fuẽt · an etas mea tunc
maturior bello gerendo fuit q̃ nunc
est · an cum carthaginiensi hoste in his
pania q̃ in affrica bellum geri aptı᷒
est: Facile ẽ post fusos fugatosq; · iiii ·
exercitus punicos · post et urbes ui
captas · aut metu subactas in ditionẽ
post domita om̄ia usq; ad occeanũ
tot regulos · tot seuas gentes · post re
ceptam totam hispaniam · ita ut uesti
gium belli nullum reliquum sit ele
uare meas res gestas tam herde q̃
si uictor ex affrica redierim · ea ipsa
eleuat; Que nunc retinendi mei causa
ut terribilia eadẽ uideantur · uerbis ex
tolluntur; Negat aditum ẽẽ in affricã
negat ullos patere portus · m · atiliũ
captum in affrica cõmemorat tanq̃ · m ·
atilius p̄mo accessu ad affricam offen
derit · neq; recordatur illi ipsi · tam in
felici imperatori patuisse tam portus af
frice · & res egregias p̄mo anno gessisse
& q̃tum ad carthaginienses duces at
tinet · inuictum ad ultimũ pmansisse;

Nichil ĝ me isto exemplo terrueris · si hoc
bello non p̄ore · si nup ⁊ n̄ annis ante
xl · ista clades accepta foret · quin ego
minus in affricam regulo capto · quã
scipionib; occisis in hispaniã traicerẽ
nec felicius santippũ lacedemonium
carthagini q̃ me patrie mee fineret
natum ẽẽ crescereq; m̄ ex eo ipso fidu
cia crẽ possit in hominis unius uirtute
tm̄ momenti ẽẽ; Ac etiam athenienses
audiendi sunt temere in siciliã omisso
domi bello trangressi; Cur ĝ qm̄ gre
cas fabulas enarrare uacat n̄ agat hoc
lempotius siracusanum regem cũ diu
sicilia punico bello ureret̃ · transgr̃ssum
in hanc eandẽ affricã auertisse · eo
bellum unde uenerat refers: S; q̃d
ultro metum inferre hosti · & ab se re
moto piculo alium in discrimen ad
ducere quale sit · uetib; externisq; ex
emplis admonere opus ẽ; Multum
interest alienos populari fines an tu
osuri excindiq; uideas plus animi ẽ
inferenti piculum q̃ pro pulsanti ad
hoc maior ignorarũ rerum ẽ terror
malaq; hostium ex ppinquo egressus
fines aspicies; Non sipauerat hanni

bal fore · ut tot in italia ad se deficerent
post cannensem cladem q̃ominus q̄cq̃
in affrica carthaginiensib; firmũ aut
stabilem sit infidis sotijs q̃uib; ac sup̃b
onis; ad hoc nos etiam deserti ab sotijs
utrib; nr̃is milite romano stetimus;
Carthaginiensi nich ciuil roboris est
mercede paratos milites habent affros
numidasq; leuissima fide mutante in
genia; Hic m̃ nich more sit una et
traiecisse me audietis et ardere bello
affricam · & molientem hinc hannibalẽ
et obsideri carthaginẽ · letiores et freq̃n
tiores ex affica expectante nuntios · q̃ ex
hispania accipiebatis; Has m̃ spes
subicit fortuna · p̃r; fedis ab hoste ui
olati testes · si pax et masinissa reges ·
quoꝝ ego fidei ita ut p̃sidie innitor · ut
bene tutus a p̃sidis; Inde multa que
nunc ex interuallo ñ apparent bellum
apiet · idem ẽ uiri et ducis ñ deesse for
tune p̃benti se · & ablacta casu plectere;
Ad consilium habeoq; fabi parem quem
das hannibalem · s; illum ego potius
traham q̃ ille me retineat in sua terra
cogam pugnare eum et carthago p̃
mium uictorie erit; Semiruta bru
tioꝝ castella ne quid interim dum
trahitio · dum expono exercitũ in af
frica · dum castra ad carthaginẽ pro
moueo · R · p · hic detrimñti capiat;
Q d tu · Q · fabi cum uictor tota uolita
ret italia hannibal potuisti p̃tare · q̃n
ea sacris absit pontifex maximus · ideo
in sortem tam longinque p̃uintie ñ
uenit · si hercules nichomaturi⁹ hoc
qđ ego censeo m̃ p̃ficeretur bellum ·
tam ad dignitatem p̃pli · R · famamq;

apud reges gentesq; exteras p̃tinebat
ñ ad defendendam m̃ italiam · s; ad
inferenda etiam affrice arma uideri
nobis animum ẽẽ · nec hoc credi uulga
riq; qđ hannibal ausus sit · neminem
ducem romanoꝝ audẽ · et p̃ore puni
co bello tum de sicilia certaretur ·
totiens affricam ab nr̃is exercitib⁹q;
& classib; oppugnatã de italia certẽ
affricam paccatam ẽẽ; Requiescat ali
q̃ndo uexata iam diu italia · uratur
euasteturq; inuicem affrica · castra
romana potius carthaginis portis
immineant · q̃ nos iterum uallũ hosti
um ex menib; nr̃is uideamus; Affrica
sit reliqui belli sedes · illuc terror fugaq;
popl̃atio agroꝝ · defectio sotioꝝ · cetere
belli cladesq; in nos p̃ · xiiii · annos
ingruerunt · uertantur; Qđ ad rem
p̃ · p̃tinet · 7 bellum qđ instat · & p̃uin
tias de quib; agitur dixisse satis est;
Illa longa oratio nec ad uos p̃tinens sit
si quemadmodũ · Q · fabius · meas res
gestas in hispania eleuauit · sic ego con
tra gl̃am eius eludere · & meam uerb̃
extolle uelim; Neutrum faciam · p · c ·
& si nulla alia re modestia · certe & tem
pando lingue adolescens senẽ uicero;
Ita et uixi · et gessi res · ut tacitus ea o
pinione q̃ ur̃ã sponte conceptã anim⁹
h̃retis facile contemptus ẽẽm minus
equis animis auditus ẽ scipio q̃ uul
gatum erat · si apud senatum ñ opti
nuisset · ut p̃uintia affrica s̃ decerne
retur ad popl̃m · extimplo laturum;
Itaq; fuluius q̃ consul quat̃ fuerat
postulauit a consule · ut palam in sena
tum diceret · p̃mitteretne patribus

ut de prouinciis decernerent · staturusq;
eo ēēt qđ censuissent an ad poplm latur';
Cum scipio respondisset · se qđ ē re · p.
ēēt facturum · tum fuluius n̄ ego ig
narus quid responsurus facturusue
ēēs quesiui · quippe cum p̄ te feras tēp
tare te magis q̄ consulere senatum.
et ni prouinciam tibi q̄ uolueris extem
plo decernamus · paratā rogationē
habeas; Itaq; a uobis · tr̄ · pl̄ · postulo
inquit ut sententiā m̄ de eo · cōs · non
dicendo qđ ē in meam sententiā disce
datur · non sit ratum habiturus · cōs ·
auxilio sitis; Inde altercatio orta cū
cōs · negaret equū ēē tribunos inter
cedere · quo minus suo quisq; loco ro
gatus sententiam diceret · tribuni ita
decreuert̄; Si consul de prouinciis per
mittit stari eo qđ senatus censuerit fer
ri placeat · ne de ea re ferri ad poplm
patiemur; Si n̄ pmittet · qui de ea re
sententiā recusauit dicere · auxilio eri
mus; Consul diem ad colloquendū
cum collega petit; Postero die · pmis
sum senatui est; Prouincie ita create
alteri consuli sicilia · et · xxx · rostrate
naues quas · c · seruilius · superiore an
no habuisset pmissumq; ut in affricā
si id ē · re · p̄ · ēē censeret traiceret alteri
bruttios · et bellum cum hannibale cū
eo exercitu · quē · L · ueturius · et · q · ce
cilius habuisset sortirentur inter se cō
pararent · ut in bruttiis duab; legionib;
quas · cōs · reliquisset rem gereret ·
impiumq; in annum progaretur cui
ea prouincia euenisset · et ceteris pter
consules ptoresq; qui exercitib; prouin
tiisq; pfuturi erant progata impia q;
cecilia sorti euenit · ut cum · cōs · in brut
tiis aduersus hannibalem bellū gere
ret; Ludi deinde scipionis magna fre
quentia et fauore expectantium cele
brati legati delphos ad donum ex p̄da
hasdrubal portandum missi · m · pom
ponius · matho atq; catius tulerunt
coronam auream · cc · pondo · et simula
chra spoliorum ex · x · pondo argenti facta
scipio cum ut dilectum habet · neq; im
petrasset · neq; magnope tetendisset ·
ut uoluntarios s̄ milites liceret tenuit
et quia impense negauerat rei · p · futu
ram classem ui · que ab sotiis darent
ad nouas fabricandas naues acciperet
etrurie primum populi p suis quisq;
facultatib; consulem adiuturos pollici
te cerites frumentum sotiis naualib;
commeatumq; omnis gn̄is ppulonenses
ferrum tarquinienses lintea in uela
uolaterrani interamenta nauium et
frumentum arretini · xxx · scutorū
galeas · totidem pylagesa · hastas lon
gas · L · summā pari cuiusq; numero
gn̄is expleturos secures rutra falces
alueolos · molas q̄tum in · xl · longas
naues opus ēēt tritici · c · et xx · modiū
et in uiaticū decurionib; remigibusq;
collaturos perusini clusini rus selani ·
abietes · in fabricandas naues · et fru
menti magnum numerū abiete ex pu
blicis siluis ē usus umbrie ppli · et p̄t
hos nursini · et reatini · et amiternis ab
in usq; omīs ager milites pollicitj marsi
peligni marrucinq; multi uoluntari
nōia in classem dedert̄ camertes cū eq
federe cū romanis ēēnt cohortē arma
tam sexcentorum hominū miserunt ·

.xxx. nauium . carine . xxv . remes . x .
quadriremes cum eent posite ipse ita
instruxit opi . ut die . xl v . cum ex siluis
detracta matia erat naues instructe
armateq; in aquã deducte . pfectus in
siciliam est . xxx . nauib; longis uo-
luptarioz . vij . ferme milib; in naues
impositis . et . p . licinius in bruttios
ad uos exercitus consulares uenit ex
eis eum s sumpsit . quē . l . ueturi9
cos . habuerat metello . ut quib; psu-
isse facilius cū assuetis impioꝛe gestaꝝ
ratus pmisit . 7 ptores diuersi in pro-
uintias pfecti . & q pecuniã ad bellū
deerat agri campani regionē fossa gre-
cia ad mare uersam uendere questore
iussi iudicio quoq; pmisso qui ager ej-
us campani fuisset . ut his publicus
. pr . eet . indici pmium constitutum
qte pecunie ager indicatus eet pars
decima . et ch . seruilio . pr . urb . ne-
gotium datum . ut campani ciues u
cuiq; ex . sc . liceret habitare u habita-
rent animaduerteret; in eos qui alibi
habitarent ead estatem mago hamilca-
ris filius ex minore baliarum insula
u hibnarat iuuentute lata in classem
imposita in italiam . xxx . ferme rost-
tis nauib; 7 multis honerariis . xii .
peditum . due ferme equitū traiecit
ianuamq; null psidiis maritimam
oram tutantib; repentino aduentu
cepit . inde ad oram ligurum alpinoz
si quos ibi motus facere posset . classe
appulit in gaunis ligurū ea gens est
bellum ea tempestate gerebant cum
epantheriis montanis . g penus a
uone oppido alpino pda deposita . 7

x . longis nauib; in statione ad psidi-
um relictis . ceteris carthaginē missis
ad tuendam maritimã oram . q fama
erat scipionē traiecturū ipse societate
cum ingaunis quoz grãm malebat co-
posita montano instituit oppugnare
et crescebat exercitus in dies ad famã
nominis eius galli undiq; confluentib;
ea litt̃is cognatas . p . lucretine frustra
hadrubali cū exercitu deleto biennio
ante forent letati . si par aliud inde bel-
lum duce tm mutato oriret curam
ingentē accendit patrib; itaq; et m .
liui . p cons . ex etruria uolonū exercitū
admouere ariminum iusserunt . 7 . ch .
seruilio pr . negotium datum . ut si e re . p .
censeret ee urbanas legiones cui impio
uideretur dato ex urbe duci iubet . m .
ualerius . leuinus aretium eas legiones
duxit eisdem dieb; naues honerarie
penoz ad . lxxx . circa sardiniam ab . c .
octauio . q prouincie perat captas eas
celias frumto misso ad hannibalē com-
meatuq; onustas ualerius pdam etru-
scam ligurumq; 7 montanoz captiuos
carthaginem p portandis tradit in
bruttiis . nich ferme eo anno memora-
bile gestam pestilentia incesserat pari
clade in romanos penosq; n quo pu-
nicum exercitum sup morbū etiam
fames affecit p iunonis lacinia teplum
estate hannibal egit . ibiq; aram condi-
dit dedicauitq; cum ingenti rerum
gestarum titulo punicis grecisq;
litteris insculpto :

Explicit liber . xxviii 9 ;

Incipit liber . xxviiii 9 ;

Scippio postquam in siciliam uenit
uoluptarios milites ordinauit.
centuriauitque; ex his .ccc.
iuuenes florentis etate. et
uirium robore. inermis circa se habe-
bat ignorantis que ad usum neque cen-
turiati neque armati seruarentur;
Tum ex totius sicilie iuniorum numero
principes genere et fortuna .ccc. equites
qui secum in affricam traicerent legit. di-
emque his qua equis armisque instru-
cti atque ornati adessent edixit grauis
ea militia procul domo terra marique
multos labores. magna pericula allatura
uidebatur. neque ipsos modo sed parentis
cognatosque eorum cura angebat. ubi
dies que dicta erat aduenit arma equosque
ostenderunt; Tum scippio renuntiari
sibi dixit quosdam equites siculorum tam-
quam grauem et duram horrere eam mi-
litiam si qui animati essent malle eos
si iam tum faterj quam postmodo querentis
segnes atque inutiles milites rei publice esse
experirentur. quod sentirent cum bona
uenia se auditurum; Vbi unus ex his
ausus est dicere se prorsus si sibi utrum uelit
liberum esset nolle militare; Tum scippio
et quoniam igitur adolescens quid sentires non dis-
simulasti uicarium tibi expedit iam
cui tu arma equumque et cetera instru-
menta militie tradas et te cum hinc
exemplo domum ducas. exerceas docen-
dum cures equo armisque leto condi-
tionem accipienti unum ex .ccc. quos
inermes habebat tradit; ubi hoc modo ex
auctoritatum equitem cum gratia imperatoris
ceteri uiderunt se quisque excusare et uica-
rium accipere. ita .ccc. siculi romani

equites substituit sine publica impen-
sa docendorum curam siculi habuerunt
quia edictum imperatoris erat ipsum mi-
litaturum qui ita non fecisset; Egregiam
hanc alam equitum euasisse ferunt ad
multis legiones. inde cum inspicerent
plurimorum stipendiorum ex his milites de-
legit maxime qui sub duce marcello mi-
litauerant quos cum optima disciplina
institutos credebat. tum etiam ab longa
siracusarum obsidione peritissimos esse urbi-
um oppugnandarum; Nichil enim paruum
sed carthaginis iam excidia agitabat
animo. inde exercitum per oppida dispertit
frumentum siculorum ciuitatibus imperat ex
italia aduecto parcit. ueteres naues
reficit; Et cum his .c. lelium in affricam
predatum mittit nouas panormi subdu-
cit. quia ex uiridi materia raptim facte
erant ut in sicco hibernarent preparatis
omnibus ad bellum siracusas nundum
ex magnis belli motibus satis tranquillas
uenit greci res a quibusdam italici generis
eadem ui qua per bellum ceperant retinentibus;
concessas sibi ab senatu repetebant. omnium
primum ratus tueri publicam fidem
partim eo dicto. partim iudiciis etiam
in pertinaces ad optinendam iniuriam
redditis suas res siracusanis reddidit.
restituit; Non ipsis tantum ea res sed omnibus
sicilie populis grata fuit. eoque enixius ad
bellum adiuuarunt eadem estate in hispa-
nia cohortum ingens bellum concientem in-
dibili nulla alia de causa quam per admira-
tionem scippionis contemptu imperatorum
aliorum horto cum superesse unum ducem
romanis ceteris ab hannibale interficieban-
tur. nec in hispania cesis scippionibus

alium quē mitterent habuisse. ⁊ postq̄
in italia g̃uius bellum urgeret aduꝰs
hannibalem cum arcessitum p̄ter q̄
qd' noīa tm̄ ducit in hispania romani
habebant exercitum quoq; inde uete
rem deductum trepida omnia. ut
inconditam turbam tyronum ee͂ nun
q̄ talem occasionē liƀande hispanie
fore seruitū. ad ea diem. aut cartha
giniensib; aut romanis nec inuicē has
aut illꝰ. s; in̄cdum utriq; simul pul
sos ab romanis carthaginiensis ab
hispanis si consentirent pelli romanos
posse. aut ad om̄i imꝑio p̄mor insec̄n
qs suppsit conatus paulo post ultro
inferre pedem. ut neminem cedere
atq; obstinatos mori in uestigio queq;
suo uidit acie qd ut facere posset mul
titudo armator facile subpeditabat
cornua hostium amplexus in orbem
pugnantes ad unum om̄s occidit
atq; h̃ tam̄ hostium iratorꝝ actum
maxime dimicantiū pugnantisq; e
debam fedior alia in urbe trucidatio
erat. cū turbam feminarū puerorꝝq;
inbellum inermemq; ciues sui cederent
⁊ in succensum rogum semianimi
pleraq; inicerent corpora riuiq; sang̃
nis flamma orientem restinguerent.
postremo ipsi cede miseranda suorū
fatigati cum armis medio incendio
se iniecerunt; Iam cedis ꝑpetrate uic
tores romani superuenerūt. ac p̄mo con
spectu tam fede mirabundi parumꝑ
obstupuerūt. dein cū aurum argen
tumq; cumulo rerum aliarum inī
fluens auiditate ingenii humani ra
pe ex igne uellent correpti alii flāma
sunt. alii ambusti ad flatu uaporis cum
receptus p̄mis urgente turba n̄ eēt ita
astapa sine p̄da militū ferre igniq; ab
sumpta ē. martius ceťis eius regionis
metu in deditionē acceptis uictorem
exercitū carthaginē ad scipionē redu
xit. ꝑ eos ipsos dies ꝑfuge a gadib; uene
runt pollicentes urbem punicūq; p̄sidi
um qd in ea urbe eēt. ⁊ imꝑatorē p̄sidii
cum classe prodituros eē. mago ibi ex fuga
substiterat nauib; q; in occeano collectis
aliq̃tum auxilior ⁊ transfretū ex affri
ca ora. ⁊ ex p̄ximis hispanie locis per
hannonē prefectū coegerat fide accepta
dataq; ꝑ fugis. ⁊ martius eo cū. vii.
triremib;. quinq; remi una ē missus
terra mariq; cōmuni consilio rem ge
rerent. scipio ipse g̃ui morbo implici
tus. g̃uiore tamen fama cū ad id q̄sq;
qd aut erat insita hominū libidine a
lendi de industria rorꝝ adiceret ali
quid prouintiā om̄ni ac maritimā lon
ginqua eius turbauit apparuitq; q̄
tam turbauit excitatura molem uera
fuisset clades. cum uanus rumor tan
tas ꝓcellas exciuisset n̄ socii in fide. n̄
exercitus in officio mansit mandonꝰ
et indibilis quib; cū regnum ·s· hispa
nie pulsis inde carthaginiensib; desti
narant animis nich̃ ꝓ spe contigerat
concitatis ꝑplarib; lacetani autē erāt
et iuuentute celtiborꝝ excita agrum
suessitanū. s; ⁊ annūq; sociorꝝ. p̄. R.
hostiliter deplāti sunt; Cjuilis. alius
furor in castris ad sucronē ortus.
viii. militū ibi erant p̄sidium gentib;
que cis hibm incolunt impositum.
morte autem eorꝝ ĩmites fc̄. non tum

primum cum de uita imperatoris du-
bii allati sunt. Sed iam ante licentiam ex di-
utino ut fit otio collecta et non nichil quod in
hostico latius raptos uetis uiuere arti-
ores in pace res erant. ac primores tamen occul-
ti ferebant si bellum in prouintia esset quid
sese inter pacatos facere. si debellatum
iam et confecta prouintia esset. cur in Ita-
liam reuehi? flagitatum quoque stipen-
dium procatius quam ex more et modestia
militari erat. et ab custodibus probra in
circumeuntes uigilias tribunos iacta
et noctu quidam predatum in agrum circa
paccatum ierant. postremo interdiu
ac propalam sine commeatu ab signis abi-
bant omnia libidine ac licentia militum
nichil instituto aut disciplina militie
aut imperio eorum qui preerant gerebatur.
forma tamen romanorum castrorum consta-
bat una ea spe quod tribunos ex contagi-
one furoris haud expertis seditionis
defectionisque rati fore ut iura reddere
in principiis sinebant. et signum ab eis
petebant. et in stationem ac uigiliis in
ordinem ibant. et cum imperii abstule-
rant. ita speciem dicto parentium ultro
si imperatores seruabant erupit. deinde
seditio. postquam reprehendere atque impro-
bare tribunos ea que fierent et conari
obuiam ire. et propalam abnuere furo-
ris eorum se futuros socios senserunt fu-
gatis itaque principiis ac post paulo e
castris tribunis ac principiis seditionis
gregarios milites .C. albium . calenum
et .C. atriumbrum delatum omnium
consensu imperium est. qui nequaquam tri-
buniciis contenti ornamentis insignia
etiam summi imperii fasces securesque

adtrectare ausi ne quem uenit in mentem
sui tergis suisque ceruicibus . uirgas illas
securesque imminere quas ad metum aliorum
preferrent mors scipionis falso credita
obcecabat animos sub cuius uulgatam
mox famam non dubitabant totam hispa-
niam arsuram bello in eo tumultu et
sociis pecunias imperari et diripi propinquas
urbes posse. et turbatis rebus cum omnia
omnis auderent minus insignia fore que
ipsi fecissent; Cum alios subinde recen-
tis nuntios non mortis modo sed etiam funeris
expectarent. neque superueniret quisquam
euanesceretque temere ortus rumor tum
primi auctores requiri cepti. et subtrahen-
te se quoque ut credidisse potius temere
quam finxisse rem talem uideri posset desti-
tuti duces iam sua ipsi insignia et pro ua-
na imagine imperii quod gererent ueram
iustamque mox in se uersuram potestatem
horrebant stupente ita seditione cum
uiuere primo mox etiam ualere scipionem
certi auctores afferrent tribuni militum
VII. qui ab ipso scipione missi sunt. ad quorum
primum aduentum exasperati animo mox
ipsis placido sermone permulgentibus no-
tos cum quibus congressi erant leniti sunt
circumeuntes enim temptoria. primo de-
inde in principiis pretorio ubi sermones
inter se serentium circulos uidissent allo-
quebantur percunctantes magis que
causa ire consternationis que subite
forent quam factum accusantes; Vulgo
stipendium non datum ad diem iacta-
batur. et cum eodem tempore quo scelus illiturgi-
tanorum extitisset post duorum imperatorum
duorumque exercituum stragem sua uirtu-
te defensum nomen romanum ac retenta

puniţa eēt ilturgitanos penam noxe meritam habere suis recte factis grā quj exsoluat n̄ ēē talia querentj se qua hora res eque ea relaturos ad impatorē res-pondebant letarj qđ nich tristjus nec insanabilius eēt. et p. scipionē rerum benignitate. & rej. p. ēē. grē referende scipion bell' adsuetū ad seditionē pcel las rudem sollicitum habet res. ne aut exercitus peccando. aut ipse puniendo modū excederet in p̄sentj aut cepisse le niter agi placuit. & missis circa stipen diarias ciuitates exauctorib; stipen dij spem ppinq̄ fecere edictum subin de positum ut ad stipendium petendū conuenirent carthaginē. seu carptim partes seu uniuerse mallent tranquil lam seditionem p se languescentem repentina quiescere bellantiū hispa norum fecit. redierant enim in finis omisso incepto mandato inius et in dibilis postq̄ uiuere scipionē allatū est natjam erat. aut ciuis. aut externus cum quo furorē suū consociarent oīa circumspectantes consilia. nich reliq̄ habebant pret̄ non tutissimū a malis consilijs receptum. ut impatoris uel iuste ire. uel desparande clemētie se com mitterent etjam hostib; eum ignouis se. cum quib; ferro dimicasset suam seditionem. sine uulnere. sine sangui ne fuisse. nec ipsam atrocem. nec atro ci penam dignam. ut ingia humana sunt ad suam cuiq; leuandā culpam nimio plus facunda illa dubitatjo e rat singula. nec cohortes an uniuersi ad stipendium petendum irent in clinauit sententia. qđ tutjus censebāt

uniuersos ire p eosdem dies quib; hec illi consultabant consilium de his car thagini erat certabaturq; sententijs utrum in auctores tm̄ seditionis. erāt autē hij numero haud plusq̄. v. et xxx. animaduerteretur an plurjum supplitio uindicanda tam fede exem plj defectio magis q̄ seditio ēē uicit. sententia lenior ut unde de culpe orta eēt ibi pena consisteret ad multitudi nem castigationē satis ēē consilio di misso ut id actum uideretur expeditio aduersus mandoniū indebilemq; edic exercitui qui carthagine erat. & ciba ria eoꝝ aliquot parere iubentur tribu nis. vij. qui et antea sucronē ad ele niendam seditionē ierant obuiam exercitui missis. quin a noīa principib; seditionis edicta sunt. ut eos p idoneos homines benigno uultu ac sermone in hospitjum inuitatosq; uino uincerēt haud pcul iam carthagine aberant cum ex obuijs auditum. postero die omnē exercitum. cum. m. sillano in lacetanos pficiscj n̄ metu omī quj ta citus insidebat animis liberauit eos s; leticiam ingentem fecit. qđ magis habiturj solum impatorem quia ipsi futurj in potestate eius eēnt sub oc casum solis urbem ingressi sunt exer citumq; aliorum parantem oīa adjtum uiderīt. exceptjs sermonib; de indus tria cōpositjs letum opoꝛtunumq; aduentum eoꝝ impatori ēē. qđ sub ipsam pfectionem alterjus exercitus e uenissent corpora curant ab tribunis sine ullo tumultu auctores seditionis p idoneos homines producti in hospitja

compr̄nsi ac uicti sunt uigilia quarta
impedim̄ta exercitus cuius simulabat'
iter' pficisci cepere sub lucem signa mota
et ad portam retentum agmen . custo
desq; circa om̄s portas missi ne quis
urbe egrederetur' . uocati deinde ad co̅
tionem qui pridie uenerant ferociter'
in forum ad tribunal impatoris . ut ulto
ferituri succlamationib; concurrt
simul . et impator in tribunal ascendit.
et reducti armati a portas inermi con
tioni se ab tergo circumfuderunt tum
om̄s ferocia concidit . et ut postea fa
tebantur . nich eque eos terruit . q̄
pter spem robore colos impatoris que̅
affectum uisuros crediderant . uultq;
qualem ne acie quid agebant meminis
se . s; id tacitus paulisp. donec nuntia
tum ē deductos in forum auctores sedi
tionis . et parata omnia esse̅t ; Tum
silentio p p̄conem facto . ita cepit ;
Nunq̄ michi de futura oratione̅ qua
exercitum meum res exercuerim .
s; q̄ ppe a puer in castris habitus ad
fueram militarib; ingeniis aut ut
uos que̅admodum loquar' . nec con
silium . nec oratio suppeditat q̄s neq;
nomine quid appellare debeam suo
ciues q patria ur̄a descistis an mili
tes qui imptum auspitiumq; abnu
istis sacramenti religionem rupistis
hostis corpora ora uestium habitum
ciuium agnosco facta dicta . consilia
animos hostium uideo . quid enim
uos n̄ q̄d ilergites . aut lacetani . aut
obstastis aliud . aut spastis . et illi tn̄
mandoniū atq; indebilem regie no
bilitatis uiros duces furoris secuti ē

uos auspitium et impium ad ubrium
atrium . et calenum albium detulistis;
Negate uos id omnis fecisse . aut factum
uoluisse milites paucorum eum furorum
atq; amentiam ēe libent' credam ne
gantib; . nec enim ea sunt commissa que
uulgata in omne̅ exercitum sine pia
culis in gentib; expiari possint . inuicto
ea tanq̄ uulnera attingo . s; n̄ tacta tc̄
tactaq; sanari n̄ possunt : Equid pulsis
hispania carthaginiensib; . nullos hōies
credebam ēe ubi uita ēēt . sic mea . sic
me n̄ solum aduersus socios gesseram .
s; etiam aduersus hostis in castris eni
meis q̄ntum opinio fefellit famā sortis
mee n̄ accepta solum . s; etiam expectata
est . ū qd ego uulgari facinus p omnes
uelim equid si totum exercitū morte̅
m̄ optasse credem̄ hic statio ante oclos
ur̄os morerer' . nec multa uiuaret in
uisa ciuib; et militib; meis . s; multitu
do omnis sicut natura maris p se mo
bilis ē ut uenti et aure cient . ita
aut tranqllum . aut pcelle in uobis ē
et causa atq; origo omnis furoris penes
auctores ē . uos cogitatione insanistis
qui m̄ ne hodie quid scire uidemini
quo amentie pgressi sitis . quid facino
ris in me qd in patriam parentisq;
ac liberos ur̄os . quid in deos sacram̄
ti . quid aduersus auspicia sub quib;
militatis . quid aduersus more mili
tie disciplinam que maiorum . quid ad
uersus summi impii maiestatem au
si sitis. de meipso taceo temere potius
q̄ auide credidistis . denuq; ego sim
cuius impii de re exercitum mini
me mirandū sit patria qd de uobis

meruerat q̄ cum mandonio ⁊ indebi-
li consotiando consilia pdebatis q̄d · p̄.
.r. cum impium ablatum ab tribunis
suffragio populi creatis ad hoīes pri-
uatos detulistis cum eo ipso ñ conten-
ti sup tribunos illos habetis fasces im-
patoris uri ad eos quib; seruus cum
imparent nunq̄ fuerat romanus ex-
ercitus detulistis; In p̄torio tetenderit
albius et atrius classicum apud eos
cecinit signum ab his petitum ē · sed-
erunt in tribunali · p̄ · scipionis lictor
apparuit summoto incesserit fasces .
cum securib; p̄lati s̄t . lapides pluere .
et fulmina iaci de celo ⁊ insuetꝰ fetus
animal edere uos portenta ēē putatis
hoc est portentū q̄d nullis hostijs .
nulli supplicationib; sine sanguine eoꝝ
qui tm̄ ausi facinus sint expiari sors sit
atq; ego quamq̄ nullum scelus ratio-
nem habet tamen · ut in re nefaria
que mens · q̄d consilium urm̄ fuerit
scire uelim regium quodā in p̄sidiū
missa legio interfectis p scelus pncipi-
bus ciuitatis urbem opulentā p · x .
annos tenuit . pp̄ter q̄d facinus tota
legio · iiii . hominum in foro rome se-
curi pcussi sunt · s; illi p̄mum ñ atriū
umbrum sese mixtam nominis etiam
abhominandi ducem · s; in bellum · tr.
mil · secuti sunt · nec cum pirro . nec cū
samnitib; · aut lucanis hostib; · p̄r · se
coniūxerunt · uos cū mandonio et
indibili consilia cōmunicastis ⁊ arma
consotiatur fuistis illi sicut cāpam ca-
puam tuscis ueterib; cultorib; ad ēp-
tam mamertini in siciliam ēē · nam
sic regium habituri ppetuam · s; eme-

rant · nec poplm̄ · nec sotius · p̄r · ultro
lacessituri bello succronem ne uos do-
micilium habituri eratis ut si uos de-
cendens confecta puintia impator .
relinquerē dm̄ hominūq; fidem implo-
rare debebatis q̄d ñ redieritis ad co-
niuges liberosq; ur̄os · s; hoꝝ quoq;
memoriam sicut patrie meiq; eiecerj-
tis ex animis ur̄is uiam consilij scele-
rati · s; ñ ad ultimū dementis exequi
uolo me ne uiuo ꝗ cetero incolumi ex-
ercitu cum quo ego die uno carthagi-
nem cepi · cum q̄ · iiii . exercitus cartha-
giniensium fugi · fugaui · expuli uos
· viii . hominū minoris . certe omīs pre-
cij q̄ albius ⁊ umbrius sunt quib;
uos subiecistis hispaniā puintiam · p̄r .
erepturi eratis a moliore tam moueo
nomen meū nich ultra facere creditā
mortem meā uobis uiolatus sim . Quod
si ego morerer mecum expiraturam
. R̄p . mecum casurū impium · p̄ · R .
erat · ne istud iuppiter optimus maximꝰ
sinit urbem auspicato die ductorib;
in eternum conditam · huic fragili ⁊
mortali corpori equalem ēē postumio
albino · m · marcello · p · quintio . cris-
pino · cn · fuluio · scipionis · in eis tot
tam preclaris impatorib; uno bello
absumptis · supstes ē · p̄R . eritq; mille
alijs · nunc ferro morientib; meo unꝰ
funere elata res · p · eēt ; Vos ipsi hic
in hispania patre ⁊ patruo meo duob;
impatorib; interfectis · septimū marti-
um ducem uob aduersus exultantis
recenti uictoria penos delegistis · et
sic locoꝝ tanq̄ sine duce hispanie fuiēē
fuerint · m · silanus eod iure · eodem

impio mecum in puintia missus .l. scip
pio fr̃ m̃s . et . c . lelius legati uindices
maiestatis imprio ẽẽnt . utrũ exercit⁹
iam duces ducib; . an dignitas . an
causa comparari poterat . quib; si oĩb;
supiores ceteris arma cõpuixit palam
contra ciues urõs ferretis affricam .
italie carthaginem . urbis romane im
pare uelletis . q̃ ob noxam patrie cori
olanum quondam dampnatio iniusta
miserum et indignum exiret ut iret
ad oppugnandam patriam impulit .
reuocauit tamen a publico parricidio
priuata pietas . qui dolere uite ira inci
tauit . supertonumne dieb; paucis im
patore egro feria numeratũ satis dig
na causa fuit . cur patrie indicĕtis
bellum . cur ad ilergetes desciseretis .
a p̃r . cur uob diuinarum humanarum
ue rerum inuiolatum uobis eet ; In
sanistis pfecto milites . nec maior in
corpus meum uis morbi q̃ in urãs m̃
tes inuasit horret animus referre q̃d
crediderint hoĩes . q̃d sperauerint . q̃d op
tauerint . auferat omĩa irrita obliuio
est . potest siñ utcumq; silentium te
gat . ñ negauerim tristem atrocem q̃
uobis uisam orationẽ meã q̃ta credit⁹
facta urã attrociora ẽẽ q̃ dicta mea .
et mea que fecistis uos ne dici quidẽ
omĩa equo animo fertis . s; ne a quidẽ
ipsa ultra exprobrabunt̃ . utinam tam
facile uos obliuiscamini eorum . q̃ ego
obliuiscar ; Itaq; q̃d ad uniuersos
uos attinet . si ero uos penitet satis su
pq; penarum habeo . albius calenus
ex atrius umber . et ceteri nefarie se
ditionis auctores sanguinũ luent

q̃d admiserunt supplici eorum spectaclm
ñ modo ñ acerbum . s; letum etiam si
sana mens rediero debet ẽẽ . de nullis
enim q̃ de uobis infestius . aut iniqius
consuluerunt ; Vix finem dicendi fece
rat . cum ex pparato simul omnium
rerum terror oculis auribq; ẽ offu
sus exercitus . qui coronã contionem
circumdederat gladiis ab scuta concre
puit p̃conis audita uox citantis noĩa
dampnatorum in consilio nudi in mediũ
ptrahebantur . et simul omĩs apparat⁹
supplicii expromebatur deligati ad pa
lum uirgisq; cesi . et securi pcussi adeo
torpentib; metu qui aderant . ut ñ m̃
ferocior uox aduersus attrocitatẽ pene
s; ne gemitus quidẽ exaudiretur trac
ti inde de medio . purgatoq; loco . ci
tati milites noĩatim apud tribunos
militum in uerba . p . scipionis iura
runt stipendiumq; ad nom̃ singulis
psolutum ẽ ; Hunc finem exitumq;
seditio militũ cepta apud sucronem
habuit p idem tps ad bethim fluuiũ
anno pfectus magonis missus a ga
dib; cum parua manu affrorum mer
cede hispanos sollicitandos ad . xl .
iuuenum armauit castris ; deinde
exutus ab . l . martio maxima parte
militum captorum castrorum . quibusdã
etiam in fugam amissis palatos pse
quentes sequi secum paucis ipse ef
fugit ; Dum hec ad bethim fluuium
geruntur . lelius interim freto in
occeanum euectus . ad carte iam
classe accessit urbs ea in ora occeanis
ita est . ubi primum e faucib; angustis
panditur mare gadis sine certamine

p deditionem recipiendi ultro q eam
rem pollicerentur in castra romana
uenientib; sicut ante dictum ē · fuerat
patefacta in maturo ꝓditio ē · compn
sosq; omnis mago · et herbali ꝑtoū
carthaginem deuehendos tradit ad
herbal coniuratis in quinq; rem im
positis ꝑmissaq; ea q tardior q trire
mis erat · ipse cum · viii · triremib; mo
dico interuallo sequitur ; Iam fretum
intrabat quinq; remis · cum lelius et
ipse in quinq; remi portu carpeie se
quentib; · vii · triremib; euectus in ad
herbalem inuehitur · v · remes satis
credens deprensam rapido in freto in
aduersum estum recipeari n posse pe
nus in re subita parump incertus
trepidauit · utrum · v · remem seque
retur · an hostis rostra converteret ip
sa cunctatio facultatem detrectandę
pugnę adiecit · iam enim sub ictu teli
liberant · et undiq; instabant hostes
estum quoq; arbitrium moderandi
naues ademerat · neq; navali pugne
similis quippe · ubi nichil uoluntarium
nich artis · aut consilij eēt · ut natura
freti estusq; totius certaminis potens
suis alienis nauib; nequicq remigio
in contrarium tendentis inuehebat
et fugientē nauem uides uertice ret
in portam uictorib; illatam et sequentē
si in contrarium tractum incidisset
maris fugientis m sese aduertentem
iam in ipsa pugna hęc cum infesta ro
stro peteret hostium nauem obliqua
ipsa ictum alterius rostri accipiebat
illa cum transuersa obiceretur hosti
repetenti in torta in pram circum

inter triremes fortuna regente anceps
ꝑlium misceretur quinq; remis roma
na seu pondere tenatior · seu plurib; re
mor ordinib; scindentib; uertices cū
facilius regeretur duas triremes sup
pressit unius ꝑlata impetu lateris
alterius remes detersit ceterasq; quas
indempta eēt mulcasset ni cū reliqs
qnq; nauib; ad herbal uelis in affri
cam transmisisset ; Lelius uictor carte
iam reuectus auditis que acta gadib;
erant patefactam ꝓditionem coniura
tosq; missos carthaginem spem ad ir
ritum redactam qua uenissent nutijs
ad · L · martium · missis · n si terrerent
frustra tempus sedendo ad gadis uel
lent redeundū ad imperatorē eē · ad
sentiente martio paucos post dies
ambo carthaginē rediere ad quor di
scessum n respirauit · m magonium
terra mariq; ancipiti metu urgetur ·
s; etiam audita rebellione ilergetum
spem recuperande hispanie nanctus
nuntios carthaginē ad senatū mitt
qui simul seditionē ciuilem in castris
romanis simul defectionē sociorum
in maius uerbis extollentes horten
ut auxilia mitterent quib; traditum
a patrib; imperium hispanie repeti pos
set · mandonius et indibilis in fines
regressi paulisp · dum quonam de sedi
tione statueretur · sirent suspensi qui
euenerunt si ciuium errori ignosceretur
tur · ne diffidentes s quoq; ignosci
posset · postq uulgatum ē atrocitas
supplicij suam quoq; noxam pari pe
nam estimatam rati uocatis rursus
ad arma poplarib; contractisq; que

ante habuerant auxiliis in sedetanum
agrum. ui principio defectionis statiua
habuerant   milib; equitum
et quingentis transcenderet. scipio cum
fidei soluendi partē omnib; noxiis in
noxiisq; stipendium uultu ac sermo
ne in omnis placato facile reconciliatis
militum animis priusquam castra ab car
thagine moueret. contione aduocata
multis uerbis in perfidiam rebellantium
regulorum inuectus nequaquam eodem animo
se ire professus est ad uindicandum id
scelus quo ciuilem errorem nuper sana
uerit; Tum se haud secus se uiscera
secantem sua. cum gemitu et lacrimis
xxx. hominum capitib; expiasse. uiii.
seu in prudentiam. seu noxam. nunc
leto et erecto animo ad cedem ilergetum
ire. non enim eos. neq; natos in eadem
terra. nec ulla secum societatē iunctos
ēē eam que sola fuerit fidei atq; ami
citie ipsos per scelus rupisse in exercitu
suo se preterquam quod omnis ciues aut so
cios latineq; nominis uideat etiam
eo moueri quod nemo fere sit miles qui
non ex italia. aut patruo suo. cn. scip
pione. qui primus romani nominis in eam
prouinciam uenerit. aut a patre con
sule. aut a se sit ex italia aduectus scip
pionum nomini auspiciis omnis assue
tos quos secum in patriam ad meritum
triumphum deducere uelit. quos con
sulatum peteni uelut sommum commu
nis agatur honos ad futuros sperat
quod ad expeditionem attineat q; in statum
memorem ēē rerum suarum gestarum
quid bellum ducat magonis hercule
is qui extra orbem terrarum in circum
fusam occeano insulam cum paucis pro
fugerit nauib; maiorem curam ēē quam
ilergetum. quippe illic. et ducem cartha
giniensem et quantumcumq; punicum
presidium ēē. hic latrones. latronumq;
duces ēē quib; ad populandos finitimorum
agros tectaq; urenda et rapienda peco
ra aliqua iussit. ita in acie ac signis col
latis nullam ēē magis uelocitate ad fu
gam quam armis fretos pugnaturos esse;
Itaq; non quod ullum inde periculum. aut
semen maioris belli uideat. adeo se pri
usquam prouinciam decedat. opprimendos
ilergetes duxisse. sed primum ne impuni
ta tam scelerata defectio ēēt; Deinde
ne quis in prouintiam simul uirtute tanta
et felicitate perdomita relictus hostis di
ci posset; proinde de his bene iuuantib;
sequerentur. non iam ad bellum geren
dum enim cum pari hoste certamen ēē
quam ad expetendas ab hominib; scelestis
penas ab hac oratione dimissos ad iter
se comparare in diem posterum iubet;
profectusq; de chunus castris peruenit ad
hiberum flumen. inde superato amni
die quarto in conspectu hostium posu
it castra; Campus ante montib; circa
septus erat in eam uallem scippio cum
pecora rapta pleraq; ex hostium agris
propelli ad irritandam feritatem barba
rorum iussisset uelites subsidio misit. a
quib; ubi per procursationem commissa
pugna ēēt lelium cum equitatu im
petum ex occulto facere iubet; Mons
oportune prominens equitum insidias
nec sit nec ulla mora pugne facta ē
hispani in conspecta procul pecora ueli
tes in hispanos preda occupatos incur

rere primo missilib; territauere · dein
emissis legib; uel que irritare magis q̃
decernere pugnā poterant gladios
nudant · ꝯ collata pedestre certamẽ
erat ñ equites subuenissent neq; ex ad
uerso tanto illati obuios obtriuere · s;
circumuecti etiam quidam ꝑ infime
leui ab tergo se ut plerosq; intercluderẽ
obiecerunt maiorq; cedes fuit q̃ q̃ta
me de re leuia ꝑ excursiones leuia ꝑlia
solent ira magis accensa aduerso ꝑlio
barbaris ẽ quã imminuti animi;
Itaq; ne pulsi uiderentur ꝑ̇ma luce postd̃
die in aciem ꝓcessere · ñ capiebat omnis
copias angusta sic̃ ante dictum ẽ ual
les due ferme peditum partes omñs eq̃
tatus in aciem descendit qd̃ reliquũ
peditum erat obliquo constituer̃ colle̊
scippio ꝑ se ẽẽ loci angustias ratus ⁊
qd̃ in arto pugna romano aptior quã
hispano militi futura uidebatur · et
qd̃ in eum locum detrectata hostium
acies ẽẽt · qui ñ omnẽ multitudinẽ eoꝝ
caperet; Nouo etiam consilio adiecit
animum equitẽ ẽẽ posse circũdare
cornib; in tam angusto spatio et hosti
quẽ cum pedite eduxisset inutilẽ fore
itaq; imꝑat lelio · ut ꝑ coll̃ q̃ occultissi
mo itinere circumducat equites seg̃
getq; q̃tum posset equestrẽ ad pedest̃
pugnam · ipse omnia signa peditum
in hostis uertit · iiii · cohortis in fron
te statuit · quia latius pandere aciem
ñ poterat moram pugnandi nullam
fecit ut ipso certamine auerteret a con
spectu transeuntiũ ꝑ colles equitum
neq; ante circũductos cernere q̃ tu
multum equestris pugne ab tergo
accipet · ita duo ꝑlia erant · due pedi
tum acies · duo equitatus ꝑ longitudi
nem campi · q̃ misceri ex genere utroq;
ꝑlium angustie ñ patiebantur pugna
bant; Hispanoꝝ cũ neq; pedites equi
ti · neq; acies peditia auxilio ẽẽt · pedes
fiducia equitis temere cõmissus cam
po cederetur eques circumuentus · nec
peditem a fronte iam enim strate pe
destris copie erant · nec ab tergo equi
tem sustineret · et ipsi cum diu in orbẽ
sese stantib; equis defendissent ad unũ
omñs cesi sunt · nec quisq̃ peditũ equi
tumue supfuit q̃ in ualle pugnauerĩt;
Tercia pars que in colle ad spectaculum
magis tutum · q̃ ad partem pugne
capessenda ẽ ꝯ erat et locũ ⁊ tempus
ad fugiendũ habuit int̃ eos · et reguli
ipsi fugerunt ꝑusq̃ tota circumuenire
tur acies inter tumultum elapsi castra
eodem die hispanoꝝ ꝑter reliq̃ predã
cum trib; ferme milib; hominũ capi
untur · romani sociiq; ad mille · cc ·
eo ꝑlio ceciderunt · uulnerata amplius
xxx · hominum minus cruenta uic
toria fuisset · si contentiore campo ⁊ ad
fugam capessendam facile foret pur
gatum indibil abiectis belli consiliis
nichil tutius in afflictis reb; expta fi
de et clementia scipionis ratus mando
nium frẽm ad eum mittit qui aduo
lutum genib; fatalem rabiem tꝑis
eius accusat cũ uelut contagione q̃
dam pestifera ñ ilergetes m̃o ⁊ laceta
ni · s; castra quoq; romana insanierĩt
suã quid̃ ⁊ fr̃is et reliquoꝝ ꝑplarium
eam condicionem ẽẽ · ut aut si ita ui
deatur reddant sp̃m · ꝑ · scippioni ·

ab eodem illo acceptum · aut seruati
debitam uitam pro eo in perpetuum de-
uouerant antea in causa sua fiduciam
sibi fuisse · nundum experta clementia eius
nunc contra nullam in causa omnem in
misericordia uictoris spem positam habere;
Mos uetustus erat romanus quam cum deuicto
edere nec equis legibus iungeretur ami-
citia · non prius imperio in eum tamquam pa-
catum uti quam omnia diuina humanaque
dedisset obsides accepti arma adem-
pta presidia urbibus imposita forent; Scip-
pio multis inuectus in presentem man-
donium absentemque indibile uerbis il-
los quidem merito perisse ipsorum maleficio
ait uicturos · suumque · populi romani · beneficio ·
ceterum quippe ea pignora timentium re-
bellionem esse · tyberum arma relinquere.
solutus enim os neque se in obsides in-
noxios · sed in ipsos si defecerint se uic-
turum nec inermis · sed ab armato ho-
ste penas expetiis permittere sese u-
trum perpetuo sam ratos habere ro-
manos mallent ita dimissus mando-
nius pecunia tantummodo imperata · ex qua
presidium militi prestari posset; Ipse mar-
tio in ulteriorem hispaniam premisso · pau-
cos moratus dies · dum imperatam pecu-
niam ilergetes pernumerarent · cum
expeditis martium iam appropinquan-
tem oceano adsequitur; Inchoata res
iam ante de masinissa aliis atque aliis
de causis delata erat · quod numida cum
ipso utique congerendi scipione uole-
bat · atque eius dextra fidem sancire ea-
tum itineris tam longi ac tamen deuii
causa scipioni fuit masinissa cum gadibus
esset certior aduentare eum cum martio

factus causando corrumpi equos in-
clusos in insula penuriamque omnium
rerum et facere · et pati · et ipsos sentire
ad hoc equitem marcescere desidia
perpulit · ut se traicere in continentem
ad depopulandos proximos hispanie
agros pateretur transgressus · P R;
Is principes numidarum premittit ad tempus
locumque colloquio statuendum duos pro
obsidibus retineri ad scipionem iubet re-
missos tercio qui cum iussu erat addu-
ceret masinissam cum paucis in collo-
quium uenerit · ceperat iam ante numi-
dam ex fama rerum gestarum admira-
tio uiri substitueratque animos speciem
quoque corporis amplam ac magnificam
ceterum maior presentis ueneratio cepit.
et preterquam quod sua parte natura multa
maiestas inerat · ornabat promissa · cesa-
ries habitusque corporis non cultus mun-
ditiis · sed uiri uere ac militaris ei etas
in medio uirium robore · quod plenius
nitidius que ex morbo uelut renouatus
flos iuuente faciebat prope attonitus
ipso congressu numida gratias de fratris
filio remisso agit ex eo tempore affirmat
eam se quesisse occasionem quam tandem
oblatam deorum immortalium beneficio
non omiserit cape se illi populoque · romano · operam
nauare · ita ut nemo unus externus
magis enixe adiuuerit rem romanam
id se etiam si iam pridem uellet minus
prestare in hispania aliena atque ignota
terra potuisse · in qua autem genitus edu-
catusque in spem paterni regni esset
facile prestaturum · siquidem eundem scipionem
ducem in affricam romani mittunt
satis sperare perbreui seui carthaginem esse;

H

Letus eum scippio uidit audiuitq; cū
caput rerum in oīu hostiū equitatū
masinissam fuisse sciret · ipse iuuenis
speciē animi p̄ se ferret fide data ac
ceptaq; profectus retro tarraconē est
masinissa p missu romanoꝝ · ne sine
causa traiecisse in continentē uideretur
poplatus proximos agros gadis rediit;
Magoni desperatis in hispania reb; in quarū
spem seditio primum militaris · deinde
defectio indibilis animos eius sustule
rant paranti traicere in affricā nuntia
tum ab carthagine ē iubere senatū ·
ut classem quā gadib; habebat in italiam
traiceret conducta ibi galloꝝ ac ligu
rum quanta maxima posset iuuentute
coniungeret hannibali · ne senescere
bellum maximo impetu · maiore for
tuna ceptum sineret ad eam rem ⁊ a
carthagine pecuniā agoni aduecta ē.
et ipse quātum potuit a gaditanis exi
git n̄ erario modo eoꝝ · s; etiam templis
spoliatis · ⁊ priuatim omnib; coactis ·
aurum argentumq; in publicū confer
re; Cum præter uehetur hispanie horam
haud procul carthagine noua expositis
in terram militib; proximus depopulatus
agros inde ad urbem classem appulit;
Ibi cum diu milites in nauib; tenuisset
nocte in litus expositos ad partē eam
muri qua capta carthago ab romanis
fuerat ducit nec præsidio satis ualido ur
bem teneri ratus · ⁊ aliquos oppidanoꝝ
ad spem nouandi res aliquid moturos;
Ceterum nuntii ex agris trepidi simul po
pulationem agrestiumq; fugam · et
hostium aduentum attulerunt · et
uisa interdiu classis erat · nec sine

causam electum ante urbem stationem
apparebat; Itaq; instructi armatiq; intra
portam in stagnū ac mare uersam conti
nebantur · ubi effusi hostes mixta inter
milites naualis turba ad muros tumul
tu maiore quam uiribus ubi erat patefacta repente
porta romani cū clamore erumpunt turbatos
batosq; hostes et ad primum incursum
coniectumq; teloꝝ auersos usq; ad
littus cum multa cede persequentur · nec littus
nisi naues littori appulse trepidos acce
pissent superfuisset pugne ac fuge quisquam
in ipsis quoque trepidatū nauib; ē · dum ne
hostes cum suis simul irrumperent tra
hunt scalas orasq; ⁊ anchora dem mo
liendo mora esset præcidunt · multiq; ad
nantes nauib; incertos · p · tenebris quid
aut peterent aut uitarent fede inte
rierunt ·: postero die cum classis inde
retro ad occeanum unde uenerat fugis
set ad · DCCC; Mago cum gadis repetiss;
exclusus · inde classe ad cimbros haud
procul a gadib; · his locus abest classe ē ·
appulsa mittendis legatis querendo
quē quod porte sibi socio atq; amico clause
foret pugnantib; his multitudinis con
cursu factum infeste ob direpta quedā
abscondentib; naues militib; ad colloquiū
sufetes eoꝝ qui summus penes ē magistratus
cū questore elicuit laceratosq; uerberibus
cruci afigi iussit inde nauib; ad pityusā
insulam · C · ferme a continenti penitum
eam incolebant præteritate classis bona
cum pace accepta ē nec commeatus modo be
nigne præbiti · s; in supplementum classi iuuē
tus · armaq; data · quoꝝ fiducia penus
in baliaris insulas · L · inde absunt tra
misit; Due sunt baliares insule maior

altera atq; opulentior armis uirisq;
& portum habet . ubi commode hibernatu
rum . sed etiam extremum autumni erat
credebat ceterum haud secus quam si roma
ni eam insulam incolent hostiliter classi
occursum est fundis . ut nunc plurimum
ita tum solo eo telo utebantur . nec quicquam
aliquis gentis . unius tamen ea arte quantum inter
alios omnes baliares excellunt . itaq; tanta
uis lapidum crebrime grandinis modo in
appropinquantem iam terre classem effusa est in
trare portum non ausi auerterent in altum
naues in minorem inde baliarium insulam
traiecerunt fertilem agro uiris armisq;
haud eque ualidam . itaq; egressi nauibus
super portum loco munito castra ac sine
certamine urbe agroq; potiti duobus mi
libus auxiliarium . inde ex tanto soluta in
perpetuum hispania in patrios redire
mores ritusq; . Hec alia que dicenda
non popularis modo . sed ausetanos quoq; ui
cinam gentem concitat . et alios finitimos
sibi atq; illi populos itaq; intra paucos dies
.xxx. peditum . iiii . ferme equitum
in sedetanum agrum . quod edictum erat con
uenerunt ; Romani quoq; imperatores
L . lentulus . et . L . manlius . acidinus
negligeret primo nec legendo bellum cun
ctis ipsi exercitus per agrum ausetanum
hostico tanquam pacato clementer ductis mi
litibus ; ad sedem hostium peruenirent trium
milium spatio procul a castris eorum posue
runt castra primo placatos nec quicquam temp
tatum ut discederetur ab armis dein
cum impabulatores romanos impetus
repente ab equitibus hispanis factus esset
summisso ab statione romano equitatu
equestre prelium fuit . haud sane memo
rando in partem ullam euentu . sole ori
ente . postero die armati instructiq; omne
ferme mille passus pro sua castris romanis
aciem ostendere medium ause

letum ignobiles tenebant hispani populi
inter cornua et mediam aciem interual
la pacientia satis late fecerunt qua equi
tatum ubi tempus esset emitterent . romani
more suo exercitum cum extruxissent id
modo hostium immutati sunt . ut inter legio
nes et ipsi patentis equiti relinquerent
uias ceterum lentulus ei partis usum
equitis fore ratus que prior inde his
centem interualli hostium aciem equites
emisisset . ser . cornelio . tribuno . militum . imperat
equites prepatentis in hostium acie sin
permittere equos iubeat ipse cepta pax
prospere pedestri pugna tantum moratus dum
cedenti duodecime legioni que in leuo
cornu aduersus ilergetes prima erant ter
ciam decimam legionem ex subsidiis in
primam aciem fundamentum ducit ;
Postquam equata ibi pugna est . ad . L . manlium
inter prima signa hortantem ac subsidia
quibus res postulabat locus inducentem
uenit ; Indicat tuta ab leuo cornu esse iam
missum esse ad se cornelium sermonum procella
equestri hostis circumfusurum uix hec di
cta dederat . cum romani equites in
medios inuecti hostes simul pedestris
acies turbauit simul equitibus hispanorum
uiam immittendi equos clauserunt ;
Itaq; omissa pugna equestri . ad pedes
trem hispani descenderunt ; Romani im
peratores ut turbatus hostium ordines et
trepidationem pauoremq; et fluctuantia
uiderunt signa hortantur orans . ut

milites perculsos neutres ut in acie patia
antur; Non sustinuissent tam infestum
impetum barbarorum regulus ipse in
debilis cum equitibus ad pedes degressis
ante prima signa peditum se obiecisset;
Ibi aliquandiu atrox pugna stetit tandem
postquam hii qui circa regem seminecem
restantem. deinde pilo terre affixum.
pugnabant obruti telis occubuerunt;
Tum fuga passim cepta plures cesi quia equos
conscendendi equitibus spacium non fue
rat. et quia perculsis acriter institerunt roma
ni. nec ante abscessum est quam castris quoque
exuerunt hostem; Decem tria milia
hispanorum cesa eo die. d ccc. ferme cap
ti romanorum sociorum paulo amplius. cc.
maxime in leuo cornu ceciderunt pulsi.
castris hispani. aut qui ex prelio effuge
rant sparsi. primo per agros. deinde in
suas quisque ciuitates redierunt; Tum
a mandonio euocati in consilium con
questique ibi clades suas increpitis
auctoribus belli legatos mittendos ad
arma tradenda. dedicionemque faciendam
censuere; Quibus culpam in auctorem
belli indibilem ceterosque principes quorum
plerique in acie cecidissent conferentibus;
tradentibusque arma et dedentibus esse
responsum est; In dedicionem ita accipi
eos. si mandonium ceterosque belli concito
res tradidissent uiuos si minus exercitum.
sin agrum ilergetum ausetanorumque. de
inceps aliorum populorum ducturos; Hec
dicta legatis. renuntiataque in concilium
ibi mandonius ceterique principes compre
hensi et traditi ad supplicium hispanie
populis reddita. par stipendium eius an
ni duplex. et frumentum sex mensium

imperatum. sagaque et toge exercitui. et
obsides ab. xxx. ferme populis accep
ti ita hispanie rebellantis tumultu
haud magno motu intra paucos dies
concito et compresso in affricam omnis
terror uersus. c. lelius. nocte ad ypo
nem regium cum accessisset luce prima
ad perlandum agrum sub signis mili
tes sociosque naualem duxit omnibus pacis
modo incuriis ea gentibus magna clades
illata. nuntiique trepidi carthaginem
terrore ingenti compleuere classem ro
manam. scipionemque imperatorem.
et famam fuerat iam in siciliam transgres
sum aduenisse. nec quod naues uidissent.
nec quanta manus agros popularetur satis
omnia in maius metu augen
te accipiebant; Itaque primo terror pa
uorque. dein mesticia animos incessit.
tam fortunam mutasse. ut qui modo ipsi exer
citum ante menia romana habuissent
uictores. stratique tot hostium exercitibus
omnis italie populos. aut ui. aut uolun
tate in dedicionem accepissent; Hii uerso
in arce affrice populationes. et obsidio
nem carthaginis uisuri forent. nequaquam
pari ad patienda ex robore ac romani
fuissent. illis romanam plebem. illis latiam
iuuentutem. maiorem semper frequentio
remque pro tot cesis exercitibus suo olescentem
sua plebem in urbe imbellem esse merce
de parari auxilia ex agresti gente ad
omnem auram spei mobili atque infida;
Iam rege siphacem post colloquium
cum scipione alienatum. masinissam
apta defectione infestissimum hostem
nichil usquam spei. nichil auxilii esse. nec ma
gonem ex gallia mouere tumultus.

quicq nec coniungere sese hannibali. ꝛ
hannibalem ipsum iam et fama senesce
et uiribus; In hec deflenda perlapsos
ab recenti nuntio animos rursus ter-
ror instans reuocauit ad consultan-
dum. quoniam in obuiam presentib; periculis
iretur dilectus raptim in urbe agrisq;
haberi placet ad conducenda affrorum
auxilia muniri urbē frumentum. con-
uehere tela. arma parare. instruere
naues admittere ad hypponem aduer-
sus romanā classem; Iam hec agentib;
nuntius tandem uenit. lelium nō scipi-
onem copiasq; que ad incursiones agrorum
satis sint transuectas summā belli mo-
lem adhuc in sicilia ēē; Ita respiratum
mittiq; ad siphacem legationes alios
q; regulos formande societatis causa
cepte. ad philippū quoq; missi. qui. cc.
argenti talenta pollicerentur. ut in si-
ciliam. aut in italiam traiceret missi. ꝛ
ad duos imperatores italiam. ut omni ter-
rore scipionē retinerent ad magonem.
nō legati m. s; xxv. longe naues. vi.
peditum. dccc. equites. vii. ele-
fanti. ad hoc magna pecunia ad con-
ducenda auxilia. quib; fretus propius
urbem romanam exercitū admoueret.
coniungeretq; se hannibali; Hec car-
thagine parabant. agitabantq; ad le-
lium predas ingentis ex agro inermi
ac nudo presidiis agentem masinissam
fama romane classis excitus cū equi-
tib; paucis uenit segni terre magi
ad scipionē questus. quod tam nō exerci-
tum iam in africam traiecisset. perculsis
carthaginiensib;. siphace impedito fini-
timum his bellis quē incertū habere si spa-

cium ad sua ut uelit cōponenda det-
ur nichil sincera fide cū romanis acturum;
Hortaretur et stimularet a scipione ne
cessaret se quamquam regno pulsus eēt. cū
haud contemnendis copiis affuturū
peditum equitumq;. nec ipsi lelio moran-
dum in africa ēē classem credere profectā
ad carthaginē. cum quoque absente scipione
nō satis tutum ēē contrahi certamē ab hoc
sermone dimisso masinissa lelius postero
die naues preda onustas ab hyppone sol-
uit reuectus qui in siciliam mandata
masinisse scipione exposuit; Eisdem fer-
me dieb;. naues q; ab carthagine ad ma-
gone misse erant inter albino caunos.
ligures ianuamq; accessere. in his lo-
cis tum forte mago tenebat classem. qui
legatorum auditis uerbis iuuentū exer-
citus quam maximos cōparare extemplo
gallorum namq; uit tuscq; gentis ingens
ibi multitudo erat conciliū habuit. et
missum se ad eos uindicandos in liber-
tatem ait. ꝛ ut ipsi cernant mitti sibi
ab domo presidia. sed quantis uirib;. quanto exer-
citu id bellum geratur in eorum potestate
ēē duos exercitus romanos. unum in
gallia. alterum in etruria ēē satis scires
p. lucretium secum. m. liuio iuncturū
multa milia armandam ēē. ut duob;
ducib; exercitib; romanis resistatur;
Galli summā ad id suam uolum ēē dicere
sed cum una castra romana inter infimis.
altera in finitima terra. etruria prope in
conspectu habeant; Si palam fiat au-
xiliis adiutum ab sese penum. extem-
plo infestos utrimq; exercitus in agrū
suum incursuros ea ad galli desiderarent.
quib; occulte adiuuari posset ligurib;

qđ pcul agro urbibusq; eoꝝ castra
romana sint lib'a consilia eē illos ar-
mare iuuentutē · ut capessere p par-
te bellum equum eē ligures · haud
abnuere tempus m̄ duoꝝ mensium
petere ad dilectus habendo interim
mago milites gallos dimissis clam
p agros eoꝝ mercede conducere cōme-
atus quoq; omīs gnīs occulte ad eū
a gall' ppl'is mittebantur · m · liuius exer-
citum bolonum ex etruria in galliā
traducit · iunctusq; lucretio si se mago
ex ligurib; ꝓpius urbem moueat · ob-
uiam ire parat · si penus sub angulo
alpium quietus se contineat · et ipse
in eađ regione circa ariminū italie
p̄sidio futurus post reditū ex affrica
· c · leli · ut scipionis stimulato masinis-
se adhortationib; ⁊ militib; p̄dam ex
hostium terra cernentib; tota classe ef-
ferri accensis ad traiciendū q̄ primū
interuenit maior · minor cogitatio lo-
cros urbem recipiendi · que sub defe-
ctionem italie desciuerat · et ipsa ad
penos spes autē affectande huius rei
eximinicare affulsit latrociniis mag'
q̄ iusto bello in bruttiis gerebantur
res p̄ncipio ad numidis facto e brut-
tiis non societate magis punica quā
suopte ingenio congruentib; in eum
morem · postremo romani quoq; iā
contagione quadā rapto gaudentes
q̄tum p duces licebat excursiones in
hostium agros facere; Ab his egressi
quidam urbem · lochrenses circum-
uenti · regiumq; abstracti fuerant in
eo captiuoꝝ numero · fabri q̄dam fue-
re assueti apud penas mercede opus

in arce logoꝝ facere hi cogniti a locrē-
sium p̄ncipib; q̄ pulsi ab aduersa fa-
ctione que hannibali lochros tradiđat ·
regium se contulerant; Cum cetera
pcunctantib; ut mos ē qui diu abs-
que domi agerentur' exposuissent
spem fecerunt · si redempti ac remissi
forent arcem se hiis tradituros ibi se
habitare · fidemq; s' rerum omnium
inter carthaginenses eē · itaq; ut q'
simul desiđio patrie augerentur' si-
mul cupiditate inimicos ulciscendi
ardēnt · redempti extemplo his remis-
sis que cum ordinem agende rei cōpo-
suissent signaq; pcul edita obseruarēt
ipsi ad scipionem siracusas pfecti ap-
quem pars exulum erat referentes
ibi pmissa captiuoꝝ cum spem ab ef-
fectu haud abhorrentē consuli fecis-
sent · tr · mit · cum his m · sergius · ⁊
p · matienus · missi iussiq; ab regio
.III. militum lochres ducere · et que
plemminio p · pr' · scriptum · ut rei agen-
de adēēt; Profecti ab regio · scalas ad
editam altitudinem arcis fabricatas
portantes media ferme nocte ex eo lo-
co unde conuenerat signum · de re p-
ditorib; arcis · qui parati intentiq; · et
ipsi scalas ad id ipsum factas cū demi-
sissent · pluribusq; simul locis scandē-
tes accepissent priusq̄ clamor oriret'
in uigiles penoꝝ · ut in nullo tali me-
tu sopitos impetus est factus · quoꝝ
gemitus p̄mo morientiū exauditus ·
dein subita consternatio ex somnio · ⁊
tumultus ex causa ignoraretur · pos-
tremo certiores aliis excitantib; · alios
iamq; ad arma p se quisq; uocabat ·

hostis in arce esse. et ceteri uigiles oppi
sique forent romani; Nequaquam numero
pares. et clamor ab his qui extra arcem
erat sublatus incertum unde accidis
set omnia uana augente nocturno tu
multu fecisset; Itaque uelut plena ho
stium arce. territi pene omisso certa
mine. in alteram arcem duae sunt
haud multum inter se distantes con
fugiunt. oppidani urbem habebant
uictoribus; premium in medio positam
ex arcibus duabus proeliis cottidie leuibus
certabatur. que: pleminius romano ha
milcar punico presidio preerat. arcessen
tes ex propinquis locis subsidia copias
augebant; Iste postremo ueniebat
hannibal. nec sustinuissent romani. nisi
lochrensium multitudo exacerbata
superbia atque auaritia penorum ad roma
nos inclinasset; Scipioni ut nuntiatum
est in maiore discrimine lochris rem
uerti ipsumque hannibalem aduenta
re ne presidio etiam periclitaretur. haud
facili inde receptu. et ipse a messana L.
scipione fratre in presidio ibi relicto cum
primum estu fretum inclinatum est;
Naues mari secundo misit; Hannibal ab
buloto amni. haud procul is ab urbe
lochris abest; Nuntio premisso. ut sui
luce prima summo ui proelium cum ro
manis ac lochrensibus consererent. dum
ipse auersis omnibus in eum tumultum
ab tergo urbem incautam aggrederetur;
Ubi luce ceptam inuenit pugnam ipse
nec in arcem se includere turba locum
artum impleturus uoluit. neque sca
las quibus scanderet muros attulerat
sarcinis in aceruum coniectis cum haud
procul muris ad terrorem hostium aciem
ostendisset cum equitibus numidis circum
equitat urbem; Dum scale queque alia
ad oppugnandum opus erant parantur
ad uisendum qua maxime parte aggre
deretur progressus ad murum scorpione icto
qui proximus eum forte steterat territus in
de tam periculoso casu receptui canere cum
iussisset castra procul ab ictu teli communit;
Classis romana a messana lochros aliquot
horis die superante accessit expositi omnes
e nauibus. et ante occasum solis urbem
ingressi sunt; Postero die cepta ex arce
a penis pugna. et hannibal iam scalis
aliisque omnibus oppugnationibus inparatus
subibat muros. cum repente in eum ni
chil minus quam tale quicquam timentem patefac
ta porta erumpunt romani ad ducen
tos inprouisos cum inuasissent occidunt
ceteros hannibal ut consulem adesse sen
sit in castra recipit; Nuntioque misso
ad eos qui in arce erant ut sibimet ipsi
consulerent. motis nocte castris abiit.
et qui in arce erant igni iniecto tectis que
tenebant. ut is tumultus hostem mo
raretur agmen suorum fuge simili curuante
nocte assecuti sunt; Scipio ut et arcem
relictam ab hostibus. et uacua uidit castra
uocatos ad contionem. lochrenses grauiter
ob defectionem incusauit de auctoribus sup
plicium sumpsit. bonaque eorum alterius
factionis principibus ob egregiam fidem
aduersus romanos concessit publice
nec dare nec eripere se quicquam scipio lo
chrensibus dixit romam mitterent le
gatos quam senatus equum censuisset eam
fortunam habituros illud satis scire.
et si male de populo romano meriti essent. in meliore

statu sub iratis romanis futuros q̃ sub
amicis carthaginiensib; fuerint ipse
plemimio legato p̄sidio q; qd' arcem ce
pat ad tuendam urbem relicto cum
quib; uenerat copiis messanā traiecit;
Ita supbe et crudeliter' habiti lochren
ses ab carthaginiensib; post defectionē
ab romanis fuerant · ut modicas in
iurias si equo m̄ animi pati · s; ipse iu
benti possent uerum enim ũ tm̄ plemi⁹
hamilcarem p̄sidii p̄fectum tm̄ p̄sidiarii
milites romani penos scelere atq; auari
cia superauerunt · ut n̄ armis s; uitiis ui
deretur' certari nich omniumq; inopi in
uisas opes potentiores faciunt p̄ter missũ
in oppidanos est ab duce aut militib; in
corpora ipsoꝝ · in libos · in coniuges in
fande contumelie edite · nam auaritia
ne sacroꝝ quidem spoliatione abstinuit;
Nec alia m̄ templa uiolata · s; p̄serpine
etiam intacti om̄i etate thesauri p̄ter
q̃ eo a pyrro qui cũ magno piaculo
sacrilegii sui manubias retulit spoli
ati dicebantur'; Ergo sicut ante re
gie naues lacerate naufragiis · nichil
in terram integri p̄ter sacram pecuniã
dee q̃ asportabat · extulerat · tum q̃q;
alio gn̄re cladis ead illa pecunia o͞ib;
contacti se adulatione templi furorem
obiecit · atq; inter se ducem in ducem ·
militem in militē rabie hoste
me rei plemimius p̄erat militũ pars
sub eo q̃ ipse ab regio abduxerat pars
sub tribunis erat rapto poculo argen
teo ex oppidani domo plemimii miles
fugiens sequentib; quoꝝ erat obuius
forte sergio et metieno · tr · militum
fuit · cui cum iussu tribunoꝝ adēp
tum poplin eēt iurgium · inde et cla
mor pugna postremo orta int̄ plemimii
milites tribunoꝝq; · ut suis quisq; o
portunus aduenerat; Multitudine
simul ac tumultu crescente uicti ple
mini lites cũ ad plemimiũ cruorem
ac uulnera ostentantes · n̄ sine uocifera
tione atq; indignatione concurrissent
pbra in eum ipsum iactata · in iurgiis
referentes · accensus ira domo sese p
ripuit · uocatosq; tribunos nudari
ac uirgas expediri iubet; Dum spoli
andis his · repugnabant enim militũq;
implorabant tempus teritur' repente
milites feroces recenti uictoria ex o͞ib;
locis uelut aduersus hostis ad arma cõ
clamantũ eēt concurrerunt · et cum
uiolata iam uirgis corpa tribunorũ
uidissent; Tum uero in multa impo
tentiorem subito rabiem accensi sine re
spectu n̄ maiestatis m̄ · s; etiam huma
nitatis in legatũ impetũ lictorib; p̄us
in modum mulcatis faciunt tunc ipsũ
ab suis interceptũ et seclusum hostiliter'
lacerant · et ppe exsanguem naso aurib⁹
q; mutilatis relinquunt; His messa
nam nuntiatis · scipio post paucos
dies lochros exerce aduectus cũ causã
plemimi et tribunoꝝ audisset plemi
mio noxa libato relicto que in eiusdē
loci p̄sidio tribunis sontib; iudicatis
et in uincula coniectis · ut romam ad
senatum mitterentur' messanã · atq; in
de siracusas rediit plemini⁹ impotens
ire nec lectũ ab scipione et nimis le
uiter' latam suam iniuriã ratus · nec
quen q̃ estimare alium eam lītē eius
patiendos sensisset tribunos attrahi

ãtt lii

ad se iussit · laceratosq; omnib; que
pati corpus ullum potest interfecit ·
nec satiatus uiuorum pena insepultos
piecit simili crudelitate · in lochrensi
um principes e usus q̊s ad conquerendas
iniurias ad · p̄ · scipionē pfectos au
diuit · 7 que antea p libidinē atq; a
uaritiam feda exempla in sotios edi
derat; Tunc abiba multiplici edere
infamie atq; inuidie · n̄ s̄ m̄ · s; etiam
imperatori ēē; Iam comitiorum appetebat
tps · cum · p · licinio · cōs · littere ro
mam allate se exercitumq; suum
graui morbo affectari · nec sisti potuis
se ni ad eam uis mali · aut grauior
etiam in hostis ingruisset; Itaq; quō
ipse uenire ad comitia n̄ posset si ita
patrib; uidetur · seq; cecilium metel
lum dictatorem comitiorum causa dic
turum exercitumq; cecilij dimitti e
re · p̄ · ēē · cum hannibal iam in hib
na suos recepit · et tanta incessisset in
ea castra uis morbi ut n̄ mature di
mittantur nemo omniū superfuturus
uideatur ea · cōs · a patrib; facienda uite
re · p̄ · fideq; sua claret pmissa ciuita
tem eo tpre gens religio inuaserat
inuento carmine in libris sibillinis
ppter crebros eo an de celo lapidatū
inspectis q̃doq; hostis alienigena ter
re ytalie bellum intulisset · eum pel
li italia uinciq; posse
romanam aduecta fo
ret id carmen ab ducem uiris inuen
tum eo magis patres mouit · qđ et
legati qui donum delphos portauant
referebant 7 sacrificantib; ipsis · pi
thyo apollini leta fuisse responsum

oraculo edictum maiorē multo uictoriā
q̃ cuius expoliis dona portarent adesse
in eiusdem spei summam conferebant
p · scipionis uelut presagientem animū
de fine belli qđ depoposcisset prouintiam
affricam; Itaq; quo maturius fatis oīb;
oraculisq; portenderit sese uictorie cōpo
tes fierent · id cogitareq; ratio transportan
de romam dee eēt; Nulla dum in asia
sotias ciuitates habebat · p̄R · tam̄ nemo
res escolapium quoq; ex grecia q̄ndam
haud dum ullo federe sociata ualitudi
nis populi causa arcessitum · tum iam
attalo rege ppter cōmune aduersus phi
lippum bellum ceptum amicitiam ēē
facturum eum que posset · p̄r · causa le
gatos ad eum decernunt · m · ualeriū
leuinum · qui iis · cōs · fuerat · acres in
grecia gesserat · cecilium galbam · edili
tium galbam · duos questores · cn̄ · tre
melium flaccum · 7 · m · ualerium · fal
conem · his · v · naues · v · remesses · ut
ex dignitate · p̄R · adirent eas terras
ad quas concilianda maiestas nomini
romano eēt decernunt legati asiam peten
tes primus delphos cum ascendissent ora
oraculum adierunt · consulente ad qđ
negotium domo missi eēnt pficiendi eius
q̃ s spem populoq; · R · portendet respon
sum ēē ferunt p atthalum regem cōpo
tes eius fore qđ peterent cū romā deam
deuexissent; Tum curarent · ut eam q̃
tur optimus roma eēt · hospitio exciperet;
P gamum ad regem uenerunt his legatos
comiter acceptos pessinuntem in frigiā
deduxit sacrum que his lapidem quā
matrem dm̄ ēē incole dicebant · tradi
dit ac deportare romā iussit premissus

ab legatis · m · ualerius · falco nuntiauit
deam apportari querendu̇ uirum opti-
mum in ciuitate posse qui eam rite hos-
pitio acciperet; Q. ue cecilius metellus
dictator ab consule in bruttijs comitiorum
causa dictus exercitusq; eius dimissus
magister equitū · L · ueturius philo co-
mitia habita p dictatorem consules fac-
ti · m · cornelius cethegus · p · sempronius
tuditanus absens · cum prouintiam gre-
tiam haberet p̄tores · inde creati claudius
nero · m · martius · rella · L · scribonius
libo · m · pomponius · matho · comitijs
pactis dictator sese magistratu abdi-
cauit; Ludi romani ter plebei septies
instaurati curules erant · ediles · cn̄ ·
et · L · cornelij · lentuli · L · hispaniam
prouintiam habebat absens creatus ·
absens cum honorem gessit · t · claudius
asilus · et · m · iunius · penus plebei e-
diles fuerant · edem uirtutis eo anno
ad portam capenam marcellus dedica-
uit · xvii · anno postq̄ a patre eius
primo consulatu uota in galli ad clastidi-
um fuerat · et flamen martialis eo anno
ē mortuus · m · emilius · regillus · nec
lecte eo biennio res in gretia erant;
taq; philippus etholos desertos ab ro-
mano cui uni fidebant auxilio quibus uo-
luit conditionibus ad petendā et paciscē-
da subegit pacem · quod n̄ omni ui pficē
maturasset bellantē eum cum ethol
p · sempronius pcos · successor imperij missus
supplitio cum de milib; · et · xxxv · rostra-
tis nauib; haud paruū momentum ad o-
pem ferendam sotijs oppressisset uix dū
patefacta · nuntius regis uenit · roma-
nos dirrachium uenisse · parthinos q; et
ppinquas gentis alias motas ēē ad spem
nouandi res dimallumq; oppugnare cos
uerterant auxilio illarum quod sine auctori-
tate sua aduersus fedus cum rege pacem
fecissent ea cum audissent philippū ne-
qui motus maior in finitimis gentib;
appollomam contendit quo sempronius se
receperat; Misso lethorio legato cū parte
copiarum · et · xv · nauib; in etholiam
ad uisendas res pacemq; si posset turban-
dam philippus agros appolloniatium
uastauit · et ad urbem amotus copijs
potestatem pugne romano fecit · quē
postquam quietū muros tantum tueri ui-
dit · nec satis fidens uirib; ut urbem · tueri
oppugnaret cū romanis quoq; sicut
cum ethol cupiens pacem si potuisset
siminus indutias facere nichil ultra irri-
tatis nouo certamine odijs in regnum
se recepit; Per idem tps tedio diutini bel-
li · epyrote · temptata prius romanorum
uoluntate legatos de pace cōmuni ad
philippum misere satis confidē conuen-
turam eam affirmantes · si ad colloquiū
cum · p · sempronio imperatore romano ue-
nisset facile impetratum · neq; enim
ne ipsius quidem regis abhorrebant ani-
mis · ut in epyrrum transiret · ipsi pemice
urbs epyri ubi prius collocutus rex
cum aeropo · et darda · et philippo epy-
rotarum p̄tore postea · cum · p · sempro-
nio congreditur affuit colloquio ami-
nander rata manum rex et magistratus
alij epyrotarum et acarnanū primus
philippus p̄tor uerba fecit et petit si-
mul ab rege et ab imperatore romano
ut finem belli facerent · darentq; eā
epirothis ueniam · p · sempronius con-

ditiones pacis dixit ut parthini et
dimallum et bargullum . et eugeniũ
romanorum essent
romani legatis ab senatum pa
trasset · ut macedonie cederet ; In eas con
ditiones cum pax conueniret ab rege
federi adscripti prusia a bithinie rex
achelbeo epyrothe ab romani ilienses
atthalus rex pleuratus nabis lacede
moniorum tirannus eleyum esse atthenien
ses hoc conscripta consignataq; sunt .
et in duos menses indutie facte donec
rome mitterentur legati · ut populus in has
conditiones pacem iusseruntq; omnes
trib; qui auerso in affricam bello omnib;
aliis in presentia leuari uolebant belli
· p · sempnius pace facta ad consulatũ
romam decessit ; P · sempnio · m · cor
nelio · xv̄ · is annus belli punici erat
prouintie · cornelio etruria cũ uetere ex
ercitu sempnio brutthi ut nouas scri
beret legiones decrete pretorib; · m · marc
urb · scribonio liboni pegrine · c · idem
galliam pomponio mathoni siciliam
claudio neroni sardinie uenit · p · scip
pioni cum eo exercitu · cum ea classe
quam habebat prorogatũ in annum imperium
est item · p · licinio ut brutthio duab;
legionib; optineret quod ad eum in prouin
tia cum imperio morari consuli e re · p ·
uisum esset · et · m · liuio · et · sp · lucretio
cum binis legionib; quib; aduersus
magonem gallie presidio fuissent proroga
tum imperium est · c · cn · octauio · ut cũ
sardiniam legionemq; · cn · claudio tra
didisset · ipse nauis longis · xl · mariti
mam oram · quib; finib; senatus sensi
isset tutaretur · m · pomponio · pr · in
sicilia cannensis exercitus due legiones
decrete · et quintus tharentum · c · hostilius
thubulus capuam · pro · pr · sicut priore
anno tum uetere presidio optinerent de
hispanie imperio quos in eam prouintiam
duos proconsules placeret · latum ad plebem
est omnes trib; eosdem ; L · corneliũ lentu
lum · et · l · manlium accidinum · pro consulibus
sicut priore anno tenuissent optinere eas
prouintias iusserunt consules dilectum
habere instituerunt · c · ad nouas scriben
das in brutthios legiones et in ceterorum
ita enim iussi ab senatu erant exercituum
supplementum quamquam mundum aperte af
frica prouintia decreta erat occultantib;
id credo patrib; ne prescriberent cartha
ginienses tamen in eam spem erecta ciui
tas erat in affrica eo anno bellatũ iri
finemq; bello punico adesse impleuiat
ea res superstitionũ animos pronaq; et
adnuntianda accrescenda prodigia erant
eo plura uulgabantur · duos soles uisos
et nocte luxisse · et faciem stelle ab ortu
solis ad occidentem porrigi uisam tar
racine porta et
portam multis locis murũ de celo tac
tum in ede iunonis sospite thanuuii
cum horrendo fragore strepitũ et
dictum eorum percursandorum causa diem
unum supplicatio fuit · et nouendiale
sacrum quos de celo lapidatũ esset fac
tum eo accessit consulatio de matre id
ea accipienda quam preterquam quod · m · ualerius
unus ex legatis progressus actutum in
italia fore nuntiauerat reges · nuntius
aderat tarracine iam esse haud parue
rei iudicium senatum tenebat quis uir
optimus in ciuitate esset ueram certe

uictoriam eius rei sibi quisque mallet quam
ulla imperia honoresue suffragiis seu pa
trum seu plebis delatos. p. scipionem.
cn. f. eius qui in hispania ceciderat ado
lescentem nondum questorium iudica
uerunt in tota ciuitate uirum bonum
optimum esse. id quibus uirtutibus indu
cti ita iudicarint sicut traditum a proximis
memorie temporum illorum scriptoribus libens
posteris traderem ita meas opiniones
coniectando rem uetustate obrutam non
interponam. p. cornelius cum omnibus ma
tronis hostiam ire iussus obuiam dee.
isque eam de naue acciperet et in terram elatam
traderet ferenda cum matronis. postquam na
uis ad hostium amnis tybrini accessit
sicut erat iussus in salum naue euectus
ab sacerdotibus deam accepit extulitque
in terram. matrone primores ciuitatis
inter quas unius claudie quinte insigne
est nomen accipere cui dubia ut traditur an
tea fama clariorem ad posteros. tum
relligioso ministerio pudicitiam fecit.
hee per manus succendentes. deinde a
lie aliis omni obuiam effusa ciuitate.
thuribulis ante ianuas positis qua preferre
batur. atque accenso thure precantibus.
ut uolens propitiaque urbem romanam
iniret. in edem uictorie que est in pa
latio pertulere deam. pridie idus apriles.
isque dies festus fuit. populus frequens do
na dee tulit. lectisterniumque et ludi
fuere megalesi iam appellata. cum de
supplemento legionum que in prouinciis e
rant ageretur tempus esse a quibusdam se
natoribus subiectum est que dubiis in
rebus utcumque tolerata essent ea de cetero
iam tandem deum benignum metu non

ultra patiere. ut is expectatione patribus
subiecerit colonias latinas xii. queque
fabio. et. q. fuluio. consulibus. abnuissent
milites dare eas annum iam ferme
sextum uacatione militie quasi honoris
et beneficii causam habere. cum interim
boni obedientesque socii pro fide atque obse
quio in populo .r. continuis omnium
annorum dilectibus exhausti essent. sub hac
uocem non memoria magis patribus re
nouata rei prope iam oblitterata est. itaque
nichil prius referre consules passi decre
uerunt. ut consules magistratus denosque
principes ne petes utrio ardea calibus al
ba carseoli suesse. sed iacere in artua int
amna benamque colonie. in ea causa e
rant romam excirent. his imperarent
quantum queque earum coloniarum militum
plurimum dedisset. p.r. ex quo hostes in ita
lia essent. duplicatum eius summe nu
merum peditum daret. et equites centenos
uicenos. si qua eum numerum equitum
explere non posset pro equite uno tris pe
dites. liceret dare pedites equitesque quam
locupletissimi legerentur mitterenturque.
ubicumque extra italiam supplemento opus
esset. si qui ex his recusarent retinerent
eius colonie magistratus legatosque
placere. neque si postularent senatum
dari prius quam imperata fecissent. stipendi
um. preterea his coloniis in milia eris
asses singulos imperari exigique quotannis
censumque in his coloniis agi ex formu
la ab romanis censoribus data. dari
autem placere eandem quam populo .r. deferrique romam
abiuratis censoribus coloniarum priusquam
magistratu abirent ex hoc senatus consulto. accitis
romam magistratibus primoribusque earum

coloniarum · consules tum militem stipendium que imperasset alii aliis magis recusare ac reclamare negare tamen militum effici posse uix si simplum ex forma imperetur enisuros ; Orare atque obsecrare ut sibi senatum adire ac deprecari liceret nichil se quare pre merito debere ad misisse · sed si periret eundem etiam foret neque suum delictum · neque iram · populi romani · ut plus militum darent quam haberent posse efficere consules obstinati legatos manere rome iubent magistratus ire domum ad dilectus habendos · nisi summa militum que imperata esset romam adducta neminem his senatum daturum ; Ita precisa spe senatum adeundi deprecandique dilectus in his xii · coloniis per longam uacationem numero iuniorum acto haud difficulter est perfectus. altera item res prope equo longe nec lecta silentio relata · a · m · ualerio leuino est qui priuatis collatas pecunias se a · m · claudio · consulibus · reddi tandem nemo equum dixit · nec mirari quemquam debere in publica obligata fidem suam precipuam curam esse · nam preter quam quod aliquid proprie ad consulem eius anni quo collate pecunie essent pertineret etiam se auctorem ita conferendi fuisse inopie erarie nec plebe ad tributum sufficiente grata a patribus admonitio fuit iussisque referre consulibus decreuerunt · ut tribus pensionibus ea pecunia solueretur primam presentem ; Hii qui tum essent duas tertii · et quinti · consules · numerarent omnis · deinde alias curas una occupauit postquam locrensium clades que ignorate ad eam diem fuerant legatorum aduentu uulgate sunt · nec tam pleminis scelus quam scipionis in eo aut ambitio

aut negligentia iras hominum inuitauit · x · legati lochrensium obsiti squalore et sordibus in comitio sedentibus consulibus uelamenta supplicium ramos olee ut grecis mos est porgentes ante tribunal cum flebili uociferatione humi procubuerunt querentibus consulibus lochrenses se dixerunt esse ea passos a · q · plemio legato romanisque militibus que pati · nec carthaginiensis quod uelit · patres rogare uti sibi patres adeundi deplorandique erumnas suas potestatem facerent senatu dato maximus natu ex his scio quam estimentur nostre apud nos querele · patres conscripti · plurimum in eo momenti esse · si probe sciatis · et quomodo proditi lochri hannibalis sint · et quomodo pulso hannibale presidio restituti in dicionem uestram quippe si culpa defectionis procul a publico consilio absit · et reditum in uestram dicionem apparet · non uoluntate solum · sed etiam ope et uirtute nostram magis indignemini bonis ac fidelibus sociis · tam indignas iniurias ab legato uestro militibusque fieri · sed ego causam utriusque defectionis nostre in aliud tempus differendam arbitror · sed aurum rerum gratiam unius · et coram · p · scipione qui lochros recepit omnium nobis recte properamque factorum est testigatur alterius quod qualescumque sumus pati non debuimus non possumus dissimulare · patres conscripti · nos cum presidium punicum in arce nostra habemus multa feda et indigna et a prefecto presidii hamilcare · et ab numidis affrisque passos esse quo illa sunt collata cum his que hodie patimur ; Cum bona uenia queso audiatis · patres conscripti · id quod inuitus dicam in discrimine est · nunc humanum omne genus utrum uos

a carthaginienses principes terrarum uideat. si ex his que lochrenses aut ab illis passi sumus. aut a uestro presidio nunc cum maxime patimur. estimandum romanum ac punicum imperium sit nemo non illos sibi quam uos dominos preoptet.

Quod tamen uidete quemadmodum in uos lochrenses animati sint. cum carthaginiensibus iniurias mantho minores acciperemus ad uestrum imperatorem confugimus. que a uestro presidio plusquam hostilia patiamur. nusquam alio quam ad uos querelas detulimus. aut uos respicietis perditas res uestras p.c. aut ne ab diis quidem immortalibus quod precemur quicquam superestque. pleminius legatus missus est cum presidio ad recipiendos a carthaginiensibus lochros. et cum eodem ibi relictus est presidio. in hoc legato uestro dant enim animum ad loquendum libere ultime miserie. nec hominis quicquam est p.c. preter figuram et speciem. neque romani ciuis preter uestitum habitumque. et sonum latine lingue. pestis ac belua immanis qualis fretum quondam quo ab sicilia diuidimur ad perniciem nauigantium circumsedisse fabule fuerunt. ac si scelus libidinemque et auaritiam solus ipse exercere in socios uestros satis habet unam profundam quidem uoraginem tamen patientia uestra expleremus nunc omnes centuriones militesque uestros adeo in promiscuo licentiam atque improbitatem esse uoluit pleminios fecit. omnes rapiunt. spoliant uerberant. uulnerant occidunt. constuprant matronas uirgines ingenuos raptos ex complexu parentium cottidie capitur urbs nostra cottidie diripitur. dies noctesque omnia passim mulierum puerorumque qui rapiuntur atque asportantur plorantibus sonant. miretur qui sciat. quomodo aut nos ad patiendum sufficiamus. aut illos qui faciunt nondum tantarum iniuriarum satietas ceperit. Neque ego exequi possum nec uobis opera est audire singula que passi sumus. communiter omnia amplectar. nego domum ullam lochris. nego quemquam hominem expertem iniurie esse. nego ullum genus sceleris libidinis auaritie superesse. quod in ullo quod pati potuerit pretermissum sit uix ratio iniri potest utrum casus ciuitatis sit detestabilior. cum hostes bello urbem cepere an cum exitiabilis tyrannus ui atque armis oppressit. omnia que capte urbes patiuntur passi sumus. et cum maxime patimur p.c. Omniaque crudelissimi atque importunissimi tyranni scelera in oppressos ediderunt. pleminius in nos liberosque nostros et coniuges fecit. unum est de quo notatum. et nos querimus relligio infixa animos cogat. et uos audire. et exsoluere rem p. uestram relligionem. si ita uobis uidebitur uelimus p.c. uidimus enim cum quanta cerimonia non uestros solum deos colatis. sed etiam externos accipiatis. fanum est apud nos proserpine de cuius sanctitate templi credo aliquam famam ad uos peruenisse pyrri bello qui cum ex sicilia rediens lochros classe preteruheheretur inter alia feda que propter fidem erga uos in ciuitatem uestram facinore dedit. thesauros quoque proserpine intactos ad eam diem spoliauit. atque ita pecunia in naues imposita ipse terra est profectus. quid igitur euenit p.c. classis postero die fedissima tempestate lacerata. omnesque

naues que sacram pecuniam habuerunt
in littora uestra eiecte sunt. qua tanta clade
edoctus tandem deos esse superbissimos; Rex
pecuniam omnem conquisitam in thesauros
proserpine referri iussit. nec tamen illi umquam
postea prospere quicquam euenit. pulsusque italia
ignobili atque inhonesta morte temere
nocte ingressus argus occubuit; Hec
cum audisset legatus uester. tribunique mi
litum. et mille alia que non augende
religionis causa. sed presenti dee numinis
hec conferta nobisque nostris referebantur.
ausi sunt nichilominus sacrilegas admouere
manus intactis illis thesauris. et nefan
da preda se ipsos ac domos contaminare
suas. et milites uestros quibus per uos fidemque
uestram. patres conscripti. priusquam eo gesseritis ne quod pia
culi commiserunt. non suos solum sangui
ne. sed etiam publica clade luant quamquam
ne nunc quidem. patres conscripti. aut ducibus aut
in militibus uestris cesserat ira dee aliquoti
ens iam inter se signis collatis concur
rerunt; Dux alterius partis plemius
alterius duo tribuni militum. erant non acrius
carthaginiensibus quam inter se ipsi ferro di
micauerunt. prebuissentque occasionem furo
re suo lochrenses recipiendi hannibali
nisi accitus ab nobis scipio interuenisset
at hercule milites contractos sacrilegio
furor agitat in ducibus ipsis puniendis
nullum dee numen apparuit; Immo
ibi presens maxime fuit. uirgis cesi tri
buni ad legatos legatus deinde insidi
is tribunorum interceptus. preterquam quod toto
corpore laceratus. naso quoque auribusque
decisis. exsanguis est relictus recreatus
dein legatus ex uulneribus tribunos
militum in uincula coniectos. dein uerbera

seruilibusque omnibus suppliciis trucidatos
cruciando occidit. mortuos deinde pro
hibuit sepeliri. has dea penas a templi
sui spoliatoribus habet. desinet omnibus
eos agitare furiis quam reposita sacra in pe
cunia sit thesauris fuerit. maiores quon
dam nostri graui crotonensium bello quia
extra urbem templum est transferre in
urbem eam pecuniam uoluerunt. noctu
audita ex delubro uox abstinerent ma
nus deam sua templa defensuram.
quia mouendi inde thesauros religio
incussa erat muro circumdari tem
plum uoluerunt aliquantum iam alti
tudinis excitata erant menia cum subi
to conlapsa ruina sunt. sed et nunc et sepe
alias dea suam sedem. suumque templum
aut tutata est. aut a uiolatoribus grauia
exegit. nostras iniurias nec potest nec
possit alius ulcisci quam uos. patres conscripti. ad uos
uestramque fidem supplices confugimus.
nichil uestra interest utrum sub illo le
gatos. sub illo presidio lochros esse sinatis
an irato hannibali et penis ad suppli
cium dedatis non postulamus. ut extem
plo nobis. ut de absente uindica causa
credatis. ueniat coram ipse audiat dilu
at si quicquam sceleris quod homo in homine
sedere potest in nos pretermisit non recusa
mus quin et nos omnia hec denuo
si pati possumus patiamur. et ille omni
diuino humanoque liberetur scelere; Hec
cum ab legatis dicta essent quesisset
que absque fabius detulissent. ne eas
querelas ad p. scipionem responde
runt missos legatos esse. sed eum bellum
apparatum occupatum esse in africam
aut iam traiecisse. aut intra paucos

dies traiecturū · et legatī gr̄a q̄ta ēet
apud impatorē expertos ēē cum int̄ eū
et tribunos in uincla coniecerit lega
tum eque sontem aut magis etiam
in ea potestate relinquerit iussis exce
dere templo legatis · n̄ plemīnius m̄
s; etiam scipio p̄ncipum orationibus
lacerarī ante omnisq; fabius natū eū
ad corrumpendā disciplinā militarē
arguere · sic et in hispania plus pp̄ter se
ditionem militum q̄ bello amissum
ēēnō et regio more · & indulgeri licen
tie militum & seuire in eos sententiā
deinde eque trucē orationi adiecit · p ·
leminiū legatum uinctum romā de
portarī placere · & ex uinculis causā
dicere ac si uera forent que lochrenses
quererent in carcere necarī · bonaq; ej9
publica · reī · p · scipionem qđ de pro
uintia decessisset iniussus senatus
reuocarī agiq; cum · tr̄ · pl̄ · ut de im
p̄io eius abrogando ferrent ad pp̄lm
lochrensib; coram senatum responđe
q̄ iniurias s facta quererent eas ·
neq; senatum neq; pop̄lm factas uel
le uiros bonos sociosq; & amicos
eos appellarī coniugesq; que alia
erepta ēent restitui pecuniam · quia
ea ex thesauris p̄serpine sublata ēet
conquiri duplamq; pecuniā in thes
auros reponi · & sacrum piaculare
fierī · ita utriusq; ad collegiū pontifi
cum referretur · qđ sacri mouī uiolatī
ēent que piacula quib; de his hostijs
fierī placeret · milites qui lochris ēent
oms in siciliam transportarī · quatu
or cohortes sociorū latini nominis in p̄
sidium adduci perrogarī

adduci prorogarī

eo die sententie accensis studijs p̄ scip
pione · & aduersus scipionē n̄ potue
re p̄ter · p · leminij facinus lochrensiūq;
cladem ipsius etiam impatoris n̄ ro
ma manus m̄ · s; ne militaris quiđ
cultus iactabatur ; Cum pallio cre
pidisq; inambulare in gimnasio libel
lis eum palestreq; opam dare eque
segniter molliter cohortem totā syra
cusarum amenitate frui carthagi
ne · atq; hannibalem excidisse de me
moria exercitū omnem licentia cor
ruptum qualt̄ sucrone in hispania fu
erit · qualt̄ n̄c lochris socijs magis quā
hostī metuendus ; H quanq̄ partim
uera · partim mixta eoq; similia uerjs
iactabantur tam uicitq; metelli sen
tentia qui de ceṫis maximo adsensus
de scipionis causa dissensit · qui enī
conuenire qui m̄ ciuitas iuuenem ad
mođ recupande hispanie delegarit
ducem quē recepta ab hostib; hispanie
ad imponenđ punico finē creauerit cō
sulem · spe destinauerit affricam sub
acturum hannibalem ex italia dete
turum repente tamq̄q; pleminium
indicta causa pp̄e damnaturū ex p
uintia reuocarī cum ea que in se ne
farie facta lochrenses quererent ne
p̄sente quiđ scipione facta dicerent ·
neq; aliud q̄ patientia aut pudor
qđ legato pepercisset in simulachri pos
set · placere m pōponium · pr · cui si
cilia puintia sorti uenisset · triduo pxi
mo in puintiam pficisci consules · x ·
legatos qs his uideretur ex senatu lege
qs cum p̄tore mitterent · & duos tri
bus plebei atq; edilem cū eo consilio

p̄torem cognoscere · si ea que lochrenses
facta quererent iussu ac uoluntate · p ·
scippionis facta eēnt · ut eum de puin
tia decedē iubent · si · p · scippio iam
in affricam traiecisset · tr̄ · pl · atq; edi
lem cum duob; legatis q̊s maxime
idoneos p̄tor censuisset in affricā pfici
scerentur tribunum atq; edilis qui redu
cerent inde scippionem legati q̄ exer
citui p̄eēnt · donec nouus impator
ad eum exercitū uenisset si · m · pōpo
nius et · x · legati cōpisssent · neq; ius
su · neq; uoluntate · p · scippionis ea
facta eē · ut de exercitum scippio ma
neret bellumq; ut pposuisset gereret;
H ac factos · ē · cum · tr̄ · pl · factum eēt ·
aut cōpararent quid uocū p̄tore ac
legatis irent ad concilium pontificum
relatum et de expiandis lochris q̄
in templo pserpine tacta uiolataq;
inde eēnt · tr̄ · pl · cū · pr̄ ·
pfecti · m · claudius marcellus · et · m ·
cincius alimitus · ed · pl · datusq; · si
aut in sicilia p̄tori dicto audiens n̄ eēt
scippio · aut iam in affricā traiecisset
p̄ndere tribunum iubent ac iure sacro
sc̄e potestatis reducēnt p̄us lochrens
ire q̄ messanā consiliū erat · ceterum
duplex fama ē q̄d ad plemniū atti
neat · alij auditis que roma acta es
sent in exilium neapolim euntem for
te in quem metellum unum ex legatis
incidisse · et ab eo regium iure tractū
reddunt · alij ab ipso scippione lega
tum · cum · xxx · nobilissimis equitum
missum · q̄ plemniū in cathenas et
cum eo seditionis p̄ncipes coniceret;
H ij omīs seu ante scippionis seu tum
p̄toris iussu traditi in custodiā reginis
p̄tor legatiq; lochres pfecti · pr̄ · p̄mā
sicuti mandatū erat relligionis curā
habuere omnem enī sacram pecuniam
queq; apud milites erat conq̄sitam
ipsi secum attulerant in thesauris
reposuerēt · ac piaculare sacrū fecerēt;
T um uocatos ad contionē milites p̄tor
signa extra urbem efferre iubent · ca
straq; cognosset · p̄ndēt · si quid n̄ cō
pararet unde ante omīa libā placeres
in eo mora lochrensib; restitui n̄ leui
defuncturū penam qui n̄ restituisset
lochrensium · deinde contionē habuit
atq; his libertatē legesq; suas · p̄R ·
senatūq; restituere dixit · si quid ple
minium aliumq; alium ue accusatq;
uellet regium se sequeretur · si de · p ·
scippione publice queri uellent ea que
lochris nefarie in deos hominesq;
facta eēnt · iussu aut uoluntate · p ·
scippionis facta eēnt · legatos mitte
rent messanam ibi secum consilio co
gniturū · lochrenses p̄tor legatusq;
senatui ac · pr̄ · grās egerunt · s; ad ple
minium accusandum inituros scippi
one q̄q̄ parum iniurijs ciuitatis sue
uoluerit cum eē uirum quē amicū
s̄ q̄ inimicū mallent eē p certo se ha
bere · neq; iussu · neq; uoluntate · p ·
scippionis · tot et tam nefanda cōmis
sa · s; haud plemnio nimium · aut
sibi parum creditū · aut natura insi
tum quibdam eē ut magis peccari
noluit q̄ satis animi ad uindicanda
peccata habeant; Et · pr̄ · et consilio
haud mediocre onus demptū erat
de scippione cognoscendi plemnium

& ad duo .xxx. homines cum eo dā
nauerīt . atq; in cathenis romā miserīt.
ipsi ad scipionē pfecti . ea quoq; uul
gata sermonib; erant de cultu ac de
sidia impatoris soluta que disciplinā
militie corrupta oculis referrent ro
mam; Venientib; siracusas . scipio
res n̄ uerba ad purgandū sese repara
uit exercitum omnē eo conuenire clas
sem expediri iussit . tanq̄ dimicandū
eo die terra mariq; cum carthagini
ensib; eēt quo die euenerīt hospitio co
miter acceptis . postero die trestrem
naualemq; exercitū non instructos
domos s; hos decurrentis classem in
portu simulachrū . & ipsam edem na
uales pugne ostendi tū circa armenta
ria & horra tū uisentium ptor legatiq;
ducti tantaq; admiratio singulorq;
rerum incussa ut satis credent aut il
lo duce atq; exercitu uinci carthaginē
sem ppłm aut alio nullo posse iubentq;
qđ dii beneuerterent . traiceret ī spei
concepte quo die illum om̄s centurie
priorem q̄s dixissent . primo q̄; tpre cō
potem . pr̄ . facet . adeoq; letis inde a
nimis pfecti sē . tanq̄ uictoriā non bel
li magnificū apparatū nuntiaturi ro
mam eēnt; Plemmius q̄ppe in eadē
causa erat postq̄ romam ē uentum
extemplo in carcerē conditi ac primo
producti ad ppłm ab tribunis apud
preoccupatos lochrensium clade animꝰ
nullum mīe locum habuerīt; Postea
cum sepius pducerentur iam senescente
inuidiam moliebantur ire . & ipsa defor
mitas plemmini memoria que absentis
scipionis facilliorīs ad uulgum con
ciliabat . mortuus tam̄ prius in uin
culis ē . q̄ iudiciū de eo ppli pficeretur;
Hunc plemminū . clodius . licinius . in
libro tercio rerum romā ludis uotiuis
qđ rome affricanus itīm . cōs . faciebāt
conatū p quosdam q̄s ptio corrupat
aliq̄t locis urbem incendē . ut frangen
di carceris fugiendiq; habet occasionem
patefacto dein scelere delegatum in tul
lianum ex . sc̄ . de scipione inusq̄ nisi
in senatum actum ubi om̄s legatiq; et
tribuni classem eam exercitū ducemq;
uerbis extollentes fecerīt ut senatus
censeret primo q̄q; tpre in affricā tra
iciendum scipionīq; pmitteretur ut
ex his exercitib; qui in sicilia eēnt ipse
legeret q̄s in affricam secum duceret
q̄s prouincie relinqueret q̄s psidio dū
hec apud romanos gerenī . carthagi
nienses quoq; cū specul p omīa pmū
turia positis pcunctantes pauentesq;
ad singulos nuntios sollicitā hiemem
egissent haud paruum . & ipsi tuende
affrice momentum adiecerīt societatem
siphacis regis . cuius maxime fiducia
traiecturū in affricam romanū credi
derunt; Erat hasdrubali gisgonis fi
lio . n̄ hospitium m̄ cū rege de quo an
te dictum ē cū ex hispania forte in idē
tps scipio atq; hasdrubal conuene
runt . s; mentio quoq; inchoata af
finitatis . ut rex duceret filiam has
drubal ad eam rem consūmandam
tpsq; nuptiis statuendum . iam enī
et nobil erat uirgo . pfectus hasdru
bal . ut accensum cupiditate & fē aute
om̄s numide barbaros effusi in uene
rem sensit uirginē a carthagine ac

censit . maturatq; nuptias . & int̃ aliã
gratulationẽ ut publicũ quoq; fedus
priuato adiceretur' societas int̃ pplm̃
carthaginensiũ regemq; data ultra
citroq; fide eosd̃ amicos . inimicosq;
habituros iureiurando affirmatur';
Ceterum hasdrubal memor & cũ scipi
one inita regi societatis . & q̃ uana et
mutabilia barbarorum ingenia ẽent ue
ritus ne si traiecisset in affricã scipio
paruum uinculũ hec nuptie ẽent
dum accensum recenti amore numida
habet ppellit blanditiis quoq; puelle
adhibitis ut legatos in siciliam ad
scipionẽ mittat . p q̃s moneat eũ ne
prioribus suis pmissis fretus in affricam
traiciat ; S; et nuptiis ciuis carthagi
niensis filie hasdrubal quẽ uidit ap
se in hospitio . 7 publico etiã fede regũ
pplo carthaginensi iunctũ optare p
mum . ut pcul ab affrica sicut adhuc
fecerunt bellum romani cũ carthagini
ensib; gerant ne s̃ interẽe certaminib;
eorum . armaq; . aut hec . aut illa abnu
entem alteram societatẽ se qui necesse
sit ñ abstineat affrica scipio 7 cartha
gini exercitũ admoueat s̃ necessariũ
fore . & p terra affrica in que et ipse
sit genitus . & p patriam coniugis sue
pq; parente ac penatib; dimicare';
Cum his mandatis ab rege legati ad scip
pionẽ missi . siracusis eum conueneri't
scipioni tanq̃ magno momto rerum
in affrica gerendarũ . magnaq; spe
erat destitutus . legatis quoq; p̃usq̃
res uulgaretur' remissis in affri- cã
litt̃as dat ad regem . quib; etiam
atq; etiam monet eum ne iura hos

pitium secum . neu cum . p̃R . inita socie
tatis nefas fidem dextras deos testis atq;
arbitros conuentorum fallat ; Ceterũ q̃n
neq; celari aduentus numidarum uaca
ri enim in urbe obuersati que p̃tio erat .
& si sileretur' q̃d petentes uenissent piclm̃
erat . ne uera eo ipso celaretur' sua ;
Sponte magis emanarent . timorq; in
exercitu incederet . ne simul cum rege
et carthaginensib; foret bellandum ;
Auertit a uero falsis p̃occupando m̃tes
hominũ . & uocatis ad contionẽ mili
tib; ñ ultra ẽẽ cunctandũ ad instare
ut in affricam q̃ primũ traiciat socii
os reges masinissam ipsũ prius ad he
lium uenisse querentẽ q̃d cunctando
tps tereret . nc̃ si pacem mitte legatos
idem admirantẽq; ut aut traiciatur'
tand̃ in affricam exercitus ausi muta
ta consilia sint certior fiat . ut 7 s̃ a re
gno suo posset . itaq; ratis iam omnib;
instructisq; et re iam ñ ultra recipiente
cunctationẽ in animo s̃ ẽẽ lilibeũ clas
sem traducere . eodq; omnib; peditũ
equitumq; copiis contractisq; p̃ma
dies cursum nauib; daret de his bene
iuuantib; in affricam traicere litteras
ad . m . pōponium . mittit . ut si ei ui
deretur' lilibeum ueniret ut cõmunit̃
consulẽnt q̃s potissimũ legiones . et
q̃tum numerũ militũ in affricã trai
ceret . item circum oram maritimam
misit . ut naues onerarie cum p̃ẽẽ li
libeum om̃s contherent quicq̃d mi
litum in sicilia erat cũ lilibeum uenis
set . & nec urbs multitudinẽ hominũ
neq; portus naues caperet ; Tantus
omnib; ardor erat in affricã traici

endi ut non ad bellum duci uiderentur.
s; ad certa uictorie pmia. pcipue qui
supabant ex cannensi exercitu milites
illo n alio duce debant nauata rei
p. opa finire se militia ignominiosa
posse. 7 scipio minime id genus mili
tum aspnabatur. ut qui neq; ad can
na signa uic eor cladem accepta sciret.
neq; illos eque ueteres milites in exerci
tu roma ee inexptosq; n uariis plijs
m. & urbib; etiam oppugnandis. v.
et. vi. cannenses erat legiones eas
se traiecturu in affrica cum dixisset
singulos milites inspexit. relictisq;
qs n idoneos credebat in locu eorum
subiecit. qs secum ex italia adduxerat
suppleuitq; ita eas legiones. ut single
sena milia. & ducenos pedites. trice
nos haberent equites sotior. ite latini
nois pedites equitesq; de exercitu ca
nensi legit. quit multum in affrica
transportatu sit n paruo numero int
auctores discrepat alibi x. peditu.
ii. & ducentos. alibi xvi. peditum
i. et dcc. equites. alibi parte plus
dimicarem auctam. v. et xxx.
peditu equitumq; in naues imposi
ta. quida non adicere numeru int
quos me ipse in re dubia poni mali
celius ut abstinet numero. ita ad in
mensum multitudinis speciem auget
uolet ad terra delapsas clamore mi
litum atq; tanta multitudine con
scendit se naues. ut nemo mortaliu
aut in italia. aut in sicilia relinqui
uideretur milites. ut naues ordine
ac sine tumultu conscenderet ipse eam
supsit s curam [illegible] nauticis. c. lelius.

qui classis pfectus erat in nauib; ante
conscende coactos continuit comeatus
imponendi. m. pomponio. pr. cura
dat. v. et. xl. dierum cibarie quib;
xv. dieru cocta imposita. ut oms
iam in nauib; erant scaphas circumi
sit. ut ex nauib; gubnatores que et
magistri nauium. & bini milites in
forum conuenerit ad impia accipienda
postq conuenerit pmum ab his que
sunt si aliq hominib; iumitisq; in tot
idem dies qd frumtum imposuissent
ubi responderit aquam dieru. v. et
xl. in nauib; ee. tum edixit militib;
ut silentium qui et in nauiis sine cer
tamine ad ministeria exequenda.
bene obedientes prarent; Cum xx.
rostratis se ab. l. scipionem ab dex
tro cornu eiuim. tot idem rostratas.
et. c. lelium. pfectum. classis cu m.
porcio catone questor istum erat one
rariis futuru psidio lumina in nauib;
singula rostrate. bina onerate habunt
in pretoria naues insigne nocturnu
trium luminu fore; Emporia ut
peterent gubnatorib; & dixit. fertilis
simus ager eoq; habundans oma
copia rerum e regio et inbelles qd
plerumq; in ubi agro euenit bar
bari sunt. pusq; qua carthagine
cur uenirerur. oppm uideantur pos
se his ediis editis impiis redire ad
naues iussi. & postero die diis bene
iuuantib; signo dato soluere naues
multe classes romane e sicilia. atq;
ipsi o illo portu pfecte erant. cetin
n eo bello solum nec id mirum.
pdatum enim tuum plere classes ie

rant · s; ne priore quidem ulla pfectio tā
ti spectaculi fuit quamquam si magnitu
dine classis estimaret · s; si bini consu
les cū binis exercitib; ante traicerent
& ipe totidem rostrate inist classib; fue
rant · qd onerariis scippio tum trai
ciebat · nam pter · xl · longas naues
· cccc · ferme onerariis exercitū trans
uexit · s; et bellū bello secdm prior · ut
atrocius romanis uideretur cum quo
in italia bellabatur · tum ingentes
strages tot exercituum simul cesis du
cib; effecerant · & scippio dux partis
factis fortib; · partim suapte fortuna
quadam ingenii ad incrementa glorie
celebratus conuerterat animos simul
& mens ipsa traicienda nulli ante
eo bello duci trahendū ex sicilia trans
ferendumq; et finiendum in affrica
bellum se transire uulgata erat con
curerat ad spectaculum in portū
omnis turba n habitantiū modo lylibei
s; lationum omnium ex sicilia · que
ad psequendū scippionē officii causa
conuenerant · & popls · R · puintie
m · pōponium sequuti fuerant ad
hoc legionis que in hoc legationes
que in sicilia relinquebantur ad pse
quendos cōmilitones pcesserant ·
nec classis modo pspectantib; e terra ·
s; terra etiam omnis circa referta tur
ba spectaculo p pceonem facto · diui
deq; inquit maria terrasq; coltis
uos pcor quesoq; utiq; in meo impio
gesta sunt · geruntur ea modo populo
plebiq; romane sotiis nominiq; la
tino · qui popli · r · quiq; meā sectā
impium auspitiumq; terra mari.

animib;q; secuntur uerrumq; bene uos
omnia bene iuuetis auctorib; bonis au
ctis saluos incolumesq; uictis per
duellib; uictores spoliis decoratos p
da onustos triumphantes quo mecū
domos reduces sistatis inimicorum hosti
umq; ulciscendorum copiant faxitis quam;
carthaginensis in ciuitatē urām fa
cere molitus est aut in poplo quo · r · in
ciuitatē carthaginensiū exempla e
dendi facultatē detis secdm has pces
cruda extam uictimā uti mos est in ma
re pieciit · tubaq; signū dedit pcisendi
uento secdo uehementi satis pfecti celeri
terre conspectu ablati sunt · & a meri
die nebula · ecce pio ita uix ut concur
sus nauium inter se uitarent lenior
uentus in alto factus · noctem insequen
tem eadem callige optinuit sole ortus est
dies & addita uis uento iam
terra cernebant · haud ita multa tum
post gubernator scippioni ait n plus
· v · passuum affricam abesse mercurii
pmunturiū secernere sibi ubeat eo di
rigi iam in portu fore omnē classem
scippio · ut in conspectu terra fuit p
catus uti bono rei · p · suoq; affricam
uiderit dare uel etalium infra nauib;
accessum patere
eodem ferebantur; Ceterū nebula sub
idem fere tps quo pridie exorta conspe
ctum terre adueniit · 7 uentus pmente
nebula cecidit nox · deinde incertiora
omnia fecit itaq; anchoras ne aut in
terre inferentur iecere ubi illuxit ·
uentus idem coortus nebulandis
iecta apparuit omnia affrice littora
scippio quod esset pximū pmunturium

pcunctatus · cum pulchri pmunturium audisset placeto · m · inquit h dirigite naues eo classis decurrit copieq; oms in terrã exposite. Ꝑ pspe ram nauigationẽ sine t̃rore ac tumul tu fuisse p multis grecis latinisq; au ctorib; credidi · cecilius p̃ter q̃ quod mersas fluctib; naues. cetos omnis celestis maritimosq; terrores · pos tremo arreptam tempestate ab affri ca classem ad insulam egi murum inde egre correptũ cursum exponit et ipe obrutis nauib; miussum im patoris scaphis haud secus q̃ nau fragos milites sine armis cum in genti tumultu in terrã euasisse;

Expositis copiis romani castra in pxi mis tumulis metuunt uiam ñ in ma ritimos m̊ agros conspectu p̃mum classis · dein tumultu egredientium in terrã pauor terrorq; puenerat. s; in ipsa urbes neq; enim hominum m̊ · turba mulierum puerorq; ag minib; immixta oms passim cõple uerat uias · s; pecora quoq; p̃ se agre stes agebantur · reliqui subito affri cam diceret. urbib; ů ipsis maiorem q̃ que secum attulerant terrorẽ infere bant p̃cipue carthaginis ppe ut cap te tumultus fuit. nam post · m̃ · attilium · cons · annis ppe · L^ta^ · nul lum romanum exercitum uiderant p̃ter p̃datorias classes quib; es censio nes in agros facte erant raptisque; obuia fors fecerat p̃us recursum sem per ad naues q̃ clamor agrestis con ciret fuerat; Eo maior tum fuga pa uorq; in urbe fuit. et hercule · neq; exercitus domi ualidus · neq; dux quem opponerent erat hasdrubal gis gonis filius genere fama diuitiis regia tum etiam affinitate longe p̃mus ciui tatis erat · s; eum ab illo scipione ali qd̃ p̃lis fusum pulsumq; in hispania meminerant nec magis ducẽ parẽ q̃ tumultuariũ exercitum suũ romano exercitui esse. itaq; uelut si urbem ext̃ plo aggressurus scipio foret ita concla matum ad arma ẽ · porteq; partim clause · 7 armati in muris · uigilieq; et stationes disposite · ac nocte inseq̃n ti uigilatum ẽ; Postero die equites speculatũ ad mare turbandosq; egre dientes ex nauib; missi in stationes ro manorum inciderunt · tñ scipio classem uticam missa · ipse haud ita multum pgressus a mari tumulos pximos ceperat. equites · et in stationib; locis idoneis posuerat · et p agros miserat p̃datum. hii cũ carthaginiensi equitatu p̃liũ q̃ cõmisissent paucos in ipso certami ne penosq; fugientes psequuti · in quib; p̃fectum quoq; hannonẽ no bilem iuuenẽ occiderunt; Scipio ñ agros m̊ circa uastauit · s; urbem etiã pxima in affrorum satis opulentã cepit. ubi p̃ter cetera que extimplo in naues onerarias imposita missa que in sici lia erant · viii · liberorum seruorumq; capi tum sunt capta · letissimus tñ omnis in p̃ncipio rerum gerendarum aduentus fuit masinisse quẽ quidã cum · cc^tis^ · haud amplius equitib; · plerique cũ duum milium equitatu tradunt uenisse; Ceterum cum longe maximus omniũ etatis sue regum hic fuerit.

plurimumq; rem romanā iuuerit
ope p̄tium uidetur excedere paulum
ad enarrandum q̄ uaria fortuna us9
sit in amittendo recup̄andoq; pat̄no
regno militando p̄ carthaginensibus
in hispania pater ei moritur gale nom̄
erat regnum ad fr̄em regis
p̄ grandem
apud numidas ē p̄uenit · haud multo
post dezalce quoq; mortuo · maior ex
duob; filijs eius capussa puero ad mo
dum alt̄m pat̄num impium accepit
metum magis iure gentis q̄ auctorita
tis inter suos aut uirib; optineret reg
num extitit maxetullus nomine n̄
alienus sanguine regib; familie semp̄
inimice · ac de impio uaria fortuna
cum his qui tum optinebant certan
ti sis concitatis poplarib; apud q̄s in
uidia regum magne auctoritatis erat
castris palam positis descende regem
in aciem ac dimicare de regno cepit
in eo p̄lio capussa cum multis p̄ncipū
cecidit gens mesulior omnis inditio
impiumq; maxetulli concessit regio
tam̄ nomine ab sumptu contentus
que nomine modico tutoris puerum
ita dict̄ marem q̄ stirpis regie superat
regem appellat ; Carthaginiensem no
bilem feminam sororis filiam hannibal
que primo ezachri regi nupta fuerat
matrimonio s̄ iungit spe carthagini
ensium societatis · & cum symphace
hospitium uetustū legatis missis re
nouat omnia ea auxilia p̄parans adu̇
sus masinissam · & masinissa audita
morte patrui · dein nece fr̄is patruel̄
ex hispania in mauretaniā baga ea

tempestate rex maurorum erat traiecit
ab eo samplex infimis p̄cib; auxilium
iter iter · qm̄ bello n̄ poterat · iiii · mau
rorum impetrauit · cum his p̄misso n̄
tio ad paternos suosq; amicos cum ad
finis regni p̄uenis · d · ferme numide
ad eum conuenerit · g mauris inde sic̄
conuenerat retro ad regem remissis q̄
q̄ aliq̄to minor spe multitudo nec cū
qua tanta rem aggredi satis auderet
conuenere ratus agendo ac moliendo
uires quoq; ad agendum aliquid con
lecturum p̄ficisceriti ad syphacem oc
currit trepidum agmen cū in urbem
refugisset · urbem masinissa p̄mo im
petu capit ex regijs alios tradentes se
recipit alios uim parantis occidit pars
maxima cum ipso puero int̄ tumultū
ad syphacem quo p̄mum intenderat
iter p̄uenerit fama huiusmodi certi
in p̄ncipio rerum p̄spe hec agm̄ conu̇
tit ad masinissam numidas affluebāt ·
que undiq; ex agris uicisq; ueteres
milites gale · & iuuitabant iuuenem
ad recup̄andum pat̄num in regnum
ero militum aliq̄tum maxetullus su
p̄abat · nam et ipse eum exercitum
q̄d capussam uicerat · & ex receptis p9
cedem regis aliq̄d habebat · & puer9
leuchumaxes ab symphace auxilium
ingentia adduxerat · xv · peditum
a zetullio · x · equitum erant · quib;
cum masinissā nequaq̄ tm̄ peditum
equitumue habente acie conflixit · ui
cit tam̄ et ueterū uirtus ⁊ prudentia
inter romana & punica arma exercita
ti ducis regulus cum tutor & exigua
mezesuliorum manu in carthaginensem

agrum ꝑfugit : ita recupato regno pa
terno masinissa . qr̃s aduersus sym
phacem haud paulo maiorē restare
dimicationē cernebat optimū ratus
cum frē . patruele grām reconciliare
missis qui et puero spem facerent si
in fidem masinisse sese ꝑmisisset futūm
eum in eod honore qd apud galamo
exacles qndam fuisset . et q maxetul
lio pter impunitatē sua omia cum
fide restitui . spondēt ambo p̄optantis
exilio modicā domi fortunā omia ne
ido fieret carthaginiensib; de industria
agentib; ad sese ꝑduxerit ; Hasdrubal
tum forte cum h gerebantur apud
symphacē erat qui numidę haud sane
multū ad se ꝑtinere credenti . utrum
pene stauchi maxenā masinissam re
gnum mesulioꝝ ēet ; Falli eum mag
nope ait . masinissam eisdem contentū
fore quib; patrem galam . ut patruū
eius oxadem credat multo maiorem
indole in eo animi ingeniiq; ēē q̃ in
ullo gentes ei usus q̃ fuisset sepe eum
in hispania rare inter homines uir
tutem specimē dedisse sotiis pariter
hospitib;q; ; et siphacē et carthagini
ensis n̄i orientem illum ignem oppres
sissent ingenti mox incendio cum iam
nulla morem ferre possent arsuros
adhuc ḡnasset . fragiles uires eius ēē
ux dum coalescent fouentis regnum
instando simulandoq; ꝑtinere . ut
exercitū ad finis mesulioꝝ admoueat
atq; in agro de q sepe cū galanum
uerbis m̄ disceptatū . s; etiam armis
certatum fuerat . tanq haud ū iuris
sui castra locet si quis arceat . ut qd

maxime opus sit aciem dimicaturū sin
par metum agro cedatur in mediū reg
num eundum . aut sine certamine conces
suros inditionē eius mesuliosa : ut neq̃
q̃ pares futuros armis ; His uocib; in
citatus siphax masinisse bellum infert
et p̄mo certamine mesulios fundit fu
gatq; masinissa cū paucis equitib; ex a
cie in montem bellum incole uocant . ꝑ
fugit familie aliqd cum mapalib; peco
rib;q; uisaꝝ pecunia ist ē ꝑsecuti sunt re
gem cetā mesulioꝝ multitudo inditionē
siphacis concessit quē ceperant exules mō
tem berbidusa q̃ usq; ē . et qr pecori bon
alendo erat . hominū quoq; carne ac
lacte uiscentiū abunde sufficiebat alim
tis ; Inde nocturnis p̄mo ac furtiuis in
cursionib; . deinde apto latrocinio infes
ta omia circa ēē maxime uri carthagi
niensis ager . qr et plus dequauit numi
das et latrocinium tutius erat iam qq;
ad eo licent eludebant . ut ad male de
lectam p̄dam uendēnt mercatoribus
appellantib; naues ad id ipsum pluresq;
q̃ iusto sepe in bello carthaginienses ca
derent . capenturq; deplorabant ea ap
siphacem carthaginienses intensumq;
et ipsum ad reliquas belli ad ꝑsequen
das instigabant . s; uix regium uidebat
latronē uagum in montib; consectari
buchar ex prefecti regis uir acer et im
piger ad id delectus . et data . xl . pedi
tum duo equitū p̄mioꝝ que ingenti
spe honoratus si caput masinisse retu
lisset . aut uiuum . id ū inestimabile
gaudium fore cepisset . palatos incu
riose si agentis inpulso ad ortus pecoꝝ
hominumq; ingenti multitudine

ea p̄sidio armatoꝝ exclusa masinissā
ipsum cum paucis in uerticē montis
compellit. inde ꝗ̄ppe iam ut debellato
nec p̄dam m̄ pecoꝝ hominumq; cap
toꝝ missa ad regem. s; copiis ut aliqn
to maiorib; q̄ p reliquis belli remissis

cum haud amplius peditibus
ducentisq; equitib; degressum
iugis masinissam p̄secutus in ualle
arta faucib; utrimq; oppositos inclu
sit. ubi ingens cedes mesulioꝝ facta.
masinissa .L^ta. haud amplius eq̄tib;
p anfractus montis ignotos sequen
tib; eripuit; Tenuit tam̄ uestigia
buchar adeptasq; cū patentib; ꝗ̄ppe
clyppeam urbem campis ita circūue
nit. ut p̄ter quatuor equites om̄s ad
unum interficeret cū his ipsum q̄q;
masinissam saucium ꝗ̄ppe manib; int̄
tumultu misit in conspectu erant fu
gientes alequitum dispsato campo
quib;dam ut occurrerent p obliqua
tendentib; quinq; hostes sequebatur
amnis ingens fugientis accepit. neq;
enim cunctanter ut quos maior met᷒
sugeret immiserant equos raptiq; g̃
gite in obliquum p̄lati duob; in con
spectu hostium in p̄rapidum g̃gitem
haustis ipse p̄isse creditus ac duo reli
qui equites cum eo int̄ uirgulta ul
teriores ripe emerserīt. is finis bu
charis sequendi fuit nec ingredi flu
men auso nec habere credenti se iam
quem sequeretur inde uanus auctor
absūpti masinisse ad regem rediit.
missiq; qui in carthaginē gaudiū in
gens nuntiarent tota que in affrica
fama mortis masinisse repleta uarie
animos affecit. masinissa in spelunca
occultaq. cum herbis curaret uulnus
duoꝝ equitū latrocinio p dies aliquot
uixit; Ubi p̄imum ducta cicatrix pati
q̄ posse uisa lactatione audacia ingenti
p̄git ire ad regnum repetendū. atq; in
ipso itinere. haud plus .xl. equitib; col
lectis cū in mesulos palam iam q̄s eēt
ferens uenisset tm̄ motum cū fauore
p̄stino gaudio impato q̄d quē p̄isse
crediderant incolumē cernebant fecit
ut intra paucos dies .VI. peditū arma
toꝝ .IIII. equitū ad eum conuenirent.
iamq; n̄ in possessione m̄ patrii regni
eēt. s; etiam socios carthaginensiū ꝓp̄los
mesulioꝝq; fines d simphagis regnum
erat uastaret; Inde irritato ad bellum
siphace inter curtam hypponemq; in
iugis oportunioꝝ ad omnia montium
consedit. maiorem g̃ iam rex siphax
ratus. q̄ ut p p̄fecto ageret cū filio iu
uene nomen uermin erat parte exer
citus missa impat. ut circūducto ag
mine in se intentū hostem ab tergo inua
dat. nocte p̄fectus uermina q̄ ex occul
to aggressurus erat. siphax autē inter
diu apto itinere. ut qui signis collatis
acie dimicaturus eēt. mouit castra
ubi tps uisum ē quo p̄uenisse iam cir
cummissi uideri poterant. et ipse leni cli
uo ferente ad hostem cū multitudine
fretus. tū p̄paratis ab tergo insidiis
p aduersum montē erectam aciem
ducit masinissā maxime loci q̄ multo
equioꝛe pugnaturus erat. et ipse di
rigit suos atrox p̄lium ⁊ diu anceps
fuit loco et uirtute militū masinissam
multitudine que nimio maior erat.

siphacem iuuante ea multitudo di
uisa cũ pars a fronte urgeret . pars
ab tergo se circũfudisset uictoriam
haud dubiã siphaci dedit . & ne effu
gium quidẽ patebat . hinc a fronte .
hinc ab tergo . inclusis itaq; ceciderunt e
quites q; cesi . aut capti ; Ducentos fer
me equites masinissa circa se congloba
tos diuisos q; turmatim in tris par
tis erumpe iubet loco pdicto . in quẽ
dissipata conuenirent fuga . ipse qua
intendat . inter media tela hostium
euasit ; Due turbe hesere altera me
tu dedita hosti . ptinatior in repugnã
do telis . obruta 7 confixa ẽ ; Verum
nam ppe uestigiis instantem in alie
na atq; alia flectendo itinere ludens
tedio et desperatione tandem fesso absi
stere sequendo coegit ipse cũ . lx . eq
tib; ad minorẽ syrtim puenit ibi cũ
conscientia egregia sepe repetiti regni
patrii inter punica emporia gentem q;
ad . c . leli . classis que romane aduentũ
in affricã consumpsit hec annum
inclinant . ut cum modico potius q̃
cũ magno psidio equitũ ad scipionẽ
q; postea uenisse masinissam credã
illa regnanti multitudo hec paucitas
exuli fortune conueniens ẽ . carthagi
nienses ale equitum cum pfecta amissa
alio equitatu p nouũ dilectu cõpara
to hannonem hamilcharis filium
pficiunt ; Hasdrubalem subinde ac
siphacem p litteras nuntiosq; postre
mo etiam p legatos arcessunt hasdru
balem opem ferre ppe circum sesse p
trie iubent siphacem orant ut cartha
gini . uniuse affrice subueniat ad uti

cam tum castra scipio ferme mille pas
sus ab urbe habebat tnslata a mare .
ubi paucos dies statiua coniuncta classi
fuerant ; Hannone quaq̃ satis uali
do nõ m ad lacessendũ hoste . sed ne ad tu
endos quidẽ a populationib; agros equita
tu accepto id omniũ primũ numerũ
equitũ augeret nec aliarum
gentium aspnatus maxime tamen numi
das id longe primum equitũ in affrica ẽ
genus conducit iam ad . iiii . equitum ha
beat cum salecha noĩe urbem occupauit
xv . ferme ab romanis castris ; Quod ubi
scipione relatum ẽ . estiua sub tectis
equitatus inquit sint uel plures dum
talem ducem habeant eo minus ẽ ces
sandum ratus quo illi segnius rem agunt
masinissam cũ equitatu pmissum por
tis ob equitare atq; hostem ad pugnam
elicere iubet ; Ubi omnis multitudo
se effudisset grauiorq; iam in certami
ne esset quam ut facile sustineri posset cedet
paulatim se intpre pugne ob uentu
rum tñ moratus quantum satis tpris
est pegresso iussum ad ciendos hostis
cum romano equitatu secutus tegen
tib; tumuli . qui p oportune circa uie
flexu suppositi erant occultus pcessit
masinissa ex eum posito nunc terrentis
nunc timentis m . aut ipsis ob equitabat
portis . aut cedendo cũ timoris simu
latio audaciam hostis faceret ad inse
quentẽ temere eliciebat ; Nundum
omis egressi erant uarieq; dux fatiga
batur . alios uino 7 somno grauis
arma cape . & frenare equos cogen
do alis ne sparsi & incondita sine ordi
ne . sine signis omnib; portis excurre

rent obsistendo · primo incaute seuientis masinisse excipiebat · mox plures simul conferti porta effusi equauerant certamen · postremo iam omnis equitatus prelio cum adesset sustinere ultra nequeuere non tamen effusa fuga masinissa · sed cedendo sensim impetus eorum accipiebat · donec ad tumulos tegentis romanum equitatum pertraxit; Inde exorti equites et ipsi integris uiribus et recentibus equis hannoni affrisque pugnando ac sequendo fessis circumfuderunt · et masinissa flexis subito equis in pugnam rediit mille fere qui primi agminis fuerant quibus haud facilis receptus fuit cum ipso duce hannone interclusi atque interfecti sunt · ceteros duces precipue territos cede effuse fugientis · per · xxx · passuum uictores secuti ad duo preterea milia equitum · aut ceperunt · aut occiderunt inter eos constabat non minus ducentos carthaginiensium equites fuisse · et diuitiis quosdam et genere illustres; Eodem forte quo hec gesta sunt die naues que predam in siciliam uexerant cum commeatu redierunt uelut ominate ad predam alteram repetendam sese uenisse; Duos enim nomine carthaginiensium duces duobus equestribus preliis interfectos non omnes auctores sunt ueritus credo ne fallerent bis relata eadem res · celius quidem et ualerius etiam captum hannonem tradunt · scipio prefectos equitesque prout cuiusque opera fuerat ante omnis masinissam donis donat · et firmo presidio salace imposito · ipse cum cetero exercitu profectus · non agris modo quecumque incedebat populatur · sed urbibus etiam quibusdam uicisque expugnatis late fuso terrore belli septimo die quam profectus erat magna hominum et pecoris · et omnis generis preda trahensque iterum hostilibus spoliis naues dimittit; Inde omissis expeditionibus quibus ad oppugnandam uticam omnis belli uires conuertit eam · deinde si cepisset sedem ad cetera exequenda habiturus simul et a classe nauales socios qua ex parte urbs mari alluitur simul et terrestris exercitus ad imminentem prope ipsis menibus tumulum est admotus tormenta machinasque · et aduexerat secum ex sicilia missa cum commeatu erant et noua in armamentario multis talium opificum artificibus de industria inclusis fiebant;

Uticensibus tanta undique mole circumsessis in carthaginiensi populo · carthaginiensibus in hasdrubale ita si is mouisset syphacem spes omnis erat · sed defectio indigentium auxilii tardius cuncta mouebant; Hasdrubal intentissima conquisitione cum ad · xxx · peditum · iii · equitum confecisset · non tamen ante aduentum siphacis castra propius hostem mouere est ausus syphax cum · L · feci · tum demum equitum uenit · confestimque motis a carthagine castris · haud procul uticam munitionibusque romanis consedit;

Quorum aduentus hoc tamen momenti fecit · ut scipio cum · xl · ferme dies nequicquam omnia experiens obsedisset uticam abscendent · inde irrito incepto etiam enim hiems instabat; Castra hiberna in promuntorio · quod tenui iugo continenti adherens in aliquantum maris spatium extenditur communi uno uallo · et naualium castra amplectitur iugo

medio legionum castris impositus lat(us)
ad septemtrionem versus. subducte na
ves navales q(ue) socii tenebant inter tota
nem vallem ad alterum litus. H(ec) in
affrica usq(ue) ad extremum autumni ge
sta. p(re)ter convectum undiq(ue) ex p(ro)platis
circa agris frumentum commeatusq(ue) ex
sicilia atq(ue) italia advectos. cn. octa
vius p(ro) poplo r(omano). ex sardinia ab. ti.
claudio. pr(etore). cuius ea p(ro)vintia erat
ingentem vim frumenti avexit. hor
reaq(ue) n(on) solum q(ue) iam facta erant re
pleta. s(ed) nova edificata. vestimenta exer
citui deerat. id mandatum octavio
ut cum p(re)tore ageret si quid ex ea p(ro)vin
cia co(m)parari ac mitti posset. ea quoq(ue)
haud segnit(er) curata res mille. cc. toge
brevi spacio. et. xii. tunicar(um) missa.
estate ea q(ua) h(ec) in affrica gesta s(un)t. p. sem
pronius. cos. cui bruttii p(ro)vintia erat
in agro crotoniensi cum hannibale in ip
so itinere tumultuario p(ro)elio conflixit
agminib(us) magis q(uam) acie pugnatum est.
romani pulsi et tumultu verius q(uam)
pugna a mille et. cc. de exercitu con
sulis interfecti in castra trepide reditum.
neq(ue) oppugnare t(ame)n ea hostes ausi. hos
tes cetum silentio p(ro)xime noctis p(ro)fectus
inde. cos. p(re)misso nuntio ad. p. licini
um p(ro)cos. ut suas legiones admove
ret copias coniunxit. Ita duo duces.
duo exercitus ad hannibalem redier(un)t
nec mora dimicandi facta. cum. cos.
et duplicate vires peno recens victo
ria animo eet. In primam aciem suas
legiones sempronius induxit in subsidi
is locate. p. licinii legiones. cos. p(ri)nci
pio pugne edem fortune p(ri)mige(n)ie

vobis si eo die hostis fudisset co(m)posq(ue) eius
voti fuit. fusi ac fugati penum sup(ra). xl. arma
tor(um) cesa. paulominus. ccc. vi. vi capti.
et equi. xl. et xi. militaria signa p(er)culso
adv(er)so p(ro)elio. hannibal crotonem exercitum
reduxit. Eodem t(em)p(o)re cornelius. cos. in
altera parte italie n(on) tam armis q(uam) iudicior(um)
terrore etruriam continet totam fer(e) me
ad magonem ac p(er) eum ad spem novand(a)
res versam. eas questiones ex. s(enatus). c(onsulto). min(i)
me ambitio se habuit. multiq(ue) nobiles
etrusci qui aut ipsi ierant. aut miser(un)t ad
magonem de popl(o)r(um) suor(um) defectione p(ri)
mo p(re)sentes erant condemnati. postea
conscientia semet ipsi exilium conscientes
cum absentes damnati e(ss)ent corporib(us) sub
tractis. bona t(antu)m que publicari poterant
pigneranda pene p(re)bebant. dum h(ec). cos.
diversis regionib(us) agunt censores inte
rim rome. m. livius. et. c. claudius se
natum recitaver(un)t. p(ri)nceps iterum dile
ctusq(ue). m. fabius maxim(us) notati vii.
nemo t(ame)n qui sella curruli edisset sarta
tecta acriter. et cum summa fide exercer(un)t
viam e foro boario. et ad veneris circa
foros publicos edem matris magne
in palatio faciendam locaverunt vec
tigal et iam novum ex salaria annona
statuerant sextante sal et rome et p(er) totam
italiam erat rome p(re)cio eod(em) p(re)s in foris
et conciliabul(is). et alio alibi p(re)tio p(re)berendum
locaverunt id vectigal commentum al
terum ex censorib(us) satis credebant
popl(o) iratum q(uod) in quo iudicio q(ue)ndam
natus e(ss)et in p(re)cio satis maxime oneratas
trib(us) q(ua)rum opera(m) dam(natu)s natus erat cre
debant. Inde salinator livio inditum
cognom(en) lustrum conditum serius. et

p prouincias dimiserunt censores . ut
ciuium romanorum in exercitib; quantus
ubiq; esset referretur numerus . censa
cum his . ccx . iiij . hominum condidit
lustrum claudius nero; Duodecim
deinde coloniarum quod numquam ante fac
tum erat deferentib; ipsarum colonia
rum censorib; acceperunt . ut quantum
numero militum . quantum pecunia
ualerent in publicis tabulis monu
menta extarent; Equitum deinde
census agi ceptus est . et ambo forte cen
sores equum publicum habebant .
cum ad tribum polliam uentum est
in qua liui nomen erat . et preco cunctaretur
citare ipsum censorem . cita inquit ne
ro . m . liuium . et siue ex residue uetere
simulate . siue intempestiua iactatione se
ueritatis inflatus . m . liuium . quia po
puli iudicio esset; Damnatus . equum
uendere iussit; Item . m . liuius cum
ad tribum narniensem . et nomen collegae
uentum est uendere equum . c . claudium
iussit duarum rerum causa unius . quod
p falsum aduersum se testimonium dixis
set alterius . quod non sincera fide secum
in gratiam redisset; Neq; fedum certamen
inquinandi famam alterius . cum sue
fame damno factum est exitu censure;
Cum in leges iurasset . c . claudius . et in
erarium escendisset inter nomina eorum
quos erarios relinquebat dedit collegae
nomen . deinde . m . liuius . in erarium
uenit preter meciam tribum que se neq;
condemnasset . neq; condemnatum aut
consulem . aut censorem fecisset . po . ro;
Omnem . iiij . et . xliii . erarios deliquit
quod et innocentem se condemnassent .

et condemnatum consulem et censorem
fecissent . neq; inficiari possent . aut
iudicio simul . aut comitijs bis ab se
peccatum esse . iiii . et . xxx . trib; et . c .
claudium . erarium fore . quod si exemplum
habet bis eundem erarium relinquendi
. c . claudium nominatum se inter erari
os fuisse relicturum . paruum certamen
notarum inter censores castigatio incon
stantie populi censoria et grauitate
temporum illorum digna in inuidia censo
res cum essent crescendi ex his ratus
esse occasionem . cn . bebius . tr . pl . diem
ad pplm utrisq; dixit ea res; Consen
su patrum discussa est . ne postea obno
xia poplari aure censura esset eadem
estate in bruttijs clam petiachos
deuicta conscientia et pandosia . et ig
nobiles alie ciuitates . uoluntate in
ditionem uenerunt; Et comitiorum iam
appeteret tempus cornelium potius ex
etruria ubi nichil belli erat romam ac
ciri placuit is consules . cn . seruilium
geminum creauit inde pretoria comitia
habita creati . p . cornelius lentulus
. L . quintilius . p . uarrus . p . elius .
papius . p . uillius . t . appilusi duo
cum ediles . pl . essent pretores preti sunt;
Consul comitus perfectus ad exercitum
in etruriam redit . sacerdotes eo anno
mortui . atq; in locum eorum suffecti
. q . ueturius . philo flamen martialis .
et in locum emilij . K . egilli . qui priore
anno mortuus erat . creatus in au
guratusq; in . m . pomponij . matho
nis . et . x . uiri locum creati . decem
uiri . m . aurelius . chotta augur .
t . sempnios . gracchus . ad modum

adolescens · qđ tum p rarum in maioꝝ
dis sacerdotijs erat quadrige auree eo
anno in capitolio posite ab edilib; cur'
· c · liuio · et · m · seruilio gemino · et
ludi romani b; diuum instaurati idē
p biduum plebei ab edilib; · p · ullio ·
et iouis epulum fuit ludoꝝ causa ;

Explicit liber · xx viiii ;
Incipit liber · xxx ;

Cn · seruilius · cōs · xvi · is an
nus belli punici erat · cū de
re · p · belloq; ⁊ puincijs ad
senatum retulissent · censue
runt patres ut · cōs · inter se cōpara
rent sortirenturue uter bruttios ad
uersus hannibalem · uter etruriam
ac ligures puintiam habet · cui brut
tij euenissent exercitum a p̄ sempronio
acciperet · p · sempronius ei quoq; enim
pconsuli imperium in annū progaba
tur · p · licinio succedētis romam reū
teretur' bello quoq; bonus habitus
ad cetera quib; nemo ea tempestate
instructior ciuis habebatur congestis
omnib; humanis ad natura fortu
naq; nob nobilis idem ac diues e
rat forma uirib;q; corporis excelle
bat facundissimus habebatur' seu
causa oranda · seu in senatu ad ppl'm
suadendi ac dissuadendi locus
eēt iuris pontificij peritissimus sup h
bellice quoq; laudis consulatus cō
potem fecerat ; Qđ in bruttijs puin
tia idem in etruria ac ligurib; de
cretum · m · cornelius nouo consu
li tradere exercitum iussus ipse p ro
gato impio galliam puintiā opti
nere cum legionib; his · q̄s · p · seri

bonius p̄orē anno habuisset ; Sortiti
deinde puintias cepioni brutti ser
uilio gemino etruria euenit · tum
p̄toꝝ puintie in sortem coniecte dic
tionem iuris urbanā petus alius
sardiniam · p · uillius · ariminū legio
nib; sub lucretio spurio hee fuerant
quintilius uarrus ē sortitus · q̄ lucre
tio progatum impium · ut genuam
oppidum a magone pene dirutum
exedificaret · p · scipioni n̄ tpris · s; rei
gerende finem donec debellatum in
affrica foret p rogatum impium est
decretumq; ut supplicatio fieret qđ
is in affricam puintiā traiecisset · ut
ea res salutaris · p · r · si que duci atq;
exercitui eēt ; In siciliam · iiii · militū
sunt scripta · q̄ q̄ qđ roboris ea puin
cia habuerat in affricam transuectum
fuerat · q̄ quantequam classis ex affrica tra
iceret xl · nauib; custodiri placuerat
sicilie maritimā oram · xiii · nouas
naues illius secum in siciliam duxerit
cetera · q̄ in sicilia ueteres refecte · hu
ic classim pomponius p̄oris anni p̄
tor p rogato impio p̄positus nouos
milites ex italia aduectos in naues im
posuit ; Parem nauium numerum
cn · octauio p̄tori · item p̄oris anni
cum pari iure impij ad tuendam sar
dinie oram patres decreuerunt · lentul'
p̄tor · ii · militum dare in naues iussus
et italie ora q̄ incertum erat quo missu
ri classem carthaginenses forent · ui
debantur' autē quicquid nudatū p̄sidijs
eēt petituri · m · martio p̄tori · p̄toris
anni cum totidem nauib; tuenda data ē
xxx · militum in eam classem ex de

expl lib xxix incipit xxx
suadendi

creto patrum consules scripserunt
et duas legiones urbanas ad incerta
belli hispanie cum exercitibus imperio quo
ueteribus imperatoribus L. lentulo et L.
mansilio acidino decrete .xx. omnino
legionibus et .clx. nauibus longis res
romana eo anno gesta. pretores in pro
uintias ire iussi consulibus imperatum
prius quam ab urbe proficiscerentur ludos
magnos facerent. quos T. manlius tor
quatus dictator in quintum annum
uouerat. et si eodem statu res p. staret. et
nouas religiones excitabant in ani
mis hominum prodigia ex pluribus locis
nuntiata. aurum in capitolio coruj
non lacerasse tantum rostris credituj. sed etiam
edisse. mures. antij coronam auream
adrosere. circa capuam omnem agrum
locustarum uis ingens. ita ut unde
aduenissent parum constaret. compleuit
eculeus reate cum quinque pedibus
natus. anagnie sparsi primum ignes
in celo deinde fax ingens arsit. frusi no
ne arcus solem tenui lineam ample
xus est circulum. deinde ipsum ma
ior solis orbis extrinsecus inclusit. tarpi
ni terra campestri agro in ingentem
sinum consedit. consedit consulum
alterj primam hostiam immolantj ca
put iocineris defuit. ea prodigia ma
ioribus hostijs procurata dicta collegio
pontificum dej quibus sacrificaretur.
His transactis consules pretoresque in
prouintias profectj omnibus tamen uelut
eam sortitis affrice cura erat seu quia
ibi summam rerum belliquem uertj cerne
bant. seu ut scipionj gratificarentur
in quem tum omnis uersa ciuitas

erat. itaque non ex sardinia tantum sicut ante
dictum est. sed ex sicilia quoque uestimen
tumque et arma etiam ex sicilia. et
omne genus commeatus eo portabantur.
Ne scipio illo tempore hiemis belli operam
miserat que multa simul undique eum
circumstabant. uticam obsidebat castra
hasdrubal erant carthaginienses de
duxerant naues classem paratam in
structam ad commeatus intercipiendos
habebant. Inter hec ne siphacis quidem
reconciliandi curam ex animo miserat
si forte iam satis amoris in uxore ex
multa copiosa cepisset ab siphace ma
gis pacis cum carthaginiensibus con
ditiones. ut romani affrica. peni
italia excederent quam si bellaretur spes
ulla desciturum afferebantur. Hec per nun
tios acta magis equidem crediderim.
et ita pars maior auctores sunt quam
ipsum siphacem. ut antias ualerius
prodit in castra romana ad colloquium
uenisse primo eas conditiones impera
tor romanus uix auribus admisit.
postea autem causa probabilis suis comme
andi foret in castra hostium mollius
easdem illa abnuere ac spem facere sepius
ultro citroque agitantibus rem conuec
turam. hibernacula carthaginiensium
congesta temere ex agris materja
ex edificata lignea ferme tota erant.
numide precipue harundine tex
tjs. store aque pars maxima tectjs
passim nullo ordine quidam ut si
ne imperio occupatis locis extra
fossam etiam uallumque habita
bant. hec relata scipionis spem
fecerant castra hostium per occasio

nem incendi scippio cum legatis quos
mitteret ad siphacem calonum loco primos
ordines spectate uirtutis atque pruden-
tie seruili habitu mittebat. qui dum
in colloquio legati essent uagi per castra.
alius alia aditus exitusque omnis situm
formamque et uniuersorum castrorum et par-
tium qua peni. qua numide haberent
quantum interualli inter hasdrubalis ac re-
gia castra esset spectacularentur. moremque
simul noscerent stationum uigiliarum quando
nocte an interdiu oportuniores insidi-
anti essent; Et inter crebra colloquia
alii atque alii de industria quo pluribus
omnia nota essent mittebantur. cum se-
pius agitata res certiorem spem pacis
in dies et siphaci et carthaginensibus
per eum faceret. legati romani uetitos
se reuerti ad imperatorem aiunt. nisi cer-
tum responsum detur. proinde seu ip-
si staret iam sententia. seu consulendus
hasdrubal et carthaginenses essent con-
suleret tempus esse aut pacem conponi
aut bellum nauiter geri; Dum con-
sulitur hasdrubale carthaginenses
et speculatores omnia uisendi. et scip-
pio ad conparanda eque in rem erant
tempus habuit et mentione ac spe pacis ne-
gligentia ut fit apud penos numidum
que orta cauendi nequid hostile inte-
rim paterentur. tandem relatum respon-
sum quibusdam quia nimis cupere roma-
nus pacem uidebatur iniquis per occa-
sionem adiectis que per oportune cu-
pienti tollere indutias scipioni
causam prebuere ac nuntii regis cum
relatum se ad consilium dixisset; Postero
die respondit uno frustra tendenti
nulli alii pacem placuisse renuntiaret;
Igitur nullam aliam spem relictis cartha-
giniensibus siphaci cum romanis esse nisi.
ita tollit indutias. ut libera fide incepta
exequeretur. deductisque nauibus etiam tunc
principibus erat machinas tormenta que
uelut a mari aggressurus uticam in-
ponit. et .xx. militum ad capiendum
quem antea tenuerat tumulum super uti-
cam mittit simul ab eo quod parabat in-
tentius rei curam conuerteret hostium
animus simul ne quando cum ipse ad siphacem
hasdrubalemque profectus esset eruptio
ex urbe et impetus in castra sua relic-
ta cum leui presidio fieret; His preparatis
aduocatoque consilio et dicere explora-
toribus iussis que conperta afferrent ma-
sinissaque cui omnia hostium nota erant;
Postremo ipse quod pararet in proximam
noctem proponit. dicit ut ubi pretorio
dimisso signa continuisset extemplo e-
ducerent castris legiones ita ut impera-
uerat signa sub occasum solis efferri sunt
cepta ad primam ferme uigiliam agmen
explicauerunt media nocte .vii. enim
itineris erant modicum gradu ad ca-
stra hostium peruentum est. ubi scippio
partem copiarum lelio masinissamque
ac numidas attribuit. et castra sipha-
cis inuadere ignesque colligere iubet sin-
gulos deinde separatum lelium ac
masinissam deductos obtestatur. ut
quantum nox prudentie adimat tantum diligen-
tia expleant. curaque se hasdrubalem
punicaque castra aggressurum; Ceterum
non ante cepturum quam ignem in regiis cas-
tris conspexissent. neque ea res morata
diu est; Nam et proximus casis iniecti

signis he sit extemplo pxima queq;
et deinceps continua amplexus toti⁹
se passim dissipauit castris. et trepida
tio quid q̃ta necesse erat in nocturno
effuso tam late incendio orta est; Cetm̄
fortuitum ñ hostilem ac bellicum ignẽ
parj ēē sine armis ad restinguendum
incendium effusi in armatos incide
hostis maxime numidas ab masinissa
noticia regiõꝝ castroꝝ ad exitus itinerũ;
Idoneis locis dispositos in ipsis cubilib;
semisomnos hausit flammas, multj in
p̃cipitj fuga ruentes sup alij alios in
angustis portarum obtritj sunt relu
centem flammã p̃mo uigiles cartha
giniensium. deinde excitatj alij noctur
no tumultu cum conspexissent ab eo
dem terrore credẽt. & ipsi sua sponte
incendium ortum. et clamor inter ce
dem et uulnera sublatus an ex trepi
datione nocturno ẽẽt confusus sensus
m̃. ueri adimebat; Igitur p se quisq;
inermes. ut quib; hostile suspectũ ẽẽt
omnib; portis qua cuiq; pximũ erat
ea m̃ que in restinguendo igni forent
portantes in agm̃ romanũ ruebant
quib; cesis omnib; p̃ter q̃ hostili odio
etiam ne q̃s nuntius effugeret. extẽ
plo scippione electa. ut in tali tumul
tu potestas inuadit. ignib⁹q; in pxi
ma tecta coniectis effusa flamma p̃
mo uelut sparso plurib; locis reluxit;
Dein p continua serpens uno repente
omñia incendio hausit. ambustj hõies
iumẽtaq; feda. p̃mum fuga. dein
strage obruebant itinera portarum
q̃s ñ oppresserat ignis. ferro assũptj.
binaq; castra die una deleta. duces

tam̃ ambo ex tot milib; armatorũ
xx. peditum. et equites semiermes
magna pars sautij afflatiq; incendio
effugerunt; Cesa aut hausta flãmis
xl. hominum sũ. capta supra. v. mul
ti carthaginensium nobiles. xi. sena
tores. signa militaria. clxxiiij. equi
numidici. xxvcc. elefantj. vi. captj
octo ferro flammãq; absumptj. ma
gna uis armoꝝ capta. ea omnia im
pator uulcanos ac rata incendit. has
drubal ex fuga cũ paucis affroꝝ ur
bem pximam petierat. eoq; om̃s q̃
superant uestigia ducis sequentes
se contulerant. metu deinde ne dedẽ
tur scippioni urbe excessit; Mox eod
patentib; portis romani acceptj ne q̃cq̃
hostile. q; uoluntate concesserant in
ditionem factum; Due subinde urbes
capte direpte que ea p̃da. & que cas
tris excensis & igne rapta erat militj
concessa ẽ. siphax. viii. ferme inde
spacio loco cõmunito consedit. hasdru
bal carthaginem contendit. nequid
p metum ex recentj clade mollius con
suleretur. quo tantus p̃mo terrore
status. ut omissa utica carthaginem
credẽnt. extemplo scippionẽ obsessurũ
senatum itaq; ut suffectus q̃d uelut
consulare impium apud eos erat
uocauerunt; Ibi trib; unã de pace
legatos ad scippionẽ decernebat. altã
hannibalem ad tuendã ab exitiabili
bello patriam puocabat. tertia roma
ne in aduersis reb; constantie erant
reparandũ exercitum siphacemq;
hortandum ne bello absisteret cense
bant; Hec sententia q; hasdrubal

p̃sens barchine que om̃s factiones
bellum malebant uicit; Inde dilec-
tus in urbe agrisq; ab eis cepti. et
ad siphacem legati missi summa ope
et ipsum reparente bellum cũ uxor
nonia mutante blanditiis satis pote-
tib; ad animũ amantis. ẽ p̃cib; et
miscedia ualuisset plena lacrimarum
obtestans patrem suũ patriamq; p
deret eis. deniq; flammis carthaginẽ
quib; castra conflagrassent absumi
sineret. spem quoq; oportune obla-
tam afferebant legati. IIII. celtiboꝝ
circa urbem nomine obbam ab conq
sitorib; suis conductam in hispaniam
egregie iuuentutis s occurrisse. et
hasdrubalem ppe diem ad fore com-
manum haud quaq contemnenda;
G non benigne m legatis respondit se
ostendit etiam multitudinẽ agrestiũ
numidaꝝ. quib; p eosdem dies arme
quosq; dedisset. et omnẽ iuuentutẽ
affirmat ex regno exciturũ exire
incendio non p̃lio cladem acceptam
cum bello inferiorẽ ẽẽ qui armis uinca-
tur; Hec cum legatis responsa. et post
dies paucos reuersus hasdrubal et
siphax copias iunxerunt. is om̃is exer-
citus fuit. XXX. ferme armatoꝝ. scip-
pionem uel uticam debellato qd
ad siphacem carthaginensesq; attine-
ret utice oppugnande intentũ iamq;
machinas admouentẽ muris adortiq
fama redintegratum belli modicis q;
p̃sidiis. ad speciem m obsidionis tra
mariq; relictis ipse cum robore exer-
citus ire ad hostis pgit; Primo in tu-
mulo. IIII. ferme distante a castris

regiis consedit. postero die cum equi-
tatu in magnos ita uocant campos
subiectos ei tumulos degressus succede-
do ad stationes hostium lacessendoq;
leuiis p̃liis diem absumpsit. et p inse-
quens biduum tumultuosis hinc atq;
illinc excursionib; inuicem nich dictu
satis dignum fecerunt quarto die in
aciem utrimq; descensum ẽ; Romanus
post p̃ncipes hastarum p̃ma signa in
subsidiis thyarios constituit equitatũ
italicum ab dextro cornu. ab leuo nu-
midas. masinissamq; opposuit; Siphax
hasdrubalq; numidicis aduersus ita-
licum equitatũ carthaginensium cõ-
tra masinissam locatis celtiberos medi-
am aciem in aduersa signa legionum
accipe ita instructi concurrẽt p̃mo im-
petus simul utraq; cornu. et numide.
et carthaginenses. pulsi namq; numi-
de maxima pars agrestes romanum
equitatum. neq; carthaginense. et
ipse nouus miles masinissa recenti sup
cetera uictoria terribilem sustinuere;
Nudata utrimq; cornib; celtibm acies
stabat. qd nec in fuga salus ulla osten-
debatur locis ignotis. neq; spes ueni-
re ab scipione erat quẽ bene meritũ
de se et gente sua mercennariis agris
in affricam oppugnatũ uenissent. g
circumfusis undiq; hostib;. alii sup
alios cadentes obstinate moriebantur;
Omnib;q; in eos uersis aliquantum ad fugã
tpris. siphax et hasdrubal p̃ceperunt
fatigatos cede diutius q pugnauit
cores nox oppressit; Postero die scip
pio lelium masinissamq; cum omni
romano et numidico equitatu expe-

dittisque militum ad persequendos Sipha
cem atque Hasdrubalem mittit ipse
cum robore exercitus urbes circa que
omnes Carthaginiensium ditionis erant
partim spatium metu · partim ui subicit;
Carthagini erat quidem ingens terror et
circumferentem arma · Scipionem omnibus
finitimis raptim perdomitis ipsam
Carthaginem repente aggressurum cre
debant; Itaque et muri reficiebantur pro
pugnaculisque armabantur · et pro se quisque
diutine obsidionis toleranda sunt ex
agris conuehit; Rara mentio est pacis
frequentior legatorum ad Hannibalem
arcessendum mittendorum pars maxima
classemque ad commeatus excipiendos
parata erat mittere iubent ad opprimen
dam stationem nauium ad Uticam
incaute agentem · forsitan etiam naua
lia castra relicta cum leui presidio oppres
suros · in hoc consilium maxime inclinant le
gatos tamen ad Hannibalem mittendos.
censent quippe classi ut felicissime gera
tur res parte aliqua leuare Utice obsi
dionem Carthaginem ipsam qui tueatur.
neque imperatorem alium quam Hannibalem
neque exercitum alium quam Hannibalis super
esse · deducte ergo postero die naues simul
et legati in Italiam profecti : raptimque omnia
stimulante fortuna agebantur · et in quo
quisque cessasset prodi ab se salutem omni
um rebatur · Scipio grauem iam spoliis
multarum urbium exercitum trahens
captiuis · aliisque preda in uetera castra
ad Uticam missis iam in Carthaginem
intentus occupat relictum fuga custo
dum Thyneta abest a Carthagine XV ·
ferme passuum locus cum operibus tum

suapte natura tutus · et qui et ab Car
thagine conspici et prebere ipse conspec
tum confusum mare urbi posset;
Inde cum maxime uallum Romani iace
rent conspecta classis hostium est Uti
cam a Carthagine petens igitur omisso
opere pronuntiatum iter signaque rapti
ferri sunt; Cepta ne naues in terram
et obsidionem uerse ac minime naua
li prelio apte opprimerentur · qui enim res
titissent agili · et nautico instrumento
apte et armate classi naues tormenta ma
chinasque portantes · et aut in onerari
um usum uerse aut ita pulse ad muros
ut pro aggere ac pontibus prebere ascensus
possent · itaque Scipio postquam in nauali
certamine solet rostratisque presidio ali
is esse poterant · ipso stremam aciem
receptis prope terra in onerariarum quadru
plicem ordinem pro muro aduersus hos
tem opposuit eas que ipsas ne in tumul
tu pugne turbari ordines possent · ma
lis antennisque de naue in nauem tra
iectis · ac ualidis funibus uelut uno inter
se uinculo illigatis compressit tabulas
que super instrauit ut peruium ordinem
fecisset · et sub ipsis pontibus interualla
fecit qua procurrere speculatorie naues
in hostem ac tuto recipi possent; His
raptim pro tempore instructis mille ferme
dilecti propugnatores onerariis im
ponuntur · telorum missilium · ut quamuis
longo certamine sufficerent uis ingens
congeritur · ita parati atque intenti ho
stium aduentum operiebantur Cartha
ginienses quis   omnia
erant preparata turbata trepidantium primo
impetu oppressissent perculsi terrestribus;

cladib; · atq; inde in mari quidem ibi
ipsi plus poterant satis fidentes die
segnia nauigatione absumpto sub oc
casum solis in portū rusugmona af
fri uocant classe appulere: Postero
die sub ortum solis instruxere ab alto
naues uelut ad iustum p̄lium nauale
et tanq̄ exituris cont̄ romanis cum
diu stetissent que postq̄ nich̄ moueri
ab hostib; uiderunt · tum demum
onerarias aggrediunt̄ · erat minime
certamini nauali simil' p̄xime sp̄em
muros oppugnantiū nauiū altitu
dinem aliq̄tum onerarie ex rostratis
peni uana pleraq; sicut sponte supi
no ac tutela in locum superiorē mitte
bant grauior ac ponde' ipso libratior
superne exonerariis ictus erat · specta
tore naues · ac leuia ipsa nauigia · q̄
sub constratis pontium p̄ interualla
excurrebant primo ipsa et ante im
petu 7 magnitudinē rostratarū ob
ruebantur · deinde et p̄pugnatorib;
quoq; incōmode erant q̄d p̄mixte
cum hostium nauib; inhibe' sepe te
la cogebant metu · ne ambiguo ict'
us inciderent; Postremo asseres fer
reo unco p̄fixi harpagones uocant
miles punicis nauib; illici in roma
na cepit quos cum neq; ipsos neq;
cathenas quib; suspensi mittebant̄
incedere possent · ut queq; retro in
hibita rostrata onerariam habentē
unco trahet scindi uides uincula q̄
bus alia aliis innexa erat seriem ·
aliam simul p̄lium nauium trahi ·
hoc maxime m̄ lacerati quid om̄s
pontes · et uix transiliendi in sedem

ordinem nauium spacium p̄pugna
torib; datum ē sex ferme onerarie
puppib; abstracte carthaginē sunt
maior q̄ prope leticia · s; eo grauior q̄d
inter assidua clades ac lacrimas num
q̄ tum cumq; ex insp̄ato gaudio in ad
fulserant cum eo ut appareret · aut
p̄cul exitio fuisse romanā classem ni
cessatum a p̄fectis suarū nauiū foret ·
et scippio in t̄p̄re subuenisset · p̄ eosd'
forte dies cum lelius et masinissa · xv ·
ferme die in numidiam p̄uenissent
massa esuli regnū paternū masinisse
leti · ut ad regem diu desid'atum concesse
re · siphax pulsis inde p̄fectus p̄sidiisq;
suis ueteres continebat regno · ne utica
quieturus stimulabat egrum amore
uxor socer' que et ita uiri se quisq; abū
dabat · ut subiecte oculis regni p̄ mul
tos flores annos · uires etiam minus
barbaro atq; inpotenti animo spe pos
sent facere; Igitur omnib; q̄ bello ap
ti erant in unum coacti · equos · arma ·
tela · diuidit equites · int̄ uias pedites
cohortis sicut q̄ndam ab romanis cen
turionib; didicerat distribuit exerci
tum aut minore q̄ quem p̄us habue
rat · ceterū omni p̄pe nouo atq; incon
dito ire ad hostis p̄git · et castris in p̄
pinquo positis · p̄mo pauci equites
ex tuto speculante ab stationib; p̄gredi
de iaculis summoti recurrere ad suos
inde excursiones inuicē fieri · et cōpul
sos indignatio accendet · plures subire
q̄d irritantē tum certaminū eques
trium cum aut uincentib; spes · aut
pulsis ira aggregat suos · ita tum a
paucis p̄lio accenso omnē utrimq;

Postremo equitatũ certaminis studiũ
effundit. ac dum sincerũ equestre p̄li
um erat multitudo masesulioꝝ ingẽ
tia agmina siphace emittente sustine
ri uix poterat; Deinde ut pedes ro
manus repentino p turmas uiam
suam dantis intercursu stabilẽ aciẽ
fecit absterruitq; effuse in uehentem
ẽẽ hostem p̃mo barbari segnius pmit
tere equos. dein stare ac ꝑpe turbati
nouo genere pugne; Postremo ñ pe
ditti solum cedere. s; ne equitẽ quidẽ
sustinere peditis p̃sidio audentẽ iam
signa quoq; legionum appropinq̃
bant; Tum uͦ masesuli ñ m̃ p̃mum
impetũ. s; ne conspectũ quid̃ signoꝝ
atq; armoꝝ tulerunt tantũ memo
ria p̃oꝝ cladium. seu p̃sens error
ualuit ibi siphax dum obequitat
hostium turmis. si pudore. si ꝑiculo
suo fugam sistere posset equo g̃uiter
icto effusus opp̃mitur capiturq;. ut
uiuus letum ante omnis masinisse p̃
biturus spectaculũ ad lelium ptra
hitur; Circa caput regni siphacis
erat eoq; ingens hominũ contulit
uis cedes in eo p̄lio minor q̃ uictoria
fuit. qui equestri tm̃m p̄lio certatũ
fuerat. non plusq̃. V. occisa minus
dimidiũ eius hominũ captum ẽ im
petu in castra facto quo pculsa rege
amisso multitudo se contulerat masi
nissa s̃ quid̃ dicere michi ẽẽ in p̃sentia
pulchrius q̃ uictorem recupatum
tanto post interuallo patrium inuise
re regnum. s; tam sc̃d̃s q̃ aduersis
reb; non auit spacium ad cessandum
sis eliuisq; cum equitatum uictoq;
siphace circam p̃cedẽs in ad trepidia
omnia metu se opp̃ssurum lelium
cum peditib; sub modicis itinerib;
posse absentiente lelio p̃gressus certã
eo uocari ad colloquium p̃ncipes
cirtensium iubet apud ignaros regi
casus nec que acta ẽent pmen donec
minis nec suadendo ante ualuit q̃ rex
uinctus in conspectum datus esset;
Tum ad spectaculũ tam fedum. cõplora
tio orta; & partim pauore menia sunt
deserta. partim repentino consensu
grãm apud uictorẽ querentiũ patefa
cte porte. & masinissã p̃sidio circa por
tas oportunaq; meniũ dimisso nec
ui fuge pateret exitus ad regiam oc
cupandã citato uadit equo intranti ue
stibulo in ipso limine sophoniba uxor
siphacis filia hasdrubal pemi occur
rit. & cum in medio agmine armato
rum masinissam insignẽ cum armis
tum certo habitu conspexisset & regẽ
ẽẽ id qd̃ erat rata genib; aduoluta
eius omĩa quid̃ ut posses in nobis de
derunt uirtusq; et felicitas tua s; sit
captiua apud dñm uite necisq; sue
uocem supplicẽ mittere licet. si ge
nua. si uictricem attingere dextram
p̃cor quesoq; p maiestatem regiam.
in qua pauloante nos quoq; fuim9
p gentis numidarũ nomen qd̃ t̃ cũ
siphace cõmune fuit p huiusce regie
deos qui te meliorib; omnib; accipi
ant q̃ siphacẽ hinc miser̃t. hanc ue
niam supplici des. ut ipse qd̃ cumq;
fert animus de captiua statuas.
neq; me in cuiusq̃ romani supbum
& crudele arbitriũ uenire finas;

Simiclʒ aliud q̃ siphacis uxor fuissem.
tam̃ numide atq; in eadẽ mecũ affri
ca genitq q̃ alienigene. externi fidem
experiri mallem. quid carthaginien
ses ab romanor arbitrio. oro obtes
torq; forma erat insignis. et floren
tissima etas. itaq; cum domo dextrã
amplectens in id ne cui romano tra
deretur fidem exposceret. pprusq;
blandities oratio eẽt q̃ preces n̄ in
misam m̃ plapsus ẽ animus uictoris.
s; ut ẽ genus numidarũ in uenerem
p̃ceps amore captiue uictor captus
data dextra in id qđ petebatur obli
gandę fidei in regiam cũ conuere
secũ ipse queẽadmodũ pmissi fidem p̃
staret qđ cum expedire n̄ posset ab a
more temerarium atq; impudens mu
tuatur consiliũ nuptias in eũ ipsum
diem parari repente iubet ne quid
relinqueret integri aut lelio. aut ipsi
scipioni consulendi uelut in captiuã
q; masinisse iam nupta foret; Factis
nuptiis superuenit lelius. & adeo non
dissimulauit in pugna rege factum.
ut p̃mo etiam cum siphace et ceteris
captiuis detractum eam geniali mit
tere ad scipionẽ conatus sit; Victus
deinde p̃cib; masinisse orantis. ut arbi
trium utrius regum duor fortuna
accessio sophoniba eẽt ad scipionem
reiceret misso siphace et captiuis cete
ras urbes numidie que p̃sidiis regis
tenebantur. adiuuante masinissa re
cipit; Siphacem in castra adduxit
cum eẽ nuntiatũ om̃is uelut ad spec
taculum triumphi multitudo effusa
est. p̃cedebat ipse uictus. sequebatur

grex nobilium numidarũ; Tum q̃nt
quisq; plurimũ poterat magnitudine
siphacis fame gentis uictoriã suam a
gendo addebat illum ẽẽ regem. cuius
tam̃ maiestati duo potentissimi in terris
tribuerint. po. ro. Carthaginensiq; ut
scipio imperator suus ad amicitiã eius
petendam. relicta prouincia hispania
exercituq; ducib; .v. remib; in affricã
nauigarit hasdrubal penor imperator
n̄ ipse m̃ ad eum in regnũ uenerit. s;
etiam ei nuptũ dedit; Habuisse cũ eo
tpre in potestate duos imperatores. penũ
romanumq; sicut ab diis immortali
bus pars utraq; hostiis mactandis pa
cem petisset. ita ut ab eo utrimq; pari
ter amicitiam petitam; Iam tantas
habuisse opes. ut masinissam regno
pulsum fere degerit. ut uita eius fama
mortis & latebris ferarum m̃ in siluis
rapto uiuentis tegeretur. his sermonib;
circumstantiũ celebratus. rex in p̃tori
um ad scipionẽ est pductus. mouit
ex scipionẽ cum fortuna p̃stina uiri
p̃senti fortune collata. tum recordatio
hospitii dextreq; date. & federis publi
ce ac p̃uatim uincti; Eadem hec et
siphaci animũ dederunt in alloquen
do uictorem. nam cum scipio quid
s̃ uoluisse. s; quereret. q̃ n̄ societatem
solum abnuisset romanã s; ultro bellũ
intulisset. tum illo peccasse quidẽ sese
atq; insanisse fatebantur; S; n̄ tum
demum cũ arma aduersus. p̃r. re
cepisset exitum sui foris fuisse. n̄ p̃nci
pium tunc inuasisse; Tum hospitia
p̃uata. & publica federa om̃ia ex a
nimo eiecisse cũ carthaginensem

matronam domum accepit · uel nuptia
libus facibus regiam conflagrasse suam
illam furiam pestemque omnibus deli
nimentis animum suum auertisse atque
alienasse. nec conquiescere · donec ip
sa manibus suis nefaria sibi arma aduersus
suum hospitem atque amicum induerit.
perdito tamen atque afflicto sibi hoc in mi
seriis solatii esse · quod in omnium homi
num inimicissimi sibi domum ac
penates eandem pestem ac furiam trans
isse uideat · neque prudentiorem · neque
constantiorem masinissam · quam siphacem
esse etiam iuuenta incautiorem certe
stultius illum atque intemperantius eam
quam se duxisse. Hec non hostili modo odio · sed
amoris etiam stimulis amatam apud e
mulum cernens cum dixisset; Non me
diocri cura scipionis animum pepulit.
et fidem criminibus raptę prope integram
nam nuptię neque consulto · neque expec
tato lelio faciebant · tamque preceps festi
natio · ut quo die captum hostem uidis
set eodem matrimonio iunctum acciperet.
et ad penates hostis sui nuptiale sacrum
conficeret; Eo fediora hec uidebantur
scipioni · quod ipsum in hispania iu
uenem nullius forma pepulerat cap
tiua · hec secum uoluntati lelius ac
masinissa superuenerunt · quos cum pariter
ambo et benigno uultu excepisset · et
egregiis laudibus frequenti pretorio ce
lebrasset abductum in secretum;
Masinissam sic alloquitur aliquid te existimo
masinissa intuentem in me bona et prin
cipio in hispania adiungendam mecum
amicitiam uenisse · et postea in affrica
teipsum spesque omnes tuas tu in fi

dem meam commisisse · aut que nulla
earum uirtus est propter quas tibi ad petendo
uisus in qua ego eque ac temperantia
et continentia libidinum gloriatus fuerim;
Hanc te quoque ad ceteras tuas exim
ias uirtutes masinissa adiecisse uelim
non est non mihi crede tantum ab hostibus armatis
etatis nostram periculum tantum ab circumfu
sis undique uoluptatibus · qui ea temperan
tia sua frenauit ac domuit multo
maius decus · maioremque uictoriam
sibi peperit quam nos siphace uicto habemus
que me absente strenue ac fortiter fecisti
libenter et commemoraui et memini
ceterae ipsum reputare tecum quam me
dicente erubescere malo siphax populi
romani auspiciis uictus captusque est · itaque
ipse coniunx regnum agere oppida
homines qui incolunt quicquid denique
siphacis fuit preda populi romani · et regem con
iugemque eius etiam si non ciuis cartha
giniensis esset etiam si non patrem eius im
peratorem hostium uideremus romam o
porteret mitti ac senatus populique romani
de ea iudicium atque arbitrium esse
que regem socium nobis alienasse · atque
in arma egisse precipitem dicatur uince
animum · caue deformes multa bo
na uno uitio et tot meritorum gratiam ma
iore culpa quam sua culpe est corrumpas
masinisse; Hec audienti non rubor so
lum suffusus · sed lacrime etiam oborte.
et cum se quidem in potestate futurum
imperatoris dixisset · orassetque eum
ut quantum res sineret fidei sue temere
obstricte consuleret; promisse enim se
in nullius potestatem meam tradituru
rum ex pretorio in tabnaculum suum

confusus concessit ibi arbitriis cum
crebro sub spu et gemitu quod facile
ab circumstantib; tabernaclm exau
diri posset aliquantum tpris consump
sisset ingenti ad postremu edito ge
mitu fidum e seruu suo · sub cuius
regio fide more ad incerta fortune
uenenu erat et mixtu in poculo fer
re ad sophonibam iubet · ac simul n
tiare masinissam libenter pmam
mei fidem prstaturum fuisse qua uir
uxori debuerit · qm eius arbitrium
qui possint adimant · secdm fide pstā
re · neu uiua potestate romanoru
ueniat memor patris impatoris pa
trieq; 7 duor regum quib; nupta
fuisset · s ipsi consulet · hunc nuntiu
ac simul uenenum ferens minister
cum ad sophonibam uenisset; Acci
pio inqt nuptiale munus neq; ingra
tum si nich maius uir uxori pstare
potuit · hoc n nuntia melius me mo
rituram fuisse si n in funere meo nup
sissem · n loquuta e ferocius qua accep
tum poculum nullo trepidationis
signo dato paude hausit; qd u nu
tiatum e scipioni · ne quid eger animi
ferox iuuenis grauius consulet accitu
cum extemplo nc solatur · nc qd teme
ritatem temeritate alia lueret · tristio
remq; rem qua necesse fuerit fecerit le
niter castigat; Postero die ut a psenti
m te auerteret animu eius · in tribunal
ascendit · et contione aduocari iussit;
Ibi masinissam pmum regem appella
tum · eximiis q; ornatu laudib; · au
rea corona · aurea pathera · sella
curuli · et scipione eburno toga pic
ta · et palmata tunica donat; Addit
uerbis honorem neq; magnificentius
quicqua triumpho apud romanos triu
phantib; · neq; ee ampliore eo ornatu
quo uno omniu extnor dignu masinis
sam · pr · ducat lelium · deinde et ipsu
collaudatu aurea corona ducat · 7 alii
militari uires p ut a quoq; nauata opa
erat donati; His honorib; mollitur
regis animus · ereptusq; in spem pro
pinqua sublato siphace omis numidie
potiunde scipio · c · lelio · cu siphace
aliisq; captiuis romam misso · cum
quib; et masinissa legati pfecti sunt
ipse attinet ac rursus castra refert · 7
que munimta in quo habuerat per
munit; Carthaginienses n breui so
lum · s; ppe uano gaudio ab satis psp
in psens oppugnatione classis pfusi
post famam capti siphacis · in quo plus
ppe q in hasdrubale atq; exercitu suo
spei reposuerunt · pculsi iam nullo au
ctore belli ultro audito oratores ad pa
cem petendam mittunt · xxx · senior
pncipes id erat sanctius apud illos
consilium maximaq; ad ipsum sena
tum regendum missi · qui ubi in castra
romana et in ptoriam peruenerunt
more adulantium accepto credo ritu
ex ea regione ex qua oriundi erant p
cubuerunt conueniens oratio tam
humili adulatione fuit · n culpam
purgantiu s; transferentiu initium
culpe in hannibale patentieq; eius
fautores ueniam ciuitati petebant
ciuium temeritate bis iam te uerse
incolumi future iterum hostium
beneficio impium ex uictis hostib;

·p̄r̄· non p̄nitiem petere· paratis obedi
enter seruire imparet que uellet scip
pio et uenisse ea spe in affricam se att.
et spem suam p̄sp̄o belli euentu auctã
uictoriam se non pacem domum re
portaturũ ẽẽ· tamen cum uictoriam
p̄pe in manib; habeat pacem ñ abnue
re· ut om̄s gentes sciant· p̄r̄· ⁊ suscipe
iuste bella ⁊ finire leges pacis se has
dicere captiuas ⁊ p̄ fugas ⁊ fugitiu;
restituant· ut exercitus ex italia et
gallia deducant hispania abstineant
insul omnib; que inter italiam atq;
affricam sint decedant naues lõgas
p̄ter ·xx· om̄s tradant tritici ·d· or
dei ·ccc· modium· pecunie summã
q̃tam imparauerit parũ conuenit
alibi ·v· talentũ· alibi ·v· pondo
argenti· alibi duplex stipendiũ mi
litib; imparatum inuenio; His con
dicionib; inquit placeat· ne pax ti
duum ad consul tm̄ dabitur si pla
cuerit mecũ indutias romam facile
ad senatũ mittite legatos· ita dimis
si carthaginenses nullas recusandas
condicionis pacis cũ censuissent q̃ppe
qui morã t̄p̄ris quererent· dũ han
nibal in affricã traiceret legatos a
lios romam ad pacem petendam
mittunt ducentis paucos in spẽm
captiuos· p̄fugasq; et fugitiuos q̊
impetrabilior pax ẽẽt multis ante
dieb; lelius cum siphace p̄mcoribus
que numidarum captiuis romã uenit
queq; in affrica gesta ẽent om̄ia ordi
ne exposuit patrib; ingenti hominũ
et in p̄sens leticia· ⁊ in futurũ spe
consulti· inde patres regem in cus

todiam albam mittendũ censuerunt
lelium retinendũ· donec legati cartha
ginenses uenirent supplicatio in q̃tri
duum decreta ẽ· p· elius· p̄r̄· senatu
misso ⁊ contione inde aduocata· cũ· l·
celio in rostra escendit· ũ ũ audientes
fusos carthaginensiũ exercitus deuic
tum· ⁊ captũ ingentis nominis regẽ
numidam· omnẽ egregiã uictoria p̄
agratam· tacitũ continere gaudium
non poterant quin clamorib; quib᷒q;
aliis multitudo solet leticiã immodicã
significarent; Itaq; p̄tor extemplo e
dixit· ut editui edes sacras tota urbe
aperirent· circumdi salutandiq; deos
agendiq; g̃tes p̄ totum diem poplõ
potestas fieret; Postero die legatos
masinisse in senatũ introduxit· g̃tula
ti p̄mum senatui sẽ· q̃d· p· scipio p̄s
pere res in affrica gessisset· deinde gra
tias egerunt q̃d masinissam ñ appellas
set m̊ regem· s; fecisset restituendo in
paternum regnũ· in q̊ post siphacem
sublatum si ita patrib; uisum ẽẽt si
ne metu et certamine ẽẽt regnaturus.
dein collaudatũ p̄ contione amplissi
mis decorasset op̄am masinissam· et
porro durum ẽẽ petere· ut regnũ no
men· ceteraq; scipionis beneficia et
munera senatus decreto confirmaret.
⁊ ñ molestum ẽẽt illudq; petere masi
nissam· ut numidas captiuos q̊ rome
in custodia ẽent· remitterent; His s̊
amplum apud poplãres futurũ esse;
Ad ea responsum legatis rerũ gestarũ
p̄spe in affrica comunem s̊ cũ rege
gratulationẽ ẽẽ scipionẽ· recte atq;
ordine uideri fecisse q̃d eum regem

appellauerit. et quicquid aliud fecerit
quod cordi foret masinisse ei patres com-
probare ac laudare. munera que lega-
ti ferrent regi decreuerunt. sagula
purpurea duo cum fibulis singulis et
lato clauo tunicis. equos duos falera-
tos. bina equestria. arma cum loricis
et tabernacula militaremque supellectilem
qualem preberi consuli mos esset. hec re-
gi pretor mittere iussus legatis in singulos
dona ne minus quinis milibus comitibus
eorum. milium eris. et uestimenta bina le-
gatis singulis comitibus numidisque. qui
ex custodia missi redderentur regi. ad hoc
edes libere localia uti que legatis decreta
ea tempestate qua hec decreta rome. et
in affrica gesta sunt. p. quintilius.
uarrus. pretor. et m. cornelius. pro cos.
in agro insubrum gallorum cum magone
pleno signis collatis pugnauerunt. pretoris le-
giones in prima acie fuerunt. cornelius
suas in subsidiis tenuit. ipse ad prima
signa et quod aduectus prope quoque duobus
cornibus pretor. ac pro. cos. milites ad in-
ferenda in hostis signa summa ui hor-
tabantur. postquam nichil conueniebant.
tum quintilius cornelio lentior. ut
uides fit pugna et induratus preter spem
resistendo hostium timor. ac ne uertat
in audaciam periculum est. equestrem
procellam excitemus oportet si turba-
re ac statu moueri uolumus. itaque ul-
tu ad prima signa prelium sustine. ego
inducam in pugnam equites. uel ego hic
in primam aciem rem geram. Tu quat-
tuor legionum equites in hostem
emitte utram uellet. pretor. numeris par-
tem pro cos. accipiente. quintilius pretor

cum filio cui marcus prenomen erat in-
pigro iuuene ad equites pergit iussosque ascen-
dere in equos repente in hostem emittit.
tumultum equestrem auxit clamor ab
legionibus additus. nec stetisset hostium
acies in magno ad primum equitum mo-
tum paratos elefantos. ex. pr. templo
in prelium induxisset. ad quorum stridorem
odoremque. et aspectum territi equi ua-
num equestre auxilium fecerunt. et utrem
permixtus ubi cuspide. ubi cominus gla-
dio posset roboris maioris romanus
eques. erat ita in ablatum pauentibus pro-
cul equis melius ex interuallo numide
iaculabantur. simul et peditum legio. xii.
a magna ex parte pudore magis quam ui-
ribus tenebat locum nec diutius tenuis-
set ni ex subsidiis. xiii. legio in primam
aciem inducta prelium dubium excepis-
set. magoque ex subsidiis gallos integre
legioni opposuit. quibus haud magno
certamine fusis hastati legionis unde-
cime conglobant sese atque elefantos
tum peditum aciem turbantis inuadunt.
In quos cum pila confertos coniecis-
sent. nullo ferme frustra emisso omnes
retro in aciem suorum auerterunt. iiii.
grauati uulneribus corruerunt. Tum
prima commota hostium acies simul
omnibus peditibus. ut auersos uidere ele-
fantos ad augendum pauorem ac tumul-
tum effudisset. donec stetit ante signa
mago gradum sensim referentes or-
dines et tenorem pugne seruabant. pugne
postquam femine transfixo cadentem au-
ferrique ex prelio prope exsanguinem uidere.
extemplo in fugam omnes uersi. ad. v.
hostium eo die cesa et signa militaria

duo . et . xx . capta . nec romanis incru
enta uictoria fuit . xx . et . ccc . de exer
citu . p. r. pars multo maxima ex legio
ne . xii . missi in dec . tr. mil . duo . m.
coschonius . et . m . menius . xiii . q;
legionis . que postremo plio affuerat .
. c . heluius . tr. mil . in restituenda
pugna cecidit . et duo . et . xx . ferme
equites illustres obtriti ab elefantis
cum centurionib; aliquot periert . et
longius certam fuisset ni uulnere;
Duces concessa uictoria eet . magno pxi
me silentio noctis pfectus quantum pa
ti uię p uulnus poterat itinerib; exte
tis ad mare in ligures in gaunos p
uenit . ibi eum legati ab carthagine
paucis ante dieb; in sinum galli cum
adpulsis nauib; adierunt . iubentes
pmo quoq; tpre in affricā traiceret
id et frem eius hannibalem . nam
ad eum quoq; isse legatos . eadē iu
bentis facturum; Non in eo ee car
thaginensiu res . ut galliam atq;
italiam armis optineant . mago n
impio m̄ senatus piculoq; patrie
motus . s; metuens etiam ne uictor
hostis morant instaret liguresq; ip
si reliqui italiam a penis cernentes
ad eos quoz mox in potestate futuri
eent deficerent . simul spans leniorē
in nauigatione quam in uia iactationē
uulneris fore . et curationi omnia cō
modi ora impositis copiis in naues
pfectus uix dum supata sardinia
ex uulnere moritur . naues quoq;
aliquot penoz disiecte in alto a classe
romana que circa sardiniā erant
capiuntur . h terra mariq; in parte
italie qua iacet ad alpes gesta . consul . c.
seruilius nulla memorabili re in puin
cia etruria et gallia iam eoq; pcesserat
gesta patres . c . seruilio . et . c . lutatio .
ex seruitute post . xvi . annum recep
tis qui ad uicum tannetū a bois cap
ti fuerant . hinc patre . hinc catulo la
teri circumdantes puato magis quam pu
blico decore insignis romam redijt
latum ad poplm est . nec seruilio frau
di eet qd patre qui sella curuli sedisset
uiuo cum id ignoraret . tr. pl . atq; edil .
pl . fuisset . contra quam scm legib; erat hac
rogatione plata . in puintiam redijt ;
Ad . cn . seruilium . cōs . qui in bruttijs erat
consentia aufugum berge besidie ho
criclm lympheum argentanū clam pe
tia . multiq; alij ignobiles popli senescē
punicum bellum cernentes deficere idē
consul cum hannibale in agro crotho
niensi acie conflixit . obscura eius pug
ne fama ē; Valerius antias . v . hosti
um cesa ait . que tanta res ē . ut aut
impudent ficta sit . aut negligenter
ptermissa . nich certe ultra re in hitaliā
ad hannibalē gestum ; Nam ad eum
quoq; legati ab carthagine uocantes
in affricam . his forte dieb; quib; ad
magonē uenerunt . frendens . gemensq;
ac uix lacrimis temperans dicitur legatoz
uerba audisse ; Postquam edicta sunt man
data . iam n pplexe inquit . s; paleat
reuocant . qui uetando supplementum
et pecuniam mitti iam pridem trahebant .
uicit g hannibalem . n . p. r. totiens cesus
fugatusq; . S; senatus carthaginien
sis obtrectatione atq; inuidia neq; ac
deformitate reditus mei . tam . p .

scippio exultauit atq; efferret sese q̃ han-
no qui domum uiam quando alienare
non potuit · ruina carthaginis oppressit;
Iam hoc ipsum presagiens animo prepara-
uerat · ante naues itaq; inutili militum
turba presidii specie in oppida brutii a-
gri. que pauca magis q̃ metu fide con-
tinebantur dimissa quod roboris in exer-
citu erat · in affricam transuexit; Mul-
tis italici generis qui in affricam secuturos
abnuentes concesserant in iunonis la-
cinie delubrum inuiolatum ad eam diem
in templo ipso fede interfectis raro quemq;
aliam patriam exilii causa relinquentem
mestum ab his ferunt q̃ hannibalem
hostium terra excedentem respexisse
sepe italie littora · et deos hominesq;
accusantem in se quoq; ac suum ipsius
caput execratum quod non cruentum ab
cannensi uictoria militem romam duxis-
set; Scipionem ire ad carthaginem
ausum · qui consul hostem penum in ita-
lia non uidisset · dc · armatorum ad tra-
simennum aut cannas cesis circa casi-
linum cumasq; et nolam consenuis-
se. h accusans querensq; ex diutina
possessione italie est detractus; Romam
per eosdem dies et magonem et hannibalem
profectos allatum est · cuius duplicis gra-
tulationis minuit leticiam · et quod pariter
duces in retinendis his cum ad id
mandatum ab senatu esset · aut animi ·
aut uirium habuisse uidebantur.
et quod sollicitii erant omni belli mole in
unum exercitum ducemq; inclinata
q̃ euasura esset res; Per eosdem dies legati
saguntini uenerunt comprehensos
cum pecunia adducentes carthagini-

ensis qui ad conducenda auxilia in
hispaniam traiecissent · ccl · auri · lxxx.
pondo argenti in uestibulo curie posu-
erunt · hominib; acceptis in carcerem
conditis auro argentoq; reddito gratia
legatis acte atq; insuper munera data ·
ac naues quib; in hispaniam reuerterentur;
Mentio deinde ab senioribus facta est · segnius
homines bona q̃ mala sentire transitum in
italiam hannibalis q̃tum terroris pa-
uorisq; esse meminisse · quas deinde cla-
des · quos luctus incidisse uisa castra ho-
stium e muris urbisq; · uota singulorum
uniuersorumq; fuisse · quotiens in conciliis
uoces · manus ad celum porrigentium
auditas; Nunq̃ ille dies futurus esset · quo
uacuam hostib; italia bona pace floren-
tem uisuri essent dedisse id deos tandem;
Sexto decimo demum anno necesse fuit
quid ei sacratas agendas censeant;
Adeo ne aduenientem quidem gratiam homines be-
nigne accipere · ne dum ut preteritae satis
memores sint conclamatum; Deinde
ex omni parte curie est · ut ire ferrent
· p · elius · pr; Decretumq; · ut · v · dies
circa omnia puluinaria supplicarentur ·
uictum eque maiores immolarentur.
cxx · iam demisso lelio legatis que ma-
sinisse cum carthaginiensium legatos de
pace ad senatum uenientis puteolis
uisos inde terra uenturos allatum esset
reuocari · c · lelium · placuit ut coram
eo de pace ageret · q · fuluius · gillo le-
gatus scipionis carthaginienses ro-
mam adduxit; Quib; uetitis ingre-
di urbem · hospitium in uilla publica
senatus ad edem bellone datus est o-
rationem eadem ferme · q̃ apud scippio-

nem habuerunt culpam omnē belli a
publico consilio in hannibalē transgressum
nec romanis solum . s; ante etiam sagun
tinis priuato consilio bellum intulisse se
natuj . ac poplō carthaginiensi . si quis
uere estimet fedus ad eam diem inuio
latum ēē cum romanis ; Itaq; nich'
aliud ē mandatum ēē utj peterent . q̄
ut in ea pace que postremo cum . cōs .
luctatio facta ēēt manere liceret cū
more tradito a patrib; potestatē inter
rogandi . si quis qui uellet legatos p̄tor
fecisset seniores qua equi federib; int̄fue
rant . alia alij int̄rogarent nec memi
nisse p etatem ; Ceterum om̄s ferme iu
uenes erant dicerent legatj conclama
tum ex omni parte curie ē punica frau
de electos q̄ ueterem pacem repeterēt
cuius ipsi ñ meminissent emotis ; De
inde curia legatis sententie int̄rogarj ;
Cepte . m . liuius . c . seruilium . cōs . quj
ppriores s; accersendū . ut coram eo de
pace ageret̄ . censebat cum de maiore
q̄ tanta ea ēēt consultatio incidē ñ pos
set ñ uidēs ē absente consulum
altero ambob; eam rem agj satjs
ex dignj tate . pr̄ . q . metellus . quj
triennio ante . cōs . dictatorq; fuerat ;
Cum . p . scipio cedendo exercitus agros
poplando in eam necessitatē hostis cō
pulisset . ut suplices pacem peterent
& nemo omnium uerius existimare
posset . qua mēte ea pax peteret̄ . q̄ eum
qui ante portas carthaginis bellum
gereret nullius alterius consilio quā
scipionis accipiendam abnuendāq;
pacem ēē . ualerius leuinus q̄ bis cōs
fuerat . speculatores ñ legatos uenisse

arguebat iubendosq; in italia excedere . et
custodes cum his usq; ad naues mittendos
scipioniq; scribendum . ne bellū mitteret
lelius fuluiusq; adiecerunt . et scipionē
in eo positū habuisse spem pacis si hanni
bal ⁊ mago ex italia reuocarent̄ om̄ia si
mulatos carthaginienses duces eos exer
citusq; expectantes ; Deinde q̄uis recen
tium federum . et doꝝ omniū oblitos .
bellum gesturos eo magis in leuini sen
tentiam discessum legatj pace infecta .
ac ppe sine responsum dimissi p eos
dies . cn̄ . seruilius . cōs . haud dubius
q̄n pace italie penes se glāsset uelut pul
sum ab se hannibalem psequens in si
ciliam . inde ⁊ affricam transiturus
traiecit ; Qd̄ ū rome uulgatū est . p̄
mo censuerant patres . ut pr̄ . scribet
consuli senatum equum censere in ita
liam reuertj eum ; Dein cum p̄tor sp̄
tum eū litteras suas dicerct dictator
ad id ipsum creatus . p̄ . sulpitius p iure
maioris impij . consulem in italiam re
uocauit ; Reliquum anni cum . m̄ .
seruilio magistro eque circūeundis ita
lie urbib; . que bello alienate fuerant
noscendisq; singularū causis consūp
sit p indutiaꝝ tp̄s et ex sardinia ab
lentulo . pr̄ . c . onerarie naues cum
cōmeatu . xx . rostratarū p̄sidio et
ab auste . ⁊ ab tempestatib; marj tuto
in affricam transmisert . cn̄ . octauio .
. cc . onerarijs . xxx . longis nauib; ex
sicilia trahitienj . ñ ead fortuna fuit
in conspectū ferme affrice psp̄o cursu
uectum p̄mo destituit uentus dic inde
uersus in affricā turbauit . ac passim
naues disiecit ipse cū pstratis p aduss

fluctus ingenti remigum labore enisus a-
pollinis promunturium tenuit. onerarie
Pars maxima ad egimurum insule as-
num ablatum clausit. in quos ita car-
thago est .xxx. ferme milia ab urbe
alie aduersus urbem ipsam ad calidas
aquas delate sunt omnia. in conspectu
carthaginis erant. Itaque ex tota urbe
in forum concursus e magistratus sena-
tum uocare populus in curie uestibulo
fremere. ne tanta ex oculis manibusque
amitteretur preda. Cum quidam pacis
petite alii induciarum. necdum enim
dies exierat fidem opponerent. permixto
pene senatus populique concilio consen-
su est. ut classem .L. nauium hasdru-
bal egimurum traiceret. Inde per littora
portusque dispersas romanas naues col-
ligeret. deserte fuga nautarum primum
ab egimuro. deinde ab aquis onerarie
carthaginem puppibus tracte sunt. Non-
dum ab rome reuerterant legati. neque
sciebatur que senatus romani de bello
aut pace sententia esset. necdum induciarum dies exierat eo indigniorem iniu-
riam ratus scipio ab his qui petissent
pacem et inducias. et spem pacis. et fi-
dem induciarum uiolatam esse legatos car-
thaginem .L. bebium. M. serulium.
L. fabium extemplo misit. qui cum multi-
tudinis concursu prope uiolati essent. nec
reditum tutiorem futurum cernerent.
petierunt a magistratibus quorum auxilio
uix prohibita erat ut naues mitterent
que se prosequerentur. data e trieribus due
cum ad bagradam flumen peruenissent;
Unde castra romana conspiciebantur
carthaginem redire classis punica ad

uticam stationem habebat ex ea tres quadri-
remes. seu clam misso a carthagine
nuntio ut id fieret. seu hasdrubalem qui
classi preerat sine publica fraude auso
facinus .v. remem romanam superante
promunturium ex alto repente aggres- repente
se sunt. sed neque rostro ferire celeritate
sublabentem poterant. neque transilire
armati ex humilioribus in altiorem nauem
et defendebatur egregie quoad tela sup-
peditarunt. quod deficientibus iam nul-
la alia res eam quam propinquitas terre
multitudoque a castris litus effusa
tueri potuisset. Concitatam enim remis
quanto maximo impetu poterant in terram
cum immisissent nauis tamen iactura facta
incolumes ipsi euaserunt. Ita alio sup-
alio scelere cum haud dubie indutie rup-
te essent. lelius fuluius que ab roma cum
legatis carthaginiensibus superuenerunt.
quibus scipio et si non induciarum fides modo a
carthaginiensibus. sed ius etiam gentium
in legatis uiolatum esset. tamen se nichil
nec institutis populi romani. nec suis moribus in-
dignum in his facturum esse cum
dixisset. dimissis legatis bellum
parabat hannibali iam terre
appropinquanti iussus nauta in unum conscen-
dere in malum ut specularetur quam tenerent
regionem cum dixisset sepulchrum dirutum
proram spectare abhominatus preteruehi
iusso gubernatore allapsum appulit clas-
sem. atque ibi copias exposuit. Hec eo
anno in affrica gesta. insequentia exce-
dunt in eum annum. quo M. seruilius
qui tum magister erat. et T. claudius
nero. consules facti sunt. Ceterum exitus
superioris anni. cum legati sotiorum

urbium ex grecia quieti eẽnt uastatos
agros ab regiis p̃sidiis; Profectoq;
in machedoniã. legatos ad res repeten
das ñ admissus ad philippum regem
simul nuntiassent. cccc. et. xl. militũ
cum sopatro duce traiecta in affricã
duci. ut eẽnt carthaginensib; p̃sidio
et pecunie; Aliquantum unã missũ lega
tos ad regem q̃ hec aduersus fedus
facta uideri patrib; nuntiarent mit
tendos censuit senatus. missi. c. teren
tius. uarro. c. mamilius. m. aurelius;
His trib; quinq; remes date. annus insig
nis incendio ingenti quo cliuus publi
cius ad solem exustus. & aquaꝝ mag
nitudinem si annone uilitate fuit p̃t
q̃ qđ pace omnis italia erat aperta. etiã
qđ magnam uim frumenti ex hispania
missam; M. ualerius. falso. et. m.
fabius. butheo. ed̃. cur quatinus eris
uicatim populo descripserunt; Eođ
anno quintus fabius maximus moritr̃.
exacte etatis siquidẽ uerum ẽ augurẽ
duos et lx. annos fuisset. qđ quidã
auctores sunt uir certe fuit dignus
tanto cognomine. uel si nouũ ab eo
inciperet superauit paternos honores auic
to sequauit uictores. & maiorib; plũs
auus insignis rullus. s; omnia equale
unus hostis hannibal potest. cautior
tam q̃ promptior hic habitus. & sic
dubites utrum ingenio cunctator
fuerit. an quia ita bello ꝓprie qđ tũ
gerebatur aptum erat sim nc̃ certius
est q̃ unum hominũ nob̃ cunctando
rem restituisse. sicut hennius ait;
Augur in locum eius inauguratus.
quintus fabius maximus filius. in eiusđ

locum pontifex. nam duo sacerdotia
habuit. s. sulpitius galba. ludi roma
ni diem unum plebei ter toti instaurati
ab edilib;. m. sextio sabino. et. cn. tre
mellio flacco. ambo. pr. facti. et cum
his. c. liuius salinator. et. m. ualerius
corta comitia eius anni utrum. c. ser
uilius. habuerit. an qr eum sin etru
ria tenuerunt questiones ex sede cõpara
tionib; principium habentem dictator
ab eo dictus. p. sulpitius incertum.
ut si diuisi auctores faciunt principio in
sequentis anni. m. seruilius. et. ti.
claudius. senatu in capitolium uocato
de prouinciis retulerũt. italiam atq; affri
cam in sortem conici affricam ambo cu
pientes uolebant. ceterumq; metello
maxime adnitentes. neq; negata. neq;
data ẽ affrica consules iussi. cum. tr̃.
pl. agere. ut si iis uideretur poplm roga
rent quẽ uellent in affricam bellum
gerere om̃s. tr̃. pl. scipionẽ iusserunt
nichominus quos prouinciam affricã.
ita enim senatus decreuerat in sortem
coniecerunt. ti. claudio euenit.
ut. L. nauium classem om̃s quosq;
in affricam traiceret pariq; imperio cum
scipione imperator eẽ. m. seruilius etru
riam sortitus in eađ prouintia. et. c. ser
uilio prorogatum imperium sicut manẽ
ad urbem senatum placuisset. Pretores
m. sextius galliam ẽ sortitus ad duas
legiones prouintiamq; tradet. p. quin
lius uarrus. c. liuius. brutthios
cum duab; legionib;. quib;. p. semp
nius. pro cos. priores annis p̃fuerat. cn.
tremelius siciliam. ut apud uilliotth
appullo. pr̃. prioris anni prouintiam. et

duas legiones accipet tullius pro. p̄r.
.xx. nauib; longis. militib; .c. et .x. oc̄ā
sicilia et utaretur. m̄. p̄ōponius .xx.
nauib; reliquis .cx. milites romam de
portaret .c. aurelio. cocte urbana eue
nit ceteris ita uti quisq; optinebant p
uintias exercitus. que p rogata impia
.xvi. ñ amplius eo anno legionib; defen
sum impium ē. et ut a placatis diis om̄ia
inciperent. agerentq; ludos. q̄s. m. clau
dio marcello. q̄ntio. cōs. t.l. manlius
dictator. quasq; hostias maiores uou̇at.
si p q̄nquennium .r̄. p̄. eod̄ statu fuisset.
ut eos ludos. cōs. p̄usq̄ ad bellū p̄ficis
cerentur facerent. ludi ideirco p q̄triduū
facti hostia eque quib; uota erant dis
cesse; Inter h̄ simul spes. simul cura in
dies crescebat. nec satis certum constare
apud animum poterat. utrū gaudio
dignum ēē hannibalem; Post .xvi.
annum ex italiam decedentem uacuā
possessionē eius reliquisse. p̄r. an mag̃
metuendū q̄d incolumi exercitu in affri
cam transisset; Locum nimirū ñ p̄iclm̄
mutatū. cuius ante dimicationis uatē
q̄ nup decessisset fabium. aut frustra
canere solitum grauiorē in sua t̄ra futurum
hostem hannibalem q̄m in aliena fuisset.
nec scipioni aut siphace incondite bar
barie rege. cui statorius ei mi
ducere exercitus solitus. ut aut cum
socero eius hasdrubale fugacissimo
ducere futura. aut tumultuariis ex
citib; ex agrestium se merum turba
subito conlectis. s; cum hannibale p
penato in p̄torio patris fortissimi da
tis alito atq; educato inter arma pu
ero q̄ndam milite. uiro dū iuuene

impatore qui senex uincendo factus his
panias gallias italiam ab alpib; ad fre
tum monumētis ingentium rerū com
plesset ducere exercitum equalē stipen
diis suis duratū omniū rerum paci
entia qua fides fiat homines passos p
fusum miliens cruore romano exuui
as ñ militū tm̄. s; etiam impatorē por
tantem multos occursuros scipioni
in acie cui p̄tores q̄ impatores. q̄ consu
les romanos sua manu occidisset mu
ralib̄q; insignes coronis puagatos cap
ta castra. captas urbes romanas ñ ēē
odii tot fasces magistratib; popli .ro.
q̄d captos ex cede impator p̄ferre pos
set hannibal. has formidines agitando
animis ipsi curas et metus augebant ēē
q̄d cum assuessent p aliq̄t annos bellū
ante oculos. atq; aliis in italie partib;
lenta spe in nullū ppinquū debellan
di finem gerere erexerant omniū aīos
scipio et hannibal uelut ad sup̄mum
certam̄ cōparati duces. ei quoq; q̄b;
erat ingens in scipioni fiducia et uicto
rie spes. q̄ magis in ppinq̄ eam immi
nebant animis eo curas intentiores
haud dispar habitus animor cartha
giniensib; erat. q̄s m̄ petisse pacem in
tuentis hannibalem. ac rerū gestar
eius magnitudinē penitebat m̄ cū
respicerent bis sese acie uictos siphacē
captum pulsos se hispania. pulsos ita
lia. atq; ea om̄ia unius uirtute et con
silio scipionis facta. uelut fatalem eū
ducē in exitium suū natum horrebāt
iam metum uenerat han
nibal. unde ad reficiendū ex iactatio
ne maritimā militem paucis dieb;

sumptis exercitus paruis nuntiis
om̄ia circa carthaginē optineri armis
afferentium magnis itinerib; zamā
contendit; Zama quinq; dierū iter
á carthagine abest. inde p̄missi specu
latores cum excepti a custodib; romanis
deducti ad scippionē ēēnt traditi eos
tr̄. mil. Iussisq; omisso metu uisere oia
p castra qua uellent. circūduci iussit;
P cunctatosq; statim p cōmodū om̄ia ex
plorassent datis q̄ psequerent̄ retro ad
hannibalē dimisit. hannibal nich q̄d
eoꝝ que nuntiabant̄; Nam ⁊ cū masi
nissam .vi. peditum .iiii. equitū ue
nisse. eo ipso forte die afferebant leto ad
audit maxime si hostis fiducia que n̄
de illo p̄fecto concepta. p̄culsus ē itaq;
quāq̄ ⁊ ipsa causa belli erat ⁊ aduentu
suo turbauerat. & pactas indutias et
spem federum tam̄ si integer q̄ si uict⁹
peteret pacem equiora impetrari posse
ratus nuntium ad scippionē misit in
colloquendi secum potestatē faceret;
Id utrum sua sponte fecerit an publico
consilio. neutrum ad fir ha
beo ualerius antias p̄mo p̄lio uictum
eum. ac scippione. q̄d .xii. armatoꝝ
in acie s̄t cesa. x. et .dcc. capti legatū
cum aliis .x. legatis tradit in castra ad
scippionem uenisse; Ceteꝝ scippio cum
colloquium haud abnuisset. ambo ex cō
posito duces castra ptulerunt ut eo ie
cerunt ex ppinquo possent scippio haud
pcul naraggara urbem. cum ad cetā
loco opportuno; Tum q̄d aqualioth int̄
teli coniectum erat consedit; Hannibal
tumulū a q̄ttuor mib; inde tutum cō
modumq; alio qui n̄ quo longinque

aquationes erat cepit. ibi in medio locus
conspectus undiq; ne q̄d insidiaꝝ ēēt
delectus summotis pari spatiū arma
tis cum singulis interp̄tib; congssi s̄t
n̄ sue m̄ etatis maximi duces. s; omnis
ante se memorie omniū gentiū cuiliber
regum. imperatorūue pares paulisp alter
altius in conspectu admiratione mutua
ppe attoniti conticuere; Tum hannibal
p̄or si hoc ita facto datum erat. ut qui
prim⁹ bellum intuli. p̄r. quiq; totiens
ppe in manib; uictoriā habui is ultro
ad pacem petendam uenirem. letor
te m̄ sorte potissimū datum a q̄ peterē
t̄ quoq; int̄ multa eggia n̄ in ultimis
laudum hoc fuerit. hannibalē cui tot
de romanis ducib; uictoriā dii dedisset
t̄ cessisse. teq; huic bello uñis plusq̄ nr̄is
cladib; insigni finē imposuisse; Hoc q̄;
ludibrium casus ediderit. et fortuna.
ut cum arma cū patre tuo cepim. cū
eod primū romano imperatore signa
contulerim. ad filiū eius inermis ad
pacem petendam ueniam; O ptimum
quidē fuerat eam patrib; nr̄is mentē
datam ab diis ēē. ut ⁊ uos italie ⁊ nos
affrice imperio contenti ēēmus. neq; enī
de uobis quid sicilia ac sardinia satis
digna p̄cia sunt p tot classib; tot exer
citib; tot egregiis amissis ducib; sed
p̄terita magis rep̄hendi possunt quā
corrigi; Ita aliena appetiuim⁹. ut de
nr̄is dimicarem⁹. nec in italia solum
uob in affrica nob bellum ēēt; S; et
uos in portis uñis ppe ac menibus
signa armaq; hostium uidistis ⁊ nos
ab carthagine fremitū castroꝝ roma
noꝝ exaudimus; Q̄d ḡ nos maxime

abhominatum: uos autem ante omnia op-
taretis in meliori uestra fortuna de pace
agitur; Agimus ei quorum maxime
interest pacem esse quid quod cumque ege-
rimus ratum ciuitates uestre habitare
sint animo tamen nobis opus est non abhorren-
te a quietis consiliis quod ad meam attine-
bat etatem senem in patriam reuerten-
tem unde puer profectus sum iam sedere
quam aduerse res ita fundauerunt ut rati-
onem si quicquam fortunam malim tuam
et adolescentiam et perpetuam felicitatem;
Ferociora utraque quam quietis opus est consi-
liis metuo non temere incerta casuum
repugnet quem fortuna numquam decipit;
Quod ego fui ad trasimenum ad cannas id
tu hodie es. uix dum militari etate imperio
accepto; Omnia audacissime incipien-
tem. nusquam fefellit fortuna; Patris et
patrui persecutus mortem a calamitate
uestre domus decus insigne uirtutis pie-
tatisque eximie cepisti. amissas hispanias
recuperasti. iiii. inde punicis exercitibus
pulsis. consul creatus cum ceteris ad
tutandam italiam parum animi esset
transgressus in affricam duobus hic exer-
citibus cesis. binis eadem hora captis simul
incensisque castris. siphace potentissimo
rege capto. tot urbibus regni eius. tot
nostri imperii ereptis. me. xvi. iam an-
num herentem in possessione italie detra-
xisti; Potest uictoriam malle quam pacem
animus nouit spe. magnus magis quam
utilis mihi talis aliquando fortuna affulsit;
Quod si in secundis rebus bonam quoque mentem
darent dii. non ea solum que euenissent.
sed etiam ea que euenire possent repu-
taremus. ut omnium obliuiscaris aliorum

satis ego documentum in omnes casus sum
quem modo castris inter anienem atque ur-
bem uestram positis. signa inferentem me-
nia romana hic cernas duobus fratribus for-
tissimis uiris clarissimis imperatoribus;
orbatum ante menia prope obsesse patrie
quibus terrui uestram urbem ea pro me depre-
cantem; Maxime cuique fortune minime
credendum est omnibus uestris rebus nostrisque du-
biis. iam apta ac speciosa danti est pax.
nobis petentibus magis necessaria quam honesta;
Melior tutiorque est certa pax quam separata uic-
toria; Hec in tua illa in deorum manu est;
Ne tot annorum felicitatem in unius hore de-
deris discrimen cum tuas uires tum uim
fortune. martemque belli communem pro-
animo; Utrimque corpora humana erunt
nusquam minus quam in bello euentus respon-
dent; Non tantum ad id quod data pace iam
habere potes si prelio uinces glorie adieceris.
quantum si quid aduersi eueniat; Simul
parta ac sperata decora unius hore fortuna
euertere potest. omnia in pace iungenda
tue potestatis sunt. p. corneli nunc ea
habenda fortuna erit quam dii dederint;
Inter cetera felicitatis uirtutisque exempla
m. attilius quondam in hac eadem terra fu-
isset. si uictor pacem petentibus dedisset
patribus nostris. non statuendo felicitati mo-
dum. nec cohibendo; Efferente se for-
tuna. quo altius elatus erat. eo fedius
corruit quidem eius qui dat non qui petit
conditiones dicere pacis. sed forsitan non
in indignissimis qui nosmet ipsi mulcta
inrogemus quam non recusamus quin omnia
propter que ea bellatum itum est uestra sint sici-
lia. sardinia. hispania. quicquid insularum
toto inter affricam italiamque continetur

mari carthaginienses inclusi affrice
litoribus; uos quod ita displacuit extern
na etiam terra marique uideamus re
gentis impia haud negauerim propter
non nimis sincere petitam aut expecta
tam nuper pacem suspectam esse uobis
punicam fidem multos per quos petita
sit. ad fidem tuende pacis pertinet;
Scipio uestri quoque ut audio patres non
nichil etiam ob hoc quod parum digni
tatis in legatione erat. negauerunt
pacem; Hannibal peto pacem qui
neque peterem nisi utile crederem;
Et propter eandem utilitatem tuebor eam
propter quam petii. et quemadmodum quia a
me bellum ceptum est. neque eius peni
teret quoad ipsi inuidere dii praestiti.
ita adnitar ne quem pacis per me parti
te peniteat; Aduersus hec imperator ro
manus. in hanc fere sententiam;
Non me fallebat hannibal habere aduen
tus tui spem carthaginienses. et pre
sentem indutiarum fidem. et spem pacis
turbasse. neque tu id sane dissimulas.
qui de conditionibus superioribus pacis
omnia subtrahas; Preterea que iam
pridem in nostra potestate sunt. ceterum ut
tibi cure est sentire ciues tuos quod per te
onere leuentur; Sic mihi laborandum est
ne si que tum pepigerunt hodie sub
tracta erunt ex conditionibus pacis
premia perfidie habeant indigni. quibus
eadem pateat conditio etiam ut pro
sit uobis fraus petitis. neque patres
nostri priores de sicilia. neque nos de his
pania fecimus bellum. et tum mamer
tinorum sociorum periculum. et nunc sa
gunti excidium. nobis pia ac iusta

induerunt arma uos lacessere et tu ip
se fateris. et dii testes sunt. qui et illi
belli exitum secundum ius fas dederunt et huius
dant et dabunt penas. quod ad me attinet
et humane infirmitatis memini. et uim
fortune reputo. et omnia quecumque agi
mus subiecta esse mille casibus scio. ceterum
quemadmodum superbe et uiolenter facerem
si priusquam in affricam traiecissem te tua
uoluntate cedentem italia. et imposito in
naues exercitu ipsum uenientem ad pa
cem petendam aspernarer. sic nunc cum prope
manu consertum restitantem ac tergi
uersantem in affricam attraxerim nulla
sum tibi uerecundia obstrictus; Proinde si
quid ad ea que tum pax conuentura ui
debatur. si multa nauium cum commeatu
per indutias expugnatarum legatorumque uio
latorum adicitur. est quod referam ad consilium.
sin illa quoque grauia uidentur. bellum
parate. quoniam pacem pati non potuistis; Ita
infecta pace ex colloquio ad suos cum se
recepissent. frustra uerba praetemptata renun
tiant. armis decernendum esse haben
damque eam fortunam quam dii dedissent.
in castra ut est uentum pronuntiant am
bo arma expedirent milites animosque
ad supremum certamen non in unum diem
sed in perpetuum si felicitas adesset uictores
roma an carthago iura gentibus darent
ante crastinam noctem scituros. neque enim
affricam. aut italiam. sed orbem ter
rarum uictorie premium fore. par periculum
premio quibus aduerse pugne fortuna fu
isset; Nam neque romanis effugium
ullum patebat in aliena ignota. auxi
lio effuso adesse uidebatur. presens excidi
um; Ad hoc discrimen procedunt postero

die duorum oppulentissimorum populorum
duo longe clarissimi duces . duo fortis
simi quoque exercitus multa ante parta de
cora aut cumulaturi eo die . aut euersu
ri; Anceps igitur spes metusque miscuit animos
in hostium aciem cum oculis magis
quam ratione pensarent uires . simul leta
simul tristia obuersabantur; Que sub
ipsis sua sponte non succurrebant ea du
ces admonendo atque hortando subici
ent . penus sedecim annorum in terra ita
lia res gestas . tot duces romanos . tot
duces exercitus obsidione occisos et sua
cuique decora ubi ad insignem alicuius
pugne memoriam uenerat referebat;
Scipio hispanie . sed recentia in affrica pro
lia . et confessionem hostium . quod neque non
petere pacem propter metum . neque ma
nere in ea pre insita animis perfidia potuis
sent; Ad hoc colloquium hannibalis
in secreto habitum ac liberum fingenti que
uult flectit . minatur quibus quondam
auspitiis patres eorum adegatis pugna
uerunt insulas ea illis exeuntibus in aciem
portendisset eos; Adesse finem belli ac
laboris in manibus esse predam carthaginis
reditum domum in patriam ad paren
tes . liberos . coniuges . penatesque . deos
celsus . hec corpore uultuque ita leto . ut
uicisse iam crederes dicebat instruit;
Deinde primos hastatos post eos principes
triariis . postremam aciem clausit; Non
confertas autem cohortes ante sua quamque
signa instruebat . sed manipulos aliquantum
inter se distantis esset spacium . quo elefanti
hostium acti . nichil ordines turbarent .
lelium cuius ante legati eo anno questo
ris extra sortem . ex s.c. opera utebatur .

cum italico equitatu . ab sinistro cornu
masinissam numidasque ab dextro opposu
it uias patentis inter manipulos ante
signanorum uelitibus eatum nolebis arma
tura erat compleuit; Dato precepto . ut
ad impetum elefantorum . aut post in rec
tos effugerent ordines . aut in dextram
leuamque discursu applicante signis
uiam qua irruerent in ancipia tela be
luis darent; Hannibal ad terrorem
primos elefantos . lxxx . autem erant
quod nullam umquam in acie ante habuerat
instruxit . deinde auxilia ligurium gal
lorumque . ualiaribus maurisque admixtis
in secundam aciem carthaginiensis affrosque et
macedonum legionem modico . deinde
interuallo relicto subsidiariam aciem
italicorum militum bruttii plerique erant
ui ac necessitate plures quam sua uoluntate
decedentem ex italia secuti instruxit equi
tatum . et ipse circumdedit cornibus
dextrum carthaginiensis sinistrum
numide tenuerunt uaria adhortatio
erat in exercitu inter tot homines quibus non
lingua . non mos . nollet . non arma . non uesti
tus . habitus . qui non causa militandi
eadem esset auxiliaribus . et presens . et multipli
cata ex preda merces ostentatur; Galli
proprio atque in romanos odio accendun
tur liguribus campi ubere si italie dedu
ctis ex asperis his montibus in spem uicto
rie ostentantur mauros numidasque ma
sinisse in potentis futuros dominatu terret
alii alie spes ac metus iactantur; Kar
thaginiensibus menia patrie dii pena
tes sepulcra maiorum liberi cum paren
tibus coniugesque pauide . aut excidium
seruitiumque . aut imperium orbis

terrar̄ incl' · aut in metu · aut in spem
medium ostentant ; Cum maxime hec
imp̄ator apud carthaginienses duces
suar̄ gentium int̄ poplares pleraq; p̄
int̄p̄tes · interim mixtos alienigenis
ageret tube cornuaq; ab romanis cecine
runt · tantusq; clamor ortus · ut elefanti
in suos sinistris maxime cornu uerterentur
mauros ac numidas addidit facile ma
sinissa · p̄culsis terrorem nudauit ab ea
parte aciem equestri auxilio · pauce tn̄
bestiarū intrepide in hostem hacte inter
uelitum ordines cū multis suis uulneribus
ingentem strage medebant ; Resilientes
enim ad manipulos uelites · cū uiam
elefantis ne obtererentur fecissent in an
cipitis ad ictum utrimq; coniciebant
signanis cessabant · donec undiq; inci
dentib; telis exacti ex romana acie · hii
quoq; in suo dextro cornu ipsos cartha
giniensiū equites fugam uerterunt ;
Lelius ut turbatos uidit hostis addidit
p̄culsis terrorē utrimq; nudata equite
erat punica acies cū pedes cucurrit · nec
spem · nec uirib; iam par ad hoc dictu
parua · s; magna eadem in rege reddam
monīta congruens clamor a romanis ·
eaq; maior · terribilior dissone ill' · ut
gentium multarū discrepantib; linguis
uoces pugna romana stabilis · et suo ·
armor̄ pondere incūbentium in hostē
concursatio · & uelocitas illinc maior
q̄ uis ; Igitur p̄mo impetu · extimplo
mouere hostium aciem romani ala ;
Deinde et umbonū pulsantes in sūmoto
gradu illato aliq̄ntum spatii uelut nul
lo resistente incessere urgentib; · no
uissimis p̄mos · ut semel motam aciem

sensere · q̄d ipsum uim magnam ad pellē
dum hostem addebat apud hostis auxili
aris cedentis secūda acies affirmi et cartha
ginienses adeo n̄ sustinebant · ut contra
etiam ne resistentis pertinaciter p̄mo ce
dendo ad se peruenire hostis pedem re
ferrent ; Igitur auxiliares terga dant
repente · in suos reūsi · partim refugere
in secūdam aciem · partim n̄ recipientes
cedere uti pauloante n̄ adiuti · & tunc ex
clusi · & ipse duo iam permixta p̄lia erant
cū cartaginienses simul cū hostib; · simul
cū suis cogerentur manus conserere n̄ tn̄
ita p̄culsus iratosq; aciem accipe' · sed
datis ordinib; in cornua uacuumq; cir
ca campum extra p̄lium eicere ne paui
do fuga uulnerib; milites sinceram et
integram aciem miscerent · ceterū tanta
strage hominū armor̄q; locum in quo
steterant pauloante auxiliares cōple
uerat · ut prope difficilior transitus esset q̄
p̄ confertos hostes fuerat ; Itaq; q̄ pri
mi erant astati p̄ cumulos corpor̄ armo
rumq; · et tabes sanguinis q̄ quisq;
poterat sequentes hostem · signa · et
ordines confunderent · principū quoq;
signa fluctuari ceperant · uagam ante
secernendo aciem · q̄d scipio ubi uidit
receptui prope canere hastatis ius
sisset sauciis in postremā aciem subdu
ctis · p̄ncipes triariosq; in cornua in
ducit quo tutior firmiorq; media has
tatorum acies esset ; Ita nouum de integro
p̄lium ortum ē · quippe aduersus hostis
peruentum erat · & armor̄ genere · & usu
militie · & fama rerum gestar̄ · magni
tudine · uel spei · uel periculi pares · s; et
numero superior romanus erat · animo ·

quod iam equites iam elefantes fuderat
iam prima acie pulsa · in secundam pugnabat;
In tempore illo lelius ac masinissa pulsos per
aliquantum spacii secuti equites revertentes
in aversam hostium aciem incurrere · is
demum equitum impetus fudit hostem
multi circumventi in acie cesi per patentem
circa campum fuga sparsi tenente omnia
equitatu passim interierunt carthaginiensi
um sociorumque cesa eo die supra · XX · par
ferme numerus captus cum signis mili
taribus · cxxxii · elefantos · xi · victores
ad · x · et cecidere; Hannibal cum paucis
equitibus inter tumultum elapsus · hadru
metum perfugit · omnia et in prelio ante a
ciem prius quam excederet pugna expertus · et con
fessione etiam scipionis · omniumque peritorum
militie · omnem illam laudem adeptus sin
gulari arte aciem eo die instruxisse ele
fantos in prima fronte · quorum fortuitus
impetus atque intolerabilis vis signa sequi
et servare ordines in quo plurimum spei po
nerent · romanos prohiberent; Deinde
auxiliares ante carthaginiensium aciem ·
ne homines mixti ex colluvione omnium
gentium quos non fides teneret sed merces ·
liberum receptum fuge haberent simul primum
ardorem atque impetum hostium excipien
tes fatigarent ac si nisi nil aliud quam vul
neribus suis ferrum hostium hebetarent;
Tum ubi omnis spes milites carthaginienses
affrosque · ut omnibus rebus aliis pares eo
quod integri confessis ac sauciis superiores
essent pugnarent italicos incertos socii
an hostes essent in postremam aciem summo
tos · hoc edicto velut ultimo virtutis opere
hannibal cum hadrumetum refugisset · ac
cinctusque inde carthaginem · vi · ac · xxx · mo ·

post anno quam puer inde profectus erat redis
set fassus in curia est · non prelio modo se esse bel
lo victum · nec spem salutis alibi quam in
pace impetranda; Scipio confestim a
prelio expugnatis hostium castris direp
tisque cum ingenti preda ad mare ac na
ves rediit nuntio allato · p · lentulum ·
cum · l · rostratis navibus · c · onerariis ·
cum omni genere commeatus ad uticam acces
sisse · admovendum igitur undique terrorem per
culsus karthagini ratus misso lelio ro
mam cum victorie nuntio octavium terre
stri itinere ducere legiones karthaginem
iubet ipse veterem non valen
hii classe adiuncta profectus ab uthica · por
tum karthaginis petiit; Haud procul
haberet cum velata infulis ramisque olee
karthaginiensium occurrit navis · decem
legati erant principes civitatis auctore
hannibale · missi ad petendam pacem;
Qui cum ad puppim pretorie navis accessissent
velamenta supplicum porrigentes · orantes ·
implorantes · fidem ac misericordiam scipionis ·
nullum his aliud responsum datum quam ut
tunetam venirent eo se moturum castra ipse
ad contemplandum karthaginis situm · non
tam noscendi in presentia quam deprimendi
hostis causa · uthicam eodem et octavio re
vocato rediit; Inde procedentibus attulerunt
nuntius altus verminam syphacis filium
cum equitibus pluribus quam peditibus venire
karthaginiensibus auxilio · pars exercitus
cum omni equitatu saturnalibus p'mus
agmen aggressa numidarum levi certamine
fudit · exitu quoque fuge intercluso parte
omni circumdatis equitibus · xv · hominum
cesa · x · et · cc · viui capti · et equi numi
dici · x · et signa militaria duo · et · lxx ·

regulos · ipse inter tumultum cum pau
cis effugit iterum ad thinetem eod quo lo
co castra posita · legatiq; xxx · karthagi
ne ad scipionem uenerunt · et illi quid
multo miserabilius q̃ anteq̃ magis coge
bat fortune gerunt · s; aliq̃to minore cū
eum misericordia ab recenti memoria pfidie
audiri sunt in consilio quamq̃ iusta ira
omīs ad delendam stimulabat kartha
ginem tū cum et q̃ta res ēēt · q̃ longe tem
poris obsidio · tam munite etiam ualide
urbi reputarent · ipsum scipionē expec
tatio successoris uenturi ad paratā alt̃ius
labore ac piculi finiti belli famā sollicita
ret ad pacem omniū animi uersi sunt ;
Postero die reuocatis · & cū multa castigati
one pfidie monitis · ut tot cladib; edocti
tandem et iusiurandū ēē credent̃ conditi
ones pacis dicte · ut libi legib; suis ue
nerunt qua urb; quoq; agros quib;q;
finib; ante bellū tenuissent tenerent
poplandiq; finem eo die romanus facēt
pfugas fugitiuosq; et captiuos omnis
reddent̃ romanis · ₇ naues rostratas p̄t
x · triremes tradent · elefantosq; q̃s ha
berent domitos · neq; domarent alios .
bellum neue in affrica · neue extra affri
cam iniussu popli · r̃ · gererent · masinisse
res reddent̃ · fedusq; cum eo facent̃ · fru
mentū · stipendiūq; auxiliis · donec a
romanis legati redissent · p̃barent · x̄ .
talentū argenti descripta pensionib; eq̃s
in annos soluerent · L · obsides · c · arbitra
tu scipionis darent · ne minores xiiii .
annis · neu · xxx · maiores indutias ita
se daturū · si p p̃ores indutias naues
onerarie capteq; fuissent in nauib; re
stituerentur · alit̃ nec indutias · nec
spem pacis ullam ēē ; Has conditiones
legati cum domū referre iussit in contio
ne ederet · & gisgo ad dissuadendum
pacem pcessisset · audireq; a multitudi
ne inquieta ead et inbelli indignatus
hannibal dici ea in tali tempore audiriq;
arreptum gisgonem manu sua ex supio
re loco detraxit · que insueta libere ciui
tati sp̃es cum fremitum popli mouisset .
& pturbatus militaris uir urbana lib
tate ; Nouem inq̃t annoz a uob̃ pfect̃ .
post sextum et xxx · annum redii · mi
litaris artes quas me a puero fortuna
nc̃ p̃uata · nc̃ publica docuit pbe ui
deor scire urbis ac fori iura · leges · mores .
uos me oportet doceatis ; Excusata im
prudentia disseruit · q̃ nec iniqua ₇ ne
cessaria ēēt · id omniū maxime difficile
erat · qđ ex nauib; p indutias captis ·
nich̃ pret̃ ipsas cōpara   naues
nec inq̃sitio erat facil̃ aduersantib; pa
ci   Placuit na
ues reddi ₇ hōies · utiq; inquiri cet̃a
que abēēnt estimanda scipioni pmit
ti · atq; ita pecuniā luere karthaginien
ses ; Sunt q̃ hannibalem ex acie ad ma
re puenisse · inde p̄parata naue ad regē
anthiocum extimplo pfectum tradant
postulantiq; ante omnia scipioni · ut
hannibal s̃ tradetur ; responsum esse
hannibalem in affrica non ēē ; Postq̃
rediert̃ ad scipionē legati · que publica
in nauib; fuerant ex publicis descripta
rationib; · questores que p̃uata pfiteri
dñi iussi p ea summa pecunie xxv .
pondo argenti p̄sentia exacta indutie
que karthaginensib; date in tres men
ses additum · ne p indutiaz tempus .

aliorsus quamq romam mitterent legatos.
et quicumq; legati karthaginem uenissent
ne ante dimitterent eos quam romanum impa
torem. q ita petentes uenissent certiorem
facerent; Cum legatis karthaginiensib;
romam missi . l . ueturius philo . et . m .
martius ralleq scipio imperatoris fr . p
eos dies commeatus ex sicilia sardiniaq;
tantam uilitatem annone fecerunt . ut pro ue
tura uenditum nautis mercator relinq
ret rome ad nuntium primum rebellionis
karthaginiensium trepidatum fuerat .
iussusq; erat . t . claudius mature
classem in siciliam ducere . atq; inde in
affricam traicere . et alter . cos . m . seru
lius ad urbem morari . donec quo statu
res in affrica essent sciretur; Segnitter
omnia in comparanda . omnia deducendaq;
classe . ab . t . claudio . cos . facta erant .
quod patres de pace scipionis potius arbi
trium esse quib; legib; daretur
. cos . censuerant; Prodigia q; nuntiata
sub ipsam rebellionis terrorem
attulerant . cum his solus orbis
Prodigia;
et pluit lapideo imbri . et in
ueliterno agro terra ingentib; cauernis
consedit . arboresq; in profundum hauste
aricie forum . et circa thaberne frusinone
murus aliquot locis . et porta deleto tac
ta . et in palatio lapidib; pluit . hic prodi
gium more patrio nouendiali sacro . ce
tera hostiis maiorib; expiata . inter que
etiam aquarum insolita magnitudo in
relligionem uersa . nam ita abundauit
tyberis . ut ludi apollinares circo inun
dato extra portam collinam ad edem eruci
ne ueneris parati sint; Ceterum ludorum
ipso die subita serenitate orta pompa

duci cepta ad portam collinam reuocata
ductaq; in circum est . concessisse inde aq
nuntiatum esset . leticiamq; populum et ludis cele
britatem addidit sedes suas
in spectaculo reddita claudium . pro cos . pro
fectum tandem ab urbe inter portus
cusanum loretanumq; atrocius tempestatis
adorta . in metum ingentem adduxit plo
mo inde cum peruenisset stetissetq; ibi reli
quum tis ex se uir . et siluam insulam et
abilua corsicam a . corsica in sardiniam tra
iecit . ibi superantem insanos montis multo
et seuior et festiorib; locis tempestas adorta
disiecit classem multe quassate armamen
tisq; spoliate . naues quedam fracte .
ita uexata ac lacerata classis caral tenu
it . ubi dum subducte reficiuntur naues hi
emis oppressit circum actumq; anni tempus . et
nullo prorogante imperium priuatus . t . clau
dius classem romam reduxit . m . seru
lius . ne comitiorum causa ad urbem reuoca
retur; Dictatore dicto . c . seruilio gemino
in prouinciam est profectus dictator magneq;
equitum petium dixit sepe comitie intrecta
prohibuerunt tempestates prohibuerunt; Itaq; cum . pr .
idus martias . ueteres magistratus abissent .
noui suffecti non essent . res . p . sine curulib;
magistratib; erant . l . manlius torquatus
pontifex eo anno mortuus . in locum eius
sulpitius . galba . ab . l .
licinio lucullo . et . q . fuluio . ed . cur .
ludi romani ter toti instaurati . pecu
nia ex erario scribe uiatoresq; ed . cur .
clam egisse per indicem damnati sunt . non sine
infamia luculli . ed . p . elius tubo . et . l .
letorius . ed . pl . uitio creati magistratu se
abdicauerunt cum ludos ludorumq; cause
pullum ioui fecissent . et signaria ex

multatio argento facta in capitolio po
suissent · cerialia ludos dictator 7 mage
q; ex · sc · fecert · legati ex affrica romani
simul karthaginienses cū uenissent ro
mam · senatus ad edem bellone habit᷒
ē · ū cum · l · uetur᷒ philo pugnatū cū
hannibale ēē supma carthaginiensibus
pugna finemq; tandem lugubri bello
impositū · ingenti leticia patrū exposu
isset adiecit · uerminā etiam siphacis fili
um · quę parue bene geste rei accessio e
rat deuictū in contionē pdire iussus ·
gaudiumq; id ipso impture · tum pate
facta gratulatione omīa in urbe tēpla
supplicationesq; in triduū decrete · le
gatis karthaginiensiū · 7 philippi regis ·
hii quoq; uenerant petentib; ut senat᷒
s daret responsū iussu patrū ab dicta
tore ē consules nouos his senatū datos
ēē comitia · inde habita creati · cōs · cn ·
cornelius lentulus · p · elius · ptores · m ·
iunius pennus · cui sors urbane uenit ·
m · ualerius falto bruttios · m · fabius
butheo · sardiniā · p · elius · tuū siciliā ·
es sortitus · de puinciis consulū nichil
ante placebat agi q legati philippi regis
karthaginiensiū audita ēēnt belli finem
alter᷒ · alius pncipium · alius psp̄ici
ebant animis · cn · lentulū · cōs · cupidi
tate flagrabat puintie affrice · seu bel
lum foret facilem uictoriā fore seu iam
finiretur · finiti tanti belli · sechos glām
petens negare · ita pus quicq magis
passurū quā s   affrica
decreta ēē · concedente collegam modā
to uiro 7 prudenti q gle eius certam
ne pterq qd cum inti
um ēēt etiā impar futurū cernebatq;

minutius bermus 7 · m · acilio glabrio
tribuni pl · rem · ne quicq temptatā ab · t ·
claudio · cōs · cn · corneliū temptare aie
bant ex auctoritate patrū latum ad po
pulum ēē cuius uellent impium in af
frica ēē · omne et · xxx · trib; · p · scip
pioni id impium multis con
tentionib; et in senatu 7 ad poplm acta
res · postremo eo deducta ē · ut senatui p
mittent patre g iurauit enim conuene
nerant censuerunt uti consules puincias
inter se cōpararent sortirentur ue uter
italiam · uter classem nauium · L · habet
cui classis obuenisset in siciliam nauiga
ret · si pax cū karthaginiensib; cōponi
nequisset in affricā traiceret · cōs · mari
scippio eod quo adhuc iure impio tram
gereret si condiciones conuenirent pacis
tribuni · pl · poplm rogarent utrū con
sulem · p · scippionem iuberent pacem
dare 7 quē si deportando᷒ exercitus ex
affrica ēēt deportare si pacem · p · p · scip
pionem · atq; ab eod exercitū deportari
iussissent · ne · cōs · ex sicilia in affricam tra
iceret alter · cōs · cui italie uenisset duas
legiones · sextio · pr · accipet · p · scippioni
cum exercitib; qs habet in puincia affrica
prorogatum impium ptorib; · m · ualerio
faltoni due legiones in brutthis · quib;
· c · liuius priore anno pfuerat · decrete
· p · elius · pr · duas legiones in sicilia · ab
· cn · tremerio accipet legio unam fabio
in sardiniam · quam · p · lentulus pro
· pr · habuisset decernitur · m · seruilio
priores anni · cōs · cum suis duabus
item legionibus in etruria · p R o

242 E/

P Pithou

BIBLIOTHECA REGIA

S